(4)

فتاوی
دارالعلوم دیوبند
پښتو
مکمل او مدلل

له افاداتو
حضرت مفتی عزیز الرحمن عثمانی صاحب

تر هدایت لاندی
حکیم الاسلام حضرت مولانا محمد طیب صاحب

ترتیب
مولانا محمد ظفیر الدین صاحب

تخریج او نوی زیاتونه
مولانا محمد یامین صاحب

خپرونکی
محمد ساجد
مکتبہ رشیدیہ
سرکی روڈ کوئٹہ

بسم الله الرحمن الرحيم

دموجوده وخت په دار الافتآء کی دمروجه نسخو مطابق، دنوی تخریج سره اعلیٰ کمپوټری چاپ

فتاوىٰ دار العلوم دیوبند

مدلل و مکمل

په آسانه او روانه کندهاری پښتو

خلورم جلد ۴

کتابُ الصّلوٰة (رُبعِ سوم)

تالیف: مفتی اعظم عارف بالله حضرت مولانا مفتی عزیز الرحمٰن صاحب عثمانی ؒ
((ددار العلوم دیوبند اول مفتی))
په لار ښوونه د: حکیم الاسلام حضرت مولانا قاري محمدطیّب صاحب ؒ (مهتمم دارالعلوم دیوبند)
مرتب: مولانا محمد ظفیر الدین صاحب، رفیقِ شعبهٔ ترتیبِ فتاوٰی دار العلوم دیوبند
اضافه تخریج جدید: مولانا مفتی محمد صالح، رفیقِ دارالافتآء جامعة اسلامیه، بنوری ټاؤن کراچی
ژباړه ، تعلیق او تحقیق: مولانا الحافظ محمّد أحمد الحقاني الأفغاني، فاضلِ حقانیه، پشاور
زیرِ نګراني: شیخ الحدیث حضرت مولانا الشیخ عبد القادر النهرکاریزي (دامت برکاتهم العالیة)

مکتبهٔ حبیبیه

کاسي روډ، کوئټه ☎ : 0812662448

al-ilmcorp@hotmail.com

لومړی چاپ

۱۴۳۰ ربیع الاول هـ \ مارچ 2009 م

Maktabah Habibiyah مکتبه حبیبیه

Publishing Organization خپروونکی اداره

Arg Bazar, Kandahar, Afghanistan. Mob : 0799447413 : ارگ بازار کندهار ، افغانستان ، گرځنده تلیفون

Kasi Road, Quetta, Pakistan . Phone : 0812662448 : کاسي روډ ، نزد مسجدِ نور ، کوئټه ، تلیفون شمیره

AL-ILM Computers, Quetta. Mob: 03218016371 :العلم کمپیوټرز، کوئټه پاکستان، گرځنده تلیفون شمیره

دفتاوٰی دار العلوم دیوبند مدلّل او مکمل (پښتو) دمضامینو فهرست، جلد ❹

دڅلورم جلد فهرست ختم سو

الاحد، ۰۷ جمادی الثانیة، ۱۴۳۰ ہجری ق

* * *

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده ونصلي على رسوله الكريم .

دالله تعالى فضل اوكرم دی چي هغه ما خاكسار ته ددين قيم او ددينې علومو دخدمت شوق را نصيب كړی دی. دفتاوی دا څلورم جلد چي وړاندي كوم زړه مي له خوښی، ډاډ او منني څخه ډك دی، دزړه له كومي دعا كوم چي دا حقير خدمت دقبوليت شرف حاصل كړي او په راتلونكي كي دمدارجو ځينه جوړه سي.

دفقهي دنوي ترتيب او تدوين او دنوو مسائلو دحل كولو داړتيا احساس مخ په عاميدو دی.

عزتمندو عالمانو په دي هكله لومړنی هڅي هم پيل كړي دي، په دي لړۍ كي تر ټولو دمخه په هندوستان كي دتحقيقات شرعيه بنسټ كښېښودل سو، چي دهغه دصدارت فرائض زموږ دشوری دمجلس وتلي غړي، حضرت مولانا سيد شاه منة الله رحماني دامت بركاتهم دبهار او اړيسي دشريعت امير ترسره كول، هغه چي سره له دي چي يو عمل لرونكی عالم وو، داوږده فكر، او ژور نظر څښتن او له موجوده غوښتنو څخه په بشپړه توګه خبردار وو.

بيا په پاكستان كي ديوه مجلس قيام په عمل كي راغی، او په پای كي دمصر دحكومت تر كتني لاندي د (مجمع البحوث الإسلامية) ناسته په قاهره كي راوغوښتل سوه، چي په هغې كي ددوه څلوېښتو ملكونو عالمانو برخه اخيستي وه، په دي اجلاس كي دهندوستان له لوري ددار العلوم ديوبند سرپرست حكيم الإسلام حضرت مولانا محمد طيب صاحب، مولانا سيد شاه منة الله رحماني او مولاناسيد احمد اكبر ابادي دامت بركاتهم شريك سول او دكتاب اوسنت اوتاريخ په رڼا كي هغوی خپله دقيقه رايه وړاندي كړه، لنډه دا چي ددار العلوم ديوبند مشرانو دموجوده حالاتو معاينه واخستله او چي كم څه په اعتدال سره كولی سي هغه كوي، او په راتلونكي كي به يي هم كوي ريشتنا خو داده چي دار العلوم ديوبند ته الله ﷻ ددين او فقهي دبصيرت اوخدمت كم معتدل مزاج وربخښلی دی هغه ته په سم ډول په كتلو سره ددي كار دترسره كولو حق همدوی ته حاصل دی ، او هيڅ شك نسته چي دار العلوم دسلو كلونو له نورو خدماتو سره سره دا

عظیم الشان خدمت هم په څه ناڅه درجه کي ترسره کوي زموږ دفتاواوو تازه لړۍ چې لـه دار العلوم څخه خپریزی دهغې له مطالعي سره به تاسو وپوهیږی چې ددار العلوم دار الافتاء دزړو مسائلو سره دنویو مسائلو دحل کولو فریضه هم په ښه توګه تر سره کوي په راتلونکي کي به په دي موضوع باندي دړنا اچولو کوشش وکړل سی په پای کي دعاده چې ای بي نیازه ربه، دخپل حقیر بنده خدمت قبول کړی او دا خدمت دده لپاره داخرت توښه جوړه کړی.

ددعا غوښتونکی:

محمد ظفیر الدین غفرالله له

دفتاوی دترتیب څانګه دار العلوم دیوبند ، دربیع الثاني ۰۲ \ ۱۳۸٤ هـ ق

* * *

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

الحمد لله رب العلمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وعلى اله وصحبه اجمعين .

اَلبَابُ السّابِعُ

فيما يفسد الصّلوة وما يكره فيها

اول فصل: مفسدات الصلوة (یعنی دلمونځ ماتونکی شیان)

که دبهرنی سړی په وینا باندی امام یو څه وکړی نو لمونځ به فاسد شی اوکه نه؟ سوال:
(۱۳۰۲) دمازدیګر په وخت کی یوه آمی سړی لمونځ ورکوی امام په جهر سره قرات ولوستی دلمانځه څخه دباندي یو سړی په چیغی سره وویل چی کرار کرار یې وایه دمازیګر په وخت کی قراءت په زوره نه ویل کیږی چی دا یی واوریدل نوامام کرار کرار ویل شروع کړل اولمونځ یی ختم کړی لمونځ وسو اوکه نه؟
جواب: دلمونځ څخه دباندی سړی ته ښوول نه وه پکار لیکن که چیری امام دهغه دوینا څخه وروسته په لږ توقف سره کرار ویل شروع کړی وی نو لمونځ صحیح دی اوکه چیری سمدستی یی دهغه په وینا سره کرار ویل شروع کړی وی نولمونځ به صحیح نه وی دهغه اعاده کول پکاردی په درمختار کی دی: حتى لو امتثل امر غيره فقال له تقدم فتقدم او دخل فرجة الصف احد فوسع فسدت بل يمكث ساعة ثم يتقدم برأيه [1] الخ. فقط

چی زنګون یی ښکاري نو لمونځ کیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۳۰۷) زنګون دبدن په هغه حصه کی شامل دی اوکه نه دکمی پټول چی لازم دی او آیا په داسی جامه کی یا په داسی حالت کی چی زنګون ښکاریږی لمونځ اداء کیږی اوکه نه؟
جواب: صحیح داده چی رُکبه یعنی زنګون په عورت کی داخل دی ددی پټول ضروری دی: فالركبة من العورة لرواية الدار قطني ماتحت السرة الى الركبة من العورة الخ ولحديث علي ﷺ قال قال رسول الله ﷺ الركبة من العورة. [2] لیکن په دی کی اختلاف دی چی زنګون سره دورانه یواندام دی اوکه دادواړه بیل بیل دوه اندامونه دی ، نو دمخکنی روایت په بناء باندی صرف دزنګون په لمانځه کی په ښکاره کیدلو سره لمونځ نه ماتیږی ولی چی صرف زنګون دورون څلورمه حصه نه ده. او مُفسِد دصلوٰة کشف درُبع

---

[1]. الدرالمختارعلى هامش ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج۱ ص۵۸۱ ، ط. س. ج۱ ص۲۲۲. ظ
[2]. رد المحتار، باب شروط الصلوة، مطلب ستر العورة ج۱ ص۳۷۵ ، ط. س. ج۱ ص ۴۰۴. ظفير

(١) دی. اوددويم روايت موافق دزنگون څلورمه حصه په لمانځه کی په ښکاره کيدلو سره هم لمونځ ماتيږی نو دټول زنګون ښکاره کيدل بدرجه اولی مُفسد دی. دمُنيه په شرح کی يی دخلاصی څخه نقل کړی دی چی مختار مخکنی روايت دی يعنی عدمِ فساد دصلوٰة،
(٢) خوظاهره خبره ده چی احتياط په دی کی دی چی زنګون عورت دی په دی وجه دزنګون ښکاره کول په هيڅ حالت کی درست نه دي. دزنګون کم اختلاف چی دی هغه دلمونځ په فساد او عدمِ فساد کی دی. فقط
(که چيری په لمانځه کی ستر خلاص سی نو فوراً دی پټ کړی، چی تاخير پکښی نه وی، نو په دی سره لمونځ نه فاسديږی. ولو انکشف عضو وهو عورة فی الصلوٰة فَستَر من غير لبس لا يضر هذا لان الانکشاف الکثير فی الزمان القليل عفو کالانکشاف القليل فی الزمان الکثير (غنية المستملی ص٢١٣. ظفير)

په لمانځه کی په قهقهې سره اودس او لمونځ دواړه فاسديږی اوکه صرف يو؟ سوال: (١٣٠٨) په لمونځ کی قهقهه کول (يعنی په زوره خندل) اودس او لمونځ دواړه فاسدوی اوکه صرف لمونځ فاسدوی؟

جواب: په لمانځه کی په قهقهه کولو سره اودس اولمونځ دواړه فاسديږی. کما فی الدر المختار وقهقهة بالغ يقظان يصلی بطهارة صغریٰ مستقلة صلوٰةً کاملةً ولو عند السلام عمداً انتهٰی ملخصاً (٣). فقط

چی په سجده کی پښې لوړی سی نولمونځ کيږی اوکه نه؟ سوال: (١٣٠٩) داردو په بعضی کتابونوکی ليکلی دی چی که چيری په سجده کی دواړی پښی لوړی سی، نو لمونځ نه کيږی کم از کم دپښی يوه ګوته دی په مزکه باندی لګيدلی وی. (داخبره څنګه ده)؟

جواب: دقدمونو دپورته کولو دا مسئله په درمختار اوشامی کی هم سته ددی مطلب دا دی چی که چيری بالکل په ټوله سجده کی دواړه قدمونه پورته وه نو سجده نه کيږی، او کله چی سجده ونسوه، نولمونځ ونسو. کم از کم يوه ګوته دی څه وخت پرمزکه لګيدلی وی داسي نه ده چی که چيری قدمونه دمزکی څخه پورته سول اوبيا يی کښيښول نو هم

---

(١). ويمنع الخ کشف ربع عضو قدر اداء رکن بلا صنعه من عورة غليظه اوخفيفة علی المعتمد (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب شروط الصلوة مطلب ستر العورة ج١ ص٣٧٩ ، ط. س. ج١ ص٤٠٨). ظفير
(٢). وکذا اختلفوا ايضاً فی الرکبة مع الفخور هل کل منها عضو علی حدة او هما عضو واحد فقال بعضهم کلها عضو علی حدة وعلی هٰذا لو انکشف القدر المانع کالربع من الرکبة وحدها لا تجوز الصلاة الخ وقال بعضهم الرکبة مع الفخذ کلاهما عضو واحد وفي الخلاصة هو المختار وفی شرح الهدايه لابن الهمام والاصح ان الرکبة تبع للفخذ لانها ملتقی العظمين لا عضو مستقل. انتهیٰ (غنية المستملی ص٢١٠ وص ٢١١). ظفير
(٣). الدرالمختار علی هامش ردالمحتار کتاب الطهارة نواقض الوضوء ج ١ ص ١٣٤. ظفير

به لمونځ نه کیږی مطلب دادی چی که چیری بالکل پورته وه نو لمونځ به نه کیږی. ([1])
فقط

دغلا کمی کپړی چی یی په قیمت سره اخستی وی په هغو کی لمونځ کیږی او که نه؟ سوال:
(۱۳۱۰) چی دغلا کپړه په قیمت باندی واخلي او لمونځ پکښي وکړي دا څنګه دي؟
جواب: لمونځ صحیح دی، خو سره دمعلوموالی ورلره دغلا جامه اخستل نه دی پکار ([2])
او دغلا دجامې سره لمونځ کول نه دی پکار، اوکه ویی کړی نو لمونځ وسو. فقط

په لمانځه کی په خبروکولو سره لمونځ ماتیری اوکه نه؟ سوال: (۱۳۱۱) دتکبیرتحریمه څخه وروسته چی امام دیو مقتدی په جواب کی دا وواییي چی ګړی (ساعت) دسهار څخه نه ږغیږی اوس به هم نه ږغیږی، په دې سره خو په لمانځه کی څه نقصان نه راځی اوکه بیا په تکبیرِ تحریمه ویلو سره لمونځ شروع کړی؟
جواب: په دې خبری سره لمونځ فاسدیږی ([3]) بیا لمونځ شروع کول پکاردی، او تکبیرِ تحریمه بیا ویل پکار دی. فقط

که مقتدي دامام څخه مخکی رکوع وکړی ، او په سجده کی شریک سی نو څه حکم دی؟
سوال: (۱۳۱۲) یو مقتدی ړوند دی کله چی امام په قیام کی وو هغه رکوع کوله، اوکله چی امام درکوع څخه فارغ سو او سجدی ته په تللو سو ، نو مقتدی دقومه کولو څخه وروسته په سجده کی شریك سو نو ددی مقتدی لمونځ وسو اوکه نه؟
جواب: په شامی باب ما یفسد فی الصلٰوۃ کی دی: ولو رکع وسجد بعده صح وکذا لو قبله وادرکه الامام فیها لکنه یکره الخ ([4]) ددی جزئیې څخه معلومه سوه چی په صورتِ مسئوله کی به دهغه لمونځ فاسد نه سی اوعمداً داسی کول مکروه دی لیکن ړوند معذور دی لهٰذا دمعصیت څخه دُور (یعنی لیری) دی. فقط

دضالین په دوالین ویلو سره لمونځ کیږی او که نه؟ سوال: (۱۳۱۳) دضالین په دوالین ویلو

([1]). ومنها السجود بجبهته وقدمیه ووضع اصبع واحدة منها شرط (درمختار) وافاد انه لو لم یضع شیئا من القدمین لم یصح السجود (ردالمحتار باب صفة الصلوة بحث الرکوع والسجود) ویکفیه وضع اصبع واحدة فلولم یضع الاصابع اصلا ووضع ظهر القدم فانه لا یجوز (البحر الرائق باب صفة الصلوة ج۱ ص۳۳۲). ظفیر
([2]). وما نقل عن بعض الحنفیة من ان الحرام لا یتعدی ذمتین سالت عنه الشهاب بن الشلبی فقال هو محمول علی ما اذا لم یعلم بذلك او لو رأی المکاس مثلا یاخذ من احد شیئا من المکس ثم یعطیه اخر ثم یاخذه من ذلك الاخر فهو حرام (ردالمحتار باب البیع الفاسد مطلب الحرمة تتعدد ج۴ ص ۱۸۰ ، ط. س. ج۵ ص۹۸). ظفیر
([3]). یفسدها التکلم هو النطق بحرفین اوحرف ولو مفهم (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلاة ج۱ ص۵۷۴، ط. س. ج۱ ص۶۱۳). ظفیر
([4]). ردالمحتار باب مایفسد الصلاة وما یکره فیها ج۱ ص۵۸۹، ط. س. ج۱ ص۶۳۰. ظفیر

سره لمونځ کیږی او که نه؟

جواب: دعربو قرّآء اوعلماء هم ضالین په داسی صورت کی اداء کوی، چی ددال مفخّم آواز راوزی ددی وجه څخه دا ویل مشکل دی چي دهغوی ټولو لمونځونه نه دي صحیح، حالانکه هغوی دحروفو په آوازونو او مخرجونو باندی پوهیدونکی دی. فقط

دغیر مقلد په تکبیر ویلو سره لمونځ فاسد نه سو: **سوال**: (۱۳۱۴) که چیری دحنفیانو په جَمعه کی غیرِ مقلّد تکبیر ووایي نو په لمونځ کی به فساد واقع سی او که نه؟

جواب: هیڅ فساد نه واقع کیږی.

په هر آیت باندي وقف جائز دي او که نه؟ او په دي سره خو به لمونځ نه فاسدیږي؟ **سوال**: (۱۳۱۵) په هرآیت باندی وقف کول برابره خبره ده که دماقبل او مابعد سره ددغه آیت تعلق وی او که نه وی، جائز دی او که نه؟ اودرب العالمین او الرّحمٰن الرّحیم په مابینځ کي په وصل کولو سره لمونځ فاسدیږی او که نه؟

جواب: په جواز کی هیڅ شبه نسته، اوپر ربّ العٰلمین او اَلرَّحمٰن الرَّحیم باندی وقف کول صحیح دی، لمونځ نه ورسره فاسدیږی. فقط

که په لمانځه کی تیری هیری خبری رایادي سی نو لمونځ به وسی او که نه؟ **سوال**: (۱۳۱۲) کم خلق چي په ظاهره په لمانځه کی مصروف وی او پریشانه خیالات یی بازارونو او عدالتونو ته بوزی، او ټولی هیری خبری په لمونځ کی ورته رایادیږی، نو دا لمونځ باطل دی او که نه؟

جواب: لمونځ یی فاسد او باطل نه دی. [1] فقط

(عن عثمان بن ابی العاص قال قلت یارسول الله ان الشیطان قد حال بینی وبین صلٰوتی وبین قرآءتی یلبسها علی فقال رسول الله ذالك شیطان یقال له خنزب فاذا حسسته فتعّوذ بالله منه واتفل علٰی یسارك ثلٰثا ففعلتُ ذالك فاذهبه الله عنّی. رواه مسلم (مشکوٰة باب الوسوسه ص ۱۹). ظفیر

چي سهار پر پرتوګ باندي ټپله ووینی نو آیا هغه به دماخستن لمونځ راګرځوی؟ **سوال**: (۱۳۱۷) په بهشتی زیور کی یی لیکلی دی چی کم سړی دماسخوتن دلمونځ داداء کولو څخه وروسته بیده سی، او دلمر راختلو څخه وروسته چی بیدار سی نو پر پرتوګ باندی دمَنی ټپله ووینی هغه ته دماسخوتن لمونځ راګرځول پکاردی. داصحیح ده او که نه؟

جواب: کم سړی چی دماخستن ترلمونځ وروسته بیده سو اوسهار چی کم وخت راپاڅیدی

---

[1] عن ابی هریرة ﷺ قال قال رسول ﷺ ان الله تجاوز عن اُمتی ما وسوست به صدرها ما لم تعمل به او تتکلم متفق علیه. (مشکوٰة باب الوسوسه ص ۱۸). ظفیر

نو هغه پر جامه باندی دمنی تپله ولیده نو دماخستن دلمونځ دراګرځولو حکم دهغه دپاره نسته. اوپه ذکر سوی کتاب کی به هیڅکله داسی نه وی. په پوهیدلو کی غلطی سوی ده، دوباره دی هغه په غور سره وکتل سی. فقط

چي امام دلمانځه په حالت کی دمقتدي په وینا سره مخ ته وړاندي سی ، نو لمونځ به وسی او که نه؟ **سوال**: (۱۳۱۸) زید دسهار جَمعه ورکوله او صرف بل یو سړی یی مقتدی ؤ، کم چی دشرعی قواعدو مطابق دزید سره بالکل نزدی رسته طرف ته ولاړ ؤ ددویم رکعت دقراءت ختمیدلو څخه مخکی یوبل مقتدی راغی، اوپه جَمعه کی یی شاملیدل وغوښتل چونکه ومخکی مقتدی ته دوروسته راتلو موقعه نه وه، ددی دپاره دویم مقتدی زید ته په الفاظو کی وویل،چی تاسو یو قدم وړاندی سی په دې شان زید یوقدم وړاندی سو او قرائت یی هم هغه شان جاری وساتی او لمونځ یی ختم کړی زید وایی چی دټولو لمونځ فاسد سو ولی چی مقتدی ته پرځای دوینا په لاس سره اشاره کول پکار وو، ددی وجه څخه دلمونځ داعادی ضرورت سته اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی دبعضو فقهاؤ قول دلمونځ دفاسد کیدلو دی خو صحیح داده چی لمونځ وسو، واقعی دی مقتدی ته پکار وه چی په اشارې سره یې امام ته دمخکی تللو دپاره ویلی وای، لیکن بهر حال لمونځ وسو، داعادې ضرورت نسته. ([1]) فقط

که دلمانځه په دوران کی لاسونه په جامو کی دننه وی ، نو لمونځ کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۳۱۹) که چیری دلمانځه په وخت کی لاسونه په جامو کی دننه وی، نو لمونځ کیږ ی او که نه؟

جواب: لمونځ درست دی. ([2])

فتحه ورکول اواخیستل اویا دیوه لمانځه پاته کیدل څنګه دي؟ **سوال**: (۱۳۲۰) زید دجُومات امام دی، هغه دماسخوتن په لمونځ کی آیت: وَسِيْقَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا، الآیة ، ووایه، اوپر:

([1]) ثم نقل تصحیح عدم الفساد فی مسئله من جذب من الصف فتاخر (در المختار) وعبارة المصنف فی المنح بعد ان ذکر لو جذبه آخر فتاخر الاصح لاتفسد صلاته وفی القنیه قیل لمصل منفرد تقدم فتقدم بامره اودخل رجل فرجة الصف فتقدم المصلی حتی وسع المکان علیه فسدت صلاته وینبغی ان یمکث ساعة ثم یتقدم برأی نفسه وعلله فی شرح القدوری بانه امتثال لغیر امرالله تعالی اقول ماتقدم من تصحیح صلاة من تاخربمایفید تصحیح عدم الفساد فی مسئله القنیة لانه مع تاخره نجد به لا تفسد صلاته (رد المحتار باب الامامة ج۱ ص ۵۳۳ ، ط. س. ج۱ ص۵۷۱). ظفیر

([2]) رفع یدیه الخ ماسًّا بابهامیه شحمتی اذنیه هو المراد بالمحاذاة (در المختار) ووفق بینهما وبین روایات الرفع ای المنکبین بان الثانی اذا کانت الیدان فی الثیاب للبرد کما قاله الطحاوی الخ (رد المحتار فصل تالیف الصلوٰة ج۱ ص۴۵۰ ، ط. س. ج۱ ص ۴۸۲). ظفیر

وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا، باندی ودریدی، بیا یې ددغه ځای څخه دیوبل سورت آیت د: وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا، سره یو ځاي کړي او مخ ته یې ویل شروع کړل. نو عمر چې دقرآن حافظ دی اودمَا تَجُوْزُ وَمَا تُفسِدُ بِه الصَّلٰوة څخه خبر وو، هغه فتحه ورلره ورکړه داسې یې ورته وویل: وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا. زید بیا دشروع څخه دور راوګرځوی او پرهمدې ځای باندی دوباره ودریدی، بیا عمر فتح ورکړه، زید بیا په دریم وار آیت راوګرځوي او په مشکله سره پر مخ باندی ولاړی او: وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا، یې پرېښوول اوسورةِ زُمُر یې ختم کی او دسجده سهوی څخه بغیر یې لمونځ تمام کړی. او داکار تقریبًا دسلو ۱۰۰ لمونځ ګزارو په مینځ کی دزید څخه صادر سوی دی. نو لمونځ راګرځول پکاردی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی لمونځ دامام او مقتدیانو صحیح دی اوسجده سهوه واجب نه ده، او اعاده ددی لمونځ لازمه نه ده. کما صرح به فی الدر المختار والشامی بخلاف فتحه علی امامه فانه لایفسد مطلقًا لفاتح وآخذ بکل حال (درالمختار) قوله بکل حال ای سواء قرء الامام قدر ما تجوز به الصلوة ام لا انتقل الی آیة اخری ام لا تکرار الفتح ام لا هو الاصح نهر، شامی (١) جلد اول ص ۴۱۸.

نو معلومه سوه چې اَصَح داده، چې دفتح په تکرار سره هم په لمونځ کی فساد نه راځی او دسجده سهوی دواجبوالی هم هیڅ وجه نسته ولی چې دقرائت په تکرار سره کم تاخیر په یوه رکن کی وسی، هغه موجب دسجده سهوی نه دی، کما فی الدرالمختار واعلم انه اذا شغله ذلك الشك فتفکر قدر اداء رکن لم یشتغل حالة الشك بقراءة الخ وجب علیه سجود السهو (٢) الخ ددی څخه واضحه سوه چې داشتغال بالقراءة په صورت کی سجده سهوه نه لازمیږی البته داهم په شامی وغیره کی تصریح ده چی لکه څنګه چې مقتدی ته دا مکروهه دی چی فورًا فتحه ورکړی، همدغه شان امام ته هم دا مکروه دی چی مقتدی دفتحی ورکولو طرفته لا چاره کړی. بلکه هغه ته پکاردی، چی بل مناسب آیت ته یا دبل سورت طرف ته منتقل سی. یا که چیری واجب یا مستحب مقدار یی لوستی وی نورکوع دی وکړی. کما قال فی الشامی یکره ان یفتح من ساعته کما یکره للامام ان یلجئها الیه بل ینتقل الی آیة اخری لا یلزم من وصلها ما یفسد الصلٰوة او الٰی سورة اُخری اویرکع اذا قرء قدر الفرض کما جزم به الزیلعی وغیره وفی روایة قدر المستحب کما رجحه الکمال بانه الظاهر من الدلیل (٣) الخ. فقط

(١) رد المحتار باب مایفسد الصلوة ج١ص ۵۸۲ ، ط. س. ج١ ص٦٢٢. ظفیر
(٢) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٢ ، ط. س. ج٢ ص ٩٣. ظفیر　=

چي چيرې مقتدي په يوركعت كې اقتداء پريږدي، نولمونځ به وسي اوكه نه؟ سوال: (۱۳۲۱)
دجُومات دامام څخه دماښام په لمونځ کې ددوو رکعتو څخه وروسته التحيات هيره سوه مقتديانو په غلطی سره يا په هيره سره التحيّات وويله اوامام په دريم رکعت کې اَلْحَمْدُ کرار کرار ويله اورکوع يې وکړه او مقتديان دامام په اَللهُ اَكبَرْ ويلو باندی ودريدل امام درکوع دتسبيحاتو دپوره کولو څخه وروسته سجدی ته ولاړی او ټول مقتديان يې تابع سوه، په دي صورت کي دامام لمونځ پوره سو مگر مقتديانو په غلطي سره په دريم رکعت کی دامام اقتداء ونکړه بلکه بعضی په رکوع کی هم شامل نه سول. دمقتديانو دلمونځ څه حکم دی؟ فقط

جواب: کمو مقتديانو چي رکوع ونه کړه ، دهغوی لمونځ ونسو اوکمو مقتديانو چي په ولاړه رکوع وکړه، برابره خبره ده که په ولاړه کي دامام سره په رکوع کی شامل سوه، ياپي وروسته رکوع وکړه، دهغوی لمونځ وسو (۱) دامام پرذمه داولنی قعدي پرېښولو په وجه سجده سهوه لازمه ده. (۲) فقط

دلمونځ په حالت كې په چيغو او سورو وهلو سره لمونځ فاسديږي اوكه نه؟ سوال: (۱۳۲۲)
دآميانو يوې ډلی ديو پير څخه تعليم اخيستی دی هغوی په جهری لمونځ کی په قرآئت اوريدلو سره او کله په سِرّی لمونځ کی هم هُو هُو جوړ کړی اوچيغی ووهی. په دی سره دهغوی لمونځ فاسديږی اوکه نه؟ او دا آه او أف نه دی بلکه خالصه چيغه ده.

جواب: په در المختار کی دی: والانين هو قوله اه بالقصر والتاوه هو قوله آه بالمد والتافيف اُف او تف والبكاء بصوت يحصل به حروف لوجع او مصيبة الخ لا كذكر جنة او نار فلو اعجبته قراءة الامام فجعل يبكی وبقوله بلی او نعم او اری لا تفسد، سراجيه لدلالته علی الخشوع الخ اوپه شامی کی دی: قوله: لدلالته علی الخشوع افاد انه لوكان استلذاذاً بحسن النغمة يكون مفسداً (۳) الخ ، نو معلومه سوه چي په

---

(۳) رد المحتار باب ما يفسد الصلوة ج۱ ص۵۸۲ ، ط. س. ج۲ ص۲۲۳. ظفير

(۱) نعم تكون المتابعة فرضا بمعنی ان ياتی بالفرض مع امامه او بعده كما لو ركع امامه فركع معه مقارنا او معاقبا وشاركه فيه او بعد ما رفع منه فلو لم يركع اصلا الخ بطلت صلاته (رد المحتار باب صفة الصلاة مطلب تحقيق متابعة الامام ج۱ ص ۴۳۹ ، ط. س. ج۱ ص ۴۷۱). ظفير

(۲) ولها واجبات لا تفسد بتركها وتعاد وجوباً الخ ان لم يسجد له ای للسهو الخ وهی قراءة فاتحه الكتاب الخ والقعود الاول (الدرالمختار علی هامش رد المحتار ج ۱ص۴۲۴ ، ط. س. ج۱ ص۴۵۷) سها عن القعود الاول من الفرض الخ ثم تذكره عاد اليه الخ ما لم يستقم الخ والا ای وان استقام قائما لا يعود لاشتغاله بفرض القيام وسجد للسهو لترك الواجب (الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج۱ ص۶۹۲، ط. س. ج۲ ص ۸۳). ظ

(۳) رد المحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج۱ص۵۷۹ ، ط. س. ج۱ ص ۶۱۹ – ۶۲۰ . ظفير

لمانځه کي دغه ډول هُو هُو او ناري وهل که چيري دجنت او دوزخ دذکر لـه املـه نـه وي نولمونځ فاسدوي، ځکه نو دجاهلانو ددې کار څخه په سختۍ سره بندول پکار دي، ځکه هغوی خپل لمونځ هم فاسدوي اودنورو لمونځ ګذارو په لمونځ کي هم خلل اچوي، کَمَا جَرَّبْنَاهُ. فقط

<u>که دلمونځ کوونکي مخ ته سپی تیر سو نو لمونځ فاسدیږي اوکه نه؟</u> سوال: (١٣٢٣) که چیری دلمونځ ګزار مخ ته سپی تیر سی نو لمونځ فاسد یږي او که نه؟

جواب: لمونځ نه فاسدیږی، ددوباره راګرځولو ضرورت یې نسته. ([1]) فقط

<u>په جیب کی په ناپاکه شیانو ایښولو سره لمونځ کیږي اوکه نه؟</u> سوال: (١٣١٤) که پـه جیـب کی څه ناپاکه شیان یا ناپاکه کپړه قصداً یا سهواً پاته سی اولمونځ وکړل سی نـو لمـونځ کیږی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی به لمونځ صحیح نه وی دغه لمونځ بیا کول پکار دی. ([2]) فقط

<u>چي په لمونځ کی پرتوګ یا لنګ خلاص سی ، نوڅه وکړی؟</u> سوال: (١٣٢٥) که دلمانځه پـه حالت کی دمقتدی یا دامام لنګ یا دپرتوګ پرتوګاښ خلاص سی نو هغه پـه لمـونځ کـی څه وکړی؟

جواب: که چیری په یوه لاس سره یعنی په عملِ َسیر سره یی سمول ممکن نه وی نو لمونځ دی مات کړی اوپه دواړو لاسونو سره دی لنګ وتړی، بیا دی پـه جَمعـه کـی شـریك سـی. ([3]) فقط

<u>چي دسُترې پرځای چتری وغیره وی نو کافی ده اوکه نه؟</u> سوال: (١٣٢٦) که دلمـونځ ګـزار پـه وړاندی څادر یـا چتـری (سـایبان) دسُـترې پرځـای وی نـو کـافی ده اوکـه نـه؟ آیـا سُـتره دلرګی څخه کیدل ضروری دی؟ او دلرګی سُتره کم ازکم یوه ګوته ډبله کیدل ضروری دی او که ددی څخه کمه هم کافی کیدی سی؟

جواب: که څادر یا چتری دلمونځ ګزار په وړاندی وی، نو پرځای دسُتری کافی ده. دلرګی

([1]) ولا يفسدها الخ مروره بين يديه اى حائط القبلة فى بيت ومسجد صغير مطلقًا الخ ولو امراة او كلبًا (الدر المختار على هامش رد المحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج١ ص٥٩٣ ، ط. س. ج١ ص ٢٣٤). ظفير

([2]) وعفى الشارع عن قدر درهم وان كره تحريما الخ وفوقه مبطل (درالمختار) ففى المحيط يكره ان يصلى ومعه قدر درهم او دونه من النجاسة عالما به الخ (رد المحتار باب الانجاس ج١ ص ٢٩٢ ، ط. س. ج١ ص٣١٢). ظف

([3]) ويفسدها كل عمل كثير ليس من اعمالها ولا لاصلاحها وفيه اقوال خمسة اصحها مالايشك بسببه الناظر من بعيد فى فاعله انه ليس فيها(در المختار) القول الثانى ان ما يعمل عادة باليدين كثير وان عمل بواحدة كالتعمّم وشدَ السَراويل وما عمل بواحدة قليل وان عمل بهما كحلَ السَراويل ولبس القلنسوة ونزعها (رد المحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج١ ص٥٨٣ – ٥٨٤ ، ط. س. ج١ ص ٢٢٤ – ٢٢٥). ظفير

خاصوالی نسته. او دغلطِ اصابع (یعنی دګوتی هومره پنډوالی) قید ته صاحب دبدائع قولِ ضعیف ویلی دی. فی الشامی لکن جعل فی البدائع بیان الغلط قولاً ضعیفاً وانه لا اعتبار بالعرض وظاهره انه المذهب (١) بحر الخ . فقط

پر: صراط الذین ، باندي دساه دختمیدلو دوجي څخه نه کفر لازمیږي او نه لمونځ فاسدیږي:

سوال: (١٣٢٧) داسي سړی چي دعلمِ قرآئت څخه بې خبره دی، په جهری لمونځ کی امام سو او داضطرار په حالت کی یی پر: صِرَاطَ الَّذِیْنَ باندی ساه ختمه سوه، آیا دغه امام کافر سو ؟ او لمونځ فاسد سو که نه ؟

جواب: په دی صورت کی لمونځ فاسد نه سو اوامام مذکور کافر نه دی. بلکه هغه ته په کافر ویونکی باندی دګفر بیره ده کما فی الحدیث: ایما رجل قال لاخیه کافر فقد باء بها احدهما. رواه الشیخان (٢)

وفی حدیث آخر: سباب المسلم فسوق وقتاله کفر (٣) وفی حدیث آخر ایضًا من دعا رجلاً بالکفر او قال عدو الله ولیس کذلك الاّ حارَ علیه (٤) (متفق علیه).

دغیر لمونځ ګزار په پَیک وهلو سره دلمونځ ګزار لمونځ نه فاسدیږي: **سوال:** (١٣٢٨) که چیری غیر لمونځ ګزار لمونځ کونکی ته پَیك وهی نو دلمونځ کونکی په لمونځ کی به څه فساد لازم سی او که نه؟

جواب: دلمونځ کونکی په لمونځ کی په دی سره هیڅ خلل اوفساد نه لاز میږی اګر چی دا ښه نه دی چی لمونځ ګزار دلمونځ په حالت کی په چا باندی پَیك وهی، ددی وجه هغه ته پکاردی چی پَیك وهونکی منع کړی. فقط

په: ماهِیَهْ ، کی تاء ظاهرول غلط دی خو لمونځ نه په فاسدیږي: **سوال:** (١٣٢٩) که چیری پر ځای دهاء (لکه په هَوَّزْ کي چي ده) مَاهِیَهْ په تاء سره، سره دتنوینه (یعني مَاهِیَةٌ) وویل سي، نو لمونځ فاسدیږی او که نه؟

جواب: په: وَمَا اَدْرَاكَ مَاهِیَهْ کی آخر یی هاء ده کمه چی هاءِ سکته ده، دا تاء نه ده لیکن چا چی په غلطی سره داسی ولوستل دهغه لمونځ وسو. (٥) فقط.

---

(١) ویغرز ندبا الامام وکذا المنفرد فی الصحراء ونحوها سترة بقدر ذراع طولا وغلظ اصبع لتبدو للناظر بقربه دون ثلاثة اذرع علی حذاء احد حاجبیه الخ (درالمختار) لکن جعل فی البدائع بیان اللفظ الخ (رد المحتار ج١ ص ٥٩٥ - ٥٩٦ ، باب ما یفسد الصلوة ط. س. ج١ ص ٦٣٢ - ٦٣٧). ظفیر

(٢) و(٣) و(٤). مشکوٰة ، باب حفظ اللسان والغیبة والشتم ، ص ٤١١ . ظفیر

(٥) ومنها القرآءة بالالحان ان غیر المعنی والا لا. (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب مایفسد الصلوة ج١ ص٥٨٩ ، ط. س. ج١ ص ٦٣٠). ظفیر

دشپې یې دقبلې پوښتنه وکړه او لمونځ یې وکی، وروسته معلومه سوه چې قبله غلطه وه نو دا لمونځ وسو او که نه؟ **سوال**: (۱۳۳۰) زید دشپې دخپل ملګری څخه دقبلې پوښتنه وکړه اولمونځ یې وکی څو ورځی وروسته معلومه سوه چې قبله غلطه وه نودغه لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: لمونځ وسو. فقط

که مسبوق په غلطی سره دامام سره سلام وګرځوی او دوریادولو څخه وروسته ودریدی نو څه حکم دی ؟ **سوال**: (۱۳۳۱) یوه ورځ دماخستن په لمونځ کی زه په دوهم ۲ رکعت کی شریك سوم، خو دامام سره می دواړو طرفوته سلام وګرځوی اولمونځ می ختم کی او دُعاء می وغوښته خو همدغه وخت یوبل مقتدی چاچی دامام سره خپل لمونځ پوره کړی ؤ ماته یادګیرنه وکړه چی ته ولاړ سه اولمونځ پوره کړه. نوکه په دې حالت کی زه ګنهګار دریدلی وای اولمونځ می پوره کړی وای نو لمونځ به می سوی وای او که نه؟ او په کم صورت کی چی ما دهغه خبره ونه منله بلکه دنوی سره می څلور رکعته فرض وکړل نو دا لمونځ اداء سو اوکه نه؟ زما دنه منلو وجه دا وه چی په زړه کی می خیال اوشُبه پیدا سوه چی دلمونځ څخه دخارج سړی په فتح ورکولو سره لمونځ فاسدیږی.

جواب: که چیری ددغه سړی دوینا څخه وروسته دی څه سوچ کړی وای، او پخپله درته یاد سوی وای چی زما څخه یو رکعت بیشکه پاته سوی دی، او پر دې بناء باندی ولاړ سوی وای، یو رکعت دی پوره کړی وای اوسجده سهوه دی کړی وای، نو لمونځ به سوی وای. ځکه چی دا امتثال (یعنی خبره منل) دغیر سړی نه دی بلکه کله چی پخپله درته په یاد سوه نو همدی طرفته دریدل منسوب کیږی. په درمختار کی دی: حتّٰی لو امتثل امر غیره فقیل له تقدم فتقدم او دخل فرجة الصف احد فوسع له فسدت بل یمکث ساعةً ثم یتقدم برأیه ([1]) اوپه شامي کي یې دنه فاسدیدلو تصحیح کړیده، وقدّمنا عن الشرنبلالي عدم الفساد وتقدم تمام الکلام علیه ([2]) الخ شامی جلد اول. فقط

چی دعَلَیْکُمْ پر ځای عَلَیْتُمْ ووایی نو لمونځ کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۳۳۲) که چیری په اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ کی دعَلَیْکُمْ پرځای عَلَیْتُمْ ووایی، نو لمونځ به وسی اوکه نه؟

جواب: لمونځ وسو. ([3]) فقط

([1]) ویتحرّی وهو بذل المجهود لنَیل المقصود للعاجز عن معرفة القبلة فان ظهر خطاه لم یعد لمامرّ (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب شروط الصلوة واستقبال القبلة ج۱ ص۴۰۱ ، ط. س. ج ۱ ص ۴۳۳). ظفیر

([2]) الدر المختار علی هامش رد المحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها تحت الفروع ج۱ ص۵۸۱ ، ط. س. ج ۱ ص ۶۲۲. ظفیر

=

په چوغه او عمامه کي لمونځ کيږي اوکه نه؟ سوال: (۱۳۳۳) امام که لباس شرعی مثلاً چوغه وازار ورداء وعمامه راپوشیده امامت می سازد ولیکن پوشیدن این لباس او را ناخوش است آیا نماز جائز می شود یا نه ؟

جواب: نماز اداء می شود. (۱)

چي په جامه کي دناپاکي ټپله وويني نو څه وکړي ؟ سوال: (۱۳۳۴) امام ته احتلام وسو جامي يې ومينځلي او لمونځ به يې ورکوی. دوې ۲ درې ۳ ورځي وروسته يې پر قميص باندي دمني ټپله وليده نو اوس دلمونځونو اعاده کول پکاردي اوکه نه؟ ليکن دامعلومه نه ده چي چا چا په ده پسي لمونځونه کړي دي؟

جواب: دفقهي په کتابونو کي يې په دی صورت کي دا ليکلي دي چي که چيری يو سړی پرخپله جامه باندی منی وليده او ددرهم داندازې څخه زياته وه، نو دآخري خوب څخه وروسته چي ده کم لمونځونه په همدغه جامه کي کړيدي هغه به راګرځوي ، دمثال په توګه نن دماپښين تر لمانځه وروسته ده پر کالو باندي مني وليدل، نوکه چيری غرمه بيده سوی وی نو دهمدغه وخت څخه به جامه ناپاکه ګڼل کيږي. اوکه چيری غرمه بيده سوی نه وی بلکه دشپي بيده سوی وو نو دهغه وخت څخه به ناپاکه ګڼل کيږي او دهغه څخه وروسته يې چي څومره لمونځونه کړي دي هغه به راګرځول کيږي اوپه قدر دامکان مقتديانو ته هم اطلاع ورکول پکاردي. چي څوك څوك وريه يادېږي هغوی ته دی خبر ورکړي. کما فی الدرالمختار: کما يلزم الامام اخبار القوم اذا امهم وهو محدث او جنب او فاقد شرط او رکن (۲) الخ. فقط

په سرّي ذکر سره لمونځ فاسديږي اوکه نه؟ سوال: (۱۳۳۵) دنقشبنديې طريقې عزتمند مريدان دمرشدانو دلار ښوونې سره سم په فرضي او نفلي لمونځونو کي پټ اذکار وايي، چي د: أوه او هُو الفاظ نه ورڅخه اوريدل کيږي، په دې سره لمونځ فاسديږي اوکه نه؟

---

(۳) ومنها الخروج بصنعه کفعله المنافی لها بعد تمامها (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص ۴۱۸ ، ط. س. ج ۱ ص ۴۴۸ – ۴۴۹). ظفير

(۱). **پښتو ژباړه يې**:

سوال: هغه امام چي شرعي لباس لکه چينه، پرتوګ، څادر او بګړی يې اغوستي وي او امامت کوي ليکن ددې لباس اغوستل ورته ناخوښ وي، آيا لمونځ يې صحيح کيږي اوکه نه؟

جواب: لمونځ يې صحيح کيږي.

(۲) الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب الامامة مطلب المواضع التی تفسد صلاة الامام ، ج۱ ص ۵۵۳ ، ط. س. ج ۱ ص ۵۹۱ – ۵۹۲). ظفير

جواب: ظاهره داده چي لمونځ فاسديږي، ځکه نوپه دې کارکي احتياط واجب دی. (١)

دقبلې څخه په مُنحرف جُومات کی کړی لمونځونه صحيح سوه اوکه نه؟ سوال: (١٣٣٢) په يوجُومات کی به خلګو لمونځو کول. ځوورځی وروسته معلومه سوه چی جَومات دقبلی دآړخ څخه منحرف دی. دتحقيق څخه وروسته څه خلق دمخکی په شان مخ کوی اولمونځ کوی اوبعضی خلګ ددغه اړخ څخه لږ وروګرځي اولمونځ کوی. اوس کم خلق چی مخکنی طرف ته لمونځ کوی هغوی ته دلمونځ اعاده کول پکا رده اوکه نه؟ او دتحقيق څخه مخکی چی کم لمونځونه سوی دی، دهغو اعاده کول پکاردی اوکه نه؟

جواب: پرمخکنی طرف باندی چی کم لمونځ کوی دهغوی لمونځ صحيح دی اودمخکنيو لمونځونو اعاده کول لازم نه دی، ولی چی په لږ څه کوږوالي باندې دقبلې په استقبال کي څه فرق نه راځي، او دقطب حساب هم تحقيقي نه بلکه تقريبي (٢) دی. فقط

چی دسهار په لمونځ کی لمر راوخيژی نولمونځ فاسديږی اوکه نه؟ سوال: (١٣٣٧) که چيری دسهار په لمونځ کی لمر راوخيژی، نو لمونځ به صحيح وی اوکه نه؟

جواب: داحنافو په نزد دهغه لمونځ فاسد سو. دلمر را ختلو اوپورته کيدلو څخه وروسته بيا هغه ته لمونځ کول پکار دی کما فی الدر المختار والشامی بخلاف الفجر فتبطل بطرو الطلوع الذی هو وقت فساد (٣) الخ شامی، والاحاديث تعارضت فتساقطت الخ. در المختار. (٤) فقط

دضاد پرځای په ظاء ويلو سره لمونځ فاسديږی اوکه نه؟ سوال: (١٣٣٨) په لمانځه کی دض پر ځای په ظآء ويلو سره لمونځ فاسديږی اوکه نه؟

جواب: اول ددی مسئلې په باره کی داضروری ده چی قصداً دظاء ويلو څخه احتراز وکی ولی چی په دی کی دلمونځ فاسد کيدلو روايات ضرور موجود دی بلکه په شرح فقه اکبرکی يې دمحيط څخه نقل کړی دی چی تعَمُّد ددی کفر دی. عبارت يې داد ی: وفی المحيط سئل الامام الفضلی عمن يقرء الظاء المعجمة مكان الضاد المعجمة اويقرء اصحاب الجنة مكان

---

(١) وذكر فی الملتقط ان المصلی اذا لسعته الحية فقال بسم الله الرحمٰن الرحيم تفسد صلوته الخ وذكر فی الذخيرة انه اذا قال المريض يارب اوقال بسم الله لما يلحقه من المشقة الخ اما عندهما ای الطرفين فتفسد الخ (غنية المستملی). ظفير

(٢) فللمكی الخ اصابة عينها الخ ولغيره ای لغير معاينها اصابة جهتها بان يبقی شی من سطح الوجه مسامتا للكعبة الخ (الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ج١ ص٣٩٧ ، ط. س. ج١ ص٤٢٧-٤٢٨). ظ

(٣) رد المحتار كتاب الصلاة تحت قوله بخلاف الفجر ج١ ص ٣٤٢ ، ط. س. ج ١ ص ٣٧٣. ظفير

(٤) الدرالمختار علی هامش رد المحتار كتاب الصلاة ج١ ٣٤٢ ، ط. س. ج ١ ص ٣٧٣. ظفير

اصحاب النار اوعلی العکس فقال لایجوز امامته ولو تعمد یکفر قلت اما کون تعمده کفرًا فلا کلام فیه اذا لم یکن فیه لغتان ففی ضنین الخلاف سامی. ([1]) اودبنده مطلب دتحریر سابق څخه دا وو چی باوجود دارادی داداء کولو دضاد دمخرج خپل څخه که چیری مشابهت دظاء یادال سره راسی نو لمونځ صحیح دی. په در المختار کی دی: الا ما یشق تمیزه کالضاد والظاء فاکثرهم لم یفسدوها ([2]). په شامی کی دی: قال فی الخانیة الاصل فیها اذا ذکر حرفا مکان حرف وغیر المعنی ان امکن الفصل بینهما بلا مشقة تفسد وان لا یمکن الا بمشقة کالظاء مع الضاد الخ قال اکثرهم لا تفسد وفی خزانة الاکمل قال القاضی ابو عاصم ان تعمد ذلك تفسد وان جری علٰی لسانه ولا یعرف التمیز لا تفسد وهو المختار علیه وفی البزازیة وهو اعدل الاقاویل وهو المختار ([3]) الخ، ددی احتیاط په وجه سره دعربو علماء اوقراء قاطبةً (ټوله) دضاد په لوستلو کی دظاء څخه قطعًا ځان ساتی او ضاد په صورت ددال مفخّم اداء کوی، کما هو مشاهد ومعروف. فقط

درشوت په جا مو کی لمونځ کیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۳۳۹) درشوت په جامو کی لمونځ جائز دی او که نه؟

جواب: لمونځ ادا کیږی خو دغه سړی عاصی او فاسق دی. یعنی دحرامی ګټی په جامو کی لمونځ کول مکروهه دی. ([4]) لیکن لمونځ اداء کیږی. فقط

دامام په نیت ماتولو سره دمقتدی لمونځ فاسدیږی؟ سوال: (۱۳۴۰) امام په قعده اولی کی سهوه سو، مقتدیانو ورته په الله اکبر ویلو سره اطلاع ورکړه. هغه په غلطی سره لمونځ مات کړی. کم مقتدیان چی راسته او چپه طرف ته وه یاپه بل صف کی وه هغوی ته علم نه وو چی زموږ امام لمونځ فاسد کی هغوی پرهمدی مخکنی نیت باندی قائم وه او داسی یې وګڼله چی امام ددریم ۳ رکعت دپوره کولو دپاره دریدلی دی. اوس امام دبل لمونځ درکعت رکوع وکړه مقتدیان ټول دامام سره رکوع ته ولاړل امام څلور رکعته پوره کړل، اوسلام یې وګرځوی، مقتدیانو هم څلور رکعته پوره کړل. اوس پوښتنه داده چی کمو مقتدیانو دامام سره دوباره نیت ونه تړی بلکه دامام سره په تکبیر ویلو سره رکوع ته ولاړل، په دی صورت کی ددغه مقتدیانو لمونځ وسو اوکه نه؟ او دامخکنی تکبیر کم

([1]) شرح فقه اکبر ص ۲۰۵ . ظفیر
([2]) الدر المختار علی هامش رد المحتار، باب مایفسد الصلوة مطلب زلة القاری ج۱ ص ۵۹۲ . ظفیر
([3]) رد المحتار ، باب مایفسد الصلوة مطلب زلة القاری ج۱ ص ۵۹۲ ، ط. س. ج۱ ص ۶۳۳ . ظفیر
([4]) وکذا تکره فی اماکن کفوق کعبة الخ وارض مغصوبة (الدرالمختار شامي کتاب الصلوة ج۱ ص۳۵۴). ظفیر

چې یې دامام سره رکوع ته دتللو پروخت ویلی وو هغه به تکبیرِ تحریمه سی اوکه نه؟
جواب: په دی صورت کی دمقتدیانو لمونځ ونسو ولی چی کله امام خپل لمونځ مات کی نو دټولو مقتدیانو لمونځ فاسد سو. بیا مقتدیانو دوباره تکبیرِ تحریمه داقتداء دنیت سره نه دی ویلی اودوهم وار یې لمونځ هم نه دی شروع کړی بلکه پرمخکنی لمونځ یې بناء وکړه کم چی فاسد سوی وو، او بناء علی الفاسِد هم فاسده ده، لهٰذا دهغوی لمونځ به فاسد وی. (١)

په لمونځ کی په راسته پښه ښوریدلو سره لمونځ نه فاسدیږی؟ سوال: (١٣٤١) دزید دراسته پښی بټه ګوته په لمانځه کی وښوریده نو په دی سره لمونځ ماتیږی اوکه نه؟
جواب: په لمانځه کي دګوتی حرکت کول او ښوریدل لمونځ نه فاسدوي. (٢) فقط

جُومات دچا ملکیت نه دی په هغه کی لمونځ درست دی: **سوال**: (١٣٤٢) کم دمحلی خلق چی دمحلی جُومات خپل ملکیت ګنی، په دغه جُومات کی لمونځ کول شرعًا څنګه دی؟
جواب: جُومات دچا ملکیت نه وی (٣) اودچا په ګڼلوسره په هغه کی څه تغیر نه کیږی. نو لمونځ په هغه کی صحیح دی او دجُومات ثواب پکښی حاصلیږی. فقط

چې دنامه لاندی وریښته نه خروی دهغه لمونځ هم درست دی ؟ سوال: (١٣٤٢) څوك چی دنامه لاندی وریښته نه خرَوی دهغه لمونځ صحیح دی او که نه ؟
جواب: لمونځ یې صحیح دی، لیکن داکار بد دی. او دڅلوریښتو ورځو څخه زیات دنامه لاندی وریښته باقی ساتل مکروه دی. (٤) فقط

که صحیح قرآئت یې وکی نو لمونځ وسو داوریدونکی اعتبار نسته: **سوال**: (١٣٤٤) زید په جهري لمونځ کی سورة والعصر ووایه په دی طریقی سره چی پر: وَالْعَصْرِ باندی یې وقف وکی. او سامع وَالْعَصْ واوریدی په حذف دراء سره. اودوهم وار یی پر: لَفِی خُسْرٍ، باندی

(١) واذا ظهر حدث امامه وکذا کل مفسد فی رأی مقتد بطلت فیلزم اعادتها لتضمنها صلاة المؤتم صحة وفسادا (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب الامامة ج١ ص ٥٥٣، ط. س. ج١ ص ٥٩١). ظفیر
(٢) وان حرك رجلا واحدا لا علی الدوام لا تفسد صلٰوته (عالمګیری کشوری باب ما یفسد الصلوة ج١ ص ١٠٢، ط. ماجدیه ج١ ص ١٠٣). ظفیر
(٣) وأن المساجد لله (سورة الجن، آیة : ١٨) ویزول ملکه عن المسجد والمصلي بالفعل وبقوله جعلته مسجدا عند الثاني وشرط محمد والامام الصلاة فیه بجماعة وقیل یکفي واحد وجعله في الخانیة ظاهر الروایة (الدر المختار علی هامش رد المحتار کتاب الوقف مطلب في احکام المسجد ج٣ ص ٥١٠ - ٥١١، ط. س. ج٤ ص ٣٥٥ - ٣٥٢). ظفیر
(٤) الافضل ان یقلم اظفاره ویحفی شاربه ویحلق عانته وینظف بدنه بالاغتسال فی کل اسبوع مرة فان لم یفعل ففی کل خمسة عشر یوماولایعذر فی ترکه وراء الاربعین الخ ویستحق الوعید کذا فی القنیة (عالمګیری مصری کتاب الکراهیة الباب التاسع عشر ج ٥ ص ٣٢٨، ط. ماجدیه ج٥ ص ٣٥٧). ظفیر

وقف وکی اوسامع لفی خُسْر واوریدی په اسقاط دراء سره. که چیری وقف پرآخرني توري باندی په اسقاط دحرکت یاتنوین سره، نه په اسقاط دراء وکړل سي، نو پرداسی ځای باندی وقف کول جائز دی چیری چی دحضرت علی کرم الله وجهه څخه پر اوولسو ۱۷ ځایونو باندی په قرآن شریف کی وقف کول مُفضی اِلَی الکفر منقول دی، چی په هغی کی یوځای: فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّيْنَ، دی علی هٰذا القیاس. اوپه شپاړسو ۱۶ ځایونو کی چی کم اوه لسم ۱۷ ځای دی هغهَ وَالْعَصْرْ دی، چی فساد ددی اظهر من الشمس دی. ددی څخه علاوه وقف په مابین دمبتداء او خبر او صفت او موصوف او فعل او فاعل او مستثنٰی منه اوصله اوموصول اونوروکي دنحوي قاعدې پربنا چي فصل او وقف یاجائز یا ناجائز دی څنګه باید وکړل سي؟ اوکم موضع چی دلته متنازع فیه دی هغه جمله استثنائیه ده.

جواب: اعتبار دلوستونکی دی، اوریدونکی که یوحرف وانه وری نو په دی سره دقاری نه ویل نه لازمیږی. نو کله چی قاری والعصر ویلی دی اوهم دغه ډول اِنّ الانسان لَفی خُسر یې ویلی دی نو لمونځ وسو اوپردی دواړوځایونو باندی په وقف کولوسره نه لمونځ باطل سو اونه کفر وسو، اوپر هیڅ موقع باندی هم (وقف کول) کفر نه دی. او دحضرت علی کرم الله وجههُ څخه چی کم روایت پراولسو ۱۷ مواقعو باندی په وقف کولو سره دکفر لازمیدلو نقل کړی دی، دا صحیح نه دی. (۱) فقط

دلمانځه په حالت کي نڅا (رقص) او بل داسي عمل کول لمونځ فاسدوی اوکه نه؟ سوال:

(۱۳۴۵) بعضی خلق په لمانځه کی شور او زوږ جوږ کړی، یعنی لاسونه ټکول، د هَا هُو آواز کول، ټوپونه وهل، نڅیدل (رقصیدل)، داجائز دی اوکه نه؟ بعضی ددوی مُعتقد مُلّایان وایی چی په درمختار اونورو دفقهی په کتابونو کی یې لیکلی دی چی دجنت په شوق کی او ددوزخ دویری څخه ژړل لمونځ نه ماتوی. داصحیح دی اوکه نه؟

جواب: داکارونه لمونځ ماتونکی دی. او دفقهی په کتابونو کی یې ددوزخ دویری څخه او دجنت په شوق کی ژړل بیشکه جائز لیکلی دی. لیکن لاسونه ټکول او نڅا کول هیڅ جائز نه دی لیکلی. خاصکر په لمونځ کی داسی حرکتونه بالاتفاق لمونځ ماتونکی دی. وتفصیلهُ فی کتب الفقه. (۲) فقط

---

(۱) اذا وقف فی غیر موضع الوقف اوابتدأ فی غیر موضع الابتداء ان لم یتغیر به المعنی تغیرا فاحشا نحو انَ الذین اٰمنو وعملوا الصالحات ووقف ثم ابتدأ بقوله اولك هم خیر البریة لا تفسد بالاجماع بین علمائنا هٰکذا فی المحیط وکذا ان وصل فی غیر موضع الوصل الخ لا تفسد لکنه قبیح هٰکذا فی الخلاصة (عالمگیری مصری زلة القاری ج۱ ص ۷۵ ، ط. ماجدیه ج۱ ص۸۱). ظفیر

(۲) والتنحنح بحرفین بلا عذر الخ اوبلا غرض الخ والانین الخ والتأوه الخ والتأفیف الخ والبکاء بصوت الخ =

دزکوٰة په پیسو اخستل سوو صفونو باندی لمونځ جائز دی اوکه نه؟ سوال: (۱۳۴۶) که چیری یوسړی دزکوٰة په پیسو باندی جای نمازونه واخلی، اوپه جوماتونو کی یې ورکړی نو مالدارانو ته پرهغه باندی لمونځ کول جائزدی اوکه نه؟ لمونځ به یې وسی اوکه نه؟

جواب: لمونځ پرهغه باندی جائز کیږی، لیکن دهغه زکوٰة اداء نسو. ([1]) فقط

که مقتدي دامام سره دتلاوت سجده ونکړه نو لمونځ یې کیږي اوکه نه؟ سوال: (۱۳۴۷) که مقتدی په غلطی سره دامام سره دتلاوت سجده ونه کړی نو لمونځ به یې وسی اوکه نه؟

جواب: په لمونځ کی چی کمه سجده دتلاوت واجبه سی نو هغه دلمونځ څخه وروسته نه اداء کیږی اوساقطه سی. وکل سجدة فی الصلوة ولم تؤد فیها سقطت ای لم یبق السجود لها لفوات محله ([2]) الخ شامی. نو معلومه سوه چی هغه سجده ساقطه سوه او دلمونځ را ګرځولو ضرورت هم نسته. البته که چیری په قصد سره یې پرې ایښی وی نو توبه دی وکړی. وفی البدایع واذا لم یسجد اثم فتلزمه التوبة ([3]) در مختار. فقط

چي قرآئت په داسي ډول کوي چي پخپله یې هم نه اوري نو لمونځ کیږي اوکه نه؟ سوال: (۱۳۴۸) په لمونځ کی الحَمْد اوسورت اوغیره په داسی شان سره ویل چی خپل غوږ ته یې هم آواز نه راځی نو لمونځ به وسی اوکه نه؟

جواب: زیاته معتبره او صحیح (خبره) داده چی په دې شان دی وایی چی که چیری څه مانع نه وی نوخپل غوږ ته یی آواز راسی. او کرخی اوبلخی بغیر ددی څخه هم لمونځ ته صحیح فرمایی. والاول اصح وارجح، شامی. ([4]) فقط

که صرف دشک په وجه سجده سهوه وکی، نو لمونځ به وسی اوکه نه؟ سوال: (۱۳۴۹) سجده

= لا لذکر جنة اونار الخ او یفسدها کل عمل کثیر لیس من اعمالها ولاصلاحها (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب مایفسد الصلاة ج۱ ص ۵۷۸ ، ط. س. ج ۱ ص ۶۱۸ – ۶۱۹). ظفیر

([1]) دزکوٰة پیسې په جُومات کی لګول درست نه دی دلته چونکه تملیك ونه موندل سو، په دی وجه دهغه زکوٰة اداء نسو. یصرف المزکی الخ تملیکا لا اباحة کمامرّ لا یصرف الی بناء نحو مسجد ولا الی کفن میت الخ (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۵ ، ط. س. ج ۲ ص ۳۴۴). ظفیر

([2]) رد المحتار . باب سجود التلاوة تحت قوله اذا لم یسجد ج۱ ص۷۲۲ ، ط. س. ج ۲ ص ۱۱۰ . ظفیر

([3]) الدر المختار علی هامش رد المحتار باب سجود التلاوة ج۱ ص۷۲۲ ، ط. س. ج ۲ ص ۱۱۰ . ظفیر

([4]) وادنی الجهر اسماع غیره وادنی المخافتة اسماع نفسه (درمختار) اعلم انهم اختلفوا فی حد وجود القراءة علی ثلاثة اقوال فشرط الهندوانی والفضلی لوجودها خروج صوت یصل اذنه وبه قال الشافعی وشرط المریسی واحمد خروج الصوت من الفم وان لم یصل الی اذنه لکن بشرط کونه مسموعا فی الجمله حتی لو دنٰی احد صماخیه الی فیه یسمع ولم یشترط الکرخی وابوبکر البلخی السماع واکتفیا بتصیح الحروف الخ وان ما قاله الهندوانی اصح وارجح لاعتماد اکثر علمائنا (ردالمحتار فصل فی القراءة ج۱ ص ۴۹۸ ، ط. س. ج۱ ص۴۳۴ – ۴۳۵). ظفیر

سهوه بغير دواجبوالي دسبب څخه که يو سړی محض دشك پر بناء باندی وکړی نو دغه لمونځ به صحيح وی اوکه نه؟

جواب: دسجده سهوی دواجبوالی څخه بغير محض دشك اوشبهی په وجهی سره سجده سهوه كول نه دی پكار. اوكه چيری په اتفاق سره په غلطی سره يې داسی وكړل نو لمونځ به يې وسی، داعادې ضرورت يې نسته. او ائنده په داسی شك اوشبهه كی سجده سهوه كول نه دی پكار. (۱) البته كه چيری غالب گمان دواجب پاتـه كيدلو ؤ نو سجده سهوه دی دعادت مطابق ديوه سلام څخه وروسته وكړی. فقط

<u>دسكنه (ناقوس) دړغولو په خت كی لمونځ درست دی اوكه نه؟</u> سوال: (۱۳۵۰) په پانی پت (ښار) كی دهندوانو اومسلمانانو څه جګړه راغله. وجه يې دا وه چی دماښام دلمونځ په وخت كی هندوانو ناقوس وړغوی. په منع كولو سره منع نه سوه. معامله دعوی تـه ورسيده، دوكيل په مشورې سره مسلمانانو دماښام په وخت كی اذان ويل او لمونځ كول پرې ښوول، آيا دناقوس دړغيدلو په وخت كی په دی جُوماتونو كی لمونځ كول صحيح دی اوكه نه؟

جواب: په دی حالت كی لمونځ صحيح (۲) دی. اولمونځ نه كول اوپه دغه جُومات كی اذان اوجماعت پرې ښوول ښه نه دی. فقط

<u>كه دلمونځ گزار مخ ته ښځه يابل يو حيوان تير سی نو لمونځ به وسی او كه نه؟</u> سوال: (۱۳۵۱) دلمونځ گزار مخ ته كه چيری سپی يابل څه حيوان يا ښځه تيره سی نو دهغه لمونځ به فاسد سی اوكه نه؟

جواب: كه دلمونځ گزار مخ ته سپی يابل څه حيوان ياښځه تيره سی نو دهغه لمونځ به فاسد نسی. په در المختار كی دی: ولا يفسدها مرور مارٍّ الخ ولو امرأة اوكلبًا (۳) الخ. اوپه شامی كی دحلبي څخه منقول دی چی په دی باره كی كم څه په حديث كی راغلی دی هغه منسوخ دی يامُووّل (۴). كما هومنقول فی الشروح والحواشی، پرهرحال اعاده ددغه

---

(۱) ولو ظن الامام السهو فسجد لـه فتابعه فبان ان لا سهو فالاشبه الفساد (درالمختار) وفی الفيض وقيل لا تفسدوا بـه يفتی (ردالمحتار قبيل باب الاستخلاف ص ۵۲۰، ط. س. ج ۱ ص۵۹۹) كله چی دمسبوق لمونځ فاسد نه سو، نو دنورو لمونځ خو په درجه اول نه فاسديږی. ظفير

(۲) ځكه چی هيڅ شی دلمونځ دمفسداتو څخه موجود سوی نه دی. ظفير

(۳) الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج۱ ص۵۹۳ ، ط. س. ج۱ ص۲۳۴. ظ

(۴) ولو امرأة او كلبا بيان للاطلاق واشار به الی الرد علی الظاهريه بقولهم يقطع الصلوة مرور المرأة والكلب والحمار وعلی احمد فی الكلب الاسود والی ان ما روی فی ذالك منسوخ كما حققه فی الحلية (رد المحتار باب ايضًا ج۱ ص ۵۹۳ ، ط. س. ج ۱ ص ۲۳۴). ظفير

لمونځ واجبه نه ده. فقط

دپښو په ښوروولو سره لمونځ نه فاسديږي: **سوال**: (۱۳۵۲) په لمانځه کی دقيام دځای څخه ددواړو پښو ښوريدل لمونځ فاسدوي اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی لمونځ نه فاسديږی. ([1])

په ناقوس ږغيدلو سره په لمونځ کی هيڅ خرابی نه راځی: **سوال**: (۱۳۵۳) که چيری دلمونځ په وخت کی دضد په وجه ناقوس وږغول سی اوشور اوشر جوړ کړل سی نو په لمونځ کی شرعًا نقصان راځی اوکه نه؟

جواب: که چيری دحاکمانو په ذريعه ددی انسداد کيدی سی نوانسداد يی ضروری دی. ولی که څه هم چې په لمونځ کی دچاپه شور اوشر اوناقوس ږغولو سره فساد نه راځی ليکن لمونځ گزارو ته به تشويش اودزړه دتوجه خرابيدل اوعدمِ خشوع اوخضوع ددی په وجهی سره ضرور وی، لهٰذا ضروری ده چی دَحاکمانو په ذريعه سره هغوی دلمونځ په وخت کی ددی څخه بند کړل سی، ولی چی فقهاؤ په جُومات کی دلمونځ په وخت کی دجَهري ذکر څخه هم منع فرمايلی ([2]) ده. ځکه چی په دی سره په لمونځ کی دزړه توجّه خرابيږی. او ممکنه ده چی دلمونځ گزار څخه قراءت وغيره هير سی. نوکله چی دپه زوره ذِکر څخه دلمونځ په وخت کی منع کيږی نو باجه ږغول اوناقوس ږغول دلمونځ وخت کی ظاهره ده چی ډيره بده خبره ده ليکن چونکه مسلمانانو ته قدرت نسته چی پخپله يې بند کړی. لهٰذا دحاکمانو په ذريعې سره يې که انسداد کيدی سی نو ودی کړل سی. فقط

دښځی په محاذات کی دکيدلو مطلب؟ **سوال**: (۱۳۵۴) دښځی دمحاذات څخه څه مراد دی، او دا داجنبی ښځی څخه کيږي اوکه دمُحرمی څخه هم؟

جواب: محاذات دښځی دسړی څخه دری ([3]) طرف ته لمونځ ماتونکی دی. په شامی کی دی: وقد صرحوا بان المرأة الوحدة تفسد صلٰوة ثلثة الخ من عن يمينها ومن عن يسارها ومن عن خلفها ([4]) اودا عبارت عام دی که ښځه محرمه وی اوکه غير محرمه وی. شامی

([1]) وان حرك رجلاً واحدا لا على الدوام لا تفسد صلوته (عالمگيری کشوری باب مايفسد الصلوة ج۱ ص۱۰۳ ، ط. ماجديه ج۱ ص ۱۰۳). ظفير

([2]) ويكره الخ رفع صوت بذكر (درمختار) لانه حيث خيف الرياء اوتاذى المصلين الخ (ردالمحتار باب مايفسد الصلوة مطلب فى رفع الصوت بالذكر ج۱ ص ۲۱۸ ، ط. س. ج ۱ ص ۲۵۹ - ۲۲۰). ظفير

([3]) رد المحتار باب الامامة مسئله محاذات ج۱ ص ۵۳۵ ، ط. س. ج ۱ ص ۵۷۲ . ظفير

([4]) المرأة اذا صلت مع زوجها فى البيت ان كان قدمها بحذاء قدم الزوج لاتجوز صلاتهما بالجماعة (ايضًا) قوله غير معلول بالشهوة ، اى ليست علة الفساد الشهوة ولذا فسدنا بالعجوز الشوهاء وبالمحرم كَأمهِ وبنته (ايضًا ج۱ ص ۵۳۹ ، ط. س. ج۱ ص۵۷۲). ظفير

که چیری سړی ښځه ښُکل کړی، یاښځه سړی، نو لمونځ به وسی اوکه نه؟ سوال: (۱۳۵۵) سړی په لمانځه کی وو، ښځی هغه ښُکل کړی، په دې سره سړی ته خواهش پیدا سو نو دښځی لمونځ نه ماتیږی اګر چی داهم دهغی خپل فعل نه دی. دزید دا خبره صحیح ده اوکه نه؟

جواب: په در المختار کی یې دا مسئله په داشان لیکلی ده چي که چیری سړی ښځه په لمانځه کی ښُکل کړه، یعنی ښځی لمونځ کوی او په دی حالت کی سړی مچه ورځخه واخسته برابره خبره ده که شهوت یې وي اوکه نه وي نو دښځی لمونځ به فاسد سی. اوکه چیري سړی لمونځ کوی اوښځی مچه ورځخه واخسته اودسړی شهوت پیدا سو نودسړی لمونځ مات سو. اوکه دسړی شهوت پیدا نسو نو لمونځ به یې فاسد نه سی. عبارت یې دادی: مسها بشهوة اوقبلها بدونها فسدت لا لو قبّلت ولم یشتهها (١) الخ در المختار. فقط

پوسټ کارډ یا دتیلو ډبی چی په جیب کی وی نو لمونځ کیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۳۵٦) پوست کارډ او سِکه مروّجه او دتیلو ډبی پرکمو باندی چی دساه لرونکو شیانو تصویر وی. که چیری یې په جیب کی واچوی اولمونځ ورسره کوی نو لمونځ به یې درست وی او که نه؟

دریږی وریښتان چی مبنتی وی نو لمونځ نه فاسدیږی؟ سوال: (۱۳۵۷) دریږی مات سوی وریښتان کم چی په ږیره کی مبنتی وی نو په لمونځ کی خو به څه فرق نه راځی؟

جواب: (۱) لمونځ ورسره کیږی. (٢)

جواب: (۲) په دې سره په لمونځ کی څه خلل نه راځی اودغه مات وریښتان ناپاك نه دی.

دلمونځ په حالت کی په دُنیاوی خیالاتو راتللو سره لمونځ نه فاسدیږی: سوال: (۱۳۵۸) په لمانځه کی په دُنیاوی خیالاتو او وسوسو پیدا کیدلو سره لمونځ درست کیږی اوکه نه؟

جواب: په لمانځه کی په خیالاتو راتللو سره په لمونځ کی فسادنه راځی، خو حتی الوسع وسوسی او خیالا ت دفع کوی. (٣) فقط

---

(١) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج١ ص٥٨٧، ط.س. ج١ ص٢٢٨. ظ

(٢) وان یکون فوق راسه اوبین یدیه اوبحذائه تمثال الخ ولایکره لوکانت تحت قدمیه الخ اوعلی خاتمه بنقش غیر مستبین قال فی البحر ومفاده کراهة المستبین لا المستتر بکیس او صرّة او ثوب آخر اوکانت صغیرة لا تتبین تفاصیل اعضائها للناظر قائما الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ویکره فیها ج١ ص٢٠٢ - ٢٠٧ ، ط. س. ج ١ ص٦٤٨). ظفیر

(٣) عن ابی هریرة قال قال رسول الله ﷺ ان الله تجاوز عن امتی ما وسوست به صدرها ما لم تعمل به او تتکلم، متفق علیه (مشکوٰة باب الوسوسه فصل اول ص ١٨). ظفیر

که مسافر امام لمونځ پوره وکی نو دمقیم مقتدي لمونځ به ونه سی: **سوال**: (۱۳۵۹) یومسافر امام په هیره سره پرځای ددوو رکعتو څلور رکعته وکړه اومقتدیان ټول مقیم دی. اوځه خلق چې په وروستنیو دوو رکعتونو کی شامل سوی دی نو دامام اومقتدیانو لمونځ صحیح سو اوکه نه؟

جواب: دمسافر امام لمونځ خو په دې صورت کی کیږي خو سجده سهوه وربانديږ لازمه ده او دباقی مقتدیانو لمونځ صحیح نه دی. (۱) فقط

دلمونځ په حالت کي دجُومات دصحن څخه دننه جُومات ته په تللو سره لمونځ فاسديږی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۳۲۰) زید دجُومات په صحن کی لمونځ ورکوی چې اوبه په زور سره راغلی نو نیت یې مات کی. بکر مقتدی ورته وویل، چې ته به دننه تللی وای، دقبلی څخه دمخ اړولو څخه بغیر نو مقتدیان هم دننه ورتلی سوای. لمونځ ماتول نه وو پکار. زید ورته وویل، چې په دې ډول سره لمونځ فاسدیږی ولی چې داعمل کثیر دی. دزید قول صحیح دی اوکه دبکر؟

جواب: دزید قول صحیح دی. زید ته همدغه ډول کول پکار وو لکه څنګه چې یې وکړه، ځکه چې په دې صورت کی بغیر دخلاف څخه دهغه لمونځ صحیح سوکله چې هغه دنوی سره لمونځ وکی، اوکه چیری هغه په لمانځه کی دننه جومات ته تللی وای اوبیا مقتدیان هم ورغلی وای، نو په دې سره به دټولو څخه عملِ کثیرسوی وای اوداعند البعض مفسد دی. اوتفصیل یې په شامی کی دی. (۲) فقط

په مَجرِیْهَا کی په اماله نه کولو سره لمونځ کیږی او که نه؟ **سوال**: (۱۳۲۱) په: بِسْمِ اللهِ مَجْرِیْهَا کی که چیری اِماله ونه کړی نو لمونځ به وسی او که نه؟

---

(۱) ولو نوی الاقامة لا لتحقیقها بل لیتم صلوة المقیمین لم یصر مقیما (در المختار) فلو اتم المقیمون صلاتهم معه فسدت لانه اقتداء المفترض بالمتنفل، ظهیریه، ای اذا قصدوا متابعته اما لو نووا مفارقته ووافقوه صورة فلا فساد (ردالمحتار باب صلاة المسافر ج۱ ص۷۴۱ ، ط. س. ج۲ ص۱۳۰). ظفیر

(۲) ویفسدها کل عمل کثیر لیس من اعمالها ولا لاصلاحها (در المختار) الثالث الحرکات الثلاث المتوالیة کثیر والاّ فقلیل الخ (ردالمحتار باب مایفسد الصلاة ج۱ ص۵۸۳ – ۵۸۴) مشٰی مستقبل القبلة هل تفسد ان قدر صف ثم وقف قدر رکن ثم مشٰی ووقف کذالك وهٰکذا لاتفسد وان کثر ما لم یختلف المکان وقیل لا تفسد حالة العذر ما لم یستدبر القبلة استحسانا (در مختار) اما ان کان اماما فجاوز موضع سجود فان بقدر ما بینه وبین الصف الذی یلیه لا تفسد وان اکثر فسدت وان کان منفردا فالمعتبر موضع سجوده فان جاوزه فسدت والاّ فلا الخ قوله: لا تفسد حالة العذر الخ والقیاس الفساد اذا کثر الخ ثم اختلفوا فی تاویله اذا لم یجاوز الصفوف او موضع سجوده والا فسدت وقیل اذا لم یکن متلاحقًا بل خطوة ثم خطوة فلو متلاحقا تفسد وان لم یستدبر القبلة لانه عمل کثیر الخ (ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج۱ ص۵۸۲ – ۵۸۷ ، ط. س. ج۱ ص۲۲۴ - ۲۲۵). ظفیر

جواب: لمونځ کیږی خو دا دقراءت غلطی ده چی په امالي سره ونه لوستل سی. فقط

دسیپ دبتہنو سره لمونځ جائز دی او که نه؟ سوال: (۱۳۲۲) دسیپ بتہنی (تنہی) چی په جامو کی لګیدلی وی نو لمونځ ورسره جائز دی او که نه؟ هسی خو سیپ حلال اوپاك دی.

جواب: لمونځ صحیح دی او سیپ حلال اوپاك دی. ([1]) فقط

دقراءت دځه حصي په پاته کیدو سره لمونځ کیږی او که نه؟ سوال: (۱۳۲۳) دسورت مزمّل آخریِ رکوع په لمانځه کی ولوستل سوه خو سهواً د: وَمَا تُقَدِّمُوْا ، څخه تر: وَاَعْظَمَ اَجْرًا ، پوری پاته سو، نو لمونځ وسو او که نه؟ په دې صورت کی زید دلمونځ راګرځول واجب بولي، دا صحیح دي او که نه؟

جواب: لمونځ وسو. دزید قول صحیح نه دی. کذا فی الدر المختار وغیره من کتب الفقه. ([2]) فقط

دامام په هیروالی باندی فتحه ورکول درست دي: سوال: (۱۳۲۴) امام په جهری لمونځ کی ایت ولوستی او مخ ته ورڅخه هیر سو، مقتدی فتح ورلره ورکړه نوامام مخ ته نور وو ایه او رکوع یې وکړه. بیا یې په آخره کی سجده سهوه هم وکړه، نو دامام او مقتدی او فتح ورکونکی لمونځ صحیح سو او که نه ؟

چي امام فتحه وانخلي نو دورکونکی لمونځ به فاسد سی او که نه؟ سوال: (۱۳۲۵) که چیری امام فتحه وانخلی نو دفتح ورکونکی مقتدی لمونځ فاسدیږی او که نه؟

جواب: دامام اومقتدی اوفتح ورکونکی لمونځ په دی صورت کی صحیح سو او دسجده سهوی هم ضرورت نه وو، لیکن که چیری سجده سهوه په غلطی سره وکړل سوه نوبیا هم لمونځ وسو. کذا فی الدر المختار. ([3])

(۲). لمونځ نه فاسدیږی. فقط

دغوایانو په روانه ګاډی کی لمونځ جائز دي: سوال: (۱۳۲۶) دغوایانو په روان ګاډی کی لمونځ جائز دی او که نه؟

جواب: په روانه ریل ګاډی (اور ګاډی) کی لمونځ جائز دی. دغوایانو په روانه ګاډی کی

([1]) وشعر المیتة وعظمها الخ وکذا کل ما لا تحله الحیاة الخ طاهر (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب المیاه ج۱ ص۱۹۰ ، ط. س. ج ۱ ص ۲۰۲). ظفیر

([2]) وتجب قراءة الفاتحة وضم السورة اوما یقوم مقامهما من ثلاث ایات قصار او اٰیة طویلة (عالمګیری واجبات الصلوة ج۱ ص۲۲ ، ط. ماجدیه. ج۱ ص۷۱). ظفیر

([3]) بخلاف فتحه علی امامه فانه لا یفسد مطلقًا لفاتح واخذ بکل حال (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب ما یفسد الصلوة ج۱ ص۵۸۲ ، ط. س. ج ۱ ص۶۲۲). ظفیر

بی عذره لمونځ درست نه دی. ([1])

دغلط ويونکی لمونځ درست دی اوکه نه؟ سوال: (۱۳۶۷) يو شخص په قرآءة کي ولغ ضالين وايي او يا روب العٰلمين، او الروحمن آلروحيم وايي لمونځ يې درست دی که نه؟

جواب: په دې صورت کي لمونځ نه دی سوی او حکم دالثغ او داسي نورو په کتابو کي دفقه بايد وګوری. ([2]) فقط

دکومو اوبو أجرت چی مزدورانو لره ورنه کړل سی ، په هغه اوبو سره اودس او لمونځ جائز دی اوکه نه؟ سوال: (۱۳۶۸) په يوه جومات کی داودس وغيره دپاره داوبو ډکولو دپاره مزدوران وغيره مقررول کيږی ، او هغوی ته ويل کيږی چی تاسی په ښه ډول سره داوبو لوښي ډکوی، تاسی ته به ددې أجرت او مزدوری درکړو. اوس دبعضو خيال دی چی مزدوری ورکړل سی او دبعضو داخيال دی چی ورنکړل سی. نوکم اودسونه او لمونځونه چی په دغه اوبو سره سوی دی هغه درست دی اوکه نه؟

جواب: ددغه مزدور أجرت او مزودوری ور کول پکاردی ([3]) . او اودسونه او لمونځونه وسوه. فقط

په قومه او جلسه کی تعديل: سوال: (۱۳۶۹) دجُمعی دلمونځ په قومه او جلسه کی امام دومره وخت دريږی چه يوکوچنی سورت په ښه ډول ويل کيدی سی. په دې سره په لمونځ کی څه نقصان خو به نه واقع کيږی؟

جواب: په دې صورت کی لمونځ صحيح دی. هيڅ نقصان نه دی پکښی راغلی. ([4]) فقط

دامام درکعت دکموالي په وجه سره دټولولمونځ فاسديږي:سوال: (۱۳۷۰) دماښام په لمونځ

([1]) واما الصلوة علی العجلة ان کان طرف العجلة علی الدابة وهی تسير اولا تسير فهی صلوة علی الدابة فتجوز فی حالة العذر المذکور فی التيمم لا فی غيرها ومن العذر المطَر وطينٍ يغيب فيه الوجه الخ (در المختار) قوله المذکور فی التيمم بان يخاف علی ماله او نفسه او تخاف المرأة من فاسق (ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی الصلوة علی الدابة ج۱ ص۶۵۲ ، ط. س. ج۲ ص۴۰). ظفير

([2]) ولا غير الالثغ به ای بالالثغ علی الاصح کما فی البحر عن المجتبی وحرر الحلبی وابن الشحنة انه بعد بذل جهده دائما حتماً کالامی فلا يوم الاَّ مثله ولا تصح صلاته اذا امکنه الاقتداء بمن يحسنه الخ (درالمختار) اللثغ التحريك قال فی المغرب هو الذی يتحول لسانه من السين الی الثاء وقيل من الراء الی الغين او اللام او الياء ، زاد فی القاموس اومن حرف الی حرف الخ الاحوط عدم الصحة (ردالمحتار باب الامامة، مطلب في الألثغ ج۱ ص۵۴۴ ، ط. س. ج ۱ ص ۵۸۱ – ۵۸۲). ظفير

([3]) قال رسول الله ﷺ اعطوا الاجير اجراً قبل ان يجف عرقه رواه ابن ماجه (مشکوٰة باب الاجارة ص۲۵۸). ظفير

([4]) وتعديل الارکان ای تسکين الجوارح قدر تسبيحة فی الرکوع والسجود وکذا فی الرفع منهما علی ما اختاره الکمال (درالمختار) ای يجب التعديل ايضاً فی القومة من الرکوع والجلسة بين السجدتين الخ (رد المحتار باب صفة الصلوة مطلب واجبات الصلاة ج۱ ص۴۳۲ ، ط. س. ج ۱ ص ۴۶۴). ظفير غفر له

کی امام پردوو رکعتو باندی سلام وگرځوی او فتح یې وانه خیسته ، مقتدیان ولاړ سول اودریم ۳ رکعت یې وکی، نو لمونځ وسو او که نه؟

جواب: په دې صورت کې دامام او مقتدیانو لمونځ ونسو، بیا یې کول پکار دی. (١)

دفرضو په څلورو واړو رکعتونو کی دسورت په یوځای کولو سره لمونځ نه فاسدیږی: **سوال**: (١٣٧١) دمازدیگر په څلورو واړو رکعتونو کی یې سورت ووایه نو لمونځ وسو او که نه ؟ بغیر دسجده سهوی دکولو څخه ؟

جواب: بغیر دسجده سهوی څخه لمونځ وسو (٢). فقط

که مقتدي دامام سره رکوع ونه کړه، نو هغه څه وکړي؟ **سوال**: (١٣٧٢) مقتدی په لمانځه کی داول څخه شریك دی او دهغه څخه په څه وجهی سره رکوع کول هیرسوه. بیاپه سجده کی شریك سو نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: دغه مقتدي ته لازم دي چي که چیري ده په لمونځ کي دننه رکوع نه وي کړي نو دامام دفارغ کیدلو څخه وروسته دی ولاړ سي او رکوع دی وکړی، او سجده سهوه دی وکړی ، نو هغه وخت به یې لمونځ وسی. (٣) فقط

دلمونځ په مینځ کی دسلام گرځولو څخه وروسته په خبرو کولو سره لمونځ فاسدیږی: **سوال**: (١٣٧٣) امام سهواً پردری ۳ رکعتو باندی سلام وگرځوی، چا فتح ورلره ورنه کړه او په امام او مقتدیانو کی ډیر کلام وسو. نو اوس باقی یورکعت وکړی اوکه څلور رکعتـه. او کلام والا حدیث منسوخ دی اوکه نه؟

جواب: کله چی پر دریم ۳ رکعت باندی دسلام گرځولو څخه وروسته په امام او مقتدیانو کی کلام وسو نوڅلور واړه رکعته بیا کول ضروری دی ولی چی دکلام والا حدیث تاویل کړل سوی دی یامنسوخ دی. دهغه په ظاهرباندی عمل نسته ولی چی کلام دلمونځ منافی

---

(١) واذاظهر حدث امامه وكذا كل مفسد فى راى مقتد بطلت فيلزم اعادتها لتضمنها صلاة المؤتم صحة وفسادا (درالمختار) فلو قال المصنف كما فى النهر ولوظهر ان بامامه مايمنع صحة الصلوة لكان اولى ليشمل ما لو اخذ بشرط اوركن الخ (رد المحتار باب الامامة ج١ ص ٥٥٣ ، ط. س. ج ١ ص ٥٩١). ظفير

(٢) واكتفى المفترض فيما بعد الاوليين بالفاتحة فانها سنة على الظاهر ولو زاد لا باس به (در المختار) اى لو ضم اليها سورة لاباس به لان القراءة فى الاخريين مشروعة من غير تقدير والاقتصار على الفاتحة مسنون لا واجب فكان الضم خلاف الاولى وذلك لا ينافى المشروعية والاباحة بمعنى عدم الاثم فى الفعل والترك (رد المحتار باب صفة الصلاة فصل تاليف الصلاة ج١ ص ٤٧٧، ط. س. ج ١ ص٥١١). ظفير

(٣) ورعاية الترتيب بين القراءة والركوع وفيما يتكرر اما فيما لا يتكرر ففرض كما مر فى كل ركعة كالسجدة او فى كل الصلوة كعدد صلاتها حتى لو نسى سجدة من الاولى قضاها ولو بعد السلام قبل الكلام لكنه يتشهد ثم يسجد للسهو ثم يتشهد الخ (الدرالمختار على هامش رد المحتار باب صفة الصلاة مطلب واجبات الصلاة ج١ص ٤٢٩ وج١ ص٤٣٢ . ط. س. ج ١ ص ٤٦٠ وص ٤٦٣). ظفير

دی، قال الله تعالی: وقوموا لله قانتین. (١) فقط

سجده سهوه درکعت قائم مقام نه ده: سوال: (١٣٧٤) امام دماخستن په لمانځه کی پر دری رکعتو باندی سهواً کښینستی، په دی خیال سره چی څلور۴ پوره سول، لیکن هغه ته فوراً یقین وسو چی دری ۳ رکعته سوی دی ، هغه التحیات پوره کړه او سجده سهوه یې وکړه او په هم دری ۳ رکعتو باندی یې سلام وګرځوی، لمونځ وسو اوکه نه ؟

چا چی اعاده وکړه دهغه لمونځ وسو: سوال: (١٣٧٥) که چیری چا یوازي خپل لمونځ راوګرځوی نو وسو او که نه ؟

جواب: (١) په دی حالت کی لمونځ ونه سو . (٢)

(٢) راګرځول دلمونځ ټولو لره ضروری دی. او چاچی یوازي راوګرځوی دهغه لمونځ صحیح سو. (٣) فقط

دهمزه او سین په غلط اداء کولو سره به لمونځ فاسد سی اوکه نه؟ سوال: (١٣٧٦) زید په لمانځه کی په سورۃ قیامة کی (لِسانَكَ) په (لِسَأنَكَ) دهمزه سره ولوستی او په: وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ، کی یې دبَاسِرَةٌ پرځای بَاصِرَةٌ ولوستی، نو په دی صورت کی لمونځ فاسد سو اوکه نه؟

جواب: په دی دواړو صورتونو کی لمونځ وسو. لِسَأنَكَ مهموز ویل لحن فی الاداء دی، او معنی نه بدلیږی ، او د: بَاسِرَةٌ او: بَاصِرَةٌ په معنٰی کي بیشکه چي توپیر سته خو دا غلطي لمونځ ماتوونکي نه ده، ځکه لکه څنګه چي به مخونه باسره یعني (شدید العبوس) وي باصرة به هم وي یعني کتونکي به هم وي، فلا فساد. الخ (٤)

---

(١) یفسدها التکلم هو المنطق بحرفین اوحرف ولو مفهم الخ عمده وسهوه قبل قعوده قدر التشهد سیان الخ وحدیث ذی الیدین منسوخ بحدیث مسلم انّ صلاتنا هذا لا یصلح فیها شیئ عن کلام الناس (والتفصیل فی الشامی) (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلاة ومایکره فیها ج١ص ٥٧٤ – ٥٧٥ ، ط. س. ج ١ ص ٦١٣). ظفیر

(٢) درکعت تلافی په سجده سهوی سره نه کیږی. په دی وجه لمونځ ونسو. سجده سهو دترك واجب اودهغه دتقدیم اوتاخیر وغیره دپاره ده. یجب الخ بترك الخ واجب مما مر فی صفة الصلوة سهواً الخ وتاخیر قیام الخ (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب سجود السهو ج١ص ٦٩٣ ، ط. س. ج٢ ص ٧٩ – ٨٠). ظفیر

(٣) واذا ظهر حدث امامه وکذا کل مفسد فی رأی مقتد بطلت فیلزم اعادتها لتضمنها صلاة المؤتم صحة وفسادا کما یلزم الامام اخبار القوم اذا امهم وهو محدث او جنب او فاقد شرط او رکن (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب الامامة ج١ص ٥٥٣ ، ط. س. ج١ ص ٥٩١). ظفیر

(٤) ومنها القراءة بالالحان إن غیّر المعنی وإلّا لا (درمختار) أی وإن لم یغیّر المعنی فلا فساد الخ (ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ج١ ص ٥٨٩ ، ط. س. ج ١ ص ٦٣٠) اوبدله بآخر الخ لم تفسد مالم یتغیر المعنی (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب ایضا ج١ ص ٥٩٢ ، ط. س. ج١ ص٦٣٣). ظفیر

دفتح ورکولو طریقه څنګه ده؟ سوال: (١٣٧٧) که چیري په لمانځه کي امام سهوه سي نو دفتح ورکولو طریقه څنګه ده؟

جواب: د (سبحان الله) په ویلو سره دي امام ته فتح ورکړل سي. ([1])

چي امام التحیات پریږدي او ولاړ سي نو دالتحیات په ویلو وریادول څنګه دي؟ سوال: (١٣٧٨) که چیري په لومړنی قعده کي له امام څخه التحیات ویل هیر سي او په پورته کیدو سي او مقتدي ورته دالتحیات په ویلو سره التحیات وریاده کړي نو په لمانځه کي خو به څه خرابي نه راځي؟

جواب: سبحان الله ویل پکار دي خو که دالتحیات لفظ ووایي هم لمونځ صحیح دی. فقط ([2])

په سبحان الله ویلو سره فتح ورکول له حدیث شریف څخه ثابت دي اوکه نه؟ سوال: (١٣٧٩) یو سړی دامام دسهوي په هر صورت کي هغه ته په سبحان الله ویلو سره فتح ورکول غوره او اولی ګڼي دا له حدیث شریف څخه ثابت دي اوکه نه؟

جواب: په حدیث شریف کي همدغه ډول راغلي دي. ([3]) فقط

سجدې ته دتللو په وخت دپرتوګ په پورته کولو باندي لمونځ فاسدیږي او که نه؟ سوال: (١٣٨٠) په لمانځه کي سجدي ته دتللو په وخت کي چي څوك په دواړو لاسونو سره پرتوګ پورته کوي دا په فعل کثیر کي داخل دي او که نه؟

جواب: دا په فعل کثیر کي داخل نه دي، او لمونځ په دي سره نه فاسدیږي. البته داسي کول ښه نه دي . ([4])

چي دماخستن فرض بې اودسه وکړي او سنت او وتر په اوداسه سره، نو آیا سنت به هم بیرته راګرځوي او که نه؟ سوال: (١٣٨١) که څوك دماخوستن فرض په هیره سره بې اودسه وکړي او سنت او وتر په اوداسه وکړي او په وخت کي دننه وریه یاد سي نو له فرضو

([1]) او یدفع بالتسبیح لما روینا من قبل، هدایه، قوله: لما روینا من قبل یعني قول النبی ﷺ إذا نابت أحدکم نائبة وهو في الصلوة فلیسبح (حاشیه هدایه ص ١٢٤ باب ما یفسد الصلوة). ظفیر

([2]) ایضا . ظفیر

([3]) قال علیه الصلوة والسلام والتسبیح للرجال والتصفیق للنساء (ردالمحتار باب شروط الصلوة ج١ ص ٣٧٧ ، ط. س. ج١ ص ٤٠٢). ظفیر

([4]) ویفسدها کل عمل کثیر لیس من اعمالها ولا لإصلاحها وفیه أقوال خمسة أصحها ما لایشك بسببه الناظرین من بعید في فاعله أنه لیس فیها وإن شك أنه فیها أم لا، فقلیل (درمختار) القول الثاني أن ما یعمل عادة بالیدین کثیر وإن عمل بواحد الخ وماعمل بواحدة قلیل وإن عمل بهما کحل السراویل الخ (رد المحتار باب مایفسد الصلوة ج١ ص ٥٨٤ ، ط. س. ج١ ص ٢٢٤ – ٢٢٥). ظفیر

سره دسنتو اعاده پکار ده نه دوترو دامام صاحب په نزد ، او دصاحبينو په نزد به دوترو اعاده هم کوي ددي وجه څه ده؟

جواب: دا مسئله په وخت کي دننه دلمونځ کولو ده ، او وجه دسنتو دراګرځولو او دوترو دنه راګرځولو دامام اعظم رحمه الله له مذهب سره سم داده، چي سنت دفرضو تابع دي او وتر چي کله ځانته واجب دي او ادا يي په اوداسه سويده نو راګرځول نه غواړي، او صاحبين چي کله وترو ته سنت وايي ځکه نوهغوی دفرضو سره دوترو دراګرځولو حکم فرمايي، او دمسئلي صورت دادی چي تر لمانځه وروسته په وخت کي دننه ور په ياد سي، او که چيري دوخت له تيريدو څخه وروسته ورپه ياد سوه نو يوائي دماخستن فرض دي وکړي، بس. (١) فقط

دسپرټ پر پالش باندي لمونځ کول صحيح نه دي: **سوال**: (١٣٨٢) هل تجوز الصلوة على الموائد اللتي تزين بخلاصة الخمر أم لا ؟

ځواب: ما كان فيه إختلاط خلاصة الخمر (سپرټ) فهو نجس لا تجوز الصلوة عليه بلا بسط الثوب الطاهر. فقط (٢)

دلاحق فتحه ورکول درست دي: **سوال**: (١٣٨٣) په لمانځه کی ديو مقتدی لمونځ مات سو. کله چی داودس کولو دپاره ولاړی، دلمونځ څخه خارج څه کار يې ونه کی. اوس هغه امام په متشابه آيتونو کي ولګيدی (يعنی غلط سو) او دې اودس کوونکي لاحق امام ته فتح ورکړه ، اوهمدغه لاحق دجومات څخه وتلی نه وو، شاه صاحب ليکلی دی چی په لمونځ کی څه نقصان نه راځی ، او تاسو ليکلی دی چی لمونځ نه کيږی؟

جواب: دلاحق په فتح ورکولو سره اوامام ته په اخيستلو سره په لمونځ کی هيڅ خلل نسته. همدا صحيح ده (٣) ولی چی دلاحق دپاره هغه امام دی حُکمًا، اومام ته په فتح ورکولو اواخستلو سره په لمونځ کی فساد نه راځی. (٤) او مخکنی ليکل مي په ياد نه

---

(١) وعلى هذا إذا صلى العشاء ثم توضا وصلى السنة والوتر ثم تبين أنه صلى العشاء بغير طهارة فعنده يعيد العشاء والسنة دون الوتر لأن الوتر فرض على حدة عنده وعندهما يعيد الوتر ايضا لكونه تبعا للعشاء والله اعلم. (هدايه باب قضاء الفوائت ج١ ص ١٣٩). ظفير

(٢) وبه يعلم أن ما يستقطر من دردى الخمر وهو المسمى بالعرقى في ولاية الروم نجس حرام كسائر أصناف الخمر (ردالمحتار باب الأنجاس مطلب العرقي الذي يسقي من دردى الخمر ج١ ص ٣٠٠، ط. س. ج١ ص٣٢٥). ظفير

(٣) بخلاف فتحه على امامه فانه لايفسد مطلقًا لفاتح واٰخذ بكل حال (الدر المختار على هامش رد المحتار باب ما يفسد الصلوة ج١ص ٥٨٢ ، ط. س. ج١ ص٦٢٢). ظفير

(٤) واللاحق من فاتته الركعات كلها اوبعضها لكن بعد اقتدائه الخ وحكمه كمؤتم الخ (ايضاً باب الامامة ج١ ص ٥٥٧ ، ط. س. ج١ ص٥٩٤). ظفير

دی شاید هغه په دې صورت کی لیکل سوی وی چی لاحق یو فعل دلمونځ ماتوونکی کړی وی. فقط

صرف د آواز ښائسته کولو دپاره په ټوخیدلو سره لمونځ ماتیږی او که نه؟ سوال: (١٣٨٤) که چیری په فرض لمونځ کی امام صاحب بی عذره غاړه تازه کړی کم چی محض دآواز ښائسته کولو دپاره وی، اودکمو شمېر چی تر دری ٣ ځلور پوری رسیدلی وی، نوپه دی غاړه تازه کولو سره به لمونځ فاسد سی او که نه؟

جواب: قال فی الدرالمختار: والتنحنح بلا عذر الخ فلو لتحسین صوته الخ فلا فساد علی الصحیح (١)، ددی څخه معلومه سوه چی دآواز ښائسته کولو دپاره په غاړه تازه کولو سره لمونځ نه ماتیږی. اګرچی دری ٣ واری یا کم او زیات وی، لا طلاق الروایة .

که په ځنګل کی لمونځ ګزار سُتره ښخه نکړی نو پرکم ځای تیریدل پکاردی ؟ سوال: (١٣٨٥) که چیری یو سړی په جومات یا ځنګل کی لمونځ کوی، او سُتره یې نه وي درولي، نو ترڅومره ځای پوری دهغه مخ ته تیریدل نه دی پکار؟

جواب: په ځنګل کی دلمونځ ګزار نظر چی ترکم ځای پوری رسیږی دهغه ځای څخه ها خوا مخ ته تلل درست دی. (٢) فقط

دټوپک په آواز اوریدلو سره چی دلمونځ ګزار دخولی څخه الاّ الله ووزی نو لمونځ کیږی او که نه؟ سوال: (١٣٨٦) یو سړی لمونځ کوی ناګهانه دټوپك یا ګولی اواز دهغه غوږ ته راغی، بی اختیاره دهغه دخولی څخه الاّ الله ووتل، په دی صورت کی لمونځ فاسدیږی او که نه؟ او لفظ د: اِلاّ الله ، بغیر د: لاَ اِله دذکر څخه ویل جائز دی او که نه ؟

جواب: قال فی الدرالمختار ولو سقط شیئ من السطح فَبَسْمَلَ او دعٰی لاحد او علیه فقال آمین تفسد ولا یفسد الکل عند الثانی والصحیح قولهما الخ ، وفی رد المحتار قوله: فبسمل یشکل علیه ما فی البحر لو لدغته عقرب او اصابه وجع فقال بسم الله قیل افسد لانه کالامین وقیل لا لانه لیس من کلام الناس. وفی النصاب علیه الفتوی وجزم به فی الظهیریة وکذا لو قال یا رب کما فی الذخیرة. (٣) الخ، نو معلومه سوه چی په پوښتل سوی صورت کی راجح دلمونځ عدمِ فساد دی. اوذِکر د: اِلاّ

---

(١) الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج١ ص٥٧٨ ، ط. س. ج١ ص٦١٨. ظ

(٢) ولایفسدها نظره الی مکتوب الخ ومرور مار فی الصحراء وفی مسجد کبیر بموضع سجوده فی الاصح مروره بین یدیه الخ فی بیت ومسجد صغیر الخ وان اثم المارّ فی ذالك المرور لوبلاحائل الخ (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب مایفسد الصلوة وما یکره فیها ج١ ص٥٩٣ ، ط. س. ج١ ص٦٣٤ - ٦٣٢). ظفیر

(٣) رد المحتار باب ما یفسد الصلوة وما یکره فیها ج١ ص٥٨١ ، ط. س. ج١ ص ٦٢١ - ٦٢٢ . ظفیر

الله بغیر دلا اله څخه پـه صـوفیاء کرامو کی معـروف او مُروّجَ دی اودرست دی ولی چی مقصود په دی کی اثبات بَعدَ النفی دی. ددی دپاره صوفیاء کرام چی کله دا ذکر فرمایی نواول پوره کلمه لاَ اِله الاَّ الله ووایی، بیا دی دنفی داول سره داثبات کلمه یو ځای کوی. اودا ظاهره ده چی د: اِلا الله څخه مقصود همدا وی، چی هیڅوك معبود او مقصود دالله څخه ماسِوا نسته.

دجُمعی په لمونځ کی فتحه ورکول درست دی اوکه نه؟ سوال: (١٣٨٧) زید دجُمعی په لمونځ کی امام وو، هغه سورت هَلْ اَتیٰ شروع کړی او په آخره کی بند سو، بکر مقتدی فتح ورلره ورکړه په دی صورت کی لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی لمونځ وسو. (١)

دبیری په حالت کی په کجاوه کی لمونځ کیری او که نه؟ سوال: (١٣٨٨) دمکی معظی څخه چی کمه قافله مدینی منوری ته ځی، په هغه کی کـه چیری دکجاوی څخه راکښته سی نـو دقـافلی څخـه دلیـری کیـدلو پـه حالـت کـی دځـان خطـره ده نـو پـه کجـاوه کـی دمازیگرلمونځ کول څنگه دی؟

دقافلی حصاریدلو په وخت کـی پـه کجـاوه کـی دلمونځ څـه حکـم دی ؟ سوال: (١٣٨٩) دماښام په وخت کی قافله یوه شیبه دریږی ټول کسان پرمزکه باندی لمونځ کوی، خو بعضی حاجیان دکجاوی څخه راکښته سی استنجاء اواودس وکړی او بیا ولاړ سی په کجاوه کی لمونځ کوی، داجائز دی او که نه؟

دشپی په وخت کی په کجاوه کـی لمونځ درست دی اوکـه نـه؟ سوال: (١٣٩٠) دماخستن لمونځ خو شوافع دماښام په وخت کی اداء کوی. دا وخت ډیر خو فناك وی.

دسهار لمونځ په کجاوه کی کیری که نه ؟ سوال: (١٣٩١) دسهار په وخت کی هم دمـازیگر په شان بعضی ملگری داوښانو څخه کښته سی او لمونځ اداء کوی او اکثر په کجاوه کی کوی.

دماخستن لمونځ دعذر په وجهی سره ناوخته کول څنگه دی؟ سوال: (١٣٩٢) (پـه سـفر کـی) پر بعضو منزلو باندی په نیمه شپه کی دصبح صادق راختلو څخه مخکی قیـام وسـی. پـه دې صورت کی بعضی خلق خـو پـه ماسـخوتن کـی تـاخیر وکـی، منـزل تـه درسـیدلو څخـه وروسته لمونځ وکی او زیـات خلق پرخپـل وخت بانـدی پـه کجـاوه کـی لمـونځ کـوی، نـو اصل حکم څه دی؟

---

(١) بخلاف فتحه علی امامه فانه لا یفسد مطلقا لفاتح واٰخذ بکل حال (الدرالمختار باب مایفسد الصلاۃ وما یکره فیها ج١ص ٥٨٢ ، ط. س. ج١ ص٦٢٢) دغه ډول وگوری عالمگیری کشوری ج١ ص٩٨. ظفیر

جواب: (۱) دذکر سوی عذر په وجه په کجاوه کی لمونځ صحیح دی. [1]
(۲) په دی وخت کی په کجاوه کی لمونځ صحیح نه دی.
(۳) په دی وخت کی هم په کجاوه کی لمونځ صحیح دی.
(۴) ددی حکم هم داولنی جواب په شان دی.
(۵) کم خلق چی دمنزل دانتظار څخه بغیر په کجاوه کی لمونځ کوی دهغوی لمونځ هم صحیح دی ..... کذا حققه فی الشامی. فقط
(لیکن اوس نه دکجاوې مصیبت سته اونه لاره خطرناکه اوخوفناکه ده. اوس دبَس په ذریعه حاجیان ځی راځی او دلمونځ په وخت کی ټول په کښته کیدلو سره په جَمع سره لمونځ اداء کولی سی. په کجاوه کی به فرض لمونځ درست نه وی. ځکه چی عُذر باقی نه دی پاته. ظفیر)

چی ښځه دسړیو په خوا کی ودریږی نو څه حکم دی؟ **سوال**: (۱۳۹۳) یوه ښځه ماپښین او مازدیګر اونورو پنځه وخته لمونځونو کی راسی اوپه جَمع کی دسړو سره برابره ودریږی نو دسړیو لمونځونه وسوه او که نه؟

جواب: په داسی صورت کی چی کم بالغ سړی ددغه ښځی سره برابردی، دهغه لمونځ نه کیږی. کذا فی الدرالمختار: واذا حاذته ولو بِعُضو واحد الخ امرأة مشتهاة الخ فسدت صلٰوته لو مکلفا. [2]

چی قرآن ته ګوری او لمونځ کوی نو څه حکم دی؟ **سوال**: (۱۳۹۴) دتراویحو په لمونځ کی یوسړی دامام څخه وروسته قرآن شریف خلاص کړی دی او ناست دی او نژدې بل مقتدي دی چي قرآن مجید ته ګوری، مخکنی سړی په مطالعه کی مدد ورسره کوی او امام ته فتح ورکوی، اوقرآن مجید ښوونکی دجَمع په یوه رکعت کی نه شریکیږی. کله چی امام په دویم رکعت کی رکوع کوی نو هغه ورسره شریك سی او یو رکعت یوازي اداء کوی. په دی طریقی سره خو لمونځ نه فاسدیږی ؟

جواب: په در المختار کی دی: وقراءتُهُ مِنْ مُصْحَفٍ، اوفاسدَوی لمونځ، لوستل دلمونځ ګزار قرآن شریف ته په کتلو سره. نودا صورت کم چی په سوال کی درج دی په دی کی هم

---

[1] واعلم ان ماعدا النفل من الفرض والواجب بانواعه لا یصح علی الدابة الاّ للضَرورة کخوف لصّ علی نفسه او دابتهِ او ثیابه لو نزل وخوف سَبع وطین ونحوه ممّا یاتی والصلاة علی المحمل الذی علی الدابة کالصلاة علیها فیؤمی علیها (ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب الصلاة علی الدابة ج۱ ص۲۵۵ ، ط. س. ج۲ ص۴۰) اوس په حجاز کی دا ډول خطره باقی نه ده پاته اونه پرکجاوه باندی دسفر رواج سته . ظفیر
[2] الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الامامة ج۱ ص ۵۳۴ – ۵۳۵ ، ط. س. ج۱ ۵۷۲ – ۵۷۵ . ظفیر

دلمونځ دفساد اندېښنه ده، لهٰذا داسی دی نه کوی. ([1])

دآخري قعدي څخه وروسته په: السلام عليکم ويلو سره فتح ورکول څنګه دي؟ سوال: (١٣٩٥) امام په څلور رکعتی لمونځ کی په آخری قعده کی سلام ونه ګرځوی او قيام ته ولاړ سو، زيد امام ته السّلام عليکم وويل. په دی صورت کی دزيد لمونځ قائم پاته سو او که نه ؟

په دويم رکعت کی چی آخري قعده وګڼي او فتح ورکړي نو څه حکم دي؟ سوال: (١٣٩٦) امام دری۳ رکعتو والا لمونځ ورکوی، زيد ته ۲ ددويم رکعت په قعده کی خيال ورغی چی داګواکی دريم ۳ رکعت دی اوامام يې په اَلسّلام عليکم يا فقط په اَلسَّلام ويلو سره کښينول وغوښتل، په دی صورت کی دزيد لمونځ قائم پاته سو اوکه نه؟

جواب: (٢١١) په دواړو صورتونو کی دزيد په لمونځ کی څه خلل رانغی. ولی چی دهغه غرض امام ته دتلقين دپاره اَلسَّلام عليکم ويل وو. يعنی داچی دسلام ګرځولو وخت دی. اوپه آخره کی دکښيناستلو وخت دی. نو اګرچی په داسی موقع باندی زيد لره سبحان ([2]) الله ويل پکار وو ليکن د: اَلسَّلام الخ لفظ په ويلو سره هم په لمونځ کی څه فساد او خلل رانغی.

په اسويلی کی په چيغی وهلو سره لمونځ فاسديږي اوکه نه؟ سوال: (١٣٩٧) کم سړی چی اَسويلی دومره په زوره وکړی چی دهغه آواز دجومات څخه دباندي ولاړ سی نو دهغه لمونځ به وسی اوکه نه؟ اوکه دغه سړی دسخت درد په وجه چيغه ووهله نوڅه حکم دی؟

جواب: په اسويلی کی دآواز وتلو سره سره لمونځ کيږی. اوپه آواز سره ژړل ددرد او مصيبت په وجهی سره او چيغه وهل ددرد په وجهی سره لمونځ ماتوی. كذا فی الدر المختار. ([3])

پردوه ۳ چَتيز کور باندي لمونځ درست دي: سوال: (١٣٩٨) پردوه ۲ چتيز کور باندی لمونځ کول جائز دی اوکه نه؟

جواب: جائز دی. ([4]) فقط

([1]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مايفسد الصلاة ومايکره فيها ج١ ص٥٨٣، ط.س. ج١ ص٦٢٢٣. ظ

([2]) قال رسول الله ﷺ من نابه شيء في صلوته فليسبح فانه اذا سبح التفت اليه وانما التصفيق للنساء(نصب الرايه ج٢ ص٧٢). ظفير

([3]) والبكاء بصوت يحصل به حروف لوجع او مصيبة قيد للاربعة الاّ لمريض لايملك نفسه عن انين وتأوه لانه حينئذ كعطاس وسُعال وجُشاء وتثاؤب وان حصل حروف للضرورة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب ما يفسد الصلاة ومايكره فيها ج١ ص٥٧٩، ط. س. ج١ ص٦١٩). ظفير

([4]) ځکه چی دا دمزکي په حکم کی دی، دمحمل په اړوند فقهاء ليکی: لا تجوز الصلوة عليها اذا كانت واقفة =

که امام په سجده کی وفات سی نو مقتدیان څه وکړي؟ سوال: (۱۳۹۹) که چیری امام په سجده کی وفات سی نو مقتدیان به لمونځ څرنګه پوره کوی ؟

جواب: دغه لمونځ فاسد [1] سو، بیا دی یوبل څوك امام جوړ کړی او دنوی سره دی لمونځ وکړی. فقط

پراوښ باندي لمونځ درست دي اوکه نه؟ سوال: (۱۴۰۰) دحجاز په سفر کی پر اوښ باندی په ناستی سره لمونځ کیدی سی اوکه نه؟

جواب: دحجاز په سفر کی پراوښ باندی لمونځ درست نه دی [2] لیکن دحرمینو شریفینو دحنفی عالمانو فتویٰ پردی ده چي هلته جمع بین الصلاتین صحیح ده ، دمثال په توګه دماښام په وخت کی قافله یو ځای دریږی. نو که چیری دماسخوتن په وخت کی بیا کښته کیدل ګران وی، نو دماښام په وخت کی دماښام دلمونځ څخه وروسته دماخستن لمونځ هم کولی سی. همدغه شان دماپښین او مازیګر لمونځونه هم یوځای کولی سی. [3] فقط

الاّ ان تكون عيدان المحمل الارض بان ركز تحته خشبة (در المختار) وهذا لو بحيث يبقى قرار المحمل على الارض الخ فيصير بمنزلة الارض فنصح الفريضه فيه قائما (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۲۵۲ ، ط. س. ج۲ ص۴۰). ظفير

[1] واذا ظهر حدث امامه وكذاكل مفسد فى رأى مقتد بطلت فيلزم اعادتها لتضمنها صلاة الموتم صحةً وفسادا (در المختار) واشار به الى حديث الامام ضامن الخ (رد المحتار باب الامامة ج۱ ص۵۵۳ ، ط. س. ج۱ ص۵۹۱) بقى من المفسدات ارتداد بقلبه وموت وجنون الخ وكل موجب لوضوء (در المختار) قوله وموت اقول تظهر ثمرته فى الامام لو مات بعد القعدة الاخيرة بطلت صلاة المقتدين به فيلزمهم استينافها (رد المحتار باب ما يفسد الصلاة الخ ج۱ ص ۵۸۸ ، ط. س. ج۱ ص۲۲۹). ظفير

[2] ويتنفل المقيم راكبا خارج المصر (رد المحتار) واحترز بالنفل عن الفرض والواجب بانواعه كالوتر والمنذور وما لزم بالشروع والافساد وصلاة الجنازة وسجدة تليت على الارض فلا يجوز على الدابة بلا عذر لعدم الحرج (رد المحتار باب الوتر والنوافل مطلب فى الصلاة على الدابة ج۱ ص۲۵۴ ، ط. س. ج۱ ص۳۸). ظفير

[3] ولا جمع بين فرضين فى وقت بعذر سفر ومطر خلافا للشافعى وما رواه محمول على الجمع فعلا، لا وقتا فان جمع فسد لو قدم الفرض على وقته وحرم لوعكس اى اخره عنه وان صح بطريق القضاء الاّ لحاج بعرفة ومزدلفة كما سيجيئ ولا باس بالتقليد عند الضرورة بشرط ان يلتزم جميع ما يوجبه ذالك الامام لما قدمنا ان الحكم المفلق باطل بالاجماع (در المختار) قوله عند الضرورة الخ المسافر اذا خاف اللصوص اوقطاع الطريق ولا ينتظر الوفقه جاز له تاخير الصلوة لانه بعذر الخ لكن الظاهر انه اراد بالضرورة ما فيه نوع مشقة (ردالمحتار قبيل باب الاذان ج۱ ص۳۵۴ – ۳۵۵ ، ط. س. ج۱ ص ۳۸۱ – ۳۸۲)، دافتوىٰ په هغه زمانه کی وه کله چی په حجاز کی امن او امان باقی نه ؤ پاته، الحمد لله اوس داسي حالت نه دی، بلکه پوره امن اوامان دی، ځکه نودجمع بين الصّلوتين دافتوىٰ هم باقی پاته نسوه، ماسِوا دعرفی او مزدلفی دځای څخه. والله اعلم، محمد ظفيرالدين غفرالله

د: زلّة القاری مسائل

(یعنی دقرائت کوونکی خطاوي او غلطۍ)

چې دالَیْنَا پرځای عَلَیْنَا ووایي نو لمونځ به وسی، اوکه نه؟ سوال: (١٤٠١) یوسړی په لمانځه کی پرځای د ﴿اِنَّ اِلَیْنَا اِیَابَهُمْ ثُمَّ اِنَّ عَلَیْنَا حِسَابَهُمْ﴾ داسي وویل ﴿اِنَّ عَلَیْنَا اِیَابَهُمْ ثُمَّ اِنَّ اِلَیْنَا حِسَابَهُمْ﴾ نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په ﴿اِنَّ اِلَیْنَا اِیَابَهُمْ﴾ کي که چیري ﴿اِنَّ عَلَیْنَا اِیَابَهُمْ﴾ سهواً ووایي نو لمونځ یې وسو، ولی چی په دې سره په معنٰی کی څه فرق رانغی. فقط. ([1])

په قرآءت کی که چیری ﴿مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَی النُّوْرِ﴾ په اړولو سره ووایي، نو لمونځ به وسی اوکه نه؟ سوال: (١٤٠٢) یو سړی په لمونځ کی په دې آیت کریمه ﴿اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِیْنَ آمَنُوا یُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَی النُّورِ وَالَّذِینَ کَفَرُوا أَوْلِیَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ یُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَی الظُّلُمَاتِ﴾ کي سهواً اوپه غلطۍ سره دواړه ځایونه یعني د ﴿مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَی النُّورِ﴾ پرځای ﴿مِنَ النُّورِ اِلَی الظُّلُمَاتِ﴾ ووایی اود ﴿مِنَ النُّورِ اِلَی الظُّلُمَاتِ﴾ پرځای ﴿مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَی النُّورِ﴾ ووایي، په دې صورت کي لمونځ صحیح سو اوکه نه؟

جواب: په دې صورت کی لمونځ ونسو ولی چی دا غلطی معنٰی فاسدونکی ده. په دی وجه لمونځ نه صحیح کیږی. ([2]) فقط

که دواجب مقدار څخه وروسته یې آیت پریښودی، نو څه حکم دی؟ سوال: (١٤٠٣) په لمونځ کی یې مسنون قراءت کړی وو، دهغه څخه وروسته یې یو کوچنی آیت سهواً په مینځ کی پریښووی، نو لمونځ وسو اوکه نه؟

که یو لفظ پاته سی: سوال: (١٤٠٤) په ﴿یَا آدَمُ اسْکُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ﴾ کی چی سهواً ﴿أَنْتَ﴾ پاته سی نو لمونځ به وسی اوکه نه؟

چې دزور زیر پیښ غلطي وسی نو څه حکم دی؟ سوال: (١٤٠٥) ﴿وَمَا ضَعُفُوْا﴾ یې ﴿وَمَا ضُعَفُوْا﴾ ووایه، لمونځ وسو اوکه نه؟

([1]) ومنها ذکر کلمة مکان کلمة علی وجه البدل ان کانت الکلمة التی قرأها مکان کلمة یقرب معناها وهی فی القراٰن لا تفسد صلوته (عالمگیری مصری کتاب الصلوة الباب الرابع ج١ ص٧٤ ، ط. ماجدیه ج١ ص٨٠). ظفیر

([2]) وان کان فی القراٰن ولکن لاتتقاربان فی المعنٰی نحو قرأ وعداً علینا اناکنا (غافلین) مکان (فاعلین) ونحوهما لو اعتقده یکفر تفسد عند عامة مشائخنا وهو الصحیح من مذهب ابی یوسف هٰکذا فی الخلاصة (عالمگیری مصری زلة القاری ج١ ص٧٥ ، ط. ماجدیه ج١ ص٨٠). ظفیر

جواب: (۱) كه چيرى معنىٰ متغيره نسى نو لمونځ وسو، اوكه معنىٰ بدله سوه نو لمونځ ونسو. برابره خبره ده كه دفرضو په اندازه يې قراءت ويلى وي اوكه يې نه وي ويلى. (۱) فقط

(۲) لمونځ صحيح دى. (۲)

(۳) دا غلطى ده ليكن لمونځ وسو. (۳) فقط

دثاء پر ځاى په شين ويلو سره لمونځ كيرى اوكه نه؟ سوال: (۱۴۰۲) زيد دجُمعى امام سو او په سور ت اعلىٰ كى يې (فَجَعَلَهٗ غُثَآءً اَحْوٰى) لره (غُشَآءً اَحْوٰى) يعنى دث پرځاى يې ش ولوستى، نو لمونځ جائز دى اوكه نه؟

جواب: په دې صورت كى به لمونځ فاسد نه وى. كما فى الشامى. فى شرح قوله : او بدّله بآخر. فاذا لم يغيّر المعنى الخ لا تفسد. (۴) فقط

چى د آياته پرځاى آياتنا ووايي، نو څه حكم دى؟ سوال: (۱۴۰۷) دحافظ صاحب څخه دجُمعى دلمونځ په مخكنى ركعت كى دا سهوه وسوه چى دسورتِ جُمعى ددويم ۲ ركعت دكلمى آيَاتِـهِ پرځاى يې اٰيَاتِنَـا ووايـه په دې صـورت كي لمـونځ صـحيح دى اوكـه يـې راګرځول واجب دى، او د: آياتهِ او آيَاتنا په معنى كى څه فرق دى؟

جواب: په دى صورت كى لمونځ وسو، داعادى ضرورت نسته ، ولى چى اګر چى دآياتـهِ او آياتنَا په معنىٰ كى فرق سته ليكن پردى موقع باندى په دواړو دولو مطلب صحيح دى (۵) لكه څنګه چى داهل بلاغت په نزد دغائب څخه دتكلم طرف ته التفات كيدل يو خوبى اوحُسن ګڼل كيږى اوپه قران شريف كى هم په ډيروځايونوكى التفات راغلى دى. فقط

اَنَا دالف په اثبات سره ويل څنـګه دى؟ سوال: (۱۴۰۸) د اَنَا لفظ ضـمير دمـتكلم كـم چـى دكلامِ پاك په رسمِ خط كى دالف په اثبات سره ليكـل سـوى دى خويـه تلفظ كـي الـف نـه

---

(۱) ان الخطأ في القرآن اما ان يكون في الاعراب الخ اوفي الحروف الخ او زيادته او نقصه الخ او في الكلمات اوفي الجمل كذلك الخ والقاعدة عندالمتقدمين ان ما غير تغييراً يكون اعتقاده كفراً يفسد في جمع ذالك (غنية المستملي ص۴۴۲). ظفير

(۲) قال في شرح المنية وان ترك كلمة من آية فان لم يتغير المعنىٰ مثل جزاء سيئة مثلها بترك سيئة الثانية لا تفسد (رد المحتار زلة القارى ج۱ ص۵۹۱ ، ط. س. ج۱ ص۲۳۰). ظفير

(۳) ومنها زلة القارى فلو في اعراب او تخفيف الخ لم تفسد (درالمختار) فلو في اعراب ككسر قواما وفتح باء نعبد مكان ضمها الخ وكذا فساد مطر المنذرين بكسر الذال واياك نعبد بكسر الكاف (ردالمحتار ج۱ ص۵۹۰ ، ط. س. ج۱ ص ۲۳۰ – ۲۳۱). ظفير

(۴) رد المحتار باب مايفسد الصلوٰة الخ مطلب في زلة القارى ج۱ ص۵۹۲ ، ط. س. ج۱ ص۲۳۳. ظفير

(۵) ولو زاد كلمة او نقص حرفا او قدمه او بدله بآخر الخ لم تفسد ما لم يتغير المعنىٰ الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصلوٰة الخ مطلب زلة القارى ج۱ ص۵۹۱ ، ط. س. ج۱ ص۲۳۲ – ۲۳۳). ظفير

ویل کیږي ، که فرضاً په تلفظ کي هم الف ورسره وویل سی مثلاً (انّما اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُکُمْ) الآیة ، نو په دې صورت کي دلمونځ څه حکم دی؟

جواب: اَنَا دالف په اثبات سره په ویلو سره اګر چی لمونځ به وسی لیکن دا به لحن فی القراءت وی. (١) فقط

دزوَ زبر په غلطی سره لمونځ فاسدیږی اوکه نه؟ سوال: (١٤٠٩) زید په ځلورمه پاره کی مُنْزِلین د زاء په زور سره ووایه کم چی په ځلورمه رکوع کی دی، نو لمونځ جائز دی اوکه نه؟

جواب: په دې صورت کی لمونځ وسو. (٢) فقط

چی امام دڅه ویلو څخه وروسته بند سی بیا مخ ته ولاړسی نو لمونځ به وسی اوکه نه؟ سوال: (١٤١٠) امام قراءت شروع کړی، او دیو دوه ٢ آیتونو ویلو څخه وروسته بند سو او څه الفاظ یې پریښودل دمخ څخه یې ویل وکړل نو لمونځ به جائز وی اوکه نه؟

جواب: لمونځ جائز سو. (٣) فقط

دامام په غلطی سره پرحافظ مقتدی باندی هیڅ اثر نه پریوزي: سوال: (١٤١١) که چیری دناظره خوان امام څخه غلطی وسی نو دحافظ مقتدی لمونځ کیږی اوکه نه؟

جواب: که چیری څه داسی غلطی یې نه وی کړی په کمی سره چی لمونځ فاسدیږی نو لمونځ دحافظ هم وسو. فقط

چی آیت بدل ووایی نو څه حکم دی؟ سوال: (١٤١٢) که چیری یو سړی په لمونځ کی پر ځای د (بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ) داسي ووایي (بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ) ، نو لمونځ یې صحیح دی اوکه نه؟

جواب: لمونځ به یې وسی. (٤) فقط

---

(١) ومنها القراءة بالحان ان غير المعنى والاّ لا، الاّ فی حروف مد ولين اذا افحش والاّ لا. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار، باب مایفسد الصلوة، مطلب مسائل زلة القاری ج١ ص٥٨٩ ، ط. س. ج١ ص٦٣٠). ظفير

(٢) ومنها زلة القاري فلو فی اعراب الخ لم تفسد وان غيّر المعنى به يفتى، بزازيه (در المختار) قوله: فلو فی اعراب الكسر قواما مكان فتحها وفتح باء نعبد مكان ضمها الخ (ردالمحتار باب مایفسد الصلوة مطلب مسائل زلة القاری ج١ ص٥٨٩ – ٥٩٠ ، ط. س. ج١ ص ٦٣١ – ٦٣٢). ظفير

(٣) ولو زاد كلمة او نقص كلمة الخ لم تفسد ما لم يتغير المعنٰى (در المختار) قوله نقص كلمة ولم يمثل له الشارح قال فی شرح المنية وان ترك كلمة من آية فان لم يتغير المعنى مثل وجزاء سيئة سيئة مثلها بترك سيئة الثانية لا تفسد (ردالمحتار باب مایفسد الصلوة مسائل زلة القاری ج١ ص٥٩١ ، ط. س. ج١ ص ٦٣٢ - ٦٣٣). ظفير

(٤) او قدمه اوبدّله بآخر الخ لم تفسد مالم يتغيرالمعنى (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج١ ص٥٩١ ، ط. س. ج١ ص٦٣٣). ظفير

په (قُلْ هُوَ اللهُ) **کې یې** (اَللهُ الصَّمَدُ) **پرېښووی نو لمونځ به یې صحیح وي اوکه نه؟ سوال:**

(۱۴۱۳) امام (قُلْ هُوَ اللهُ) وویل او (اَللهُ الصَّمَدُ) یې پرېښووی او سجده سهو یې وکړه نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: لمونځ وسو. (۱) فقط

که دقرائت په مینځ کې یولفظ پاتي سي او معنٰی بدله نسي نو هیڅ کراهت نسته؟ سوال:

(۱۴۱۴) که چیری دامام څخه دقراءت په مینځ کې یوآیت پاته سي نولمونځ کیږی که نه؟

جواب: لمونځ بې له کراهته صحیح دی که معنی بدله سوی نه وي. (۲)

تر درو آیتونو وروسته په لمونځ فاسدوونکي غلطي سره لمونځ فاسدیږي اوکه نه؟ سوال:

(۱۴۱۵) که چیری امام تر درو یا ډیرو آیتونو ویلو وروسته لمونځ فاسدوونکي غټې غلطۍ وکړي نو لمونځ فاسدیږي اوکه نه؟

جواب: لمونځ ماتوونکی غلطی چې په لمونځ کې هروخت وسی، نو لمونځ فاسدیږی. (۳) البته که چیری غلطی بیا راوګرځوی او صحیح یې وو ایي ، نو لمونځ به وسی.

که چیری په قرائت کې یو لفظ پاته سي نو لمونځ به وسی اوکه نه؟ سوال: (۱۴۱۶) دجُمعی دلمونځ په دوهم ۲ رکعت کې یو سړی دا آیت (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوْا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ) ترآخره پوری ولوستی دلفظ (نُودِیَ) څخه وروسته یې لِلصَّلٰوةِ ونه وایه چې دسلام څخه وروسته ورته وویل سوه نو جواب یې ورکړی چې آیت لوی وو ددی وجه می څه پرېښووی نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په دې صورت کې لمونځ وسو خو د (نُودِیَ) څخه وروسته قصداً دصلوٰة لفظ پرېښودل غلط دی اودا ددغه امام جهالت اوغلطی ده چې داسی بیکاره تاویل کوی. هغه ته صفا ویل پکار وو چې زما څخه سهوه سوی ده، او سهواً دا کلمه پاته سوی ده، خو لمونځ صحیح سو په وجه دمعنٰی دنه فاسدیدلو. (۴) فقط

که قاف یې په کاف سره بدل کړی نو آیا لمونځ فاسد سو؟ سوال: (۱۴۱۷) په سورة الطارق کې امام په : لَقَوْلٌ فَصْلٌ کې دقاف په ځای کاف ولوستی، او دا سړی پرصحیح ویلو باندی قادردی نو لمونځ فاسد سو اواعاده واجبه ده اوکه نه؟

---

(۱) ولو زاد کلمة او نقص کلمة الخ لم تفسد ما لم یتغیر المعنٰی (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب ما یفسد الصلوٰة مطلب فی زلة القاری ج۱ ص۵۹۱، ط. س. ج۱ ص۶۳۲ – ۶۳۳). ظفیر

(۲) ایضاً. ظفیر

(۳) ان ماغیر المعنٰی تغیرا یکون اعتقاده کفرا یفسدفی جمیع ذالك الخ (رد المحتار زلة القاری ج۱ ص۵۹۰). ظ

(۴) ولو زاد کلمة او نقص کلمة الخ لم یفسد ما لم یتغیر المعنی. (ردالمحتار ج۱ ص۵۹۳). ظفیر

جواب: په داسی صورت کی ددغه لمونځ اعاده ضروری ده ولی چی دقدرت باوجود په داسی غلطی سره لمونځ نه کیږی. (١) فقط

پر: صِرَاطَ الَّذِيْنَ باندی په سکوت کولو سره لمونځ نه فاسدیږی: **سوال**: (١٤١٨) یو امام چی سورهٔ فاتحه وایی نو پر صِراطَ الَّذِيْنَ باندی ودریږی، اوساه هم اخلی، نولمونځ کیږی او که نه؟

جواب: لمونځ کیږی خو دا لویه غلطی ده آئنده داسی کول نه دی پکار. (٢) فقط

چی دکریم په ځای په قرائت کی عظیم ووایی، نو څه حکم دی؟ **سوال**: (١٤١٩) یوه ورځ ماپه لمانځه کی دسورت مومنون آخری آیتونه ولوستل اوپه ځای د: رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيْمِ، می سهواً ربّ العرش العظیم ووایه نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی لمونځ وسو. (٣) فقط

دمد پرځای زیر دزور پرځای په مد ویلو سره لمونځ کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (١٤٢٠) په قرائت کی دزوَر پرځای مد اودمد پرځای په زور ویلو سره او دجمع پرځای دواحد او دواحد پر ځای په جمع ویلو سره لمونځ کیږی اوکه نه؟

جواب: هغه موقع معلومیدل پکاردی په کم کی چی تغیّر سوی دی، دپاره ددی چی دهغه موافق دمطلب او معنٰی په کتلو سره حکم ولیکل سی. فقط

که دآیت څه حصه پاته سی او معنٰی بدله نسی، نو لمونځ جائز دی: **سوال**: (١٤٢١) امام صاحب په لمانځه کی سورتِ جمعه وایه په مینځ کی ورڅخه: بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِآيَاتِ اللهِ، سهواً پاته سو. زید وایی چی لمونځ ونسو عمر وایی چی لمونځ وسو، په دې کی دسجده سهوی ضرورت سته اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی په لمانځه کی هیڅ نقص رانغی او سجده سهوه نه واجبیږی، ولی چی سجده سهوه په واجب پریښودلو سره لازمیږی، او دلته دفرضو اوواجبو په مقدار قرائت اداء سو، اوپه مینځ کی دقراءت په پاته کیدلو سره څه حرج ونسو. (٤) فقط

---

(١) قال فی الخانیة والخلاصة الاصل فیما اذا ذکر حرفا مکان حرف وغیر المعنی ان امکن الفصل بلا مشقه تفسد الخ وفی خزانة الاکمل قال القاضی ابو عاصم ان تعمد ذالك افسد وان جری علی لسانه اولا یعرف التمییز لا تفسد وهو المختار (رد المحتار باب ایضاً ج١ ص٥٩٢ ، ط. س. ج١ ص٢٣٣). ظفیر

(٢) پر: انعمت علیهم باندی ساه پرېښوول پکار دي. ظفیر

(٣) او قدمه او بدله بآخر الخ لم تفسد ان لم یتغیر المعنٰی (الدرالمختار علی هامش رد المحتار زلة القاری ج١ ص٥٩١ ، ط. س. ج١ ص٢٣٢). ظفیر

(٤) ولو کلمة او نقص کلمة الخ لم تفسد مالم یتغیر المعنٰی (الدرمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلوة زلة القاری ج١ ص ٥٩١ ، ط. س. ج١ ص٢٣٢). ظفیر

د: زِيْنَةٌ تبديلي په: فتْنَةٌ سره اود: آذَانهمْ دا په: آثَارهمْ سره وسوه نو په دی صورت کی لمونځ وسو اوکه نه؟ **سوال:** (۱۴۲۲) که چیری چاپه لمانځه کی د (إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا) پرځای (فِتْنَةً لَهَا) ووایه، نو دا فساد دمعنٰی به مُفسِد دصلٰوۃ وی اوکه نه؟

سوال: (۱۴۲۳) که چیری چا په لمانځه کی پرځای د (فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ) (عَلَى آثَارِهِمْ) ووایه نو لمونځ وسو اوکه نه؟

سوال: (۱۴۲۴) که چیری یو سړی په لمانځه کی په آیت (أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ) کي (وَلِقَائِهِ) پریږدی نو لمونځ به وسی اوکه نه؟

جواب: په دی درو ۳ واړو صورتونو کی لمونځ درست او صحیح دی. (1) فقط

دلفظ یا آیت په بدلیدلو سره لمونځ کیږی اوکه نه؟ **سوال:** (۱۴۲۵) امام په سورتِ رعد کی په ځای د (وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ) پرځای څلورمه رکوع شروع کړه او (وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوْا) الی آخره یې ووایه حالانکه په سورت محمد (ﷺ) دریمه ۳ رکوع کی (وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوْا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ) الآیة هم موجود دی. نو په دې صورت کی به لمونځ وسی، اوکه نه؟

سوال: (۱۴۲۶) په سورت مریم کی اوله رکوع (يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ) الآیة د (وَكَانَ تَقِيًّا وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ) پرځای یې (بِوَالِدَتِيْ) ولوستی، نو دلمانځه څه حکم دی؟

جواب: په اول او دوهم دواړو صورتونو کي لمونځ وسو، اودا اَوْسَع (قول) دی. (2) فقط

په سورت زلزال کی یوه حصه هیره سوه ، نو لمونځ وسو اوکه نه؟ **سوال:** (۱۴۲۷) یوسړی په لمانځه کی دفاتحی څخه وروسته اِذَا زُلْزِلَتِ سورت ولوستی، او اَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ورڅخه هیر سو، نو لمونځ وسو او که نه؟

جواب: او دآیت وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا په مینځ کی په پاته کیدلو سره په معنٰی کی هم څه تغیر نه راځی، لهٰذا دلمونځ په صحت کی څه شبه نسته. (3)

چي دزوَر پرځای پیښ ووایي نو څه حکم یې دی؟ **سوال:** (۱۴۲۸) امام دجُمعی په لمونځ کی په آیت کریمه: تَصْلٰی نارًا حَامِيَةً کي پرځای دنصب په رفع سره ووایه یعنی پرځای د:

---

(1) ولوزاد کلمة او نقص حرفا او قدمه او بدله بآخر الخ لم تفسد ما لم يتغير المعنى (الدرالمختار على هامش رد المحتار، باب مایفسد الصلوة زلة القاری ج۱ ص۵۹۲ ، ط. س. ج۱ ص۶۳۲). ظفیر

(2) ولو زاد كلمة اونقص كلمة او نقص حرفا او قدمه اوبدّله با خر الخ لم تفسد مالم يتغير المعنى (الدرالمختار على هامش رد المحتار باب مایفسد الصلوة زلة القاری ج۱ ص۵۹۲ ، ط. س. ج۱ ص۶۳۲). ظفیر

(3) ولو زاد كلمة او نقص الخ لم تفسد ما لم يتغير المعنى (ايضًا) ، ط. س. ج۱ ص۶۳۲. ظفیر

حَامِيَةً يې حامِيَةٌ ووايه نو لمونځ وسو اوکه نه ؟

جواب: په دې صورت کی لمونځ وسو ولی چی پردې موقع باندی په رفع سره په معنی کی تغیر نه راځی او تاويل صحيح کيدلی سی. ګويا داسی وويل سوه: تَصْلٰی نَارًا هِیَ حَامِيَةٌ. (١) فقط

که دسورت يوه ټکړه دويلو څخه پاته سی نولمونځ به وسی اوکه نه؟ **سوال**: (١٤٢٩) دامام څخه په جهری لمونځ کی بَلٰی قَادِرِيْنَ عَلٰی اَنْ نُسَوِّیَ بَنَانَهٗ ويل هير سوه اوداول څخه تر آخره پوری ټول سورت يې ووايه نو په دی صورت کی لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی لمونځ وسو. (٢) فقط

چی په مينځ کی آيتونه پريږدی او مخ ته ولاړ سی نو څه حکم دی؟ **سوال**: (١٤٣٠) تر: والشمس وضحٰها پوری يې ووايه اوپه مينځ کی آيتو نه ورڅخه هير سوه او پاته سوه او د: وَالسَّمَآءِ وَمَا بَنٰهَا څخه تر آخره پوری يې ووايه په دې صورت کي لمونځ وسو اوکه نه؟ او آيا دسجده سهوی ضرورت سته؟

چی دسورت العصر دويلو په وخت کی والتّين ته ولاړ سی، نو لمونځ به وسی اوکه نه؟ **سوال**: (١٤٣١) په سورت والعصر کی دآمَنُوْا وَعَملوا الصّلحٰت څخه سورت والتين ته ولاړی او فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ويل يې شروع کړل اوتر آخره پوری يې سورت ولوستی. په دی صورت کی لمونځ وسو دسجده سهوی ضرورت سته اوکه نه؟

جواب: (١) په دی صورت کی لمونځ وسو دسجده سهوی ضرورت نسته (٣).

(٢) په دی صورت که هم لمونځ وسو دسجده سهوی ضرورت نسته. (٤) فقط

که د: دهَاقًا پرځای دحَاقًا ووايي، نو څه حکم دی ؟ **سوال**: (١٤٣٢) که په لمانځه کي چا دخپل غلط خيال په باور باندی ددِهَاقًا پرځای دِحَاقًا ووايه نو لمونځ به وسی اوکه اعاده به يې واجبه وی؟

جواب: ددِهَاقًا پرځای دِحَاقًا په حاء دحُطِّیْ سره ويل په ظاهره دقواعدو مطابق مُفسِد دصلٰوة دی ولی چی معنٰی ورسره بدليږی (٥) لهٰذا لمونځ به ونسی. فقط

---

(١) فلو فی اعراب او تخفيف الخ لم تفسد (ايضًا ج١ ص٥٩١ ، ط. س. ج١ ص٢٣٢). ظفير

(٢) ولو زاد کلمة او نقص الخ لم تفسد ان لم يتغير المعنٰی (الدرالمختار علی هامش رد المحتار زلة القاری ج١ ص٥٩٢ ، ط. س. ج١ ص٢٣٢). ظفير

(٣) ايضًا ، ط. س. ج١ ص٢٣٢. ظفير

(٤) ايضًا ، ط. س. ج١ ص٢٣٢. ظفير

(٥) ان ذکر حرفًا مکان حرف ولم يغير المعنٰی الخ لم تفسد صلوته وان غيّر المعنی فان امکن الفصل بين الحرفين من غير مشقّة کالطاء مع الصاد الخ تفسد صلوته عند الکل وان کان لا يمکن الفصل الاّ بمشقة کالظاء مع =

دآیت یوه حصه ئی بدله کړه نو لمونځ به فاسد سی اوکه نه؟ سوال: (۱۴۳۳) یوه امام دا آیت غلط ولوستی (اِنَّا اَرْسَلْنَا اِلَیْکُمْ رَسُوْلاً) الایة داسي چي (اَرْسَلْنَا اِلٰی فِرْعَوْنَ رَسُوْلاً) يې ووایه نو لمونځ فاسد سو اوکه نه ؟

جواب: په دې صورت کې لمونځ نه فاسدیږی (۱). فقط

که دیکذبون پرځای یُمسِکونَ یاد یعملون پرځای تعقلون ووائی نو لمونځ به اوشی اوکه نه؟

سوال: (۱۴۳۴) امام په لمونځ کی پرځای دان یکذبون یمسکون وویل اوپه بل لمونځ کی يې پرځای دیعملون تعقلون وویل نوپه دواړو صوروتونو کی دلمونځ اعاده کول پکاردی اوکه نه؟

جواب: په اولني صورت کی دی دلمونځ اعاده وکړی اوپه دویم صورت کی لمونځ وسو. (۲) فقط

که دډک توري پرځای باریک ووایي نولمونځ به وسي اوکه نه؟ سوال: (۱۴۳۵) په کومو ځایونو کی چي راء او لام ډك لوستل پکار دی هلته په باريك لوستلو سره په لمانځه کی دننه څه نقصان سته اوکه نه؟ اوکه وی نوڅومره به وی ؟

جواب: لمونځ صحیح دی په لمونځ کی هیڅ خلل رانغی (۳). فقط

دعَلَیهِم لام ئی زیات راکش کی نولمونځ وسو اوکه نه؟ سوال: (۱۴۳۶) پرلفظ د: عَلَیْهِمْ باندي دنهو یا لسو الفو هومره په کشولو سره لمونځ کیږی اوکه نه؟

دغُنّي پرځای اظهار: **سوال**: (۱۴۳۷) کوم ځای چی میم اونون په غُنّي سره لوستل کیږی که په هغه ځای کی میم اونون په اظهار سره ووایي نولمونځ کیږی اوکه نه؟

جواب: (۱) داظاهره ده چی دتجوید دقاعدی مطابق په دی ځای کی مدنسته لهذا دا لحن دی او خطا ده خو لمونځ ورسره کیږی. (۴)

= الضاد والصاد مع السين والطاء مع التاء اختلف المشائخ قال اکثرهم لا تفسد صلاته هٰكذا فی فتاوی قاضی خان وکثير من المشائخ افتوا به قال الامام ابو الحسن والقاضی الامام ابو عاصم ان تعمد .... فسدت وان جری علی لسانه او کان لا يعرف التميز لا تفسد وهو اعدل الاقاويل والمختار، هٰكذا فی الوجيز للكردری (عالمگیری مصری زلة القاری ج۱ ص۷۴ ، ط. ماجدیه ج۱ ص۷۹). ظفیر

(۱) او قدمه اوبدله باخر الخ لم تفسد مالم يتغير المعنیٰ (الدرالمختار زلة القاری ج۱ ص۵۹۲، ط. س. ج۱ ص۲۳۲). ظفیر

(۲) لو زاد كلمة الخ اوبدله باٰخر الخ لم تفسد ما لم يتغير المعنٰی (در المختار) وان غير فسدت الخ (ردالمحتار زلة القاری ج۱ ص۵۹۲ ، ط. س. ج۱ ص۲۳۲). ظفیر

(۳) وفی التتارخانية عن الحاوی حكی عن الصفار انه كان يقول الخطاء اذا دخل فی الحروف لا يفسد لان فيه بلوی عامة الناس لانهم لايقيمون الحروف الاّ بمشقة (ردالمحتار زلة القاری ج۱ص۵۹۲، ط.س. ج۱ص۲۳۳). ظ =

(٢). په دې صورت کې لمونځ صحيح دی. (١) فقط

د: نُرَدُّ پرځای يې لا نُرَدُّ ووايه نولمونځ فاسد سو اوکه نه؟ سوال: (١٤٣٨) دايت کريمه : يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ پرځای يې وَلَانُرَدُّ ووايه نو لمونځ فاسد سو اوکه نه؟

جواب: په داسې صورت کې اَحْوَطه (خبره) داده چې دلمونځ اعاده (٢) وکړې.

په : قَتَلَ دَاوُدُ جَالُوْتَ يا په يو بل داسې آيت کې داعراب غلطي: سوال: (١٤٣٩) په آيت کريمه: وَقَتَلَ دَاوٗدُ جَالُوْتَ کې که چيرې ددويم دال يې زوَر او دت يې پيښ ولوستې نو لمونځ به وسې اوکه نه؟ لوستونکې به کافر سي او که نه ؟ همدغه شان په فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُوْلَ کې که چيرې دنون يې زوَر اودلام يې پيښ ووايه نو لمونځ به فاسد سي اوکه نه؟

جواب: په: وَقَتَلَ دَاوٗدُ جَالُوتَ کې که چيرې ددويم دال يې زوَر اود ت يې پيښ ووايه نو لمونځ فاسديږي خو لوستونکې کافر کيږي نه، همدغه ډول په (فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُوْلَ) کې يې که چيرې دنون زوَر او دلام پيښ ولوستې نولمونځ به فاسد سي، (٣) اوکه صحيح يې کړې او بيا يې راوګرځوي، نو لمونځ به صحيح وي. فقط

چې دخَيْرٌ لَّکَ مِنَ الاولى پرځای والْاُولى ووايي، نو څه حکم دی؟ سوال: (١٤٤٠) امام په لمانځه کې دخيرُ لَّكَ مِنَ اْلأُولى پرځای خيرٌ لَكَ وَالأُولٰى ووايه، نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په دې صورت کې لمونځ وسو ولې چې په معنٰى کې داسې تغير ونسو کم چې لمونځ ماتوونکې وي. اوس يې معنٰى داسوه چې يقينًا آخرت اودُنيا ستا دپاره دواړه بهتر دی لکه څنګه چې مفهوم دآيت: ربّنا آتنا فى الدنيا حسنة وفى الآخرة حسنةً دی. (٤)

---

(٢) (صفحه ٨٢) و(١) (صفحۀ هذا) وفى التتارخانية عن الحاوى حكى عن الصفار انه كان يقول الخطاء اذا دخل فى الحروف لا يفسد لان فيه بلوى عامة الناس لانهم لايقيمون الحروف الاً بمشقة (ردالمحتار زلة القارى ج١ ص٥٩٢ ، ط.س. ج١ ص٢٣٣). ظفير

(٢) اعلم ان الكلمة الزائدة امّا ان تكون فى القرآن اولا، وعلى كل امّا ان تغيّر اولا، فان غيرت افسدت مطلقا الخ (رد المحتار زلة القارى ج١ ص٥٩١ ، ط. س. ج١ ص٢٣٢). ظفير

(٣) إذَا لَحَنَ فِي الْإِعْرَابِ لَحْنًا لَا يُغَيِّرُ الْمَعْنَى بِأَنْ قَرَأَ لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتُكُمْ بِرَفْعِ التَّاءِ لَا تَفْسُدُ صَلَاتُهُ بِالْإِجْمَاعِ وَإِنْ غَيَّرَ الْمَعْنَى تَغْيِيرًا فَاحِشًا كَأَنْ قَرَأَ وَعَصَى آدَمَ رَبُّهُ بِنَصْبِ الْمِيمِ وَرَفْعِ الرَّبِّ وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ مِمَّا لَوْ تَعَمَّدَ بِهِ يَكْفُرُ ، إِذَا قَرَأَ خَطَأً فَسَدَتْ صَلَاتُهُ فِي قَوْلِ الْمُتَقَدِّمِينَ وَاخْتَلَفَ الْمُتَأَخِّرُونَ : قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ وَأَبُو نَصْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَّامٍ الخ لَا تَفْسُدُ صَلَاتُهُ ، وَمَا قَالَهُ الْمُتَقَدِّمُونَ أَحْوَطُ ؛ لِأَنَّهُ لَوْ تَعَمَّدَ يَكُونُ كُفْرًا وَمَا يَكُونُ كُفْرًا لَا يَكُونُ مِنْ الْقُرْآنِ وَمَا قَالَهُ الْمُتَأَخِّرُونَ أَوْسَعُ ؛ لِأَنَّ النَّاسَ لَا يُمَيِّزُونَ بَيْنَ إعْرَابٍ وَإِعْرَابٍ الخ وَهُوَ الْأَشْبَهُ ، كَذَا فِي الْمُحِيطِ وَبِهِ يُفْتَى كَذَا فِي الْعَتَّابِيَّةِ وَهٰكَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ . (عالمگيري مصري زلة القاري ج١ ص٧٢ ، ط. ماجديه ج١ ص٨١) مفتي علام رحمه الله پر احوط باندي فتوٰى ورکړيده. ظفير

(٤) اوبدله باٰخر لم تفسد مالم يتغير المعنٰى (الدرالمختار على هامش ردالمحتار زلة القارى ج١ ص٥٩٢ ، =

دلَفِيْ پرځای دلاَ في په ويلوکي څه حرج خو نسته؟ سوال: (۱۴۴۱) پـه سـورت العـصر کـي دلَفِي خُسْرٍ پرځای دلاَ فی خُسْرٍ په ويلو سره لمونځ کيږی اوکـه نـه؟ يعنـی پرځـای دپـروت زورَ ولاړ زوَر يا په الف ويلو سره لمونځ کيږی اوکه نه؟

جواب: په داسـی غلطـی سـره لمـونځ نـه کيـږی پـه دی کـی احتيـاط کـول پکـار دی، (۱) او صحيح ويونکی امام جوړول پکاردی. فقط

دذال پرځای په جيم ويلو سره لمونځ کيږي اوکـه نـه؟ سوال: (۱۴۴۲) امـام پـه لمانځـه کـی دذال پرځای جيم ولوستی نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: دغـه مثـال ليکـل پکـار وو، کـم ځـای چـی امـام دذال پرځـای جيـم ويلـی دی، دپـاره ددی چی دمعنٰی دتغيّر او تبّدل حال معلوم سوی وای، چـی دکمـی درجـی تغيـر سـوی دی. خـو ظاهره داده، چی په دي صورت کی دلمونځ اعـاده اَحْوَطـه ده او همـدا حکـم دطـاء پرځـای دتاء ويلو (۲) دی. فقط

دضاد پرځای ذال يا د زاء پرځای په ظاء ويلو سره لمونځ فاسديږي اوکه نـه؟ سوال: (۱۴۴۳) که چيری يو کَس دض پرځای ذ يا ز يا ظ ووايي نو لمونځ به يې صحيح وی اوکه فاسد؟ اوکه په لمانځه کی دفرض قراءت ويلو څخه وروسته لمونځ ماتوونکی غلطی وکړی، نـو لمونځ يې صحيح سو اوکه فاسد سو؟

جواب: لفظ د ض معجمه دخپل اصلی مخرج څخه ويل پکاردی نه د: ذ ، ظ يـا ز دمخـرج څخه ، ځکه چی عمداً داتول ناجائز دی بلکه په شرح فقه اکبرکی ئی دمحيط څخه راوړی دی چی که چيری څوك قصداً دض معجمه پرځـای ظـاء معجمـه ووايـې نوکـافر کيـږی (۳) العياذبالله تعالٰی اولمونځ به ئی فاسد سی. اوکه چيری څوك په لمانځه کی دفرض قرائت

= ط. س. ج۱ ص۲۳۳). ظفير

(۱) ومنها زيادة حرف ان زاد حرفا فان کان لايغير المعنی لا تفسد صلوته عند عامة المشائخ الخ وان غيّر المعنٰی الخ تفسد هکذا فی الخلاصة (عالمگيری کشوری زلة القاری ج۱ ص۷۸ ، ط. ماجديه ج۱ ص۷۹). ظفير

(۲) ان ذکر حرفا مکان حرف ولم يغير المعنی الخ لم تفسد صلاته وان غير المعنی فان امکن الفصل بين الحرفين من غير مشقة کالطاء مع الصاد الخ تفسد صلاته عند الکل وان کان لا يمکن الفصل الاّ بمشقة کالظاء مع الضاد والصاد مع السين والطاء مع التاء اختلف المشائخ قال اکثرهم لاتفسد صلاته الخ قال الامام ابوالحسن والقاضی الامام ابو عاصم ان تعمد فسدت وان جری علی لسانه اوکان لا يعرف التمييز لا تفسد وهو اعدل الاقاويل والمختار هکذا فی الوجيز للکردری (عالمگيری مصری زلة القاری ج۱ص۷۴، ماجديه ج۱ ص۷۹). ظ

(۳) وفی المحيط سئل الامام الفضلی عمن يقرء الظاء المعجمة مکان الضاد المعجمة اويقرأ اصحاب الجنة مکان اصحاب النار اوعلی العکس فقال لا يجوز امامته ولو تعمد يکفر قلت اما کون تعمده کفر فلا کلام فيه اذا لم يکن فيه لغتان (شرح فقه اکبر ص ۲۰۵). ظفير

څخه وروسته په قرائت کی لمونځ ماتونکی غلطی وکړی نولمونځ به ئی فاسد سی بیاکه چیری اعاده صحیح وکړی نولمونځ به ئی صحیح سی کنې فاسد به سی په عالمگیریه کی ئی راوړی دی: لو قرأ فی الصلاة بخطاء فاحش ثم رجع وقرأ صحیحًا قال فی الفوائد عندی صلوٰته جائزة وکذالك الاعراب (١). فقط

دغلط لوستلو اثر پرلمونځ باندی: **سوال**: (١٤٢٤) امام دسورت توبی په آیت کی دعَزِیزٌ پر ځای (ما) د (علیه) سره یوځای کوی اوقصداً وقف کوی نولمونځ به وسي اوکه نه؟

چی اَسۡفَلَ سَافِلِینَ الاَ الَذِینَ سره یوځای کړی نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (١٤٢٥) په سورة والتین کی داسفل سافلین سره الا الذین الایة په یو ځای لوستلو سره به لمونځ وسي اوکه نه؟

جواب: متاخرینو فقهاؤ په دی باب کی توسیع کړی ده چی دهغه حاصل دادی چی په دا قسم تغیراتو سره لمونځ نه فاسدیږی ترڅو پوری چی داسی تغیر ونسی چی معنٰی بالکل فاسده سی نو دلمونځ دصحت حکم باقی وی. ولو زاد کلمة او نقص کلمة او نقص حرفًا او قدمه اوبدّله بآخر لم تفسد ما لم یتغیر المعنٰی (٢) الخ لیکن کم امام چی اکثره داسی غلطیانی کوي هغه دامامت وړ نه دی، دهغه پرځای دی بل امام وټاکل سی. فقط

دسندرو په ډول سره قرآن ویل څنګه دي ؟ **سوال**: (١٤٤٢) په راګ (یعنی دسندرو په طرز) کی قرآن شریف ویل څنګه دی. آیا خوش آوازی په راګ کی داخله ده. په راګ اوخوش آوازی کی څه فرق دی؟

جواب: دسندرو په طرز کی قرآن ویل ناروا دی. وعن حذیفة قال قال رسول الله ﷺ اقرأوا القران بلحون العرب واصواتها وایاکم ولحون اهل العشق ولحون اهل الکتابین وسیجئ بعدی اقوام یرجعون بالقرآن ترجیع الغناء والنوح لایجاوز حناجرهم مفتونة قلوبهم قلوب الذین یعجبهم شانهم رواه الیهقی فی شعب الایمان. (٣) اوپه غِنا کی ترجیع یعني دآواز اړول او را اړول کیږی لکه: آآآآ الخ په خلاف دخوش آوازی چی په دی کی مد وغیره دتجوید دقواعدو مطابق کیږی اوخوش الحانی په راګ کی داخله نه ده.

په (فَمَنۡ کَانَ یَرۡجُوۡا لِقَآءَ رَبِّهٖ) **کی چی کان پاته سی نو څه وکړی؟** **سوال**: (١٤٤٧) امام دجُمعی

(١) عالمگیری کشوری باب صفة الصلوة فصل رابع زلة القاری ج١ ص٨١ ، ط. ماجدیه ج١ ص٨٢. ظفیر

(٢) الدر المختار علی هامش رد المحتار . باب مایفسد الصلوة وما یکره فیها، مطلب زلة القاری ج١ ص٥٩٢ ، ط. س. ج١ ص٦٣٢. ظفیر

(٣) مشکوٰة . کتاب فضائل القرآن . فصل ثالث صحیح ص ١٩١ . ظفیر

په لمونځ کی په ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّه﴾ کی لفظ دکَانَ سهواً پرېښووی نو لمونځ صحيح سو اوکه نه؟ اوکه اعاده ضروری ده؟ داعاده نه کولو په وجه سره چی کم سړی پر امام طعن کوی دهغه دپاره څه حکم دی؟

جواب: په دی صورت کی لمونځ صحيح سو، نوکم سړی چی دناواقفتيا په وجهی سره دلمونځ اعاده ضروری ګڼی هغه دی پوه کړی سی چی مسئله داسی ده. (١) فقط

دفَالْمُلْقِيَات ذكْرًا پرځای چی فَالْمُدَبِّرَات اَمْرًا وواييي نو لمونځ به وسی اوکه نه؟ سوال: (١٤٤٨) زيد په لمانځه کي سورة والمرسلات شروع کړی، خو پرځای د ﴿فَالْمُلْقِيَات ذِكْرًا﴾ يې ﴿فَالْمُدَبِّرَات اَمْرًا﴾ کم چي په والنّزعٰت سورة کی دی ولوستی، لمونځ يې صحيح سو اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی لمونځ وسو. (٢) فقط

د: وَلَاۤ اَنْتُمْ عَابِدُوْنَ پرځای چی وَلَاۤ اَنْتُمْ تَعْبُدُوْنَ وواييي، نو څه حکم دی؟ سوال: (١٤٤٩) زيد دماښام په فرضو کی په سورت قل يا ايها الکافرون کی لا اعبدُ ماتعبدون، په: ولا انتم تعبدون ما اَعبُد، سره ولوستی او اولنی رکعت يې وکړی او په دويم رکعت کی يې اذا جاء ولوستی آيا لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: لمونځ وسو، ولی چی معنی صحيح ده. (٣) فقط

ددیارلسو آیتونو دلوستلو څخه وروسته دمتشابه لګيدلو په وجهی سره که يولفظ پاته سو نو لمونځ وسو اوکه نه؟ سوال: (١٤٥٠) که امام دلمونځ په قرائت کی ددیارلسو ١٣ ايتونو ويلو څخه وروسته متشابه آيت ووايه يايو لفظ په مينځ کی پاته سو، اودسجده سهوی څخه بغير يې لمونځ ختم کړی نو لمونځ درست دی اوکه نه؟

جواب: لمونځ صحيح سو (٤). فقط

(١) ولو زاد کلمة الخ لم تفسد ان لم يتغير المعنى (در المختار) قال فى شرح المنية وان ترك كلمة من اية فان لم تغير المعنى مثل وجزاء سيئه مثلها بترك سيئه الثانية لا تفسد وان غيرت مثل فما لهم يؤمنون بترك لا، فانه يفسد عند العامة وقيل لا والصحيح الأول (رد المحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها مطلب زلة القارى ج ١ ص ٥٩١ ، ط. س. ج ١ ص ٦٣٢). ظفير

(٢) ومنها ذكر كلمة على وجه البدل ان كانت الكلمة التى قرأها مكان كلمتى يقرب معناها وهى فى القرآن لا تفسد صلوته نحو ان قرأ مكان العليم الحكم (عالمگيرى كشورى فصل خامس زلة القارى ج ١ ص ٧٨ ، ط. ماجديه ج ١ ص ٧٩). ظفير

(٣) ايضاً . ظفير

(٤) ومنها ذكر اية مكان آية لوذكر اية مكان اية لا تفسد (عالمگيرى كشورى ج ١ ص ٧٩، ط. ماجديه ج ١ ص ٨٠). ظفير

الف مقصوره او ممدوده په نون غني سره په ویلو سره لمونځ کیږي اوکه نه؟ سوال: (۱۴۵۱) که چیری قاری حافظ په لمانځه کی الف مقصوره او الف ممدوده په نون سره ووایي نو په لمونځ کي څه قصور سته اوکه صحیح دی. مثلاً موسٰی ته موسان وایی او صحریٰ ته صحران، اوبُشریٰ ته بُشران، علی هٰذا القیاس. اوکله چی هغه ته وویل سی (چی داغلطی مه کوه) نو غصه سی وواېي چی زه داسی نه وایم، حالانکه حافظانو هم واوریدل، هغوی هم شکایت کوی.

جواب: لمونځ صحیح سو لیکن امام لره داسی غلطی کول نه دی پکار، په داسی ویلو سره په غلطوالی کی هیڅ کلام نسته، دا بالکل لحن دی، لیکن دمخکنیو لمونځونو اعاده لازمه نه ده، آینده احتیاط ضرور دی که چیری امام دغه نه پریږدی نو بل امام صحیح ویونکی دی مقرر کړی سی. (۱) فقط

چی دضاد پرځای ظاء وواېي نو لمونځ کیږي او که نه ؟ سوال: (۱۴۵۲) کم سړی چی په لمانځه کی ضاد دخپل مخرج څخه داداء کولو قصد وکړي خو دادا کولو په وخت کی سهواً یا په خطاء سره ژبه یې ضاد په ظاء وواېه، نو دده لمونځ صحیح دی اوکه نه؟ اوکم سړی چی قصداً دضاد پرځای ظاء یا زاء وایی دهغه لمونځ کیږی اوکه نه؟

جواب: که چیری په خطاء سره ضاد معجمه پرځای دظاء معجمه وویل سو نو داکثرو په قول لمونځ صحیح دی لیکن که چیری قصداً ضاد پرځای دظاء یازاء وویل سي نو قاضی ابو عاصم رحمه الله فرمایی چی لمونځ دهغه فاسد دی. اوهمدی ته یې مختار ویلی دی او په بزازیه کی یې هم دی ته مختار او اَعْدَلُ الاقوال ویلی دی. په شامی کی دی: قال فی الخانية والخلاصة فيما ذكر بشقة كالظاء مع الضاد المعجمتين والصاد مع السين المهملتين والطاء مع التاء قال اكثرهم لا تفسد اهـ وفى خزانة الاكمل قال القاضى ابو العاصم ان تعمد ذالك تفسد وان جرى على لسانه اولا يعرف التمييز لاتفسد وهو المختار، حليه، وفى البزازيه وهو اعدل الاقاويل وهو المختار وفى التتارخانيه عن الحاوى حكى عن الصفار انه كان يقول الخطاء اذا دخل فى الحروف لا يفسد لان فيه بلوى عامة الناس (۲) آهـ ص ۴۲۵ شامی جلد ۱ . فقط

دشین پرځای په سین لوستـــلو سره لمونځ کیږي اوکه نه؟ سوال: (۱۴۵۳) داسی سړی امام

---

(۱) ومنها القرائة بالالحان ان غير المعنى والاّ لا، الاّ فى حرف مد ولين اذا فحش والاّ لا. (الدر المختار على هامش رد المحتار باب مايفسد الصلوة ج۱ ص۵۸۹ ، ط. س. ج۱ ص۲۳۰). ظفير

(۲) ردالمحتار مطلب زلة القارى باب مايفسد الصلوة ج۱ ص۵۹۲ ، ط. س. ج۱ ص۲۳۳. ظفير

جوړول څنګه دی څوك چی دشین پرځای سین وایی، اوکم لمونځونه چی په دی غلطیانو سره ادا سوی دی هغه وسوه او که نه؟

جواب: امام داسی سړی جوړول پکاردی څوك چی قرآن شریف صحیح وایی، هغه سړی امام مه جوړوی څوك چی ذکر سوی غلطیانی کوی، کم لمونځونه چی په دغه غلطیانو سره کړی سوی دی هغه وسوه، (١) خو آینده دغه سړی امام مه جوړوی ترڅو پوری چی هغه قرآن شریف صحیح اداء نه کړی.

په قرآئت کی په غلطی سره لمونځ کیږی اوکه نه؟ سوال: (١۴۵۴) یو امام د: آمن الرسول بما انزل الیه من ربه والمؤمنون، پرځای من قبله والمؤمنون ووایه، لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: کم صورت دسوال چی تاسو لیکلی دی په هغه کی لمونځ (٢) وسو. فقط

ایا په سورت فاتحه کی په وقف او عدم وقف سره دشیطان نوم جوړیږی؟ سوال: (١۴۵۵) زید وایی چی دٱلْحَمْدُ پردال باندی په وقف نه کولو سره دُلِل معلومیږی او دُلِلْ دشیطان نوم دی. علیٰ هٰذا دایَّاكَ پرکاف باندی وقف کول پکاردی ولی چی په وقف نه کولو سره کَنَهْ معلومیږی او دا نوم دشیطان دی. داقول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: دزید دا قول غلط دی. فقط

دسَمِعَ اللّٰه لِمَنْ حمده ادا والی: سوال: (١۴۵٦) یو سړی سمع الله لمن حمده په دا شان وایی، چی هُوْلِیْمَنْ اوریدل کیږی، آیا دا صحیح دی که غلط؟

جواب: ددغه سړی دغه شان ویل دقرآئت په اعتبار سره غلط دی صحیح نه دی. دقرآئت په قاعده کی دادی چی په ضمه او کسره کی دی صرف بوی دواو اویاء راسی نه داچی صریح واو اویاء یعنی هُوْلِیْمَنْ وویل سی. دا بالکل غلط دی، پکارده چی دغه امام دی سَمِعَ اللّٰہُ لِمَنْ حَمِدَہٗ ووایی او دداسی قراءت څخه دی خلګ خلاص کړی. فقط

لمونځ ماتونکی غلطیانی: سوال: (١۴۵٧) یوامام قرآن شریف غلط وایی، غلطیانی دادی: په الحَمْدُ للّٰہ کی اَلْ داسی وایی چه دلام زیر معلومیږی. دنَعْبُدُ ددال زورَ وایی. دمُسْتَقِیْم قاف په کاف وایی الخ په دی غلطیا نو سره لمونځ کیږی اوکه نه؟

ترتیل: سوال: (١۴۵٨) ترتیل ضروری دی اوکه نه؟ اوشد او مَدّ ضروری دی اوکه څنګه؟

---

(١) په ردالمحتارکی دی: ان کان الخطاء بابدال حرف بحرف فان امکن الفصل بینهما بلا کلفة کالصاد مع الظاء .... فاتفقوا علی انه مفسد وان لم یمکن الا بمشقة کالظاء مع الضاد والصاد مع السین فاکثرهم علی عدم الفساد لعموم البلوی وبعضهم یعتبر عسر الفصل بین الحرفین وعدمه وبعضهم قرب المخرج وعدمه (ج١ ص٥٩٢، ط. س. ج١ ص٦٣٣). ظفیر

(٢) ومنها ذکر کلمة مکان کلمة علی وجه البدل ان کانت الکلمة التی قرأها مکان کلمة یقرب معناها وهی فی القرآن لا تفسد صلوته (عالمگیری کشوری ج١ ص٧٨ . ط. ماجدیه ج١ ص٧٩). ظفیر

جواب: (۱) په داسې غلطیانو سره دکمو چه په سوال کې ذکر دی لمونځ په هغه پسې نه کیږي اعاده کول یې پکار دی. ([1])

(۲) دومره ترتیل چه حروف ورسره صحیح سي فرض دی په شد اومدّ کې بعضې ضروري دي او بعضې ډیر ضروري نه دي. ([2])

لا اَعۡبُدُ یې دلام په حذف سره ووایه نولمونځ وسو اوکه نه؟ سوال: (۱۴۵۹) په سورت کافرون کې ددویم آیت په شروع کې چه کم لاَ اَعۡبُدُ دي اودمیم سره مَا تَعۡبُدُوۡنَ دي. که چیری دلا الف او دما الف وغورځول سي او صرف په زور سره دواړه وویل سي نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: لمونځ ونسو، ټولو لره یې راګرځول پکاردي. ([3]) فقط

چه دزیر پرځای زوَر ووایې نو لمونځ وسو اوکه نه؟ سوال: (۱۴۲۰) په یوکتاب کې یې لیکلي دي چه که چیری لمونځ ګزار په لمانځه کې دزیر پرځای زوَر یابر عکس ووایې نو کافر کیږي، داصحیح دي، اوکه څنګه؟

جواب: کافر کیږي نَه، خو لمونځ فاسد یږي. ([4]) فقط

چه دوه ۲ آیته ووایې نو لمونځ وسو اوکه نه؟ سوال: (۱۴۲۱) په لمانځه کې یې والشّمۡسِ شروع کې اوپه مینځ کې یې دوه ۲ آیتونه والشمس وضحٰها، واللیلِ اذا یَغشٰها ولوستل نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: لمونځ وسو. ([5])

په قرآئة کې دیوه سورت دیوې حصې ویلو څخه وروسته په هیره سره بل سورت ته ولاړې:

سوال: (۱۴۲۲) عمر په اولني رکعت کې دفاتحی څخه وروسته دا آیت ووایه د (لِلّٰهِ مَا فِي

([1]) ولا غیر الالثغ به ای بالالثغ علی الاصح کما فی البحر عن المجتبٰی الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج۱ص۵۴۴، ط. س. ج۱ ص۵۸۱) قوله: غیر الالثغ به قال فی المغرب هو الذی یتحول لسانه من السین الی الثاء وقیل من الراء الی الغین او اللام او الیاء زاد فی القاموس اومن حرف الی حرف (رد المحتار ج۱ ص۵۴۴، ط. س. ج۱ ص۵۸۱). ظفیر

([2]) ورتل القران ترتیلا (سوره مزمل : ۴). ظفیر

([3]) ومنها حذف حرف الی قوله : ان لم یکن علی وجه الایجاز والترخیم ان غیر المعنی تفسد صلوته عند عامة المشائخ (عالمگیری کشوری ج۱ ص۷۸، ط. ماجدیه ج۱ ص۷۹). ظفیر

([4]) ان الخطاء اما فی الاعراب ای الحرکات والسکون (الی قوله) ان غیر المعنی تغیرا یکون اعتقاده کفر یفسد فی جمیع ذالك سواء کان فی القرآن اولاً الخ (رد المحتار ج۱ ص۵۹۰). ظفیر

([5]) ومن فرائضها التی لا تصح بدونها (الی قوله) ومنها القرآئة لقادر علیها (در المختار) قوله: ومنها القراءة ای آیة من القرآن وهی فرض عملی فی جمیع رکعات النفل والوتر وفی رکعتین من الفرض (رد المحتار ج۱ ص۴۱۵، ط. س. ج۱ ص ۴۴۲ – ۴۴۲). ظفیر

السّمٰوٰت وما فی الارض الملك القدوس العزیز الحکیم) څخه تر (لا یَهْدِی القومَ الظّٰلِمین) پوری. دهغه څخه وروسته راوګرځیدی او دا ځای یې شروع کی یعنی دسورتِ بقری آخری رکوع (لله ما فی السّمٰوٰت وما فی الارض) تر رکوع پوری یې ووایه. او په دویم رکعت کی یې دسورتِ فاتحی څخه وروسته دسورتِ مزمل دآخری رکوع ویلو څخه وروسته یې لمونځ ختم کی. په دی حالت کی لمونځ صحیح سو او که نه؟

جواب: دعَمر څخه اول هیره وسوه او غلط یې ووایه، بیا یې دسورتِ بقری آخری آیتونه صحیح ووایه اوپه دویم رکعت کی یې دسورتِ مزمّل آخری رکوع ووایه. لمونځ وسو او سجده سهوه وغیره هیڅ لازم نه دی. خو غوره داده چه دفرائضو په هریوه لمونځ کی او په هریوه رکعت کی داَوَلو دوارو رکعتو څخه پوره سورت دالْحَمْدُ څخه وروسته ووایی ، متفرق آیتونه ویل په فرائضو کی دمستحب څخه خلاف دی. ([1]) فقط

دضاد مخرج کم دی: **سوال**: (۱۴۲۳) ضاد د (ظ) سره مشابه لوستل پکار دی ، او که ددال سره مشابه اوکه څرنګه به ویل کیږی ؟

جواب: حرف (ض) یومستقل حرف دی کم چه دعربی ژبی سره مخصوص دی. دانه ددال سره مشابه ویل پکاردی اونه دظاء سره. او دابغیر دیو مستند قاری څخه دمخامخ ازده کولو څخه پرته په پوهه کی نسی راتلی. پاته سوه داچه په دی کی یو قسم تشابُه چه ګڼل کیږی نو دتجوید او قرآئت دکتابونو دعباراتو څخه یې تشابُه دظاء سره معلومیږی. په نهایة القول المفید فی علوم التجوید مطبوعه مصری ص ۴۸ کی ددی تحقیق مبسوط موجود دی. المنح الفکریه علی متن الجزریه مطبوعه مصر لملا علی قاری ص۳۴ – ۳۹ دی وکتل سی. اودحرمینو شریفینو زاد الله شرفهما دقاریانو معمول بها تشابه ددال سره کیږی. چه دهغو دلائل دتنګوالی په وجه نسی عرض کیدی، چونکه دا حالِ کیفی دی صرف په کتابت او تحریر سره په دې پوهیدل ګران دی. فقط

په قرآئت کی څه الفاظ پاته سوه نو لمونح وسو اوکه نه؟ **سوال**: (۱۴۲۴) که چیری امام په لمانځه کی آیت داسي ووایي: (واذ قال عیسی بن مریم یٰبنِی .... رسول الله الیکم) یعنی دیٰبنی څخه وروسته یې (اِسْرَاۤئِیلَ اِنّی) پریښووی نو لمونځ وسو اوکه ناقص سو؟ او یوبل مقتدی ته دا آیت یاد وو، هغه فتح هم ورنکړه نو دهغه لمونځ هم وسو او که نه؟

([1]) الافضل ان یقرأ فی کل رکعة الفاتحة وسورة کاملة فی المکتوبة (عالمگیری کشوری ج۱ ص۷۷ ، ط. ماجدیه ج۱ ص۷۸) ولو قرأ فی رکعة من وسط سورة ومن آخر سورة وقرأ فی الرکعة الاخرٰی من وسط سورة اخرٰی او من آخر سورة اخری لا ینبغی له ان یفعل ذالك علی ماهو ظاهر الروایة ولکن لو فعل ذالك لا باس به (ایضًا، ط. ماجدیه ج۱ ص۷۸). ظفیر

چه په مينځ کی حصه په قران کی پاته سی نو څه حکم دی؟ سوال: (۱۴۲۵) په سورت رحمٰن کی یې حُورٌ مقصورات فی الخيام ويل شروع کړل اوپه مينځ کی ايتونه يې پريښول د: متّکئين علٰی رفرفٍ څخه ترآخره پوری يې وو ايه، نو لمونځ وسو او که نه؟

جواب: (۱) لمونځ وسو، څه نقصان پکښی رانغی. دفتح نه ورکونکی لمونځ هم وسو او دټولو مقتد يانو لمونځ وسو. (۱)

(۲) په دی صورت کی هم لمونځ وسو. څه نقصان پکښی رانغی. (۲) فقط

په لمونځ کی ضاد څرنګه ويل پکار دی؟ سوال: (۱۴۲۶) لفظ د ضاد په لمونځ کی څرنګه ويل پکاردی؟

جواب: ضاد دخپل مخرج څخه ادا کول پکار دی. که يې نه سی ادا کولی نو چه څرنګه ادا سی لمونځ کيږی. (۳) فقط

د: لَحَافظون پرځای د: لنافظون په ويلو سره لمونځ کيږی اوکه نه؟ سوال: (۱۴۴۷) څه فرمايی علماء دين او مفتيان دشرع متين په دی مسئله کی چه امام دلمونځ په مخکنی رکعت کی دلسو ۱۰ آيتونو په مقدار ويلو څخه وروسته سهواً پرځای د: لَحَافِظون، لَنافِظون وو ايه ، په دی صورت کی به لمونځ وسی اوکه نه؟ ددی جواب سره دحوالی دکتاب تحرير وفرماياست.

جواب: لمونځ وسو (۴). فقط

دضاد کم مخرج دی او څوک چه دال مفخّم وايی دهغه امامت درست دی او که نه؟ سوال: (۱۴۲۸) دجَزری اوشاطبی او تحفه نذريه او ملا علی قاری دعبارت څخه صفا ظاهره ده چه ضاد معجمه ددال اوظاء څخه جلا ويل فرض دی. که يې چيری څوك زده کوی نو ضاد صحيح ويلی سی خو نه يې زده کوی، دظاء يا دال مفخَّم مشابه يې وايی، دهغه امامت درست دی او که نه ؟

جواب: که چيری ضاد په صورت ددال مفخّم ويلو سره دلمونځ نه کيدلو حکم وکړل سی نو په ټولو عربو قراؤ او علماؤ اوامامانو کی به دهيچا لمونځ ونه سی اونه به دهيڅ يوه مقتدی لمونځ وسی. ولی چه هغوی ټول دوالين وايی.

---

(۱) و(۲) وزاد کلمة او نقص کلمة او نقص حرفا او قدمه اوبدله اٰخر الخ لم تفسد مالم يتغير المعنٰی (الدرالمختار علی هامش رد المحتار ج۱ ص۵۹۱ زلة القاری ، ط. س. ج۱ ص۲۳۲). ظفير

(۳) الاَّ ما يشق تمييزه کالضاد والظاء فاکثرهم لم يفسدها (الدرالمختارج۱ص۵۹۱، ط. س. ج۱ ص۲۳۳). ظفير

(۴) لو زاد کلمة او نقص کلمة او نقص حرفا او قدمه اوبدله اٰخر الخ لم تفسد مالم يتغير المعنٰی (الدر المختار فصل زلة القاری ج۱ ص۵۹۰ ، ط. س. ج۱ ص ۲۳۲). ظفير

نو معلومه سوه چه داحکم لګول غلط دی اوپه دی کی حرج دی. البته عمده اوبهتره داده چه دمخرج څخه يې په اداء کولو کی کوشش وکړی، نه دی ظاء وايی اونه دال. اوحضرت مولانا رشيد احمد ګنګوهی قدس سره تحرير فرمايـــلی دی، چه ضاد ددال مفـــخّم پـه صورت کی ويلو ته دال ويل صحيح نه دی، لکه څنګه چه طاء، تاء ته ده وَقسْ عليه، بلکه هغه ضاد چې دمفخم دال مشابه معلوميږی هغه مخرج ناقص دی دضاد. (1) فقط

❊ ❊ ❊

دوهم فصل: دلمونځ مکروهات

يعني په کومو شيانو سره چې په لمونځ کی کراهت پيدا کيږی

مزارته مخامخ لمونځ کول څنګه دی ؟ سوال: (۱۴۲۹) زيد يو جومات تعمير کړی ددغه جومات دصحن په مينځ کی يومزار دی ...... که چيری يو سړی مزارته مخامخ لمونځ کوی نو جائز دی اوکه نه؟

جواب: قبرته مخامخ فرض اونفل لمونځ کول مکروهه دی ددی دپاره مناسبه داده چې پر داسی موقع باندی که چيری قبروی څنګه چې په دی موجوده صورت کی دی نوددی قبر نښان دی خراب کړل سی نوکله چې دقبر نښان دجومات په فرش کی پاته نه سی نوپه لمونځ کی به څه کراهت نه وی اوکه چيری دقبر نښان خراب نه کړل سی نوبيا قبرته مخامخ لمونځ کول مکروهه دی ددی علاج اوبندو بست که داسی وکړی سی چې دقبر هر طرفته يوه جنګله جوړه کړی سی نوبيابه هم کراهت مرتفع يعنی ليری سی. (2) فقط

سجدی ته دتللو په وخت کی پرتوګ لوړول ښه نه دی؟ سوال: (۱۴۷) دقومی څخه سجدی ته دتللو په وخت کی (بعضی خلق) پرتوګ لوړوی دالمونځ جائزدی اوکه نه؟

جواب: بی ضرورته داسی کول ښه نه دی اولمونځ اداء کيږی (3). فقط

---

(1) قوله: مخـــرج ناقص دی الخ وجه يې داده چه ددال مفخّم په صورت کی دضاد دمخرج يعنی حافۀ لسان مع الاضراس څخه ډير څه کار اخستل پکار وی اوددال مخرج يعنی دژبی غاړی او دثنايا عليا بيخ ته هم فی الجمله شمول وی البته کم کم چی ددال صفت دی ددال معجم په صورت کی نه اداء کيږی، دلته مخارج اوصفات دفوائد مکيه څخه ماخوذ دی. جميل الرحمٰن

(2) وكذا تكره فی اماكن كفوق كعبة الخ ومقبرة (در مختار) واختلف فی علته فقيل لان فيها عظام الموتی وصديدهم وهو نجس وفيه نظر وقيل لان اصل عبادة الاصنام اتخاذ قبور الصالحين مساجد وقيل لانه تشبه باليهود وعليه مشی فی الخانيه ولاباس بالصلاة فيها اذا كان فيها موضع اعد للصلاة وليس فيه قبر ولا نجاسة ولا قبلة الی قبر (رد المحتار كتاب الصلاة ج۱ ص۳۵۲ ، ط. س. ج۱ ص۳۷۹). ظفير

(3) وكره كفه ای رفعه ولو لتراب كمشمر كم او ذيل وعبثه به ای بثوبه وبجسده للنهی الا لحاجة ولا باس به =

دبل چا په کښت کی بی اجازته لمونځ جائز دی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۴۷۱) که بی اجازتـه ئـی دبل چاپه زمکه کی لمونځ وکی نولمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: لمونځ وسو. ([1]) فقط

دعاجزی په وجه باندی سرتور سر لمونځ بی کراهته جائز دی: **سوال**: (۱۴۷۲) په یوه کتـاب کی یې لیکلي دی چه کم سړی سرتور سر په دی نیت سره لمونځ وکړی چه په عـاجزی سره دخدای په دربار کی حاضریږم نو څه حرج نسته ؟

جواب: دایی دفقهی په کتابونوکی هم لیکلی دی چه په ذکر سوی نیت سره په سرتور سر لمونځ کولوکی کراهت نسته. په درمختار کی دی: لا بأس به للتذلل الخ. ([2]) فقط

په تولیه یا دستمال ترلو سره لمونځ ورکول څنګه دی؟ **سوال**: (۱۴۷۳) دلنګوټی پرځای پـه دستمال تړلو سره لمونځ ورکول ناجائز دی اوکه نه؟ اوتولیه پر خولیې باندی تړل مکروهه دی اوکه نه؟ اوپه دی سره لمونځ ورکول مکروه دی اوکه نه؟ اودا اِعْتِجار دی او کـه نـه؟ که چیری یوسړی پرهغه باندی طعن کوی اوجاهلانه الفاظ دتوهین ووایي نودهغه عتاب کول پکاردی او که نه ؟

جواب: تولیه اودستمال پرخولی باندی تړل مکروه نه دی، یعني دلنګوټي په ډول یې تـړل او بیا لمونځ ورسره کول مکروه نه دي، بلکه اطلاق دعمامی درباندی کیږی او تړونکـی به یې دثواب مستحق وی. او اِعْتِجار مکروه نه دی. عصَابه په معنٰی دعمامی هم راځـی. او کمه پټۍ (ربنکی) چه پرسر باندی تړل کیږی هغی ته هم عصابه وایی. العصابة تاتی بمعنی العمامة کمافی القاموس وشرح الشمائل للقاری ([3]). درسول الله ﷺ دعمـامی پـه باره کي منقول دی چه دهغوی ﷺ سره دوې عمامی وی. یوه داوو۷ ذِراعو اویوه ددولسو

= خارج صلاة (درمختار) قال فی النهایه وحاصله ان کل عمل هومفید للمصلی فلاباس به اصله ماروی ان النبی ﷺ عرق فی صلاته فسلت العرق عن جبینه ای مسحه لانه کان یؤذیه فکان مفید وفی زمن الصیف کان مفیدا کیلا تبقی صورة فاما لیس بمفید فهو العبث آه وقوله کی لاتبقی صورة یعنی حکایته صورة الالیة کما فی الحواشی السعدیة الخ (ردالمحتار باب مایفسد الصلوٰة ومایکره فیها ج۱ ص۵۹۸ - ۵۹۹، ط. س. ج۱ ص۲۴۱). ظ

([1]) وکذا تکره الخ او للغیر لو مزروعة (درمختار) فإن اضطر بین أرض مسلم وکافر یصلي في أرض المسلم إذا لم تکن مزروعة، فلو مزروعة أو لکافر یصلي في الطریق اه أي لان له في الطریق حقا کما في مختارات النوازل، وفیها: تکره في أرض الغیر لو مزروعة أو مکروبة، إلا إذا کانت بینهما صداقة أو رأی صاحبها لا یکرهه فلا بأس اهـ نقل سیدي عبد الغني عن الاحکام لوالده الشیخ إسماعیل أن النزول في أرض الغیر، إن کان لها حائط أو حائل یمنع منه وإلا فلا، والمعتبر فیه العرف اه یعني عرف الناس بالرضا (ردالمحتار کتاب الصلاة ج۱ ص۳۵۴ ، ط. س. ج۱ ص۳۸۱). ظفیر

([2]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسدالصلوة ومایکره فیها ج۱ ص۵۹۹، ط. س. ج۱ ص۲۴۱. ظ

([3]) جمع الوسائل .

ذِراعو. لیکن صحیح داده چه په دې کی هیڅ تحدید شرعًا نسته. په قدر دضرورت یې کول کافی دی، (١) په جمع الوسائل شرح الشمائل للعلی القاری کی دي: وقال الشیخ الجزری فی تصحیح المصابیح تتبعت الکتب وتطلبت من السیر والتواریخ لاقف علی قدر عمامة النبی ﷺ فلم اقف حتی اخبرنی من اثق به انه وقف علی شئ من کلام النووی ذکر فیه انه کان له ﷺ عمامةً قصیرةً وعمامةً طویلةً وان القصیرة کانت سبعةَ اذرع مطلقًا من غیر تقیید بالقصیر والطویل (٢) الخ. فقط

په لمانځه کی دبعضو آیتونو پرختم باندی دُعا اودهغه حکم ؟ سوال: (۱۴۷۴) یو عالم امام دتراویحو په لمونځ کی سورتِ رحمٰن ووایه. د (فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ) ویلو څخه وروسته پټه خوله (چپ) سو. مقتدیانو دهغه په جواب کی (لَا بِشَيْءٍ مِنْ نِعَمِكَ رَبَّنَا نُكَذِّبُ فَلَكَ الْحَمْدُ) په جهر سره ووایه. همدغه شان هغه فرائض په کموکی چه جهری قرآئت کول کیږي په هغه کی دسورت قیامه پرختمیدلو باندی (بَلٰی) اوپه سورتِ اعلیٰ کی پر (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ) باندي (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰی) اودسورة والتِّین پرختمیدلو باندی (بَلٰی وَاَنَا عَلٰی ذَالِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ) وغیره مقتدیان په جهر سره وایی، په تراویحو یافرائضو کی دذکر سوو آیتونو دجوابونو ویلو تعلیم مقتدیانو ته ورکول اوپه هغوی باندی عمل کول څنګه دی؟

امام ته پرداسي آیتونو باندي دریدل څنګه دي؟ سوال: (۱۴۷۵) امام ته دتراویحو یافرض لمونځ په حالت کی دجوابی آیت ویلو څخه وروسته دریدل اودمقتدیانو دجوابونو اوریدلو څخه وروسته بیا قرآئت کول څنګه دی؟

آیاپه دې سره په غیر قرآن کی اشتغال نه راځی ؟ سوال: (۱۴۷۶) پورتنی جوابونه په فرض لمونځ یا تراویحو کی په ویلو سره مقتدی مشتغِل بغیر القرآن دی اوکه نه؟

په داډول په غیر قرآن کی اشتغال مفسد دصلوٰة دی اوکه نه؟ سوال: (۱۴۷۷) دداقسم اشتغال په بغیر القرآن سره دلمونځ څه حکم دی؟

---

(١) فان لم تکن عمامته بالکبیرة التی یؤذی حملها حاملها الخ ولا بالصغیرة التی تقصر عن وقایة الرأس من الحر والبرد بل کانت وسط بین ذلك الخ وقال السیوطی لم یثبت فی مقدارها حدیث وفی مایدل علی انها عشرة اذرع والظاهر انها کانت نحو العشرة او فوقها یسیر وقال الطحاوی فی فتاویه رأیت مانسب لعائشة ان عمامته ﷺ فی السفر بیضاء وفی الحضر سوداء وکل منها سبعة اذرع الخ وفی تصحیح المصابیح لابن الجزری تتبعت الکتب الخ لاقف علی قدر عمامته ﷺ فلم اقف علی شيء حتی اخبرنی من اثق به انه وقف علی شيء من کلام النووی ذکر فیه انه کان له عمامة قصیرة ستة اذرع وعمامة طویلة اثنا عشر ذراعا (شرح المواهب اللدنیه للزرقانی ج۵ ص۴). ظفیر

(٢) جمع الوسائل.

كه چيرى كراهت وى نو اعاده يې واجبه ده اوكه نه؟ سوال: (۱۴۷۸) كه چيرى حكم دكراهتِ تحريمى ثابت سى نو لمونځ را ګرځول لازميږى اوكه نه ؟

په ائمه اربعه كى دا دچا مذهب دى؟ سوال: (۱۴۷۹) په خير القرون كى دكله څخه چه دتراويحو پرشلو ركعتو باندى اجماع سوى ده، داسى عمل چا كړى دى اوكه نه؟ په څلورو امامانو كى دافعل دچا مذهب دى؟

جواب: (۱) جائز نه دى، يظهر من الروايات المنقولة فى السوال، وفى شرح المنية الكبير واما الامام والمقتدى فلا يفعل ذالك السوال والتعوذ لا فى الفرض ولا فى النفل الذى تقصد منه الجماعة كالتراويح . ([1])

(۲) دامام دافعل مكروه اودلمونځ دموضوع سره منافي دى.

(۳،۴،۵) ظاهره ده چي دا اشتغال بغير القرآن دى اوپه دى سره به په لمونځ كى كراهت تحريمى راسى اوپه كراهت تحريمى كى دلمونځ اعاده واجبه ده، او داعادى دضرورت څخه معلومه سوه چه په مخكنى لمونځ كى نقصان راغى، ددغه نقصان دجبر دپاره اعاده واجب سوه. ([2])

(۲) ثابت نه دى، اوپه امامانو كى امام شافعى دا جائز فرمايي. كما فى شرح المنية الكبير وان كان المصلى المنفرد فى الفرض يكره له ذالك لعدم الورود وفيه خلاف الشافعى استدل بالحديث ولنا انه فى النفل كمامر. ([3]) فقط

چه صرف خولى يې پرسر وى نو لمونځ مكروه نه دى: سوال: (۱۴۸۰) په خولى پرسر كولو سره امامت كول بغير كراهته جائز دى اوكه نه؟

جواب: په خولى سره امامت درست دى، څه كراهت پكښى نسته، البته په لنګوټه سره لمونځ كول اوامامت كول افضل دى اوثواب يې زيات دى ليكن خولى هم مكروه نه ده، كذا فى فى شرح المنية الكبير. ([4]) فقط

ديوه لاس په اشارى سره ړوند دقبلى طرف ته كول څنګه دى ؟ سوال: (۱۴۸۱) كه چيرى څوك نابينا دقبلى طرف ته دسيدلو څخه بغير دجَمعى په لمونځ كى شامل سى او ورسره

([1]) غنية المستملى ص ۳۴۵ . ظفير

([2]) وكل صلوة اديت مع كراهة التحريم تجب اعادتها والمختار انه جابر للاول (الدرالمختار على هامش رد المحتار باب صفة الصلاة مطلب واجبات الصلوة ج۱ص۴۲۵ – ۴۲۲ ، ط. س. ج۱ ص۴۵۲). ظفير

([3]) غنية المستملى ص۳۴۵ . ظفير

([4]) والمستحب ان يصلى الرجل فى ثلثة اثواب ازار وقميص وعمامة ولو صلى فى ثوب واحد متوشحا به جميع بدنه كما يفعله القصّار فى المقصرة جاز من غير كراهة مع تيسير وجود الطاهر الزائد ولكن فيه ترك الاستحباب (غنية المستملى ص۳۳۷). ظفير غفرله

نژدي لمونځ گزار په خپل لاس سره هغه يې قبلې ته برابر کړی، او ددی لمونځ گزار سينه دقبلې څخه گرځيدلی نه وه او نه بل څه حرکت دلمونځ ماتونکی ورڅخه وسو نو دهغه لمونځ به وسی او که نه؟ اوکه چيری نابينا دقبلې طرفته برابر ولاړ نه وی او لمونځ اداء کوی نو دهغه لمونځ به درست وی اوکه نه؟

جواب: که چيری ديوه لاس په اشاری او حرکت سره ددغه نابينا مخ قبلې ته سَم کړی نو دغه فعل قليل دی او په فعل قليل سره لمونځ نه فاسديږی. اوکه چيری ضرورت په دواړو لاسونو سره دسمولو وی نو دا فعلِ کثير دی. که چيری داسی وکړی نو دسمونکی لمونځ به ونسی. اوبهتره داده چه که چيری ددی نابينا مخ دا لمونځ گزار سَم کړی نو بيا دی دنوی سره نيت وتړی (١) او که چيری ده سم نه کړی نو دنابينا لمونځ کيږی. فقط

دروازې يې بندې کړې لمونځ يې شروع کړی او څوک راغی شور يې جوړ کړی، نوڅه وکړی؟ **سوال**: (١۴٨٢) په يوې وجهې سره که چيری څوك دکوټې دروازه ددننه څخه بنده کړی اولمونځ شروع کړی اوبل څوك دبهر څخه دننه راتلل غواړی خو خبر نه دی چه دننه سړی لمونځ کوی، حالانکه بهر والا دومره تنگول وکړی، چه دننه والاته دلمونځ رجوع گرانه سی، اوس لمونځ گزارڅه طريقه اختياره کړی؟

که دلمونځ په حالت کی انسان ياحيوان حمله وکړی، نو څه به کوی؟ **سوال**: (١۴٨٣) دهمدی لمونځ قائم والی په حالت کی به ددښمن مقابله څنگه کوی، که هغه انسان وی يا حيوان يا دمزکی حشرات وی، چه دنقصان انديښنه پکښی وی؟

جواب: (١) په داسی حالت کی که چيری په غاړی تازه کولو سره کار کيږی نو غاړه تازه کول درست دی دپاره ددی چه دبهر څخه راتلونکی پوه سی چه دی لمونځ کوی. څنگه چه يې په در المختارکی ويلی دی: او للاعلام انه فی الصلوة فلا فساد علی الصحيح (٢) الخ هغه پاته لمونځ کول په دی صورت کی درست نه دی. کما يظهر من تفصيل العلماء.
(٢) لمونځ دی مات کړی. په در المختار کی دی: وما يباح قطعها لنحو قتل حية (٣) الخ فقط.

---

(١) ويفسدها كل عمل كثير ليس من اعمالها ولاصلاحها وفيه اقوال خمسة اصحها ما لا يشك بسببه الناظر من بعيد فی فاعله انه ليس فيها وان شك انه فيها ام لا. فقليل (در المختار) رواه الثلجی عن اصحابنا. حلية. القول الثانی ان ما يعمل عادة باليدين كثير وان عمل بواحدة كالتعمم وشدّ السراويل وماعمل بواحدة قليل الخ واكثر الفروع او جميعها مفرّع علی الاولين والظاهر ان ثانيهما ليس خارجا عن الاول لان مايقام باليدين عادة يغلب ظن الناظر انه ليس فی الصلوة (ردالمحتار باب مايفسد الصلوة الخ ج١ ص٥٨٣ - ٥٨۴ . ط. س. ج١ ص٦٢۴). ظفير
(٢) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مايفسد ومايكره فيها ج١ ص٥٧٨ ، ط. س. ج١ ص٦١٩. ظفير
(٣) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج١ ص٧١٢ ، ط. س. ج١ ص٧٥١. ظ

(ددی څخه مخکي عبارت دی: ویباح قطعها لنحو قتل حیة، وند دابة، وفور قدر، وضیاع ما قیمته درهم، له أو لغیره (درالمختار) قوله ویباح قطعها ای لو كانت فرضا كما فی الامداد. شامی ([1]) ظفیر)

که دلمونځ ګزار لنګ یاپرتوګ خلاص سی، نو په دواړو لاسونو سره یې تړل درست دی که نه؟ **سوال**: (۱۴۸۴) که چیری دلمونځ په حالت کی دلمونځ ګزار لنګ یا پرتوګ پرانستل سو نولمونځ ګزار یی په دواړو لاسونو سره تړلی او لمونځ پوره کولی سی اوکه نه دنوی سره به لمونځ کوی. هم دغه شان تنۍ یابند یاتوپۍ یا څادر داتول کارونه ددواړو لاسونو دی، ددی په سمولو سره به دلمونځ څه حکم وی ؟

جواب: دمُنیه په شرح کبیری کی دی: ویكره ایضا فی الصلوة نزع القمیص والقلنسوة الخ وكذا یكره لبسها اذا كان النزع واللبس بعمل یسیر لانه عمل اجنبی من الصلوة لایحصل به تَتْمِیم شیئ من اعمالها ولهٰذا كان مفسداً اذا حصل بعمل كثیر بان احتاج الی الیدین او كان مما لو رآه الناظر ظنه لیس فی الصلوة ([2]) الخ. ددی عبارت څخه معلومه سوه چه دلمونځ په حالت کی قمیص اوخولۍ کښل اواغوستل که چیری په عمل کثیر سره وی یعنی په یوه لاس سره وی اوپه دې طریقی سره وی چه لیدونکی پردی لمونځ ګزار باندی دا خیال ونکړی چه دی په لمونځ کی نه دی نو مکروهه دی، اوکه چیری په عمل کثیر سره وی، نو (داعمل) لمونځ ماتونکی دی. اوپرتوګ وغیره تړل اولنګ وغیره تړل ددواړو لاسونو څخه بغیر په ظاهره ګران دی لهٰذا داعملِ کثیر دی او لمونځ ماتونکی به وی. ([3]) فقط

دهوسۍ رنګ سوی څرمن مصلی جوړول درست دی: **سوال**: (۱۴۸۵) دهوسۍ پرداسی څرمن باندی پرکمی چه څلور نوکان او ښکرونه ځړیږی مصلّی ورڅخه جوړول او لمونځ پر کول مکروهه دی او که نه؟

جواب: پردغه څرمن باندی لمونځ بغیر کراهته درست دی، دکراهت وجه هیڅ نسته. ([4])

([1]) رد المحتار ایضًا ، ط. س. ج۱ ص۶۵۴. ظفیر

([2]) غنیة المستملی مكروهات صلوة ص۳۴۴ . ظفیر

([3]) ویفسدها كل عمل كثیر لیس من اعمالها ولا لاصلاحها وفیه اقوال خمسة اصحها لا یشك بسببه الناظر من بعید فی فاعله ان لیس فیها وان شك انه فیها ام لا فقلیل الخ (در المختار) القول الثانی ان ما یعمل عادةً بالیدین كثیر وان عمل بواحدة كالتعمم وشد السراویل وما عمل بواحدة قلیل وان عمل بهما كحلّ السراویل ولبس القلنسوة الخ (رد المحتار باب مایفسد الصلوة ومایكره فیها ج۱ ص۵۸۳ – ۵۸۴ ، ط. س. ج۱ ص۶۲۴). ظفیر

([4]) شعر المیتة وعظمها طاهر وكذا العصب والحافر والخف والظلف والقرن والصوف والوبر والریش والسن والمنقار والمخلب الخ (عالمگیری كشوری باب المیاه فصل ثانی ج۱ ص۲۳ ، ط. ماجدیه ج۱ ص۲۴) كل =

په لوڅو څنګلو سره لمونځ مکروه دی: **سوال**: (١۴٨٦) که څنګلی لڅی وی نو لمونځ کیږی اوکه نه ؟

جواب: لمونځ کیږی خو داکار دسنت څخه خلاف دی اومکروهه دی. یعنی کله چه کپړه موجوده وی، اوکه چیری نه وی نو (بیا) څه کراهت نسته. (١) فقط

دغلا سوی کپړی څخه په جوړی سوی خولۍ سره لمونځ کول څنګه دی ؟ سوال: (١۴٨٧) اکثره خلق داسی کوی چه دخیاط څخه څه کپړه وغواړی یاپه قمیص کی مثلاً کالر لګوی نو خیاط یې دبل چا دکپړی څخه لګوی، په داسی کپړی سره لمونځ جائز دی اوکه نه؟

جواب: لمونځ اداء کیږی لیکن داسی کول جائز نه دی اوکه چیری غالب ګمان وی چه دې خیاط دغلا کپړه لګولی ده نو په دی سره لمونځ هم مکروه کیږی اګر چه اداء بـه سی. (٢) فقط

که لمونځ ګزار په پیک وهلو سره خوشحالیږی نو دهغه په لمونځ کی څه کراهت نسته: **سوال**: (١۴٨٨) کـه چیـری لمـونځ ګزارتـه یوسـړی پَیـك وهـی اولمـونځ ګـزار پـه دی فعـل سـره خوشحالیږی، نو لمونځ به وسی اوکه نه؟

جواب: که لمونځ ګزارته څوك دالله درضا دپاره پَیك وهی او لمـونځ ګزارتـه پـه دې سـره راحت وی، اوهغه په ډاډه زړه سره لمونځ پوره کړي، نوپه دې سره په لمونځ کی څه فساد او کراهت نه راځی، لمونځ کونکی که پـه دی سره خوشـحاله سـی نـو بیـا بـه هـم دهغـه پـه لمونځ کی څه فساد او کراهت نه راځی. او په جوماتونو کی چه کمې پَنکې لګیدلی دی په هغو سره (هم) دچاپه لمونځ کی کراهت نه راځی. البته لمونځ کونکی ته پخپله داحکم چاته کول نه دی پکار چه ته ماته دلمونځ په وخت کی پیك وهه، ځکه چه داخبره داداب څخه خلاف ده. اګر چه په لمانځه کی به په دی سره هم څه کراهت رانسی. فقط

دلمونځ ګزار مخ ته دتیریدلو حد څه دی ؟ سوال: (١۴٨٩) دلمونځ ګزار مخ ته تیریدل منع دی. ددی څه حد دی، که چیری یو سړی دباندي پرفرش باندی لمونځ کوی نو په جومات کی دننه دهغه مخ ته تیریدل جائز دی اوکه نه؟

= اهاب دبغ دباغة حقيقية بالادوية اوحكمية بالترتيب والتشميس والالقاء فی الريح فقد ظهر وجازت الصلوة فيه (ايضًا ، ط. ماجديه ج١ ص٢٥). ظفير

(١) ولو صلى رافعًا كُمّيه الى المرفقين كره كذا فی فتاوی قاضی خان (عالمگيری كشوری باب مايكره فی الصلوة ج١ ص١٠٥ ، ط. ماجديه ج١ ص١٠٦). ظفير

(٢) وكذا تكره فی اماكن كفوق كعبة الخ وارض مغصوبة (الدرالمختار علی هامش رد المحتار كتاب الصلوة قبيل باب الاذان ج١ ص٣٥۴ ، ط. س. ج١ ص۴٠٣). ظفير

جواب: ددی حد دادی چه په لوی جومات کی ترکم ځای پوری چه دلمونځ گزار نظر رَسیږی کله چه هغه خپل نظر دسجدی پرځای باندی ولری، تردغه ځای پوری دی مخ ته ځوك نه تیریږی. نوکه چیری یو سړی دباندې په فرش باندی لمونځ کوی نو په دننه حصه کی یې مخ ته تیریدی سی. (١) فقط

په لمانځه کی دتندی خاوره څنډل څنګه دی؟ سوال: (١٤٩٠) په لمانځه کی اکثره پرتندی باندی خاوره لګیږی، ددی پاکول څنګه دی؟

جواب: په لمونځ کی دی نه پاکوی، که دلمونځ څخه وزی اوصفا یې کړی نوڅه حرج نسته. لیکن ښه داده چه نه دی صفا کوی. (٢) فقط

په فوجی خولی سره لمونځ جائز دی: **سوال**: (١٤٩١) که چیری یو سړی دخولی پرځای پر سر باند فوجی خولی بی ضرورته کښیږدی او لمونځ کوی یا امامت کوی نو لمونځ یې جائز دی اوکه نه؟ او دلمونځ څخه بغیر یې پر سر کول څنګه دی؟

جواب: په دی خولی سره لمونځ کیږی، په لباس او خولی کی څه خاص طریقه اووضع مامور به نسته بلکه څنګه چه دکم ملك عادت اورواج وی، دهغه موافق لباس او خولی وغیره اچول درست دی. په حدیث شریف کی دی (كُلُوْا مَا شِئْتُمْ وَالْبِسُوْا مَا شِئْتُمْ) الحدیث (٣) یعنی چه څه مو خوښ وی هغه خورئ اوچه څه موخوښ وی هغه اغوندی خودحرامو څخه ځان ساتئ او تکبّر او اسراف مه کوی. فقط

چه په جیب کی درشوت پیسی وی نو لمونځ کیږی اوکه نه؟ همدارنګه درشوت په پیسو سره په اخستل سوو جاموکی لمونځ څنګه دی ؟ سوال: (١٤٩٢) که چیری دیوه سړی په جیب کی درشوت پیسې پرتی زی نو دهغه لمونځ کیږی اوکه نه؟ او درشوت په پیسو جوړه سوی جامه چه پربدن باندی وی نو لمونځ به وسی اوکه نه؟

جواب: لمونځ کیږی اوپه لمانځه کی کراهت په دی وجهی سره نسته، ځکه چه درشوت گناه ځان ته ده، اوکه چیری پربدن باندی درشوت په روپو سره جوړه سوی کپړه وی نو دهغی سره لمونځ مکروهه دی. (٤) فقط

---

(١) ومرُوْر مارٍّ فی الصحراء وفی مسجد کبیر بموضع سجوده فی الاصح او مرور بین یدیه اوحائط القبلة فی بیت ومسجد صغیر فانه کبقعة واحدة مطلقا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج١ ص٥٩٣ ، ط. س. ج١ ص٦٣٤). ظفیر

(٢) ویکره للمصلی ان یمسح عرقه اویمسح التراب عن جبهته فی اثناء الصلوة الخ ولایکره بعد الصلام (غنیة المستملی ص ٣٤٥). ظفیر

(٣) داحدیث مو په دی الفا ظو سره نکړی پیدا نودلمونځ په جائزوالی کی قطعًا هیڅ کلام نسته، والله اعلم. ظفیر

په لمانځه کې دماشوم وغيره تصوّر نه نه دى: **سوال:** (۱۴۹۳) په لمانځه کې دزوى وغيره تصوّر کول جائز دى اوکه نه؟

(۲) دځه دُنياوى شيانو خيال کول ځنګه دى؟

قصداً دهلک تصوّر کول څنګه دى ؟ **سوال:** (۱۴۹۴)

(۳) دتکبير تحريمه څخه وروسته چه دزوى خيال وکړل سى نو څنګه ده؟

جواب: (۲، ۱) په لمونځ کې دالله تعالى څخه ماسِوا هيڅ تصوّر اودهيڅا تصوّر اودهيڅا خيال قصداً کول نه دى پکار. ([1])

(۳) نه دى پکار. ([2]) فقط

دسلام څخه وروسته ددُعا کولو څخه بغير مقتدى تلى سى: **سوال:** (۱۴۹۵) مقتدى ته دامام په دُعا کښى شريکوالى ضرورى دى اوکه دوخت لحاظ دى وکړل سى ؟

جواب: که چيرى مقتدى ته ضرورت وى او څه ضروري کارى يې وى نو دسلام څخه وروسته په سمدستى تللو کې څه ګناه نسته اوپه هغه باندى څه طعن کول نه دى پکار، اوکه چيرى ددُعا ترختميدلو پورى انتظار وکړى اودامام سره په دُعا کې شريك سى نو دا ښه ده او په دى کې زيات ثواب دى. ([3]) فقط.

دغلط لمونځ کونکى اصلاح کول جائز دى: **سوال:** (۱۴۹۶) کم سړى چه بى طرفه لمونځ کوى هغه په لاس سره سيده کول پکاردى اوکه په ژبى سره؟

جواب: په لاس سره سيده کول يې هم درست دى اوپه ژبى سره هم، په دى سره به په لمونځ کې خلل رانسى. ([4]) (يعنى ددغه لمونځ کونکى په لمونځ کې به خلل نه راځى، او سيده کوونکى که چيرى په خپله په لمانځه کې وى نوهغه ته ديوه لاس په اشارى سره سمول پکاردى که په ژبى سره يې ورته وويل نو لمونځ بى يې ونه سى، ولى چه په لمونځ کې په خبرو کولو سره لمونځ فاسديږى. والله اعلم ظفير)

([4]) لکه څرنګه چه په غصب سوى مزکه کې مکروه دى، وکذا تکره فى اماكن كفوق كعبة الخ وارض مغصوبة (الدرالمختار على هامش رد المحتار كتاب الصلوة ج۱ص۳۸۴ ، ط. س. ج۱ ص۴۰۳). ظفير

([1]) ان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احدا (الجن : ۱۸). ظفير

([2]) وفى الفتاوى لو تفكر فى صلاة فتذكّر حديثا او شعراً او خطبة او مسئلة يكره ولا تفسد صلاته كذا فى السراج الوهاج (عالمگيرى مصرى . باب مايفسد الصلوة ج۱ص۹۴ ، ط. ماجديه ج۱ ص۹۸). ظفير

([3]) ويستحب ان يستغفر الخ ويدعو ويختم بسبحان ربك (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلاة بعد الفصل ج۱ ص۴۹۵ ، ط. س. ج۱ ص ۵۳۰). ظفير

([4]) ولو اعمٰى فسوّاه رجل بنى (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ج۱ ص۴۰۳ ، ط. س. ج۱ ص۴۳۴). ظفير

دلمونځ په حالت کی څادر یا کمبله پرځان پیچل درست دی اوکه نه؟ سوال: (١٤٩٧) دلمونځ په حالت کی څادر یاکمبله پرسر باندی اچول پکاردی اوکه پرأوږه باندی. او دهغی دچپه طرف دواړه گنجونه دی ځوړند وی اوکه دي پر اوږه واچول سي، بهتره کم یو دی؟

جواب: دواړه ډوله اچول صحیح دي، او داهم صحیح دي چی دچپه طرف دواړه گنجونه دي زړیدلي اوسي ولی چه کله یې درسته طرف غاړه پرچپه اوږه باندی واچوله نو سَدَل کم چه مکروهه دی پاته نه سو. او بهتره داده چه دچپه طرف گنجیان هم پر أوږی باندی واچوی. ([1]) فقط

دزوَر او زیر پرغلطی باندی فتح ورکول درست دی: سوال: (١٤٩٨) که چیری دامام څخه دزور او زیر غلطی وسی په کمی سره چه په معنٰی کی هیڅ فرق نه راځی نو په داسی حالت کی په فتح ورکولو سره به کراهت وی اوکه نه؟

جواب: په داسی حالت کی په فتح ورکولو کی هیچ کراهت نسته. دغلطی اصلاح ضروری ده. ([2]) فقط

په مینځ کی کوچنی سورت پریښودل مکروه دی اوپه دی حالت کی دلمونځ اعاده مستحب ده: سوال: (١٤٩٩) امام دماښام په لمونځ کی په اولني رکعت کی سورت کوثر اوپه دویم کی سورت نصر ولوستی، یوه خو داغلطي سوه چي اول یې کوچنی او وروسته یې لوی (سورت) ووایه، دویم دترتیب څخه خلاف کوچنی سورت په مینځ کی پاته سو، په دی صورت کی اعاده واجبه وه اوکه نه؟ که چیری اعاده ئی وکړه نوگنهگار خوبه نه وی ثواب به ئی وسي اوکه نه؟

جواب: کوچنی سورت په مینځ کی پریښودل مکروه تنزیهی دی.

لهٰذادغه لمونځ اعاده واجب نه ده لیکن چاچی یې اعاده وکړه نوگناه پکښی نسته بلکه بهتره ده اوثواب دی لکه څنگه چی په شامی کی دفتح القدیر څخه منقول دی: والحق التفصیل بین کون تلك الکراهة کراهة تحریم فتجب الاعادة او تنزیهیة فتستحب ([3]) الخ او په سورة

([1]) وکره الخ سدل ثوب ای ارساله بلا لبس معتاد (در المختار) فعلی هذا تکره الطیلسان الذی یجعل علی الرأس وقد صرح به شرح الوقایة اهـ اذا لم یدره علی عنقه والاً فسدل (ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج١ ص٥٩٧، ط. س. ج١ ص٦٣٩). ظفیر

([2]) بخلاف فتحه علی امامه فانه لا یفسد مطلقا لفاتحة واٰخذ بکل حال (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج١ ص٥٨٢، ط. س. ج١ ص٦٢٢). ظفیر

([3]) رد المحتار باب صفة الصلوٰة، واجبات الصلوٰة ج١ ص ٤٢٥، ط. س. ج١ ص٤٥٥. ظفیر

کوثر او نصر کی دلوی او کوچنی کیدلو دومره فرق نسته چی کراهت ورسره لازم سی ([1]). فقط

بي ضرورته سجدی ته دتللو پروخت پرتوګ پورته کول دادب خلاف دي: **سوال**: (١٥٠٠) سجدی ته دتللو په وخت کی پرتوګ پورته کول څنګه دی ؟

جواب: بی ضرورته ښه نه دی. ([2]) فقط.

کله فتح ورکول پکاردي؟ **سوال**: (١٥٠١) دامام څخه په قرآئت کی هیره وسوه اوبل سورت یې شروع کی، دوه ٢ واری یې فتح ورکړه خوامام فتح وانخیسته. فتح کم وخت ورکول پکار دی. او دفتح ورکونکی لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: که چیری امام دسورتِ فاتحی ویلو څخه وروسته ددری ٣ آیتونو په اندازه ویل کړی وی نودفتح ورکولو انتظَار مکروهه دی، بلکه فوراً رکوع کول پکاردی. اوکه ددری ٣ آیتونو څخه مخکی ورڅخه هیر سوه نو بهتره داده چه دبل یوځای څخه دی ویل شروع کړی. که داسی یې ونه کړل نو کله چه مقتدی ته ثابته سی چه امام ته مخ ته نه وریادیږی نو فتح دی ورکړی. بغیر دمهلت ورکولو څخه سمدستی فتح ورکول مکروهه دی. کما فی الشامی ([3]) ص٢٥٠ ، او لمونځ بهر حال صحیح ([4]) دی. فقط

دبی لمنی قمیص سره لمونځ کول جائز دي: **سوال**: (١٥٠٢) که چیری څوك بی لمنو قمیص واغوندی اولمونځ کوی نو لمونځ به یې مکروهه وی اوکه نه؟

جواب: په بی لمنو قمیص کی لمونځ کول بغیر دکراهت څخه جائز دی، ولی چه مقصود ستر دعورت دی او هغه په دی صورت کی حاصل دی. فقط

که په ویلو کی سورت ورڅخه هیر سی نو بل دی شروع کړي: **سوال**: (١٥٠٣) که چیری امام دا‌لْحَمْدُ شریف څخه وروسته یوسورت دعَمَّ سیپاری څخه شروع کی او دهیریدلو په وجه

([1]) واطالة الثانية على الاولى يكره تنزيها اجماعا ان بثلاث اٰيات ان تقاربت طولا وقصرا والا اعتبر الحروف والكلمات واعتبر الحلبي فحش الطول لاعدد الاٰيات واستثنى في البحر ما وردت به السنة واستظهر في النفل عدم الكرهة مطلقًا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في القراءة ج١ ص٥٠٧ ، ط. س. ج١ ص٥٤١). ظفير

([2]) وكره كفه اى رفعه ولو لتراب كمشمر كم او ذيل وعبثه به اى ثوبه للنهى الاّ لحاجة (در المختار) وحاصله ان كل عمل هو مفيد للمصلى فلا باس به (ردالمحتار باب مايفسد الصلاة ومايكره فيها ج١ ص٥٩٨ – ٥٩٩). ظ

([3]) ويكره ان يفتح من ساعة كما يكره للامام ان يلجئه اليه بل ينتقل الى اية اخرى لا يلزم من وصلها ما يفسد الصلوة اوالى سورة اخرى اويركع اذا قرأ قدر الفرض كما جزم به الزيلعي وفى رواية قدر المستحب كما رجحه الكمال الخ (ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيهاج١ ص٥٨٢ ، ط. س. ج١ ص٦٢٢). ظفير

([4]) بخلاف فتحه على امامه فانه لا يفسد مطلقا لفاتح واٰخذ بكل حال (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج١ ص٥٨٢ ، ط. س. ج١ ص٦٢٢). ظفير

يې ونه ويلی سو، نو آيا امام ته دا اختيار سته چه هغه دتبارك الذى يا بلی يوې سيپاری څخه يوه رکوع ووايي ؟

جواب: په دی صورت کی امام ته پکاردی چه دبل ځای څخه دی ويل وکی (١). فقط

چه دجومات مغربی طرف ته ددیوال څخه دباندی قبرونه وی نوپه دی سره نقصان نه کيږی:

سوال: (١٥٠۴) ديوه جومات دمغربی اړخ څخه ماسوا په ټولو اطرافو کی قبرونه جوړ سوی دی، نوآيا په مغربی اړخ کی قبرونه تياريدی سی اوکه نه؟ اوآيا دجومات ديوال کم چه حائل دی هغه کافی دی اوکه نه؟

جواب: که په دغه مغربی اړخ کی قبرونه جوړ کړل سی نو په لمونځ کی به کراهت نه وی ولی چه دجومات مغربی ديوال کافی حائل دی، قال فی شرح المنية لاباس فی الصلوٰة فی المقبرة اذا كان فيها موضع اعد للصلوٰة وليس فيه قبر وهٰذا لان الكراهة مطلقة بالتشبيه باهل الكتاب وهو منتف فيما كان على الصفة المذكورة (٢) الخ. فقط

په ولايتی کالو کی لمونځ درست دی: **سوال**: (١٥٠۵) په ولايتی کالو کی لمونځ کول صحيح دی اوکه نه؟

جواب: په دغو کالو کي لمونځ درست دی. (٣) فقط

لمونځ گزارته مخامخ په جومات کی پریوتل او خبری کول مکروهه دی: **سوال**: (١٥٠٦) کله چه په جومات کی لمونځ گزار لمونځ کوی دهغوی ترمينځ پريوتل اوپه ناستی خبری کول جائز دی اوکه نه؟

جواب: دلمونځ کونکو په خوا کی په داشان خبری کول چه دهغوی په لمونځ کی دسهوی او نقصان راتللو بيره وی مکروهه دی. (۴) فقط

په تمباکو سره لمونځ کيږی اوکه نه؟ **سوال**: (١٥٠٨) که يوسړی دڅکولو تمباکو دځان سره واخلی او لمونځ ورسره کوی نو لمونځ کيږی او که نه ؟ دتمباکو دود ته اکثره خلق حرام

---

(١) يكره ان يفتح من ساعته كما يكره للامام ان يلجئه اليه بل ينتقل الى آية اخرى لا يلزم من وصلها ما يفسد الصلوٰة او الى سورة اخرى (ردالمحتار باب مايفسدالصلوٰة ومايكره فيها ج١ ص٥٨٢، ط.س. ج١ ص٦٢٢). ظ

(٢) غنية المستملی ص٣٥٠ . ظفير

(٣) ځکه چه حکمًا پاکه ده او دلمونځ دپاره همدا شرط دی: ولو شك فی نجاسة ماءٍ اوثوب الخ لم يعتبر (در المختار) من شك فی انائه وثوبه فهو طاهر الخ وكذا مايتخذه اهل الشرك والجهلة من المسلمين كالسمن والخبز والاطعمة (رد المحتار كتاب الطهارة مطلب ابحاث الغسل ج١ ص...، ط. س. ج١ ص١٥١). ظفير

(۴) وصلاته الى وجه انسان ككراهة استقباله فالاستقبال لو من المصلى فالكراهة عليه والاٗ فعلى المستقبل ولو بعيدا الخ ولا يكره الى ظهر قاعد اوقائم ولو يتحدث الا اذا خيف الغلط بحديثه (الدرالمختار على هامش رد المحتار باب مايفسد الصلاة ومايكره فيهاج١ ص ٦٠٢ وص٦١٠ ، ط. س. ج١ ص٦۴۴). ظفير

وائی نو دتمباکو څکول هم مکروهه سوه؟

جواب: دتمباکو څکول حرام نه دی اونه دهغه دود حرام دی اونه نجس دی، نو که چیری په تمباکو کی هیڅ پلیت شی نه وی نو دځان سره دهغه په ایښولوسره لمونځ کیږی. مطلب دادی چی تمباکو پخپله خو ناپاك نه دی لیکن په هغه کی چی کمه ښیره اونور شیان اچول کیږی که چیری هغه پاك وی پلیت نه وی نوبیا دهغه سره لمونځ صحیح دی که څه هم چی ښه خبره نه ده. (١) فقط

په لمانځه کی بار بار پرتوګ پورته کول ښه نه دی ؟ سوال: (١٥٠٨) په لمانځه کی بار بار پرتوګ پورته کول څنګه دی ؟

په سجدوکی پښې بی ځایه کول څنګه دی ؟ سوال: (١٥٠٩) سجدی ته دتللو په وخت کی دواړی پښې دزمکی څخه پورته کول یا مخکی وروسته کول څنګه دی، ددی سره لمونځ کیږی اوکه نه؟

جواب: (١) بار بار پورته کول ئی ښه نه دی لیکن لمونځ صحیح دی. (٢)

(٢) په دی کی هم لمونځ صحیح دی لیکن حتی الوسع دی داسی قصداً نه کوی. (٣)

چه دسر مینځ لڅ وی نو لمونځ کول څنګه دی؟ سوال: (١٥١٠) که چیری پرسرباندی پټکی وی او خولۍ نه وی، په مینځ کی سر لڅ وی نو لمونځ څنګه دی؟

جواب: داسی کول مکروهه دی خو لمونځ کیږی. (٤) فقط

په لمانځه کی څنګلي ښکاره ساتل مناسب نه دی ؟ سوال: (١٥١١) په لمانځه کی لستونی تر اُوږو پوری پورته کول څنګه دی، په لمانځه کی څه خلل خونه راځی؟

جواب: لمونځ کیږی، خو دا کار ښه نه دی. (٥) فقط

---

(١) قلت فيفهم منه حكم النبات الذى شاع فى زماننا المسى بالنتن وقدكرهه شيخنا العمادى فى هديته بالثوم والبصل بالاولى (در المختار) قوله فيفهم منه حكم النبات وهو الاباحة على المختار (رد المحتار كتاب الاشربة ج٥ ص٤٠٧ ، ط. س. ج١ ص٤٢٠). ظفير

(٢) ويكره للمصلى ان يعبث بثوبه وبجسده الخ (هدايه مايكره فى الصلوة ج١ ص١٢٤). ظفير

(٣) ومنها السجود بجبهته وقدميه ووضع اصبع واحدة منها شرط(الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤١٢ ، ط. س. ج١ ص٤٤٧). ظفير

(٤) ويكره اشتمال الصماء والاعتجار (درمختار) لنهي النبي ﷺ عنه وهو شد الرأس او تكوير عمامة على رأسه تركه وسطه مكشوفا (ردالمحتار ج١ ص ٢١٠ – ٢١١ ، ط. س. ج١ ص٢٥٢). ظفير

(٥) وكره كفه اى رفعه ولو لتراب كمشمر كم اوذيل وعبثه به اى بثوبه (در المختار) قوله كمشمر كم الخ اى كما لو دخل فى الصلوة وهو مشمر كمه اوذيله الخ لكن قال فى القنية واختلف فيمن صلى وقد شمر كميه كعمل كان يعمله قبل الصلوة اوهيئته ذالك ومثله ما لوشمر للوضوء ثم عجل لادراك الركعة مع الامام واذا دخل فى الصلوة كذالك وقلنا بالكراهة فهل الافضل ارخاء كميه فيها بعمل قليل اوتركها لم اره والاظهر الاول الخ وقيد =

دجالې داري خولۍ سره لمونځ مکروهه نه دي: **سوال**: (۱۵۱۲) دجالی داری کپړی خولۍ سره لمونځ مکروهه کیږی اوکه نه، او دهمیشه استعمالولو حکم یې څه دی؟

جواب: کمه جامه اغوستل چه سړیو لره مباح دی، که چیری هغه جاله داره وی دهغی خولۍ سره لمونځ درست دی. اودهغی (جامی) استعمال په دی طریقی سره چه کشف دعورت نه کیږی درست دی. فقط

سترګی پټول څنګه دي ؟ سوال: (۱۵۱۳) چه سترګی پټی کړی اوپه لمونځ کی قرآئت کوی نو څنګه دی ؟

جواب: په لمانځه کی سترګی پټول ښه نه دی یعنی مکروه تنزیهی دی او خلافِ اولی دي، (۱) او دخشوع اوخضوع حاصلولو په غرض سترګی بندول بغیر کراهته درست دی بلکه بعضو عالمانو فرمایلی دی چه دخشوع حاصلولو دپاره سترګی بندول اَولٰی دی. په شامی کی دی: بَل قال بعض العلماء اَنَّهُ الْاَولٰی. (۲) فقط

دشک له وجهي څخه دبیا راګرځولو اړتیا نسته: **سوال**: (۱۵۱۴) که دلمونځ په سجده کی یې په ناخبرتیا سره دُعاء وکړه، بیا چه ورته معلومه سوه چه داجائز نه ده، اوس داشک سو ورته چه دا دُعا کلامُ النّاس وه اوکه نه وه؟ نواعاده یې واجبه ده اوکه نه؟

جواب: په شك کی داعادې ضرورت نسته، که اعاده وکړی نو ښه ده. فقط

خلاف ترتیب قرآئت مکروه دي: **سوال**: (۱۵۱۵) زید د: وَالضُّحٰی څخه وروسته په دوهم ۲ رکعت کی وَالشّمْسِ وایه نو په لمونځ کی څه نقص راغی، لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: قصداً په فرضو کی داسی کول مکروهه دی اوکه سهواً داسی وسی نو څه حرج نسته. اوبهر حال لمونځ صحیح دی. (۳) فقط

په اولنی رکعت کی والضّحٰی اوپه دویم ۲ کی په وَالتّین ویلو سره کراهت پیدا کیږی او که نه؟ سوال: (۱۵۱۶) په اول رکعت کی یې والضّحی ووایه او په دویم کی یې اَلَمْ نَشْرَح پریښوول او والتّین یې ووایه نو دامکروه دی اوکه نه؟

= الکراهة فی الخلاصة والمنیة بان رافعا کمیه الی المرفقین (رد المحتار باب مایفسد الصلاة ومایکره فیها ج۱ ص۵۹۸ ، ط. س. ج۱ ص۲۴۰). ظفیر

(۱) وکره الخ تغمیض عینه للنهی الاّ لکمال الخشوع (درالمختار) ثم الظاهر ان الکراهة تنزیهیّةٌ (رد المحتار باب مایفسد الصلوة وما یکره فیها ج۱ ص۲۰۵ ، ط. س. ج۱ ص۲۴۵). ظفیر

(۲) رد المحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج۱ ص۲۰۴ ، ط. س. ج۱ ص۲۴۰. ظفیر

(۳) ویکره الفصل بسورة قصیرة وان یقرأ منکوسا الاّ اذا ختم القرآن (در المختار) منکوسا بان یقرأ فی الثانیة سورة اعلی مما قرأ فی الاولی لان ترتیب السور فی القراء من واجبات الصلوة (رد المحتار فصل فی القراءة ج۱ ص۵۱۰ ، ط. س. ج۱ ص۵۴۲). ظفیر

جواب: په کوچنيو سورتونو کی فقهاؤ داسی کول مکروهه ليکلی دی، يعنی داچه يو سورت په مينځ کی پريښوول سي اودريم سورت په دويم رکعت کی وويل سي، په فرضوکی مکروهه دی، ليکن والضّحٰی او اَلَمْ نَشْرَحْ او والتِّيْن په کوچنيو سورتونو کی نه دی بلکه په اوساطو مفصّلوکی دی لهٰذا په دی کی داصورت مکروه نه دی. (١) فقط

دطلا يا وريښمو په جامو کی لمونځ درست دی اوکه نه؟ سوال: (١٥١٧) پرکمی خولی باندی چه طلا کار سوی وی دهغی سره لمونځ کول ياورکول يا دوريښمی جامی سره لمونځ کول څنګه دی؟

جواب: که چيری دڅلورو ګوتو څخه زيات کار پرسوی وی نو استعمال دهغی ناجائز دی او لمونځ ورسره کول مکروه دی. همدغه شان حکم دريښمی جامی دی. (٢) فقط

دلمونځ ګزار طرف ته مخ کول او کښېنستل مکروهه دی: سوال: (١٥١٨) لمونځ ګزارته مخامخ مخ کول اوکښېنستل څنګه دی. که چيری دمخکی څخه څوك ناست وی او دهغه دمخ طرف ته څوك لمونځ شروع کړی يا دمخکی څخه څوك لمونځ کوی او هغه طرفته څوك مخ کړی کښيني نو په دی دواړو صورتونو کی به لمونځ مکروه وی اوکه په يوه صورت کی، اوکراهت به په دواړو صورتو نو کی دچا طرفته راجع کيږی؟

جواب: په در المختار کی دی: وصلٰوته الی وجه انسان ککراهة استقباله فالاستقبال لو من المصلی فالکراهة عليه والاً فعلی الْمُستقبِل (٣) الخ يعنی که استقبال دلمونځ ګزار دطرفه وی نو کراهت پرهغه باندی دی اوکه چيری دبل دطرف څخه وی نو کراهت پرهغه باندی دی پر لمونځ ګزار باندی نه دی.

چه امام پرفرش وی او مقتدی پرمصلی وی نو په دی سره لمونځ نه فاسديږی: سوال: (١٥١٩) زيد وايی چه په جَمع کی ترامام لاندی جای نماز يا مصلی وی او تر مقتديانو لاندی نه وی نو لمونځ نه کيږی، همداسي ده؟

جواب: که چيری ترامام لاندی جای نماز او مُصلّی وی او ترمقتديانو لاندی نه وی يا بر عکس وی نو لمونځ په دواړو صورتونو کی صحيح دی. (٤) فقط

---

(١) ويکره الفصل بسورة قصيرة (در المختار) اما بسورة طويلة بحيث يلزم منه اطالة الرکعة الثانية اطالة کثيرة فلا يکره شرح المنية (ردالمحتار فصل في القراة ج١ ص٥١٠، ط. س. ج١ ص٥٤٢). ظفير

(٢) يحرم لبس الحرير الخ علی الرجل لا المرأة الاً قدر اربع اصابع (الدرالمختار علی هامش رد المحتار کتاب الحظر والاباحة فصل فی اللبس ج٥ ص٣٠٨، ط. س. ج٦ ص٣٥١). ظفير

(٣) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مايفسدالصلوة ومايکره فيها ج١ ص٦٠٢، ط. س. ج١ ص٦٤٥. ظ

(٤) ځکه چه په دی سره څه خرابوالی نه پيدا کيږی صرف دځای پاکوالی ضروری دی برابره خبره ده که وربانذی جای نماز غوړيدولی وی اوکه نه وی، والله اعلم. ظفير

په ساړی کی دښځو لمونځ جائز دي اوکه نه؟ سوال: (١٥٢٠) ښځو لره ساړی تړل او دهغه سره لمونځ کول درست دی اوکه نه؟

جواب: ښځو لره ساړی وهل او دهغه سره لمونځ کول درست دی غرض دادی چی پرده پکار ده که ساړی وی اوکه پرتوگ وی ددی څه خصوصیت نسته (١). فقط

دناپاکه حیوان دوازگی سره لمونځ: سوال: (١٥٢١) که چیری د (ناکه) په نوم بحری حیوان دوازگی تیل په لاسونو اوپښو باندی مالش کړل سی اوبی پریمنځلو لمونځ وکړل سی نو لمونځ به درست وی اوکه نه؟

جواب: لمونځ په دی صورت کی صحیح دی. فقط

دفاسق په اقامت سره په لمونځ کی خرابی نه راځي: سوال: (١٥٢٢) کم سړی چه زانی وی او دخپل زوی پرښځه باندی په بدنیتی سره لاس واچوی، دهغه په اقامت کولو سره په لمونځ کی څه نقصان راځی اوکه نه؟

جواب: ددغه سړی په تکبیر (یعنی اقامت) ویلو سره په لمونځ کی څه نقصان نه راځی. (٢)

که په لمونځ کی دتُوکلو ضرورت پیښ سي نو څه به کوي؟ سوال: (١٥٢٣) که په لمانځه کی ورته په ډکه خوله دتوکلو ناړی راغلی نو یو طرف ته یې تُوك کړی او که نه؟

جواب: که تیرولی یې نسی نو په جامه کی دی واخلی. (٣) فقط

دڅاڅکی دبیری څخه پرمخصوص اندام (ذکر) باندی په کپړی پیچلو سره په لمونځ کی نقصان نه راځي: سوال: (١٥٢٤) دقطری راوتلو دبیری څخه یې دمتیازو پرځای باندی کپړه تړل او لمونځ کول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: صحیح دی. (٤)

---

(١) والرابع ستر عورة ووجوبه عام ولو فی الخلوة علی الصحیح الخ وهی الخ للحرة ولو خنثی جمیع بدنها حتی شعرها النازل فی الاصح فلا الوجه والکفین الخ والقدمین (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب شروط الصلاة ج١ ص ٣٨٤ ، ط. س. ج١ ص٤٠٤) دعورت پټول برابره خبره ده په پای جامې سره وي اوکه په ساړي سره دواړه برابردي، دافکرصحیح نه دی چي ساړي اغوستل دهندوانو لباس اوجامه ده بلکه دهېواد (هندوستان) په بعضو حصوکي مسلماني ښځي هم دا لباس اغوندي، لکه څنگه چي دپای جامې اغوستلو په علاقوکي ډیري هندواني ښځي هم پای جامې اغوندي، یعني ددوی هم دا لباس وي اودمسلمانو ښځوهم، والله أعلم. ظفیرالدین

(٢) وکره اذان الجنب واقامته واقامة المحدث واذان المرأة والفاسق (کنز) واما الفاسق فلان قوله لا یوثق به ولا یقبل فی الامور الدینیة الخ (البحر الرایق باب الاذان ج١ ص٢٧٧) په دی کی دفاسق اذان ته مکروهه ویلی دی لیکن دهغه اقامت ته یی مکروهه نه دی ویلی، والله اعلم. ظفیر

(٣) قال النبی ﷺ فلا یبزقن احدکم قبل قبلة ولکن عن یساره او تحت قدمه ثم اخذ طرف ردائه فبَصقَ فیه ثم رد بعضه علی بعض فقال او یفعل هٰکذا، رواه البخاری (مشکوة باب المساجد ص٧١). ظفیر

(٤) یستحب للرجال ان یحتشی ان رابه الشیطان ویجب انکان لا ینقطع الاً به قدر مایصلی (الدرالمختار علی =

مُرور بین الصَّفَّین: **سوال**: (۱۵۲۵) یو عالم سړی ددوو صفونو ترمینځ دتیریدلو دجائز والی په استدلال کی حدیث شریف دحضرت عبد الله بن عباس پیش کوی آیا دا استدلال صحیح دی. او دامام صاحب په نزد مسئله څنګه ده؟

جواب: دا دحنفیانوهم مذهب دی چه دامام سُتره دمقتدیانو دپاره کافی ده. په درالمختار کی دی: وکفت سترة الامام للکل، (۱) اودحضرت ابن عباس رضی الله عنهما دروایت څخه صرف داثابتیږی چه دلمونځ ګزار مخ ته تیریدل لمونځ نه ماتوی اوهمدا مذهب دحنفیه ؤ (۲) دی. او ددی څخه علاوه هغه ترهغه وخته پوری بالغ نه وو. هغوی پخپله فرمایی چه ناهزتُ البلوغ، یعنی زه هغه وخت بلوغ ته نژدی وم، نو په دی سره دمُرور دجواز حُجّت نسی کیدی. (۳) فقط

دشیعه ګانو په جُومات کی دسُنی لمونځ درست دی: **سوال**: (۱۵۲۶) سُنیان دشیعه ګانو په جوماتونو کی او شعیه ګان دسُنیانو په جوماتونو کی لمونځ اداء کولی سی اوکه نه؟

جواب: لمونځ کولای سي. (۴) فقط

په لمونځ کی دپوزی څخه آواز ایستل څنګه دی؟ **سوال**: (۱۵۲۷) یو سړی زکام دی، که چیری هغه دمخارجو څخه دصحیح حروف ایستلو په وجهی سره سُو سُو کوی یعنی په پزه کی لوړ طرف ته په ساه راکشولو سره پزه سموی نو داجائز دی اوکه نه؟

جواب: په لمونځ کی داسی آواز ایستل نه دی پکار، بیا هم که چیری دحروفو دمخارجو دتصحیح په ضرورت سره (دغه آواز) وایستل سو نو لمونځ صحیح دی. (۵) فقط

= هامش رد المحتار نواقض الوضو ج۱ ص۱۳۹ ، ط. س. ج۱ ص۱۵۵). ظفیر

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره ج۱ ص۵۹۷ ، ط. س. ج۱ ص۶۳۸. ظفیر

(۲) ولایفسدها الخ مرور بین یدیه ای حائط القبلة فی بیت ومسجد صغیر فانه کبقعه واحدة مطلقا ولو لمرأة او کلبًا (درالمختار) بیان الاطلاق واشار به الی الرد علی الظاهریة بقولهم یقطع الصلاة مرور المرأة والکلب والحمار وعلی احمد فی الکلب الاسود، والی ان ماروی فی ذالك منسوخ کما حققه فی الحلیة (رد المحتار باب ما یفسد الصلوة ج۱ ص۵۹۳ ، ط. س. ج۱ ص۶۳۴). ظفیر

(۳) وعن ابن عباس قال اقبلت راکبا علی اتان وانا یومئذ قد ناهزت الاحتلام الخ (مشکوٰة باب السترة ص۷۴) په بل حدیث کی صراحت دی: قال رسول الله ﷺ لو یعلم المار بین یدی المصلی ماذا علیه لکان ان یقف اربعین خیرا له ان یمر بین یدیه (متفق علیه) په یوه روایت کی دی: فلیقاتله فانما هو شیطان رواه البخاری (وګوری مشکوٰة باب السترة ص۷۴). ظفیر

(۴) قال النبی ﷺ وجعلت ای الارض مسجدا (مشکوٰة باب فضائل سید المرسلین ص۵۱۲). ظفیر

(۵) والتنحنح بحرفین بلا عذر اما به بأن نشأ من طبعه فلا او بلا غرض صحیح فلو لتحسین صحته الخ فلا فساد علی الصحیح (درمختار) لانه یفعله لاصلاح القراءة فیکون القرآءة معنی (ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج۱ ص۵۷۸ ، ط. س. ج۱ ص۶۱۸). ظفیر

په هیره سره دخلاف ترتیب قرآئت څه حکم دی؟ سوال: (١٥٢٨) امام په وروستنی رکعت کی سورتِ رحمٰن ووایه اوپه دویم کی لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ نو لمونځ وسو اوکه نه؟
جواب: په هیره سره په داسی کولوکی لمونځ بی کراهته صحیح دی. ([1]) فقط
دجومات پرچت باندی لمونځ مکروه دی: سوال: (١٥٢٩) یوزوړ جومات چه یوه کوټه یې وه اوس دهغه مخ ته نوی برنډه جوړه کړل سوه. دنوی برنډی پرچت باندی لمونځ کول جائز دی او که نه؟
جواب: دجومات پرچت باندی لمونځ کول فقهاؤ مکروهه لیکلی دی اوپه دی کی زَړه حصه اونوی برنډه دواړه برابر ([2]) دی. فقط
په فرضوکی دآیتونو په تکرارولو سره نقصان کیږی اوکه نه؟ سوال: (١٥٣٠) که چیری په فرض لمونځ کی یو سړی دخدای ﷻ دبیري پرزړه باندی دطاری کیدلو په وجه یاپه طور ددُعا یوآیت دویم وار یا دریم وار ووایی نوپه داسی کولو سره لمونځ کیږی اوکه نه؟
جواب: تکرار دیو آیت په بعضو احوالوکی ثابت دی. نو په لمونځ کی په دې سره څه خلل نه راځی، لیکن تکرار دآیت کم چه ثابت دی هغه په نوافلوکی دی، په فرائضو او جماعت کی داسی کول نه دی پکار، اگر چه لمونځ کیږي. ([3]) فقط
په اشارې کولو سره په لمونځ کی خرابی نه راځی: سوال: (١٥٣١) زید او عَمرو دماپښین په لمونځ کی دبَکر اقتداء وکړه. زید چونکه نابینا دی، دریم ۳ رکعت یې څلورم وگڼی او کښېنستی. عَمرو زید نابینا ته اشاره وکړه نو دزید اوعَمرو په لمونځ کی څه نقصان خو رانغی ؟
جواب: هیڅ نقصان رانغی. ([4]) فقط
دجومات کمی تمبې چه دناچ دپاره ورکړل سوی وی په هغی کی لمونځ درست دی: سوال:

([1]) ویکره الفصل بسورة قصیرة وان یقرأ منکوسا (درالمختار) انما یکره اذا کان عن قصد فلو سهوا فلا کما فی شرح المنیة (ردالمحتار فصل فی القراءة ج١ ص ٥١٠ – ٥١١ ، ط. س. ج١ ص٥٤٢). ظفیر
([2]) ثم رأیت القهستانی نقل عن المفیدة کراهة الصعود علی سطح المسجد اهـ ویلزمه کراهة الصلوة ایضًا فوقه (ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها مطلب فی احکام المسجد ج١ ص٦١٤، ط. س. ج١ ص٦٥٦). ظ
([3]) واذا کرّر آیة واحدة مرارا فان کان فی التطوع الذی یصلی وحده فذالك غیر مکروه وان کان فی الصلوة المفروضة فهو مکروه فی حالة الاختیار واما فی حالة العذر والنسیان فلا باس هکذا فی المحیط (عالمگیری کشوری، فصل فیما یکره فی الصلوة ج١ ص١٠٢ ، ط. ماجدیه ج١ ص١٠٧). ظفیر
([4]) لاباس بتکلیم المصلی واجابته برأسه او أری درهما وقیل أجیّد؟ فأومأ بنعم او لا، او قیل کم صلیتم فأشار بیده انهم صلوا رکعتین (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج١ ص٦٠٣ ، ط. س. ج١ ص٦٤٤). ظفیر

(۱۵۳۲) یو سړی دجُومات تنبې (دلرګي پایې) پـه ناچ (۱) کی ورکړی وي اوس تـر دغـه تنبُو لاندی لمونځ کولی سی اوکه نه؟ لمونځ ګزارو تـه دلمر پـه وجهی سره تکلیف وی.

جواب: ددغه تنبولاندی لمونځ کول جائز دی، دلمر وغیره په وخت کی هغه په جُومات کی لګول پکاردی اوآینده دی دناچ اوداسي نورو محفلو دپاره نه ورکوي. فقط

دراتلونکی سړی په رعایت سره قرآئت اوږدول ښه نه دی: **سوال**: (۱۵۳۳) امام ته په لمانځه کی دلمونځ ګزارو راتللو علم وسو، نو آیا امام په دی خیال سره قرآئت یا رکوع او سجده اوږده کړی اوکه هیڅ لحاظ دی نه کوی؟

جواب: په درالمختار کی دی چه امام ته دراتلونکو دشاملیدلو پـه خیـال رکـوع او قرآئت اوږدول مکروه تحریمی دی یعنی که چیری دغه کس پیژنی، اوکه نه یې پیژنی نو مکـروه تنزیهی دی. (۲)

اشاره مفسد دصلٰوة نه ده: **سوال**: (۱۵۳۴) که چیری یونابینا یابینا سړی په جَمع کی دامام په خلاف ناست پاتی سو، حال دا چه امام ودریدی، په داسی حالت کی بـل مقتـدی دغـه سړی ته تنبیه ورکړی او که نه. که خبَروی یې نـو خنګـه وکـړی، سُبحانَ الله ووایـي، اوکـه بل څه، اوکه دلاس یـا پـښې اشـاره وکـړی پـه داسـی معمـولی طریقـه چـه خپـل لمـونځ یـې فاسدنه سی. که چیری مقتـدی دامـام سـره سـلام وګرځـوی حالانکـه هغـه تـه یورکعـت بـل پاتـه وو، او دبـل مقتـدی پـه وینـا سـره ودریـدی نـو پـه دی صـورتونوکی خوبـه لمـونځ نـه فاسدیږی ؟

جواب: دمقتدی په ناست پاته کیدلوسره اودهغه په اشاری سره په متنبّه کولوکی دشامی وغیره په تحقیق سره عدمِ فساد دلمانځه ظاهریږی او ددی ټولو صـورتونو کـم چـه تاسـی لیکلی دی، یو حکم دی یعنی لمونځ نه فاسدیږی.

په در المختار کی دی: لاباس بتكلم المصلي واجابته برأسه كما لوطلب منه شيء او ارى درهمًا وقيل أجيد فأومأ بنعم اولا او قيل كم صليتم فاشار بيده أنهم صلوا ركعتين. اما لو قيل له تقدم فتقدم او دخل احد الصف توسع له فورًا فسدت. ذكره الحلبي وغيره خلافًا لما مر عن البحر وردالمحتار قوله: أما لو قيل هو ما وعد به فيما تقدم قبيل قوله وفتحه على امامه وقدمنا هناك ضعفه عن الشرنبلالية (۳) . فقط

---

(۱) ناچ : يعني يوډول کيږدۍ اوسايه دار ځای چي دنڅا،ګډا، اتڼ اونورو مراسمو لپاره تياريږي. حقاني"

(۲) وكره تحريما اطالة ركوع او قراءة لادراك الجائی ای ان عرفه والا فلا باس به ولو اراد التقرب الى الله تعالى لم يكره اتفاقا لكنه نادر وتسمية مسئلة الرياء فينبغي التحرز عنها (الدر المختار على هامش رد المحتار باب صفة الصلاة مطلب فى اطالة الركوع للجائى ج۱ ص ۴۲۲ ، ط. س. ج۱ ص۵۰۹). ظفير =

دوسوسی په وجهی سره نیت ماتول مناسب نه دي: **سوال**: (١٥٣٥) دزید په لمانځه کی شک سو، چه زما جامه پاکه نه ده، په هغه وخت یې لمونځ پرېښوی دنوی سره یې جامی بدلی کړی، او چونکی بیمار وو په دی وجه دنوی سره یې تیمم وکړی او لمونځ یې شروع کړی بیا په لمانځه کی هغه ته دخپل تیمم دنادرست والی یا دمتیازو دقطری یا عدمِ طهارت شُبه یا وسوسه پیدا سوه حالا نکه دهغه مزاج شکی دی اوهغه ته اکثر وسوسی او شُبهی راځی. لیکن دوباره وربادی دشُبه کیدلو دخلقو دخندا په وجه هغه بغیر دقرآئت او تکبیر او تسبیح او التحیات اودرود څخه لمونځ پوره کړی اوپه قیام اوقعود وغیره سره یې دقیامِ صلٰوة او قعود صلاة نیت ونکړی. اوددو رکعتونو سنتو پرځای یې همدغه شان بغیر دنیت او قراءت وغیره څخه صرف قیام او قعود وغیره وکړل. دهغه څخه وروسته هغه پرخپل دی کار باندی سخت پښیمانه اونادم سو او توبه یې وکړه او ددغه لمونځ اعاده یې وکړه نو دغه سړی گنهگار سو او که نه؟

جواب: په داسی وسوسو او شکونو سره په لمونځ کی څه خلل نه راځی زید ته لمونځ پوره کول پکار وو، دادهغه دجهل او ناپوهی په وجهی سره وسوه، چه قرآئت وغیره یې پرېښوول او لمونځ یې فاسد کړی. پرهر حال کله چه ددغه لمونځ اعاده یې وکړه نو لمونځ وسو. اوچونکه هغه په غلطی سره لمونځ فاسد کړی اوقرآئت اونور ارکان یې پرېښوول، او لمونځ یې بیا راوگرځوی، ځکه نوله ده څخه چي کمه گناه سوي وه هغه معاف سوه، آئنده دی داسی نه کوی. فقط

دوسوسي علاج: **سوال**: (١٥٣٦) که چیری دیوه سړی په مزاج کی شکونه او وسوسې په کثرت سره پیدا کیږی نو دهغی ددفع کولو څه صورت دی؟

جواب: دوسوسو او شکونو اووهمونو دفع کولو همدا صورت دی، چه هغه دی شیطانی وسوسه وگڼی او دهغې طرفته دی التفات (توجه) نه کوی، اوپه هغی دی عمل نه کوی او لمونځ دی پوره کړی. په احادیثو کی ددی همدا علاج وارد سوی دی. ([1]) فقط

چه دوه٢ سړیان په یو ځای کی جلا جلا لمونځ کوی نو داجائزدي: **سوال**: (١٥٣٧) چه دوه٢ سړیان په یو ځای کی جلا جلا فرض لمونځ اداء کوی نو کیږی اوکه نه؟

دبنځی په مخامخ راتللو سره لمونځ نه فاسدیږی : **ســوال**: (١٥٣٨) که چیری دلمونځ داداء

([3]) رد المحتار باب مایفسد الصلاة وما یکره فیها ج١ ص٦٠٣ ، ط. س. ج١ ص٦٤٤. ظفیر

([1]) عن القاسم بن محمد ان رجلا ساله فقال انی اهم فی صلاتی فیکثر ذالك علی فقال له امض فی صلاتك فانه لن یذهب ذالك عنك حتی تنصرف وانت تقول ما اتممت ثلاثی رواه مالك (مشكوٰة باب الوسوسه فصل ثالث ص ١٩). ظفیر

کولو په وخت کې ښځه مخامخ راسي نولمونځ کيږي اوکه نه؟

جواب: (۱) لمونځ دهريوه په دې صورت کې صحيح دی. ([1])

(۲) او دښځو په مخامخ راتللو سره په لمونځ کې څه خلل نه راځي او لمونځ فاسد نه سو. ([2]) فقط

په قرآئت کې په بنديدلو او راګرځولو سره لمونځ فاسدنه سو: سوال: (۱۵۳۹) مشهوره ده چه که چيرې امام په قرآئت کې بند سو اودرې ۳ واری يې راوګرځوی او صحيح يې ونه ويلای سو نو لمونځ ماتيږي داصحيح ده که غلطه ؟

جواب: داخبره غلطه مشهوره ده، لمونځ نه ماتيږي. ([3]) فقط

فتحه ورکول درست دي: سوال: (۱۵۴۰) يو حافظ صاحب تراويح ورکړې اوپه اوه ويشتمه ۲۷ شپه يې قرآن شريف ختم کې، دجومات دمحلې بعضې خلق چاچه لمونځ کوی، يوه شپه په تراويحوکې هغه سيپاره واوريده کمه چه هغوی نه وه اوريدلې. په دې صورت کې که چيرې امام غلط ويل وکې نو سامع لره غلطی ورښوول جائز دی اوکه نه؟ که چيرې فتح ورکړل سوه او هغه فتح واخيسته، نو لمونځ به جائز وی اوکه نه؟

جواب: سامع لره هغه ته غلطی ښوول اوفتح ورکول او هغه لره فتح اخستل درست دی، دهيچا په لمونځ کې څه خلل رانغی. په در المختار کې دی: بخلاف فتح علی امامه فانه لا يفسد مطلقا لفاتح وآخذ بکل حال ([4]) الخ. فقط

په پښه يوې او بلې خواته کولو سره لمونځ نه فاسديږي: سوال: (۱۵۴۱) لمونځ کونکي دلمونځ په شروع کې چه کم ځای ولاړوی دلمونځ په حالت کې يو واری يا څو واری عمداً يا سهواً که چيرې رسته پښه دخپل ځای څخه اخواته سی نوپه دی سره په لمونځ کې څه کراهت يا فساد راځی او که نه ؟

جواب: درسته يا چپه پښې دخپل ځای څخه په اخواته کيدلو سره نه لمونځ ماتيږي، اونه

([1]) ويؤيده ما فی الظهيرية لو دخل جماعة المسجد بعد ما صلّی فيه اهله يصلون وحدانا وهو ظاهر الرواية (رد المحتار باب الامامة مطلب فی تکرار الجماعة فی المسجد ج۱ ص۵۱۷ ، ط. س. ج۱ ص۵۵۳). ظفير

([2]) ولا يفسدها نظره الی مکتوب الخ ومرور مار فی الصحراء وفی مسجد کبير بموضع سجوده فی الاصح او مرور بين يديه الخ مطلقا ولوامرأة اوکلبًا (درالمختار) واشار به ای الرد علی الظاهرية (ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ج۱ ص۵۹۳ ، ط. س. ج۱ ص۶۳۴). ظفير

([3]) يکره ان يفتح من ساعته کما يکره للامام ان يلجئه اليه بل ينتقل الی اٰية اخری لا يلزم من وصلها مايفسد الصلوة اوالی سورة اخری اويرکع اذا قرأ قدر الفرض کما جزم به الزيلعی (ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ج۱ ص۵۸۲ ، ط. س. ج۱ ص۶۲۲). ظفير

([4]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مايفسدالصلوة ومايکره فيها ج۱ ص۵۸۲، ط. س. ج۱ ص۶۲۲. ظ

مکروه کیږی. البته قصداً بی ضرورته پښه مخ ته او وروسته کول مکروهِ تنزیهی یعنی خلافِ اولی دی (۱).

په لمونځ کی سر ښورول او هاخوا دیخوا ته کیدل منع دی: **سوال**: (۱۵۴۲) که چیری امام په لمونځ کی سرښوروی اوپه کوچنیو کوچنیو سورتونو کی هم کله پر رسته آړخ او کله پرچپه اړخ باندی په بوج اچولو سره لمونځ کوی او خپلو اندامونو لره هم حرکت ورکوی بلکه په قرآئت کی آوازونه هَا، هُو او دژړا آواز باسی نو دداسی لمونځ اوآواز په باره کی څه حکم دی؟

جواب: داسی حرکتونه په لمونځ کی نه دی پکار، ځکه چه مَبنٰی دلمونځ پرخشوع او خضوع باندی ده. (۲) فقط

په پاکو څپلیو کی لمونځ جائز دی: **سوال**: (۱۵۴۳) یو سړی لمونځ ګزاردی هغه په خپل علم کی خپلي څپلۍ اوخپلی جامی په ښه ډول سره پیژني چه داپاکي دی اوپه روزانه استعمال کی راولی، نو ددغه پیزار سره لمونځ کیدی سی اوکه نه؟ پریوی څپلۍ باندی پلیتی لګیدلی وه هغه یې بالکل صفا کړه، پلیتی ورباندي پاته نسوه، دهغه سره لمونځ کولی سی اوکه نه؟

جواب: څپلۍ که چیری پاکي وی یعنی پلیتی ورباندي نه وی لګیدلی، یا لګیدلی وه خو پاکي اوصافي کړل سوی وی نوپه دواړو صورتونوکی په هغوکی لمونځ درست دی لیکن چونکه په دی زمانه کی په جوماتونو کی فرش وغیره وی او دڅپلۍ سره جومات ته په تللو کی دفرش په خَتی وغیره سره دککړکیدلو احتمال سته، بل داچه په دی کی بی ادبی هم معلومیږی، ددی وجه څخه په جومات کی دی په څپلیو کی لمونځ نه کوی. کما فی الشامی: ولعل ذالك محمل ما فی عمدة المفتی من ان دخول المسجد متنعلاً من سوء الادب (۳) الخ .

غیرلمونځ ګزار لره فتح ورکول درست نه دی: **سوال**: (۱۵۴۴) که چیری دامام اودس مات سو او هغه دخلیفه ټاکلو وروسته نوی اودس شروع کړی. که چیری دنائب امام څخه هیره وسی اواولني مُحْدَث امام هغه ته څه وښیی اوفتح ورکړی نوداجائزدی اوکه نه؟ حالانکه

---

(۱) وان من لوازمه (ای الخشوع) ظهور الذل وغض الطرف وخفض الصوت وسكون الاطراف (ردالمحتار باب ما یفسد الصلوة ومایكره فیها مطلب فی الخشوع ج۱ ص ۲۰۰ ، ط. س. ج۱ ص۲۴۱). ظفیر

(۲) وانّ من لوازمه (ای الخشوع) ظهور الذل وغض الطرف وخفض الصوت وسكون الاطراف (رد المحتار باب ما یفسد الصلوة وما یكره فیها مطلب الخشوع ج۱ ص ۲۰۰ ، ط. س. ج۱ ص۲۴۱). ظفیر

(۳) ردالمحتارباب مایفسد الصلوٰۃ ومایکره فیهامطلب فی احکام المسجد ج۱ ص۲۱۵، ط. س. ج۱ ص۲۵۷. ظ

دهغه اودس هم نسته او دجَمعی څخه خارج دی؟

جواب: په دی صورت کی فتح ورکول درست نه دی. اوکه امام فتح واخلی نودهغه لمونځ به فاسد سی وکذا الاخذ (در المختار) ای اخذ المصلی غیر الامام بفتح من فتح علیه مفسد ایضًا کما فی البحر عن الخلاصة او اخذ الامام بفتح مَن لیس صلاته کما فیه عن القنیة (١) در المختار. فقط

دلنګوټي څخه بغير لمونځ مکروه نه دي: **سوال**: (١٥٤٥) آیا دلنګوټي څخه پرته په خولۍ سره لمونځ کول مکروه دي اوکه نه؟ په فتاوی سعیدیه کي یې مکروه بللي او مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمہ اللہ ورته جائز بلا کراهته ویلي دي؟

جواب: اقول وبالله التو فیق. دمنیه په شرح کبیری کی دی: والمستحب ان یصلی الرجل فی ثلٰثة اثواب ازار وقمیص وعمامة ولو صلی فی ثوب واحد متوشحًا به جمیع بدنه کما یفعله القصار فی المقصرة جاز من غیر کراهة مع تیسر وجود الطاهر الزاید ولکن فیه ترك الاستحباب (٢) ددی روایت څخه معلومه سوه چه دلنګوټي څخه بغیر لمونځ مکروه نه دی. البته دعمامی ستهٔ والی مستحب دی، اودعمامی دنیستوالی په صورت کی سره ددی چه مُیَسَّره وی ترك داستحباب دی. نو دحضرت مولانا ګنګوهی قدس سره غرض همدا دی چه اګر چه ترکِ عمامه خلاف داستحباب ده لیکن جائز بِلا کراهت دی، او دمستحب په پرېښولو سره کراهت لازم نه دی کما صرح به الشامی من انه لا یلزم من ترك المستحب ثبوت الکراهته اذ لا بدّ لهامن دلیل خاص (٣) نوصحیح همدغه دی کم چه حضرت مولانا ګنګوهی قدس سره لیکلی دی. اوپه فتاوٰی سعیدیه کی یې چه دی ته مکروهه ویلی دی دابه دهغه قول پر بنا باندی وی څوك چه وایی چه ترکِ مستحب خلافِ اولی دی. اودخلافِ اَولی او مکروه تنزیهی درجه یوه ده. نومراد دصاحبِ فتاوٰی سعیدیه مکروه تنزیهی کیدلَ دی. لیکن دشامیِ دتحقیق څخه معلومه سوه چه مکروه تنزیهی ورته ویل هم نه دی پکار. البته دلنګوټي په وجهی سره دثواب زیاتوالی مسلَّم دی، لکه څنګه چه دټولو مستحباتو په اداء کی دثواب زیاتوالی دی، لیکن ددوی په ترك کی کراهت نسته لکه صلٰوةِ ضُحٰی وغیره. فقط

دلمانځه په حالت کی که دخولی څخه یو شی دباندي ته راسی نو لمونځ نه فاسدیږي: **سوال**:

---

(١) ردالمحتار باب مایفسدالصلوٰة ومایکره فیها ج١ ص٥٨١ – ٥٨٢ ، ط. س. ج١ ص٦٢٢. مخ ته مفتی علام لیکلی دی چه لاحق حکمًا په لمونځ کي داخل دی. په دی وجه هغه لره فتحه ورکول درست دی. ظفیر

(٢) غنیه المستملی ص ٣٣٧ . ظفیر

(٣) ردالمحتار بحث مستحبات وضوء ج١ ص١١٥ . ظفیر

(١٥٤٦) كه په لمونځ كی دنخود په مقدار ياكم يا زيات دخوراك شی دلمونځ گزار خولې يا ژبی ته راسی نوپه كېږی يالاس سره يې دباندي په را ايستلو سره په لمونځ كی نقصان راځی او كه نه؟

جواب: په دې سره په لمونځ كی څه نقصان نه راځی. (١) فقط

دصابون په لگولو سره لمونځ كول درست دي: **سوال**: (١٥٤٧) كه انگريزی يا ديسی صابون ولگوی او لمونځ كوی نو درست دی اوكه نه؟

په نوی څپلۍ اوجامی سره لمونځ كول درست دي: **سوال**: (١٥٤٨) نوی څپلۍ اونوی جامه بغير دمينځلو څخه اغوستل او لمونځ ورسره كول درست دی اوكه نه؟

جواب: (١) په انگريزی يا ديسی صابون لگولو سره لمونځ كول درست دی. (٢)

(٢) دنوی څپلۍ او جامی سره لمونځ كول درست دي. (٣)

دامام په لوړ ځای اومحراب كی دريدل مكروهه دي: **سوال**: (١٥٤٩) دجومات محراب دمزكی څخه يوه لويشت او څلور گوتی (يو سپك) لوړ دی په كم كی چه امام يوازی دريږی او لمونځ كوی، نو دمقتديانو لمونځ به وسی اوكه نه؟ كه لمونځ يې كيږی نو په څومره لوړوالی كی به نه كيږی ، او دمحراب متعلق څه مسئله ده؟

جواب: امام لره په لوړ ځای كی يوازي دريدل همدغه شان په محراب كی يوازي دريدل مكروهه دی او دمقتديانو لمونځ صحيح دی. او دلوړوالی په اړه په درمختار كي دا تفصيل راغلی دی: وقدر الارتفاع بذراع ولا بأس بما دونه وقيل ما يقع به الامتياز وهو الاوجه ذكره الكمال وغيره، وفی الشامی هو ظاهر الرواية والاولى العمل بظاهر الرواية. الخ (٤).

---

(١) لو كان معه حجر فرمى به الطائر او نحوه لا تفسد صلاته لانه عمل قليل ولكن قد اساء لا شتغاله بغير الصلاة (ردالمحتار باب مايفسد الصلاة ج١ ص٥٨٨). ظفير

(٢) صابون پاك دی، محض دشك په وجهی سره دناپاكوالی حكم نسی پر كيدی. داقاعده ده چي: اليقين لايزول بالشك ، يعني يقين نه ايسته په شك سره. ظفير

(٣) وصلاته فيهما افضل (درالمختار) ای فی النعل والخف الطاهرين افضل مخالفة لليهود وفی الحديث صلوا فی نعالكم ولا تشبهوا باليهود رواه الطبرانی كما فی ابی الصغير رامزا لصحته واخذ منه جمع من الحنابلة انه سنة ولوكان يمشی بها فی الشوارع لان النبی ﷺ وصحبه كانوا يمشون فی طرق المدينة ثم يصلون بها قلت لكن اذا خشی تلويث فرش المسجد بها ينبغی عدمه وان كانت طاهرة الخ ولعل المراد ما فی عمدة المفتی من ان دخول المسجد متنعلا من سوء الادب (رد المحتار باب مايفسد الصلاة ومايكره فيها ج١ ص٦١٥). ظفير

(٤) ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج١ ص ٦٠٥ ، ط. س. ج١ ص٦٤٦، په محراب كی دريدل مكروه دی الخ وقيام الامام في المحراب لا سجوده وقدماه خارجه لان العبرة للقدم مطلقًا (الدرالمختار على هامش رد المحتار باب ايضًا ج١ ص٦٠٤ ، ط. س. ج١ ص٦٤٥). ظفير

په لڅو څنګلو سره لمونځ مکروهه دي: **سوال**: (١٥٥٠) دنيم لستوني والا په قميص کی لمونځ کول څنګه دی؟

جواب: لمونځ کيږی (ليکن که چيری څنګلہ لڅه وی نو دا مکروهه دی). ([1]) فقط

په عَبا (چَپَنه) اوجُبه کی په لستوڼوکی دلاس دننه کولو څخه بغير لمونځ مکروهه دی: **سوال**: (١٥٥١) دخراسان په ملك کی خلګ ديخ په موسم کی لوی پوستين اغوندي چه اوږده لستونی لری او لاسونه په لستونی کی نه ورکوی. په دي طريقه لمونځ کول څه حکم لری آيا دا طريقه په سَدل کی حسابيږی؟

جواب: دفقهی په کتابونوکی په صراحت ذکردی چه لمونځ کول په دغه طريقه مکروهه کيږی ځکه چه اِسم دسَدَل پردی باندی هم صادق راځی، دمنيه په شرح کبيری کی يې ويلی دی: ولو صلّی فی قباء الخ ينبغی ان يدخل يديه فی کميه الخ احترازًا عن السدل ([2]) ص ٣٣٢، وفی الشامی والصحيح الذی قاله قاضی خان والجمهور انه يکره لانه اذا لم يدخل يديه فی کميه صدق عليه اسم السدل الخ ج ١ ، ص ٤٣. فقط

پرکټ باندي لمونځ جائز دي: **سوال**: (١٥٥٢) که چيری څوك دصحت په حالت کی فرض يا نفل لمونځ په کَټ کی کوی، نو جائز دی اوکه نه؟

جواب: لمونځ صحيح دی. ([3]) فقط

دکمي څپلي، تَلي چه ناپاك وي په هغي کي لمونځ درست نه دي: **سوال**: (١٥٥٣) دبوټ کمه حصه چه دمزکی سره لګيږی هغه پاکه نسی پاته کيدی، ليکن که دتلی پورتنی حصه پاکه وي نو په دغه بوټونو کی لمونځ جائزدی اوکه نه؟

جواب: کله چه دبُوټ لاندينی حصه کمه چه پرمزکه باندی لګيږی هغه پاکه نه ده، نو پر هغه باندی مسح جائز نه ده اوپه دغه بوټونو کی لمونځ کول صحيح نه دی. فقط ([4])

([1]) ولو صلی رافعا کميه الی المرفقين کره (عالمګيری مصری الباب السابع فيمايفسدالصلوة ومايکره فيها ج١ ص١٠٠، ط. ماجديه ج١ ص١٠٢). ظفير

([2]) ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايکره فيها ج١ ص٥٩٨ ، ط. س. ج١ ص٦٤٠. ظفير

([3]) وان صح بشرط کونه علی جبهته الخ وبشرط طهارة المکان وان يجد حجم الارض (درالمختار) تفسيره ان الساجد لو بالغ لا يتسفل رأسه ابلغ من ذالك فصح علی طنفسة وحصير وحنطة وشعير وسرير وعجلة ان کانت علی الارض الخ (ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل تاليف الصلوة ج١ ص٤٢٨ ، ط. س. ج١ ص٥٠٠). ظفير

([4]) والشرط الخ شرعا ما يتوقف عليه الشی ولا يدخل فيه هی ستة طهارة بدنه الخ من حدث بنوعيه الخ وخبث مانع الخ وثوبه الخ ای موضع قدميه اواحدهما ان رفع الاخریٰ الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ج١ ص٣٧٣ – ٣٧٤ ، ط. س. ج١ ص٤٠٢) ويفسدها الخ صلاته علی مصلی مضرب نجس البطانة .(ايضًا باب مايفسد الصلوة ج١ ص٥٨٥ ، ط. س. ج١ ص٦٢٢). ظفير

پە ناپاکە څپلیو کی دلمونځ ناجائز کیدل اوپر ناپاکە مزکە پە پاکە کپړه غوړولو سره دلمونځ دجائزوالی وجە: **سوال**: (١٥٥٤) کە چیری پرناپاکە مزکە یا فرش باندی پە پاکە کپړه غوړولو سره لمونځ کول جائز وی نودغە ډول دبُوټ پە صورت کی جائز دی اوکە نه؟ ولی چه پە بُوټ کی هم لوړه حصە پاکە ده او لاندی ناپاکە ده، پە دی کی څه فرق دی؟

جواب: پرناپاکە جامە باندی کە چیری پاکە جامە وغوړوی اولمونځ کوی نوصحیح دی، ولی چي دغە دواړي کپړی بیلی بیلی دی پە خلاف دڅپلی، چە کله دهغە لاندی حصە ناپاکە ده نو دهغی سره لمونځ صحیح نه دی، ولی چە هغە دوې حصې دګنډلو پە وجهی سره متصل سوی اویو سوی دی. ([1]) فقط

دجومات پە صحن کی پە جَمعی سره لمونځ درست دی: **سوال**: (١٥٥٥) دجُومات پە صحن کی فرض لمونځ پە جَمع سره دکراهت څخه بغیر دګرمی دزیاتوالی پە وجهی سره کولی سی اوکە نه؟ زید وایی چە رسول الله ﷺ هیڅکله هم دجومات پە صحن کی لمونځ نه دی ورکړی. دزید قول څومره صحیح دی؟

جواب: دزید داقول غلط دی، دجومات پە دواړو حصو مُسقَّف او غیر مسقف (چت والا اوبی چته) کی جَمع جائز اوصحیح ده. اوفقهاؤ رحمهم الله مسجد صَیفی او مسجد شِتایی دواړو ته مسجد ویلی دی اوپە دواړو کی جماعت بی کراهتە صحیح دی او دا دواړه نومونه پخپله ددی دلیل دی چە پە یوه حصە غیر مُسَقَّفە کی پە دوبي کی اوپە بلە حصە مُسَقَّفە کی پە ژمی کی لمونځ کیږي. ([2]) فقط

دباد پە تینک نیولو سره لمونځ اداء کول څنګە دی؟ **سوال**: (١٥٥٦) زید دماپښین جَمع ورکول شروع کړل دیوه رکعت څخه وروستە یې هوا پە خارجیدو سوه، خو هغە ټینګە ولرله او لمونځ یې پوره کړی. دا لمونځ وسو اوکە نه؟

جواب: پە دی صورت کی لمونځ وسو، البتە پە دی کي کراهت دی. نوکە چیری دهغە زړه پە دی تکلیف کی زیات مشغول وی نو دا کراهت بە یې تحریمی وی کنې نو تنزیهی بە وی. ([3]) فقط

([1]) ویفسدها الخ صلاته علی مصلی مضرب نجس البطانة بخلاف غیر مضرب ومبسوط علی نجس ان لم یظهر لون او ریح (درالمختار) قوله مصلی مضرب ای مخیط الخ ومفهومه ان الاصح فی غیر المضرب الجواز اتفاقًا (ردالمحتار باب مایفسد الصلاة ومایکره فیها ج١ ص٥٨٥ ، ط. س. ج١ ص٦٢٢). ظفیر

([2]) ولوکان المسجد الصیفی بجنب الشتوی واملأ المسجد یقوم الامام فی جانب الحائط لیستوی القوم من جانبه (ردالمحتار باب الامامة مطلب فی کراهة قیام الامام فی غیرالمحراب ج١ص٥٣١،ط.س. ج١ص٥٦٨). ظ

([3]) ویباح قطعها لنحو قتل حیة الخ ویستحب لمدافعة الاخبثین (درالمختار) کذا فی مواهب الرحمٰن ونور الایضاح لکنه مخالف لماقدمناه الخزائن وشرح المنیة من انه ان ذالك یشغله ای یشغل قلبه عن الصلاة =

دنصاریٰ قوم په مستعملو جاموکی لمونځ کیږی اوکه نه؟ سوال: (١٥٥٧) دنصاریٰ قوم په مستعملو جامو کی لمونځ کول څنګه دی؟

جواب: دقوم نصاریٰ وغیره په مستعملو جامو کی فقهاؤ لمونځ کول جائز لیکلی دی. ماسوا دلنګ اوپرتوګ څخه ځکه چه دهغو دنجس والی غالب ګمان دی. وکذا فی الشامی (١)، او مینځل دهری جامی احوَط دی، خاصکر دلنګ اوپرتوګ مینځل زیات ضروری دی. فقط

په ریشمی جاموکی لمونځ کول څنګه دی؟ سوال: (١٥٥٨) چه ریشمی جامی واغوندی یا وی غوړوی او لمونځ پرکوی نو لمونځ[اداء کیږی او که اعاده یې واجبه ده؟ دیوه اهل علم بیان دی چه لمونځ خوکیږی لیکن دغه سړی ګنهګاردی. لکه یوسړی چي دسرو زرو یا دشرعی مقدار څخه زیاته دزرو دګوتمی. یابل څه لکه کالی سره لمونځ کوی نو لمونځ به اداء سی لیکن ددغه ناجائز استعمال ګناه به یې پرسَر وی. همدغه شان که چیری یو لباس یاپرتوګ وغیره دبجلکو څخه کښته وی نو دداسی سړی لمونځ به وسی اوکه نه؟ بل داچه دریشمی جامی والا یا اوږد پرتوګ والا لکه اهلِ عرب وغیره یاجُبه یاعَبا وغیره دومره اوږده اغوندی چه دمزکی سره لګیږی، یا دزرو اغوستنکی یا دږیره خریلی امامت درست دی اوکه نه؟ اوددی علم څخه وروسته به مقتدیان خپل لمونځ راګرځوی اوکه نه؟ خاصکر په داسی صورت کی به دجُمعی اواخترونو دلمونځ اعاده څنګه کوی حال دا چه ډیر خلق دسلام څخه وروسته خپاره سی؟

جواب: رېشمی جامه اغوستل حرام دی. نوکم لمونځ چه په هغه ریشمی جامو کی وکړی سی هغه مکروه او واجب الاعاده سو (٢) اوچه وی غوړوی اولمونځ پرکوی نو دافقهاؤ جائز لیکلی دی. کما فی رد المحتار بخلاف الصلوة علی السجادة منه ای من الحریر لان الحرام هو اللبس دون الانتفاع (٣) الخ بیایی په دی کی دحموی څخه روایت دکراهت هم نقل کړی دی اګر چه هغه ته یې مرجوح ویلی دی. بهر حال احتیاط دادی چه پر وریښمو

= وخشوعها فاتمها یأثم لادائها مع الکراهة التحریمیة ومقتضی هٰذا ان القطع واجب لا مستحب الخ (رد المحتار باب مایفسد الصلوة وما یکره فیها ج١ ص٢١٢، ط. س. ج١ ص٢٥٤). ظفیر

(١) ثیاب الفسقة واهل الذمة طاهرة (در المختار) قال فی الفتح وقال بعض المشائخ تکره الصلوة فی ثیاب الفسقة لانهم لایتقون الخمور قال المصنف یعنی صاحب الهدایة الاصح انه لایکره لانه لا یکره من ثیاب اهل الذمة الا السرائیل مع استحلالهم الخمر فهذا اولی اهـ (رد المحتار قبیل کتاب الصلوة ج١ ص٣٢٤، ط. س. ج١ ص٣٥٠). ظفیر

(٢) لان الصلوة فی الحریر مکروهة للرجال (شرح حموي علی الاشباه والنظائر ص ١٩٧). ظفیر

(٣) رد المحتار باب الامامة ج١ ص ٥٢٥، ط. س. ج١ ص ٥٢٢. ظفیر

باندی لمونځ نه کوی لیکن که یې وکړی نو اعاده به یې واجب نه وی. اوچې دچا لباس خلافِ شرع وی یا ږیره یې خریلی وی نو امامت دهغه مکروهه دی په وجه دفاسق کیدلو دامام. اوپه درمختار کی دی: صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة الخ افاد ان الصلوٰة خلفهما اولی من الانفراد (١) الخ شامی. اودجُمعی او اخترونو په لمونځونو کی په واجب پریښودلو سره دسجده سهوی حکم (٢) نه کول ددی خبری تقاضا کوی چه اعاده ددی په صورتِ مذکوره کې لازمه نه ده. فقط

دبجلکو څخه په کښته پرتوګ کی لمونځ اداء کول څنګه دی؟ سوال: (١٥٥٩) په لمانځه کی دبجلکو څخه کښته پرتوګ ساتل څنګه دی؟

جواب: په لمانځه کی دبجلکو څخه کښته په پرتوګ زړولو سره لمونځ کول مکروهه دی، دثواب څخه به محرومه وی. دلمونځ څخه علاوه یې هم تربجلکو لوړ ساتل ضروری دی. په حدیث کی دداسی سړی دپاره ډیر وعید راغلی دی. (٣) فقط

په محراب کی لمونځ جائز دی که نه؟ سوال: (١٥٢٠) په محراب کی لمونځ کول جائز دی او که نه؟

جواب: جائز دی. (٤)

په نقش اونګار والا مصلی باندی لمونځ جائز دی اوکه نه؟ سوال: (١٥٢١) که چیری پر یوه مصلّی یاجای نماز باندی نقشه دیو روضی یاجومات دخانه کعبی یا مدینی منوری وی اوپه هرحالت کی پیشِ نظر وی نو پرهغی باندی پنج وخته لمونځ اداء کول څنګه دی؟

جواب: لمونځ اداء کیږی (٥) لیکن دنقش اونګار مخ ته راتلل ښه نه دی. (٦) فقط

په خیرنو جاموکی لمونځ درست دی اوکه نه؟ سوال: (١٥٢٢) امام سره دموجودوالي دنورو

---

(١) رد المحتار باب الامامة ج١ ص ٥٢٥ ، ط. س. ج١ ص ٥٢٢. ظفير

(٢) والسهو فی صلوٰة العید والجمعة والمکتوبة والتطوع سواء والمختار عندالمتاخرین عدمه فی الاولین (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٥ ، ط. س. ج٢ ص٩٢). ظفير

(٣) عن ابی هریره ﷺ قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ماسفل من الکعبین من الازار فی النار، رواه البخاری (مشکوٰة کتاب اللباس). ظفير

(٤) یعنی دمقتدی منفرد دپاره جائز دی لیکن دامام دپاره مکروه دی. وکره الخ قیام الامام فی المحراب (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلوٰة ومایکره فیها ص٢٠٤ ، ط. س. ج١ ص٦٤٤). ظفير

(٥) او لغیر ذي روح لا یکره لانها لا تعبد (درمختار) لقول ابن عباس للسائل فان کنت لابد فاعلا فاصنع الشجر وما لا نفس له رواه الشیخان (ردالمحتار باب ما یفسد الصلاة ومایکره فیها ج١ ص٢٠٧ ، ط. س. ج١ ص٦٤٩). ظفير

(٦) ولا باس بنقش خلا محرابه فانه یکره لانه یلهی المصلی (درالمختار) فیخل بخشوعه من النظر الی موضع سجوده ونحوه ویکون منتهی بصره الی موضع سجوده الخ (ردالمحتار باب مایفسد الصلوٰة ومایکره فیها مطلب حکام المسجد ج١ ص٦١٢ ، ط. س. ج١ ص٦٥٨). ظفير

جامودېري خيرني جامی استعمالوی، په هغه پسی په لمونځ کولوکی څه نقص خونسته؟
جواب: لمونځ دهغه صحيح دی، ليکن جامه پاکه پکار ده. (١)

په ورکشاپ کی دممانعت باوجود لمونځ کول څنګه دی؟ **سوال**: (۱۵۲۳) موږ خلق دريل په ورکشاپ کی نوکران يُو موږ په پټه دماپښين لمونځ اداء کوو ليکن دافسر حکم دادی چه څوك لمونځ کوی هغه دی نيمه ګينټه چوټی واخلی او بهر دی لمونځ کوی، په ورکشاپ کی لمونځ کونکی به دسزا مستحق وی. په دی صورت کی څه حکم دی ؟
جواب: کله چي حاکم په ورکشاپ کی لمونځ کول منع کړی دی او دايی ويلی دي نو په رخصت اخستلو سره دباندي لمونځ کول پکاردی، ولی چي دا داسی دی لکه په غصب سوی مزکه کی لمو نځ کول، اوهغه مکروهه وی. نوولی دی خپل لمونځ مکروه کړل سی، (٢) دباندي دی ولاړ سی او لمونځ دي وکړی. اوبيا ورسره دسزا بيره هم سته. فقط

چه لمونځ ګزار زيات وی نو په دروازه کی دريدل درست دی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۵۲۴) په رمضان کی دلمونځ ګزارو دزياتوالی اودجومات دفرش دکموالی په وجهی سره که امام دجومات په دروازه کی دريږی او لمونځ ورکوی نو جائز دی اوکه نه؟
جواب: په دروازه کی دامام دريدل يې په شامی کی مکروهه ليکلی دی، او دامام اعظم رحمه الله داقول يې نقل کړی دی. په دی وجه امام ته پکاردی چه که چيری دمقتديانو دزياتوالی له کبله په دروازه کی دريدلو ته اړ سی نو پښې دی ددروازې څخه دباندي کښيږدی او سجده دی دننه وسی، که چيری داسی وسی نو بهتره ده کنې دضرورت په وجه په دروازه کی په دريدلو او لمونځ ورکولو سره هم لمونځ کيږی ليکن ددی څخه ځان ساتل بهتردی. (٣)

چه دمارغه پرتصوير باندی بله کپړه وغوړوی او لمونځ وکړی نو لمونځ به وسی اوکه نه؟
سوال: (۱۵۲۵) پرکم جای نماز چه دمرغه تصويروی پرهغه باندی چه بل توکر واچوی او

---

(١) الشرط لغة العلامة الخ وشرعًا مايتوقف عليه الشی الخ هی الخ وثوبه (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب شروط الصلوة ج١ ص٣٧٣ ، ط. س. ج١ ص٤٠٢) ليکن فقهاؤ دوسعت په وخت کی په داسی جاموکی لمونځ کول مکروه تنزيهی ليکلی دی: کره کفه الخ وصلاته فی ثياب بذلة يلبسها فی بيته ومهنته ای خدمته ان له غيرها والاّ ، لا.(ايضًا باب مايفسد الصلوة ج١ ص٥٩٩ ، ط. س. ج١ ص٦٤٠). ظفير
(٢) وكذا تكره فی اماكن كفوق كعبة الخ وارض مغصوبة وللغير (الدر المختار علی هامش رد المحتار كتاب الصلوة ج١ ص٣٥٤). ظفير
(٣) وقيام الامام فی المحراب لاسجوده فيه وقدماه خارجه لان العبرة للقدم مطلقا(در المختار) وفی حاشية البحر للرملی الذی يظهر من كلامهم انها كراهة تنزيهة (ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج١ ص٦٠٤ ، ط. س. ج١ ص٦٤٥). ظفير

لمونځ پر کوی نو جائز دی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی لمونځ جائز دی بی دکراهت څخه . [١] فقط

په بوټو کی لمونځ جائز دی که نه؟ **سوال**: (١٥٢٦) په بوټو کی لمونځ جائز دی اوکه نه؟

جواب: په در المختار کی یې په بوټو کی دلمونځ کولوپه باره کی دالیکلی دی چه که چیری بوټ پاك وی نوپه هغه کی لمونځ کول جائز دی، بلکه افضل دی او علاًمه شامی پردی باندی داحدیث نقل کړی دی (صَلُّوْا فِيْ نِعَالِكُمْ وَلاَ تَشَبَّهُوْا بِالْيَهُوْدِ) ، [٢] لیکن په آخرکی یې دعمدة المفتی څخه دانقل کړی دی چې: اِنَّ دخولَ المسجد متنعّلاً مِن سوء الادب [٣] یعنی جومات ته دبوټ سره تلل په دی زمانه کی ښه نه دی. اودا ظاهره ده ځکه چه په دی زمانه کی خلق احتیاط نه کوی ممکنه ده چه پرڅپلیو باندی به پلیتی لګیدلی وی، اواکثره داسی کیږی. کما هو مشاهد ، البته که چیری څپلی یقینًا پاکی وی لکه نوی څپلی نو په دی زمانه کی دهغو سره په لمونځ کولو کی هیڅ حرج نسته بلکه بهتردی کما صرّح به الفقهاء وورد فی الحدیث. فقط

دلمونځ څخه وروسته دُعاء او په هغه کی ددَارکَ اضافه: **سوال**: (١٥٢٧) امام دفرضو څخه وروسته دُعا په داشان کوی (اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلاَمُ وَمِنْكَ السَّلاَمُ الخ وَاَدْخَلْنَا دَارَكَ السَّلاَمَ) الخ لفظ د دَارَكَ ویل درست دی اوکه نه؟

جواب: د: دَارَكَ لفظ ثابت نه دی، داویل نه دی پکار. صرف (وَاَدْخِلْنَا دَارَ السَّلاَمِ) ویل پکار دی. فقط

دجَمعی څخه وروسته څرنګه دُعاء وغوښتل سی؟ **سوال**: (١٥٢٨) دجَمعی څخه وروسته به امام او مقتدیان په شریکه دُعا غواړی اوکه جلا جلا ؟ اوکه یوځای وغواړی نوصرف دیو واری دُعا غوښتلو څخه وروسته به پرمخ باندی لاسونه راتیروی اوکه دری٣ واری؟

جواب: امام چې څه وخت دلمونځ څخه فارغ سی نو سره دمقتدیانو دی ټول په شریکه دُعاء وغواړی بیادی سُنت اونفل وکړی او خپل کاروبار ته دی ولاړ سی دوباره او دریم بار دُعا په ذکر سوی طریقی سره غوښتل ثابت نه دی. او مقتدیان مقیَّد ساتل تر دویمی او دریمی دُعا پوری جائز نه دی. فقط

---

(١) واختلف فیما اذا کان التمثال خلفه والاظهر الکراهة ولایکره لو کان تحت قدمیه او محل جلوسه لانها مهانته الخ او علی خاتمه بنقش غیر مستبین قال فی البحر ومفاده کراهة المستبین لا المستتر بکیس او سرة او ثوب آخر (در المختار) بان کان فوق الثوب الذی فیه صورة ثوب ساتر له فلا تکره الصلاة فیه لاستتارها بالثوب (ردالمحتار باب مایکره فی الصلوة ج١ ص ٦٠٢ – ٦٠٧ ، ط. س. ج١ ص٦٤٨). ظفیر

(٢) ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها مطلب احکام المسجد ج١ ص٦١٥ ، ط. س. ج١ ص٦٥٧. ظ

(٣) ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها مطلب احکام المسجد ج١ ص٦١٥ ، ط. س. ج١ ص٦٥٧. ظ

دپان او چایو څخه وروسته دخولې پرېوللو څخه بغیر لمونځ کول څنګه دي؟ **سوال**: (١٥٦٩) که یو سړی دچایي څښلو یاپان خوړلو څخه وروسته دومره وخت ودریږي، چه دپان او چایو اثر ولاړ سي نو دخولې پرېوللو څخه بغیر لمونځ کولی سي او که نه؟ اوکه ضرورت دمضمضې سته؟

جواب: خوله پرېولل بیاهم بهتردی اوکه یې نه ومینځې نو هم به لمونځ وسي. (١) فقط

دامام دقتلیدلو په وخت کې مقتدیان نیت ماتولی سي اوکه نه؟ **سوال**: (١٥٧٠) که چیرې دجَمعې په حالت کې دښمن راسي اوامام قتلوي نو مقتدیان نیت مات کړي او دښمن ونیسي اوکه څه وکړي؟

جواب: حنفي فقهاؤ لیکلي دي چه داِحیاء نفس (دیو نفس دژوند دخوندي کولو) دپاره لمونځ ماتول واجب دي. په شامي او در المختار کې دي: ویجب القطع لإنجاء غریقٍ او حَریقٍ (٢) الخ لهٰذا په صورتِ مسئوله کې لمونځ ماتول اودامام ساتل پکاردي. او دحضرت عمر رضی الله عنه دشهادت قصه په لمانځه کې معروفه ده. اودحدیثو په کتابونوکې ذکر سوی دي چه مقتدیانو صحابه ؤ رضی الله عنهم بل صحابي امام کړی اولمونځ یې پوره کړی او بعضې صحابه ؤ رضی الله عنهم لمونځ مات کړی او قاتل یې ونیوی. فقط

دبجلکې څخه په کښته لنګ یا پرتوګ سره لمونځ مکروهه دي: **سوال**: (١٥٧١) که چیرې پرتوګ دبجلکې څخه کښته وي نو په دې سره لمونځ مکروهه دی اوکه نه؟

جواب: مکروهه (٣) دي. فقط

صرف په لنګ کې لمونځ درست دي: **سوال**: (١٥٧٢) یو سړی وس لرونکی حاجي دی او دګرمي په موسم کې پنځه وخته لمونځ په یوه لنګ کې کم چه دزنګونانو څخه دوې ګوتې کښته وي او دیوبل خادرسره لمونځ کوي. بعضې وخت لمونځ صرف په همدغه لنګ کې کوي. نو دهغه لمونځ کیږي اوکه نه؟

جواب: چې صرف په همدغه لنګ کې کوي نودهغه لمونځ کیږي (٤) خو بهتره داده چه په

---

(١) قال اتی رسول الله ﷺ بخبز ولحم وهو في المسجد فأكل وأكلنا معه ثم قام فصلی وصلینا معه ولم نزد علی ان مسحنا ایدینا بالحصبآء رواه ابن ماجة (مشكوٰة كتاب الاطعمه ص٣٦٢) بالحصباء ای بالحجارات الصغار استعجالا للصلوة او بیانا للجواز (مرقاة ج۴ ص ٣٧٩). ظفیر

(٢) الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب ادراك الفریضة ج١ ص٦٦٢، ویجب (قطع الصلوة) لاغاثة ملهوف وغریق وحریق (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصلوة الخ ج١ ص٦١٣ ، ط. س. ج١ ص۶۵۴). ظفیر

(٣) قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ماسفل من الكعبین من الازار فی النار رواه البخاری (مشكوٰة كتاب اللباس ص ٣٧٣) لان الصلوة فی الحریر مكروهة للرجال (الاشباه والنظائر ص١٩٧). ظفیر

(٤) والرابع ستر عورته الخ وهی للرجل ما تحت سرته الی ماتحت ركبتیه (الدرالمختارعلی هامش رد المحتار =

صورت داستطاعت کی دلنگ او څادر یاقمیص اوپرتوگ اوخولۍ یاخولۍ او لنگوټه دواړو سره لمونځ وکړی داغوره دی. (۱) فقط

دريښمي پرتوګاښ سره لمونځ درست دی که نه؟ **سوال**: (۱۵۷۳) ريښمي کپړه سړی ته حرامه ده او لمونځ ورسره مکروه دی، غاية الاوطار جلد اول ص ۱۹۰، ليکن په فتاوٰی هنديه څلورم جلد کی يې ليکلی دی چه که چيری دوريښمو دپرتوګاښ سره لمونځ وکړی نو جائز دی مکروهه به نه وی ليکن اغوستونکی به دګناه مرتکب وی؟

جواب: داخو ظاهره ده چه وريښمی جامه سړی لره اغوستل حرام دی، اوپه دی سره لمونځ به هم مکروهه وی (۲) اوپه فتاویٰ هنديه کی يې غالبًا دلمونځ بی کراهته جواز ددی دپاره ليکلی دی چه دبعضو په نزد دوريښمو پرتوګاښ جائز دی کذا فی الدرالمختار: وتکره التکة منه ای من الديباج هو الصحيح وقيل لاباس به الخ وفی الشامی عن التتارخانيه ولاتکره تکة الحرير لانها لاتلبس وحدها، وفی شرح الجامع الصغير لبعض المشائخ لاباس بتکة الحرير للرجال عند ابی حنيفة وذکر صدر الشهيد انه يکره عندهما (۳). ددی روايت څخه يوه وجه دتطبيق هم معلومه سوه، چه صاحب دغاية الاوطار به دصاحبينو قول اخستی وی اوپه فتاویٰ هنديه کی به يې دامام صاحب قول اختيار کړی وی. ددی څخه علاوه په غاية الاوطار کی يې دوريښمو کپړه ليکلی ده دپرتوغاښ سره يې بحث نه دی کړی. دکمربند (پرتوغاښ) په کراهت کی اختلاف دی. کمامرّ. فقط

پرسرکاري کاغذ ياسرکاري بکس باندي لمونځ: **سوال**: (۱۵۷۴) که چيری يوسړی دسرکاری دفتر څخه کاغذ يا دلرگی بکس بی اجازته راوړی اوپرهغه باندی جای نماز وغوړوی او لمونځ پرکوی نو لمونځ به يې ادا سی اوکه نه؟

جواب: لمونځ ورباندی صحيح دی خومکروه دی. کما فی الارض المغصوبة (۴)، او اعاده يې واجبه نه ده. فقط

= باب شروط الصلوة ج۱ ص۳۷۴ ، ط. س. ج۱ ص۴۰۴). ظفير

(۱) والمستحب ان يصلی الرجل فی ثلثة اثواب ازار وقميص وعمامة ولوصلی فی ثوب واحد متوشحا به جميع بدنه کما يفعله القصار فی المقصرة جاز من غير کراهة مع تيسير وجود الطاهر الزائد ولکن ترک الاستحباب (غنية المستملی ص۳۳۷). ظفير

(۲) لان الصلوة فی الحرير مکروهة للرجال بخلاف الصلوة فی الثوب النجس فانها غير صحية (الاشباه والنظائر فن ثانی کتاب الصلوة ص۱۹۷). ظفير

(۳) ردالمحتار کتاب الحظر والاباحة فصل فی اللبس ج۵ ص ۳۱۰ ، ط. س. ج۱ ص ۳۵۳ - ۳۵۴ . ظفير

(۴) وکذا تکره فی اماکن کفوق کعبة الخ وارض مغصوبة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصلوة ج۱ ص۳۵۴ ، ط. س. ج۱ ص ۳۷۹ - ۳۸۱). ظفير

دڅلورو آنو په نقصان باندې لمونځ ماتول څنګه دي؟ سوال: (۱۵۷۶) که دڅلورو آنو نقصان کیږي نو لمونځ ماتول بې معصیته جائز دي اوکه نه؟

جواب: په درالمختار کې دي چه دیوه درهم مقدار په نقصان کیدلو باندې لمونځ ماتول درست دي اودرهم څلورو آنو ته نز دې وي. اوشامي دبعضوفقهاؤ څخه تردې پرکم باندې هم دلمونځ ماتولو جواز نقل کړې دی. لیکن عام مشائخ پرهمدې خبره دي چه دڅلورو آنو په نقصان باندې قطع کولی سی. (۱) فقط

چه دننه ځای نه وي نو په دروازوکې دریدل څنګه دي؟ سوال: (۱۵۷۷) په جومات کې دننه دصفونو پوره کولو څخه وروسته په دروازو کې دری ۳ یاڅلور لمونځ ګزار یو ځای سی ودریږي، په دې صورت کې چه کم لمونځ ګزار په دروازو کې ودریږي دهغوی لمونځ بې کراهته جائز دی اوکه مکروه؟

جواب: دفقهې په کتابونو کې لیکلي دي چه په دروازه کې لمونځ کول مکروهه دي لیکن که چیری دلمونځ ګزارو درش په وجه لکه څنګه چه دجُمعې په ورځ کیږي که یوڅو یوڅو سړي په دروازوکې کم چه فراخه دي ودریږي نودضرورت په وخت کې په دې کې څه حرج نسته اوپه لمونځ کې خلل نه راځي. (۲) فقط

دسرو زرو په سَلۍ کې لمونځ مکروه دي: سوال: (۱۵۷۸) دسروزرو په سَلۍ کې لمونځ کول څنګه دي؟

جواب: دسرو زرو ګوتمۍ او سَلۍ اغوستل هروخت دسړیانو دپاره حرام دی، کما في الحدیث: نهٰی رسول الله ﷺ عن خاتم الذهب، الحدیث (۳) نو کله چي دسرو زرو سلۍ اچول دنارینه ؤ لپاره په هروخت کي حرام دي، نو په لمونځ کی هم حرام دی او لمونځ سره

---

(۱) ویباح قطعها لنحو قتل حیّة وند دابة وفَور قِدر وضیاع ما قیمته درهم له اولغیره (در المختار) قال فی مجمع الروایات لان ما دونه حقیر فلا یقطع الصلاة لاجله لکن ذکر فی المحیط فی الکفالة ان الحبس بالدانق یجوز فقطع الصلاة اولی هٰذا فی مال الغیر اما فی ماله یقطع والاصح جوازه فیهما اهـ وتمامه فی الامداد والذی مشی علیه فی فتح القدیرالتقیید بالدرهم (ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج۱ ص۲۱۲، ط. س. ج۱ ص۶۵۴). ظفیر

(۲) وقیام الامام فی المحراب لا لسجوده فیه وقدماه خارجه لان العبرة للقدم مطلقا الخ وانفراد الامام علی الدکان الخ وکره عکسه فی الاصح وهٰذا کله عندعدم العذر لجمعة وعید فلو قاموا علی الرفوف والامام علی الارض اوفی المحراب لضیق المکان لم یکره (الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار باب مایکره فیها ج۱ ص۶۰۴ – ۶۰۵ ، ط. س. ج۱ ص ۶۴۵ – ۶۴۲. ظفیر

(۳) عن علي رضی الله عنه قال نهٰی رسول الله ﷺ عن لبس القسي والمعصفر وعن تختم للذهب الخ رواه مسلم (مشکوٰة باب الخاتم ص ۳۷۸). ظفیر

دكراهته ادا كيږي يعني لمونځ كيږي خو مكروهه [1] دي.

چه دځه ويلو څخه وروسته دامام څخه هيرسي، نو څه وكړي؟ سوال: (١٥٧٩) كه يوسړى په جهر لمونځ كى څه قدر قرآئت ولوستى اومخ ته ورڅخه هير سو. مقتدى فتح ورلره وركړه خوامام فتح وانه خسته. حتٰى چى په دويم بار او دريم بار باندى هم امام فتح وانه خسته بلكه لمونځ ئى مات كړى او دنوى سره ئى لمونځ پوره كړى. دامام دافعل جائز دى اوكه نه؟

آياپه دي صورت كي دنوي سره شروع كړي؟ سوال: (١٥٨٠) كم سړى ته چى داسى صورت وړپيښ سى نوهغه ته لمونځ ماتول او دنوى سره تحريمه كول پكاردى اوكه بل ايت اوبل صورت ته اوښتل پكاردى، يعنى په صورت دعدم قراءة ما يجوز به الصلاة؟

په پورته درج صورت كي پرلمونځ ماتولو باندي زور وركول غلط دي: سوال: (١٥٨١) كه چيرى يوسړى په پورتنى صورت كى دلمونځ دفسخ كولو اودنوى سره پرتحريمه باندى زور وركوى اوبل ايت اوصورت ته اوښتلو ته ناجائز وائى او دلمونځ په فسخ كولوكى هغه عبارت حجت نيسى كم چى دسهار دسنتونو سره تعلق لرى: اذا خاف فوت الجماعة يتركها، په پورتنى صورت كى داعبارت دلمونځ دفسخ كولو دليل جوړول صحيح دى اوكه نه؟

ديتركها څه معنٰى ده؟ سوال: (١٥٨٢) په ذكر سوى عبارت كى د: يَتْرُكُهَا دا معنٰى ده چه كه چيرى چا دجَمع (دريدو) څخه وروسته سُنت شروع كړل او دشروع كولو څخه وروسته ورسره دجَمعى فوت كيدلو بيره پيداسى، نو سُنت دى مات كړى اوپه جَمع كى دى شريك سى. لفظ د: يَتْرُكُهَا دواړو صورتونو ته شامل دى اوكه يوه صورت ته اوكم صورت ته. كه چيرى ثانى صورت ته شامل وى نو دحديث (لا تبطلوا اعمالكم) څه مطلب دى؟

جواب: (١، ٢) امام لره په دغه صورت كى فتح اخستل پكار وه، يا ورلره دبل آيت ياسورة طرفته انتقال كول پكار وو. اوكه چيرى په قدر د: مَا يَجُوْزُ بِهِ الصَّلٰوةُ، يا دمستحب په اندازه قرآئت سوى وو، نو ركوع كول پكار وو. لمونځ ماتول په داسى حالت كى فقهاؤ نه دى ليكلى. ردالمحتار، تتمه يكره ان يفتح من ساعة كما يكره للامام ان يلجئه اليه بل ينتقل الى آية اخرى لا يلزم من وصلها ما يفسد الصلوة والى سورة اخرٰى او يركع اذا قرأ قدر الفرض كما جزم به الزيلعى وغيره فى روايته قدر المستحب كما رجحه الكمال ؒ وفى الدرالمختار بخلاف فاتحه على امامه فانه لايفسد مطلقًا لفاتح وآخذ بكل حالٍ ؒ

[1] لان الصلوة فى الحرير مكروهة للرجال (شرح حموى على الاشباه والنظائر ص١٩٧). ظفير

وفی الشامی قوله بکل حال ای سواء قرء الامام ما تجوز به الصلوٰة ام لا انتقل الی آیة اخری ام لا تکرر الفتح ام لا هو الاصح (١) نوکله چه فقهاؤ دومره وسعت په دی کی ایښی دی نوبیا لمونځ ماتول مناسب نه ؤ، اوپه حکم دایت په دی حالت کی لمونځ ماتول ممنوع ؤو.

(٣) دا خبره پورته واضحه سوه چه په داسی حالت کی فقهاؤ فتحه اخیستل یا انتقال اِلی آیَةٍ اُخْرٰی او یا اِلی سُوْرَةٍ اُخریٰ جائز ګڼلی دی. نودی ته ناجائز ویل اولمونځ ماتول او پر دوباره پرتحریمه تړلو باندی زور ورکول دجهل په وجه دی. په شرعی مسائلو باندی عالم او فقیه داسی نسی ویلی، اودا احتیاط نه دی بلکه وهم دی او خطاده. اومذکوره عبارت په دی باره کی دلیل راوړل اودجواز صریح روایات اودفقهاؤ حکم پریښول بل جهل دی. او دا استدلال غلط دی دیترُکُهَا دا معنٰی ده چه نه دی شروع کوی. دانه چه دشروع کولو څخه وروسته دی مات کړی. دشروع کولو څخه وروسته دقطع کولو ممانعت فقهاؤ په ډاګه لیکلی دی: والشارع في النفل لا يقطع مطلقا ويتمه ركعتين وكذا سنة الظهر وسنة الجمعة اذا اقيمت او خطب الامام يتمها اربعًا على القول الراجح لانها صلوٰة واحدة وليس القطع للاكمال بل للابطال خلافا كما رجحه الكمال (درالمختار) قوله خلافًا لما رحجه الكمال حيث قال وقيل يقطع على رأس الركعتين وهو الراجح الخ شامی (٢). فقط

دلمونځ ګزارو مخ ته په څومره فاصلې سره تیریدل پکاردي: **سوال**: (١٥٨٣) دجُمعي په ورځ اکثره سړی دلمونځ ګزارو مخ ته تیر یږی. آیاڅه فاصله هم مقرره ده چه ددغه فاصلی څخه تیریدل جائز دی؟

جواب: په لوی جومات کی که چیری په هغه ځای کي څوك تیر سي چي دلمونځ کوونکي نظر نه ورباندي لګيږي (په هغه صورت کي چي دلمونځ کوونکي نظر دسجدې پرځای وي) نو دلمونځ ګزار مخ ته که سړی تیرسی نو درست دی. او په کوچنی جومات کی کم چه ترلسو ١٠ لاسونو کم وی مخ ته تیریدل په هیڅ ځای کی هم درست نه دی. کذا فی الدر المختار. (٣) فقط

(١) رد المحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج١ ص٥٨٢، ط. س. ج١ ص٦٢٢ - ٦٢٣. ظفير

(٢) رد المحتار باب ادراك الفريضة ج١ ص ٦٢٨، ط. س. ج٢ ص ٥٣. ظفير

(٣) ولايفسدها نظره الى مكتوب الخ ومرور مار فى الصحراء وفى مسجد كبير بموضع سجوده فى الاصح او مرور بين يديه اى حائط القبلة فى بيت ومسجد صغير فانه كبقعة واحدة مطلقًا الخ وان اثم المار لحديث البزار ولو يعلم المار ماذا عليه من الوزر لوقف اربعين خريفا (درمختار) قوله مسجد صغير وهو اقل من ستين ذراعًا وقيل من اربعين وهو المختار كما اشار فى الجواهر، قهستانى (ردالمحتار باب مايفسد الصلوٰة ومايكره فيها ج١ ص٥٩٣، ط. س. ج١ ص٦٣٤). ظفير

دلمانځه څخه وروسته په لوړ آواز سره كلمه ويل څنګه دي؟ سوال: (۱۵۸۴) وعن عبدالله بن زبير قال كان رسول الله ﷺ اذا سلم من صلٰوته يقول بصوته الاعلٰى لا الٰه لا الله، وحده لا شريك لـه لـه الملك وله الحمدوهو علٰى كل شى قدير لاحول ولا قوة الا بالله ولا نعبد الا اياه له النعمة وله الفضل وله الثناء الحسن لا الٰه الا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون، رواه مسلم مشكوٰة شريف باب الذكر بعد الصلٰوة. يو سړى دلمونځ څخه وروسته دپورته ليكل سوى حديث په موجب درى ۳ وارى كلمه شريفه په لوړ آواز سره وايي، په دى باره كى څه حكم دى؟

جواب: عالمان په لوړ آواز سره كلمه طيبه دلمونځ څخه وروسته په خاص كيفيت سره دويلو څخه منع كوى ولى چه دا داخلِ بدعت شِعار سوى دى اواصل په داسى اذكارو كى چونكه په كرار ويل دى لكه څنګه چه وارد دى (اِنَّكُمْ لاَتَدْعُوْنَ اَصَمَّ وَلاَ غَآئِبَ) اودحضرت رسول ﷺ په لوړ آواز سره ويل دتعليم په غرض ؤ. ددى وجه څخه نور خلق دجهر مُفْرِط څخه پرداسى موقع باندى بنديږى. او بهتره داده چه داټول كلمه ترآخره پورى وويل سى او آواز دى زيات لوړ نه كړل سى چه په هغه سره نورو لمونځ ګزارو اوذكر كونكى ته تكليف ورسيږي. (۱)

په تصوير والاجامو كى لمونځ كيږي اوكه نه؟ سوال: (۱۵۸۵) تصويركه پرجامى باندى وى نو ددغه جامى سره به لمونځ وسى اوكه نه؟

جواب: كه دساه لرونكي شي تصوير ؤ نه كيږي اوكه دبى ساه شي وي نو وبه سى. (۲)

چه شمله زياته وى نو ايا لمونځ مكروه تحريمى كيږي: سوال: (۱۵۸۶) لنګوټه ترل څومره سنت دى، او دهغې شمله پرېښوول څومره سنت دي؟ كه چيرى يې څوك تركوناټو پورى پريږدى نو لمونځ مكروهِ تحريمى كيږى. په دى كى شرعًا څه حكم دى؟

جواب: په در المختار كى دى چه دلنګوټې شمله شاته پرېښول مستحب دى. اودشا تر مينځه پورى يې كيدل مستحب دى. اوبعضو ويلى دى چه يوه لويشت به وى. اودا ويل ددغه سړى چه كه چيرى دپاؤ باندى لويشت څخه زياته شمله پريږدى نو لمونځ به مكروه

---

(۱) ويكره الاعطاء الخ ورفع صوت بذكر (درمختار) فتارة قال انه حرام وتارة قال انه جائز الخ لانه حيث خيف الرياء اوتاذى المسلمين اوالنيام الخ (ردالمحتار مطلب رفع الصوت بالذكر ج۱ ص۲۱۸، ط. س. ج۱ ص۲۵۹). ظفير

(۲) وكره الخ لبس فيه تمائيل ذى روح (مختار) وياتى ان غير ذى الروح لايكره (ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج۱ ص۲۰۵، ط. س. ج۱ ص ۶۴۴ - ۶۴۷) قوله ولبس ثوب فيه تصاوير لانه يشبه حامل الصنم فيكره وفى الخلاصة وتكره التصاوير على الثوب صلى فيه اولم يصل اه وهذه الكراهة تحريمية (البحر الرائق، باب مايفسد الصلاة وما يكره فيها ج۲ ص۷۲). ظفير

تحریمی سی داغلط دی. شمله دشا ترمینځ پوری کیدل یایوه لویشت کیدل داټول دمستحبو أمورو څخه دی ددی خلاف مکروه تحریمی نه دی اوپه لمونځ کی هیڅ کراهت رانغی. دشملی په باره کی یو قول په در المختار کی داهم دی چه دناستی ترځای پوری دشملی کیدل مستحب دی. (١) ددی څخه معلومه سوه چه دملا تربیخ پوری یعنی دکوناټو تر شروع پوری دشملی کیدل هم مکروهه نه دی. خلاصه دا ده چه دا ځومره اقوال چه دی داستحباب باره کی دی، باقی ګناه په هیڅ حال کی نسته که شمله کوچنی وی اوکه لویه. همدغه شان دلنګوټی داوږدوالی شرعًا هیڅ حدخاص نسته. دحضور ﷺ لنګوټه به کله دولس لاسه وه اوکله اووه لاسه، اونورو ته هغوی ﷺ دڅه خاص اوږدوالی حکم نه ؤو فرمایلی. نوځرنګه چه عادت وی اوډومره تړلو چي عادت وی ودی تړی، هیڅ وهم دی نه کوی. (٢) فقط

په ریشمی جامه کی سوی لمونځ وسو اوکه نه؟ سوال: (۱۵۸۷) بی دشرعی ضرورت څخه ریښمی جامه اغوستل سړی ته اولمونځ پکښي کول مکروه تحریمی دی اوکه مکروه تنزیهی اوپر اولنی تقدیر دلمونځ اعاده به واجب وی او که نه ؟

جواب: په ظاهره (لمونځ) مکروه تحریمی دی اواعاده یې واجبه ده کما من وجوب الاعادة بالصلوٰة فی ثوب فیه صورة بمنزلة من یصلی وهو حامل صنم (٣) الخ ص۳۰۷ جلد اول فی بیان واجبات الصلوٰة. فقط

په خیرنو جامو کی لمونځ مکروه دی اوکه نه؟ سوال: (۱۵۸۸) خیرنی جامی او دتیر کال ګرمی جامی په ثیاب بَذله کی داخلی دی اوکه نه؟ او لمونځ به په دی کی جائز وی یا مکروه ؟

جواب: دغه جامی دخیرن والی په وجهی سره ثیابِ بذله نه سوی، هم دغه شان دتیرکال ګرمی جامی په ثیابِ بذله کی داخلی نه دی. لهٰذاپه هغی کی به لمونځ مکروه نه وی. (٤)

---

(١) وندب لبس السواد وارسال ذنب العمامة بین کتفیه الی وسط الظهر وقیل لموضع الجلوس وقیل شبر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار مسائل شتیٰ ج۵ ص۲۲۰ ، ط. س. ج١ ص۷۵۵). ظفیر

(٢) ذکر فیه انه کان له صلی الله علیه وسلّم عمامة قصیرة وعمامة طویلة وان القصیرة کانت سبعة اذرع والطویلة اثنی عشر ذراعا (مرقاة المفاتیح، کتاب اللباس ج۴ ص۴۲۷). ظفیر

(٣) ردالمحتار باب صفة الصلوٰة مطلب واجبات الصلاة ج١ ص۴۲۲، ط. س. ج١ ص۴۵۷، په شرح حموی کی دی: لان الصلاة فی الحریر مکروهة للرجال. ظفیر

(٤) وصلاته فی ثیاب بذلة یلبسها فی بیته ومهنته ای خدمته ان له غیرها والاّ لا (درالمختار) وفسّرها فی شرح الوقایة بما یلبسه فی بیته لا یذهب به الی الاکابر والظاهر ان الکراهة تنزیهیة (ردالمحتار باب مایفسد الصلوٰة ومایکره فیها ج١ ص ۵۹۹ ، ط. س. ج١ ص۶۴۰). ظفیر

دلمونځ څخه وروسته چپه طرف ته په ګرځیدلو سره دُعا کول څنګه دي؟ سوال: (۱۵۸۹) زید دمازدیګر په لمونځ کی امامؤ دسلام څخه وروسته یې چپه طرفته مخ کړی، او مناجات یې وکړل. داجائز دی که نه ؟

جواب: دکمو لمونځونو څخه وروسته چه سنت نسته لکه سهار او مازدیګر په دی کی امام ته اختیار دی که راسته طرفته مخ کوی کښینی اوکه چپه طرفته، او دحدیث شریف څخه دواړي خبری ثابتی دی او حنفی فقهاؤ هم په دواړو کی اختیار ورکړی دی. اوچپه طرف ته پرمخ کونکی باندی طعن (اواعتراض) کول جهالت دی ددینی مسائلو څخه. (۱) فقط

په لمونځ کی درحمت عالم ﷺ خیال راتلل او راوستل څنګه دي؟ سوال: (۱۵۹۰) که چیری په لمونځ کی درسول الله ﷺ خیال راسی نو لمونځ به وسی اوکه نه؟. که یې چیری په لمونځ کی خیال راوستی نو څه حکم دی؟

جواب: کله چه په لمانځه کی پخپله په التحیات کی اودُرود شریف کی دحضور ﷺ ذکر دی نو خیال راتلل ضروری سوه. باقی لمونځ خالص عبادت دالله ﷻ دپاره دی، دغیر الله خیال علی سبیل التعظیم والعبادة راتلل نه دي پکار. او لمونځ په هر حالت کی صحیح دی ولی چه پرخیال باندی سوال اوجواب نسته. (۲) فقط

په محراب کی دلمونځ ګزار یوازي لمونځ درست دی اوکه نه؟ سوال: (۱۵۹۱\۱) په محراب کی دیوازی لمونځ ګزار لمونځ درست دی اوکه نه؟

په محراب کی ودریدی امامت یې وکړي نو لمونځ وسو اوکه نه ؟ سوال: (۱۵۹۲\۲) په مذکور محراب کی که چیری امام ودریږی او لمونځ ورکړي نو لمونځ به وسی اوکه نه؟

په محراب کی به دمقتدی لمونځ وسی اوکه نه؟ سوال: (۱۵۹۳\۳) په مذکور محراب کی به دمقتدی لمونځ وسی اوکه نه؟

امام په څو مره لوړوالی کی امامت کولی سی؟ سوال: (۱۵۹۴\۴) امام چه په څومره لوړوالي کی ودریږی نو امامت کولی سی؟

---

(۱) وخیّر فی المنیة بین تحویله یمینا وشمالا واماما وخلفا وذهابه لبیته واستقباله الناس بوجهه ولودون عشرة مالم یکن بحذائه مصلی ولو بعیدا علی المذهب (درمختار) لکن التخییر الذی فی المنیة هو انه ان کان فی صلاة تطوع بعدها فان شاء انحرف عن یمینه او یساره اوذهب الی حوائجه اواستقبل الناس بوجه الخ (ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۹۲ ، ط. س. ج۱ ص۵۳۱). ظفیر

(۲) عن ابی هریرة ﷺ قال قال رسو الله ﷺ ان الله تجاوز عن امتی ما وسوسوت به صدرها ما لم تعمل به او تتکلم متفق علیه (مشکوة باب فی الوسوسه ص۱۸). ظفیر

امام پر خومره لوړوالی باندی دریدی سی؟ سوال: (١٥٩٥\٥) دصحن دتنګوالی په عُذر یا دځنګل وغیره مزکي دنابرابري کیدلو په وجه امام ترخومره لوړوالی پوری دریدی سی او لمونځ ورکولی سی کم چه مکروهه نه وی ؟

په قصد سره دمکروه ارتکاب په لمونځ کی ختکه دی؟ سوال: (١٥٩٦\٦) که چیری په قصد سره په لمونځ کی دمکروه فعل ارتکاب وکړی نو لمونځ کیږی اوکه نه؟ او ګنهګاریږی او که نه ؟

دیو مولوی فتوٰی: **سوال**: (١٥٩٧\٧) مولوی اشرف علی صاحب سلمه تحریر فرمایلی دی، چه امام ته دومره لوړ دریدل مکروهه دی، چه کتونکی ته لوړ معلومیږی؟

په خومره لوړوالی سجده کولی سی؟ سوال: (١٥٩٨\٨) که چیری دمقتدی دسطحی سره برابر امام ودریږی او سجده په لوړوالی باندی کوی نو دهغه دپاره دخومره لوړوالی اجازت دی، دامام څخه مقتدیان پر خومره لوړوالی باندی دریدی سی؟

مقتدی ترامام لوړ دریدی سی که نه؟ سوال: (١٥٩٩\٩) ترامام مقتدیان په خومره لوړوالی باندی دریدی سی؟

چه امام یوه لویشت لوړ ولاړ وی، نو څه حکم دی؟ سوال: (١٦٠٠\١٠) که چیری دجومات ددروازی چَوکاټ یاکرسی یا چوتره تریوی لویشتي کم لوړ وی نوپرهغه باندی په دریدلو سره امام امامت کولای سی اوکه نه ؟

چه تکبیرونه او سلام دامام سره ونه کړی او مخکی ختم کړی ، نو څه حکم دی؟ سوال: (١٦٠١\١١) تکبیر تحریمه یا نور تکبیرونه یا دواړه سلامونه دلمونځ دختمیدلو یا دسجده سهوی سلام چي شروع خو کړل سی دامام سره یعني ترامام لږ وروسته لیکن ختم سی دامام څخه مخکی نو دمقتدی لمونځ به وسی او که نه؟

کم مقتدی چه دامام څخه مخکی رکوع او سجده کوی دهغه لمونځ کیږی او که نه ؟ سوال: (١٦٠٢\١٢) که چیری مقتدی دامام څخه مخکی رکوع یا سجده یا قومه وغیره وکړی نو دمقتدی لمونځ به وسی اوکه نه؟ اودامام څخه مخکی دسجده کوونکی مقتدی سر به دخره په شان کیږی اوکه نه؟

دخوب په غلبه کی په امام پسی لمونځ کیږی اوکه نه؟ سوال: (١٦٠٣\١٣) که چیری په لمانځه کی مقتدی په امام پسی په رکوع، سجده، قومه، قیام، قعده وغیره کی دخوب دوجهي څخه کوږ کوږ کیږي نو په دی صورتونو کی دمقتدی لمونځ کیږی اوکه نه؟

چه مقتدی دلمونځ دختمیدلو څخه مخکی سلام وګرځوی، نوڅه حکم دی؟ سوال: (١٦٠٤\١٤) که چیری مقتدی دلمونځ دختمیدلو څخه مخکی سلام وګرځوی، او فوراً

دوریادیدلو څخه وروسته دخبرو کولو څخه بغیر لمونځ دامام سره پوره کړی نولمونځ به وسی اوکه نه؟

دخوب په غلبه کی لمونځ اداء کړی اوکه یې پریږدی؟ سوال: (١٢٠٥\١٥) دخوب په غلبی یا اربږمي کی دلمونځ څه حکم دی، اداء یې کړی اوکه یې پریږدی؟

که په لمونځ کی خارښت وربا ندی راځی نو څه وکړی؟ سوال: (١٢٠٦\١٢) چي په لمونځ کی خارښت ځوواری دلاس په واسطه په ګرولو سره دفع کړل سی، یا دپزی څخه څو واری (عطس) پریچی وایستل سی، اودری واری داسي وکړل سي نو دلمونځ مفسد خونه دی؟

که چیری قومه په اطمینان سره ونه کړی نو څه حکم دی ؟ سوال: (١٢٠٧\١٧) چه په لمونځ کی قومه او جلسه په اطمینان سره په ښه ډول ونه کړی سی نو ددغه لمونځ څه حکم دی؟

چه نکریزی ولګوی نو لمونځ درست دی اوکه نه؟ سوال: (١٢٠٨\١٨) چه سرې نکریزی ولګوی اوپه ناسته لمونځ کوی نو جائزدی اوکه نه؟

په بندو موټانو سره لمونځ: سوال: (١٢٠٩\١٩) چه په لاسونو نکریزی پوری کړی اوپه بَندو مُوټو سره لمونځ کوی نو جائز دی که نه؟

جواب: (١) درست دی.

(٢) لمونځ به وسی خو دامام دا فعل مکروه دی، اوپه لمونځ کی به کراهت وی.

(٣) وبه سی. (مثل مقصورة دمشق التی هی فی وسط المسجد خارج الحائط القبلی یکون الصف الاول بینهما مایلی الامام فی داخلها وما تصل به من طرفیها خارجا عنها من اوّل الجدار الی آخره فلا منقطع الصف بیناتها کما لا ینقطع بالمنبر الذی هو دخلها شامی ج١ص **٥٩٥** جمیل الرحمٰن.).

(۴) په درمختار کی دی: وانفرد الامام علی الدکان للنهی وقدر الارتفاع بذراع ولا باس بما دونه وقیل مایقع به الامتیاز وهو الاوجه ذکره الکمال (درمختار) علاّمه شامی په دی باندی لیکلی دی قوله: وقیل هو ظاهر الروایة قال فی البحر والحاصل ان التصحیح قد اختلفت والاولی العمل بظاهر الروایة واطلاق الحدیث وکذا رجحه فی الحلیة ([1]) .

دنهی حدیث دادی قوله للنهی وهو ما اخرجه الحاکم انه ﷺ نهی لن یقوم الامام فوق ویبقی الناس خلفه الخ شامی. ([2]) نو معلومه سوه چه په یوه روایت کی دیوه لاس په

([1]) و([2]) رد المحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج١ ص٢٠۴ – ٢٠٥، ط. س. ج١ ص٦۴٢. ظفیر

لوړوالی باندی دامام دریدل مکروهه دی او ظاهر روایت دادی چه په دومره اندازه کی لوړیدل په کم سره چه امتیاز وی اودلیری ښخه کتونکی یې لوړ ګڼی مکروهه دی لکه ښنګه چه مولانا اشرف علی صاحب تحریر فرمایلی دی. په بحر کی یې فرمایلی دی چه په دی باندی عمل اولٰی دی ځکه چه داظاهر الروایة دی اودحدیث مقتضیٰ هم دغه ده. بیا وړاندی په درمختار کی دی: وهٰذا کله عند عدم العذر کجمعة وعید فلو قاموا علی الرفوف والامام علی الارض او فی المحراب لضیق المکان لم یکره (١) ددی ښخه معلومه سوه چه که چیری عُذروی نوامام لره پرلوړ ځای باندی دریدل درست دی اګر چه لوړوالی ممتاز وی یادذِرَاع په اندازه وی. لیکن عُذر اِزدحام دخلګو اوتنګوالی دمکان دی. لمر اوسایه عُذرنه دی. ددی تقریر اوددکر سوو عبارتونو ښخه ستاسو دسوالونو جواب حاصل سو.

(۵) دومره لوړ دي نه دریږی چه امتیاز حاصل سی او مقدار ددی یوذارع دی، په عُذرکی چه امام پر هرڅومره لوړ ځای باندی هم دریږی کراهت مرتفع دی.

(٦) لمونځ کیږی خو نقصان ورسره دی او قصداً داسی کول دګناه سبب دی.

(٧) معلومه سوه چه دا ظاهر الروایت دی.

(٨) په دی کی څه قید نسته ترکم لوړوالی پوری چه دسجدی مفهوم باقی پاتی وی اجازت دی. (السجدة هي فريضة تتادى بوضع الجبهة على الارض اوما يتصل بها بشرط الانخفاض الزائد على نهاية الركوع مع الخروج عن حد القيام لانه لا يعد ساجدا لغة وعرفا لمادونه ويعدّ به الخ ذكر الزاهدى لو سجد المريض على دكان دون صدره يجوز كالصحيح الخ كبيرى ص٢٧٨وص٢٨١ جميل الرحمٰن).

(٩) که چیری څه مقتدیان دامام سره وی بیا خو بعضی مقتدیان که په څومره لوړوالی باندی ودریږی جائزدی لکه چَت وغیره اوکه چیری امام یوازي لاندی وی اوټول مقتدیان پرلوړ ځای باندی وی نو دهغی هم هغه حد دی کم چه دامام دپاره یعنی په قدر دیوه ذراع یاپه قدر د مَا یَقَعُ بِهِ الْاِمْتِیَاز وي، که چیری مقتدیان لوړ وی نو لمونځ به مکروهه وی. وانفراد الامام على الدكَان الي قوله لم يكره كما لو كان معه بعض القوم.

(١٠) ددی اندازی لوړوالی په وجهی سره به لمونځ مکروهه نه وی لیکن په دروازه کی دریدل امام لره مکروهه دی لکه ښنګه چه پورته معلومه سوه.

(١١) دتکبیر په باره کی په درمختار کی دی: فلو قال الله مع الامام واكبر قبله لم يصح (ترجمه) نوکه یې چیری الله دامام سره ووایه او اَکْبَرْ یې دامام ښخه مخکی ووایه، نو

(١) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج١ ص٢٠٥، ط. س. ج١ ص٦٤٢. ظفير

لمونځ نه کیږی. اودسلام په باره کی په درالمختار کی دی: وتنقض قدوة بالاول قبل علیکم ([1]) نو معلومه سوه چه دسلام په صورت کی به لمونځ وسی.
(۱۲،۱۳) که چیری دامام څخه مخکی رکوع او سجدی ته ولاړی نوکه چیری امام هم په هغه کی شامل سو نو دغه رکوع او سجده وسوه کنی ونسوه. اوهغه حدیث دادی: اما یخشی الذی یرفع راسه قبل الامام ان یحول راسه راس حمارٍ ([2]). متفق علیه، (ترجمه) آیا نه بیریږی هغه سړی څوك چه دامام څخه مخکی سر لوړوی چه دهغه سر دخره په شان سی. په حاشیه کی دی: ولعل المراد تحویله فی الآخرة لا فی الدنیا. اودابن حجرڅخه هم منقول دی چه که په دنیا کی هم دچا دپاره وسی نو مُستبعَد نه دی کما نُقل عن البعض.
(۱۴) په دی ټولو صورتونو کی لمونځ کیږی.
(۱۵) الا السلام ساهیا للتحلیل ای للخروج من الصلوة قبل اتمامها علی ظن اکمالها فلا یفید (درمختار) لمونځ به وسی.
(۱۶) لمونځ دی نه پریږدی هر رنګه چه وی خوب اوسُستی دی دفع کړی (مثلا داچي مخ په یخو اوبو پرېولي او یا اودس په یخو اوبو وکړي نو خوب به يې رفع سي) او لمونځ دی وکړی قضا کوی دی نه.
(۱۷) خارښت که هرڅومره واری وی ګرول يې درست دی لمونځ نه ماتَوي: ویفسدها کلّ عمل کثیر ما لا یشك بسببه الناظرین بعید فی فاعله انه لیس فیها (درمختار بیان مفسدات الصلوٰة) ددُرمختار ددی تصحیح له وجهي خارش اګرچه په ډیرواری وی، دعمل کثیر دتعریف څخه خارج دی) دپوزی څخه پریچی ایستل بده خبره ده اګرچه لمونځ په دی سره نه فاسدیږی خودا مکروهه دی. اوکم ځای چه لمونځ فاسدیږی، هلته اعاده لازمه ده.
(۱۸) لمونځ مکروه کیږی اوداسی لمونځ واجب الاعاده دی. یعنی واجب دی چه اعاده يې وکړی په سبب دواجب دترك. (فی الدرالمختار: وکذا فی الرفع فیهما، ج۱ص ۴۸۲، جمیل الرحمٰن).
(۱۹) جائز نه دی. ([3])
(۲۰) په دي سره ترك دسُنتو واجبیږی دی دپاره مکروه ([4]) دی.

[1] الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار . باب صفة الصلوة واجبات الصلوة ج۱ ص۴۳۲، ط. س. ج۱ ص۴۶۸. ظفیر
[2] مشکوٰة. ظفیر
[3] ولی چه قیام کم چه فرض دی بغیر دعُذر څخه پاته سو. ظفیر
[4] ولی چه دلمونځ په هر رکن کی مُوټان خلاص ساتل مسنون دی. جمیل الرحمٰن

په مقبره کی لمونځ جائز دی که نه؟ **سوال**: (١٢١٠) په مقبره کی لمونځ جائز دی که نه؟

جواب: که چیری په مقبره کی یوځای صفا اوسُتره دلمونځ دپاره وی اوپه هغه کی نجاست اوقبر نه وی او دلمونځ گزار مخ ته دقبلی طرف ته هیڅ قبرنه وی، نو لمونځ جائز دی بغیر دکراهت تحریمیه څخه، اوکه چیری مخامخ قبر وی یا پخپله په هغه ځای کی قبر وی چیري چه لمونځ کوی نو مکروه تحریمی دی. په شامی کی دی: ولاباس بالصلوٰة فیها اذا کان فیها موضع اعد للصلوٰة ولیس فیه قبر ولا نجاسة، کما فی الخانیة ولا قبلة الی قبر ([1]) الخ او دلفظ د: لاباس څخه دومره ضرور معلومیږی، چه په مقبره کی لمونځ کول ښه نه دی.

که یي باد بندکړی نو لمونځ وسو اوکه نه؟ **سوال**: (١٢١١) دکم سړی چه دقبض په وجه باد ژر ژر خارجیږی که چیری هغه یي بند کړی او لمونځ اداء کوی نوآیا لمونځ به صحیح سی؟

جواب: لمونځ یي صحیح ([2]) دی. فقط

چه لمونځ گزارته مخامخ دپیپل درخته وی نو لمونځ ورسره نه مکروه کیږی: **سوال**: (١٢١٢) که چیری لمونځ گزارته مخامخ دپیپل درخته وی نو لمونځ به وسی اوکه نه؟

جواب: لمونځ صحیح دی. په دی کی څه کراهت هم نسته.

په متیازو حصارولو سره په جَمع کی شریکیدل مکروهه دی: **سوال**: (١٢١٣) یو سړی ته دتشو متیازو ضرورت پیښ سو هغه حاجت موقوف کړی، اوپه جَمع سره یي لمونځ اداء کړی او دمڅانی په قوت سره یي متیازی بندولی، وروسته یي متیازی وکړی. په دی حالت کی دلمونځ څه حکم دی؟

جواب: په دی حالت کی لمونځ مکروه تحریمی دی لیکن داهغه وخت دی چه دتشو یاډکو متیازو داسی تکلیف وی چه دده زړه په هغه کی مشغول وی. کما فی الشامی: قوله صلٰوته مع مدافعته الاخبثین البول والغایط. قال فی الخزائن سواء کان بعد شروعه او قبله فان شغله قطعه ان لم یخف فوت الوقت الخ ([3]).

چه په جیب کی روپی وی نو هم لمونځ کیږی: **سوال**: (١٢١٤) که چیری روپی یا پیسی د

([1]) ردالمحتار کتاب الصلوٰة ج١ ص٣٥٣ ، ط. س. ج١ ص٣٨٠. ظفیر

([2]) یجب رد عذره او تقلیله بقدر قدرته الخ وبرده لا یبقی ذاعذر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار احکام المعذور ج١ ص٢٨٣ ، ط. س. ج١ ص٣٠٧). ظفیر

([3]) ردالمحتار باب مایفسد الصلوٰة ومایکره فیها ج١ ص٢٠٠ ، ط. س. ج١ ص٢٧٢. ظفیر

واسکټ په جیب کی وی اودنیت تړلو په وخت کی ترلاس لاندی وی نوآیا لمونځ کیږی؟

جواب: لمونځ په دی حالت کی بی کراهته صحیح دی [1].

دوریښمو او سروزرو سره لمونځ کیږی اوکه نه؟ سوال: (١٢١٥) که چیری یو سړی بی عذره ریښم اوسره زر اغوندی او لمونځ ورسره کوی نو دهغه لمونځ به وسی اوکه نه؟ دبعضو احبابو خیال دی چه سره زر اوریښم دسړیانو دپاره اغوستل حرام دی لیکن که چیری وایی غوندی او لمونځ ورسره وکړی نو لمونځ به وسی. داصحیح ده اوکه نه؟

جواب: ریښمی جامه اوسره زر بیشکه دسړیانو دپاره حرام دی. او کم لمونځ چه ددې سره وکړل سی هغه صحیح دی، خو ظاهره ده چه کله دوریښمو اوسرو زرو استعمال سړیانو لره هروخت حرام دی نو په لمونځ کی هم حرام دی لیکن چونکه دادواړه نجس نه دی، ددی وجه څخه لمونځ وسو. [2] فقط

کم لمونځ چه دتعدیل ارکان څخه خالي وي، دهغه څه حکم دی؟ سوال: (١٢١٦) دیو سړی عمر شل کاله دی په دی موده کی هغه هیڅ یو لمونځ درست نه دی کړی صرف دوې ډغری ووهی اولمونځ ختم کړی. دا لمونځونه وسوه اوکه نه؟ که چیری اعاده یې کوی نو صرف فرض به ادا کوی او که سُنت به هم کوی؟

جواب: کم لمونځونه چه دارکانو دتعدیل سره ادا نسوه اګرچه هغه سوی دی لیکن دهغو راګرځول ښه دی. دفرضو او وترو اعاده دی وکړی او دسنتو اعاده دی نه کوی. فقط

په محراب کی دامام دریدل: **سوال**: (١٢١٧) امام لره دجومات په محراب کی دریدل څنګه دی فقهاء چه دی ته مکروه وایی نو ددی څه دلیل دی؟ آیا دجومات دروازې هم دمحراب حکم لری؟ اودا محراب جوړول دڅه دپاره دی؟ فقهاؤ په کم کتاب کی ددی تصریح کړی ده چه دروازه دمحراب حکم لری؟ که چیری داسی تصریح فقهاؤ کړی وی نو هغه دی نقل وفرمایل سی. اودعلامه شامی په دؤو عبارتونو کی تعارض معلومیږی. په درمختار کی دی: وقیام الامام فی المحراب ای یکره لا سجوده فیه وقدماه خارجه الخ په شامی کی دی: والاصح ما روی عن ابی حنیفة رحمه الله انه قال اکره للامام ان یقوم بین ساریتین او زاویة او ناحیة المسجد او الی ساریة لانه بخلاف عمل الامة اھ وفیه ایضا: ومقتضاه ان الامام لوترك المحراب وقام فی غیره یکره ولوکان قیامه وسط الصف لانه خلاف عن

---

[1] ولایکره لوکانت تحت قدمیه او فی یده عبارة الشمنی بدنه لانها مستورة بثیابه الخ ومفاده کراهة المستبین لا المستتر بکیس او صرة او ثوب اخر (درمختار) بان صلی ومعه صرة او کیس فیه دنانیر اودراهم فیها صور صغار فلا تکره لاستتارها (ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ویکره فیها ج١ ص٢٠٢ - ٢٠٧ ، ط. س. ج١ ص٢٧٨). ظ

[2] لان الصلوة فی الحریر مکروهة للرجال (شرح حموی علی الاشباه والنظائر ج١ ص١٩٧). ظفیر

الامة، په دی دؤو عبارتونو کی په ظاهره تخالف معلومیږی. ددی شبهی جواب تحریر وفرمایاست.

جواب: په دروازه کی ددریدلو وجه هم هغه ده کمه چه په محراب کی ددریدلو ده. نو که چیری قدمونه ددروازې څخه دباندې وی نو کراهت به مرتفع سی. او دعلاًمه شامی په دواړو عبارتونو کی هیڅ تعارض نسته. اول یې دا ویلی دی: ولوکان قیامه وسط الصف. وسطِ صف جلا دی او وسطِ مسجد جلا دی، نو مکروهِ دوسطِ مسجد پریښول دی یعنی بی ضرورته، اګرچه دمقتدیانو دصف په مینځ کی وی. او دروازه چونکه دمحراب محاذی ده لهذا داوسط دی اوپه جوماتو کی اکثره دوې ۲ درجې وی یو مُسقَّف (یعنی چت والا) کم ته چه شتوی (دژمی والا حصه) ویل کیږی اوغیرِ مُسَقَّف کمې ته چه صَیفی (ددوبی والا حصه) ویل کیږی یعنی دمسجد دباندې برنډه یا غولی. نو کله چه لمونځ ګزار په صیفی مسجدکی ودریږی نو دهغوی محراب به دجومات درمیانی دروازه وی. فقط

دلمونځ ګزار مخ ته چه څوک لمونځ کوی هغه دمخ څخه هاخواته کیدی سی اوکه نه؟ سوال: (١٢١٨) دوه ۲ لمونځ ګزار دي یو یې مخ ته اوبل یې شاته لمونځ کوی، مخ والا اول فارغ سو اوس چه هغه دراسته طرف یا چپه طرف څخه ولاړیږی ولاړ سی نودا جائز دی اوکه نه؟

جواب: مخ والا فوراً رسته یا چپه طرف ته تلی سی داجائز دی.

دمسجد مسائل

دجومات دروازه بندول ښکه دی؟ سوال: (١٢١٩) زید دجومات امام دی هغه دماخستن دلمانځه څخه وروسته نهه ۹ بجی دجومات دروازه بنده کړی اوکم لمونځ ګزار چه ددروازی دبندیدلو څخه وروسته راسی نوزید دروازه نه خلاصوی. آیا په یو حدیث کی سته چه دجُومات دروازه دي دبندولو څخه وروسته بیانه خلاصوی؟

جواب: په درمختار کی دی چه دجُومات دروازه بندول مکروه (١) دی. لیکن که چیری دجومات دسامان دورکیدلو بیره وی نو دلمونځ دوختونو څخه ماسوا دجومات دروازه بندول درست دی، اوپه شامی کی دی چه داخبره دمحلی والاوو پررای باندی ده کم وخت چه هغوی مناسبه وګڼی ماسوا دلمونځ دوختونو څخه دروازه دی بَنْدَوی. په ذکر سوي

---

(١) وکره غلق باب المسجد الاّ لخوف علی متاعه بهِ یفتیٰ (درمختار) قال فی البحر وانما کره لانه یشبه منع من الصلوة قال الله ﷻ: ومن اظلم ممن منع مساجدالله ان یذکرفیها اسمه الخ والتدبیر فی الغلق لاهل المحلة (رد المحتار قبیل باب الوتر والنوافل مطلب فی احکام المسجد ص٢١٤ ، ط. س. ج١ ص٢٥٢). ظفیر

صورت کی دجومات دامام دلمونځ ګزارو دپاره دروازه نه خلاصول دشریعت دحکم څخه خلاف دی. اودروازه دبندولو څخه وروسته بیانه خلاصول سره ددې چي هغه دلمونځ ګزارو دضرورت په وجه وی هیڅیری ثابت نه دی.

په داسی جومات کی لمونځ درست دی که نه؟ **سوال**: (۱۲۲۰) دسوال دکاغذه سره د دراستول سوي نقشې ملاحظه کولو څخه وروسته تحریر وفرمایاست چه په دی جومات کی لمونځ درست دی اوکه نه؟

جواب: دنقشی دکتلو څخه معلومه سوه چه هیڅ قبر مخ طرفته یعنی دقبلی طرف ته نسته چه لمونځ ګزارته مخامخ واقع کیږی. نوپه ذکرسوی جومات کی لمونځ کول بی کراهته درست دی. کذا فی المنیه والشامی (۱) وغیره. فقط

دجومات په دویم ۲ منزل کی لمونځ کول څنګه دی؟ **سوال**: (۱۲۲۱) اول یو جومات یو منزل ؤ، بیا هغه دوه ۲ منزله (دوه چَته) جوړ کړل سو په دې ډول سره یوه طرف ته خو مځکنی بنیاد (تاداو) راغی او په دریو طرفونو کی بینادونه (تاداوونه) هم زیات کړل سوه اوپر ټول جومات باندی دویم ۲ منزل جوړ کړی سوی دی صحن (غولی او انګړ) بالکل پاته نسو. دبعضو عالمانو څخه معلومه سوه چه پر مُسَقَّف جومات باندی لمونځ کول مکروه دی. که چیری په لاندینی منزل کی لمونځ وکړی سی نو دګرمی په موسم کي سخت تکلیف کیږی په داسی حالت کی دګرمی په موسم کی په پورتنی منزل کی لمونځ کول درست دی که نه؟

جواب: دمُنیه په شرح کی دی: وکل مایکره فی المسجد یکره فوقه ایضًا الخ او په شامی کی دی: قوله الوطی فوقه ای الجماع خزائن اما الوطی فوقه بالقدم فغیر مکروه الا فی الکعبة بغیر عُذر لقولهم بکراهیة الصلوة فوقها ثم رایت القهستانی نقل عن المفید کراهة الصعود الی سطح المسجد اه ویلزمه کراهة الصلوة ایضًا فوقه فلیتامل. (۲) خلاصه او حاصل دادی چه دبعضو عبارتونو څخه پرجومات سربیره دلمونځ جواز معلومیږی اودبعضو څخه کراهت معلومیږی. اوپه صورت مسئوله کی په پورتنی چت (منزل) کی لمونځ مکروهه نه دی. ځکه چه اوّلاً دجومات پرچت باندی دلمونځ په کراهت کی اختلاف دی، بیا پورتنی درجی ته ددی مصداق په ویلو کی تامل دی اوبیا ذکرسوی عُذر موجود دی. (۳) فقط

(۱) ولاباس بالصلوة اذا کان فیها موضع اعد للصلوة ولیس فیه قبر ولا نجاسة الخ ولا قبلة الی قبر (رد المحتار کتاب الصلوة ج۱ ص۳۵۳، ط. س. ج۱ ص۳۸۰). ظفیر

(۲) ردالمحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها مطلب فی احکام المسجد ج۱ ص۶۱۴، ط. س. ج۱ ص۶۵۲. ظفیر

که دیوچا سره نژدې دوه ۲ جوماتونه وي په کم کی لمونځ وکړی؟ سوال: (۱۲۲۲) یو سړی په هغه جومات کی لمونځ کوی کم چه دهغه دکور سره نژدی دی اویو جومات دهغه دکور څخه په څه فاصله کی دی په کم جومات کی لمونځ وکړی؟

جواب: په نژدی والا جومات کی لمونځ کول پکاردی ځکه چه ددغه جومات پردوی باندی حق دی او ثواب هم په هغه کی زیات دی. (افضل المساجد مكة ثم المدينة ثم القدس ثم قبا ثم الأقدم ثم الأعظم ثم الأقرب الخ الدرالمختار على هامش رد المحتار ج۱ ص ۲۱۷. ظفیر).

اَلْبَابُ الثَّامِنُ فِی الْوِتْرِ وَالنَّوَافِلِ

اولنی فصل: دوترو مسائل

کم مقتدي چه رکوع ونکړه آیا دهغه لمونځ ونسو؟ سوال: (۱۲۲۳) که چیری امام دوترو دریم ۳ رکعت وکی رکوع ته ولاړی اودعاءِ قنوت یې ونه ویله اوپه آخره کی یې سجده سهوه وکړه نو کم مقتدی چه رکوع ته ولانه ړی دتاریکی په وجه یا دنظر دکمزوری په وجه بلکه سجدی ته ولاړی نو ددغه مقتدی لمونځ وسو او که نه؟

جواب: ددغه مقتدی لمونځ ونه سو چاچه رکوع ونه کړه (۱) که چیری دامام دلمونځ دختمیدلو څخه وروسته هم هغه رکوع کړی وی او بیا یی سجده سهوه کړی وی نولمونځ به یې سوی وی. فقط

دُعاءِ قنوت ورڅخه هیره سوه چه ورته یاده سوه نووی ویله او سجده سهوه یې وکړه، نوڅه حکم دی؟ سوال: (۱۲۲۴) دبکر څخه دوترو دُعاءِ قنوت هیره سوه اورکوع ته ولاړی، کله چه په رکوع کی ورته یاده سوه نودرکوع څخه تر ولاړیدلو وروسته یې دُعاءِ قنوت ووایه سجده سهوه یی وکړه اولمونځ یی ختم کی. لمونځ وسو اوکه نه؟

---

(۳) حضرت مفتی علام په دویم منزل کی دلمونځ په سلسله کی دعدمِ کراهت فیصله کړی ده، هغه بالکل دفقهی مطابق ده. دویم منزل ته چَت ویل اصطلاحًا هیڅکله درست نه دی. په اصطلاح کی چت هغه حصی ته وایی دکمی پرسر باندي چه بل چت نه وی او هغه دباران اولمر دمخنیوي دپاره جوړ سی. اودویم منزل دمسجد خوصرف دلمونځ دپاره جوړیږي، دچت په غرض سره نه وی. لهٰذا په هیچ ډول هغه دچت په حکم کی نه دی. کم خلق چه تر اوسه پوری په دویم ۲ اودریم ۳ منزل کی لمونځ مکروه لیکی دخاکسار په نزد درست نه دی. البته دابهتره ضرور ده چه جَمع دی په لاندینی منزل کی کول کیږي. دضرورت او مجبوری په حالت کی ددویم یادریم منزل اراده کول پکاردی. والله اعلم. محمد ظفیرالدین عفی عنہ

(۱) ومن فرائضها التی لا تصح بدونها التحريمة الخ ومنها الركوع بحيث لومَد يديه نال ركبتيه (الدرالمختار على هامش رد المحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۱۱ وص۴۱۲، ط. س. ج۱ ص۴۴۲). ظفير

جواب: بکر له درکوع څخه ترپاڅیدلو وروسته قنوت ویل نه ؤ پکار، لیکن اوس چه کله سجده سهوه یې وکړه نو لمونځ یې وسو. (۱) فقط

وتر یې وکړل خو نیت یې دسنتو وکې ، نوڅه حکم دی؟ سوال: (۱۲۲۵) دتراویحو څخه وروسته چه کله دوترو دپاره خلق دریدل نو یوسړی په هیره سره دسنتو نیت وکې او وتر یې شروع کړه لیکن ددعاءِ قنوت په وخت کی یې په یاد سوه چې داخو وتر دي. په دی صورت کی وتر وسوه اوکه نه؟

جواب: دهغه وتر وسول. (۲)

فرض یې په جَمعی سره ونه کړل نو آیا وتر په جَمع سره کولی سی: سوال: (۱۲۲۶) په رمضان کی زید دماخستن فرض په جَمعی سره ونه کړل نو وتر په جَمعی سره وکړی اوکه یوازي ؟

جواب: دوترو په جَمع کی شریکیدی سی. کذا صرَّح به فی الطحطاوی. اوعلاَّمه شامی رحمه الله بیشکه عدمِ جواز نقل کړی دی لیکن دطحطاوی په عبارت کي دجواز تصریح ده او قاعده هم دجواز تقاضا کوی، ددی وجه څخه زموږ مشران أستاذان دوترو په جماعت کی دشرکت دجواز قائل دی ولی چه دعدمِ جواز هیڅ وجه نسته. (۳) فقط

په دُعاء قنوت کي مُلحَق دحاء په زیر اوزوَر دواړو سره ویلی سی: سوال: (۱۲۲۷) په دُعاء قنوت کی چه کم لفظ مُلحِق دی، ددی دحاء زور دی که زیر دی؟

جواب: په دُعاءِ قنوت کی دمُلحق دحاء زیر اوزوَر دواړه ویل سوی دی او دواړه جائز دی اګر چه زیات مشهور زیر دی، په شامي کي دي: قوله: وملحق بمعنی لاحق، مبتداء وخبر وهو بکسر الحاء هذا هو المشهور ونص غیر واحد علی انه الاصح ویقال بفتحها ذکره ابن قتیبه وغیره. ونص الجوهری علی انه صواب کذا فی الحلیة قلته بل فی القاموس الفتح احسن (۴) الخ. فقط

---

(۱) ولو نسیه ای القنوت ثم تذکره فی الرکوع لا یقنت فیه لفوات محله ولا یعود الی القیام فی الاصح لانه فیه رفض الفرض للواجب فان عاد الیه وقنت ولم یعد الرکوع لم تفسدصلوته لکون رکوعه بعد قراءة تامة وسجد للسهو قنت اولا لزواله عن محله (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۶۲۷، ط. س. ج۲ ص۹). ظفیر

(۲) ولا عبرة بنیة متاخرة عنها علی المذهب وجوزه الکرخی ای الرکوع وکفی مطلق نیة الصلوة وان لم یقل لله لنفل وسنة راتبة الخ (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب شروط الصلوة مطلب فی النیة ج۱ ص ۳۸۷ – ۳۸۸ ، ط. س. ج۱ ص۴۱۷). ظفیر

(۳) بقي الخ قضیة التعلیل فی المسئلة السابقة بقولهم لانها تبع ان یصلی الوتر بجماعة في هذه الصورة لانه لیس بتبع التراویح ولا للعشاء عند الإمام (طحطاوي علی الدرالمختار باب الوتر والنوافل مبحث التراویح ج۱ ص۲۹۷). ظفیر

(۴) رد المحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۶۲۴ ، ط. س. ج۲ ص۷. ظفیر

په وترو کی درفع یدین په سلسله کی یو غلط شهرت: **سوال**: (١٢٢٨) دوتر لمونځ دکله څخه واجب سو. وجه درفع یدین (لاسونو لوړولو) په دریم رکعت کی څه ده. بعضی وایی چه په معراج کی کله حضور ﷺ ددریم رکعت کولو دپاره ودریدی نو دوالدینو تعذیب یې ولیدی اورفع یدین یې وکړه آیا دا صحیح ده که نه ؟

جواب: ددی هیڅ اصل نسته. (١) فقط

امام قنوت ختمه کړه رکوع یې وکړه او دمقتدی دُعاء قنوت پوره نه سوه نوځه وکړی؟ **سوال**: (١٢٢٩) دوترو په جَمع کی امام دُعاءِ قنوت ختمه کړه اورکوع ته ولاړی، دمقتدي قنوت ختمه نه وه، آیا هغه دمتابعتِ امام په غرض سره دقنوت ختمولو څخه بغیر رکوع ته ولاړ سی اوکه نه؟

جواب: که چیری لږ باقی وی چه ترپوره کولو وروسته یې په رکوع کی دامام سره شریك کیدی سی نو پوره دی کړی او رکوع دی وکړی کنی پردی یږدی. (٢) فقط

که دماخستن په جَمع کی شریک نسو نوهم وتر په جَمع سره کولی سی: **سوال**: (١٢٣٠) یو سړی دماخستن فرض یوازي وکړه، تراویح یې ټولی یا داکثره دامام سره ادا کړی یا یی بالکل ونه کړی په هرو دری ۳ صورتونو کی دوتر په جَمع کی شریکیدی سی اوکه نه؟ دمدرسی دیوبند په اشتهار دسنه ۱۳۴۲ کی دی چه چاته دماخستن فرض په جَمع سره پیدا نسی هغه وتر دامام سره په جَمع سره کولی سی او علاّمه شامی په رد المحتار کی فرمایي: اذا لم یصلّ الفرض معه لا یتبعه فی الوتر. په دواړو تحریرونوکی به تطبیق څرنګه کیږی؟

جواب: په دری واړو صورتونوکی دوترو په جَمع کی شریکیدی سی. تراویح دامام سره دټولو یا بعضو نه کولو په صورت کی دوترو په جماعت کی دشریکیدلو جواز خو ددُرِ مختار په عبارت کی ذکر سوی دی: ولو لم یصلها ای التراویح بالامام اوصلاها مع غیره له ان یصلی الوتر (٣) معه الخ، او دماخستن فرض په جَمعی سره دنه کولو په صورت کی

---

(١) داصراحت خو پیدا نسو چه دوترو لمونځ حضور ﷺ دکم کال څخه شروع کړی ؤ، البته دحدیث څخه دومره معلومیږی چه دشروع څخه یی برابر کوی اوتاکید یی فرمایلی ؤو چه الوتر حق فمن لم یوتر فلیس منّا (ابوداؤو) په قنوت کی لاسونه څکه پورته کوی چه دحضور ﷺ څخه همداسی ثابت دی، ددی وجه به غالبًا داوی چه پر قراءت باندی قیام ختمیږی اوس چونکه هم دقیام په حالت کی دُعا ویل کیږی ددی وجه دلاسونو په پورته کولو سره اشاره کول کیږي چه قراءت په جلا ډول دی اودُعا په جلا ډول ده، پوښتونکی دمعراج حواله ورکړی ده، ددې هیڅ اصل نسته، والله اعلم . ظفیر

(٢) المقتدی یتابع الامام فی القنوت فلو رکع الامام فی الوتر قبل ان یفرغ المقتدی من القنوت فانه یتابع الامام الخ (عالمگیری مصری فی صلاة الوتر ج١ ص١٠٤). ظفیر

دوترو په جَمعه کی دشریکیدلو دجواز تعلیل دعلاَّمه طحطاوی څخه معلومیږی. حیث قال فی شرح قول صاحب الدرالمختار بقی لو ترکها الکل هل یصلون الوتر بجماعةٍ فلیراجع (قوله فلیراجع) قضیة التعلیل فی المسئلة السابقة بقولهم لانها تبع ان یصلی الوتر بجماعة فی هٰذه الصورة لانه لیس تبع للتراویح ولا لعشاء عند الا مام انتهی. (١) حلبی، طحطاوی.

نومعلومیږی چه علاَّمه شامی رحمه الله چي کم قول دقهستانی څخه نقل کړی دی: ثـــم قال لکنه اذا لم یصل الفرض معه لا یتبعه فی الوتر(٢). داضعیف دی صحیح نه دی ولی چه وتر مستقل لمونځ دی نه دماخستن دلمونځ تابع دی اونه دتراویحو. دعلامه شامی درای فَلیُراجع په جواب کی هم همدا ده چه په دی صورت کی هم وتر په جَمع سره جائز کیدل نه دی پکار. او دعلاَّمه طحطاوی رای صفا دقواعدو مطابق داده چه په دی صورت کی هم وتر په جَمعه جائزدی اودشامی په آخری عبارت د: لاکراهَة څخه داهم معلومیږی چه مراد دقهستانی د: لایتبعه فی الوتر څخه کراهت دی. په اصل جوازکی اختلاف نسته. اوظاهر تعلیل منقول عن العلامة الطحطاوی دادی چه کراهت هم نسته ولی چه عشاء اووتر هریو مستقل لمونځ دی. فقط

__دوترو په باره کی دیو عبارت مطلب__: **سوال**: (١٢٣١) په درالمختار باب الوتر والنوافل کی دی: ویسن الدعاء المشهور ویصلی علی النبی ﷺ وبه یفتٰی. نو په حنفی مذهب کی به څه وایی؟

جواب: ددعاءِ مشهور څخه مراد دعاءِ قنوت ده: اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِيْنُكَ الخ او دُعاء: اَللّٰهُمَّ اهْدِنِیْ فِيْمَنْ هَدَيْتَ الخ ده ، ددی دویمی دُعا په آخره کی وَصَلَّی اللهُ عَلَی النَّبِیِّ هم سته. حنفیانو ته هم دا دواړي دُعاګانی ویل او جمع کول غوره دی. اوکه چیری صرف اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِيْنُكَ الخ ووایي نو داهم درست دی. (٣) فقط

---

(٣) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار مبحث التراویح ج١ ص٣٢٢ ، ط. س. ج٢ ص٤٨. ظفیر

(١) الطحطاوی علی الدرالمختار مبحث فی التراویح ج١ ص٢٩٧ . ظفیر

(٢) رد المحتار مبحث فی التراویح ج١ ص٣٢٢ ، ط. س. ج٢ ص٤٨. ظفیر

(٣) قوله یسن الدعاء المشهور قدمنا فی بحث الواجبات التصریح بذلك عن النهر وذکر فی البحر عن الکرخی ان القنوت لیس فیه دعاء مؤقت لانه روی عن الصحابة ادعیة مختلفة ولان الموقت من الدُعاء یذهب برقة القلب وذکر الإسبیجابی انه ظاهر الروایة وقال بعضهم المراد لیس فیه دعاء مؤقت ما سوی اللّٰهُمَّ انا نستعینك وقال بعضهم الافضل التوقیت ورجحه فی شرح المنیة تبرکا بالماثور آه (ردالمحتار باب الوتر ج١ ص٣٢٢). ظفیر

دوترو نیت: **سوال**: (١٢٣٢) دوترو دنیت څه حکم دی ولی چه په درمختار کی دی: لذا ینوی الوتر لا الوتر الواجب کما فی العیدین للاختلاف، اوشامی هم دا اختیار کړی ده بعضی وایی چه که چیری دواجب نیت ونه کړی نو لمونځ جائز نه دی؟

جواب: علامه شامی په دی موقع کی دا لیکلی دی: ای انه لا یلزمه تعیین الوجوب لا منعه من ذالك (١) نو ددې څخه معلومه سوه چه نیت دوجوب منع نه دی، اودحنفی اعتقاد دوجوب دی لهٰذا هغه ته دوجوب په نیت کولوکی هیڅ حرج نسته اوکه چیری دمطلق وتر نیت وکړی نوبیا هم په لمونځ کی څه خلل نه راځی اوعبارت ددرمختار پر توسیع باندی محمول دی یعنی دمطلق وتر نیت هم درست دی.

چي قنوت پریږدي او رکوع ته ولاړ سي؟ **سوال**: (١٢٣٣) که چیری دیوسړی څخه دوتر په لمونځ کی دعاءِ قنوت هیره سی اورکوع ته ولاړسي، بیا پخپله یا دبل چاپه وریادولو سره درکوع څخه پاڅیږی دعاء قنوت ووایی اودوباره بیا رکوع وکړی اوخپل لمونځ پوره کړی نوپه دی صورت کی به دهغه لمونځ فاسد سي اوکه په سجده سهوی سره به ئی لمونځ کامل سي؟

جواب: لمونځ ئی صحیح دی. کذا فی الدرالمختار: فان عاد الیه وقنت ولم یعد الرکوع.

په وتروکی درکوع څخه مخکی لاسونه لوړول او دعاء قنوت په حدیث کی؟ **سوال**: (١٢٣٤) زموږ په ځای کی یوڅو کسان مذبذب غیر مقلدین دی، دوترو رکعتونه خو دری ٣ کوی لیکن دعاء قنوت درکوع څخه وروسته وائی یو په هغوی کی معمولی علم والا دی هغه وایی چی که چیری دحدیث څخه داثابته کړی چی رسول ﷺ به درکوع څخه مخکی لاسونه لوړول دغوږونو سره به ئی لګول او بیابه ئی قنوت لوسته نوموږ دمنلو دپاره تیاریُو. دحدیث څخه داثابته نه ده. تاسو یوحدیث ددی خبری په ثبوت کی تحریر وفرمایاست.

جواب: اخرج ابو نعیم فی الحلیة عن عطاء بن مسلم حدثنا العلاء بن المسیب عن حبیب بن ابی ثابت عن ابن عباس قال اوتر النبی ﷺ بثلث قنت فیها قبل الرکوع.

وعن ابن عمر ان النبی ﷺ کان اذا فرغ من القراءة کبر، وفی الذخیرة رفع یدیه حذاء اذنیه وهو مروی عن ابن مسعود وابن عمر وابن عباس وابی عبیدة واسحٰق وقد تقدم. کبیری شرح منیه (٢). ددی روایاتو څخه صراحةً دوترو دری ٣ رکعاته کیدل او دوترو قنوت درکوع څخه مخکی کیدل او دحضرت عبدالله بن مسعود اوعبدالله بن عمر اوعبدالله بن

(١) رد المحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٢٢ ، ط. س. ج٢ ص٧. ظفیر

(٢) غنیة المستملی باب الوتر ص٣٩٢ . ظفیر

عباس وغیره صحابه کبارو ﷺ څخه دقنوت دتکبیر په وخت کی لاسونه لوړول ثابت سوه، اوظاهره ده چی دې کبارو اصحابو قنوت قبل رکوع اوتکبیر مع رفع الیدین رسول الله ﷺ ته په کتلو سره کړی دی لهٰذا داحُجت کافی دی اوکه چیری لا مذهبه خلق دانه منی نو هغوی ته ووایه چه کم مذهب دعبدالله بن مسعود اوعبدالله بن عمر او عبدالله بن عباس وغیره اصحابو ﷺ ؤ هم هغه زموږ دی. په کم دلیل سره چه دغه حضراتو رفع الیدین فی تکبیرات القنوت کوی هم هغه زموږ دلیل دی. فقط

چه وتر ختم کړی نو (سُبْحَانَ الْمَلِک الْقُدُّوْسُ) به کله وایی؟ **سوال**: (١٢٣۵) دوترو دسلام څخه وروسته چه کم سُبْحَانَ الْمَلِكَ الْقُدُّوْس دری ٣ واری ویل په حدیث کی راغلی دی دابه دسجده کولوڅخه وروسته وایی اوکه په قعده کی اوعند الاحناف داجائز دی که نه؟

جواب: چه کله دوترو سلام وګرځوی او کښینی هغه وخت دی ووایي، او داعند الاحناف هم جائز اومستحب دی. ([1]) فقط

دوترو په جماعت کی چه کله په دریم رکعت کی شامل سی نو دعاء قنوت به کله وایی؟

سوال: (١٢٣٦) په رمضان کی دوترو په دریم رکعت کی شامل سو، نو دوه رکعته کم چه باقی دی په هغه کی به دُعاءِ قنوت ویل کیږی اوکه نه؟

جواب: دُعاءِ قنوت به ویل کیږی. ([2]) فقط (زیات تفصیل په حاشیه کی وګوری. ظفیر)

سورت اخلاص به ددُعاء قنوت پرځای کافی سی اوکه نه؟ **سوال**: (١٢٣٧) په وترو کي ددعاءِ قنوت پرځای دري واره سورة اخلاص ویل کفایت کوي اوکه نه؟

جواب: په شامی کی یې راوړی دی: ومن لا یحسن القنوت یقول ربنا آتنا فی الدنیا حسنة الآیة. وقال ابو اللیث یقول اللّهم اغفر لی یکررها ثلاثا وقیل یقول یا ربّ ثلاثا ذکره فی

([1]) عن ابی بن کعب قال کان رسول لله ﷺ اذا سلّم فی الوتر قال سبحان الملك القدوس رواه ابوداؤد والنسائی وزاد ثلث مرات یطین وفی روایة للنسائی عن عبدالرحمٰن بن ابزی عن ابیه قال کان یقول اذا سلم سبحان الملك القدوس ثلثا ویرفع صوته بالثالثة (مشکوٰة باب الوتر فصل ثانی ص ١١٢). ظفیر

([2]) ولها واجبات لا تفسد ..... بترکها وتعاد وجوبا في العمد والسهو الخ وهي علی ما ذکره اربعة عشر: قراءة فاتحة الکتاب الخ اوقراءة قنوت الوتر وهو مطلق الدعاء (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب صفة الصلاة مطلب واجبات الصلاة ج١ ص۴٢۴ ، ط. س. ج١ ص۴۵٧) ددې څخه چي ددعاء قنوت ویل ضروري دي، مګر مسبوق به یې کله وایي؟ په دې باره کي فقهاء رحمهم الله لیکي : واما المسبوق فیقنت مع امامه فقط ویصیر مدرکا بادراك رکوع الثالثة (درمختار) فیقنط مع امامه فقط لانه اخر صلاته وما یقضیه اولها حکما في حق القرآءة وما اشبهها وهو القنوت واذا وقع قنوته في موضعه بیقین لا یکرر ولان تکراره غیر مشروع، شرح المنیة (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١) یعني دریم رکعت که چیري ده پوره نیولی وي نو دامام سره دي قنوت ووایي او وروسته یې بیا دویلو ضرورت نسته ، البته که چیري په دریم رکعت کي هغه وخت ورګډ سو کله چي امام دقنوت څخه فارغ سوی ؤ نو وروسته دي ووایي. ظفیر

الذخيرة الخ (١) نومعلومه سوه چه سورۃ اخلاص ددُعاء قنوت پرځای منقول نه دی.

دوترو امامت دفرض لمونځ دامام څخه علاوه بل سړی کولی سی که نه؟ سوال: (١٢٣٨) ايا دوترو دلمانځه امام دفرض لمانځه له امام څخه پرته بل څوك كيدی سي اوكه نه؟

جواب: دوترو دجمع امام دفرض لمانځه دامام څخه پرته بل څوك كيدلای سي.

دوترو ددوو رکعتو څخه وروسته به قعده کوی اوکه نه؟ سوال: دوترو ددؤو ركعتو څخه وروسته دالتحيات دپاره كښيناستل جائزدی اوكه نه؟

جواب: كښيناستل پكاردی لكه څنګه چه دفقهی اوحديثو دكتابونو څخه ثابت دی. په درمختار كی دی: وهو ثلث ركعات كالمغرب، قوله: كالمغرب افاد ان القعدة الاولی واجبة الخ شامی باب الوتر والنوافل (٢). (معلومه سوه چه ددؤو ركعتونو څخه وروسته كښېنستل واجب دی. ظفير)

دُعاء قنوت صرف دوترو دپاره ده: سوال: (١٢٤٠) ماسوا دوترو دلمونځ او دسهار دلمونځ څخه په يوه فرض لمونځ كی هم قنوت ويل درست دی اوكه نه؟ او دقنوت څخه وروسته درود شريف ويل څنګه دی؟

جواب: داحنافو په نزد دوترو څخه ماسوا په بل هيڅ لمونځ كی دُعاء قنوت ويل درست نه دی. دسهار په لمونځ كی چه حضور ﷺ كمی يوڅو ورځی دُعاء قنوت ويلی ده هغه منسوخ سوی ده (٣) البته كه چيری څه حادثه پيښه سی نودسهار په لمونځ كی قنوت ويل درست دی. ماسوا دسهار څخه په نورو لمونځونوكی مختلف فيه ده. (٤) او ددعاءِ قنوت څخه وروسته درود شريف ويل هم درست دی. فقط

دوترو قعده دحضور ﷺ څخه ثابته ده: سوال: (١٢٤١) دوترو اولنۍ قعده دنبی كريم ﷺ او صحابه ؤ رضی الله عنهم څخه ثابته ده كه نه ؟

جواب: دوترو مخكنی قعده دحضور ﷺ اوصحابه ؤ رضی الله عنهم څخه ثابته ده، لكه څنګه چه دنسائی په روايت كی دی: عن سعد بن هشام ان عائشة رضی الله عنها حدثته ان رسول الله

---

(١) ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٢٣ . ظفير

(٢) ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٢٤ . ظفير

(٣) ويانی الماموم بقنوت الوتر الخ لا الفجر لانه منسوخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٢٢ ، ط. س. ج٢ ص٨). ظفير

(٤) ولا يقنت لغيره الاّ لنازلة فيقنت الامام فی الجهرية وقيل فی الكل (درمختار) قوله لا يقنت لغيره ای غيرالوتر الخ قوله فيقنت الامام فی الجهرية الخ لكن فی الاشباه عن الغاية قنت فی صلاة الفجر الخ قال الحافظ ابوجعفر الطحاوی انما لا يقنت عندنا فی صلوة الفجر من غير بلية الخ (ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی القنوت للنازلة ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١). ظفير

ﷺ كان لايسلم فی ركعتی الوتر، (١) اوپه صحيح مسلم كی دی: ويصلی تسع ركعات لا يجلس فيها الا فی الثانية (٢).

دوترو دپاره به ديوه ركعت نيت كوی اوكه ددريو ٣ ركعتو: **سوال**: (١٢٤٢) دوترو نيت به ديوه ركعت كول كيږي اوكه ددريو ٣ ؟

جواب: په شريعت كی دری٣ ركعاته وتردی او دامام ابوحنيفه ﷺ مذهب دادی چه صرف يوركعت كول جائز نه دی، حضور ﷺ ددی څخه منع فرمايلی (٣) ده. والله اعلم

دوترو په دريم ركعت كی شامليدونكی چاچه قنوت دامام سره ووېله اوپه ركوع كی شامليدونكی چاچه قنوت ونه ويله هغوی به څه كوی؟ سوال: (١٢٤٣) زيد دوترو په آخری ركعت كی شامل سو او دامام سره يې دُعاء قنوت وويله وروسته چه دوه ركعته كوی، نو په هغوكی به قنوت وايی اوكه نه؟ بل صورت دادی چه امام يې په آخری ركوع كی ونيوی او قنوت يې ونه ويله. دی به په باقی دؤو ركعتوكی قنوت وايی اوكه نه؟

جواب: په مخكنی صورت كی به بيا قنوت نه وايی. واما المسبوق فيقنت مع امامه. اوپه دويم صورت كی به په آخری ركعت كی قنوت وايی. (٤)

دوترو په نيت كی واجب الليل ويل څنګه دی؟ سوال: (١٢٤٤) دوترو په نيت كی واجب الليل ويل څنګه دی؟

جواب: دوترو په نيت كی داويل پكار دی چه نيت كوم زه دوتر لمونځ، اوكه واجب الليل هم ووايی نو څه حرج نسته. (٥)

نيم سورت پرېښوول څنګه دی؟ سوال: (١٢٤٥) دوترو په مخكنی ركعت كی يې اِذَاۤ زُلْزِلَتْ ووايه اوپه دويم كی يې نيم وَالْعَادِيَاتِ ولوستی اوپه دريم كی يې اَلْقَارِعَةِ ووايه، آيا په وترو كی خرابی راغله اوكه نه؟

جواب: داسی كول ښه نه دی پوره پوره سورت په هر يوه ركعت كی ويل غوره او بهتر دی

(١) نسائی شريف. ظفير

(٢) مسلم ج١ ص٢٢٧. ظفير

(٣) وهو ای الوتر ثلاث ركعات كالمغرب حتی لو نسی القعود لايعود ولو عاد ينبغی الفساد (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٢٢ ، ط. س. ج٢ ص٥). ظفير

(٤) الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب الوتر ج١ ص٦٢٨ . ظفير

(٥) وكفی مطلق نية الصلاة وان لم يقل لـ لله لنفل وسنة راتبة وتراويح الخ ولابد من التعيين عند النيّه الخ لفرض الخ وواجب انه وتر (درمختار) اشار الی انه لاينوی فيه انه واجب للاختلاف فيه زيلعی ای لا يلزمه تعيين الوجوب وليس المراد منعه من ان ينوی وجوبه لانه انكان حنفيا ينبغی ان ينويه ليطابق اعتقاده الخ (ردالمحتار باب شروط الصلوة ج١ ص٣٨٩ ، ط. س. ج١ ص٤١٧). ظفير

لیکن دوتر لمونځ په دی صورت کی هم وسو. (۱) فقط

په وترو کی په هیره ددُعا څخه مخکی رکوع: **سوال**: (۱۲۴۶) دامام څخه دوترو په لمونځ کی لاسونه لوړول اودُعاء قنوت ویل هیر سوه اورکوع ته ولاړی او سمدستی چه وریاد سوه نو بېرته ودریدی، لاسونه یې لوړ کړل اودُعاء قنوت یی ولوسته سجده سهوه یی وکړه او دلمونځ څخه فارغ سو. لمونځ یې وسو اوکه نه؟

مقتدی لره امام ته وریادول څنګه دی؟ **سوال**: (۱۲۴۷) که چیری امام ته مقتدی واپس راتلل وریاد کړل اوامام واپس راغی رفع یدین یې وکړه اودُعاء قنوت یې ولوسته، سجده سهوه یی وکړه او لمونځ یې ختم کی نو دمقتدی په لمونځ کی څه فساد خو را نه غی؟

کله چه دامام څخه دیوی سجدی څخه وروسته بله سجده هیره سی: **سوال**: (۱۲۴۸) امام یو رکعت وکړی یوه سجده یی وکړه او دالتحیات ویلو دپاره کښېنستی، مقتدی به دویمه سجده په کمی طریقی سره وریادَوی.که چیری مقتدی الله اکبر یاسبحان الله ووایی نو امام ودریږی؟

جواب: (۱) لمونځ صحیح سو. فان عاد الیه وقنت ولم یعد الرکوع لم تفسد صلوته وسجد للسهو. (۲) الخ درمختار.

(۲) هیڅ فساد رانغی (۳).

(۳) دوریادولو مطلب داوی چه په: سُبْحَانَ الله وغیره ویلو سره امام ته خبرداری ورکړی چه څه اوکمی زیاتی په لمونځ کی وسو. په دی باندی به هغه پخپله سوچ وکی اوځان ته به یې وریاد کړی چه کم کار پاته سویدی، دانه چه بعینه هغه کار ورته وښودل سی کم چه فوت سوی دی. لهٰذا دتنبیه دپاره سُبحان الله ویل کافی دی که چیری هغه ته وریاد سوه نو فَبِهَا کنې دلمونځ څخه وروسته په معلومیدلو باندی به دلمونځ اعاده وکړی. فقط

چه دُعاء قنوت یې یاده وی نو بله دُعا ویلی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۲۴۹) که چیری دُعاء قنوت یې یاده وی نو بله دُعا مثلاً رَبَّنَا آتِنَا ویلی سی او که نه؟

جواب: چه دُعاء قنوت ورته یاده وی نو رَبَّنا آتِنا وغیره نسی ویلی صرف دُعاء قنوت ویل

---

(۱) مع انهم صرحوا بان الافضل فی کل رکعة الفاتحة وسورة تامة (ردالمحتار فصل فی القراءة ج۱ ص۵۰۵ ، ط. س. ج ۱ ۵۴۱). ظفیر

(۲) الدرالمختار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۲۲۷ ، ط. س. ج۲ ص۹. ظفیر

(۳) بخلاف فتحه علی امامه فانه لایفسد مطلقًا لفاتح واٰخذ بکل حال (الدرالمختار باب مایفسد الصلوة الخ ج۱ ص۵۸۲). ظفیر

پکار دی. ([1])

دحدیث څخه دُعاء قنوت ثابته ده که نه؟ **سوال:** (١٧٥٠) یو سړی وایی چه دُعاء قنوت دحدیث څخه ثابته نه ده. رسول الله ﷺ په وتروکی دُعاءِ قنوت نه ده ویلی. داصحیح ده که نه؟

جواب: ددغه سړی خبره غلطه ده. دُعاء قنوت مُرَوَّجه دحدیث څخه ثابته ده اوپه وترو کی دُعاء قنوت ویل په احادیثو کی وارد دی. ([2])

ددُعاء قنوت څخه مخکی دلاسونو لوړولو څه وجه ده؟ **سوال:** (١٧٥١) دوترو په لمونځ کی چه کله دُعا قنوت وایی نو په لاسونو لوړولو سره دتکبیر ویلو څه وجه ده؟

جواب: دوترو په دریم ٣ رکعت کی په تکبیر ویلو سره دلاسونو دلوړولو داوجه ده چه په مُصنَّف ابی بکر بن شیبه کی همدغه ډول وارد دی: باب تکبیر القنوت ورفع الیدین حدثنا عبد السلام بن حرب عن لیث عن عبد الرحمٰن ابن الاسود عن ابیه ان عبد الرحمٰن بن مسعود ﷺ کان اذا فرغ من القراء کبر ثم قنت فاذا فرغ من القنوت کبر ثم رکع ومثله عن البراء حدثنا عبد الرحمٰن بن محمد المحاربی عن لیث عن الاسود عن ابیه عبدالله انه کان یرفع یدیه اذا قنت فی الوتر. مصنف ابی بکر بن شیبه.

دادا کولو په وخت کی وترونه واجب ویل څنګه دی؟ **سوال:** (١٧٥٢) دوترو ادا کولو په وخت کی وترو ته واجب ویل پکاردی اوکه نه؟ بعضی مُلایان منع ورڅخه کوی یعنی وایي چي واجب ویل نه دی پکار؟

جواب: وترونه واجب ویل پکاردی، وتر دامام اعظم رحمه الله په نزد واجب دی لهٰذا دوترو داداء کولو په وخت کی دواجب لفظ په ویلو کی څه حرج نسته. او که ونه ویل سی نو هم واجب دی وتر به اداءسی. ([3])

په دعاءِ قنوت کی مُلحقِ دحاء په کسرې سره: **سوال:** (١٧٥٣) لفظ دمُلحق کم چه په دُعاء

([1]) ومن لا یحسن القنوت یقول ربنا آتنا فی الدنیا حسنة، الآیة (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٢٤ ، ط. س. ج٢ ص٧). ظفیر

([2]) وقنت فیه ویسن الدعاء المشهور ویصلی علی النبی ﷺ به یفتی (درمختار) ومنه ما اخرجه الاربعة وحسنه الترمذی انه علیه الصلوة والسلام کان یقول فی اٰخر وتره اللّٰهم اِنّی اعوذ برضاك الخ (رد المحتار باب الوتر ج١ ص٦٢٣ ، ط. س. ج٢ ص٦). ظفیر

([3]) وکفی مطلق النیة لنفل وسنة راتبة وتراویح الخ ولابد من التعیین عند النیة الخ لفرض الخ واجب انه وتر (در مختار) اشار الی انه لا ینوی فیه انه واجب للاختلاف فیه، زیلعی، ای لا یلزمه تعیین الواجب ولیس المراد منعه من ان ینوی وجوبه لانه ان کان حنفیا ینبغی ان ینویه لیطابق اعتقاده وان کان غیره لا تضره تلك، ذکره فی البحر فی باب الوتر (ردالمحتار . باب شروط الصلوة بحث النیة ج١ ص ٣٨٨ – ٣٨٩ ، ط. س. ج١ ص٤١٧). ظفیر

قنوت کې دی دحاء په کسرې سره بهتر دی او که دحاء په فتحی سره؟

جواب: مُلحق دحاء په کسرې سره بهتر دی اواکثر دی اودحاء په فتح سره همدرست دی. (١) فقطَ

دقنوت ښخه مخکې درفع يدين ثبوت: **سوال**: (١٧٥٤) دوترو په دريم رکعت کې دقنوت ښخه مخکې لاسونه لوړول دکم ځای ښخه راغلی دی او سبب يې ښه دی؟

جواب: دحديث لاَ تَرْفَعُوا الْاَيْدِى اِلاَّ فِى مَوَاطِنٍ (٢) الخ ښخه ددعاء قنوت دويلو په وخت کې لاسونه لوړول ثابت دی اوددی تحقيق دفقهی اوحديث په کتابونو کې ذکر سوی دی. (٣) فقط.

دوترو ښخه وروسته دسبحانَ الملك القدُّوس او دلوی اختر لمونځ ته دتللو په وخت کې تکبير په لوړ آواز دنه ويونکې حکم: **سوال**: (١٧٥٥) يوسړی دوترو ښخه وروسته په لوړ آواز سره سُبحانَ الملك القدوس دری واری نه وايی اونه دلوی اختر لمونځ ته دتللو په وخت کې په لاره کې په لوړ آواز سره تکبير وايی، دی متبع سنت دی که نه؟

جواب: دوترو ښخه وروسته په لوړ آواز سره سبحانَ الملك القدوس دری واری ويل مستحب دی. اوپه بعضی رواياتوکې په دريم وار لوړ آواز سره ويل راغلی دی. نو ددی ښخه په دريم واری سبحان الملك القدوس په لوړ آواز سره ويل ثابتيږی. بهر حال داسی کول مستحب اوبهتر دی. اوپر ترك کونکی باندی طعن اوملامتي نه دی کول پکار ولی چه مستحب کار کله ښوك نه کوی نو پرهغه باندی هيڅ طعن نسته. البته داتباع سُنت مقتضیٰ داده چه ښرنګه چي حضور ﷺ کړيدی هغسی دی وکړی. يعنی برابره خبره ده که يې دری واره ووايی يايو وار په آخره کې سبحان الملك القدوس دوترو ښخه وروسته په لوړ آواز سره ووايي، (٤) همدغه شان په لوی اختر کې تکبير په لوړ آواز سره په لاره کې مشروع او مسنون دی. ددی پرينبول هم دسنتو ښخه خلاف دی (٥). فقط

(١) وصح الملحق بالكسر بمعنى الحق، فملحق بمعنى لاحق (درالمختار) ای انه من الحق المزيد بمعنى لحق المجرد فى الشرنبلالية ان المطرزی صح ان المراد ملحق الفساق بالكفار والاول اولى الخ (ردالمحتار باب الوتر الخ ج١ ص٦٢٤ ، ط. س. ج٢ ص٧). ظفير

(٢) و (٣) ولا يسن مؤكدا رفع يديه الا فى سبع مواطن كما ورد بناء على ان الصفا والمروة واحد نظرا للسعى، ثلاثة فى الصلاة تكبير افتتاح وقنوت وعيد (در المختار) والوارد هوقوله ﷺ لا ترفع الايدى الاّ فى سبع مواطن تكبيرة الا فتتاح وتكبيرة القنوت الخ (رد المحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤٧٣ ، ط. س. ج١ ٥٠٧). ظفير

(٤) عن ابى بن كعب قال كان رسول الله ﷺ اذا سلم فى الوتر قال سبحان الملك القدوس رواه ابوداؤد والنسائى وفى رواية للنسائى عن عبدالرحمٰن بن ابزى عن ابيه قال كان يقول اذا سلم سبحان الملك القدوس ثلثا ويرفع صوته بالثالثة (مشكوٰة باب الوتر ص ١١٢). ظفير

=

كه دُعاء قنوت يادنه وي نو څه به وايي؟ **سوال:** (١٧٥٦) سړى ته چه دُعاء قنوت ياده نه وى نوهغه لره پرځاى ددُعاء قنوت سورت اخلاص ويل جائزدى اوكه نه؟ او لمونځ يې كيږى اوكه نه؟

جواب: په شامى كى دى چه دچا دُعاء قنوت نه وى ياد نو هغه دى: رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ، الآية ووايي، او فقيه ابو الليث فرمايي چه (اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ) درى وارى ووايى. او بعضى عالمانو ويلى دى چه درى وارى دى يَارَبِّ ووايى. كذا فى الذخيرة. شامى (١)، او چونكه دامحل ددُعا دى لهٰذا سورت اخلاص به ددى قائم مقام نه وى خو لمونځ كيږى.

تهجد كوونكى دفرضو سره وتر اداء كولى سى كه نه؟ **سوال:** (١٧٥٧) كم لمونځ ګزار چه تهجد ګزاردى هغوئ دتهجد په وخت كى وتر اداء كوى. كه چيرى دمخكى څخه دماخستن په وخت كى وتر وكړى نو په دى كى څه حرج سته اوكه نه؟ اكثره خلق وايى چه دوترو څخه وروسته ترسهاره پورى هيڅ لمونځ نه كيږى؟

جواب: په دى كى څه حرج نسته چه كم خلق تهجد ګزاردى هغوى دى هم وتر دماخستن څخه وروسته وكړى. بلكه دا احوط ده. بيا كه چيرى را كښېنستى نو تهجد دى وكړى دا خبره غلطه ده چه دوترو څخه وروسته دى بيا نفلونه ونه كړل سى. (٢)

ددُعاء قنوت دپاره تكبير اورفع يدين: **سوال:** (١٧٥٨) دقنوت په وخت كى په تكبير سره لاسونه لوړول سُنت دى اوكه نه؟

جواب: دمُنيه په شرح كى علامه حلبى دقنوت په وخت كى دتكبير اورفعِ اليدين په باره كى احاديث اوآثار نقل كړى دى. دهغه څخه ددى سنت والى ثابت دى. مَن شاء التفصيل فلير جع (٣) اليه. فقط

---

(٥) وقالا الجهر به سنة كالاضحى الخ ويكبر جهرا اتفاقًا فى الطريق قيل وفى المصلى وعليه عمل الناس اليوم لا فى البيت (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب العيدين ج١ ص٧٧٨ وص٧٨٤ ، ط. س. ج٢ ص١٧٠). ظفير

(١) ومن لا يحسن القنوت يقول ربنا اٰتنا فى الدنيا حسنة الآية وقال ابو الليث يقول اللهم اغفرلى يكررها ثلثا وقيل يقول ياربِّ ثلاثا ذكره فى الذخيرة (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٢٤، ط.س. ج٢ ص٧). ظفير

(٢) وتاخير الوتر الى اٰخر الليل لو اثق بالانتباة والاَّ فقبل النوم فان افاق وصلى نوافل والحال انه صلى الوتر اول الليل فانه الافضل (درمختار) اى اذا اوتر قبل النوم ثم استيقظ يصلى ماكتب له ولا كراهة فيه بل هو مندوب ولا يعيد الوتر الخ (ردالمحتار، كتاب الصلوة ج١ ص٣٤٢ ، ط. س. ج١ ص٣٩٩). ظفيرالدين غفرله

(٣) ثم اذا اراد القنوت كبَّر ورفع يديه عندنا الخ قال احمد اذا قنت قبل الركوع كبر قال ابن قدامه فى المغنى وقد روى ابن عمر انه كان اذا فرغ من القراءة كبَّر وفي الذخيرة رفع يديه حذاء اذنيه وهو مروى عن ابن مسعود وابن عُمر وابن عبَّاس وابى عبيدة والحق وقد تقدم (غنية المستملى ص ٣٩٧) په واجباتو دلمانځه كى مذكور دى: وقراءة قنوت الوتر الخ وكذا تكبير قنوته (درمختار) اى الوتر الخ وجزم الزيلعى بوجوب السجود بتركه وينبغى ترجيح عدم الوجوب لانه الاصل ولادليل عليه (ردالمحتارباب صفة الصلوة واجبات الصلوة ج١ ص٤٣٧، ط.س. ج١ ص٤٧١). ظ

ددُعا ويلو څخه بغير رکوع ته ولاړې دورپادولو څخه وروسته يې دُعا ووايه نو بيا يې دوباره رکوع وکړه نوڅه حکم دی؟ سوال: (۱۷٥۹) امام دوترو په دريم رکعت کې دقنوت دعا سهواً پريښوله اورکوع ته ولاړی، او دمقتدی په الله اکبر ويلو باندی امام ودريدی او دُعاء قنوت يې ووايه اودوباره يې رکوع وکړه، او دلمونځ په آخره کې يې سجده سهوه وکړه نو وتر وسوه اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کې په سجده سهوی سره لمونځ وسو. په درمختارکی دی: فان عاد اليه وقنت ولم يعد الركوع لم تفسد صلوته الخ وسجد للسهو[1] الخ. فقط

دوترو دری رکعته په يوه سلام سره او په رمضان کې مع الجماعت جواز: سوال: (۱۷۲۰) زيد وايی چه دماسخوتن ترلمونځ وروسته دری رکعته وتر لمونځ په يوه سلام سره هيڅ شی نه دی، اوپه جماعت سره په شرع کی ددی هيڅ اصل نسته اوددی پرمنکر او تارك باندی عند الله هيڅ مؤاخذه نسته.

جواب: دزيد قول غلط دی، دوترو دری رکعته په يوه سلام سره په صحيح احاديثو سره ثابت دی. اودوترو جماعت په رمضان شريف کی مستحب دی او افضل دی. په شامی کی دی رجح الكمال الجماعة بانه ﷺ كان اوتوا بهم ثم بين العذر فی تاخره مثل ماصنع فی التراويح فالوتر كالتراويح فكما أن الجماعة فيها سنة فكذالك الوتر[2] الخ، وګوری په دی عبارت کی يې په څومره وضاحت سره دوترو دجماعت سُنت والی ثابت فرمايلی دی. فويل للمنكر. فقط

کم سړی چه په جَمعی سره دماخستن لمونځ ونکړی نو آيا هغه دوترو امام جوړيدی سی؟

سوال: (۱۷۲۱) کم سړی چه دماسخوتن فرض په جَمعی سره نه وی کړی هغه په وترو کی دامام سره شريکيدی سی اوکه نه؟

فقهی روايات په دی مسئله کی متعارض دی. په بعضو کی خوعدمِ جواز مصرَّح دی: وان وجدهم فی الوتر وهو لم يصل العشاء فصلی الوتر معهم لايجوز وتره فی قولهم قاضی خان ص۱۱۳، لكنه اذا لم يصل الفرض معه لا يتبعه فی الوتر كما فی المنيه جامع الرموز ص۹۷، لكن فی التتارخانية من التتمة انه سئل علی بن احمد عمن صلی الفرض والتراويح وحده او التراويح وحده او التراويح فقط هل يصلی الوتر مع الامام فقال لا ثم رايت القهستانی ذكر تصحيح ما ذكره المصنف رح، ثم قال لكنه اذا لم يصل الفرض معه لايتبعه فی الوتر،

[1] الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۲۲۷. ظفير
[2] ردالمحتار باب الوتر والنوفل قبيل باب ادراك الفريضة ج۱ ص۲۲۴ . ظفير

ردالمحتار، اوپه بعضو روایاتوکی جواز لیکل سوی دی. واذا لم یصل الفرض مع الامام قیل لا یتبعه فی التراویح ولا فی الوتر وکذا اذا لم یصل معه التراویح لا یتبعه فی الوتر والصحیح انه یجوز ان یتبعه فی ذالك کله. صغیری شرح منیة المصلی ص ٢١٠.

اوس داخبره معلومول دی چه عند الاحناف مُرَجَّح کم یو روایت دی اوعلّت دترجیح څه دی. اوکه چیری په دی روایاتوکی تطبیق کیدی سی نو په کمه طریقه باندی. دجماعت ثواب ته په کتلو سره خو دجواز دروایت ترجیح څرګندیږي، بل داچي دوترو جماعت دتراویحو دجماعت تابع دی اوکه دماخستن دجماعت؟ دشقِ اول پربنا باندی دماخستن دجماعت په ترك کیدلو سره وتر دامام سره نه اداء کول ظاهراً څه وجه وجیهه نه لری او دشقِ ثانی پربنا باندی خصوصیت درمضان لغوه سو، بیاخو په غیرِ رمضان کی هم وتر په جماعت سره اداء کول پکار دی.

جواب: صحیح اوراجح روایت دصغیری معلومیږي. دطحطاوی دتحقیق څخه هم همدا ظاهریږی. قوله لبقی الخ قضیة التعلیل فی المسئلة السابقة بقولهم لانها تبع ان یصلی الوتر بجماعة فی هٰذه الصورة لانه لیس یتبع للتراویح ولا للعشاء عند الامام رحمه الله طحطاوی ([1]) اوشاید چه روایت دعدمِ جواز دصاحبینو رحمهما الله پرمذهب باندي بنا وي، ځکه چي هغوی وتر دماخستن تابع بولي، په خلاف دقول دامام اعظم رحمه الله ځکه چي دهغه په نزد وتر دماخستن دلمونځ تابع نه دی. نو دامام صاحب رحمه الله پرقول باندی جواز ظاهر دی. فقط

<u>**په وتروکی مسبوق ته دامام سره دُعا ویل کافي دي**</u>: **سوال**: (١٢٢٢) په رمضان شریف کی چه کله وتر په جماعت سره کول کیږي، که چیری یو سړی دوترو په دریم رکعت کي شامل سی نودا سړی به دُعاءِ قنوت دامام سره وایی، اوکه کم رکعت چي دهغه جماعت څخه پاته سوی دی په هغه کی به دُعاء قنوت وایی، کم وخت چه امام ددُعاء قنوت دپاره لاسونه لوړ کړی، نودی به هغه وخت دُعاء قنوت وایی اوکه بل څه به وایی؟

جواب: مسبوق به صرف دامام سره دُعاء قنوت وایی بیا به یې دقضا سوی رکعت په آخره کي نه وایی: واما المسبوق فیقنت مع امامه، درمختار . ([2]) فقط

([1]) طحطاوی علی الدرالمختار باب الوتر والنوافل مبحث التراویح ج١ ص٢٩٧ . ظفیر

([2]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل قبیل مطلب فی القنوت للنازلة ج١ ص ٢٢٨. ظفیر

دوترو د وجوب تحقيق

دمُخالِفيٖنو دشُبهاتو مُحقّقانه جوابُونه

وتر واجب دي: **مخالف او موافق دلائل**: **سوال**: (١٢٢٣) وتر واجب دی اوکه سُنت دی؟

جواب: (دبل چا (يوه اهلِ حديث او غيرِ مُقلّد) دطرف څخه)

وتر واجب نه دی بلکه سُنت دی. لکه څنګه چې په ترمذی اونسايي شريف کی دی: عن علی بن ابی طالب قال ليس الوتر بحتم کهيئة المکتوبة ولکن سنة سننها رسول الله ﷺ رواه الترمذی والنسائی وحسنه الحاکم. اوپه سبل السلام شرح بلوغ المرام کی دی: ذهب الجمهور الی انه ليس بواجب. اوپه ابن ماجه کی دی: ان الوتر ليس بحتم ولا کصلوتکم المکتوبة، اوپه تفسيرِ خازن کی دی: عن عائشه رضي الله عنها ان النبی ﷺ قال ثلاث هن علی فريضة وهن سنة لکم الوتر والسواك وقيام الليل. غرض دادی چه ددی صحيح حديثونو څخه همدا ثابتيږی چه وتر واجب نه دی اوهمدا مذهب دی دامام ابويوسف اومحمد رحمهما الله کم چه دامام ابو حنيفة رحمه الله لوی شاګردان دی او داکثرو سلفو هم دغه مذهب دی. ددی ټولو برخلاف دابو حنيفه (رضي الله عنه) مذهب قوی کيدی نسی ولی چه کم ځای صحيح حديث وی دهغه برخلاف ديو امام پرمذهب باندی چليدل سراسر غلطی اومحض تعصب دی، جواب ورکوونکی صاحب چه کم دعُقبه ابن عامر رضي الله عنه په حديث سره دوجوب استدلال کړی دی هغه بالکل غلط دی، ولی چه په دی حديث کی دوجوب هيڅيری ذکر نسته صرف دحديث مذکور څخه فضيلت ثابتيږی، نه وجوب. که چيری دفضيلت دحديث څخه وجوب ثابتول وی نو دسهار دسنتو په باره کی حضور ﷺ فرمايلی دی: رکعتا الفجر خير من الدنيا وما فيها، رواه مسلم. دي ته هم واجب ويل پکار دی، حالانکه هيڅا پردی باندی دواجبو حکم نه دی کړی. نو معلومه سوه چه داسی حديثونه صرف دفضائلو دپاره دی نه دوجوب دپاره. په داسی حديثونو سره وجوب ثابتول پر کم فهمی باندی دلالت کوی اوپه ابوداؤد کی دی: ان رجلاً من بنی کنانة سمع رجلاً بالشام يدعی ابا محمد يقول ان الوتر واجب قال المخدمی خرجت الی عبادة بن الصامت فاخبرته فقال عبادة کذب أبو محمد سمعت رسول الله ﷺ يقول خمس صلوت کتبهن الله علی العباد، مختصراً.

دمُحبیب صاحب ددویم حدیث: الوتر واجب علی کلّ مسلم، دامعنٰی نه ده چه وتر واجب دی ولی چه واجب په معنٰی دثابت دی. دویم حدیث ددی دتائید په باب الغسل المسنون کی موجود دی: غسل یوم الجمعة واجب علٰی کلّ محتلم. که چیری هرځای دواجب معنٰی واجب وی، نودغسل حدیث هم دواجب په معنٰی کی اخستل پکار دی حالانکه ددی حدیث دوجوب معنٰی هیڅ یوشارح نه ده کړی بلکه هریوه ددی حدیث معنٰی ثابته کړی ده ولی چه دجُمعی غسل دهیچا په نزد واجب نه دی دټولو په نزد سُنت دی، حتّی چه عند الاحناف هم غسل مسنون دی. همدغه ډول دحدیث الوتر واجب، معنٰی ثابتٌ وګرځیده، نه واجب. کله چه واجب معنٰی نه سوه نو ددی څخه استدلال کول غلط وګرځیدل او دوترو مسنون کیدل ثابت سوه. لکه څنګه چه په سُبل السلام کی دی: والایجاب قد یطلق علی المسنون تاکیداً کما ذکر فی حدیث غُسل الجُمعة. طالبِ حق لره دومره کافی دی، کنې دلائل ډیر دی، که چیری ولیکل سی نو مستقل کتاب جوړیږی.

مفتی صاحب چه کم درې ٣ احادیث دیوه رکعات وتر په ممانعت کی پیش کړی دی هغه بالکل ضعیف دی اوپه صحاح ستهؤ کي بالکل موجود هم نه دي، دصحاح ستهؤ داحادیثو چي هغه صحیح او دټولو په وړاندي مسلّم دي مقابله نسي کولای، چه کله صحیح حدیث موجودوی نو په هغه سره به استدلال کول کیږي، لکه څنګه چه په نسایی شریف کی دی عن ابن عمر ان النبی ﷺ قال الوتر رکعة من آخر اللیل اوپه ابوداؤد کی دی عن ابن ایوب الانصاری قال قال رسول الله ﷺ الوتر حق علی کل مسلم فمن احب ان یوتر فلیفعل ومن احب ان یوتر بثلاث فلیفعل ومن احب ان یوتر بواحدة فلیفعل. ددی حدیث څخه دهغه خلقو دمذهب تردید راووتی کم خلق چه جزماً (په یقیني ډول) ددری ٣ رکعتو وترو حکم ورکوی. وایي، چه کله رسول الله ﷺ په هر ډول اجازت فرمایلی دی نو تحدید (تعین) دکم ځای څخه راباسی، خامخا عام شریعت مطهّره محدود کول نادانی ده. کله چه رسول مقبول ﷺ دچاچه موږ تابعدار یُو هغوی دیوه رکعات وتر اودری ٣ رکعاتو وترو اوپنځو وترو کولو اجازت اورخصت مرحمت فرمایلی دی نوبیا دنورو خبره څرنګه تسلیم کړل سی، بلکه دارخصت محدود کول محضي تعصب اومذهبی پابندی ده. لکه څرنګه چه رسول مقبول ﷺ رخصت فرمایلی دی هغه ډول دي ولی فتوٰی ورنکړل سی، که څوك یو کوی، که دری کوی اوکه پنځه. اوپه ابن ماجه کی دی: سأل ابن عمر رجلاً کیف اوتر قال اوتر بواحدة قال انی اخشٰي ان یقول الناس البتیراء فقال سنة الله ورسوله یرید هذه سنة الله ورسوله. وګوری په دې حدیث کی صفا بیان دی چه دغه سړی حضرت ابن عمر رضی الله عنهما ته دیوه وترکولو اعتراض وکی، لیکن حضرت ابن عمر رضی الله عنهما ددغه

سړی خبره ونه منله بلکه دايې وويل چه (ستا خبره صحيح) نه ده يو وتر کول دحضور ﷺ سنت دی. نوموړ ځرنګه ويلی سو چه ددريو ځخه کم يازيات جائزنه دی. اوپه فتح الباری شرح صحيح بخاری کی دی: وصح عن جماعة من الصحابة انهم اوتربواحدة من غير تقدم نفل قبلها وفی کتاب محمد بن نصير وغيره باسناد صحيح عن السائب بن يزيد ان عثمان قرأ القرآن ليلة فی رکعة لم يصل غيرها وفی المغازی ان سعداً اوتر برکعة وفی المناقب عن معاوية انه اوتربرکعة وان ابن عباس استصوبه، ددی ټولو اقوالو اواحاديثو ځخه هم ثابتيږی چه هررنګه رخصت دی. نور ډير دلائل دی ليکن په سبب دعدم ګنجائش نسی ځائيدی. هم دومره کافی وګڼي. او درسول ﷺ فرمان بردار جوړسی ولی چه دهغوی فرمان برداری نجات دی. مفتی صاحب چي دمينځنی التحيات دثبوت دپاره کم حديث پيش کړی دی دهغه ځخه دالتحيات ثبوت هرګز نه سی کيدی ولی چه په دی کي صرف همدا ده چه پشان دماښام دلمانځه دی، په دی کی دالتحيات هيڅ ذکر نسته، مماثلت تامه مرادنه دی، لکه چه يوسړی ووايي، زيد دزمری په شان دی، اوس ددی ځخه دانه ثابتيږی چه زيد دی په رشتيا زمری وی بلکه صرف دامراد دی چه دزيد بهادری په شان دزمری ده. په دې ډول په دې حديث کی هم دا خبره ذکر کړده چه (وتر) دماښام دلمونځ په شان دی يعنی په شمارکی دماښام دلمونځ په شان دی. که چيری مماثلت تامه وګڼي نو بيا وتر هم دماښام دلمونځ په شان فرض عين ګڼل پکار دي، سره له دې چي وترو ته هيڅ څوك فرض نه وايی، نو ددی ځخه معلومه سوه چه دلته مماثلت تامه مرادنه دی. بله داده چه په دی کی ذکردی چه دماښام لمونځ دورځی وتردی اودا دشپی وتر دی. ددی ځخه هم داثابتيږی چه مماثلت صرف په وتر کيدلوکی دی مماثلتِ کلي نه دی. موږ دخدای په فضل سره دصحاح ستّہ ؤ وغيره ځخه صحيح حديثونه وړاندی کوو په کومو کی چه صريح الفاظ دی چه په مينځ کی التحيات ويل نه دی پکار.

عن ابی هريرة مرفوعا وموقوفا لا توتروا بثلاث تشبهوا بصلٰوة المغرب وقد صححه الحاکم. اودويم حديث عن عائشة رضی الله عنها انه کان رسول الله ﷺ يوتر بثلاث لا يقعد الا فی آخرهن، وروی النسائی من حديث ابی بن کعب نحوه، ولفظه يوتر بسبح اسم ربك الاعلی وقل يا أيها الکافرون وقل هو الله احد ولا يسلم الا فی آخرهن. ددی حديثونو صريح الفاظ دی چه حضرت رسول الله ﷺ به په مينځ کی دالتحيات دپاره نه کښېنستی. داحتمال والا حديث ځرنګه ددې مقابله کولی سی. په اصل کی دوتروکولو دوه صورتونه دی، يوخو هغه کم چه ذکر سو (يعنی) بغير دالتحيات ځخه په آخره کی سلام ګرځول.

دویم صورت دادی چي دوه رکعته وکړي او سلام وګرځوي او یو رکعت جلا وکړي، دا صورت ډیر بهتر دی. او همدا اکثرو خلکو خوښ کړی دی.
مفتی صاحب چه دقنوت په باره کی کم تحریر فرمایلی دی چه درکوع څخه وروسته قنوت مکروه دی. اوپنځلس **١٥** ورځي حضور ﷺ پر یوقوم باندي لعنت کړیدی، په هغه کي په هغه کي دقبل اوبعد ذکر نسته معلومه نه ده چي آیامولوی صاحب دفتویٰ ورکولو په وخت کی په صُمٌّ بُکْمٌ کیدلو سره فتویٰ لیکلی ده، ولی چه په صریح حدیث کی لفظ دبعد ذکر سوی دی او مفتی صاحب دقبل اوبعد دواړو نفی تحریر کړیده. عن ابی هریرة ان رسول الله ﷺ اذا اراد ان یدعو علٰی احد او یدعو لاَحد قنتَ بعد الرکوع، الحدیث، په ابن ماجه کي دي: عن محمد قال سالت انس بن مالك عن القنوت فقال قنتَ رسول الله بعد الرکوع، عون المعبود، وقد روی محمد بن نصر عن انس ان رسول الله ﷺ کان یقنت بعد الرکعة وابوبکر وعمر حتی کان عثمان قنت قبل الرکعة قال المنذري وفی روایة قال هٰذا یقول فی وتر القنوت. ددی حدیثونو څخه ثابتیږی چه قنوت درکوع څخه وروسته ویل پکاردی مکروهه لیکل بی دلیله اوضد دی. که چیری څوك درکوع څخه مخکی قنوت ووایي نو موږ دا نسو ویلی چه داجائز نه دی. ولی چه ددواړو طرفو حدیثونه موجود دي، ددواړو طرفو په حدیثونو باندی دعمل کولو دپاره دی قنوت کله درکوع څخه مخکی وایی اوکله درکوع څخه وروسته، ولی چه په یوه حدیث باندی عمل کول او په بل باندی نه کول ښه خبره نه ده، مناسب همدادی چه په دواړو باندی عمل وکړی دپاره ددی چه په دواړو کی تعارض پاته نه سی.
جواب: (دطرفه څخه دمولوی مشیت الله صاحب دیوبندی)
دټولو څخه مخکی داخبره عرض کول مناسب معلومیږی چه په دی (لوړ) جواب کی دغور او تنقیح څخه وروسته دري **٣** جُزه راوْزی:
(١). داچه وتر سنت دی، ددی پرواجب والی باندی هیڅ دلیل نسته او چاچه دعُقبه بن عامر ؓ په حدیث سره استدلال کړی دی هغه بالکل غلط دی ولی چه په هغه کی دوجوب هیڅ ذکر نسته، اوپه: اَلْوِترُ وَاجِبٌ علٰی کُلِّ مسلم، سره هم پر وجوب باندی استدلال کول باطل دی ولی چه دلته واجب په معنٰی دثابت دی، وجوب اصطلاحی نه دی او واجب په دی معنٰی کی په کثرت سره راځی کما فی باب الغسل المسنون: غسل یوم الجمعة واجب، دلته دټولو په نزد واجب په معنٰی دثابت دی ولی چه دجُمعی غُسل ته هیڅوك واجب نه وایی.

(۲). ددرو رکعتو تحدید په وترو کی کول باطل دی. دو ترو یورکعت کیدل هم دنبی کریم علیه التحیة والتسلیم څخه ثابت دی لکه چه په نسائی کی دی: عن ابن عمر رضی الله عنهما ان النبی ﷺ قال الوتر رکعة من آخر اللیل. او په ابوداؤد کی دی: عن ابی ایوب الانصاری قال قال رسول الله ﷺ الوتر حق علی کل مسلم فمن احب ان یوتر بخمس فلیفعل ومن احب ان یوتر بثلاث فلیفعل ومن احب ان یوتر بواحدة فلیفعل. ددی دواړو روایتونوڅخه دهغه خلقو دمذهب تردید راووتی څوك چه جزمًا وتر دری ۳ رکعته ګڼی، او پردی باندی دلیل راوړل پکاردی چه دوی ددرو رکعتو تحدید دکم ځای څخه کوی. بل داچه دحضرت عائشي رضی الله عنها په روایت: انّه کان النبی ﷺ یوتر بثلاث لایقعد الا فی آخرهن، سره په وتر دری رکعته منلو سره داولنۍ قعدی نفی کیږی. بیا دمینځنۍ التحیات ثبوت څرنګه کیدی سی؟

(۳). درسول الله ﷺ څخه قنوت بعد الرکوع ویل هم ثابت دی، بعد الرکوع اوقبل الرکوع په دواړو طریقو قنوت ویل بغیر کراهته جائز کیدل پکاردی بیا بعد الرکوع قنوت ویل مکروهه څنګه سو.

دا دري ۳ خبری دی دکومو چه جواب ورکونکی (غیرِ مُقَلِّد) صاحب التزام کړی دی، او دخپلی کم فهمۍ داد یې پخپله خپل ځان لره ورکړی دی، او لیکلی یې دی چه دټولو روایتونو پرخلاف یو مذهب قوی نسی کیدی، ولی چه هرچیری صحیح حدیث وی دهغه پر خلاف په یوه مذهب باندی چلیدل سراسر غلط اومحض تعصب دی.

تاته به انشاء الله تعالٰی معلومه سی چه دامام ابوحنیفه رضی الله عنه مذهب دصحیح روایاتو سره څومره زیات نژدی دی. دا دابوحنیفه (رضی الله عنه) کمالِ فراست اوتفقُّه فی الدین دی چه صحیح روایات خو لا څه کوي ضعیف روایت یې هم دلاسه نه دی ورکړی (بلکه عمل یې په کړی دی). امام صاحب رحمه الله دروایاتو تعامل او قرائنو ته په کتلو سره داسی پاکیزه او عمده حل را باسی چه دهغه دکبله په ټولو روایاتو باندی اګر چه هغه متعارض وی عمل کول آسان سی. غیرِ متعصب شخص ددې اندازه کولی سی. دمتعصب او عناد کونکی په خیال کی داخبره هیڅکله نسی راتلی، لیکن :

گر نه بیند بروز شپره چشم چشمه آفتاب را چه گناه

که چوپرك دورځي لمر نسي لیدی نو په دې کي دلمر دتکی څه ګناه ده

ددی خبری څخه زموږ مقصود پرچا باندی طعن او تشنیع (عیب او ملامتیا) نه ده، اونه زموږ داطریقه ده، نه موږ داسی بیباکه یُو چه دتعصب په پرده کی رامخ ته سو اوچه دکم امام مو زړه وغواړي توهین وکو. البته زموږ ددغه پورتنۍ فتوی جواب غوښتل

سویدی، په همدې خاطر چې کم زموږ په نزد حق دی هغه نمبروار پردرو اجزاؤ (حِصو) باندی په تقسیمولو سره جواب ورکؤو. واللهُ الْمُوَفّق لِلصّواب.

(١) دوترو په باره کی اگر چه دامام ابوحنیفه رحمه الله څخه یوروایت داهم دی چه وتر سُنَّت دی لیکن دصاحبِ نهایه غوندی دمذهب محقّقینو اَصَح اوراجِح روایت وجوب گرځولی دی. اوس کتل دې ته پکار دی چه صرف امام صاحب رحمه الله وتر واجب گرځولی دی او که نور حضرات هم دوجوب قائل دی. دجناب مُجیب صاحب دښه پوهي په رڼا کي ده داسي وگڼل چه امام ابو حنیفه رحمه الله په دی کی منفرِد (یوازي) دی. کاشکي! چه دی دامام بدر الدین عینی رحمه الله ددې عبارت څخه خبر وای: وحكى ابن حزم ان مالكًا قال من تركه أُدِّب وكانت جرحة فى الشهادة الخ وفى المصنف عن مجاهد بسند صحيح هو واجب ولم يكتب الخ وحكى ابن بطال وجوبه عن اهل القرآن عن ابن مسعود وحذيفة وابراهيم النخعى وعن يوسف بن خالد السمتى شيخ الشافعى وجوبه وحكاه ابن ابى شيبة ايضًا عن سعيد بن المسيب وابى عبيدة بن عبد الله ابن مسعود والضحاك (١) إنتهى. نومعلومه سوه چه یوازی ابوحنیفه رحمه الله دوجوبِ وترقائل نه دی، بلکه په سَلفو کی یو جماعت ورته دابو حنیفه رحمه الله په شان واجب وایی. حتّی چه دامام مالك رحمه الله هم رجحان دې طرف ته معلومیږی ولی چه دا ډول سخت الفاظ دواجبو دپرېښوولو په باره کی ویل کیږی. او حافظ علیم الدین السخاوی خو دوترو دفریضت قائل سوی دی. كما فى حاشية بحر الرائق: واختار الشيخ عليم الدين السخاوى انه فرض وعمل فيه جزءًا وساق الاحاديث الدالة على فرضيته ثم قال فلا يرتاب ذو فهم بعد هٰذا انها الحقت بالصلوٰت الخمس فى المحافظة. (٢) إنتهٰى.

اوعجیبه نه ده چه دامام بخاری رحمه الله په نزد دي هم دوجوب طرف راجح وی. كما اشار اليه الحافظ فى فتح البارى: افراده بالترجمة عن ابواب التهجد والتطوع يقتضى انه غير ملحق بها، ثم قال الحافظ ولولا انه اورد الحديث الذى فيه ايقاعه على الدابة الا المكتوبة لكان اشارة الى انه يقول بوجوبه. (٣) انتهٰى.

حافظ خوپه ښکاره ډول وویل چه دامامِ بخاری رحمه الله دصلٰوة وتر اوصلٰوة لیل دپاره جلا

(١) عمدة القاری ابواب الوتر ج٢ص ٤١٢ . ظفير
(٢) حاشيه بحر الرايق ج٢ ص٤٠ . ظفير
(٣) فتح البارى ابواب الوتر ج٢ ص ٣٩٧ . ظفير

جلا تراجم اوبابونه راوړل ددې تقاضاکوی چه بخاری رحمه الله وتردصلوٰة لیل سره نه یوځای کوی، لیکن دې ته په کتلو سره چه بخاری رحمه الله په ابوابِ وترکی هغه حدیث هم راوړی دی، په کم کی چه رسول الله ﷺ وتر پردَابه باندی دسپرلی په حالت کی کړی دی، نو حافظ فرمایلی دي چه بیشکه او شُبهی دابه ویل سوی وای چه بخاری رحمه الله دوجوبِ وتر قائل دی. که چیری بخاری داقِسم حدیث نه وی راوړی په کم کی چه درسول الله ﷺ څخه وتر پردابه باندی کول ثابت دی. نو زه وایم چه بُخاری رحمه الله یقیناً دصلوٰة وتر دوجوب قائل سوی دی، دومره خبره خو حافظ" هم مني چي دبخاري رحمه الله دصلاةِ لیل او وترو دپاره جلا جلا بابونه راوړل ددې تقاضا کوي چي بخاري رحمه الله دواړه په یوه درجه کي ساتل نه غواړي، او دی دوترو دوجوب قائل سویدی ، لیکن دبخاری رحمه الله په هغه روایت راوړلو سره په کم کی چه درسول الله ﷺ څخه پردابه باندی وترکول ثابت دی. اوس دانسبت هغوی دطرف ته نسی کیدی. زه وایم باوجود ددی چه بخاری داقسم حدیث هم راوړی دی، دکم څخه چه دنبی کریم ﷺ پردابه باندی وتر کول ثابتیږی خو بیا هم دا دبخاری رحمه الله دهغه مقصد منفی نه دی کم چه یې دترجمو په جلا جلا راوړلو کی اشارةً ذکرکړی دی ولی چه ته به ډیر تر ډیره دا ووایې چه کله بخاری رحمه الله دوترو دوجوب قائل سو نوهغه لره بیا هغه حدیث راوړل نه ؤ پکار په کم کی چه دادي چه دسپروالی په حالت کی وتر ادا کړل سوی دی، ځکه چي دا ممکنه نه معلومیږي چي وتر دي واجب وي او بیا پر دابه باندي دسپرلي په حالت کي دي ادا سوی وي.
ددی څخه وروسته زه ستاسو څخه پوښتنه کوم چه ددی دلیل راوړی او ثابته کړئ چه دبُخاری رحمه الله هم دغه مسلك دی چه واجب که دسفر په حالت کی وی هم پردابه باندی یې کول جائز نه دی. بُخاری رحمه الله داجتهاد وړتیا اوقابلیت لری. عجبیه نه ده چه دوتر دوجوب دقائل کیدلو سره سره پردابه باندی اداء کول یې هم جائز بللي وي. اوبهتره خبره داده چه داسي وویل سی چه بخاری رحمه الله دهغه حدیث په راوړلو سره په کم کی چه دادی چه رسول الله ﷺ پردابه باندی وتر کول، دې ته اشاره کړیده چي پردابه باندي وتر کول دوجوب منافی نه دی، ولی چه دا واقعه دحال لاَ عَمُوْمَ لَهَا په طور باندی ده (یعني داسي واقعه ده چي عمومي شکل اوډول نه لري) اوکله چه دمعتبرو روایاتو څخه ثابته ده چه درسول الله ﷺ عادت شریف داؤ چه وتربه یې ددابی څخه پرمزکه باندی په راکښته کیدلو سره کول. کما فی الطحاوی، نوهرو مرو او لا محاله داوتر به پردابی سربیره دیو عذر په حالت کی سوی وی اودُعذر په حالت کي واجب خوڅه چي فرض هم پردابه باندي

سربیره کول متفق علیه جائز دي، ځکه نوپه دې روایت کی پردابی باندی وتر کیدل دوجوبِ وتر سره منافی نه دی. والله اعلم

دوترو دسُنیّت په قائلینو کی یوه ډله وتر دنبی کریم ﷺ په حق کی دخصوصیت په طور واجب گنی اوبیا دحضور ﷺ پردابه باندی اداء کول یې هغوی مُضر نه گني.

مقصد دادی چي دبخاری رحمه الله شان، اودهغه" عادت ته په کتلو سره هم دا معلومیږي چي امام بخاري رحمه الله هم دامام ابوحنیفه رحمه الله په شان دوترو دوجوب قائل سوی دی.

دامام ابوحنیفه رحمه الله په باره کی خو بعضی عناد لرونکی او تعصّب لرونکی داهم وایی، چه هغوی ته دصحیحو روایاتو ذخیره نه وه رسیدلی، ښه نو دامام بُخاری رحمه الله په باره کی به څه وایی څوك چه امیر المومنین فی الحدیث دی چه هغوی هم دوجوب قائل سوی دی، اوس ددومره فهرست شمارلو څخه وروسته زموږ مجیب مجتهد ته داحق پاته نسو چه هغه دسُبل السلام عبارت: وذهب الجمهور الی انه لیس بواجب، زموږ په مخکی په پیش کولو سره دا دعوٰی وکړی چه ابو حنیفه رحمه الله په دی مسئله کی منفرد دی.

که چیری زموږ دمجیب صاحب خیال وی نو په واقعیت کي دسبل السّلام داعبارت به بیشکه دتحقیق په مقام کی دنظر څخه دغورځولو قابل وی، اوکه چیری داسی نه وی بلکه دسبل السلام دصاحب دنفی دواجب څخه مراد نفی دفرضیت وی او زموږ مجیب صاحب دظاهری الفاظو څخه خطا وتلی وي اوداسي ورته برېښیدلي وي چي نفي دوجوب به مراد وي، نوبیا هم داخبره دحنفیهؤ په وړاندي نسي پیش کولای ځکه چي حنفیانو خو دفرضیت دعوه نه ده کړي.

دوترو دواجب والی دلائل متعدد دی، په عمدة القاري شرح بخاري کي امام بدرالدین عیني رحمه الله هغه ټول بالاستیعاب ذکر کړیدی، ستاسو دتسلی له خاطره په مختصر طور سره دري څلور دلته هم ذکر کوم. عن النبی ﷺ قال اجعلوا آخر صلوتکم باللّیل وتراً. رواه (١) مسلم. وعنه ان النبی ﷺ قال بادروا الصبح بالوتر، رواه مسلم، (٢) وعن ابی سعید الخدری ان النبی ﷺ قال اوتروا قبل ان تصبحوا. رواه الستة الا البخاری (٣) دا دری روایتونه دی په کموکی چه دوترو تعلیم په صیغی دامر ذکر سوی دی. او اگرچه داهل تحقیقو دمذهب پربنا باندی امر دوجوب دپاره نه وی لیکن دلته به امر بالضرور دوجوب دپاره منل کیږی. پردی باندی منجمله دډیرو قرائنو څخه ترټولو لویه او بهتره

(١) مشکوٰة باب الوتر ص ١١١ . ظفیر
(٢). ایضًا . ظفیر
(٣) ایضًا . ظفیر

قرينه داده چه وتر په اصل کی هغه لمونځ دی کم چه دسورت مزمل دنازليدلو په وخت کی فرض کړی سوی ؤ۔ او دطبقات ابن سعد دروايت چي: ان الله ايدكم الليلة صلٰوة، الحديث څخه والله سبحانه وتعالٰی اعلم داسی معلوميږی چه دالمونځ دمخکی څخه شفعًا فرض ؤو۔ ايتار بيا وروسته فرض کړل سو۔ ذکره الخطابی فی معالمه. غرض داچی په دی کی شك نسته چی دالمونځ په يو وخت کی يقينًا فرض ؤو۔ اوس کتل ددی خبري پکار دي چی بيا وروسته ددی لمونځ وجوب اولزوم منسوخ سوی دی اوکه تطويلِ قراءة. نو په: فاقرأوا ما تيسر من القران، سره تطويل دقراءة منسوخ سوی دی، ددی وجوب او لزوم په منسوخ سوی نه دی هغه هم هغه ډول باقی دی، او دوجوب اولزوم په نسخ باندی هيڅ دليل صريح موجود نه دی. هو! دفرضيت دنسخ احتمال سته، لهٰذا ددی ټولو وجوهاتو په رعايت کولو سره حنفيه دفرضيت دعوٰی نه کوی، بلکه دوجوب اولزوم مدعيان دی. حتٰی چی زما ددی تقرير څخه داخبره هم معلومه سوه چی دوترو وجوب دسورت مزمل دنزول دوخت څخه تراوسه پوری راروان دی منسوخ سوی نه دی، او خرنګه څوك دنسخ دعوٰی کولی سي کله چی دوجوب پرنسخ باندی هيڅ دليل موجود نه دی. که چيری ستاسو سره څه دليل وی نوبسم الله کی دا يې ګز دا يې ميدان، پيش ئې کړی، هو! شرط دادی چی انصاف دی ملحوظ وی. اوکه چيري ددی ټولو رواياتو په پيش کولوسره ستاسو تسکين نه وی سوی اودا معنوی نظر چه امر دوجوب دپاره دی زموږ دمجتهد مجيب په پوهه کی رانه سی نو نور هم ورسره واوړی:

په ابوداؤد کی دی: عن عبدالله بن بريدة عن ابيه قال سمعت رسول الله ﷺ يقول الوتر حق فمن لم يوتر فليس منا، الوتر حق فمن لم يوتر فليس منا (١) قال العينی وهٰذا حديث صحيح وفيه ابو المنيب وثقه ابن معين وقال ابن ابی حاتم هوصالح الحديث وقال يحول (٢). ددی حديث څخه معلومه سوه چه رسول الله ﷺ وتر دسنتو په شان نه دی لرلی بلکه دتارك په حق کی يې شديد وعيد فرمايلی دی او دمادونَ الفرض اوما فوق السنن رُتبه يې ددی دپاره مقرره فرمايلی ده. وليس هٰذا الاّ الوجوب. امام ابو حنيفه رحمه الله همدی ته واجب وايی. په فرضو اوواجبو کی دامام صاحب په نزد واضحه فرق دی کما فی البحر. وذکر حکاية فی البدائع هی ان يوسف بن خالد السمتی كان من اعيان فقهاء البصرة فسأل ابا حنيفة عنه فقال انه واجب فقال له كفرت يا اباحنيفه ظنًا منه انه يقول انه فريضة فقال ابوحنيفه أيهولنی إكفارك ايای وانا أعرف الفرق بين الفرض والواجب كفرق مابين

---

(١) مشکوٰة باب الوتر فصل ثانی ص١١٣ . ظفير

(٢) عمدة القاری ابواب الوتر ج٣ ص ٤١٢ . ظفير

السماء والارض ثم بين له الفرق بينهما فاعتذر اليه وجلس عنده للتعلم ([1]) اهـ.
باقی دعمرو بن سعد او دعقبه بن عامر په روایت چي: اِنَّ اللهَ زَادَكُمْ صَلٰوةً وَهِيَ خَيْرٌ لَّكُمْ مِنْ حُمُرِ النَّعَمِ، حدیث دی په دې سره هم پروجوب باندی استدلال کړی سوی دی او طریق داستدلال دادی چه په دی روایتونو کی دوترو دمشروعیت نسبت دخدای تعالٰی طرف ته کړی سوی دی بل داچه چونکه دمزید علیه دجنس څخه زیاتوالی کیدل پکاردی او ظاهره ده چه دفرائضو دجنس څخه واجب دی، ددی وجه په دی روایتونو سره دوجوب طرفته اشاره ګڼل سوی ده. لکه څنګه چه تعین او تحدید داوقاتو هم په دی روایت کی پردی باندی دلالت کوی چه وتر واجب دی. دلته په رارسیدلو سره شاید چه دچاپه ذهن کي بار بار داخیال نوکاری ولګوی، چه که چیری ددی روایاتو څخه وجوب ثابتیږی نوپکار ده، چه دسهار سُنتو ته هم واجب وویل سی ولی چه دسهار دسُنتو متعلق هم په همدی الفاظو سره داقسم روایت مروی دی حالانکه دهغی دوجوب هیڅوك قائل نه دی.
بیشکه چي دشُبهی په درجه کی که چیری یوه ستره خبره وی نوهغه داده. لیکن ددی هر څه باوجود دابوحنیفه رحمه الله وسعتِ نظر (پراخ ذهن) ته وګوری! چه کله امامِ موصوف رحمه الله دا ولیدل چه دسهار په سُنتو او وتروکی په نسبت دټولو سُننو اونوافلو اګرچه زور لرونکي الفاظ استعمال کړل سوی دی لیکن ددی باوجود په تعامل کی دوترو اهتمام دسهار ترسُنتو زیات کړی سوی دی په صحابه ؤ رضي الله عنهم کی دهیچا څخه په سفر اوحضر کی احیانًا هم ترکِ وتر ثابت نه دی بل داچه درسول الله ﷺ څخه دمواظبة سره سره دوترو پرېښوولو ثابتیدل مشکل دی، اوپه کمه درجه کی چه هغوی ﷺ دوترو دتارك دپاره سخت وعید فرمایلی دی، دسهار دسنتو دتارك دپاره ئی نه دی فرمایلی، پردی بنا باندی امام الائمه رحمه الله په دواړوکی دافرق وکی چی وتر ئی واجب اودسهار سنت ئی مؤکده وګرځول. دوترو دوجوب دلائل نورهم ډیردی لیکن داوخت پرهم دومره باندی په اکتفا کولو سره دمجیب صاحب په خدمت کی په ادب سره عرض کوم چه حضرت:
بیشکه موږ تسلیموو چه په: الوتر واجب علی كُلِّ مُسْلِمٍ، سره پردی وجوب باندی استدلال نسی کیدی، ولی چه په قول ستاسو دلته واجب په معنٰی دثابت دی، وجوب اصطلاحی مرادنه دی. دا اصطلاح مستحدث امر (یونوی شی) دی دا په حدیث کی څنګه کیږی، داهر څه صحیح، لیکن حضرت! داخو وفرمایاست چه په: لیس الوتر بحتم کهیئة المکتوبة ولکن سنة سنها رسول الله ﷺ رواه الترمذی، ([2]) سره دوجوب پرنفی او دوترو

([1]) البحر الرائق باب الوتر والنوافل ج٢ ص ٣٨. ظفیر
([2]) ترمذي شريف باب ماجاء ان الوتر ليس بحتم ج١ ص٦٠ ، دحديث توري: ليس الوتر بحتم، نه دی بلکه: الوتر ليس بحتم دی. ظفير

پرسُنیت څنګه استدلال کیدی سي، دلته تاسو څنګه معلومه کړه چي دسنت څخه يوازي سنتِ اصطلاحي مراددی کم چه دواجب څخه مغائر اوتر هغه دلاندی مرتبی دی. دلته دا ولی نه وایاست چه دسُنت څخه طریقه مرضیه مراده کمه چه واجب اوسُنت ټولو ته شامله ده. لکه څنګه چه دروایت سیاق او سباق هم ددی خبری تائید کوی. په دی کی دهغه وجوب نفی ده کم چه دفرضو په شان وی، دمطلق وجوب نفی نه ده. مورِ ته دی وښودل سی، چه ددی حدیث دکم لفظ څخه دوجوب نفی کیږی؟ داخو مورِ هم مَنو چه په حدیث کی دوترو دفرضیت نفی سوی ده لیکن داخبره چه دسُنت څخه خالص سُنت اصطلاحی مراد دی کم چه واجب ته شامل نه دی، او دحدیث څخه دوجوب نفی کیږی دا څرنګه اوپه کمی قاعدی سره تاسو معلومه کړه؟ معلومیږی چه زمورِ مجیب مجتهد ته دخپلی مقرر کړی قاعدی څخه چي ويلي وه (په حدیث کی اصطلاحی الفاظ مراد اخستل باطل دی، اصطلاح مستحدث امردی) دلته په رارسیدلو سره ضرور غفلت سوی دی، په دی وجه ددی مصداق سو: حَفَظْتَ شَيْئًا وَغَابَتْ عَنْكَ اَشْيَآءٌ، اوکه چیری زمورِ مجیب صاحب دا فرمايي چه په حدیث کی اصطلاحي الفاظ کیدل ضروری خونه دی لیکن دلته دروایت دسیاق اوسباق څخه داسی معلومیږی چه دسُنّیت څخه سُنیتِ اصطلاحی مراددی عام نه دی کم چه واجب ته هم شامل دی. نو جنابه: اولاً خو دا دسیاق اوسباق څخه راوزی نه، بلکه برعکس دامعلومیږی چه دوجوبِ اصطلاحی نفی مقصود نه ده. او که چیری هم داسی سی لکه څنګه چه تاسی فرمایلی، نو زه هم وایم چه په: اَلْوِتْرُ وَاجِبٌ کی اصطلاح وجوب مراد دی، دلته دواجب څخه مسنون مراد نه دی. دا منمه چه: الایجاب قد يُطلق علی المسنون تاکیداً، لیکن داخه ضروری ده چه دلته دی هم دواجب څخه مسنون مراد وی. ددی تاسی دلیل پیش کړی، کنې زه وایم که چیری ستاسی همدغسی سیاق اوسباق دی نو دلته هم داسي وګنی چه حدیث: مَنْ لَمْ يُوتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا، رواه احمد (١)، ددی تقاضا کوی، چه په: اَلْوِترُ واجبٌ کی دواجب څخه مسنون مراد نه دی، بلکه هم هغه مراددی دکم چه ابوحنیفه قائل سوی دی ولی چه عُرفًا وجوب په معنٰی دلزوم مستعملیږی. بل داچه دا شدید وعید کم چه دامام محمد رحمه الله په روایت کی دی صرف پرترکِ واجب باندی کیدی سی.

غرض دا چه دا حدیث: لیس الوترُ بحتم کهَیئة المکتوبة الحدیث ، دوترو دسُنتیت په استدلال کی په هیڅ شان سره دپیش کیدلو لائق نه دی. پاته سو دابنِ ماجه اوخازن

(١) مشکوٰة عن ابی داود. باب الوتر ص ١١٣ . ظفیر

روايت: نوموړ ته زيات تعجب دی چه تاسی په خپل استدلال کی داسی ضعيف روايتونه ولی پيش کړل، کم چه دخازن روايت دی هغه خو ساقط الاسناد دی، او دابن ماجه روايت په صحيح طور باندی داسی دی: اِنَّ الْوِترَ ليس بِحَتْمٍ كَصَلٰوتِكم المكتوبة (١) اوداپه هيڅ شان دحنفيه ؤ معارض کيدی نسی، ولی چه حنيفه دداسی وجوب انکار کوی کم چه دفريضت په شان وی. او دابوداؤد هغه روايت په کم کی چه دادی: ان رجلاً من بنی كنانة سمع رجلاً بالشام يدعى ابا محمد المخدجي يقول ان الوتر واجب قال المخدجي فرحت الى عبادة بن الصامت فاخبرته فقال عبادة كذب ابو محمد سمعت رسول الله ﷺ يقول خمس صلٰوة كتبهن الله على العباد. انتهى مختصراً. (٢) په دی کی عُباده ﷺ دفريضت نفی کړی ده. دواجبِ اصطلاحی يې نه ده کړی. دصحابه ؤ ﷺ په زمانه کی به دواجبو اطلاق پرفرضو باندی کيدی. همدا وجه ده چه يوسف بن خالد السمتي يوازي په واجب ويلو باندی ابوحنيفه ته کافر وويل، خوکله چې ابوحنيفه ﷺ دواجب حقيقت دهغه په وړاندې ښکاره کړئ اوپه واجب اوفرض کی يې ورته فرق وښووی نوهغوی ورته معذرت وکړی اودتعليم په غرض ورته کښېنستی. خاص همدغه ډول عُباده ﷺ هم دابو محمد په واجب ويلو سره داسي وګڼل چه ابو محمد دوترو دفرضيت قائل سوی دی، ځکه يې ددی په آوريدلو سره وفرمايل چه ابومحمد دروغ وويل. مادرسول الله ﷺ څخه اوريدلي دی، چه ټول پنځه لمونځونه فرض دی کم چه الله تعالی پرخپلو بندګانو باندی فرض کړی دی (شپږم هيڅ لمونځ فرض نسته) داؤ اصل حقيقت، زموږ مجيب صاحب په خپلی ښه فهم سره داسي ګڼلي وه چه عُباده ﷺ دوجوب اصطلاحی نفی فرمايي، جزء ثانی ته يې ونه کتل چه ددی څخه دواجب بمعنٰی فرض نفی مقصود ده دمطلقًا واجب نفی مقصود نه ده. ددی روايت او دموطا دهغه روايت څخه چې په هغه کی دادی چه دحضرت ابن عمر ﷺ څخه پوښتنه وکړل سوه چه آيا وتر واجب دی؟ نوهغوی وفرمايل چه: اَوْتَرَ النَّبِیُّ والمسلمون (٣) صفا يې دا ونه فرمايل چه واجب دی يا واجب نه دی. معلوميږی چه دصحابه ؤ ﷺ په زړونوکی داخبره راسخه وه چه وتر اګر چه فرض نه دی، سُنت هم نه دی ولی چه ترسُنت په دی کی زيات تاکيد راځی. همدا وجه ده چه ابن عمر ﷺ اَوْتَرَ النَّبِیُّ

---

(١) داحديث په ترمذی کی په همدی الفاظو سره دحضرت علی ﷺ څخه مروی دی، وګوری ترمذی باب ما جاء ان الوتر ليس بحتم ج١ ص٦٠ ، ليکن په ابن ماجه کی په هغه الفاظو سره دی کم چه اولنی مجيب نقل کړی دی. وګوری ابن ماجه باب ماجاء فی الوتر ص ٨٣ . ظفير

(٢) ابوداؤد باب من لم يوتر ج١ ص٢٠١ . ظفير

(٣) مشكاة باب الوتر ص١١٣، الفاظ يې دادي: اوتر رسول الله صلى الله عليه وسلّم واوتر المسلمون. ظفير

والمسلمون، په جواب کی وفرمایل، دایې ونه فرمایل چه مسنون دی. دمسنون ویلوځخه راوګرځیدی. امام ابوحنیفه رحمه الله په دی منشاء باندی ښه پوه سو، هغه دوجوب قائل سو نه یې وتر سنت وګرځول اونه فرض. وذالك فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم. ([1]).

(۲). په دی جزء کی دحنیفه ؤ دوې ۲ مسئلې دی:

(۱) وتر دری رکعته دی، یو رکعت هرګز هرګز وتر نسی کیدی.

(۲) او دا دری رکعته وتر په دؤو قعدو اویوه سلام سره دی په دؤو سلامو یا یوی قعدی سره نه دی.

دا دوې هغه مسئلی دی دکمو چه مجیب مجتهد پرحنفیه ؤ باندی په الزام لګولو سره انکار کوی، حالانکه اقرب الی الروایات بیشکه دحنیفه ؤ مذهب دی. په دی کی شك نسته چه بعضی روایت داسی هم سته په کمو سره چه په بادیُ النظر کی دوترو یو رکعت کیدل هم ثابت دی، لکه څنګه چه دابن عمر رضی الله عنهما په یوه روایت کی دی: ان النبی ﷺ قال الوتر رکعة من آخر اللیل، رواه النسایی ([2]) او دابو ایوب انصاری رضی الله عنه روایت: الوتر حق علی کل مسلم فمن احب ان یوتر بخمس فلیفعل ومن احب ان یوتر بثلاث فلیفعل ومن احب ان یوتر بواحدة فلیفعل ([3]) اودابن ماجه روایت: سئل ابن عمر رجل فقال کیف اوتر بواحدة قال انی اخشٰی ان یقول الناس البتیراء فقال سنة الله ورسوله یرید هذه سنة الله ورسوله ([4]). دادری روایتونه دی کم چه مجیب صاحب دوترو کم از کم دیوه رکعت کیدلو په استدلال کی پیش کړی دی، اودعویٰ یې کړی ده چه دوترو یو رکعت هم کیدی سی حالانکه په دی (روایتونو) کی دابو ایوب انصاری رضی الله عنه روایت خو موقوف دی. کما صرّح به الحافظ فی التلخیص (ای التلخیص الحبیر) وصحح ابو حاتم والزیلعی والدارقطنی فی العلل والبیهقی وغیر واحد. وهو الصواب. غرض داچه ددی حدیث رفع معلوله ده، موقوف والی یې صواب دی ([5]) . پاتـه سو دابن ماجه اونسایی روایت ددوی هرګز دا مطلب نه دی چه یو رکعت بغیر دتقدیم دشُفعی څخه وتر دی بلکه مطلب دادی چه که چیری یو سړی صلوة لیل اوتهجد کوی نو دهغه په حق کی وتر آخر والا رکعت دی ولی

([1]) مشکوٰة باب الوتر ص ۱۱۳ ، الفاظ یې داسې دی: اوتر رسول الله ﷺ واوتر المسلمون. ظفیر

([2]) مشکوٰة عن مسلم باب الوتر ص۱۱۱ . ظفیر

([3]) مشکوٰة باب الوتر فصل ثانی ص۱۱۲ . ظفیر

([4]) ابن ماجه باب ما جاء فی الوتر برکعة ص۸۳ . ظفیر

([5]) یعني دحدیث مضمون دنبي کریم ﷺ قول نه دی ، بلکه قول دصحابي دی. حقاني"

چه ددی یورکعت وتر جوړسو لکه څنګه چه ددی مقصد تائید دابن عمر ﷺ په بل روایت سره کیږی کم چه په بُخاری کی دی: قال النبی ﷺ فإذا اخشي احدکم الصبح صلی رکعة واحدة توتر له ما قد صلی. انتهی مختصراً، (١) اوپخپله دحضرت ابن عمر ﷺ هم دامذهب نه ؤو چه صرف یورکعت وتر دی بلکه دهغوی په نزد دری رکعته مفصولاً په دؤو قعدو سره اوپه دؤو سلامو سره کول جائز ؤ. لکه څنګه چه طحاوی دابن عمر ﷺ څخه نقل کړی دی چه هغوی به وتر دری رکعته کول. ددی راویتونو خو داحال ؤ، باقی په کثرت سره روایت صحیحه داسی سته دکمو څخه چه وتر صرف دری رکعته کیدل ثابت دی. وفی الطحاوی روایات کثیرة تدل علی ان اجماع المسلمین علی ان الوتر ثلث. اودحضرت عمر ﷺ دزمانی دتراویحو څخه همدا ثابتیږی. ستاسی دتسلی دپاره داسی روایتونه ذکر کوم دکمو څخه چه بالتصریح دوترو دری رکعته کیدل معلومیږی، په صحیح بخاری کی دی: عن ابی سلمة عن عبد الرحمٰن انه سئل عائشه کیف کانت صلٰوة رسول الله ﷺ فی رمضان فقالت ما کان رسول الله ﷺ فی رمضان وغیره علی احدی عشرة رکعة یصلی اربعًا فلا تسئل عن حسنهن وطولهن ثم یصلی اربعًا فلا تسئل عن حسنهن وطولهن ثم یصلی ثلاثًا قالت عائشه یارسول الله اتنام قبل ان توتر فقال یا عائشه ان عینیَّ تنامان ولا ینام قلبی، (٢) اوپه صحیح مسلم کی دی: عن ابن عباس ﷺ انه رقد عند رسول الله ﷺ فاستیقظ وتسوك وتوضا وهو یقول: ان فی خلق السمٰوٰت والارض واختلاف اللیل وانهار لآیات لاولی الالباب، فقرأ هٰولاء الآیات حتی ختم السورة ثم قام فصلی رکعتین فاطال فیها القیام والرکوع والسجود ثم انصرف فنام حتی نفخ ثم فعل ذٰلك ثلث مرّات ست رکعات کل ذٰلك یستاك ویتوضأ ویقرء هٰولاء الآیات ثمّ اَوتَر بِثِلاثٍ، (٣) دابوداؤد څخه ماسوا دسننو په ټولو کتابونو کی دی: عن سعید بن جبیر عن ابن عباس ان رسول الله ﷺ کان یوتر بسبح اسم ربك الاعلی وقل یایها الکفرون وقل هوالله احد. اسناده حسن (٤) او دترمذی څخه ماسِوا دسننو په ټولو کتابونو کی دی: وعن ابی بن کعب قال کان رسول الله ﷺ یوتر بسبح اسم ربك الاعلی وقل یٰایها الکفرون وقل هوالله احد. اسناده صحیح (٥)، وعن عبد الرحمٰن بن اَبْزٰی انه

(١) مشکوٰة باب الوتر فصل اول ص١١١ . ظفیر
(٢) بخاری باب قیام النبی ﷺ باللیل ج١ ص١٥٤ . ظفیر
(٣) مشکوٰة باب صلوة اللیل ص١٠٧ . ظفیر
(٤) عمدة القاری. ابواب الوتر ج٣ ص ٤٠٥ . ظفیر
(٥) عمده القاری ابواب الوتر . ج٣ ص ٤٠٥ . ظفیر

صلی مع النبی صلی الله ﷺ الوتر فقرأ فی الاولی بسبح ربك الاعلی وفی الثانیة قل یٰایها الکٰفرون وفی الثالثة قل هو الله احد فلما فرغ قال سبحان الملك القدوس ثلثًا یمد صوته بالثالثة رواه الطحاوی واحمد والنسائی واسناده (۱) حسن کما صرح به الحافظ فی التلخیص. ددی روایاتو څخه علاوه نور روایتونه هم په کثرت سته کم چه دتطویل دبیری څخه پریږدم. که چیری ضرورت وګڼل سو نوآئنده به یې انشآء الله ﷻ ذکر کړم.

ددی څخه وروسته زه ستاسو څخه پوښتنه کوم چه ددی صحیح روایاتو برخلاف دابن ماجه او ابو ایوب انصاری ﷺ روایت کم چه په اصل کی دهغوی فتویٰ معلومیږی مرفوع روایت نه دی، معمول بها جوړول اوجزمًا داویل چه یورکعت هم وتر دی آیا دا تعجب نه دی، روایات صحیحه پرېښوول اودیوه موقوف روایت ترمخه کم چه په حقیقت کی دابو ایوب انصاری ﷺ فتویٰ ده، یو څوك جَری (دلاور) ناعاقبت اندیش (نتیجې ته پام نه کوونکی) سړی داسی ویلی سی، چه یورکعت هم وتردی، یوڅوك مجتهد هیڅکله داسی نسی ویلی.

الحاصل دوترو په یورکعت نه کیدلو اودری رکعته کیدلوکی خوهیڅ شبه نسته که چیری ګنجائش وی نوپه دی کی دی چه دادری رکعته وتر په دؤو قعدو او دؤو سلامو سره دی اوکه صرف په یوی قعدی اویوه سلام سره دی. حنفیه ددی دواړو صورتونو څخه ماسِوا یودریم صورت اختیاروي په دؤو قعدو اویوه سلام سره دوترو کولو حکم ورکوی. اودا نه چه محض په تعصّب سره داسی کوی بلکه زموږ سره پردی باندی دلائل موجود دی، په صحیح مسلم ص۲۵۶ کی دی: ولفظه مختصراً، ویصلی تسع رکعات لا یجلس فیها إلا فی الثانیة فیذکر الله ویحمده ویدعوه ثم ینهض ولا یسلم ثم یقول التاسعة ثم یقعد فیذکر الله ویحمده ویدعوه ثم یسلم تسلیمًا یسمعنا، الحدیث.

امام بدر الدرین عینی ﷫ فرمایی اګر چه ددی روایت څخه دا ایهام کیږی چه نهه ۹ رکعته په دؤو قعدو اویوه سلام سره سوی دی. په مخکنی اؤو رکعتو کی هغوی ګرسره هم قعده نه ده کړی لیکن په حقیقت کی داخبره نه ده.

حضرت عائشي ﷺ دصلوٰةِ لیل دقعدو ذکرنه دی فرمایلی بلکه دوترو دمخکنی قعدی په ذکر فرمایلو سره ددری رکعتو وترو په دؤو قعدو اویوه سلام سره ثبوت ورکوی. په دومره فرمایلو سره امام بدرالدین عینی ساکت سویدی، ددی ثبوت یې ورنکړی چي فی الواقع دحضرت عائشي ﷺ همدا مطلب دی چه نبی ﷺ دوترو په دویم رکعت کی کم

---

(۱) نسائی شریف کیف الوتر بثلث ج۱ ص۲۴۸ ونصب الرایه ج۲ ص ۱۱۹ . ظفیر

چه دمجموعه رکعتونو په اعتبار سره اتم کیږی قعده وکړه اوسلام یې لا ګرځولی نه ؤو چه ولاړ سو اودریم رکعت یې ورسره یوځای کړی او دآخری قعدی څخه وروسته یې سلام وګرځوی. ددی دلیل په نسایی کی دی.

همدا روایت نسائی متنًا اوسندًا راوړی دی: حدثنا سعید عن قتادة عن زرارة بن اوفی عن سعدبن هشام ان عائشة ﷞ حدثته ان رسول الله ﷺ کان لایسلم فی رکعتی الوتر. (١)، نومعلومه سوه چه دحضرت عائشي ﷞ دوینا مطلب دادی چه رسول الله ﷺ به دوترو کولو په وخت کی پردؤو رکعتو باندی قعده فرمایله او سلام به یې ددریم رکعت پوره کولو څخه وروسته ګرځوی. داحدیث صحیح الاسناد دی او دحنفیه ؤ حُجت دی لیکن حافظ محمد الدین ابو البرکات ابن تیمیه په منتقی کی دهمدی روایت دنقل کولو څخه وروسته دا لیکلی دی چه امام احمد ددی تضعیف کړی دی. حالانکه دتحقیق څخه معلومه سوی ده چه داروایت په دؤو سندونو سره مروی دی. امام موصوف چه په کم سند سره مسندِ احمد کی راوړی دی بیشکه هغه سند ضعیف دی. امام احمد ﷫ دحدیث تضعیف نه دی کړی دسند تضعیف یې کړی دی، ولی چه په تخریج زیلعی کی دجهر بالتسمیه پرموقع باندی پخپله دامام احمد څخه دوترو په رکعتونو کی دوصل جواز مروی دی. نو هرو مرو امام احمد دمسندِ احمد دطریقې تضعیف کړی دی، ولی چه په هغه سند کی یزید بن یعفر دی، وهو ضعیف. غرض داچه دنسایی په روایت کی هیڅ کلام نسته هغه صحیح الاسناد دی. په مستدرك دحاکم کی یو روایت دی چه الفاظ یې دا دی: عن عائشة ﷞ ان النبی ﷺ یوتر بثلاث لا یقعد الا فی آخرهن (٢) حافظ ؒ او دهغه په تقلیدکولوسره زموږ مجیب صاحب په دی روایت سره دمخکنی قعدی نفی کړی ده حالانکه حافظ جمال الدین زیلعی ﷫ په تخریج کی ددی تصریح کړی ده چه په مستدرك حاکم کی داروایت په دی الفاظو سره وارد دی: یوتر بثلٰث لا یُسلِم اِلاَّ فی آخِرِهنَّ، (٣) زیلعی په خپل نقل کی ثقه دی. دمستدرك په نسخه کی به دا الفاظ ضرور وی، او دمسندِ احمد روایت به ضعیف وی لیکن په هغه کی الفاظ دانه دی: یوتر بثلٰث لا یفصل بینهن. اوپه نسایی کی دی: عن ابی بن کعب نحوه ولفظه یوتر بسبح اسم ربك الاعلی وقل یایها الکفرون وقل هو الله احد ولا یسلم الا فی آخرهن (٤).

---

(١) نسائي باب کیف الوتر بثلث ج١ ص٢۴٨. ظفیر

(٢) عمدة القاری ابواب الوتر ج٣ ص۴٠۴ . ظفیر

(٣) ایضًا .

(۴) عمدة القاری ابواب الوتر ج٣ ص۴٠۴ . ظفیر

مطلب دادی چه نبی کریم ﷺ به وتر دری رکعته کول او داسی قعده په کمه کی چه سلام گرځول کیږی هغه به یې په آخره کی کوله. اوس تاسی په انصاف سره ووایاست چه ددی ځخه داولني قعدی نفی ځنګه راووته.

ددی روایت ځخه ماسوا په یو بل روایت کې دی: کما فی الطحاوی ص١٧٢ : عن ابی هریرة عن رسول الله ﷺ لا توتروا بثلث واوتروا بخمس او بسبع او بتسع ولا تشبهوا بصلوة المغرب. حافظ ددی روایت ځخه دمخکنۍ قعدی پرنفی باندی استدلال کوي چه دهغه حاصل دادی چه دری ٣ رکعته وتر په داسی شان سره کول چه په هغه کی دماښام دلمونځ سره مشابهت راسی، مثلاً په دؤو قعدو او یوه سلام سره دادا کولو ځخه ممانعت سوی دی. په یوی قعدی اویوه سلام سره دا مشابهت نه پاته کیږی، ددی وجه ځخه په حدیث سره دمخکنۍ قعدی نفی او ددویمی ٢ قعدی ثبوت کیږی.

موږ ته سخت تعجب دی چه دمخکنۍ قعدی پرنفی باندی داسی ضعیف استدلال ولی وکړل سو. دحدیث دویمی جملی ته یې ولی ونه کتل چې دهغې ځخه بالتصریح دا معلومیږی چه دحدیث مطلب دادی چه مجرد (یعنی صِرف) دری رکعته (تهجد) مه کوی چه دماښام دلمونځ سره مشابهت وسی بلکه پنځه ٥ یا اووه ٧ یا نهه ٩ رکعته کوی، او دوترو سره شفعه دهغه ځخه مخکی یو ځای کوی دپاره ددی چه دماښام دلمونځ سره مشابهت پاته نسی. په ترمذی کی دی: عن ثابت البنانی قال قال انس یا ابا محمد خذ عنی فانی اخذت هٰذا عن رسول الله ﷺ واخذ رسول الله ﷺ عن ربه، ولن تأخذ عن أحد أوثق مني، قال ثم صلی بی العشاء ثم صلی ست رکعات یسلم بین الرکعتین ثم أوتر بثلاث یسلم فی آخرهن. رواه الترمذی سنداً وترك متنه وهٰذا المتن بعینه بهٰذا اللفظ فی کنز العمال ص ١٩٢ جلد رابع فی الافعال لا فی الاقوال، واحال علی الرویاني وابن عساکر وقال رجاله ثقات. داروایت هم داحنافو حُجت دی، ددی ځخه صراحةً معلومیږی چه وتر دری رکعته دی اودا دری رکعته به په دؤو قعدو اویوه سلام سره کول کیږي، روایاتِ مرجوعه (١) نورهم ډیردی دکمو ځخه چه دری ٣ رکعته وتر په دؤو قعدو او یوه سلام سره کیدل معلومیږی. دا وخت په هم دومره حصه باندی اکتفاء کوم. او په آثاروکی په کثرت سره داسی دی دکومو ځخه چه وتر دری ٣ رکعته په دؤو قعدو اویوه سلام سره معلومیږی. داحنافو په نزد دپورته ذکر سؤو روایاتو پربنا باندی ثانی (طریقه) راجح ده. اویو رکعت وتر کیدل ماسِوا دسعد بن ابی وقاص ﷺ او معاویه بن ابو سفیان ﷺ او

(١) روایاتِ مرجوعه: یعني هغه چي مولانا مشیت الله صاحب" رجوع ورته کړیده ددې بحث په لیکلوکي. حقاني"

ذی الورین ﷺ څخه دبل هیڅ یوه صحابی څخه ثابت نه دی. کـه چیـری حـافظ دا درې ۳ کسه صحابه کرام ﷺ جماعت ګرځوی نو دحافظ دا فرمایل چي: وصـح عـن جماعـة مـن الصحابة انهم اوتـروا بواحدة مـن غيـر تقدم نفـل قبلهـا، بـه درسـت وی، پـردرو ۳ بانـدی دجماعت اطلاق کیدی سی لیکن داحنفیـه ؤ تـه مُضرنه دی ځکـه چـه حنفیـه چي دکمـی خبری قائل دی دهغې په تائیدکی دجَمِّ غفیر (غټي ډلي) صحابه ؤ ﷺ څخـه آثـار مـروی دی. په مصنف ابن ابی شیبه کی دی: حدثنا حفص بـن عمـرو عـن الحسـن انـه قـال اجمـع المسلمون على ان الوتر ثلثة لايسلم الا فى آخرهن (١) وفيه عمرو بن عبيد وهو معتزلی. په عینی کی دی: وابی بن کعب وابن عباس وانس وابوامامة وعمربن عبدالعزيز والفقهاء السبعة واهل الكوفة، وقال الترمذی ذهب جماعة من الصحابة وغيرهم اليه. آه، کله چه دترمـذی پـه تـصریح سـره دصـحابه ؤ ﷺ یـو عـدد (٢) (یعنـی شـمېر) دحنیفـه ؤ موافـق معلومیږی نو اوس دحافظ په تصریح سره زموږ مجیب صاحب تـه خوشـحال لیـدل نـه دی پکـار. حـافظ ابـن حجـر رحمه الله چـه چاتـه جماعـت وایـی، دهغـه پـه پرتلـه لـس (١٠) چنـده دحنفیه ؤ طرفته دصحابه ؤ ﷺ عدد موافق دی، اوعجیبه داده چه آجِلاًء او کبـار (غـټ) صحابه کرام ﷺ دحنفیه ؤ موافق دی. قيل للحسن ان ابن عمر كان يسلم فـى الـركعتين مـن الـوتر فقـال كـان عمـر افقـه منـه وكـان يـنهض فـى الثانيـة بـالتكبير، (٣) ددې بیـانونو دیـادولو او کتلـو څخـه وروسـته یـوازې یوڅـوك متعـصب معانِـد ویلـی سـی، چـه دامـامِ ابوحنیفه (ﷺ) مذهب درِوایاتو څخه خلاف دی. غیرِ متعصب او فهیم هیڅکلـه داسـی نسی ویلی بلکه هرڅومره تحقیق او تفتیش چه وکړل سی بیـا هـم دامـامِ ابوحنیفـه (ﷺ) مذهب اقرب الى الروايات معلومیږی.

(۳) دا جُزء (حصه) دجواب مجملـه سـاتل سـوی دی، تـشریح غـواړی. معلومـه نـه ده چـه دقنوت څخه يې څه مراد اخستی دی که چیری قنوت نازله مراد وی نو حنفیه هم وایی چه بعد الركوع ویل پکار دی. اوکه چیری قنوت دوتر مراد وی، نوبیا داویـل صـحیح نـه دی چه دنبی کریم ﷺ څخه بعد الركوع پـه وتروکـی قنـوت ویـل ثابت دی ولـی چـه پـه کومـو روایتونو کی قنوت بعد الركوع ویل ثابتیږی دهغو صحیح مَحْمَل دادی چه هغـه دقنـوتِ نازله حکم دی.

په بحر الرائق ج١ص ۴۰ کی دی : وقنت فی ثالثـــة قبل الركوع ابدًا لما اخرجـه النسـائی

(١) عمدة القارى ابواب الوتر ج٣ ص ۴۰۴ . ظفير

(٢) مقصد يې يو لوی جماعت او ټولګی ده دصحابه کرامو ﷺ. ظفير

(٣) نصب الرايه باب صلوة الوتر ج٢ ص ١١٨ . ظفير

عن ابیّ بن کعب انه علیه السّلام کان یقنت قبل الرکوع وما في حدیث انس انه علیه السّلام قنت بعد الرکوع فالمراد منه ان ذلك کان منه شهراً فقط بدلیل ما فی الصحیح عن عاصم الاحول سالتُ انساً عن القنوت فی الصلوة قال نعم قلت أکان قبل الرکوع او بعده قال قبله قلت فانَّ فلاناً اخبرنی عنك انّك قلتَ بعده قال کذب انماقنت رسول الله ﷺ بعد الرکوع شهراً، نومعلومه سوه چه په وترو کی قنوت قبل الرکوع ویل پکاردی.

پاته سوه قنوت نازله نو په دی کی قبل الرکوع اوبعد الرکوع دواړه ډوله اقوال سته په ردالمحتار کی دی: وهو صریح فی ان القنوت النازلة عندنا مختص بصلوة الفجر دون غیرها من الصلوة الجهریة والسریة وهل القنوت هنا قبل الرکوع او بعده لم اره، والذی یظهر لی انه یقنت بعد الرکوع لا قبل بدلیل ان ما استدل به الشافعی علی قنوت الفجر فیه التصریح بالقنوت بعد الرکوع، حمله علمآئنا علی قنوت النازلة ثم رأیت الشرنبلالی فی مراقی الفلاح صرح بانه بعده واستظهر الحموی انه قبله، والاظهر ماقلناه. [1] والله اعلم، ددی عبارت څخه معلومیږی چه باوجود ددی چه په قنوتِ نازله کی دوه قوله دی قبل الرکوع او بعد الرکوع. حنفیه مشائخ ددواړو طریقو دجواز حکم لګوی لیکن راجحه داده چه قنوتِ نازله دي بعد الرکوع ولوستل سی. فقط

محمد مشیت الله (الدیوبندی)
(رَحِمَهُ اللّٰه تعَالٰی رَحْمَةً وَاسِعَةً)

❊ ❊ ❊

فصل ثانی دقنوتِ نازله مسائل

ایا قنوت نازله دسهار په لمونځ کی درسته ده: **سوال:** (١٧٢۴) داحنافو په نزد دسهار په لمونځ کی کم وخت په لاسونو لوړولو سره دُعاء قنوت یا: اَللّٰهُمَّ انْصُرْ مَنْ نَصَرَ دِیْنَ مُحَمَّد ﷺ یابله یوه دُعا جائز ده اوکه نه؟ که چیری یوڅوك حنفی چاته چي دفقهی علم وي یا نه وی، خوهغه امام شافعی (رضي الله عنه) یا امام احمد (رضي الله عنه) یا امام مالك (رضي الله عنه) ته دحقارت (سپکوالي) په نظر ګوری، نو آیا هغه پوخ حنفی کیدی سی اوکه نه؟

جواب: دحنفیانو په نزد دیوي حادثي دنزول په وخت کی صرف دسهار په لمونځ کی درکوع څخه وروسته په دویم ٢ رکعت کی دلاس پورته کولو څخه بغیر ددُعاءِ قنوت ویل جائز دی اوپه باقی لمونځونو کی جائز نه دی. او دحادثي دنزول څخه بغیر په هیڅ یوه

---

[1] ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج٢ ص ٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١ . ظفیر

لمونځ کی هیڅ وخت جائز نه دی. په شامی کی دی: قال الحافظ ابو جعفر الطحاوی انما لا یقنت عندنا فی صلٰوة الفجر من غیر بلیة فان وقعت فتنة او بلیة فلا باس به فعله رسول الله ﷺ [١] اوددی څخه وروسته په شامی کی دی: ان قنوت النازلة عندنا مختصّ بصلٰوة الفجر دون غیرها من الصلوات الجهریة والسریة. [٢] اوبیا په همدی کتاب کی دی: وانه یقنت بعد الرکوع لا قبله. [٣]

څلور واړه امامان په خپل خپل مذهب کی ټول پرحق دی او دهغوی اختلاف د: اِخْتِلاَفُ اُمَّتِیْ رَحْمَةٌ، دقبیلي څخه دی. په دی وجه هیڅ یوه مقلد لره جائز نه دی چه یوه امام ته دحقارت په نظر وګوری بلکه مقلد لره پکاردی چه هغه دی دخپل امام مذهب صواب محتمل دخطاء وګڼی، اودبل امام مذهب دی خطا خومحتملِ دصواب وګڼی. په درمختار کی دی: فیها لو سُئلنا عن مذهبنا ومذهب مخالفنا قلنا وجوبًا مذهبنا صواب یحتمل الخطاء ومذهب مخالفنا خطاء یحتمل الصواب. [٤] فقط

قنوتِ نازله: **سوال**: (١٢٢٥) دسهارپه لمونځ کی دحوادثو پرموقع قنوتِ نازله ویل کیږي، ددی حواله پکارده.

په قنوتِ نازله کی به لاسونه تړی اوکه نه؟ سوال: (١٢٢٦) په مذکوره قنوت کی به امام او مقتدیان لاسونه ایله کوي او که به یې تړی، لکه څنګه چه یې په وترو کی تړی او آمین به په جهر سره وایی او که پټ؟

جواب: (١) قنوت په حوادثو کی دسهار په لمونځ کی دحنفیه ؤ په نزد ثابت او معمول به دی، قال فی الشامی وهو صریح فی ان قنوت النازلة عندنا مختص بصلٰوة الفجر [٥] الخ (٢) امام اوجماعت به په ظاهره په دی موقع کی ارسال کوی ځکه چه داقنوت بعدالرکوع ده. کما صرح به فی الشامی والذی یظهر لی ان المقتدی یتابع امامه الا اذا جهر فیؤمن وانه یقنت بعد الرکوع لا قبله [٦] الخ، اوظاهره ده چه قَومه محل دارسال ده، نه محل دقبضِ یدین. او قیاس پروترو باندی نسی کیدی ځکه چه په هغه کی قنوت درکوع څخه مخکی دی اوهغه محل دقراءت اومحل دقبض یدین دی اوآمین که په جهر سره ووایی اوکه په پټه (دواړه درست دی)، والثانی اولی لانه دُعاء والاخفاء بالدعاء اولی. فقط

---

[١] ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج٢ ص ٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١ . ظفیر
[٢] ایضاً .
[٣] ایضاً .
[٤] الدرالمختار علی هامش ردالمحتار مقدمه ج١ ص٤٥ . ظفیر
[٥] ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی القنوت والنازلة ص ٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١. ظفیر
[٦] ایضًا ، ط. س. ج٢ ص١١ . ظفیر

داحنافوپه نزد قنوت نازله درکوع څخه وروسته اوصرف دسهار په لمونځ کي ده: سوال:

(١٢٢٧) قنوتِ نازله درکوع څخه مخکي ویل پکاردي اوکه درکوع څخه وروسته اوپه کمو کمو لمونځونو کي ویل کیږي، اولاسونه به تړي اوکه ایله کوي به یې، یاپورته کوي به یې. او داحنافو په نزد دوترو قنوت درکوع څخه مخکي ویل کیږي، آیا دقنوتِ نازله حکم ددي څخه جلادی؟ که جلا وي نوپه کم دلیل سره؟ اوداحنافوپه نزد چه داکمه قاعده ده چه هرذکر طویلِ مسنون چي وي په هغه کي لاسونه تړل کیږي، ددي څه ماخذ دي؟ کم لاسونه تړل چه دتکبیرِ تحریمه څخه وروسته ثابت دي هغه رکوع ته دتللو په وخت کي ختم کیږي. اوس درکوع څخه وروسته دریدل یوجدید اونوی کار دی په دی کي ارسال اواعتماد دحضور ﷺ یادصحابه ؤ ﷺ دآثاروڅخه ثابت دی اوکه نه؟ اودامام ابویوسف دافعل چه هغوی به قنوت دلاسونو دلوړولو څخه وروسته وایه او صاحب دفتح القدیر چه کم یوروایت په سند دابو هریره ﷺ بیان کړی دی چي: کان النبی ﷺ اذا رفع راسه من الرکوع من صلٰوة الصبح فی الرکعة الثانیه یرفع یدیه فیدعوا بهٰذه الدعاء ، اللّٰهم اهدنی فیمن هدیت الخ آیا ددی حدیث په وجهی سره دابویوسف ﷺ فعل ته قوت ستنه او که نه؟ او داحنافو مفتٰی به قول څه دی؟

جواب: قنوتِ نازله درکوع څخه وروسته ده اوحنفیه ؤ صرف دسهار په لمانځه کي دا اختیار کړیده. اواګرچه بعضی فقهاؤ په ټولوجهری لمونځونوکی هم جائز بللی ده (١) او دفقهي او دحدیثو دکتابونو څخه واضحه ده چه قنوتِ صبح کمه چه حنفیه ؤ په نوازلو کي غیرِ منسوخ منلی ده هغه بعد الرکوع ده، اوپه دغه وخت کي ارسال اولی معلومیږی (٢) ولی چه درفعِ جواب صاحب دفتح القدیر داورکړی دی دامام ابویوسف داستدلال چه

(١) قال الحافظ ابو جعفر الطحاوی انما لا یقنت عندنا فی صلوة الفجر من غیر بلیة فان وقعت فتنة او بلیة فلا باس به فعله رسول الله ﷺ واما القنوت فی الصلوات کلها للنوازل فلم یقل به الاّ الشافعی الخ وهو صریح ان القنوت النازلة عندنا مختص بصلاة الفجر دون غیرها من الصلوة الجهریة والسریة وفی شرح النقایة معزیًا الی الغایة وان نزل بالمسلمین نازلة قنت الامام فی صلاة الجهر (ردالمحتار باب الوتر والنوافل، مطلب فی قنوت النازلة ج١ ص٢٢٨ ، ط.س. ج٢ ص١١) وهو قول الثوری واحمد وقال جمهور اهل الحدیث القنوت عند النوازل مشروع فی الصّلوٰة کلها آه (البحر الرائق باب الوتر والنوافل ج٢ص۴۴). ظفیر

(٢) وهل القنوت هنا قبل الرکوع ام بعده لم اره والذی یظهر لی ان المقتدی یتابع امامه الاّ اذا جهر فیؤمن وانه یقنت بعد الرکوع لا قبله بدلیل ان ما استدل به الشافعی علی قنوت الفجر وفیه التصریح بالقنوت بعد الرکوع حمله علمائنا علی القنوت للنازلة ثم رأیت الشرنبلالی فی مراقی الفلاح صرّح بانه بعده واستظهر الحموی انه قبله والاظهر ماقلناه والله اعلم (ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی القنوت للنازلة ج١ ص٢٢٨، ط. س. ج٢ ص١١). ظفیر

په هره دعاء کی رفع کیدل داکلی نه ده بلکه مخصوص ده په هغه دُعاء سره کمه چه خارج عن الصلوٰة وی. ولکلٍّ وِّجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيْهَا. نوپه دی کی دزیات بحث ضرورت نسته. دهر یوه قول یو وجه راوتلی سی اودروایاتو دنقل کولو راته فُرصت نسته. فقط

دقنوت نازله په وخت کی دی لاسونه ایله لری او مقتدیان دی په کراره آمین وایی: **سوال**: (١٢٢٨) ددارالعلوم دیوبند څخه چه کمه دعاءِ قنوت چهاپ سوی ده په دی زمانه کی دویلو دپاره شائع سوی ده، دهغی په ترکیب کی دوې ۲ خبری دپوښتني قابلی دی اول داچه ددُعا ویلو په وخت کی به لاسونه ایله وی اوکه لوړوی به یې لکه څنګه چه ددُعا دپاره لوړول کیږي. بل دا چه مقتدیان به آمین بالجهر وایی اوکه په پټه؟

جواب: دسهار په لمونځ کی درکوع څخه وروسته په دی زمانه کی چي کمه دُعاء قنوت ویل کیږی په هغه کی زموږ معمول دادی چه لاسونه ایله وی، ولی چه په دی موقع کی لاس تړل نه دی راغلی اولوړول یې هم دحنفیهؤ دقواعدو سره سمون نه خوری، ددی وجه څخه اَحوَط او بهتره دامعلومیږی چه لاسونه دی ایله وی او مقتدیان دی آمین په پټه وایی. ([1]) فقط

قنوت نازله په ماښام اوماخستن کی درست ده اوکه نه؟ سوال: (١٢٢٩) اوریدلی مودی چه په دیوبند کی یوه فتویٰ چاپ سوی ده په کمه کی چه دماخستن دلمونځ په آخری رکعت کی دُعا ویل لیکلی دی؟

جواب: دلته چه کمه دُعاء قنوت چاپ سوی ده په هغې کی یې دسهار دلمانځه څخه وروسته دُعاء قنوت ویل لیکلی دی. اوبعضو (عالمانو) په ماسخوتن اوماښام کی هم جائز لیکلی ده . ([2]) فقط

په فرض لمونځ کی دوَبا ددفع کیدلو دپاره دُعا: **سوال**: (١٢٧٠) دوبا دمرض په ورځو کی دفرائضو دجماعت یاخاص دماښام اوسهار په جماعت کي امام یوڅو دُعاګانی دوبا دلیری کیدلو دپاره وایی اوټول مقتدیان په لوړ آواز آمین وایی. داسی عمل کول په فرض جماعت کی شرعًا جائز دی اوکه نه؟

جواب: په شامی کی دی چه دیوې حادثې په وخت کی دسهار په لمونځ کی درکوع څخه تر ولاړیدلو وروسته امام لره دُعاء قنوت ویل درست دی. ماسِوا دسهار څخه په نورو لمونځوکی دحنیفهؤ مذهب نه دی. دا دامام شافعی رحمه الله مذهب دی، اوداهم په شامی

([1]) ان المقتدی یتابع امامه الاّ اذاجهر فیؤمن (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١). ظ

([2]) ولا یقنت لغیره الاّ لنازلة فیقنت الامام فی الجهریة وقیل فی الکل (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١). ظفیر

کی دی: ولا شك ان الطاعون مِن اَشدِّ النّوازل (١)۔ ددی وجه دطاعون په وخت کی هم دعاء قنوت دسهار په لمونځ کی درکوع څخه وروسته ویل درست دی۔ (٢)

دجنګ طرابلس دپاره قنوت نازله: **سوال**: (١٧٧١) څه ارشاد دی ددین دعالمانو په دی مسئله کی چه موجوده جنګ دطرابلس کم چه دمسلمانانو اوعیسائیانو په مینځ کی قائم دی، که چیری دمسلمانانو دنصرت او دعیسائیانو دهزیمت دپاره په هندوستان یا بَرْمَا (دیو هېواد نوم دی) کی دعاء قنوت وویل سی نو په حنفی مذهب کی دا صحیح ده اوکه نه؟ آیا په نازله جنګ وغیره کی چه کمه دُعاء قنوت ویل کیږی دهغه دپاره داخبره شرط ده چي خاص خلیفه یاسلطان دی ووایی۔ دحاشیهٔ شامی، بحر الرائق، کبیری او فتح القدیر دملاحظه کولو څخه وروسته دي ددی جواب تحریر وفرمایل سی۔ فقط

جواب: قنوت نازله عند الحنفیه جائزده، مکروه نه ده۔ اوپه شامی کی دی چه که چیری امام جهراً قنوت وایی نو مقتدیان دی آمین وایی۔ ددی څخه معلومه سوه چه دمقتدیانو دواقفیت (خبرتیا) په وجه که جهر وکړی اومقتدیان آمین ووایي نو کراهت پکښې نسته۔ د خلیفه یا سلطان قنوت ویل دنازلی په وخت کی شرط نه دی۔ هٰذا کله فی الدر المختار والشامی۔ (٣) (دستخط مع مُهر)

دایټالیا دجنګ پرموقع قنوت نازله: **سوال**: (١٧٧٢) فی الحال چه دایټالیا په عیسائیانو او مسلمانانوکی کم جنګ روان دی پردی موقع باندی دقنوتِ نازله په پنځوواړو لمونځونو کی دآخری رکعت درکوع څخه وروسته په ویلو کي عندالاحناف څه حکم دی؟

جواب: دفقهاءِ عظامو رحمهم الله کلام په دی باره کی مختلف دی: ولا یقنت لغیره الاّ النازلة فیقنت الامام فی الجهریة وقیل فی الکل. په شامی کی دي: واما القنوت فی الصلوٰة کلها للنوازل فلم یقل به الا الشافعی، وفیه تحت قوله فی الکل الخ قد علمت ان هذا لم یقل به الا الشافعی وعزا فی البحر الی جمهور اهل الحدیث فکان ینبغی عزوه الیهم لئلا یوهم انه قول فی المذهب وفیه ایضا اذا وقعت نازلة قنت الامام فی الصلوٰة الجهریة لکن فی الاشباه عن الغایة قنت فی صلوٰة الفجر ویؤیده ما فی شرح (٤) المنیة

---

(١) ردالمحتار باب الوتر مطلب فی القنوت للنازلة ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١. ظفیر

(٢) ولا یقنت لغیره الاّ لنازلة فیقنت الامام فی الجهریة وقیل فی الکل (درمختار) قال فی الصحاح النازلة الشدیدة من شدائد الدهر ولاشك ان الطاعون من اشد النوازل الخ وهو صریح فی ان قنوت النازلة عندنا تختص بصلاة الفجر دون غیرها من الصلوات الجهریة اوالسریة (ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی القنوت للنازلة ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١). محمد ظفیر الدین غفرله

(٣) وګوری ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی القنوت للنازلة ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١. ظفیر

(٤) وقد صرح به الشامی حیث قال وهو صریح فی ان قنوت النازلة عندنا مختص بصلاة الفجر دون غیرها من =

الخ شامی ج١ ص ٢٢٨. نومعلومه سوه چه عند الحنفیه صرف دسهار په لمونځ کی دنازلی په وخت کی دی قنوت وایی. لا غیره. فقط، والله تعالٰی اعلم، کتبه عزیز الرحمٰن.

دکم امام په نزد قنوت نازله دسهار په لمونځ کی ده؟ سوال: (١٢٧٣) نن صبا دسهار په لمونځ کی دعاء قنوت ویل دکم امام مذهب دی؟

جواب: دداسی حوادثو په وخت کی دعاء قنوت دسهار په لمونځ کی حنفیه ؤ هم جائز لیکلی ([1]) ده. فقط (لما رواه الامام ابوحنیفة عن ابن مسعود رضی الله عنه ان رسول الله ﷺ لم یقنت فی الفجر قط الاً شهراً واحداً لم یرَ قبل ذالك ولا بعده وانما قنت شهراً یدعو علٰی قوم من العرب ثمّ ترکه (البحر الرائق. باب الوتر ج٢ ص٣۴، ظفیر).

قنوت نازله په جُمعه کی درست ده که نه؟ سوال: (١٢٧۴) قنوتِ نازله دجُمعی په لمونځ کی ویل جائز دی اوکه نه؟

جواب: دبعضو روایاتونو موافق په کوموکی چه یې په ټولو جهری لمونځونو کی قنوتِ نازله ویل جائز لیکلی دی، ددې پربناء دجُمعی په لمونځ کی هم درست دي. ([2])

قنوت نازله جائزده اوکه نه اوکه جائز ده نو ولې؟ سوال: (١٢٧۵) په دی زمانه کی چه کمه دعاء نازله ویل کیږی دادُعا دسهار په لمونځ کی داحنافو په نزد جائز ده اوکه نه؟ که چیری جائزوی نو دایت: لَیْسَ لَكَ مِنْ الْاَمْرِ شَيْءٌ، څه جواب دی؟ اوپه دی دُعاء نازله کی اوپه قنوت کی، کمه چه نبی کریم ﷺ هغه وخت ویله کله به یې چه یوې قبیلې یاقوم ته ښراوی کول وغوښتل، فرق سته او که نه؟

جواب: دنازلی په وخت کی دُعاء قنوت وغیره دسهار په لمونځ کی په اتفاق سره دحنفیه ؤ جائزده. په درمختار کی دی: ولا یقنت لغیره الا لنازلة الخ ([3]). وفی الشامی وهو صریح فی ان قنوت النازلة عندنا مختص بصلوٰة الفجر الخ ([4]) وفیه عن شرح المنیة فتکون شرعیته ای شرعیة القنوت فی النوازل مستمرة وهو محمل من قنت من الصحابة بعد

= الصلوات الجهریة والسریة الخ قنوت نازله دي وروسته تررکوع وایی قبل الرکوع دی نه وایی: قال فی الشامی وانه یقنت بعد الرکوع لاقبل بدلیل ان ما استدل به الشافعی علی قنوت الفجر وفیه التصریح بالقنوت بعد الرکوع حمله علماءنا علی القنوت للنازلة الخ (شامی باب الوتر ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١). ظفیر

([1]) ولا یقنت لغیره الاً لنازلة فیقنت الامام فی الجهریة وقیل فی الکل (درمختار) وهو صریح عندنا ان قنوت النازلة عندنامختص بصلاة الفجر دون غیرها من الصلوة الجهریة والسّریة (الدرالمختار) باب الوتر ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١). ظفیر

([2]) فیقنت الامام فی الجهریة (الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١).

([3]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتروالنوافل مطلب فی القنوت للنازلة ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١. ظ

([4]) ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی القنوت للنازلة ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١. ظفیر

وفاته علیه الصلٰوة والسلام وهو مذهبنا وعلیه الجمهور، (۱) نوکله چه معلومه سوه چه دجمهورو مذهب همدادی اوصحابهؤ ﷺ دحضور ﷺ دوفات څخه وروسته قنوتِ نازله ویلی ده نواوس دهیڅ شبهی ګنجائش نسته، اوددی جواب ضرورت نسته. اوَ دآیت: لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ، په شان نزول کی اختلافِ کثیر دی. په قنوتِ نازله کی نزول ددی متعیّن څخه دی. کما صرّح به فی المعالم چه دجواب ضرورت یې سي. اودامام طحاوی رحمه الله قول پخپله په شامی کی دامنقول دی: قال الحافظ ابوجعفر الطحاوی انما لا یقنت عندنا فی صلٰوة الفجر من غیر بلیة فان وقعت فتنة اوبلیة فلا باس به فَعَله رسول الله ﷺ (۲) الخ. فقط

قنوت نازله په ټولو جهری لمونځونو کی ده اوکه صرف دسهار په لمونځ کی؟ سوال: (۱۲۷۲) داحنافو دصحیح مذهب اوراجح اقوالو په اعتبارسره قنوتِ نازله صرف دَسهار په لمونځ کی ویل پکاردی اوکه په ټولو جهری لمونځونوکی یې ویل ضروری دی؟ که چیری یو څوك امام صرف دسهار په لمونځ کی قنوت وایی اوپه نورو جهری لمونځونوکی یې نه وایی نوپه هغه باندی به په زورسره په باقی لمونځونوکی ویل کیږی اوکه نه؟ قنوتِ نازله دسهار دلمونځ څخه علاوه په نورو لمونځونوکی منسوخ ده اوکه نه؟ اوحضور ﷺ قنوتِ نازله ترکم وخته پوری ویلی ده ترڅو چه به هغه کارپوره سو اوکه مخکی به یې ترك کړه؟

جواب: دحنفیهؤ په نزد راجح داده چه قنوتِ نازله صرف دسهار په لمونځ کی ده، په ټولو جهری لمونځونوکی اګرچه دبعضو کتابونوڅخه ددی هم اجازت معلومیږی. پرهر حال که چیری یوڅوك امام صرف دسهار په لمونځ کی دُعاء قنوت نازله وایی اوپه نورو جهری لمونځونوکی یې نه وایی نوپر هغه باندی دجَبر کولو ضرورت نسته چه په ټولو جهری لمونځونوکی دی وایی ولی چه دا (خبره) عند الحنفیه مختلف فیه ده. نواَحْوَط او معمول داکابرو صرف دسهار په لمونځ کی ده. کمافی الشامی بعد نقل کلام الامام الطحاوی: وهو صریح فی ان قنوت النازلة عندنا مختصة بصلٰوة الفجر دون غیرها من الصلوات الجهریة اوالسریة (۳) الخ. اوددی څه تحدید منقول نه دی چه حضور ﷺ یادحضور ﷺ څخه وروسته صحابه کرامو ﷺ چه کم قنوت دنوازِلو په وخت کی ویلی دی هغه یې تر کمه وخته پوری ویلی دی. ظاهره داده چه دنازلی ترړفع پوری به یې ویلی وی، کمه چه ددی دمشروعیت وجه ده. همدارنګه فقهاؤ هم ددې څه تحدید نه دی کړی، اودایې فرمایلي دي: ولا یقنت لغیره الاّ لنازلة الخ. (۴) درمختار، ظاهراً دلفظ د: اِلاّ لنازلةٍ څخه

(۱) و(۲) و(۳) و(۴) ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی القنوت للنازلة ج۱ ص۲۲۸ ، ط. س. ج۲ ص۱۱. ظفیر

معلومیږی چه ترکمه وخته پوری هغه نازله موجوده وی نو مذکوره دُعا مشروع ده. او دانس ﷛ په حدیث کی دی: انَّ النبی ﷺ قنت شهراً ثم ترکه رواه ابوداؤد والنسائی. (١) دیوی میاشتی څخه وروسته ترك فرمایل دهغوی به یاپه دی وجه وی چه مقصد پوره سو اودعا مقبوله سوه اودبد دُعا آثار ظاهریدل شروع سوه یابه هغوی ته حکم سوی وی چه اوس یې ترك کړئ اوس یې ضرورت پاته نه سو. پرهر حال اوس ددی مشروعیت دنازلی تربقا پوری عند الفقهاء مسلّم دی. فقط

دقنوت نازله جواز او ددی ثبوت: **سوال**: (١٢٧٧) قنوتِ نازله کمه چه تقریبًا دکال راهیسی ویل کیږی پردی باندی بعضی مسلمانان دا اعتراضِ کوی چه ددی ویل جائز نه دی او دانس ﷛ په حدیث سره ددی ویل موقوف سوی دی. وعن انس ان النبی ﷺ قنت شهراً ثم ترکه رواه ابوداؤد. په: ثُمَّ تَرَكَ سره ددی پرې ښوولوته فرض وایی اوداهم وایی چه زموږ په مذهب کی پرچا باندی لعنت یا ملامتیا کول یا بد دُعا کول هم جائز نه دی. په حدیث اوقول دامام سره ددی ثبوت غواړی چه د: ثُمَّ ترکَه څخه وروسته حضور ﷺ ددې دویلو دپاره ارشاد فرمایلی وی.

جواب: په درمختار کی دی: ولا یقنت لغیره الا لنازلة فیقنت إمام فی الجهریة وقیل فی الکل الخ اوپه ردالمحتار معروف په شامی کی دی: (قوله فی الجهریة) یوافقه ما فی البحر والشرنبلالیة عن شرح النقایه عن الغایة وان نزل بالمسلمین نازلة قنت الامام فی صلاة الجهریة وهو قول الثوری واحمد آه وکذا ما فی شرح الشیخ اسمٰعیل عن البنایة اذا وقعت نازلة قنت الامام فی صلٰوة الجهریة لکن فی الاشباه عن الغایة شرعیة القنوت فی النوازل مستمرة وهو محمل قنوت من قنت من الصحابة ﷡ بعد وفاته علیه الصلوٰة والسلام وهو مذهبنا وعلیه الجمهور قال الحافظ ابو جعفر الطحاوی انما لا یقنت عندنا فی صلٰوة الفجر من غیر بلیة فان وقعت فتنة او بلیة فلا بأس به فعله رسول الله ﷺ الخ الی ان قال وهوصریح فی ان النازلة عندنا مختص بصلٰوة الفجر دون غیرها من الصلوات الجهریة والسریة (٢) الخ.

ددی عباراتو څخه واضحه سوه چه عند الحنفیه بلکه عند الجمهور قنوت نازله دحضور ﷺ دوفات څخه وروسته هم مشروع ده. نوکم سړی چه ددی څخه انکار کوی هغه داهلِ حق دټولو امامانو څخه مخالف دی، او ددینی کتابونو څخه ناخبره دی. ولی چه ظاهره ده چه که چیری قنوتِ نازله منسوخ سوی وی نودحضور ﷺ دوفات څخه وروسته صحابه

(١) مشکوٰة باب القنوت فصل ثانی ص ١١۴ . ظفیر

(٢) ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی القنوت للنازلة ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١. ظفیر

کرا مو ﷺ دامعمول بِهِ ولی جوړوله؟ وکفٰی بهم قدوة.
نازله منسوخ ګڼل صحیح نه دی ولی چه دثمّ ترکه دامعنٰی ده چه دیوی میاشتی څخه وروسته حضور ﷺ داپریښوده ولی چه مثلاً ضرورت باقی پاته نه سو اوکم غرض چه ؤ هغه حاصل سو وغیره. اوپرکافرانو باندی لعنت دآیتونو او احادیثو برابر ثابت دی. قال الله تعالٰی: فَلَعْنَةُ اللهِ عَلَى الْكَافِرِينَ (١) ، إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللاَّعِنُونَ (٢) ، همدغه شان په کثرت سره دآیتونو اواحادیثو څخه پرکفّارو لعنت ثابت دی، ماسوا دجاهل اومُعانِد څخه بل څوك ددی څخه انکار کولی سی؟ الغرض حنفیانو لره دخپلوائمه ؤ داقوالو اودفقهی دکتابونو په تفصیل اوتشریح کتلوسره په دی باندی عمل کول پکاردی. داامامانو دمنکرینو یعنی دغیرِ مقلدینو دفرقی خبره اوریدل نه دی پکار.

قنوت نازله په ټولو لمونځونو کی او ددُعا په ډول په لاسونو پورته کولو سره: **سوال**: (١٢٧٨) یومولوی صاحب اهلِ حدیث دپنځوواړو فرض لمونځونوپه آخری رکعت کی درکوع څخه وروسته په لاس پورته کولو سره دُعا وایی، اومقتدیان هم په لاسونو پورته کولو سره په طریقه ددُعا آمین وایی. آیا دا دُعا په دی طریق سره ویل جائز دی اوکه نه؟

جواب: داسی هم ثابت دی لهٰذاپه دی کی هیڅ حرج نسته اوحنفیه ؤ هم ددی اجازت ورکړی دی (٣) اګر چه زیاتره روایات دسهار په لمونځ کی دی. (٤)

فصلِ ثالث سننِ مؤکّده وغیر مؤکده

دسُنن مؤکده او غیرِ مؤکّده مسائل

دسهار دجمع په وخت کی به سُنت په کم ځای کی کوی؟ **سوال**: (١٢٧٩) دسهار سُنت دامام څخه دومره لیری کول ښایی چي دامام آواز نه ورځی، حالانکه جوماتونه په کثرت سره کوچني دی، سُنت لمونځ کونکی ترکمه ځایه دَنه اوریدلو احتیاط وکړی دهغه دپاره څه حکم دی؟

جواب: دآواز راتللو یا نه راتللو قید نسته، صرف ځای یي جلا کیدل پکاردی. (١) فقط

---

(١) سورة البقرة رکوع ١١. ظفیر
(٢) سورة البقرة رکوع ١١. ظفیر
(٣) ولا یقنت لغیره الا لنازلة فیقنت الامام فی الجهریة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١). ظفیر
(٤) وهو صریح فی ان القنوت النازلة عندنا مختص بصلاة الفجر دون غیرها من الصلوات الجهریة اوالسریة (رد المحتار باب الوتر ج١ ص٢٢٨ ، ط. س. ج٢ ص١١). ظفیر

دسهار دلمونځ په صفونوکی دسُنتو اجازت نسته: **سوال**: (١٢٨٠) دسهار دجَمع ددریدلو څخه وروسته دسهار سُنت په مخکی یا دویم صف کی دکولو څه حکم دی؟ که جائز نه وی نو علت دعدمِ جواز تحریر وفرمایاست؟

جواب: علت دعدمِ جواز صورةً مخالفت دجَماعت او دحدیث: اِذَا اُقِیْمَتِ الصلوٰةُ فَلاَ صلوٰةَ اِلاَّ المکتوبه دی (٢) اوپه درمختار کی دی: بَلْ یُصَلِّیها عندَ بابَ المسَجد ان وجد مکانًا والا ترکها لان ترك المکروه مقدمِ علی فعل السنة (٣) الخ. اوپه شامی کی دی: فان کان عند باب المسجد مکان صلاَّها فیه والا صلاها فی الشتوی اوالصیفی انکان لمسجد موضعان. (٤) فقط

دسنتو او فرضو په مینځ کی دُنیاوی خبری اودهغو حکم: **سوال**: (١٢٨١) زید دسهار او ماپښین دسُنتو اوفرضو په مینځ کی دُنیوی خبری کوی نودسُنتو اعاده به کوی اوکه نه؟

جواب: په دی کی ثواب کمیږی دسُنتو داعادې ضرورت نسته. وفیه اختلاف. (٥)

دجومات په دننه حصه کی دجماعت په حالت کی دباندې دسُنتو دګنجائش دلیل: **سوال**: (١٢٨٢) چه دجومات په دننه حصه کی دسهار جَمع ولاړه وی، نوپه دباندې حصه کی به سُنت په کم دلیل سره درست وی کله چه دقراءة آواز اوریدل کیږی نو پر: فَاسْتَمِعُوْا باندی به څرنګه عمل کیږی؟

جواب: دآثارِ صحابه ﷺ څخه داسی ثابت دی چه دسهار دفرضو آواز به راتللی اوهغوی به یوطرف ته سول اودسهار سُنت به یې کول. په دی وجه امام صاحب داسی حکم ورکړی چه یوې خواته دی دسهار سُنت وکړی بیادی په جماعت کی شریك سی، چه دواړه فضیلتونه ورته حاصل سی. (٦)

---

(١) واذا خاف فوت رکعتی الفجر لاشتغاله بسنتها ترکها لکون الجماعة اکمل والاّ بان رجا ادراك رکعة الخ لا یترکها بل یصلیها عند باب المسجد ان وجد مکانا والاّ ترکها لان ترك المکروه مقدم علی فعل السنة (در مختار) عندباب المسجد ای خارج المسجد کما صرح القهستانی وقال فی العنایة لانه لو صلاها فی المسجد کان متنفلا فیه عند اشتغال الامام بالفریضة وهو مکروه فان لم یکن علی باب المسجد موضع للصلاة یصلیها فی المسجد خلف سارية من سواری المسجد واشدها کراهة ان یصلیها مخالطا للصف مخالفا للجماعة والذی یلی ذالك خلف الصف من غیر حائل اهـ (ردالمحتار باب ادراك الفریضة ج١ ص٢٧٠ – ٢٧١ ، ط. س. ج٢ ص٥٧). ظ

(٢) مشکوٰة المصابیح باب الجماعة وفضلها فصل اول ص ٩٦ عن ابی هریرة ﷺ . ظفیر

(٣) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار، باب ادراك الفریضه ج١ ص٢٧١ ، ط. س. ج٢ ص٥٧. ظفیر

(٤) ردالمحتار باب ادراك الفریضة ج١ ص٢٧١، ط. س. ج٢ ص٥٧، ظفیر

(٥) ولوتکلم بین السنة والفرض لا یسقطها ولکن ینقص ثوابها وقیل یسقط (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٣٢ ، ط. س. ج٢ ص١٩). ظفیر

(٦) وانما خالفناه فی سنة الفجر لشدة تاکدها علی مامر علی انها لاتقتضی والحدیث المذکور قد اوفقه ابن =

كه چيري چا دڅلور ركعتو نيت مات كړي نو بيابه پرهغه باندي څو ركعته واجب وي؟ سوال: (١٧٨٣) دسُنت مؤكده لكه دماپښين څلور ركعتونيت يې مات كړي نوپرهغه باندي دوه ٢ ركعته واجب دى اوكه څلور؟

جواب: څلور. (١) فقط

دماپښين سُنت كم چه دفرضو په وجه پر دؤو ركعتو باندي ختم كړل سول دفرضو څخه وروسته به څلور ركعته كوي: **سوال**: (١٧٨۴) زيد دماپښين سُنت كول لا يوركعت يې كړى ؤ چه جَمع ودريده، هغه دوه ركعته پوره كړل اوسلام يې وګرځوى. نودى به دفرضو څخه وروسته دوه ٢ ركعته كوى اوكه څلور؟

جواب: ده لره دفرضو څخه وروسته څلور ركعته دماپښين سُنت كول پكار دى. (٢) فقط

دماپښين دجَمعي په وخت كي راتلونكي به مخكني سنت كله كوي؟ سوال: (١٧٨۵) كه چيري يو سړى دماپښين لمانځه ته په داسي وخت كي راغي چه جَمع ولاړه وه، ده سُنت ونه كړل، اوپه جَمع كي شريك سو نوڅلور ركعته به كم وخت كوى اوڅه نيت به كوى دقضاء اوكه داداء؟

جواب: دفرضو څخه وروسته دى څلور سُنت وكړى ددؤو سُنتو څخه مخكي يا وروسته او نيت دى دماپښين دسُنتو وكړى. (٣) فقط

كه دَسهارسُنت پاته سي نوكله به يې كوي؟ سوال: (١٧٨٦) كه دسهاردلمونځ سُنت په فرضو

= عينيه وحماد بن زيد وحماد بن سلمه عن ابى هريرة ﷺ ولماروى الطحاوى وغيره عن ابن مسعود ﷺ انه دخل المسجد وقد اقيمت الصلوة فصلى ركعتى الفجر فى المسجد الى اسطوانة وذالك بمحضر حذيفة وابى موسىٰ وقد مر تمامه فى اوقات المكروهُة فكانت سنة الفجر مستثناة بادلة اخرى عرضت حديث ابى هريرة ﷺ ورجحت عليه (غنية المستملى ص ٣٧٩ – ٣٨٠). ظفير

(١) وسن مؤكدا اربع قبل الظهر واربع قبل الجمعة واربع بعدها بتسليمة فلو بتسليمتين لم تنب عن السنة ولذا لو نذرها لا يخرج عنه بتسليمتين (الدرالمختار باب الوتر والنوافل ص٢٣٠، ط. س. ج٢ ص١٣) ولايصلى على النبى ﷺ فى القعدة الاولى فى الاربع قبل الظهر والجمعة الخ (درمختار) فى البحر فى باب صفة الصلاة ان ما ذكر مسلم فيما قبل الظهر لما صرحوا به من انه لا تبطل شفعة الشفيع بالانتقال الى الشفع الثانى منها ولو افسدها قضى اربعا (ردالمحتار باب ايضًا ج١ ص٢٣٣ ، ط. س. ج٢ ص١٦). ظفير

(٢) بخلاف سنة الظهر وكذا الجمعة فانه ان خاف فوت ركعة يتركها ويقتدى ثم ياتى بها على انها سنة فى وقته اى الظهر قبل شفعه عند محمد وبه يفتى (درمختار) اقول وعليه المتون لكن رجح فى الفتح تقديم الركعتين قال فى الامداد وفى فتاوى العتابى انه المختار وفى مبسوط شيخ الاسلام انه الاصح لحديث عائشه ﷺ انه عليه الصلوة والسلام كان اذا فاتته الاربع قبل الظهر يصلين بعد الركعتين وهو قول ابى حنيفة وكذا فى جامع قاضى خان اهـ والحديث قال الترمذى حسن غريب اهـ فتح (ردالمحتار باب ادرك الفريضة ج١ ص٢٧٣ ، ط. س. ج٢ ص۵٨). محمد ظفير الدين غفر الله تعالى له

(٣) ايضا . ظفير

کی دشاملیدلو په وجهی سره پاته سی نو هغه به کم وخت اداء کوي؟
جواب: په درمختار کی دي: ولا يقضيها الاّ بطريق التبعية (١) الخ يعنی دسهار دسنتو قضا نسته. ليکن کله چه دفرضوسره وی نوپه دې صورت کی دزوال څخه مخکی مخکی دی قضا وکړی، اوکه چیری یوازی سنت فوت سی نو دهغه قضا نسته، امامِ ابو حنيفه رحمه الله او امام ابويوسف رحمه الله خوپه هيڅ وخت کی هم دقضا قائل نه دی، نه دلمر ختلو څخه مخکی او نه دلمر ختلو څخه وروسته، او امام محمد رحمه الله فرمايي چی دلمر ختلو څخه وروسته دزوال څخه مخکی مخکی کول يې بهتر دی. (٢) فقط

که دجُمعې مخکني سنت پاته سي؟ سوال: (١٢٨٧) کم سُنت چی دجمعې دلمانځه څخه مخکی کول کيږی که هغه پاته سی نو وروسته به يې کوی اوکه نه؟
جواب: کم سُنت چی دجُمعې (دلمانځه څخه) مخکی کول کيږی که چيری هغه يې ونکړای سوای نو دجُمعې دلمانځه څخه وروسته دی وکړی، كما قال فی الدر المختار: بخلاف سنة الظهر وكذا الجمعة الخ ثم ياتی بها على انّه سنة فی وقته الخ. (٣) والله اعلم.

دسهار سُنت ترکله پوری کولی سي: سوال: (١٢٨٨) دسهار سُنت ترکم وخته پوری کول پکاردی، دهغه دقضا څه حکم دی؟
جواب: که چيری دسهار جَمعه ولاړه وی، نو که چيری ديوه رکعت دنيولو اُميد يې وی نو دسهار سُنت دی يوې خواته په کيدلوسره وکړی بيادی په جَمع کی شريك سی، (٤) اوکه چيری مخکی يې ونکړل نو بيا دفرضو څخه وروسته دلمر ختلو څخه مخکی دی نه کوی، که يې چيری کوی نو دلمر راختلو څخه وروسته دی وکړی. (٥) فقط

دماپښين، ماښام او ماخستن څخه وروسته نوافل: سوال: (١٢٨٩) دماپښين او ماښام او ماخستن دلمونځ څخه وروسته نفل کول دسُنت څخه ثابت دی اوکه نه؟

---

(١) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب السنن والنوافل ج١ ص٦٧٢ ، ط. س. ج٢ ص٥٧. ظفير
(٢) واذا فاتته ركعتا الفجر لا يقضيها قبل طلوع الشمس لانه يبقى نفلا مطلقا وهو مكروه بعد الصبح ولو بعد ارتفاعها عندابی حنيفة وابی يوسف وقال محمد احبّ الیّ ان يقضيها الی وقت الزوال (هداية باب ادراك الفريضة ج١ ص١٣٢). ظفير
(٣) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب ادراك الفريضة ج١ ص٦٧٢ ، ط. س. ج٢ ص٥٨. ظفير
(٤) واذاخاف فوت ركعتی الفجر لاشتغاله بسنتها تركها لكون الجماعة اكمل والاّ بان رجا ادراك ركعة لا يدركها بل يصليها عند باب المسجد ان وجد مكانا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب ادراك الفريضة ج١ ص ٦٧٠ – ٦٧١ ، ط. س. ج٢ ص٥٦). ظفير
(٥) ولا يقضيها الا بطريق التبعية لقضاء فرضها قبل الزوال لابعده فی الاصح (درمختار) واما اذا فاتت وحدها فلا تقضى قبل طلوع الشمس بالاجماع لكراهة النفل بعد الصبح واما بعد طلوع الشمس فكذالك عندهما وقال محمد احب الیّ ان يقضيها الی الزوال (ردالمحتار باب ادراك الفريضة ج١ ص٦٧٢ ، ط. س. ج٢ ص٥٧). ظفير

جواب: دسُنت ثخه ثابت دی. (١) فقط

دسهار سُنت دفرضو ثخه وروسته دلمر راختلو ثخه مخکـی کـول جـائز دی اوکـه نـه؟ سوال:
(١٢٩٠) دسهار سُنت دلمر راختلو ثخه مخکی دجَمعی ثخه وروسته کول ثنګه دی. که ناجائز وی، نو دماپښین مخکی سُنت هم کول نه دی پکار.

جواب: دسهار دفرضو ثخه وروسته دلمر ختلو ثخه مخکی سُنت کول جائز نه دی ولی چه ددی منع والی په حدیث شریف کی راغلی دی. پـه بُخاری اومُسلم کـی دحضرت ابـو سعید خُدری ﷺ په روایت کی راغلی دی: قال رسول الله ﷺ لاصلٰوة بعد الصبح حتی ترتفع الشمس ولا صلوة بعد العصر حتی تغیب الشمس(٢) ددی حدیث ثخه دبعدالصبح اوبعد العصر نوافلو اوسننو ممانعت معلوم سو، او دماپښین ثخه وروسته ممانعت نه دی راغلی. لهٰذا که چیری دماپښین ثخه مخکی سُنت پاته سی نودفرضو ثخه وروسته دی هغه وکړی. اوحنفیه فقهاء لیکی: ولا یقضیها الا بطریق التبعیة لقضاء فرضها قبل الزوال لابعده بخلاف سنة الظهر. په درمختار اوشامی کی دی: واما اذا فاتت وحدها فلا تقضی قبل طلوع الشمس بالاجماع لکراهة النفل بعد الصبح، واما بعد طلوع الشمس فکذالك عندهما وقال محمد احب الی ان یقضیها الی الزوال (٣) الخ. فقط

دیوه رکعت نیولو په اُمید باندی دسهار دجَمعی په وخت کـی دسهار سُنت درست دی او کـه نه؟ سوال: (١٢٩١) په شرح وقایه کی لیکلی دی چه که چیری دسهار دفرضو دیوه رکعت دامام سره دنیولو اُمیدوی نو سُنت دی نه ترك کوی. داصحیح ده اوکـه نـه؟ بعضی وایـی چه کله امام قرآئت شروع کړی نودسهار سُنت کول حرام دی. تـرکم ځـای پـوری چـه دامـام آواز رَسیږی، داصحیح ده اوکه نه؟

جواب: داصحیح ده چه که چیری دسهار دفرضو یورکعت بلکه عند المحققین تشهد هم نیولی سی نوپه یو جلا ځای کی دی سُنت ادا کړی بیادی په جماعت کی شامل سی. کذا فی الدر المختار والشامی (٤)، اوکم خلق چه داسی وایـی چـه دسهار دفرضـو دجماعـت

---

(١) عن ام حبیبة قالت قال رسول الله ﷺ من صلی فی یوم ولیلة ثنتی عشرة رکعة بنی له بیتا فی الجنة اربعًا قبل الظهر ورکعتین بعد المغرب ورکعتین بعد العشاء ورکعتین قبل صلوة الفجر رواه الترمذی (مشکوٰة باب السنن وفضائلها ج١ ص١٠٣) ویستحب اربع قبل العصر وقبل العشاء وبعدها بتسلیمة وان شاء رکعتین وکذا بعد الظهر لحدیث الترمذی من حفظ اربع رکعات قبل الظهر واربع بعدها حرمه الله علی النار وست بعد المغرب لیکتب من الاوّابین بتسلیمة اوثنتین (الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی السنن ج١ ص٢٣٠ ، ط. س. ج٢ ص١٣). ظفیر

(٢) مشکوٰة المصابیح باب اوقات النهی ص ٩٤ . ظفیر

(٣) ردالمحتار باب ادراك الفریضةج١ ص٢٧٢ ظفیر

=

دشروع کيدلو څخه وروسته مطلقًا دسهار سُنت کول حرام دی، هغوی حنفيان نه دی او هغوی ته دحنفی مذهب خبر نسته. دحنفيه ؤ همدا مذهب دی چه سُنت دی وکړی اوپه جَمع کی دی شريك سی. ليکن حتی الوسع دجَمع څخه دی په جلا ځای کی بيل وکړی. والتفصيل فی کتب الفقه.

دسُنتو په نيت کی سُنت رسول الله ويل څنګه دی؟ **سوال**: (١٢٩٢) دسُنتو په نيت کی سُنت رسول الله ويل څنګه دی؟

جواب: وکفٰی مطلق نية الصلاة وان لم يقل لله لنفل وسنة راتبة الخ درمختار. يعنی په سُنتو او نفلوکي مطلقِ نيت دلمانځه هم کافی دی. اوتعين کول چه دسهار سُنت دی يا دماپښين دی اَحْوطَ دی. که چيری سُنتِ رسول الله ووايي نوبيا هم څه حرج نسته پکښی. (١) والله تعالیٰ اعلم

دسُنت مؤکده پرېښول درست نه دی: **سوال**: (١٢٩٣) دسُنت مؤکده ؤ په باره کی بعضی عالمان وايی چه که چيری فرصت ورته وی نو ودی کړی اوکه فرصت نه وی نه دی کوی څه حرج پکښی نسته. داصحيح ده اوکه نه؟

جواب: سُنت مؤکده پرېښول نه دی پکار. حتی الوسع کول يی پکاردی (٢) البته که چيری وخت تنګ سوی وی چه صرف دفرضو کولو په مقدار وخت باقی وی نو هغه وخت دی سُنت پرېږدی. فقط

سُنت په کورکی کول: **سوال**: (١٢٩٤) سُنت په کور کی کول فضيلت لری. دا دمخکنيو او وروستنيو دواړو سُنتو دپاره دی اوکه څنګه؟

دماښام څخه وروسته سُنتونه: **سوال**: (١٢٩٥) دماښام څخه وروسته چه دشپږو ٦ رکعتو کم تر غيب ورکړل سوی دی که دهغه دوه ٢ رکعته ادا کړی نو کيدی سی اوکه نه؟

دفرائضو څخه وروسته سُنت فورًا کول پکاردی اوکه تاخير هم کولی سی؟ **سوال**: (١٢٩٦) دفرضو څخه وروسته چه کم نفل دی هغه به دفرضو څخه وروسته سمدستی کوی او که

---

(٤) واذا خاف فوت رکعتی الفجر لاشتغاله بسنتها ترکها لکون الجماعة اکمل والاّ بان رجا ادراك رکعة فی ظاهر الرواية وقيل التشهد واعتمده المصنف والشرنبلالی تبعا للبحر لکن ضعفه فی النهر، لايترکها بل يصليها عند باب المسجد ان وجد مکانا والاّ ترکها (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب ادراك الفريضة ج١ ص٢٧٠ وص٢٧٢ ، ط. س. ج٢ ص٥٦) صرف دتشهد په اُميد دی رکعت نه پرېږدی. ظفير

(١) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ج١ ص٣٨٨ ، ط. س. ج٢ ص٥١٧. ظفير

(٢) ولهٰذا کانت السنة المؤکدة قريبة من الواجب فی لحوق الاسم کما فی البحر ويستوجب تارکها التضليل واللوم کمافی التحرير ای علی سبيل الاصرار بلاعذر (ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی السنن والنوافل ج١ ص٢٣٠ ، ط. س. ج٢ ص١٢). ظفير

تر کمه پوری چه وخت باقی وی کولی یې سی؟

جواب: (۱) داحکم ددوارو سُنتو دپاره دی لیکن که چیری دفرضو څخه وروسته کورته په تللوکی په لاره کی یا کورته دتللو څخه وروسته دځه حرج واقع کیدلو احتمال وی اوپه دُنیاوی کارونوکی دمشغولیدلو اندیښنه وی نو بیادی سُنت په جوماتِ کی وکړی ولی چه داسی هم ثابت دی. (۱)

(۲) دا شپږ ۲ رکعته دکومو فضیلت چه دمابنام په وخت کي راغلی دی ددؤو مؤکدو سنتو څخه علاوه دی. اوبعضو فرمایلی دی چه دوه ۲ مؤکد سُنت هم په دی کی داخل دی. اوکه دمابنام ددؤو سنتو څخه وروسته صرف دوه ۲ رکعته نفل وکړی نو په دی کی هم ثواب (۲) دی.

(۳) ترڅو پوری چي ددغه لمونځ وخت سته نو ددغه نوافلو وخت هم سته. (۳) فقط (خو متصلاً یي کول اولی دی. ظفیر)

دماپښین دڅلورو رکعتو سنتو حیثیت دفرض دادا کولو څخه وروسته: سوال: (۱۲۹۷) دماپښین فرض یې مخکی وکړل نواوس مخکنی څلور رکعته سُنت نفل سوه اوکه سُنت مؤکده پاتی دی؟

جواب: ترڅو پوری چه وخت باقی وی دماپښین څخه مخکی څلور رکعته ادا کول سُنت مؤکده دی. که چیری دفرضوڅخه مخکی څلور رکعته سنت یې ادانه کړل نو دفرضو څخه وروسته یې اداء کول پکار دی. (۴) فقط

---

(۱) الافضل فی النفل غیر التراویح المنزل الا لخوف شغل منها والاصح افضلية ماكان اخشع واخلص (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ، ط. س. ج۲ ص۲۲). ظفير

(۲) ويستحب الخ وست بعد المغرب ليكتب من الاوّابين بتسليمة اوثلاث والاول ادوم واشق وهل تحسب المؤكدة من المستحب ويؤدي الكل بتسليمة واحدة اختار الكمال نعم (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۷۳۱ ، ط. س. ج۲ ص۱۳). ظفير

(۳) لیکن ښه داده چه متصلاً یی وکړی ، ولی چه فقهاء لیکی: ویکره تاخير السنة الا بقدر اللهم انت السلام الخ قال الحلبی لاباس بالفصل بالاوراد واختاره الكمال قال الحلبی ان اريد بالكراهة التنزيهية ارتفع الخلاف وفی حفظي حمله على القليلة (الدرالمختار على هامش ردالمحتار.باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۹۴ ، ط. س. ج۲ ص۵۳۰). ظفير

(۴) بخلاف سنة الظهر وكذا الجمعة ان خاف فوت ركعة يتركها ويقتدى ثم ياتی بها علی انها سنة فی وقته ای الظهر (درمختار) علی انها سنة ای اتفاقا وما فی الخانية وغيرها من انها نفل عنده سنة عندهما فهو من تصرف المصنفين لان المذكور فی المسئلة الاختلاف فی تقديمها اوتاخرها والاتفاق علی قضائها وهو اتفاق علی وقوعها سنة كما حققه فی الفتح وتبعه فی البحر والنهر وشرح المنية (ردالمحتار، باب ادراك الفريضة ج۱ ص ۷۷۲ – ۷۷۳ ، ط. س. ج۲ ص۵۸). ظفير

که چیری په هیره دسُنتو په نیت کی دفرضو نومونه واخلی نوڅه حکم دی؟ سوال: (١٢٩٨) که چیری یو سړی دماپښین یا سهار په وخت کی په هیره دسنت مؤکده په سنت سره دفرضونیت وکړی نو سنت څرنګه اداکړی. آیانیت مات کړی اوبیا دسنتو نیت وتړي اوکه څه وکړی؟

جواب: نیت دی مات کړی اوبیادی دسنتو نیت وتړی اودوباره دی تکبیر دسنتو په نیت سره ووایی. [1]

سنت په کورکی کول غوره دی: سوال: (١٢٩٩) زهٔ دسهار سُنت په کورکی کوم او ددُر مختار وغیرهما دروایت مطابق دا غوره ګڼم. دمولانا اشرف علی صاحب دجواب څخه معلومیږی چه ټول سنن مؤکده په جُومات کی کول افضل دی، دپاره ددی چه تشبّه داهلِ بدعت سره رانسی. چونکه په دی علاقو کی تارکین دسنتو نسته نوآیا دلته به هم تشبُّه داهل بدعت سره وی اوکه نه؟

جواب: په احادیثو کی دسُنتو اونوافلو په کورکي دادا کولو چه کم فضیلت وارد سوی دی، هغه مشهور اومعروف دی. اوفقهاؤ هم دتراویحو څخه ماسوا نور سُنن اونوافل په کور کی کولو ته غوره فرمایلی دی [2] او دحنیفه ؤ داکابرو حضراتو لکه حضرت محدّث اوفقیه ګنګوهی ؒ عمل په همدی باندی لیدل سوی دی. او ستاسی په اطرافو کی چه کله فرقه داهلِ بدعتو یا داسي بله فرقه کمه چه دسُنتو تارکه وی سته هم نه، نوپه په دی فضیلت کنبی هیڅ اشکال باقی نه پاته کیږی. فقط

دفرضو څخه وروسته اودسُنت مؤکده څخه مخکی تسبیحات: سوال: (١٧٠٠) یو سړی دفرض لمونځ څخه وروسته اودسُنتو څخه مخکی تسبیحات اوآیت الکرسی وایی اوسُنت مؤکده ترهغه وروسته اداء کوی. اوما اوریدلی دی چه حضور ﷺ به دفرض لمونځونو څخه وروسته دعاء او سلام لوستل اوسُنتِ مؤکده به یې ژر ادا کول ځکه چي ملائکي فرض او سُنَّت دواړه درګاهِ الٰهی ته وړی اوپیش کوی یی؟

جواب: آیت الکرسی اوتسبیحات دسنتوڅخه مخکی ویل هم جائزدی، او داکابرو معمول به دی. او داحادیثو څخه دواړي خبری ثابتی [3] دی. فقط

---

[1] رجل افتتح المکتوبة فظن انها تطوع فصلی علی نیة التطوع حتی فرغ فالصلوة هی المکتوبة ولوکان الامر بالعکس فالجواب بالعکس الخ والنیة بدون التکبیر لیس بمخرج (عالمګیری کشوری الفصل الرابع فی النیة ج١ ص ٢۴ – ٢۵ ، ط. ماجدیه ج١ ص٦٦). ظفیر

[2] والفضل فی النفل غیر التراویح المنزل الاَّ لخوف شغل منها والاصح افضلیة ماکان اخشع واخلص (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٣٨ ، ط. س. ج٢ ص٢٢). ظفیر =

دماپښين دفرضو څخه وروسته دڅلورو رکعتو معمول څنګه دي؟ سوال: (۱۷۰۱) يوسړی دماپښين څخه مخکی څلور رکعته دماپښين سُنت کوی ترهغه وروسته دماپښين فرض ادا کوی په جَمع سره دماپښين دفرضو ادا کولو څخه وروسته دوه ۲ رکعته سُنت نه کوی بلکه ددؤو پرځای څلور رکعته سُنت پريوه ځای کوی اوهميشه همداسی کوی. په دی کی څه حرج ستنه اوکه نه؟

جواب: قال ابن الهمام وصرح جماعة من المشائخ انه يستحب اربع بعد الظهر لحديث رووه وهو انه ﷺ قال من صلى اربعًا قبل الظهر واربعًا بعده حرمه الله على النار. رواه ابوداؤد والترمذی والنسايی، ثم اختلف اهل هذا العصر فی انها يعتبر غير ركعتی الراتبة اوبها وعلی التقدير الثانی قيل تؤدی بها بتسليمة واحدة اولا فقال جماعة لا لانه ان نوی عند التحريمة السنة لم يصدق فی الشفع الثانی او المستحب لم يصدق فی السنة ووقع عندی انه اذا صلی اربعًا بعد الظهر بتسليمة اوثنتين لم يصدق فی السنة ووقع عندی انه اذا صلی اربعًا بعد الظهر بتسليمة اوثنتين وقع عن السنة والمندوب سواء احسسه الراتبة او لا. فتح القدير ص٣٨٦ مصری.

نومعلومه سوه چه که چيری يوسړی په استحباب باندی عمل کوی او دماپښين دفرضو څخه وروسته صرف څلور رکعته کوی، دوه رکعته سنت يوازي نه کوی. نو دشيخ ابن همام دتحقيق پربنا باندی هيڅ حرج پکښی نسته. په دی څلورو رکعتونو کی به دوه ۲ رکعته سُنت (خود بخوده) حساب سی برابره خبره که دهغی نيت وکړی اوکه يې ونه کړی. البته مختاره داده چه څلور رکعته دی دماپښين دفرضوڅخه وروسته په دؤو سلامو سره کوی دپاره ددی چه دچا اختلاف ګرسره پاته نسی اوپه دی حديث باندی هم عمل وسی په کم کی چه راغلی دی: عن عائشة ﷺ كان النبی ﷺ يصلي قبل الظهر اربعًا وبعدها ركعتين [1] الحديث رواه مسلم وابوداؤد.

ددی روايت څخه داسی معلوميږی چه دنبی کريم ﷺ عادتِ مُستمِرّه داؤو چه دوه۲ رکعته سُنت به يې دماپښين دفرضو څخه وروسته کول. ددی وجه څخه کمالِ اتباعِ دسرورِ کائنات ﷺ په دی کی ده چه دماپښين دفرضو څخه وروسته دی ددوو دوو ۲ رکعتو

---

[1] وعن المغيرة بن شعبة ان النبی ﷺ كان يقول فی دبر كل صلوٰة مكتوبة لا اله الا الله وحده لا شريك له الخ متفق عليه (مشكوٰة باب الذكر بعد الصلوٰة ص٨٨) وعن علی قال سمعت رسول الله ﷺ علی اعواد هٰذا المنبر يقول من قرء اٰية الكرسی فی دبر كل صلوٰة لم يمنعه من دخول الجنه الا الموت الخ قال اسناده ضعيف (ايضًا ص٨٩) قال الحلوانی لاباس بالفصل بالاوراد واختاره الكمال (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوٰة ج١ ص٤٩٤، ط. س. ج١ ص٤٣٠). ظفير

[1] وګوری مشكوٰة باب السنن ص١٠٤. ظفير

سُنتو بیل کولو اهتمام وکړی، پرڅلورو رکعتو باندی همیشه والی کول اودوه رکعته سُنت بیل نه کول دحضرت عائشي رضی الله عنها په حدیث باندی دعمل کولومانع دی، آئنده ددی خیال ساتل پکاردی. فقط

دفرضو څخه وروسته په سنتو کی تاخیر ترڅومره حده پوری درست دی: سوال: (١٧٠٢) دفرضو څخه وروسته دسُنتو تاخیر ترکم مقدار پوری مستحب دی، او دکم مقدار څخه زیات مکروهه دی. دحنفیهٔ مفتٰی بهِ قول سره ددلائلو بیان وفرمایاست ! (١)

جواب: په درمختار کی دی: ویکره تاخیر السنة الاّ بقدر اللّٰهم انت السّلام الخ لیکن مطلب ددی دادی، چه دا تقریبی خبره ده، که چیری ددی څخه څه زیاته هم دُعا وغیره وسی نوڅه حرج نسته. اوصحیح داده چه په فصل بِالاَوْرَادکی څه بدوالی نسته، واختاره الکمال. (٢) فقط

دفرضوڅخه وروسته سُنت په کورکی وکړی، اوکه په جُومات کی؟ سوال: (١٧٠٣) دفرضو څخه وروسته سُنتونه خپلو خپلو کورونو ته دتللو څخه وروسته کول پکاردی اوکه په جومات کی؟

جواب: فی الشامی: لاتفاق کلمة المشایخ علی ان الافضل فی السنن حتی سنة المغرب المنزل ای فلا یکره الفصل بمسافة الطریق، (٣) شامی اوپه بل ځای کی مذکور دی: والافضل فی النفل غیر التراویح المنزل الا لخوف شغل عنها والاصح افضلیة ماکان اخشع واخلص (٤).

ددی آخری عبارت څخه واضح سوه چه کم اَخْشعْ اواَخلَص وی هم هغه بهتردی. که چیری په جومات کی په کولوکی خشوع زیاته وی اواخلاص زیات وی اوکورته دتللو څخه وروسته په کولو کی دتاخیر وغیره خوف وی نو بیاپه جومات کی کول غوره دی. فقط

دسنتو اونوافلو څخه وروسته دُعا انفرادًا ده او اجتماعًا ثابته نه ده: سوال: (١٧٠٤) دسُنتو او نفلو څخه وروسته هم دُعا کول پکاردی اوکه نه؟ اوکه دسلام ګرځولو سره سَم ولاړیدل اوتلل پکاردی؟ که چیری یوڅوك عالم سړی دسُنتو اونفلو څخه وروسته دُعانه کوی، او همداسی ولاړ سی نو دملامتیا قابل دی اوکه نه؟ څوك چه پخپله هم دُعانه کوی اونورو

---

(١) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤٩٤ ، ط. س. ج١ ص٥٣٠. ظفیر
(٢) ایضًا ، ط. س. ج١ ص٥٣٠. ظفیر
(٣) ردالمحتار باب صفة الصلاة تحت قول ویکره تاخیر السّنة الا بقدر اللّٰهم انت السلام الخ ج١ ص٤٩٥ ، ط. س. ج٢ ص٥٣٠. ظفیر
(٤) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٣٨ ، ط. س. ج٢ ص٢٢. ظفیر

دُعاکونکوته هم بدرد وایی اوددعا څخه یې منع کوی نوهغه دملامتیا قابل دی اوکه نه؟

جواب: دفرائضو څخه وروسته ددعا کولو څخه وروسته خپریدل پکاردی. دسُننو او نوافلوڅخه وروسته مقتدیانو ته داجتماعی دُعا پابندی کول نه دی پکار. دفرائضو څخه وروسته که یوسړی مثلاً کورته ځی اوهلته سُنت کول غواړی نوهغه دی ولی پابندی کړی سی. غرض داچه ځوك داسی کوی هغه دملامتیا لائق نه دی. اودا طریقه چه دنفلو او سنتو څخه وروسته پخپله هریو سړی چه کم وخت فارغ سی دُعادی وکړی، او ولاړ دی سی، یا دفرائضو څخه را وروسته دی کورته ولاړ سی اوهلته دی سُنت وکړی. په دی کی هیڅ تنګی کول نه دی پکار. فقط

په دؤو شفعو والا سُنتوکی قراءت: **سوال**: (۱۷۰۵) دسُننِ مؤکده ذی شُفْعَین په هره شُفعه کی قراءت واجب دی اوکه یوازي په مخکنۍ شُفع کی؟

جواب: په څلورو واړو رکعتونو کی قراءت واجب دی. (¹) فقط

چه دمحراب څخه هاَ خواته سي سُنت کوی نوددی څه وجه ده؟ **سوال**: (۱۷۰۶) امام چه دجماعت دمُصلی څخه هاخواته سی اوسُنت او نفل اداکوی نو ددی اصل علّت څه دی؟ که چیری پر دغه مُصَلی باندی سُنت اونفل ادا کړی نو څنګه دی؟

جواب: اوس اصل علّت داشتباه ارتفاع ده، اودا بهتره دی چه په صورت داشتباه کی په بیل ځای کی سُنت اونفل وکړی (²) لیکن که یې چیری پردغه مُصَلی باندی وکړی نوداهم درست دی. لان بالسّلام یحصل الفصل. اوکم اصلی علّت چه په حدیث کی مذکور دی چه خلط فرائض بالنوافل دی او احتمال اوګمان دزیادت دفرضو دی هغه اوس باقی نه دی.

که دجُمعی څخه مخکی سُنت یې ونه کړی سوه نو څه به کوی؟ **سوال**: (۱۷۰۷) که چیری دجُمعی څخه مخکی څلور رکعته سُنت پاته سی نودجُمعی دفرضو څخه وروسته به هغه کوي اوکه نه؟

جواب: دجُمعی دلمونځ دادا کولو څخه وروسته دجُمعی څخه مخکی (والا) سُنت ادا کول پکار دی. (³)

(¹) وتفرض القراءة عملا فی رکعتی الفرض الخ وکل النفل للمنفرد ولان کل شفع صلاة الخ وکل الوتر احتیاطا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر وللنوافل ج۱ ص۴۴۴ ، ط. س. ج۲ ص۲۸). ظفیر

(²) ویکره للامام التنفل فی مکانه لا للمؤتم وقیل یستحب کسر الصفوف وفی الخانیة یستحب للامام التحول لیمین القبلة یعنی یسار المصلی لتنفل او ورد وخیّره فی المنیة بین تحویله یمینا وشمالا واماماً وخلفا وذهابه لبیته الخ (درمختار) قوله ویکره الخ بل یتحول الخ وکذا یکره مکثه قاعدا فی مکانه مستقبل القبلة فی صلاة لا تطوع بعدها والکراهة تنزیهیة کمادلت علیه عبارة الخانیة الخ وقال لان المقصود من الانحراف وهو زوال الاشتباه ای اشتباه انه فی الصلوة (ردالمحتارقبیل فصل فی القراءة ج۱ ص ۴۹۵ وص۴۹۲ ، ط. س. ج۱ ص۵۳۱). ظفیر

دسنتو اوفرضو په مینځ کی دُنیاوی خبری دثواب دکموالی موجب دی: سوال: (۱۷۰۸) هل الکلام الدنیوی بین السنة التی قبل الظهر والتی قبل الفجر وبین فرضیها مفسد للسنة ام موجب لانحطاط ثواب السنة وایضا الاکل والشرب؟

جواب: موجب لنقص الثواب لا مفسد لها. قال فی الدر المختار: ولو تکلم بین السنة والفرض لا یفسدها ولکن ینقص ثوابها. (١) فقط

دسهار سنت چه کم پاته سی هغه به کله کوی؟ سوال: (۱۷۰۹) چاچه دسهار سُنت ونه کړل، اوپه فرضوکی شریك سو نو اوس به هغه سُنت کم وخت کوی؟

جواب: اوس به هغه سُنت دفرض لمونځ څخه وروسته نه راګرځوی. که چیری کوی یې نو دلمر راختلو څخه وروسته دی وکړی. دابه نفل سی. (٢) فقط

دسهار اوماښام په سُنتوکی پرسورۃ کافرون او اخلاص باندی همیشه والی اوددی حکم: سوال: (۱۷۱۰) آیا جناب رسول الله ﷺ به همیشه دسهار اوماښام دسنتو په مخکنی رکعت کی قل یٰایّها الکافرون اوپه دویم رکعت کی قل هو الله ویل؟ که چیری څوك پردی باندی همیشه والی کوی نو لمونځ به یې مکروه سی اوکه نه؟

جواب: همیشه داسی نه دی سوی ولی چه په حدیث شریف کی دا راغلی دی چه په سنتو کی کله حضور علیه السلام سورت کافرون اوقل هو الله احد ویلی دی.اوکله یې: قُوْلُوْا آمَنَّا بِاللّٰہِ، الآیة او: قُلْ یَا أَهْلَ الْکِتَابِ تَعَالَوْا، ویلی دی. کما ورد فی الحِصن الحَصین. اوکه چیری یوسړی همدا دوه سورتونه دسهار په سُنتوکی په مستحب ګڼلو سره قرائت کوی نو کراهت پکښی نسته، لیکن بهتره داده چه کله کله دی یو بل سورت یا: قُوْلُوْا اٰمَنَّا، الآیة ، یا بل ځای هم وایی. (٣) فقط

---

(٣) ولا یقضیها الا بطریق التبعیة لقضاء فرضها قبل الزوال لا بعده بخلاف سنة الظهر وکذا الجمعة فانه ان خاف فوت رکعة یترکها ویقتدی ثم یاتی بها علی انها سنة فی وقته قبل شفعه عند محمد وبه یفتی (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج۱ ص۲۷۲ باب ادارك الفریضة ، ط. س. ج۲ ص۵۷). ظفیر

(١) الدرالمختار باب الوتر والنوافل ج۱ ص ۲۹۵ ، ط. س. ج۲ ص۱۹. ظفیر

(٢) واذا خاف فوت رکعتی الفجر لاشتغاله بسنتها ترکها والاّ لا، ولا یقضیها الاّ بطریق التبعیة بقضاء فرضها قبل الزوال لا بعده (درمختار) اما اذا فاتت احدها فلا تقضی قبل طلوع الشمس بالاجماع لکراهة النفل بعد الصبح امابعد طلوع الشمس فکذلك عندهما وقال محمد احب الیّ ان یقضیها الی الزول الخ وقالا یقضی وان قضا فلا باس ؒ وقال الخلاف فی انه لوقضیٰ کان نفلا مبتدأ اوسنَة کذا فی العنایة یعنی مثلا عندهما سنة عنده کما ذکره فی الکافی اسمٰعیل (ردالمحتار باب ادراك الفریضة ج۱ ص۲۷۰ وص۲۷۲ ، ط. س. ج۲ ص۵۲). ظفیر

(٣) وکره عندنا وعند مالك تعیین سورة ای غیر الفاتحة لصلاة من الصلوات الخ وقید الطحاوی والاسبیجابی =

که دسهار سُنت دفرضو څخه وروسته وکړي نوڅه حرج دی؟ سوال: (١٧١١) که چیرې دسهار سُنت یې دجَمع دپاته کیدلو په وجه سره ونه کړې سوه نودلمر راختلو څخه مخکې دجَمع څخه وروسته کول یې څنګه دی، بعضی خلق دلمر ختلو څخه وروسته کولو ته بهتر وایی؟

جواب: دفرضو کولو څخه وروسته دسهار سُنت دلمرختلو څخه مخکې کول مکروهه دی. که چیرې یې قضا راګرځول غواړی نودلمر ختلو څخه وروسته یې کول پکاردی، کنې ضرورت خو ددی هم نسته ولی چه مُستقلاً دسُنتو قضا نسته. البته که چیرې فرض هم قضا سوی وی نو بیا دهغو سره دزوال څخــه مخکې مخکې دی دسُنتو قضاهم وکړی. شامی ددرمختار تردې: ولا یقضیها الا بطریق التبعیة، لاندی لیکلی دی: ای لا یقضی سنة الفجر الا اذا فاتت مع الفــــجر فیقضیها تبعًا لقضائه لو قبل الزوال واما اذا فاتت احدهما فلا تقضی قبل طلوع الشمس بالاجماع لکراهة النفل بعد الصبح واما بعد طلوع الشمس فکذالك عندهما وقال محمد احب الی ان یقضیها الی الزوال کما فــــــی الدر المختار (١) الخ. فقط

نفل په ناستی کول ښه دی اوکه په ولاړې؟ سوال: (١٧١٢) دکمو پنجګانه لمونځونو څخه وروسته چه کم نفلونه کیږی آیا هغه بالالتزام په ناستی کول پکاردی اوکه په ولاړې یې کول بهتردی؟

آیا جومات ته درسیدلو څخه وروسته به مخکې کښیني بیا به سُنت کوی: سوال: (١٧١٣) دلته علی العموم دخلقو اعتقاد دی، چه کله دلمانځه دپاره جومات ته ولاړسی نوداودس کولو څخه وروسته دی لږساعت کښیني بیادی ولاړ سی اودلمونځ نیت دی وکړی. اودا طریقه دفرضو او واجبو په شان ګنی، دا داحادیثو څخه ثابته ده اوکه نه؟

جواب: (١) که چیرې دڅه عُذر په وجه سره نفل په ناسته وکړل سی نو جائزدی اوپه ولاړې دنفل کونکی سره به په فضیلت کی هم برابروی، کما فی جامع الرموز نقلاً عن النهایة ان اجر صلٰوة القاعد بعذر یساوی صلٰوة القائم بالاجماع (٢) الخ، اګرچه دبعضو قول داهم

= الکراهة فیما اعتقد ان الصلٰوة لاتجوز بغیرها واما اذا لم یعتقد ذالك ولازمها بسهولتها علیه او تبرکا بقراءة النبی ﷺ ایاها کقراءة سبح اسم وقل یٰایها الکافرون والاخلاص فی الوتر وقراءة الکافرون والاخلاص فی سنة الفجر والغرب الخ فلایکره بل یکون حسنا فترکه مطلقا غیر مستحسن الخ (شرح نقایه فصل فی القراءة ج١ ص٨٣). ظفیر

(١) ردالمحتار باب ادراك الفریضة ج١ ص٦٧٢ ، ط. س. ج٢ ص٥٧. ظفیر

(٢) جامع الرموز.

دی، چه په ذکر سوی صورت کی دګناه په نیستي والي کي صاحب عُذر اوروغ برابر دی. لیکن اول قول زیات مشهور دی. اوکه چیری دعُذر څخه بغیر نفل په استثناء دشُفعی بعد الوتر څخه په ناستی ادا کړی نو په دی صورت کی به سره دجواز څخه په ثواب کی ضرورا تنصیف وی: قال فی الهدایة ویصلی النافلة قاعداً مع القدرة علی القیام لقوله ﷺ القاعد علی النصف من صلوٰة القائم (1)، داجواز به په داسی صورت کی وی چه په ناسته کولوکی څه داسی التزام نه وی په کم سره چه کتونکو ته په ناستي دلمونځ کولو دسُنِیَت یاوجوب ګمان وسی لکه څنګه چه په بعضو ځایونوکی دماپښین او ماښام څخه وروسته په خلقوکی دوه ۲ رکعته په ناستی کول رائج سوی دی اودهغه ځای عوام دا ناسته شرعًا لازمه ګڼی. په داسی ځایونوکی داناسته بیشکه مکروهه ده، کمافی الخیریة ج۲ ص ۳۲۳: کل مباح یؤدی الی زعم الجهال سنیة امر او وجوب فهو مکروه آهـ نقلاً عن القنیة. نودزید امرار (زور ورکول) به په دی قعده کی داخل وی اوددی عادت ختمولو کوشش ضروری دی. نفل بعد الوتر ددی څخه مستثنٰی دی، ولی چه هغه په حدیث سره په ناسته ثابت دی. فقط

(۲) سُنت همدا دی چه جومات ته دتللو څخه وروسته دي دکښېنستلو څخه بغیر دتحیة المسجد دوه ۲ رکعته ادا کړی. اوکه چیری مخکی کښېنستی نو دابه ترکِ اولی وی. دصَحیحَینو حدیث فقهاؤ پرترکِ اولی باندی حمل کړی دی لیکن دکښېنستلو څخه وروسته ادا کول ضروری ګڼل په دؤو وجهو سره خلافِ مشروع دی. یودا چه دصحیحَینو دحدیث څخه خلاف دی: اذا دخل احدکم المسجد فلا یجلس حتّی یصلی رکعتین، دویم دقاعدی مذکوری ترمخه به هم داطرز اودا طریقه مکروهه وی. کما فی الخیریة ج۲ ص ۳۳۳: کل مباح یؤدی الی زعم الجهال سنیة امر او وجوب فهومکروه آهـ نقلاً عن القنیة.

په ناسته په نفل کولو سره ثواب حاصلیږی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۷۱۳) په ناسته په نفل کولو سره ثواب حاصلیږی اوکه نه؟ تر وترو وروسته دنفلو څه حکم دی؟

جواب: که چیری نفل په ناسته کوی نو داحادیثو په وینا نیم ثواب به ورکول کیږي. (2)

صلوٰة الاوابین : **سوال**: (۱۷۱۴) صلوٰة الاوّابین شل رکعته کول پکار دی ، او که شپږ ۲

(1) هدایه باب النوافل ج۱ ص۱۳۳ . ظفیر

(2) ویتنفل مع قدرته علی القیام قاعداً ابتداء وبناء (الی قوله) وفیه اجر غیر النبی ﷺ النصف الا بعذر (در مختار) ففی صحیح مسلم عن عبدالله بن عمرو قلت حدثت رسول الله انك قلت صلاة الرجل قاعداً علی نصف الصلوٰة وانت تصلی قاعدا قال اجل ولکنی لست کاحد منکم (الی قوله) حدیث البخاری من صلی قائما فهو افضل ومن صلی قاعدا فله نصف اجر القائم الخ (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۲۵۲). ظفیر

رکعته، صحیح خبره څه ده؟

جواب: په صلٰوةِ اوّابین کی دواړي خبری صحیح دی شپږ رکعته هم راغلی دی اوشل هم چه هریو وکړی بهتردی. خو داکثرو عالمانو مذهب پرشپږو ۲ رکعتو باندی دی. ([1]) فقط

دوترو څخه وروسته نفل په ناسته وکړی اوکه په ولاړه؟ **سوال**: (۱۷۱۵) دوترو څخه وروسته نفل په ناسته کول غوره دی اوکه په ولاړه؟ او دنوافلوپه ناسته کولوکی آیاثواب هغومره ورکول کیږي څومره چه په ولاړه کولو کی وی؟

جواب: په ناسته دنفلو کولو ثواب نیم کیږی. داعمومًا اومطلقًا دی. اوحضور ﷺ ددی حکم څخه مستثنٰی دی. هغوی ته به پوره ثواب ورکول کیږي. نو دوترو څخه وروسته په ناسته سره په نفل کولوکی به دذکر سوی قاعدی موافق نیم ثواب ورکول کیږي البته بعضی عالمان دافرمایی چي دوترو څخه وروسته دوه رکعته په ناسته کول دا مستحب دي، لکه څنګه چي قاضي ثناء الله صاحب هم همدا خبره ښوولي ده: او له وترو څخه وروسته دوه رکعته په ناسته کول مستحب دي، په اول رکعت کي سورةِ زلزال او په دوهم رکعت کي سورة کافرون، ما لابد منه ص ۲۷. ولی چه دحضور ﷺ څخه همدغه ډول ثابت دی. حضرت مولانا ګنګوهی په نوافل بعدالوتر کی هم په ناسته دکولو نیم ثواب فرمایی، اوهمدا خبره راجحه معلومیږي. ([2])

دوترو څخه مخکی او وروسته نوافل: **سوال**: (۱۷۱۶) دماخستن په لمونځ کی چه کم څلور رکعته نفل دوترو څخه مخکی او وروسته دی په هغی کی ترجیح چا لره ده؟

جواب: دماخستن په لمونځ کی دفرضو څخه وروسته دوه ۲ سُنت مؤکده دی، دهغه څخه وروسته څلور ۴ رکعته یادوه ۲ رکعته نفل او مستحب دی. دهغو څخه وروسته دی وتر وکړی بیا دوترو څخه وروسته نفل نسته. یعنی لکه څنګه چه رواج دی چه دوترو څخه وروسته دوه رکعته په ناسته کول کیږي، ددی حکم نسته. فقط

([1]) وان تطوع بعد المغرب بست رکعات کتب من الاوّابین الخ (غنیة المستملی ص۳۲۹) وبعد مغرب دو رکعت سنت وبعد ازآن شش رکعت دیگر مستحب است آن راصلوة الاوابین گوئید وبروایتی بعد مغرب بیست رکعت آمده (ما لابد منه ص ۲۷) عن عائشة رضی الله عنها قالت قال رسول الله ﷺ من صلی بعدالمغرب عشرین رکعة بنی الله له بیتا فی الجنة رواه الترمذی (مشکوٰة باب السنن ص۱۰۴). ظفیر

([2]) ویتنفل مع قدرته علی القیام قاعدا لامضطجعا الا بعذر ابتداءاً وکذا بناءاً بعد الشروع بلا کراهة فی الاصح کعکسه، بحر، وفیه اجر غیر النبی ﷺ علی النصف الا بعذر(درمختار) اما النبی ﷺ فمن خصائصه ان نافلته قاعدا مع القدرة علی القیام کنافلته قائما فی صحیح مسلم عن عبدالله بن عمروقلت حدثت یارسول الله انك قلت صلوة الرجل قاعدا علی نصف الصلاة وانت تصلی قاعداً قال اجل ولکنی لست کاحد منکم بحر، ملخصا (رد المحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۲۵۲ ، ط. س. ج۲ ص۳۲). ظفیر

داقامت څخه وروسته دسهار سُنت کله پوری کولی سی؟ سوال: (١٧١٧) ترامامت (اقامت) وروسته دسهار سُنت کله پوری کولی سی ؟ که چیری سُنت یې ونه کړل اوپه جَمع کی شریك سو نو بیا کم وخت سُنت کول پکار دی؟ اوتر اقامت وروسته په کم ځای کي سنت وکړی؟

جواب: دسهار دفرضو دتکبیر کیدلو څخه وروسته هم دسهار سُنت کول پکاردی لیکن په هغه ځای کی دی نه کوی په کم ځای کی چه فرض کیږی بلکه که چیری جَمع په دننه جومات کی ولاړه وی نو دباندې پر فرش باندی بلکه دفرش څخه بیل که څه ځای وی نو هلته دی سُنت وکړی اوپه فرضوکی دی شامل سی. که چیری دفرضو دیوه رکعت دنیولو هم اُمید وی نوبیا دی هم سُنت وکړی. اوبعضو فرمایلی دی: چه التحیات نیولي سي نو هم دی وکړی (١) پرهر حال چونکه دسهار دسنتو تاکید زیات دی په دی وجه دادی نه پریږدی لیکن په هم هغه ځای کی دی نه کوی په کم ځای کي چه دفرضو جماعت کیږی (٢) اوپه دی باره کی دصحابه ؤ ﷺ آثار موجود دی اوددی تحقیق دمُنیه په شرح کی دی. اوکه چیری سُنت یې ونه کړل، اودامام سره شریك سو نو دفرضو څخه وروسته دلمر ختلو څخه مخکی دی سُنت نه کوی. او دلمر ختلو اولوړیدلو څخه وروسته که یې کوی نو ورته اختیار دی. ولی چه اوس هغه نفل دی که غواړی ودی کړی اوکه غواړی نه دی یې کوی. (٣) فقط

دسُننِ غیر مؤکده مسائل

دوترو څخه وروسته نوافل درست دي: سوال: (١٧١٨) بعضی خلګ وایی چه دوترو څخه وروسته هیڅ سجده نسته اوکم نفل چه دوترو څخه وروسته خلق کوی دهغه کول جائز نه دی داخبره ترکمه ځایه پوری درسته ده؟

جواب: دوتروڅخه وروسته نفل کول جائزدی لکه څنګه دبعضواصحابو ﷺ څخه معلومه

---

(١) واذا خاف فوت رکعتی الفجر لاشتغاله بسنتها ترکها (الی قوله) والاً بان رجا ادراك رکعة فی ظاهر المذهب وقیل التشهد واعتمده المصنف والشرنبلالی تبعا للبحر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج١ ص٧٧٠ ، ط. س. ج٢ ص٥٦). ظفیر

(٢) لا یترکها بل یصلیها عند باب المسجد ان وجد مکانا والاً ترکها لان ترك المکروه مقدم علی فعل السنة (در مختار) قوله باب المسجد ای خارج المسجد (الی قوله) فاذا لم یکن علی باب المسجد موضع للصلاة یصلیها فی المسجد خلف ساریة من سواری المسجد واشدها کراهة ان یصلیها مخالطا للصف مخالفا للجماعة (ردالمحتار ج ١ص ٧٧١ ، ط. س. ج٢ ص٥٦). ظفیر

(٣) واما لو فاتت وحدها فلا تقضی قبل طلوع الشمس (الی قوله) قوله احب الی دلیل علی انه لو لم یفعل لا لوم علیه الخ وقال الخلاف فی انه لو قضی کان نفلا مبتداءًا اوسنة (ایضاً ج١ ص٧٧٢ ، ط. س. ج٢ ص٥٧). ظفیر

سوه چه دوترو ښخه وروسته نوافل ممنوع دي. بل داچه حضور ﷺ دوترو ښخه وروسته دوه ۲ رکعته نفل کړی دی. البته دوترو ښخه وروسته یادبل لمونځ ښخه وروسته بغیر دوجهی یوازي سجده کول ممنوع دی. لکه ښنګه چه په درمختار کی دی: لٰکنّها تکره بعد الصلٰوة. (١) الخ. فقط

په رمضان کی دتهجدو جماعت: **سوال**: (١٧١٩) دتهجدو لمونځ په جَمع سره په رمضان شریف کی کول اوپه هغی کی قرآن شریف اوریدل پکاردی اوکه نه؟

دنورو نوافلو جماعت: **سوال**: (١٧٢٠) دتراویحو اوتهجدو ښخه علاوه نور نوافل په جمع سره کول اوپه هغو کي قرآن کریم ویل او اوریدل جائز دی اوکه نه؟

درمضان ښخه وروسته دتهجدو او نوافلو جماعت: **سوال**: (١٧٢١) درمضان شریف ښخه علاوه نور وخت نوافل اوتهجد په جمعی سره کول جائزدی اوکه نه؟

جواب: (١) اقول وبالله التوفیق. دتهجد لمونځ په جَمعی سره کول په تَداعی (یعنی دخلقو په رابللو) سره مکروهه دی. اوحضور ﷺ چه درمضان په درو شپوکی په جَمع سره کړی دی هغه دتراویحو لمونځ ؤو. دعلامه شامی دتحقیق ښخه هم همدا ظاهریږی. (٢) او حضرت مولانا حجة الواصلین قدوة العارفین عمدة الفقهاء والمحدثین مولانا رشید احمد ګنګوهی په خپله رسالة تراویح کی هم تحقیق فرمایلی دی. په دې ډول چي دحدیث مذکور دنقل کولو ښخه وروسته فرمایی: ددی ښخه معلومیږی چه دا دواړه لمونځونه (تراویح اوتهجد) بیل بیل دی اورسول الله ﷺ به تهجد همیشه منفرداً کوی، هیڅکله یې هم په تداعی سره په جَمع نه دی فرمایلی الخ اوپه رساله مذکوره کی بل ځای فرمایی: او دجناب رسول الله ﷺ دفعل ښخه صراحةً ثابت سوی نه دی چه کله هغوی دری ورځی تراویح وکړی نوپه آخرکی یې تهجد کړی ؤ اوکه نه؟ والله اعلم، لیکن دبعضو صحابه ؤ ﷺ دفعل ښخه ددی نشاني ورکول کیږي الخ، اوبیا تحریر فرمایی: لهٰذا که چیری رسول الله ﷺ ټوله شپه تروایح کړی وی نو دتهجدو هم په دی کی تداخل وسو الخ. غرض داچه حضرت مولانا قدس سره همدا تحقیق فرمایلی دی چه کم لمونځ په جَمع سره حضور ﷺ په رمضان شریف کی دری ورځی ادا فرمایلی ؤ هغه دتراویحو لمونځ ؤ او دتهجد لمونځ یې بیل کړی دی یاتداخُل سوی دی، اوداچه دتهجدوپه لمونځ کی جماعت نسته اوهمدا خبره داکثرو احادیثو ښخه ثابتیږی اوحنفی علماؤ اوفقهاؤ همدا تحقیق فرمایلی دی. اوپه درمختارکی دی: ولا یُصلی الوتر ولا التطوع بجماعة

---

(١) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب سجود التلاوة مطلب في سجدة الشکر ج١ ص٧٣١، ط. س. ج٢ ص١٢٠. ظ

(٢) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل بعدمبحث التروایح ج١ ص٦٢٣، ط. س. ج٢ ص٤٨. ظفیر

خارج رمضان ای یکره ذلك لو علی سبیل التداعی بان یقتدی اربعة بواحد الخ. درمختار، او ددی روایت څخه چه کم په رمضان شریف کی تطوع په جماعت سره فهمیږی مراد ددی څخه دتراویحو لمونځ دی. لکه څنګه چه علامه شامی په دی موقع کی تحریر فرمایلی دی: ویؤیده ایضًا ما فی البدایع من قوله الجماعة فی التطوع لیست بسنة الافی قیام رمضان [1] اهـ شامی. او همدارنګه فرمایی: والنفل بالجماعة غیر مستحب لانه لم تفعله الصحابة فی غیر رمضان [2] الخ شامی.

اوظاهره ده چه صحابه ؤ ﷺ کم جماعت درمضان شریف کړی دی، هغه دتراویحو جماعت ؤ لکه څنګه چه دحضرت عمر ﷺ اونورو صحابه ؤ ﷺ دفعل څخه ظاهره ده او دقیام رمضان اطلاق هم پردی باندی کړل سوی دی. فقط

<u>په رمضان کی په رابللو سره دنفلو دجماعت حکم</u>: **سوال**: (١٧٢٢) درمضان په میاشت کی په تداعی سره په جَمع کم نفل بغیر کراهته جائز دی؟

<u>دتداعی اوکراهت تفصیل</u>: **سوال**: (١٧٢٣) دفقهی په کتابونو اوعبارتونوکی دتداعی څخه څه مراد دی او دمکروه څخه څه مراد دی، تحریمی که تنزیهی؟

<u>درمضان څخه علاوه په نورو میاشتو کی آیا دوترو جماعت درست دی؟</u> **سوال**: (١٧٢۴) په فتح القدیر کتاب الصلٰوۃ کي دهدایي ددی قول: ولا یصلی الوتر بجماعة فی غیر شهر رمضان علیه اجماع المسلمین، په تحت کی دی: لانه نفل من وجه والجماعة فی النفل فی غیر رمضان مکروهة. نو درمضان څخه ماسِوا وتر که چیری په جَمع سره وکړل سی نو کراهت به تحریمی وی اوکه تنزیهی، په دی کی په تداعی اوغیرِ تداعی کی فرق سته او که نه؟

<u>په رمضان کی په جَمع سره تهجد</u>: **سوال**: (١٧٢۵) علیٰ هٰذا په رمضان کی تهجد په جمعی سره دکولو څه حکم دی؟

<u>په رمضان کی چي په تهجد وکی دوه ۲ څلور ۴ سړی یوځای سی</u>: **سوال**: (١٧٢٦) که چیری یوسړی په رمضان کی تهجد شروع کړی اوپه هغه سره صرف دوه ۲ یاڅلور مسلمانان راسی اقتدا وکړی نوڅه حکم دی؟

جواب: (١، ٢) قال فی الدر المختار: ولا یصلی الوتر ولا التطوع بجماعة خارج رمضان ای یکره ذلك لو علی سبیل التداعی بان یقتدی اربعة بواحدٍ [3] الخ.

---

[1] ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٦۴ ، ط. س. ج٢ ص۴٨. ظفیر
[2] ایضًا ، ط. س. ج٢ ص۴٩. ظفیر
[3] ایضًا ج١ ص ٦٦٣ ، ط. س. ج٢ ص۴٨. ظفیر

درمضان المبارك په میاشت کی په تداعی سره دوترو اوتراویحو جماعت جائز اومشروع او مسنون دی. اوباقی نوافل ماسوا دتراویحو څخه په رمضان شریف کی هم په تداعی سره مکروهه دی او دتداعی معنٰی صاحب ددُرمختار دابیان فرمایلی ده: بان یقتدی اربعةٌ بواحد.

(۳) که اتفاقًا یووخت وی نو کراهت تنزیهی دی، اوکه چیری مواظبت ورباندی وکړل سی نو کراهت تحریمی دی که په تداعی سره وی اوکه بغیر دتداعی څخه وی: ثم انکان ذٰلك احیانًا کما فعل عمر رضی الله عنه کان مباحًا غیر مکروه (ای تحریمی) وان کان علی سبیل المواظبة کان بدعة مکروهاً لانه خلاف المتوارث. شامی ([1])، ددی څخه معلومیږی چه په دی کی تداعی اوغیر تداعی برابردی. لفظ دبدعت پر کراهتِ تحریمي باندي دلالت کوي، کما لا یخفٰی.

(۴) دتداعی څخه بغیر جائز دی او دتداعی سره مکروهِ تحریمی ([2]) دی.

(۵) دیوه یادوو اقتداء بلا کراهته جائزده اوپه دریوکی خلاف دی او ددی څخه زیات مکروهه دی.(قوله اربعة بواحد) اما اقتداء واحد بواحد او اثنین بواحد فلا یکره وثلاثة بواحد فیه خلاف. بحر عن الکافی، وهل یحصل بهٰذا الاقتداء فضیلة الجماعة ظاهر ما قدمناه من ان الجماعة فی التطوع لیست بسنة یفید عدمه، تامل، بقی لو اقتدٰی به واحد او اثنان ثم جاءت جماعة اقتدوا به قال الرضی ینبغی ان تکون الکراهة علی المتاخرین، شامی ([3]) ددی څخه معلومه سوه چه که چیری په شُهرت کیدلو باندی جماعت په زیاتیدو سو نو تداعی ثابته سوه اوپر امام لازمه سوه چه منع یې کړی. فقط

په شب قدر اوشب برات اومعراج کی نوافل: **سوال**: (۱۷۲۸) شبِ قدر، شب معراج، شبِ برات اونورو شپوکی په جوماتونوکی راجمع کیدل اونوافل اوظائف ویل څنګه دی؟

([1]) ردالمحتار باب الوتر والنوافل بعد مبحث التراویح ج۱ ص۲۲۳ ، ط. س. ج۲ ص۴۸. ظفیر

([2]) دلیل هم هغه دی کم چه دمخکی مسئلی نقل کړل سو، لیکن شیخ الاسلام حضرت مدنی به په رمضان کی تهجد په جماعت سره کوی اوپه دلیل کی به یې چه دفتح الباری وغیره عبارت یوځای نقل فرمایې نو هلته به یې دشامی داعبارت هم نقل کوی: والنفل بالجماعة غیر مستحب لانه لم تفعله فی غیر مضان (ایضًا) او فرمایل به یې: چه تهجد هم درمضان په نوافلوکی داخل دی. مفتی علاّم دبدعت دلفظ په وجهی سره مکروهِ تحریمی ولیکی لکه څنګه چه په مخکی مسئله کی هغوی بحث کړی دی. لیکن علاّمه شامی چه دبدائع وغیره کم عبارت نقل کړی دی دهغه څخه صرف دومره معلومیږی چه دسُنت اواستحباب دطریقی څخه خلاف دی. لکه چه په آخره کی هغوی پخپله لیکی: وهو کالصریح فی انها کراهة تنزیهیة، لیکن که چیری تهجد درمضان په نفلو کی شمار کړل سی اویقینًا دانوافل دی او په رمضان کی یی په جمع وکړه نوکراهت هم پکښی نسته. والله اعلم. ظفیر

([3]) ردالمحتار باب ایضًا ج۱ ص۲۲۴ ، ط. س. ج۲ ص۴۹. ظفیر

جواب: ددی شپو رونړول مستحب دی. داشپی دالله ﷻ په نزد ډیري متبّرکی دی په دی کی چه څومره عبادت وکړی سی. ډیر زیات داجر باعث دی، لیکن نوافل په جَمع سره کول نه دی پکار ولی چه دابدعت اومکروه (١) دی. بلکه په یوازي یوازي ډول سره دقرآنِ مجید تلاوت اونوافل وغیره کول پکاردی. دځه خاص اجتماع ضرورت نسته. فقط

دشپی اته رکعته نفل په یوه سلام سره او دهغه طریقه: **سوال**: (١٧٢٩) ما په یو کتاب کی چي رکن الدین نومیږي لیدلی دی چه دشپی اته رکعته نفل په یوه سلام سره کولی سی. لیکن دقعدی په باره کی یې څه نه دی لیکلی، ایا ددؤو رکعتونو څخه وروسته قعده کول اوپه هغه کی درُود اودُعا کول پکاردی اوکه نه؟

جواب: قعده ترهرو دؤو رکعتونو وروسته کول پکاردی اودرُود شریف اودعاء په آخره قعده کی کول پکاردی. (٢) فقط

نفل په لازمولو سره نه لازمیږي: **سوال**: (١٧٢٩) که یو سړی گناه وکړی اوبیا پرخپله ذمه دا واجب کړی چه دلمونځ څخه وروسته کم نوافل کیږی زه به هغه ضرور کوم، دپاره ددی چه نفس دگناه اراده ونه کړی نونفل کول دهغه پرذمه واجب دی اوکه نه؟

جواب: نفل واجب نه دی، واجب دادی چه توبه او استغفار دی وکړی. فقط

دفرائضو دجبر او نقصان په نیت سره نوافل کول: **سوال**: (١٧٣٠) یوسړی نوافل په دی نیت سره کوی چه په دی سره دفرائضو دجبِر اونقصان جبیره اوبدله وسی لهٰذا دده دانیت صحیح دی اوکه نه؟

جواب: دامضمون په حدیث شریف کی دی چه په نوافلو سره دفرائضو جبر او نقصان رفع کیږی. لهٰذا دانیت دده صحیح (٣) دی. فقط

دسکینی څخه څه مراد دی؟ **سوال**: (١٧٣١) په حدیث شریف کی دی چه یوصحابی دتهجد په لمونځ کی سورتِ کهف وایه، دهغه آس دهغه سره متصل تړل سوی ؤ چه په دی حال کی دآسمان څخه رڼا راکښته کیدل شروع سوه، الحدیث، چه حضور ﷺ ته ذکر

---

(١) واعلم ان النفل بالجماعة علی سبیل التداعی مکروه علی ماتقدم الخ فعلم ان کلا من صلاة الرغائب لیلة اول جمعة من رجب وصلوة البراءة لیلة النصف من شعبان وصلوة القدر لیلة السابع والعشرین من رمضان بالجماعة بدعة مکروهة الخ (غنیة المستملی باب النوافل ج١ ص٤١١). ظفیر

(٢) وتکره الزیادة علی اربع فی نفل النهار وعلی ثمان لیلا بتسلیمة لانه لم یرد والافضل فیها الرباع بتسلیمة وقالا فی اللیل المثنی افضل قیل وبه یفتی الخ لان کل شفع صلوة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٣٢ ، ط. س. ج٢ ص١٥). ظفیر

(٣) ویاتی بالسنة مطلقا الخ لکونها مکملات واما فی حقه علیه الصلاة والسلام فلزیادة الدرجات (باب ادراك الفریضة ج١ص..... ، ط. س. ج٢ ص٢٠). ظفیر

وکړل سو نووی فرمایل چه داسکینه وه. دسکینی شرح دمحقِّقینو په نزد څه ده؟ اوپه دی زمانه کی دنوافلو په کثرت سره ددی نازلیدل ممکن دی اوکه نه؟

جواب: قال اللمعات فی شرح الحديث المذکور قوله السکینة هی الطمانينة وهی تجیئ بمعنی الرحمة وبمعنی التأنی والوقار وقيل هی ما يحصل به السکون وصفاء القلب وذهاب الظلمة النفسانية ونزول الرحمانية والحضور والذوق (١). فقط (نو دسکینې څخه مراد طمانیت، رحمت اوهغه شیان دی په کمو سره چه سکون اودزړه صفایی حاصله سی او نفسانی ظلمت لیری سی. اوکم چه دنزولِ رحمت باعث وی. که دزړه په حاضروالی سره لمونځونه ادا کړل سی نو په دی زمانه کی هم دغه شیان حاصلیدی سی کم ته چه سکینه وایی. ظفیر)

داتو څخه دزیاتو نفلو نیت مکروه تحریمی دی اوکه تنزیهی په عیدګاه کی دنفلي لمونځ حکم او دجومات دننه یا دباندي؟ **سوال**: (۱۷۳۲) داتو رکعتو نفلو نیت تړل یا ددی څخه زیات مکروه تنزیهی دی اوکه تحریمی؟ دعیدګاه پرفرش باندی ولی بل لمونځ مکروهه دی. دجومات فضیلت دننه او دباندي یودی اوکه کم اویا زیات دی؟

جواب: دفقهی په کتابونوکی دنوافلو په باره کی دادی چه دورځی په نفلوکی دځلورو څخه زیات او دشپی په نفلو کی داتو څخه زیات په یوه نیت سره مکروهه دی.

نومعلومه سوه چه دشپی اته رکعته په یونیت سره کول بی کراهته درست دی البته ددی څخه زیات مکروهه دی اوددی مکروه څخه مراد مکروهِ تنزیهی دی. ولی چه په شامی کی یې ویلی دی چه بعضی مشائخ دی ته مکروهه نه وایی. نو معلومه سوه چه (مسئله) مختلف فیه ده اودا علامت دکراهت تنزیهی ده (٢) اودعیدګاه پرفرش باندی ټول لمونځونه بی کراهته جائز دی. اودجومات فضیلت دننه او دباندي یوډول دی. (٣) فقط

سُنت اونوافل په کورکی غوره دی او دعُذر په وجه په جومات کی هم: **سوال**: (۱۷۳۳) دفرضو څخه وروسته سُنت په خپلو خپلو کورونوکی کول ښکاردی اوکه په جومات کی،

---

(١) وګوری حاشيه مشکوٰة باب فضائل القرآن ص ١٨٤ . ظفیر

(٢) وتکره الزيادة علی اربع فی نفل النهار وعلی ثمان ليلا بتسليمة لانه لم يرد والافضل فيهما الرباع بتسليمة (درمختار) نعم وقع الاختلاف بين المشائخ المتأخرين فی الزيادة علی الثمانية ليلا فقال بعضهم لايکره واليه ذهب شمس الائمة السرخسی الخ (ردالمحتارباب الوتر والنوافل مطلب فی لفظة ثمان ج١ ص ٢٣٢ – ٢٣٣ ، ط. س. ج٢ ص١٥). ظفیر

(٣) اما المتخذة لصلاة جنازة اوعيد فهو مسجد فی حق جواز الاقتداء وان انفصل الصفوف رفقا للناس (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مايفسد الصلاة الخ مطلب فی احکام المسجدج١ ص٦١٥، ط. س. ج١ ص٦٥٧) ددی څخه معلومه سوه چه په دې ډول دلمونځ کولو په درجه اولی اجازت سته . ظفیر

ولی چه دجومات ځخه دبعضو لمونځ ګزار کور پنځوس ګزه، دچا دا سل ١٠٠ ګزه او دچا دا نیم فرلانګ (١) لیری وی اوظاهره ده چه په برما اوګجرات (هندوستان) وغیره کی دهر قوم ښځی بی پردی ګرځی (ماسِوا دمسلمانانو دښځو ځخه) چه په جومات کی فرض وکړی اوکورته ځي نودیو مسلمان دوست یامشرك یا مشرکی سره به لیدل کتل مخ ته راځي، ځه نا ځه ددُنیا خبری به کوی. غرض داچه دجومات ځخه ترکوره پوری په رسیدو رسیدو کی ډیر نقصانونه دی. نوپه دی صورت کی دسُنتو دپاره کورته تلل غوره دی او که په جومات کی کول؟

جواب: قال فی الدرالمختار والافضل فی النفل غیر التراویح المنزل الا لخوف شغل عنها الخ اوپه شامی کی دی: وحیث کان هٰذا افضل یراعی ما لم یلزم منه خوف شغل عنها لو ذهب لبیته اوکان فی بیته ما یشغل باله ویقلل خشوعه فیصلیها حینئذٍ فی المسجد لان اعتبارالخشوع ارجح (٢) الخ، ددی عبارتونو ځخه معلومه سوه چه دسنتو اونفلو دپاره کور غوره دی لیکن که چیری په لاره کی دا بیره وی چه زړه به پریشانه سی اوخشوع به حاصله نه سی یا دغیرِ ضروری خبرو کولوپه وجه به په ثواب کی نقصان وسی نوپه داسی صورت کی یې په جومات کی کول غوره دی. ولی چه زیات تره لحاظ دخشوع اوخضوع دی په هر ځای کی چه داحاصلیږی بس هغه بهتر دی. فقط

<u>صلوٰة الاوّابین او دتهجد رکعتونه او دتراویحو لمونځ</u>: سوال: (١٧٣٤) دصلوٰة الاوَّابین کم از کم رکعتونه ځودی اودتهجدو دا ځودی. او دتراویحو جماعت په جومات کی غوره دی اوکه په کورکی؟ اوپه یوه جومات کی دتراویحو دوهمه جَمع غوره ده اوکه په کور کی؟

جواب: دصلوٰة الاوَّابین شپږ رکعته دی دماښام (٣) ددؤو سنتو مؤکده ؤ ځخه علاوه او دتهجدو لمونځ اته رکعته دی، زیات تردوولسو ١٧ پوری دی اوکم تر دؤو رکعتو پوری (٤)، دتراویحو دلمونځ جماعت په جومات کی غوره (٥) دی. دتراویحو دویمه جَمع په جومات کول نه دی پکار.

(١) فرلانګ : (Furlong) دوه سوه شل ٢٢٠ انګریزي ګزه فاصله ده ، یعني دمیل اتمه حصه . حقاني"

(٢) ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٣٨ ، ط. س. ج٢ ص٢٢. ظفیر

(٣) وستٌ بعد المغرب لیکتب من الاوابین بتسلیمة او ثنتین اوثلاث والاول ادوم واشق (الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی السنن والنوافل ج١ ص٦٣١ ، ط. س. ج٢ ص١٣). ظفیر

(٤) وصلاة اللیل واقلها علی مافی الجوهرة ثمان (درمختار) قید بقوله علی مافی الجوهرة لانه فی الحاوی القدسی قال یصلی ما سهل علیه ولورکعتین والسنة فیها ثمان رکعات باربع تسلیمات (ردالمحتار مطلب فی صلاة اللیل ج١ ص ٦٤٠ – ٦٤١ ، ط. س. ج٢ ص٢٤). ظفیر

(٥) والجماعة فیهاسنة علی الکفایة الخ فالمسجد فیها افضل قاله الحلبی (الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار =

نفل په جمعه جائزدي که نه؟ سوال: (١٧٣٥) نفل په جماعت سره جائز دی اوکه نه؟ ماپه يو کتاب کی داعبارت ويلی دی: دمخدوم جهانيان څخه په جامع العلوم کي دي چي هغوي څلور رکعته لمونځ په امامت سره وکړی، سلطان فيروزشاه اوعلماء په هغوکي وه، عالمانو وويل چي نفلي لمونځ په جماعت سره په نزد دامام ابوحنيفه رحمه الله مکروه دی، بيا راوړي چي هغوی خپل مبارك مخ بادشاه ته راوګرځوی، اوويي ويل چي په کافی نومي کتاب کي دي: يجوز للمؤمنين ان يعمل فی العبادات علی مذهب غيره وفی المعاملات لايجوز والتطوع بالجماعة يجوز عند الشافعی، علماؤ دهغه په قول اعتراف وکړی، بينوا تؤجروا .

جواب: نفل په جماعت سره کول نه دی پکار ځکه چه صحيح همداده چه دنفلو جماعت په تداعی سره مکروهه دی. اودتداعی تفسير دادی چه څلور مقتديان په جماعت کی وی، نو دا بالاتفاق مکروهه دی اوچه دری مقتديان وی نو په دی کی اختلاف دی. اوچه يو يا دوه مقتديان وی نو کراهت پکښی نسته کذا فی الشامی، (١) حاصل داچه دنفلوکم جماعت چي په دنفلو څخه وروسته کيدی دهغه پريښول ضروری دی او اوس کله چه پريښوول سوی دی هرګز يې بيا جاری کول نه دی پکار، کنې دبدعت جاری کولو ګناه به وی، کما جاء فی الحديث. او دجامع العلوم کم عبارت چه مو دمخدم جهانيان په حوالی سره نقل کړی دی هغه حُجّت نه دی، په دې سره استدلال کول نه دی پکار. فقط

دتراويحو څخه وروسته دنفلو جماعت: **سوال**: (١٧٣٦) آيا دتراويحو څخه وروسته دری ٣ کسان دثواب حاصلولو دپاره نفل په جَمع سره کولی سی، آيا دتراويحو څخه وروسته په جَمع سره نفل مطلقًا درست نه دی برابره خبره ده که په شمير کی ادا کونکی دری ٣ وی اوکه زيات وی؟

جواب: دنفلو جماعت ماسِوا دتراويحو څخه سُنت اومستحب نه دی بلکه په بعضو صورتونو کی مکروهه اوپه بعضو کی مباح دی. ددی وجه دفضيلت دجماعت اجازت سته، خوجماعت نه کول اولی دی. لهٰذا مطلقًا دنفلو جماعت کول نه دی پکار. په در مختار کی دی: ولايصلی الوتر ولا التطوع بجماعة خارج رمضان ای يکره ذالك لو علی

= مبحث فی التراويح ج١ ص٦٦١، ط.س. ج٢ ص٤٥) وظاهر كلامهم هنا ان المسنون كفاية اقامتها بالجماعة فی المسجد حتی لو اقاموها جماعة فی بيوتهم ولم تقم فی المسجد اثم الكل (ردالمحتار ايضًا). ظفير

(١) ولايصلی الوتر ولاالتطوع بجماعة خارج رمضان ای يكره ذالك لوعلی سبيل التداعی بان يقتدی اربعة بواحد (درمختار) قوله اربعة بواحد اما اقتداء واحد اواثنين بواحد فلايكره وثلاثة بواحد فيه خلاف الخ (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص ٦٦٣ – ٦٦٤ ، ط. س. ج٢ ص٤٨). ظفير

سبیل التداعی بان یقتدی اربعة بواحد کما فی الدرر. ویؤیده ایضًا ما فی البدائع من قوله ان الجماعة في التطوع لیست بسنة الاً فی قیام رمضان (١) الخ. ددی عبارت څخه معلومه سوه چه ماسوا دتراویحو څخه بل هیڅ یونفل په جَمع سره نه دی کول پکار.

[**په نفلي لمونځ په ګوتو سره شمار کول**:] **سوال**: (١٧٣٧) په نفلي لمونځ کی پر ګوتو باندی شمار کول جائز دی او که نه؟

جواب: که چیری همداسی شمار نه ورته یادیږی نو پرګوتو باندی په اشارې سره شمار کول درست دی. (٢)

چه کم ځای فرض وکړی دهغه ځای څخه په جلا ځای کی نفل کول پکار دی: **سوال**: (١٧٣٨) داحادیثو څخه ترفرضو وروسته په ځای بدلولوسره سُنت اونفل کول په جومات کی ثابتیږی اوکه نه؟ دفرضو څخه وروسته په ځای بدلو سره سُنت، یا نفل کول چه کم مسنون دی نودا صرف دجومات دپاره دی اوکه په کور کی دلمونځ کوونکو دپاره هم مسنون دی؟

جواب: قال فی الدر المختار وفی الجوهرة ویکره للامام التنفل فی مکانه لا لمؤتم وقیل یستحب کسر الصفوف وفی الخانیة یستحب للامام التحول لیمین القبلة یعنی یسار المصلی الخ، وفی ردّ المحتار قوله: لا للمؤتم ومثله المنفرد لما فی المنیة وشرحها اما المقتدی والمنفرد فانهما ان لبثا اوقام الی التطوع فی مکانهما الذی صلیا فیه المکتوبة جاز والاحسن ان یتطوعا فی مکان آخر الخ قوله: وقیل یستحب کسر الصفوف لیزول الاشتباه عن الداخل المعاین للکل فی الصلٰوة البعید عن الامام وذکره فی البدایع والذخیرة عن محمد ونص فی المحیط علی انه السنة کما فی الحلیة الخ. شامی (٣)

ددی عبارتونو څخه واضحه ده چه عند الحنفیه هم صفونه ماتول اوپه مخ ته او وروسته یا هاخواته کیدلو سره سُنت اونفل کول مستحب دی. اودشامی دعبارت څخه کم چه دمنفرد په باره کی دی دا معلومیږی چه په کور کی دلمونځ کونکي دپاره هم نفل په بل

---

(١) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٦٣ ، ط. س. ج٢ ص٤٨. ظفیر

(٢) وکره تنزیهاعدُّ الای والسور فی الید فی الصلوة مطلقًا ولو نفلا (درمختار) قوله ولو نفلا: بیان الاطلاق وهٰذا باتفاق اصحابنا فی ظاهر الروایة ومن الصاحبین فی غیر ظاهر الروایة عنهما انه لاباس به وقیل الخلاف فی الفرائض ولا کراهة فی النوافل اتفاقا وقیل في النوافل ولا خلاف في الکراهة في الفرائض، نهر (ردالمحتار باب مایکره فی الصلاة ج١ ص٦٠٨ ، ط. س. ج١ ص٦٥٠). ظفیر

(٣) ردالمحتار، باب صفة الصلاة قبیل فصل القراءة ج١ ص٤٩٥ ، ط. س. ج١ ص٥٣٠. ظفیر

ځای کی کول بهتردی.

دماخستن تر سُنتو وروسته نفل: **سوال**: (١٧٣٩) دماخستن دفرضو څخه وروسته تردوه رکعته سنت کولو چه کم دوه ٢ رکعته نفل کوی نودا درسول الله ﷺ څخه ثابت دی اوکه نه؟

جواب: دماخستن تر دؤو رکعتو سُنتِ مؤکده ؤ وروسته دوه ٢ یا څلور رکعته نفل کول دوترو څخه مخکی مستحب دی، لکه څنګه چه دحضرت عائشې رضی الله عنها په حدیث کی دی: قالت ما صلّی رسول الله ﷺ العشاء قطّ فدخل علیَّ الاّ اربع رکعات اوست رکعات، رواه ابوداؤد. (١)

دمازیګر اوماخستن دفرضو څخه مخکې دنفلونو په اولنۍ قعده کی به درُود اودُعا هم وایی اوکه صرف التحیّات؟ **سوال**: (١٧٤٠) دمازدیګر اوماخستن دفرضو څخه مخکی دڅلورو رکعتو سُنتو په مینځنۍ قعده کی صرف دالتحیّات ویلو څخه وروسته دریدل پکاردی او که درُود شریف دی هم ووایي؟

(٢) که چیری دڅلورو رکعتو نفلو نیت وکړل سی نو په داسی حالت کی به دهغو په مینځنۍ قعده کی صرف دالتحیات ویلو څخه وروسته باقی رکعتونه پوره کوی، اوکه درُود اودُعا به هم وایی؟

جواب: (١، ٢) په درمختارکی دی چه دماپښین اوجُمعې دسنتوڅخه ماسِوا دباقی څلورو رکعتو سُنتو اونفلو په اولنۍ قعده کی دی درود شریف اوپه دریم ٣ رکعت کی دی ثنا اوتعوذ ووایی: وفی البواقی من ذوات الاربع یصلّی علی النبی ﷺ ویستفتح ویتعوذ (٢). الخ

دوترو څخه وروسته نفل به څنګه کوی؟ **سوال**: (١٧٤١) دوترو څخه وروسته نفل به په ناستی کوی او که په ولاړه؟ او دنبی ﷺ څخه څنګه ثابت دی ؟

جواب: په دواړه ډوله درست دی خوپه ولاړه په (ادا) کولوکی دوچنده ثواب دی دناستی په نسبت کولوکی. اوحضور ﷺ (دانفل) په ناسته کړی دی. لیکن هغوی ﷺ ته په ناسته کولو سره پوره ثواب ورکول کیدی، اونورو (خلقو) ته نیم ثواب ورکول کیږي داحادیثو څخه دا ثابت دی. (٣)

---

(١) مشکوٰة باب السنن ص١٠٤ فصل ثانی . ظفیر

(٢) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٣٣ ، ط. س. ج٢ ص١٧. ظفیر

(٣) ویتنفل مع قدرته علی القیام قاعدا لا مضطجعا الا بعذر ابتداءاً وکذا بناءاً بعد الشروع بلا کراهة فی الاصح کعکسه وفیه اجر غیر النبی ﷺ علی النصف الاّ بعذر (الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل =

دجُمعې په ورځ دغرمې نفل څنګه دي؟ سوال: (١٧٤٢) نفل لمونځ په ټکنده غرمه کې خاصکر دجُمعې په ورځ کول دامام ابویوسف دقول څخه ثابتیږي، په درمختار کې یې لیکلي دي: کره تحریما الخ استواء الا نفل یوم الجمعة علی قول الثانی المصحح المعتمد کذا فی الاشباه ونقل الحاوی عن الحلبی ان علیه الفتوی. اوپه فتاوی قاضي خان کې دي: وعن ابی یوسف قال یجوز التطوع عند انتصاف یوم الجمعة.
چونکه علامه شامي رحمه الله په ردالمحتار کې ډیر څه اختلاف ذکر کړی دی، په دی وجه بعضي منع ورڅخه فرمایي. شرعًا څه حکم دی؟

جواب: منع کول یې احوط دی، لکه څنګه چه په شامي کې ذکر سوی دی. ([1])

دعشق لمونځ: **سوال**: (١٧٤٣) که چیری یوڅوك دوه ٢ رکعته دعشق لمونځ په دې ډول وکړي چه په قیام کې شل واری دالله ذکر پرزړه باندی لکه څنګه چه په خارج کې کوی وکړي دهغه څخه وروسته په رکوع کې لس ١٠ واری اوپه قومه کې لس ١٠ واري اوپه سجده کې لس ١٠ واری بیاپه جلسه کې لس ١٠ واری بیا دلمونځ څخه وروسته دا درُود: اللّٰهمَّ صَلِّ وسَلِّمْ وبارك علی من اسمه سیدنا محمد عدد ما فی علم الله صلٰوةً دائمةً بدوام ملك الله، په کثرت سره ووایي بیا وروسته دادُعا وغواړي: اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مَحْبُوْسِ مَحَبَّتِكَ وَمَسْجُوْنَ عِشْقِكَ وَمَفْتُوْنَ شَوْقِكَ وَمَجْنُوْنَ لِقَآئِكَ وَاعْطِنِيْ دَآءَ مَحَبَّتِكَ یَا اَهْلَ الْمُشْتَاقِيْنَ وَارْزُقْنِيْ دَاءَ مَحَبَّتِكَ یَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ، په زړه باندی ذکر لکه څنګه چه دلمونځ څخه دباندي کول کیږي په لمونځ کی جائز دی اوکه نه؟ اوپه دغه ډول لمونځ کول په طریقت او شریعت کې جائزدی اوکه بل څه حکم دی؟ که لږ تحقیق یې وسی نو ډیره به ښه وی. بل په لمونځ کې تصور دشیخ کول جائزدی اوکه نه؟ څوك چه داسې کوی هغه کافردی او که نه؟

جواب: دعشق دا لمونځ چه کم تاسې لیکلی دی دشریعت په قاعدی سره ددې هیڅ اصل نه معلومیږي. اوپه طریقت کې هغه عبادت معتبردی کم چه په شریعت کې ثابت وی او شرعًا جائزوی. شرعًا په ذکر سوی طریقه په شریعت کې داسې لمونځ نسته. لیکن په دی کې څه خبره دکفر اومعصیت هم نسته. البته دسُنت طریقی څخه خلاف دی. اوچونکه ماسِوا دذکرِ قلبي څخه بل څه امرِ زائد په دی کې دلمونځ داورادو څخه نسته، ددی وجه

= ج١ ص٢٥٣ ، ط. س. ج٢ ص٣٦). ظفیر

([1]) لکن شراح الهدایة انتصروا لقول الامام واجابوا عن الحدیث المذکور باحادیث النهی عن الصلوة وقت الاستواء فانها محرمة (ردالمحتار کتاب الصلوة ج١ ص٣٤٥، ط. س. ج١ ص٣٧٣). ظفیر

څخه دکفر هيڅ وجه نسته. البته تصورِ شيخ که په لمانځه کی په دا شان عمداً کوی چه دشيخ صورت يې بالقصد پيشِ نظروی نو دا ناجائز دی، اګرچه کفر نه دی ليکن داسی کول نه دی پکار، ولی چه مشائخ رحمهم الله چې دکم تصور دشيخ اجازت ورکوی دهغه مطلب دادی چه دخپل شيخ سره داسی محبت وی چه بغير دارادی څخه دشيخ تصور په زړه کی وسی اوقلبی تعلق حاصل سی. دانه چه بالقصد دشيخ صورت دنظر په وړاندي کړی بلکه مثال دتصوّرِ دشيخ کم چه جائز دی، داسی کيدل پکاردی لکه څنګه چه مينه کونکی عاشق ته دخپل محبوب تصوّر بغير دارادی څخه کيږی. په دی کی هيڅ اختيارنه وی او همدا هغه خاص مرتبه ده، يعنی فنا فی الشيخ.

نوضروری ده چه په لمونځ کي دذکر سوی تصوّر څخه پرهيز وکړی. باقی پربی اختياره حالت باندی هيڅ حکم نسی کيدی هغه مجبور اومعذور دی. دعشق په لمونځ کی چه کم تاسی ليکلی دی که چيری تصور دشيخ (بالاختيار) اودغير الله طرفته په هغه کی توجه نه وی نوصرف قلبی ذکر په ذکر سوی طريقه که سره له قراءته اوتسبيح اونورو دلمونځ دضرورياتو، فرائضو اوسننو اوآدابو څخه وی نوپه دی کی صرف دومره تامّلُ دی، چې په قيام کی دفاتحې اوسورت دويلو څخه وروسته دقلبی ذکر دپاره زيات دريدل غواړی، حال داچې درکوع طرفته په تللوکی تاخير کول دشرعی قواعدو څخه خلاف دی، حکم دا دی چه دفاتحی اوسورت دويلو څخه وروسته سمدستی رکوع وکړی او (همدغه شان) په رکوع کی دتسبيح څخه دفارغيدلو څخه وروسته دی فوراً قومه وکړی. هم دغه شان په ټول لمونځ کی حکم دی. نودا تاخير کم چه هرځای به دقلبی ذکر دپاره کيږی دشرعی لمونځ څخه خلاف دی. لهٰذا دبنده (مفتي صاحب) په خيال کی اَحْوَط داده چه داسی دی نه کوی اودشرعی قواعدو موافق دی لمونځ کوی. دلمونځ څخه خارج ډير وخت داسی سته چه په هغه کی دزړه دخواهش مطابق څومره چې وغواړی ذِکر دی کوی. اوکه يوه بزرګ په يوه مريد باندی ديومخصوص علاج په طور دافعل کړی وی نوضروری نه ده چه دادی هميشه کوی. فقط، والسلام مع الاکرام، والله تعالٰی اعلم بالصواب.

<u>نفل کونکی به دبل چاپه زوره قرآن ويلو په وجه لمونځ نه پريږدي</u>: **سوال**: (۱۷۴۴) يوسړی په جومات کی نفل کوی. بل سړی په لوړ آواز سره دُعا غوښتل شروع کړل او دقرآن شريف آيتونه يې ويل شروع کړل. نو نفل کونکی سړی لمونځ مات کړی آيتونه واؤری او که په نفلو دی لګيا اوسی. اوچا چه دنفلو پروا ونه کړه دهغه دپاره څه حکم دی؟

جواب: نفل لمونځ کونکی دی لمونځ نه ماتوی، اوچا چه په لوړ آواز سره دُعا غوښتل شروع کړل هغه بی ځايه کار وکی هغه لره په کراره دُعا غوښتل پکاردی اوقرآن شريف په

کرار ویل پکاردی. نفل لمونځ کونکی لره دقرآن شریف اوریدلو په وجهی سره لمونځ ماتول نه دی پکار. اوپه دی کی به هغه نه ګنهګاریږی، ګنهګار به هغه څوك وی چه په داسی موقع کی په لوړ آواز سره ویل کوی. ([1]) فقط

په نوافلو کی اوږد قراءت: **سوال**: (۱۷۴۵) نوافل په اوږد قراءت سره کول بهتر دی اوکه دقرآن مجید تلاوت بهتردی؟

جواب: نوافل په اوږد قراءت سره کول بهتردی. ([2]) فقط

نفل لمونځ په شروع کولو سره واجب سی که چیری شروع یې صحیح وی: **سوال**: (۱۷۴۶) که چیری چا نفل لمونځ شروع کړی کله چه یو رکعت یې وکی، نو معلومه سوه چه جامه یې پلیته ده، لمونځ یې دشروع کولو څخه وروسته مات کړی، آیاددی لمونځ اعاده واجبه ده اوکه نه؟

جواب: مسئله داده چې نفل لمونځ په شروع کولوسره واجبیږی. نوکله چه چا نفل لمونځ دشروع کولو څخه وروسته په څه وجهی سره مات کړي نو پرهغه باندی ددغه لمونځ اعاده واجب ده. هٰکذا فی کتب الفقه. لیکن په درمختارکی دی چه که چیری شروع یې صحیح نه وه نواعاده نه واجبیږی. عبارته: ولزم نفل شرع فیه الخ شروعًا ([3]) صحیحًا الخ. چونکه په دی صورت کی شروع نه ده صحیح سوی ولی چه دلمو نځ ګزار جامی دشروع څخه پلیتی وی. لهٰذا ددی لمونځ اعاده به واجبه نه وی. فقط

دماسخوتن دلمونځ څخه مخکی څلور رکعته سُنت: **سوال**: (۱۷۴۷) دماخستن څخه مخکی دڅلورو سُنتو څه حکم دی؟

جواب: دماخستن دلمونځ څخه مخکی څلور رکعته سُنت کول مستحب اوغوره دی، سنت مؤکده نه دی ولی چه سُنن مؤکده په شپه او ورځ کی دولس دی څلور رکعته دماپښین د

([1]) الاّ انه یجب علی القاری احترامه بان لا یقرأ فی الاسواق ومواضع الاشتغال فاذا قرأ فیها کان هو المضیع لحرمة فیکون الاثم علیه دون اهل الاشتغال دفعًا للحرج فی الزامهم ترك اسبابهم المحتاج الیها وکذا لو قرأ عند من یشتغل بالتدریس اوبتکرار الفقه لانه اذا أبیح ترك الاستماع لضرورة المعاش الدنیوی فَلأنْ یباح لضرورة الامر الدینی اولی فیکون الاثم علی القاری هٰذا اذا سبق الدرس علی القراءة (غنیة المسملی فصل فی احکام زلة القاری فوائد ص۴۲۵). ظفیر

([2]) وکثرة الرکوع والسجود احب من طول القیام کما فی المجتبی ورجحه فی البحر لکن نظر فیه فی النهر من ثلاثة اوجه ونقل عن المعراج ان هٰذا قول محمد وان مذهب الامام افضلیة القیام وصححه فی البدایع قلت وهٰکذا رأیته بنسختی المجتبی معزیا لمحمد فقط فتنبه (درمختار) واقوی دلیل ایضا علی افضلیة طول القیام انه ﷺ کان یقوم اللیل الاّ قلیلا وکان لا یزید علی احدی عشرة رکعة الخ (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۷۳۴). ظفیر

([3]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۷۴۵ . ظفیر

لمونځ څخه مخکی اودوه ۲ رکعته دماپښين څخه وروسته اودوه ۲رکعتـه دماښام څخه وروسته اودوه ۲ رکعتـه دماخستن دلمـونځ څخـه وروسـتـه اودوه ۲ رکعتـه دسـهار دفرضوڅخه مخکی. (۱) داټول دولس۱۲ رکعتـه سُنت مؤکده (۲) دی، او دمازيګر څخه مخکی څلور رکعتـه يا دوه ۲ رکعتـه اودماخستن دلمونځ څخه مخکی څلور رکعتـه دامستحب دی. لقوله عليه الصّلٰوة والسّلام: بَيْنَ كُلِّ اَذَانَيْنِ صَلٰوةٌ ، الحديث (۳) فقط.

تحية المسجد به جومات ته دداخليدلو په وخت کی کوی اوکه دناستی څخه وروسته؟ سوال:
(۱۷۴۸) زيد چه کم وخت جومات ته راسی نواول کښيني، بيا پاڅيږی اوتحية الوضوء او نوافل وغيره کوی. خالد وايی، چه اکثره به رسول الله ﷺ مسجدِ نبوی ته تشريف راوړی او اکثره اصحاب به چه کم وخت جومات تـه داخل سوه نو دوه ۲ رکعتـه تحيّة الوضوء لمونځ به يې وکی بيابه کښينستله، په دی باره کی دچا قول لره ترجيح ده؟

جواب: اولی اومستحب دادی چه که چيری جومات ته دداخليدلو په وخت کی يې اودس وی اوپه وخت کی ګنجائش هم وی نومخکی دی دوه ۲ رکعته تحية المسجد وکړی بيا دی کښيني (۴) او داکم رواج چه جوړ سوی دی چه جومات تـه دداخليـدلو څخه وروسته کښيني بيا تحية المسجد وغيره کوی نو ددی هيڅ اصل نسته. فقط

صلٰوة الاوّابين او دهغه تحقيق: **سوال**: (۱۷۴۹) په مشارق الانوارکی يې دصلٰوةِ اَوّابين په باره کی ليکلی دی چه اَوّاب په لُغت کی هغه وخت ته وايی کم وخت چي دأوښ دبچي پښې دګرمی څخه په سوزيد و سی اودغه وخت يؤولس نيمی بجی وی. نو په حقيقت کی دصلٰوةِ اَوّابين وخت دماښام څخه وروسته دی اوکه داوخت دی. اوکه دواړه وختونه دی. پر تقديرِ ثانی اولوِيّتِ په کم وخت کي دی؟

جواب: داَوّابين معنٰی ده الله ﷻ ته رجوع کونکی. نو په دی اعتبار سره ټولو لمونځونوته

---

(۱) ويستحب اربع قبل العشاء وبعدها بتسليمة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۲۳۰ ، ط. س. ج۲ ص۱۲). ظفير

(۲) وسن مؤكدا اربع قبل الظهر واربع قبل الجمعة واربع بعدها بتسليمة الخ وركعتان قبل الصبح وبعد الظهر المغرب والعشاء (ايضًا، ط. س. ج۲ ص۱۲). ظفير

(۳) مشكوٰة المصابيح باب فضل الاذان فصل اول ص۲۵ . ظفير

(۴) ويسن تحية رب المسجد وهی ركعتان واداء الفرض وغيره وكذادخوله بنية فرض اواقتداء يتوب عنها بلانية وتكفيه لكل يوم مرة ولاتسقط بالجلوس عندنا (درمختار) والحاصل ان المطلوب من داخل المسجد ان يصلی فيه ليكون ذالك تحية لربه الخ والاّ لزم فعلها بعد الجلوس وهوخلاف الاولی الخ اما حديث الصحيحين اذا دخل احدكم المسجد فلا يجلس حتی يصلی ركعتين فهو بيان للاولی (ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب فی تحية المسجد ج۱ ص ۲۳۵ – ۲۳۲ ، ط. س. ج۲ ص۱۸). ظفير

آوّابین ویل کیدی سی. لیکن په احادیثو کی ددؤو وختونو پرنوافلو باندی دآوّابینو اطلاق راغلی دی، یوپر صلٰوةِ ضُحٰی باندی لکه څرنګه چه په سوال کی درج دی، اوبل دماښام څخه وروسته پرنوافلو باندی لکه څنګه چه په کبیری شرح مُنیه کی منقول دی: وان تطوع بعد المغرب بست رکعات فهو افضل لحدیث ابن عمر ﷺ انه ﷺ قال: من صلی بعد المغرب ست رکعات کتب من الاوابین وتلا انه کان للاوابین (١) غفوراً، الآیة. نوددی دویم ٢حدیث په وجهی سره دصلوةِ آوّابین اطلاق اکثره دماښام څخه پر وروسته نفلو باندی کیږی. قال فی الدرالمختار: و ست بعد المغرب لیکتب من الاوّابین (٢) الخ، اوددی څخه انکار نسته چه صلٰوة ضُحٰی هم صلٰوةِ آوّابین دی بلکه دی ته هم صلٰوةِ آوّابین ویلی سو. فقط والله تعالٰی اعلم

دماخستن څخه مخکی څلور سُنتونه او دهغو ثبوت: **سوال**: (١٧٥٠) دزید دعوٰی ده چه دماخستن دلمونځ څخه مخکی دڅلورو رکعتونو ثبوت دهیڅ صحیح حدیث څخه نه کیږي. آیا دادحدیث څخه ثابت دی اوکه نه؟

جواب: په درمختار کی دی: ویستحب اربع قبل العصر وقبل العشاء وبعدها بتسلیمة وان شاء رکعتین (٣) الخ، ددی عبارت څخه معلومه سوه چه قبل العصر اوقبل العشاء په دؤو یاڅلورو ۴ رکعتونو کولوکی اختیاردی اودا سنت مؤکده نه دی بلکه مستحب دی، که خوښه یې وی ودی کړی اوکه خوښه یې وی نونه دی کوی. لیکن په کولوکی یې ثواب دی. اودحدیث: بَیۡنَ کلِّ اَذَانیَنۡ صَلٰوةٌ، څخه استحباب دنوافلو قبل العشاء هم ثابت دی (البته دماښام څخه مخکی هیڅ نفل عند الاحناف نسته اوددی تائید دبُریده الاسلمی ﷺ دحدیث څخه کیږی. ظفیر)

دلمونځ څخه وروسته په مروّجه دُعاکی شرکت خلاف سُنت دی: **سوال**: (١٧٥١) دلته دا طریقه ده چه امام دماښام فرض وکړی اوسُنت یازیات دوه ٢ رکعته نور، او دنفل کولو څخه وروسته دری واری دُعا کوی. اوس زید ته اوّابین نفل پاته دی آیا هغه دسُنتو سره متصل په نفل کولو کی مشغول سی، اوکه دامام سره دُعا وکړی. که چیری نفل کول بهتر وی نوپه کم ځای کی دي وکړی، حال دادی چه امام اخته وی دُعا کوی؟

جواب: کم سړی چه دنوافلو اوّابینو کولو اراده لری هغه دی دامام درسمی دُعا انتظار نه کوی ولی چه ددُعا داطریقه پخپله خلاف سُنت ده او نوافل چه هر ځای موقع ووینی هلته

---

(١) غنیة المستملی شرح منیة المصلی فصل فی النوافل ص٣٢٩ . ظفیر

(٢) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٣١ ، ط. س. ج٢ ص١٢. ظفیر

(٣) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٣٠ ، ط. س. ج٢ ص١٢. ظفیر

دی وکړی. (١) فقط

دسُنت مؤکده اوفرضو په مینځ کی نفل: **سوال**: (١٧٥٢) دسُنت مؤکده اوفرضو په مینځ کی نوافل کولی سی اوکه نه؟ چه په جَمع کی وخت وی نو په نوافلوکی مشغوله کیدل څنګه دی؟

جواب: دسنن مؤکده کولو څخه وروسته که چیری په جَمع کی وخت وی، نوپه نوافلو کولوکی څه حرج نسته، ماسِوا دسهار دسُنتو څخه چه دهغه څخه وروسته نوافل ترلمر ختلو او پورته کیدلو پوری درست نه دی. په درمختار کی دی: وکذا الحکم من کراهة نفل الخ بعد طلوع فجر سوٰی سنة (٢) نوپه نورو وختونوکی مثلاً دماپیښن په لمونځ کی دسُنت موکده کولو څخه وروسته که چیری په وجه دتاخیر دجماعت یوسړی په نوافلوکی مشغول سی نو حرج نسته پکښی، ولی چه دغه وخت دنوافلو دکراهت څخه دی.

دمازیګر څخه مخکی څلور مستحب: **سوال**: (١٧٥٣) دمازیګر څلورمستحب به موږهمیشه دڅلورو ۴ رکعتو سُنتِ مؤکده ؤ پشان کول. یوصاحب بزرګ فرمایی چه خاصکر دمازیګر په څلورو مستحبو اونفلوکی دمینځ والا دتشهد څخه وروسته دی درُود شریف اودُعا ضرور وایی دهغه څخه وروسته دی ولاړ سی اوباقی دوه ٢ رکعته دی وکړی؟

جواب: په درمختارکی دی چه دماپښین اودجُمعی څخه دمخکی څلور رکعته سنتو څخه ماسِوا دباقی سُنتو اونفلو ترمینځ دتشهد څخه وروسته دی درُود شریف اودعا وایي، اوپه دویمه شُفع کی دی ثناء اواعوذُ بالله هم وایی، دی ته شامی راجح اواقوٰی ویلی دی. اوبل قول یې په درمختار کی دالیکلی دی چه په مینځنی قعده کی دی درُود شریف وغیره نه وایی. لیکن دی ته شامی ضعیف ویلی دی لیکن صاحب دقُنیه ددی تصحیح فرمایلی ده. اوپردی بِنا باندی بیشکه دمازدیګر څخه په مخکنیو څلورو سُنتونوکی دمینځ دتشهد څخه وروسته درُود شریف اوپه دویمه شفعه کی ثناء وغیره ویل پکاردی. باقی که چیری څوك یې ونه وایی نوڅه حرج پکښی نسته ځکه چه داهم یوقول دی: وقیل لا یأتی فی الکل وصححه فی القنیة. درمختار. (٣) فقط

---

(١) وګوری مشکوٰة المصابیح عن البخاری ومسلم باب فضل الاذان ص ٦٥ . ظفیر

(٢) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصلوة ص ٣٤٩ ، ط. س. ج١ ص٣٧٥. ظفیر

(٣) ولا یصلی علی النبی ﷺ فی القعدة الاولی فی الاربع قبل الظهر والجمعة وبعدها ولو صلی ناسیا فعلیه السهو وقیل لا، ولایستفتح اذا قام الی الثالثة منها لانها لتاکدها اشبهت الفریضة وفی البواقی من ذوات الاربع یصلی علی النبی ﷺ ویستفتح ویتعوذ ولونذرا لان کل شفع صلاة وقیل لایاتی فی الکل وصححه القنیة (در مختار) قوله لان کل شفع صلاة قدمنا بیان ذالك فی اول بحث الواجبات والمراد من بعض الاوجه قوله قیل لا الخ قال فی البحر ولایخفی مافیه والظاهر الاول زاد فی المنح ومن ثم اولنا علیه وحکینا مافی القنیة بقیل (رد =

که چیری قضا سوی فرائض یې پرذمه وی نوآیا سُنت اونوافل دهغه دپاره درست دی: **سوال:** (١٧٥٤) دچا پرذمه چه ددؤو درو کالو فرض لمونځونه قضا وی نو دهغه دپاره سُنت او نوافل جائز دی اوکه نه؟ که چیری سُنت اونوافل وکړی نوثواب به ورته ورکول کیږی اوکه نه؟

جواب: سُنت اونوافل کول دهغه دپاره درست دی اوثواب به ورته ورکول کیږي ولی چه هیڅ یو نیك عمل دیوه عمل کونکی نه ضائع کیږی. (١) فقط

په سُنتوکی جهری قرآئت بهتردی اوکه سرّي؟ **سوال:** (١٧٥٥) نوافل اوسُنت په خاموشي سره کول بهتردی اوکه لږ په زوره، دپاره ددی چه دخیالاتو څخه نجات پیدا سی؟

جواب: دورځی په نفلونو اوسُنتوکی کرار ویل پکاردی جهر دی نه کوی اونه دی لږ په زوره والی کوی. البته دشپی په نفلو کی ورته اختیاردی که جهرکوی اوکه پټ یې وایی. په درمختارکی دی: کمتنفل بالنهار فانه یسرّ ویخیر المنفرد فی الجهر ان ادّی کمتنفل باللیل منفرداً، الخ درمختار. (٢) فقط

دماپښین اوماښام اوماخستن څخه وروسته نوافل په پابندی سره کول ضروری دی اوکه کله کله باید ترک کړل سي؟ **سوال:** (١٧٥٦) په ماپښین ماښام اوماخستن کی ددؤو رکعتو سُنتو څخه وروسته دوه رکعته نفل کوی، دا نوافل همیشه کول ښه دی اوکه کله کله یې پرېښوول مناسب دی؟

جواب: په نوافلوکی اختیار دی برابره خبره ده که کله یې پریږدی اوکه یې همیشه په نفل ګڼلو سره کوی، ځکه چه په دی کی اندیښنه نسته چه دابه څوك فرض وګڼی. او بیا هم بهتر دادی چه کله کله یې پریږدی. (٣)

* * *

= المحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٣٣ ، ط. س. ج٢ ص١٢). ظفیر

(١) وسنّ مؤکدا اربع قبل الظهر واربع قبل الجمعة واربع بعدها بتسلیمة الخ شرعت البعدیة لجبر النقصان والقبلیة لقطع طمع الشیطان ویستحب اربع قبل العصر وقبل العشاء الخ (درمختار) قوله سنّ مؤکدا ای استنانا مؤکدا الخ ولهٰذا کانت السنة المؤکدة قریبة من الواجب فی لحوق الاثم کما فی البحر ویستوجب تارکها التضلیل واللوم کما فی التحریر (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ص٢٣٠ ، ط. س. ج٢ ص١٢). ظفیر

(٢) الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل فی القراءة ج١ ص٤٩٨ ، ط. س. ج٢ ص٤٥٣. ظ

(٣) ویستحب اربع قبل العصر وقبل العشآء وبعدها بتسلیمة وان شاء رکعتین وکذا بعد الظهر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٣٠، ط.س. ج٢ ١٣) وبه یظهر ان کون ترك المستحب راجعا الی خلاف الاولی ولایلزم عنه ان یکون مکروها (ردالمحتار، باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج١ ص٢١١ ، ط. س. ج١ ص٢٥٥). ظفیر

فصل رابع

دتراويحو مسائل

دتراويحو ركعتونه: **سوال**: (١٧٥٧) په حواله داخبار البريد مؤرخه ٢٥جون سنه ١٩١٨ مطابق ١٥رمضان المبارك، از كانپور:

(دتراويحو بيان) دماخستن دلمونځ څخه وروسته يعني دفرضو اوسُنتو څخه وروسته شل ركعته تراويح كول مسنون دي. كم خلق چه اته ٨ يا يوولس ١١سره دوترو وايي، دا غلطه ده. كه چيرى اته ركعته تراويح غلطي وي نو ددى (عبارت) څه معنٰى ده كم چه شيخ ابن الهمام حنفي په فتح القديركى ليكي: فحصل من هٰذا كله أن قيام رمضان سنة احدى عشر ركعة بالوتر في جماعة فعله عليه السلام ثم تركه لعذر وكونها عشرين سنة الخلفاء الراشدين. افسوس كه چيرى تاسي دجواز فتوٰى نه وركولى نو غلط به موهم نه ورته ويل. ولي چه يوى خبرى ته بغير دتحقيق څخه غلط ويل دانسانيت څخه ليرى دى. اوس فدوى تاسي ته درخواست كوم چه كه چيرى واقعي اته ركعته ثابت نه وى نو سره ددليله يې تحرير وفرماياست او ددى څخه علاوه دشلو ركعتو ثبوت ديوه صحيح حديث څخه مورته وښياست دپاره ددى چه ددى دثواب څخه موږ هم محروم پاته نه سو. اوبعضى خلق وايي چه شل ركعته تراويح دحضرت عمر ﷺ څخه ثابتي دى، نو ددې ثبوت دصحيح روايت څخه پيش كړئ.

جواب: ټول جمهور حنفيه شل ركعته تراويحوته سُنتِ مؤكده فرمايي، اوهمدا محقَّقه او راجحه خبره ده، لهٰذا په دى باره كى دعلامه ابن همام رحمه الله قول په مقابله دجمهورو حنفيه ؤ كى دمنلو قابل نه [1] دى. او دأَلبَريد په حوالې سره چه تاسي كمه خبره نقل كړى

([1]) وهى عشرون ركعة الخ بعشر تسليمات (درمختار) وهو قول الجمهور وعليه عمل الناس شرقا وغربا وعن مالك ست وثلاثون وذكر في الفتح ان مقتضى الدليل كون المسنون منها ثمانية والباقى مستحبا، وتمامه فى البحر وذكرت جوابه فيما علقته عليه (ردالمحتار مبحث التراويح ص٢٢٠ ، ط. س. ج٢ ص٤٥) وذكر فى الاختيار ان ابايوسف سأل ابا حنيفة عنها وما فعله عمر فقال التراويح سنة مؤكدة ولم يتخرجه عمر من تلقاء نفسه ولم يكن فيه مبتدعا ولم يامر به الا عن اصل لديه وعهد من رسول الله ﷺ (البحر الرائق باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٦) ماحصل يې دادى چه حضرت عمر ﷺ دصحابه ؤ په اجماع سره شل ركعته تراويح رائج كړى، دي ته سوچ كول پكار دى چه بغير دځه اصل څخه هغوى داسى حكم څنگه كولى سواى؟ بيا په مصنَّف ابن ابى شيبه، طبراني اوبيهقي كى داحديث موجود دى، چي راوى يې حضرت عبدالله بن عباس دى، (رسول الله ﷺ يصلي في رمضان عشرين ركعة سوى الوتر) ديوراوى په وجه سره كم چه يقيناً دصحابه ؤ دزماني څخه وروسته دى په ضعيف گرځولو سره اودشلو ركعتو څخه انكار كول په هيڅ ډول درست نه دى. دحضرت عائشي ﷺ حديث كم چه درمضان اوغيرِ رمضان دواړو سره متعلق دى په هغه سره استدلال په هيڅ ډول درست نه دى، =

ده چه کم خلق اته یا یؤولس ١١ سره دوترو الخ. ددی مطلب دادی چه کم خلق محض اته رکعته تراویح کوی، اوخلقوته دهمدی حکم کوی اوددې څخه زیاتی بدعت ګڼی اوددی څخه منع کوی، نودا غلطه ده. نوپه دی کی دامام ابن همام رحمه الله تغلیط نسته، بلکه دغیر مقلدو (لامذهبه کسانو) تغلیط مقصود دی، څوك چه شلو رکعتوته بدعتِ عُمَری وایی. والعیاذ بالله. قال علیه الصّلٰوة والسّلام: اتبعوا سنتی وسنة الخلفاء الراشدین المهدیین، فکیف تکون سنة الخلفاء بدعة. فقط

په جامع مسجدکی کی دتراویحو باوجود دبغل خوا ته په بل جوماتِ کی هم تراویح درستي دي: **سوال**: (١٧٥٨) کله چه دښار په جامع مسجد کی دهمیشه راهیسی په جَمع سره تراویح کیږی نوپه یوبل جومات کی کم چه جامع مسجد ته نږدی دی دتراویحو جماعت قائمول څنګه دی؟ آیا دا دویم جومات به دضَرار په حکم کی وی اوکه نه؟

جواب: په دی دویم جومات کی کم چي دجامع مسجد سره نږدی دی، دتراویحو جماعت قائمول دسنت طریقی موافق دی. دتراویحو جماعت په هرجومات کی کیدل ښه خبره ده. دثواب ذریعه ده. او دمسجد ضرار دحکم دی دویم جومات ته فتوٰی ورکونکی جهالت او ناخبرتیا ده دشریعت دحکم (١) څخه. فقط

دکلي خلګو ته ویل چي په خپل جومات کي تراویح کوئ دا څنګه دي؟ سوال: (١٧٥٩) داستفتاء جواب راورسیدی، په دي کي ډیر درازوالی سوی دی، او مقدمه په عدالت کي دائره ده. او خلګو له بل لوري څخه شاهدي ورکړي ده چي ما هغه ته ویلي دي چي هغه دي دجامع مسجد دتراویحو په جمعه کي نه شریکیږي، بلکه دا دمحلي جومات دي په دي کي دتراویحو جماعت بالکل کیږي نه؟ قرآن پاك دي واوري؟ اګرکه ما دا الفاظ نه دي ویلي، لیکن کله چي حلفي شهادت سوی دی نو دهغه دتسلیمولو سره سره هم ماته

= ولی چه تراویح صرف دوې دری شپې سوی وی. بیا پردی شلورکعتو والا حدیث سره دصحابه ؤ اجماع ده. اودا منل سوی خبره ده چه داتو رکعتو تراویحو بدعت صرف دسلو کالو څخه غیرمقلّدو جاری کړی دی. ددی څخه مخکی اته ٨ رکعته تراویح هیچیري په جَمع سره کول ثابت نه دی. بیا دحضرت عائشې رضي الله عنها په حدیث کی څلور څلور رکعته په یوه سلام سره ذکر سوی دی اوغیرِ مقلدین دوه٢ دوه٢ رکعته په یوه سلام سره کوی. پردی مسئله باندی (دزیات تفصیل دپاره) تاسی دحضرت الاستاذ شیخ الحدیث مولانا حبیب الرحمٰن الاعظمی مدّ ظله رساله (رکعاتِ تراویح، مذیّل) مطالعه کړی کمه چه دمفتاح العلوم مئو ضلع اعظم ګړه څخه نشر سوی ده. دتراویحو پر رکعتونو باندی تردی بهتر کتاب تراوسه پوری په نظر نه دی راغلی . ظفیر

(١) وهل المراد انها سنة کفایة لاهل کل مسجد من البلدة اومسجد واحد منها اومن المحلة ظاهر کلام الشارح الاول واستظهر الثانی ویظهر لی الثالث الخ (ردالمحتارباب الوتر والنوافل مبحث صلوة التراویح ج١ ص٢٢٠، ط. س. ج٢ ص٤٥). ظفیر

دیو سوال ضرورت دی چي یوه سړي ته په استحقاق دمحلي دخلګو په داسي ویلو سره دجومات دپاره دضرار حکم کیدل په کار دي؟

جواب: په درمختار کي دي: ومسجد حي افضل من الجامع الخ ([1]) له دي عبارت څخه ثرګنده سوه چي دمحلي جومات دمحلي خلګو ته ترجامع مسجد غوره دی، او شامي لیکلي دي: لأن له حقا علیه فیؤدیه ([2]) یعني دمحلي په خلګو باندي دمحلي دجومات حق دی، هغه ادا کول ښايي. نو که دیوي محلي خلګ دبلي محلي خلګو ته ووايي چي دمحلي په جومات کي دتراویحو جمعه کیږي په هغي کي شریك سئ او قرآن شریف واورئ، نودا خبره بي موقع نه ده بلکه داسي ویل ښه دي او دهمداسي ویلو او کولو په شریعت کي حکم دی. چي دمحلي جومات ابادول په کار دي، او پنځه وخته جمعه او تراویح هلته کول ښايي، او دکلي نورو خلګو ته هم ددي ترغیب ورکول ښايي، نو دمسجد ضرار حکم ورکول ذکر سوي جومات ته، په یاد سوي دلیل سره بالکل غلط دي، او دداسي فتوی ورکوونکي په جهالت او لاعلمي دلالت کوي، داسي کلمه دجومات په هکله یو جاهل هم نه وايي، الله جل جلاله دي هدايت وفرمايي او مسلمانانو ته دي دخير اصلاح او اتفاق توفیق ورکړي، ان أرید إلا الإصلاح ما استطعت وما توفیقی إلا بالله. فقط

<u>دتراویحو رکعتونه او ابن همام رحمه الله</u>: **سوال**: (١٧٢٠) حضرت تاسو په دي فتوی کي لیکلي دي، چي دعلامه ابن الهمام دا قول دجمهورو حنفیانو په مقابله کي دمنلو وړ نه دی، (ډیر ښه) موږ پوښتنه کوو چي دعلامه ابن الهمام ددي قول تردید جمهور حنفیان په کم دلیل کوي، د: اتبعوا سنتي وسنة خلفاء الراشدین، پرحدیث باندي زموږ هم نظر دی، لیکن سوال دادی چي دکم صحیح حدیث یا روایت څخه هم ثابت دي، اوکه هسي زباني خرخ دی، درسول الله ﷺ څخه خو به موږ داتو رکعتونو ثبوت داسي ورکړو چي تاسو ته به هیڅ دانکار ګنجایش نسي پاته، په دي شرط چي دانصاف په نظر سره یي وګوری، واخلی لاس په لاس یو حدیث عاجز نقل کوي، لومړی حدیث په بخاري شریف کي دی: قیام النبی ﷺ باللیل في رمضان وغیره عن ابي سلمة بن عبدالرحمن أنه سأل عائشة کیف کانت صلوة رسول الله ﷺ في رمضان فقالت ما کان رسول الله ﷺ یزید في رمضان ولا في غیره علی إحدی عشرة رکعة یصلي أربعا فلا تسئل عن حسنهن وطولهن ثم

([1]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب ما یفسد الصلوة وما یکره فیها مطلب في احکام المسجد ج١ ص٢١٧، ط.س. ج٢ ص٤٥٩. ظفیر

([2]) رد المحتار باب ما یفسد الصلوة الخ مطلب في احکام المسجد ج١ ص٢٢٧. ظفیر

يصلي اربعا فلا تسئل عن حسنهن وطولهن ثم يصلي ثلاثاً قالت عائشة فقلت يا رسول الله أتنام قبل أن توتر فقال يا عائشة إن عيني تنامان و لاينام قلبی (بخاري كتاب التهجد پاره پنجم، هو! كه دا وواياست چي دغير مقلدينو تغليط څرنګه وسو، اوس اوس تاسو تحرير فرمايلی دی چي دجمهورو حنفيانو په مقابله كي دابن الهمام قول دمنلو وړ نه دی؟ او بيا ليكئ چي په دي سره تغليط دغير مقلدينو وسو، نه چي دابن الهمام، مولانا په ارشاد خداوندی باندي عمل كوئ چي: كله چي وينا كوئ نو په انصاف سره يې كوئ.

جواب: قال في شرح المنية تنبيه: علم من هذه المسئلة أن التراويح عندنا عشرون ركعة بعشر تسليمات وهو مذهب الجمهور وعند مالك ست وثلاثون ركعة احتجاجا بعمل اهل المدينة وللجمهور ما رواه البيهقي باسناد صحيح عن السائب بن يزيد قال كانوا يقومون على عهد عمر بعشرين ركعة وعلى عهد عثمان وعلي مثله الخ (١) ددي څخه دخلفاء راشدينو طريقه معلومه سوه او دجمهورو حنفيانو مذهب هم معلوم سو، او دبخاري دحديث شريف جواب دادی چي هغه دتهجدو دلمانځه په هكله دی دتراويحو نه دی لكه څنګه چي لفظ دوإلا في غيره په دي باندي دلالت كوي ځكه چي په غير رمضان كي تراويح نسته، لهذا له دي څخه به داسي لمونځ مراديږي چي هغه په رمضان او غير رمضان په دواړو كي وي، او هغه دتهجد لمونځ دی. وفي الدرالمختار التراويح سنة مؤكدة لمواظبة خلفاء الراشدين الخ وهی عشرون ركعة قال في رد المحتار قوله وهي عشرون ركعة هو قول الجمهور وعليه عمل الناس شرقا وغربا الخ (٢) وقبيله وكيف لا وقد ثبت عنه ﷺ عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين عضوا عليها بالنواجذ كما رواه ابوداود (٣). فقط

دتراويحو وروسته په لوړ آواز سره ددرود او سلام ثبوت نسته: **سوال**: (١٧٢١) په ځينو علاقوكي دتراويحو له څلورو ركعتو وروسته ناسته وكړي، دپاڅيدلو په وخت كي په كرار اواز سره تسبيح ووايي، ددرود بر خواجۀ عالم څخه وروسته په لوړ اواز سره صلوة برمحمد ﷺ ناره پورته كړي، ددي اصل په كم كتاب كي شرعا موجود دی اوكه نه؟

جواب: ددي اصل په هيئت كذائيه په شريعت كي هيڅ نسته، فقهاؤ ليكلي دي چي دتراويحو په هره ترويحه كي يعني له څلورو ركعتونو وروسته اختيار لري كه تسبيح وايي يا قرآن شريف وايي، يا نفل ركعتونه كوي اويا هيڅ نه كوي، او په شامی كي دي،

(١) غنية المستملی ص ٣٨٨. ط.س. ج٢ ص٤٥. ظفير
(٢) رد المحتار باب الوتر والنوافل مبحث التراويح ج١ص٦٢٠. ظفير
(٣) رد المحتار باب الوتر والنوافل مبحث التراويح ج١ ص٦٥٩، ط.س. ج٢ ص٤٢. ظفير

چي قهستاني ليکلي دي چي له هري ترويحي وروسته دي سبحان ذي الملك والملكوت [۱] الخ دري ځله وايي احقر وايي چي دسبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله اكبر دکلمي ډير فضيلت په صحيح احاديثوکي راغلی دی، ځکه نو دهغي تکرار غوره دی، او همدا معمول او مختار وو دحضرت فقيه او محدث گنگوهي رحمه الله.

تراويح شل رکعته: **سوال**: (١٧٢٢) په رمضان کي تراويح څو رکعته کول ښايي؟

جواب: شل رکعته تراويح کول په کار دي. [۲] فقط

که يي دمعاوضي نيت وي او په ژبه ونه وايي نو آيا په دې صورت کي هم معامله کول ناجائز دي؟ **سوال**: (١٧٢٣) په قيام رمضان کي دقرآن کريم دختم په غرض حافظ صاحب ته داخستلو او ورکولو په نيت سره دقرآن کريم اوريدل او اورول او دهغه وروسته اخستل او ورکول څنگه دي؟ نيت ددواړو داخستلو او ورکولو وي. له دي څخه پرته څوك اورول نه کوي که چيري په يوه جوماتي کي قرآن کريم وانه ورول سي او يوازي پرتراويحو باندي بسنه وسي نو دغه خلگ به له قيام رمضان څخه محروم نه وي؟

جواب. په اجرت باندي قرآن کريم لوستل درست نه دي. او په دي کي ثواب نسته، اود: المعروف كالمشروط، له مخي چي دچا نيت داخستلو او ورکولو دی هغه هم داجرت په حکم کي راغلی دی اوناجائز دی [۳] په دي حالت کي يوازي تراويح کول، او داجرتي قرآن کريم نه اوريدل غوره دي او يوازي دتراويحو په کولو سره به هم دقيامِ رمضان فضيلت حاصل سي. فقط

دڅومره عمر هلك تراويح ورکولای سي؟ **سوال**: (١٧٢٤) دڅومره عمر هلك قرآن کريم په تراويحو کي اورولای سي؟ ديوه هلك عمر تقريبا شپاړس کاله په پوره کيدلو دی، هغه قرآن کريم په تراويحو کي اورولای سي اوکه نه؟ ددغه ږيره اوبريت هيڅ نسته، او داسي هلك چي دپنځلسو کالو وي هغه په اول صف کي دسړيانو سره دريدلای او دبل حافظ څخه قرآن کريم اوريدلای سي اوکه نه؟ او که چيري ددیارلسو څوارلسو کالو وي هغه هم په اول صف کي دريدلای او قرآن کريم اوريدلای سي اوکه نه؟

---

[۱] رد المحتار باب الوتر والنوافل مبحث التراويح ج١ ص٦٦١، ط.س. ج٢ ص٤٦. ظفير

[۲] وهي عشرون رکعة (الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث التراويح باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٦٠، ط.س. ج٢ ص٤٥). ظفير

[۳] وان القرآءة بشيء من الدنيا لا تجوز والآخذ والمعطي آثمان لأن ذلك يشبه الإستيجار على القراءة ونفس الاستيجار عليها لا يجوز (الدر المختار باب قضآء الفوائت مطلب في بطلان الوصية ج١ ص٦٨٧، ط.س. ج٢ ص٧٣). ظفير

جواب: كه چيري نوري علامي دبلوغ لكه احتلام وغيره په هغه كي موجودي نه وي نو شرعا دپنځلسو كالو په مهال دبلوغ حكم وركول كيږي (١) نو دكم هلك چي شپاړسم كال شروع سوى دى په هغه پسي تراويح او فرض لمونځ ټول صحيح دي، اګر كه بي ږيري وي هم، او دداسي عمر هلك په اول صف كي هم دريدلاي سي، او دديارلسو څوارلسو كالو هلك امام نه سي جوړيداى، (٢) ليكن په تراويحو كي دښودني لپاره يې په لومړي صف كي دريدل صحيح دي. فقط

<u>په تراويحو كي دقرآن كريم ختم سنت دي</u>: **سوال**: (١٧٢٥) حافظ لره په تراويحو كي دقرآن كريم ختم كول واجب دي او كه مستحب دي دوجوب په صورت كي كه چيري يوسړى دلوستلو په وخت كي دريا او نمود څخه دژغورني قوت په ځان كي نه لري نو هغه ته يې اورول جائز دي اوكه نه؟ دنه جواز په صورت كي دقرآن په نه اورولو سره به دهغه په غاړه دقرآن شريف څه حق نه وي پاته؟ كه پاته وي نو دخلاصون لاره يې كمه ده؟
جواب: په تراويحوكي قرآن كريم اوريدل او اورول سنت او مستحب دي، او دريا اوعجب په وجه يې پريښودل نه ښايي او ترخپله وسه داخلاص حاصلولو هڅه پكارده، او لوجه الله دمعاوضى پرته دي واورول سي، دا دلوى اجر او ثواب كاردى اوپه دې كي فضيلت دى (٣) او كه ديوه عذر له امله يوه حافظ قرآن كريم په تراويحو كي ونه لوستى، او همداسي تلاوت كوي نو له مؤاخذې څخه خلاص دى قال الله تعالى: لا يكلف الله نفسا إلا وسعها. فقط

<u>په ترويحه كي مناجات صحيح دي اوكه نه؟</u> **سوال**: (١٧٢٦) مولانا كرامت على جونپوري په تراويحو كي له هري ترويح څخه وروسته يو مناجات ليكلى دى هغه په معتبر دليل سره ثابت دى اوكه نه؟ چي هغه پريږدي اونور مناجات ووايي نو صحيح كيږي اوكه نه ؟
جواب: په هره ترويحه كي تسبيح او تهليل او درود شريف او استغفار ويل صحيح دي، څه خاص مناجات ويل ضروري نه دي؟ او دسبحـان الله والحمد لله الخ دكلمي تكرارول

---

(١) بلوغ الغلام بالاحتلام والاحبال والانزال الخ فإن لم يوجد فيهما شيء فحتى يتم لكل منهما خمس عشرة سنة بـه يفتـي لمقصر اعمار اهل زماننا (الدر المختار كتاب الحجر فصل بلوغ الغلام ج٥ ص١٣٢، ط.س. ج٢ ص١٥٣). ظفير

(٢) لا يصح اقتداء رجل بإمرأة وخنثى وصبى مطلقا ولو في جنازة ونفل على الاصح (درمختار) قال في الهداية وفي التراويح والسنن المطلقة الخ والمختار انه لا يجوز في الصلوات كلها. (ردالمحتار باب الإمامة ج١ ص٥٣٩، ط.س. ج٢ ص٥٧٦). ظفير

(٣) والختم مرة سنة ومرتين فضيلة وثلاثا افضل ولايترك الختم لكسل القوم (درمختار) اى قراءة الختم في صلاة التراويح سنة (ردالمحتار مبحث التراويح ج١ ص٦٢٢، ط.س. ج٢ ص٤٧). ظفير

ډير غوره دي. (١)

په تراويحو كي دقرآن په اوريدلو باندي دقرآن ثواب وركول كيږي اوكه نه؟ **سوال:** (۱۷۲۷) زيد وايي چي په تراويحو كي دوه شيان دي، اول قراءت چي فرض دی دوهم سنتِ مؤكده، كله چي په تراويحو كي قرآن ولوستل سو نو په دواړو شيانو كي صرف ديوه شی ثواب حاصل سو يعني كه چيري دسنت موكده ثواب يي حاصل كړی نو دقراءت له ثواب څخه محروم پاتی سو دتراويحو دلمانځه څخه وروسته دي همغه وخت په چاباندي قرآن ووايي او وادي وري چي ددواړو ثواب ورته حاصل سي، زيد په دي ډول مسائلو باندي دعمل كولو تاكيد كوي آيا دا صحيح دی اوكه نه؟

جواب: دا قول دهغه غلط دی په تراويحو كي دقرآن شريف په لوستلو سره دقرآن شريف ثواب هم لوستونكي او اوريدونكو ته حاصليږي او كم سړی چي داسي مسائل بيانوي او په دي باندي مصر وی هغه داامام جوړيدو لائق نه دی. فقط

آيا شيعه حافظ په جمعه كي په شريكيدلو سره فتح وركولای سي؟ **سوال:** (۱۷۲۸) كه چيري په تراويحو كي امام غلطياني كوي، او له اوريدونكي څخه هم هيريږي او شيعه حافظ موجود دی، كه چيري هغه نيت وكړي، په جمعه كي شريك سي او فتحه وركړي نو داحنافو په نزد جائز دی اوكه نه؟

جواب: كه چيري شيعه داسي وي چي نه تبرا كونكی دی او نه دحضرت صديق رضی الله عنه دصحبت څخه منكر دی او نه په حضرت عائشي صديقي رضی الله عنها باندي دتور لګولو قائل دی نو په دی صورت كي فتحه وركول جايز دی او دهغه په ښودلو سره دفتح اخيستونكی لمونځ او دهغه دمقتديانو لمونځ صحيح (٢) دی، اوكه چيري هغه غالي شيعه وي او ذكر سوي خبري په كي موجودي وي يعني تبرايي وي او داول خليفه دصحبت څخه منكر وي او دحضرت صديقي ﷺ دإفك قائل وي نوكله چي داسي رافضي مرتد اوكافر دی په دي وجه دهغه په ښودلو سره او امام ته په فتح اخيستلو سره به داامام لمونځ او دهغه دمقتديانو لمونځ باطل سي. (٣) فقط

(١) ويجلس ندبا بين كل اربعة بقدرها وكذا بين الخامسة والوتر ويخيرون بين تسبيح وقراءة وسكوت وصلوة فرادى (درمختار) قال القهستاني فيقال ثلاث مراة سبحان ذي الملك والملكوت، سبحان ذي العزة والعظمة والقدرة والكبرياء والجبروت سبحان الملك الحي الذي لا يموت سبوح قدوس رب الملائكة والروح لا إله إلا الله نستغفر الله نسئلك الجنة ونعوذ بك من النار (ردالمحتار مبحث التراويح ج١ ص٦٢١، ط.س. ج٢ ص٤٢). ظفير

(٢) وفتحه على غير امامه الخ بخلاف فتحه على امامه فانه لايفسد مطلقا لفاتح واخذ بكل حال إلا إذا سمعه الموتم من غير مصلى ففتح به تفسدصلاة الكل (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب ما يفسد الصلوة ومايكره فيها ص٥٨١ ج١، ط.س. ج١ ص٦٢٢). ظفير =

آيا په تراويحو کي دسورة والضحى څخه وروسته دهرسورت په ختميدلو باندي الله اکبر ويل سنت دي: **سوال:** (١٧٦٩) کله چي کلام الله په تراويحو کي ختم سي ځيني حافظان دوالضحى دسورت څخه وروسته دقرآن تر اخره دهر سورت په ختميدو سره الله اکبر وايي چي غير وي درکوع دتکبير څخه او ګمان کوي چي دا سنت دی؟

جواب: فقهاء رحمهم الله داسي اذکار او دعاګاني، دلمانځه څخه په وتلي حالت، يا په نفلو لمونځونو کي چي يواځي ادا کيږي محمول کړي دي، په فرائضو کي او همدارنګه په نوافلوکي چي کله په جمع اداء کيږي داسي کول مکروه ګڼي نو دمنع کوونکو قول په دي هکله سم دی او دروا کوونکو قول خطا دی، قال في الدرالمختار بل يستمع وينصت الخ. وإن قرأ الإمام اية ترغيب وترهيب و كذا الإمام لا يشتغل بغير القرآن وما ورد حمل على النفل منفردا الخ (درمختار) قوله حمل على النفل منفردا أفاد أن كلا من الإمام والمقتدي في الفرض والنفل سواء أما الإمام في الفرائض فلما ذكرنا من أنه صلى الله عليه وسلم لم يفعله فيها وكذا الأئمة من بعده إلى يومنا هذا فكان من المحدثات ولأنه تثقيل على القوم فيكره وأما في التطوع فإن كان في التراويح فكذلك الخ شامي ج١ ص٣٢٢. فقط [1]

په کورکي دننه په تراويحو کي دمحرمو او نامحرمو ښځو اقتداء جواز لري اوکه نه؟ سوال: (١٧٧٠) يو سړی فرض لمونځ دروژي په مياشت کي په جومات کي کوي، او تراويح او وتر په کور کي کوي او په تراويحو کي دقرآن کريم ختم کوي ځيني محرمي او نامحرمي ښځي راځي او دهغه حافظ په اقتداء سره لمونځ کوي ايا ددوی اقتداء جائزه ده؟

جواب: دمحرمو ښځو په وجود سره کراهت مرتفع ګرځي، کما يظهر من عبارة الدرالمختار [2] وفي رد المحتار وأفاد أن المراد بالمحرم ماكان من الرحم [3] الخ. فقط

آيا تراويح داسي کيدلای سي چي په لومړي رکعت کي بل سورت او په ورستي کي يوازي

([3]) ځکه چي داسي شيعه کافر دی په دي خاطر هغه فتحه دخارج فتحه سوه په کمي سره چي لمونځ فاسديږي، ويفسدها الخ فتحه علي غير امامه (ايضا) دداسي شيعه ګانو دکافر کيدلو صراحت دی، وبهذا ظهر أن الرافضي ان كان ممن يعتقد الألوهية في على اوان جبريل غلط في الوحي او كان ينكر صحبة الصديق او يقذف السيدة الصديقة فهوكافر الخ (ردالمحتار فصل في المحرمات ص٣٩٨ ج٢، ط.س. ج٣ ص٤٢). ظفير

([1]) رد المحتار فصل في القراءة ص٥٠٨ - ٥٠٩ ج١، ط.س. ج١ ص٥٤٢. ظفير

([2]) كما تكره إمامة رجل لهن في بيت ليس معهن رجل غيره ولا محرم منه كاخته او زوجته او أمته أما إذا كان معهن واحد ممن ذكر او امهن في المسجد لايكره (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الإمامة ج١ ص٥٢٩، ط.س. ج١ ص٥٦٦). ظفير

([3]) رد المحتار باب الإمامة ج١ ص٥٢٩، ط.س. ط.س. ج١ ص٥٦٦. ظفير

سورت اخلاص ووايي؟ سوال: (١٧٧١) دتراويحو لمونځ په داسي ډول كول روا دي كه نه؟ چي مثلا په لومړي ركعت كي سورت تكاثر ووايي او په دوهم كي سورت اخلاص يا په لومړي ركعت كي والعصر ووايي او په دوهم كي سورت اخلاص؟

جواب: دتراويحو لمونځ په همدي ډول هم كيږي، ليكن دا لازم ګڼل نه ښايي، او ددي پابندي بايد ونه كړل سي، په ترتيب سره كه چيري په هر ركعت كي قراءت ولوستل سي نو دا غوره ده. (١)

چي په كوركي تراويح په جمع سره كوي او جومات ته نه ځي ددي څه حكم دي؟ سوال: (١٧٧٢) دتراويحولمونځ په كوركي په جمعه سره اداكول اوجومات ته نه تلل څنګه دي؟

جواب: په دي صورت كي دا حكم دی چي په جومات كي دي ادا كوي، وظاهر كلامه هنا أن المسنون كفاية إقامتها بالجماعة في المسجد حتى لو أقاموها جماعة في بيوتهم ولم تقم في المسجد اثم الكل كذا في الشامي ص ٥٢١. (٢) ليكن كه چيري ثوك په جماعت سره په داسي ډول په كور كي تراويح كوي چي دجومات جمعه نه بنديږي، دا صحيح ده، خو دا خلګ به دجومات له فضيلت څخه محروم وي. (په رد المحتاركي دي: وإن صلى أحد في البيت بالجماعة لم ينالوا فضل جماعة المسجد. ظفير)

چي كمي تراويح ورڅخه تيري وي هغه به څه وخت كوي؟ سوال: (١٧٧٣) يو سړی جومات ته په داسي وخت كي داخل سو چي دجومات فرض سوي وو او په تراويحو كي له دوو، يا څلورو ركعتو وروسته شامل سو، نو اوس به پاتي تراويح څنګه ادا كوي، ايا كله چي امام دڅلورو ركعتو په مينځ كي كيني په هغه مهال يه يي ادا كوي، اوكه كله چي امام شل ركعته پوره كړي، په دي حالت كي به وتر له جمعي سره كوي او كه دتراويحو له راګرځولو وروسته؟

جواب: كه چيري په مينځ كي موقع پيدا سي دامام په ترويح كي دكيناستلو په مهال نو هغه وخت دي وكړي، كه نه وي له امام سره دي وتر دجمعي په وخت كي وكړي، او له هغه وروسته دي تراويح پوره كړي. (٣) فقط

---

(١) ثم بعضهم اختاروا قل هو الله احد في كل ركعة وبعضهم اختاروا قراءة سورة الفيل إلى اخر القر ان وهذا أحسن القولين لأنه لايشتبه عليه عدد الركعات ولا يشتغل قلبه بحفظها كذا في التجنيس (عالمګيري كشوري فصل في التراويح ج١ ص١١٧ ط. ماجدية ج١ ص١١٨). ظفير

(٢) رد المحتار مبحث في التراويح ج١ ص٢٢٠ ، ط.س. ج٢ ص٤٥. ظفير

(٣) وإذا فاتته ترويحة او ترويحتان فلو اشتغل بها يفوته الوتر بالجماعة يشتغل بالوتر ثم يصلي ما فاته من التراويح وبه كان يفتى الشيخ الإمام الأستاد ظهير الدين كذا في الخلاصة. (عالمګيري كشوري باب التراويح ج١ ص١١٩ ط. ماجدية ج١ ص١٢٠). ظفير

په نابالغ پسي تراويح صحيح نه دي: سوال: (١٧٧۴) نابالغ كه چيري په تراويحو كي امام سي، نو بالغانو او نابالغو ته په هغه پسي اقتداءكول جائز دي اوكه نه؟

جواب: په نابالغ پسي په تراويح كولو كي اختلاف دی ليكن اصحه داده چي جائز نه دي (١) في المنية وذكر في بعض الفتاوى أنه لايجوز لأن يؤم البالغين في التراويح وهو المختار. فقط (٢)

دنابالغه امامت په تراويحو كي صحيح نه دي: سوال: (١٧٧۵) عمر دديارلسوكالو په عمر كي دقرآن كريم له حفظولو وروسته دالفاظو په صحت سره مقتديانو تـه تـراويح وركړي. او فرض او وتر دهغه استاد وكړل، زيد وايي چي دعمر دنابالغ والي په وجه سره دمقتديانو تراويح ناقصي دي نو ايا په دي صورت كي تراويح صحيح دي او كه لكه زيد چي وايي ناقصي دي؟

جواب: صحيح داده چي په نابالغ ديارلس كلن هلك پسي نه فرائض اوواجبات صحيح دي اونه تراويح او نوافل، نو دزيد قول صحيح دی چي دمقتديانو تراريح ونه سوي. فقط (٣)

دتراويحو لـه لمانځـه او لـه وتـرو څخـه وروسته دعـا ثابتـه ده او كـه نـه؟ سوال: (١٧٧٦) دتراويحو دلمانځه وروسته دعا غوښتل صحيح دي اوكه نه؟ او په رمضان شريف كي له وترو وروسته دعا غوښتل ثابت دي اوكه نه؟

جواب: دتراويحو له ختميدلو وروسته دعا غوښتل صحيح دي، او مستحب دي، او دسلفو اوخلفو معمول دي، بيا له وترو څخه وروسته دعا كول ضروري نه ده، يو ځل كافي ده، يعني دتراويحو له ختميدلو وروسته كافي ده. فقط

تهجد او تراويح لـه حضور ﷺ څخه ثابتي دي: سوال: (١٧٧٧) تهجد او تـراويح كـول لـه رسول الله ﷺ څخه ثابتي دي اوكه نه؟ كه چيري ثابتي وي نو څو ركعته؟

جواب: دتهجدو په هكله راغلي دي، چي رسول الله ﷺ به په رمضان او غير رمضان كي دوترو سره تر يوولسو ركعتونو ډير تهجد نه كول، يعني ډير عادت يي همدا وو (۴)، او

---

(١) ولا يصح اقتداء رجل بامرأة ولا خنثى ولا صبى مطلقا ولو في جنازة ونفل على الأصح (درمختار) قوله ونفل على الأصح قال في الهداية في التراويح والسنن المطلقة جوزه مشائخ بلخ ولم يجوزه مشائخنا ومنهم من حقق الخلاف في النفل المطلق بين ابي يوسف ومحمد والمختار أنه لايجوز في الصلوات كلها اهـ (ردالمحتار باب الإمامة ج١ ص ۵٣٩ - ۵۴٠ ، ط.س. ج١ ص۵٧٦). ظفير

(٢) غنية المستملي بحث تراويح ص٣٩٠. ظفير

(٣) والمختار أنه لايجوز في الصلوات كلها اهـ (رد المحتار باب الإمامة ج١ ص۵۴١، ط.س. ج١ ص۵٨٨) ظفير

(۴) عن ابي سلمة بن عبدالرحمن أنه أخبره انه سأل عائشة أم المؤمنين كيف كانت صلوة رسول الله ﷺ في رمضان قالت ماكان رسول الله ﷺ يزيد في رمضان ولاغيره على إحدى عشرة ركعة يصلي اربعا فلا تسئل عن حسنهن =

تراويح هغه ﷺ دری شپې کړي دي، بيا له پيغمبر صلی الله عليه وسلم وروسته صحابه کرامو په دي باندي هميشه والی کړی دی، ځکه نو تراويح په جمعه سره سنت سوي ([1]) والتفصيل في المطولات. فقط

دتراويحو په ترويح کي دوعظ رواج صحيح دی اوکه نه؟ **سوال**: (١٧٧٨) په عام ډول په جوماتونو کي دتراويحو په ترويح کي تسبيح ويل کيږي؟ ليکن په يوه جومات کي ددي په خلاف په هره ترويح کي وعظ کول کيږي، ايا دا دواړه کاره جائز دي؟

جواب: دتراويحو په هرو څلورو رکعتونو کي مشروع او مستحب داده چي تسبيح او تهليل او درود شريف ووايي که چيري ضروري وعظ چي ضرورت وي ورته کله کله وسي، نو څه بديت نسته يکي ليکن ددي التزام کول چي په هره ترويحه کي دي هرومرو وعظ وسي دا ښه نه دی، کما قال في الدرالمختار، ويخيرون بين تسبيح وقراءة وسکوت وصلوة فرادی الخ درمختار. فقط ([2])

دتراويحو په هکله يو څو پوښتني: **سوال**: (١٧٧٩) په رمضان شريف کي له سامع څخه پرته قرآن کريم ويل صحيح دي اوکه نه؟ دپاني پت په کرنال ضلعه کي دارواج دی چي دوه حافظان قرآن کريم وايي په لسو رکعتوکي يو حافظ اوپه لسو کي بل حافظ، داسي کول جائز دي اوکه نه؟ که چيري په تراويحو کي حافظ په غلطی سره دريم رکعت ته پورته سي، او په دريم رکعت کي له وريادېدلو وروسته يي څلورم رکعت هم ادا کړی، نو دابه څلور رکعته ګڼل کيږي اوکه دوه؟ که چيري دوه وګڼل سي لکه څنګه چي په اشتهارکي دي نو په اخري دوو رکعتو کي چي کم قرآن مجيد ويلی دی هغه بيا ويل غواړي اوکه نه؟ او که چيري حافظ قرآن شريف شروع کړی او په څه وجه سره يي يو دوه ورځي ونه لوستی، مثلا لس پاري يي ولوستلي، له هغه څخه وروسته بل حافظ تر پنځلسمي پاري پوري لوستل وکړه، نو اوس چي لومړی حافظ پيل کوي له يوولسمي څخه به يي پيل کوي اوکه دشپاړسمي څخه؟

= وطولهن ثم يصلي اربعا فلا تسئل عن حسنهن وطولهن ثم يصلي ثلاثا الخ (نسائي شريف باب کيف الوتر بثلاث ج١ ص١٩٩). ظفير

[1] عن ابي ذر قال صمنا مع رسول الله ﷺ فلو يقم بنا شيئا من الشهر حتى بقى سبع فقام بنا حتى ذهب ثلث الليل فلما کانت السادسة لم يقم بنا فلما کانت الخامسة قام بنا حتى ذهب شطر الليل الخ رواه ابوداؤد وغيره (مشکوة باب قيام اليل الخ رواه ابوداؤد وغيره (مشکوة باب قيام الليل) التراويح سنة مؤکدة لمواظبة الخلفاء الراشدين للرجال والنساء إجماعا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار مبحث صلوة التراويح ج١ ص٧٥٩، ط.س. ج٢ ص٤٣). ظفير

[2] الدرالمختار على هامش ردالمحتار مبحث صلوة التراويح ص١ ص٦٦١، ط.س. ج٢ ص٤٦. ظفير

جواب: که چاته قرآن کريم ښه ياد وي نو له سامع څخه پرته يې هم ويلای سي که چيري ورڅخه هيره وسوه يا يې شك راغی نو د سلام له ګرځولو وروسته دي وګوري که غلطي سوي وي نو راودي ګرځوي ليکن غوره داده چي سامع موجود وي، ترڅوحافظ ته ډاډ او اطمينان وي، او په پاني پت کي چي څنګه رواج دی دلته هم په ځينو جوماتونو کي همداسي کيږي داهم جائز دي (١) او دڅلورو رکعتو په صورت کي چي کم قرآن کريم په دوو وروستنيو کي لوستل سوی دی دهغه دبيا ويلو اړتيا نسته (٢) او کله چي مخکني حافظ لس پاري ولوستلي او بيا بل تر پنځلسو ولوستلي نوکله چي اول راسي هغه ته اختيار دی که يې له شپاړسمي پيلوي او که يې له يوولسمي څخه، ليکن دخپل قرآن کريم دپوره کولو لپاره دا بهتر دی چي له يوولسمي څخه يې پيل کړي. فقط

دتراويحو دپريښودونکي حکم: **سوال**: (١٧٨٠) کم خلګ چي تراويح نه کوي دهغوی لپاره څه حکم دی؟

جواب: تراويح داحنافو په نزد سنت مؤکده دي، او جماعت هم په تراويحو کي سنت دی، ددي پريښودونکی بد کوونکی او ګنهګار دی. (٣) فقط

په شپه شپه کي قرآن کريم ختمول جائز دي اوکه نه؟ سوال: (١٧٨١) په يوه شپه کي دډيرو حافظانو په مټ قرآن کريم ختمول صحيح دي اوکه نه؟

جواب: قرآن کريم دومره ژر ژر لوستل چي حروف يې په پوهه کي رانه سي او له مخارجو څخه ادا نسي، ناجائز دي، نوکه چيري په شبينه کي داسي غلطي کيږي نو هغه هم ناجائزه ده، کما في الدر المختار ويجتنب المنكرات هذرمة القراءة الخ. (٤) فقط

سورت اخلاص دتراويحو په هر رکعت کي لوستل صحيح دي او که نه؟ سوال: (١٧٨٢) ځيني

---

(١) والأفضل أن يصلي التراويح بامام واحد فإن صلوها بإمامين فالمستحب أن يكون إنصراف كل واحد على كمال الترويحة فإن إنصرف على تسليمة لا يستحب ذلك في الصحيح (عالمگيري كشوري فصل في التراويح ج١ ص١١٥، ط. ماجدية ج١ ص١١٢). ظفير

(٢) وعن ابي بكر الأسكاف أنه سئل عن الرجل قام إلى الثالثة في التراويح ولم يقعد في الثانية فإن تذكر في القيام ينبغي أن يعود ويقعد ويسلم وإن تذكر بعد ما سجد للثالثة فان أضاف إليها ركعة اخرى كانت هذه الأربعة عن تسليمة واحدة (ايضاً ص١١٧) وإذا فسد الشفع وقد قرأ فيه لايعتد بما قرأ فيه ويعيد القراءة ليحصل له الختم في الصلوة الجائزة (ايضا ج١ ص١١٢). ظفير

(٣) ونفس التراويح سنة على الأعيان عندنا الخ والجماعة فيها سنة على الكفاية الخ وإن تخلف واحد من الناس وصلاها في بيته فقد ترك الفضيلة (عالمگيري كشوري ج١ ص١١٥) قوله والجماعة فيها سنة على الكفاية الخ أفاد أن اصل التراويح سنة عين فلو تركها واحد كره (ردالمحتار مبحث صلوة التراويح ج١ ص٢٢٠، ط.س. ج٢ ص٤٥). ظفير

(٤) الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث صلوة التراويح ج١ ص٢٢٣، ط.س. ج٢ ص٤٥. ظفير

خلگ په تراويحو کي دا (طريقه) غوره کوي، چي په هر رکعت کي لـه سورة فـاتحي سـره سورت اخلاص وايي دا ډول کړنه له کراهته خالي ده اوکه نه؟

جواب: شامي ليکلي دي: واختار بعضهم سورة الإخلاص في کل رکعة الخ لـه دي څخه معلومه سوه چي په دي کي څه ستونزه نسته. (1) فقط

دحافظ دڅکولو لپاره دتراويحو په مهال شور او زور جوړول جائز دي اوکه نه؟ **سوال**: (١٧٨٣) دځينو حافظانو عـادت وي چي کم هلك نوى نوى قـرآن کـريم اوروي نو دهغه داورولو په وخت کي ورسي او دهغه دبيرولو او دهغه څخه دهيرولو په هيله په زوره پښې ټکوي او غاړي تازه کوي او ټوخيږي دداسي حافظانو په هکله څه حکم دى؟

جواب: داسي کول ناجائز دي، په حديث شريف کي دي، چي رسول الله صلى الله عليه وسلم له اغلوطاتو څخه منعه کړي ده، يعني کم کارونه چي مسلمانان په غلطى کي اچوي له هغو څخه ځان ساتل لازم دي. (2)

قرآن کريم دومره تيز لوستل مناسب نه دي چي په پوهه کي رانه سي: **سوال**: (١٧٨٤) ځيني حافظان په تراويحو کي دومره ژر ژر قرآن کريم وايي چي ماسوا لـه يعلمون او لـه تعلمون څخه بـل هيڅ شى پـه فهـم کي نـه راځي او ځيني مقتـديان هم دتراويحـو دژر ختميدو په وجه داسي لوستل خوښوي، ددي دواړو څه حکم دى؟

جواب: پـه درمختـارکي دي: ويجتنب المنكـرات هذلفـة القـراءة وتـرك تعـوذ وتـسمية وطمانية الخ (3) يعني دقرآن کريم په ختم کي دي له منکراتو څخه ځان وژغوري، يعني له ژر ژر لوستلو څخه او داعوذ بالله او بسم الله او اطمينان له پريښودلو څخه، له دي څخه معلومه سوه چي داسي لوستل امر منکر دى، چي دثواب پرځاى دګناه سبب ګرځي. فقط

دهيريدلو په وجه په خاموش کيدلوسره فکر کول څنګه دي؟ **سوال**: (١٧٨٥) [١] ځينو حافظانو ته په لوستلو لوستلو کي هيره ورسي، نو کله دقيام په حال کي چپ سي او په فکر کي سي، اوکله په قاعده کي له تشهد څخه مخکي يا لـه تـشهد څخـه وروسـته فکـر کوي، ددي څه حکم دى؟

دهيرولو په مهال له يوي او بلي خوا ويل جائز دي اوکه نه؟ **سوال**: (١٧٨٦) [٢] لـه ځينـو حافظانو څخه چي په لوستلو کي هيره وسي، نو پته خولـه کيـږي نـه ، لـيکن کلـه لـه يـوه

---

(1) ردالمحتار مبحث صلوة التراويح ج١ ص٦٢٢، ط.س. ج٢ ص٤٧. ظفير

(2) عن معاوية رضى الله عنه أن النبى صلى الله عليه وسلم نهى عن الأغلوطات رواه ابوداؤد (مشکوة کتاب العلم ص٣٥). ظفير

(3) الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث التراويح ج١ ص٦٢٣، ط.س. ج٢ ص٤٧. ظفير

سورت څخه اوکله له بل څخه اخوا دیخوا لوستل کوي که چیري ورياد سي نو بيا سم لوستل شروع کړي او که وریاد نسي نو ترڅه وخته پریشاني وروسته رکوع وکړي او لمونځ ختم کړي، لیکن که ورته يادسي اوکه نه سي په دواړو صورتونو کي هغوی سجده سهوه کوي ایا سجده سهوه کول پکار دي اوکه نه؟

جواب: [۱-۲] په دي دواړو صورتونو کي سجده سهوه کول پکار دي: والحاصل أنه إختلف في التفكر الموجب للسهو فقيل ما لزم منه تأخير الواجب اوالركن عن محله بأن قطع الإشتغال بالركن او الواجب قدر اداء ركن وهو الأصح وقيل مجرد التفكر الشاغل للقلب وإن لم يقطع الموالات الخ ([1]). فقط

<u>په تراویحو کي په غلطي فتح ورکولو سره پریشانه کول</u>: **سوال**: (۱۷۸۷) ځیني زاړه حافظان نوي حافظ ته په تراویحو کي غلطه فتحه ورکوي ترڅو هغه پرېشانه سي، ددي څه حکم دی؟

جواب: دا هم له هغو اغلطوطاتو څخه ده چي ممانعت يي په حديث شريف کي راغلي دی ([2]). فقط

<u>چي نيت وتړي او فتح ورکړي بيا نيت مات کړي ددې څه حکم دې؟</u> **سوال**: (۱۷۸۸) ځیني حافظان له لمانځه څخه وتلی ناست وي دبل حافظ لوستل اوري، کله چي له هغه څخه هير سي نو دی په تلواره په صف کي يا صف ته څیرمه نيت وتړي او فتحه ورکړي، بيرته سمدستي نيت مات کړي، او کيني، ځيني له خدايه نه ویریدونکي په دي صورت کي داسي هم کوي چي له اوداسه پرته يا داوبو له شتوالي سره سره تيمم ووهي، او بيا نيت وتړي او فتحه ورکړي، په دي دواړو صورتونو کي دفتحه ورکوونکي او اخستونکي څه حکم دی؟

جواب: که چيري دنيت له تړلو وروسته ښودنه وکړي نو دقاري په لمانځه کي څه خلل نه راځي، لیکن دی به په نيت ماتولو گنهگاريږي، او قضا به پرلازميږي، او څوك چي له اوداسه پرته فتحه ورکړي، يا داوبو په شته والي کي تيمم ووهي او فتحه ورکړي او قاري هغه فتحه واخلي نو دهغه لمونځ فاسد سو، او دمقتديانو دا هم فاسد سو. ([3]) فقط

<u>دتراویحو په مهال په پروته پروته خبري کول</u>: **سوال**: (۱۷۸۹) ځيني مقتديان داسي کوي چي کله حافظ په تراويحوکي دوه دري يا زياتي پاري وايي نو دوی له صف څخه ليري

([1]) رد المحتار باب سجود السهو ج۱ ص۷۰۲ تحت قوله واعلم أنه إذا شغله الخ. ظفير

([2]) عن معاوية قال أن النبي صلى الله عليه وسلم نهى عن الأغلوطات رواه ابوداؤد (مشكوة كتاب العلم ص۳۵). ظ

([3]) وإن فتح على إمامه تفسد (عالمگيري كشوري باب سابع مايفسد الصلوة ج۱ ص۹۰). ظفير

دلمانځه بهر پته خوله ناست وي؟ یا پروت وي، یا پټي پټي خبري اتري کوي، لیکن دخاموشی په صورت کي هم دقرآن کریم اوریدل دهغوی هدف هیڅکله نه وي، نو دوی ته به داوریدو ثواب په لاس ورځي اوکه نه او په شریعت کي ددي فعل څه حکم دی؟

جواب: ښکاره ده چي خبري اتري کول په داسي وخت کي ګناه ده، او ثواب باطلوي او چپه ناسته یا پروته اګر که داوریدلو په نیت نه وي لیکن غوږ ته یې اواز راځي، نو داوریدلو ثواب به ورته حاصل سي. (١) فقط

چي یو حافظ په دوو جوماتونو کي تراویح ورکوي: **سوال**: (١٧٩٠) ځیني حافظان داسي کوي چي په یوه جومات کي تراویح ورکړي بیا همغه وخت بل جومات ته ځي او هلته بیا تراویح ورکوي ددي څه حکم دی؟

جواب: داسي کول مکروه دي، که څه هم تراویح کیږي. (٢) (په عالمګیري کي یې ناجائز لیکلي دي او پرهمدي باندي فتوی ده. ظفیر)

دقرآن کریم په ختم کي له آلمّ څخه تر مُفْلِحُوْنَ پوري لوستل مستحب دي: **سوال**: (١٧٩١) مولانا عبدالحی صاحب رحمه الله په تراویحو کي تر: هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ پوري لوستل جائز لیکلي دي یعني چي کله قرآن کریم ختم کړي نو په وروستني رکعت کي دي له آلمّ څخه تر مفلحون پوري ووایي او په فتاوی عالمګیري کي یې هم دختم ترتیب همداسي لیکلي دی، په دي هکله صحیح خبره څنګه ده، او له یوه آیت څخه بل آیت ته دانتقال څه حکم دی؟ ځینو خلګو تر: مفلحون پوري لوستلو ته مکروه ویلي دي؟

جواب: مولانا عبدالحی صاحب رحمه الله چي په دي هکله څه لیکلي دي هغه صحیح دي، حنفي فقهاؤ هم دقرآن کریم په ختم کي یوازي همدا صحیح بللي دي، چي دسورت فاتحي دپیل په ایاتونو باندي ختم وکړي ځکه چي دا له حدیث شریف څخه ثابت دي، له دي پرته دبیلو بیلو ایاتونو لوستل یې مکروه لیکلي دي، کما سیجئ عن شرح المنیة لأن النبی صلی الله علیه وسلم قال خیر الناس الحال المرتحل ای الخاتم المفتتح إنتهی شرح منیه کبیري. (٣) فقط

---

(١) یجب الإستماع للقراءة مطلقا (درمختار) ای في الصلوة وخارجها (رد المحتار فصل في القراءة ج١ ص٥٠٩، ط.س. ج١ ص٥٤٢). ظفیر

(٢) په عالمګیري کي یې دذکر سوي سوال جواب عدم جواز لیکلي دی، الفاظ یې دادي: إمام یصلي التراویح في مسجدین في کل مسجد علی الکمال لایجوز کذا في محیط السرخسي الفتوی علی ذلك کذا في المضمرات (عالمګیري مصري ج١ ص١٥٩، ط.س. ج١ ص١١٢، باب ا لتراویح). ظفیر

(٣) وګورئ: رد المحتار باب صفة الصلوة فصل في القراءة تحت قوله وأن یقرأ منکوسا إلا إذا ختم الخ ج١ ص٥١٠، ط.س. ج١ ص٥٤٧. ظفیر

تیري سوي تراویح له وترو وروسته کولای سي؟ سوال: (١٧٩٢) زید وایي چي دکم سړي بعضی تراویح پاته وي، هغه له امام سره وتر کولای سي، له وترو وروسته دي بیا پاتي تراویح وکړي، عمر وایي چي مخکي دي تراویح پوره کړي او بیا دي وتر وکړي، تر څو چي تراویح پوره نه سي په وترو کي دي له امام سره نه یوځای کیږي، په درمختار او نوروکي یي دتراویحو وخت بعد العشاء بیان کړی دی، که له وترو څخه مخکي وي او که وروسته، دهدایي شارح دهمدي قول تصدیق کړی دی، په شامي کي هم دهمدي قول تصدیق دی، دمسئلي تحقیق څنګه دی؟

جواب: په درمختار کي دي: فلو فاته بعضها وقام الإمام إلى الوتر اوتر معه ثم صلى مافاته (١) یعني که چیري څه تراویح ورڅخه تیري وي، او امام دوترو لپاره ودریدی نو وتر دي له امام سره وکړي او وروسته دي نوری تراویح پوره کړي، اوپه درمختار کي دي: ووقتها بعد صلاة العشآء الى الفجر قبل الوتر وبعده في الأصح (٢) ددې حاصل دادي چي دتراویحو وخت دماخستن دلمانځه څخه وروسته تر سهاره پوري دی، له وترو مخکي او وروسته په اصح مذهب کي، نو کله چي ددي مذهب اصح والی معلوم سو نو اوس دتردد هیڅ ځای نسته. فقط

په تراویحو کي مسنون قرآءت: سوال: (١٧٩٣) درمضان په اوله شپه حافظ دقرآن کریم اورولو ته تیار سو یوه مقتدي انکار وکړی چي موږ قرآن کریم نه اورو، امام او مقتدیانو هغه ته جواب ورکړی چي ته یي نه اوري موږ یي اورو، نو هغه سړي وویل چي په کوچنیو سورتونو باندي لمونځ ورکوه اعتراض کوونکی سړی تکړه او تندرست دی، په دي صورت کي شرعا څه ارشاد دی؟

جواب: فقهاؤ لیکلي دي چي په دي زمانه کي غوره دومره لوستل دي چي پرمقتدیانو بوج نه وي. نو دذکر سوي سړي قول به هم په همدي باندي حمل کیږي چي دمقتدیانو له حال سره سم په تراویحو کي سورتونه باید وویل سي، داسي نه ده چي دقرآن کریم له اوریدلو څخه انکار کوي، بلکه مطلب دادی چي په تراویحو کي پوره قرآن کریم مه ختموه بلکه په سورتونو سره تراویح کوه، نو په دي کي څه قباحت نسته. په درمختار کي دي: وفي فضائل رمضان للزاهدي أفتى أبوالفضل الكرماني والوبري أنه إذا قرأ في التراويح الفاتحة واية أو ايتين لايكره ومن لم يكن عالما بأهل زمانه فهو جاهل الخ. (٣)

---

(١) الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث التراويح باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٥٩، ط.س. ج٢ ص٤٤. ظ
(٢) ایضا ج١ ص٦٥٩، ط.س. ج٢ ص٤٤. ظفیر
(٣) الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث التراويح باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٢٢، ط.س. ج٢ ص٤٧. ظ

لس لس رکعته په دوو جوماتونوکي په امامتي سره کول څنګه دي؟ سوال: (١٧٩۴) په يوه جومات کي خطيب امام تاکل سوی دی، هغه تراويح په داسي طريقه ورکوي چي دماسخوتن فرض بل سړی ورکوي، او دتراويحو په لسو رکعتونوکي پاو باندي يوه پاره حافظ صاحب وايي نوري تراويح په سورت سورت سره په مقتديانو کي يو کس ورکوي، له دي څخه وروسته دغه حافظ صاحب يوه بل جومات ته ځي، هغه هلته هم همدغه پاو باندي پاره په لسو رکعتو کي په امامتي سره وايي، دا صورت جائز دی؟

جواب: قال في العالمگيرية إمام يصلي التراويح في مسجدين في كل مسجد على الكمال لايجوز كذا في محيط السرخسي (١) له دي روايت څخه معلومه سوه چي لس لس تراويح په دوو جوماتونوکي ورکول صحيح دي، ليکن دقرآن کريم دختمولو په معاوضه کي څه اخيستل صحيح نه دي، کما ورد: إقرءوا القرآن ولا تأكلوا به. فقط

ښځي دپردي تر شا په سړي پسي اقتدا کولای سي: سوال: (١٧٩۵) که چيري يو امام فرض لمونځ يا تراويح ورکوي او زنانه دپردي يا ديوال شاته دهغه په اقتداء کي لمونځ کوي، نو دښځو لمونځ جائز دی اوکه نه؟ او دامام په لمانځه کي څه خلل راځي اوکه نه؟

جواب: ددغو مستوراتو لمونځ صحيح دی. (٢) فقط

په ۴ څلورو رکعتو تراويحو کي يې لومړی قعده ونکړه: سوال: (١٧٩٦) که چيري امام په تراويحو کي دريم رکعت ته پورته سو، او څلور واړه رکعتونه يې پوره کړل، ليکن په دوو رکعتو کي يې قعده ونه کړه، نوپه دي صورت کي به دسجده سهوي په کولوسره دوه رکعته وسي اوکه څلور رکعته؟

جواب: په درمختار او شامي کي دتراويحو په بيان کي دا په ډاګه دي چي په داسي صورت کي دوه رکعته تراويح کيږي: فلو فعلها بتسليمة فإن قعده لكل شفعة صحت بكراهة وإلا نابت عن شفع واحد به يفتى قوله به يفتى لم أر من صرح بهذا اللفظ هنا وإنما صرح به في النهر عن الزاهدي فيما لو صلى اربعا بتسليمة وقعدة واحدة الخ شامي ص۴٧۴. (٣) فقط

بسم الله په تراويحوکي لوستل څنګه دي؟ سوال: (١٧٩٧) دپيښور په علاقه کي دتراويحو

---

(١) عالمگيري كشوري فصل في التراويح ج١ص١١۵، ط. ماجدية ج١ ص١١٢. ظفير

(٢) كما تكره امامة الرجل لهن في بيت ليس معهن رجل وغيره لامحرم منه الخ اما إذا كان معهن واحد ممن ذكر أو أمهن في المسجد لايكره. (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الإمامة ج١ ص۵٢٩، ط.س. ج١ ص۵٦٦). ظفير

(٣) رد المحتار باب الوتر والنوافل مبحث التراويح ج١ ص٢٢٠ – ٢٢١، ط.س. ج٢ ص۴۵. ظفير

په ختم کي ديوه سورت په شروع کي هم بسم الله الرحمن الرحيم نه وايي او وايي چي دپيغمبر ﷺ او صحابه کرامو څخه جهر ثابت نه دی، او دقرآن جزء کيدل دجهر مستلزم نه دي، حال داچي دهندوستان عالمان يي يو ځل په جهر سره وايي، او دمولانا عبدالحی (رحمه الله) په فتاوی کي هم يو ځل جهر لوستل مسنون ګرځول سوي دي ددي جهر څه وجه ده؟

جواب: جهر دقرآن کريم په يوه ځای کي ددي لپاره دي چي دا دټول قرآن کريم جزء ده، او چي په يوه ځای کي هم جهر ونه سي نو داوريدونکو قرآن اوريدل به پوره نه سي، نو دجهر دليل همدغه دی، که نه وي ظاهره ده چي جزء دقرآن کريم کيدل جهر لره مستلزم نه دي، ليکن کله چي دټول قرآن کريم ختم په تراويحوکي مسنون دی، له دي امله جهر بالتسميه (يعني بسم الله په زوره ويل) هم سنت بلل کيږي. ([1]) فقط

په ترويحه کي تسبيحات پټ ويل مناسب دي: **سوال**: (١٧٩٨) دتراويحو له هرو څلورو رکعتو وروسته چي تسبيح ويل کيږي، سبحان ذي الملك والملکوت الخ دا به امام او مقتديان جهرا وايي اوکه سرا، او دامام او مقتديانو په حکم کي څه فرق سته؟

جواب: ذکر سوي تسبيح پټ ويل غوره دي جهر کول خاصکر مفرط کول نه ښايي، امام دي هم په کراره وايي او مقتديان هم کما في الحديث: يا أيها الناس إربعوا على أنفسکم فانکم لاتدعون أصم ولا غائبا الحديث. فقط. ([2])

په تراويحو کي دخوشحالۍ له امله حافظ ته نذرانه ورکول څنګه دي؟ **سوال**: (١٧٩٩) يو مولوي صاحب ډير ديندار پرهيزګار حافظ دقرآن دی هغه هر کال په رمضان کي ديوه کلي جوماټ ته ورځي، او په تراويحو کي قرآن کريم اوروي، له ختم څخه وروسته مقتديان دخپل وس مطابق له جبر او زوروني پرته حافظ صاحب ته څه ورکوي يعني نغدي روپۍ، او حافظ صاحب يي هم په خوښۍ سره قبلوي، او وايي چي زما مقصود دنيا او پيسي ګټل نه دي، زما مقصود خو ثواب او سنت مؤکد ادا کول دي، او دقرآن مجيد يادابنت دی درويو سته والی او نيستوالی زما په وړاندي برابر دی، او دتفسير عزيزي له عبارت څخه جواز داجرت على العبادات معلوميږي، هغه چي له سوال سره درج دی، په دي صورت کي شرعا څه حکم دی؟

جواب: فقهاؤ دا قاعده ليکلي ده، چي المعروف کالمشروط کذا في الشامي وغيره، نو

([1]) وهی (ای البسملة) آية واحدة من القرآن کله (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤٥٨، ط.س. ج١ ص٤٩٠). ظفير

([2]) مشکوة المصابيح باب ثواب التسبيح الخ فصل اول ص٢٠١. ظفير

كه چيري دغه حافظ صاحب ته دامعلومه وي چي ده ته به په دي اورولو باندي پيسي ورکول کيږي او اخستل ورکول معروف وي، نو دغه حافظ صاحب ته دقرآن له ختمولو وروسته څه اخستل صحيح نه دي، او په دي کي لوستونکي او اوريدونکي دواړه دثواب څخه محروم دي [1] او دحضرت شاه عبدالعزيز (رحمه الله) تحرير په هغه حالت باندي محمول دی چي په هغه حالت کي څه اخستل او ورکول معروف نه وي تر څو دشاه صاحب دکلام او دفقهاؤ په عباراتو کي تعارض را نه سي. فقط

آيا په تراويحو کي دهر سورت په پيل کي بسم الله جهرا ويل پکار دي؟ سوال: (١٨٠٠) يو مولوي صاحب حافظ قرآن هم دی، او قاري هم دی، هغه په تراويحو کي له فاتحي څخه وروسته په هر سورت باندي بسم الله په زوره وايي، او وايي چي په دي کي نه څه کراهت سته او نه قباحت، دپه زوره لوستلو په ثبوت کي هغه وايي چي کله په تراويحو کي تکميل دقرآن مقصود او سنت مؤکده دی ځکه نو ترڅو چي په تراويحو کي بسم الله په هر سورت کي په زوره ونه لوستل سي نو اختلاف به دمقتديانو په هکله رفع نه سي، او اختلاف هم يوازي دمجتهدينو نه دی، بلکه دقراءت دامامانو هم دی، نو ايا په هر سورت باندي له فاتحي څخه وروسته په زوره بسم الله ويل څنګه دي، او په تسميه کي حنفي قاري ته دخپلو مجتهدينو په اتباع سره کرار ويل پکار دي، اوکه دقراءت دامامانو په اتباع سره په زوره ويل پکار دي؟

جواب: په درمختار کي دي: كما تعوذ سمى الخ سرا الخ قوله سرا الخ قال في الكفاية عن المجتبى والثالث أنه لايجهر بها في الصلوة عندنا خلافا للشافعي وفي خارج الصلوة إختلاف الروايات والمشائخ في التعوذ والتسمية قيل يخفي التعوذ دون التسمية والصحيح أنه ليتخير فيهما ولكن يتبع امامه من القراء وهم يجهرون بهما إلا حمزة فانه يخفيها اه شامي [2] ج١ ص٣٢٩. له دي څخه معلومه سوه چي په لمانځه کي دننه دحنفيه وو په نزد بالإتفاق سرا لوستل پکار دي په دي کي په حنفيانو کي دهيڅ اختلاف نسته ، او اطلاق دصلوة شامل دی فرض لمانځه، نفل او تراويحو ته، او دا هم ددي عبارت څخه څرګنده سوه، چي ديوه امام دقراءت اتباع دلمانځه څخه بهر پکار ده نه په لمانځه کي، او پردي باندي موږ خپل استادان عالمان احناف پيدا کړيدي. فقط

---

(1) وإن القراءة بشيئ من الدنيا لاتجوز وإن الآخذ والمعطي اثمان لأن ذلك يشبه الاستيجار على القراءة ونفس الأستيجار عليها لايجوز فكذا ما أشبه الخ ولا ضرر في جواز الإستيجار على التلاوة (رد المحتار باب قضاء الفوائت مطلب بطلان الوصية ج١ ص٢٨٧، ط.س. ج٢ ص٧٣). ظفير

(2) رد المحتار باب صفة الصلاة ج١ ص٤٥٧، ط.س. ج١ ص٧٩٠. ظفير

دقرآن په ختم کي نور اياتونه لوستل څنګه دي؟ سوال: (١٨٠١) په رمضان شريف کي دقرآن کريم په ختم کي حافظ صاحب په ١٩ رکعتونو کي قرآن کريم ختم کړي، او په شلم رکعت کي له آلمّ څخه تر مفلحون پوري دلوستلو څخه وروسته په همدغه رکعت کي دا اياتونه ولوستل: إن رحمة الله قريب من المحسنين. د: دعواهم فيها سبحانك اللهم وتحيتهم فيها سلام الخ څخه تر: عمًّا يصفون پوري، او بيايي رکوع وکړه دا جائز دي اوکه بدعت دي؟

جواب: دا خو په ځينو روايتونو کي راغلي دي چي دقرآن کريم له ختمولو وروسته دي له آلمّ څخه شروع کړه سي، او تر مفلحون پوري دي ولوستل سي، او فقهاؤ هم ددي اجازت ورکړی دی، او دا مستحب ده [1] ددي څخه پرته نور اياتونه په دي وخت کي لوستل منقول نه دي، ځکه يې نو پرېښودل مناسب دي. فقط

دښځو دتراويحو جماعت: **سوال**: (١٨٠٢) يو څو دقرآن مجيد حافظاني دا غواړي چي په تراويحو کي قرآن مجيد په خپل جماعت سره ختم کړي، دهغوی دا فعل څنګه دی؟

سوال: (١٨٠٣) داخترونو لمونځ هم څو ښځي په يو ځای کولای سي اوکه نه؟ آيا ښځه دښځو امامه جوړيدای سي؟

جواب: دښځو دا ډول امامت چي ښځه يې امامه سي مکروه دی، که هغه دتراويحو جماعت وي او که له تراويحو پرته بل وي، په ټولو کي دښځي امامت دښځو لپاره مکروه دی. [2] فقط

ديوی مياشتي او پنځلسو کالو دهلک امامت په تراويحوکي صحيح دی اوکه نه؟ سوال: (١٨٠٤) دکم هلك عمر چي درمضان په اول تاريخ څوارلس کاله او يوولس مياشتي کيږي، هغه ته دتراويحو امامت جائز دی اوکه نه؟ او په وترو کي دهغه امامت جائز دی اوکه نه؟

جواب: مسئله داده چي که چيري په هلك کي بله نښه دبلوغ لکه احتلام او انزال ونه موندل سي، نو پوره دپنځلسوکالو په کيدلو سره شرعا هغه بالغ ګڼل کيږي، نوهغه هلك

---

[1] ويكره الفصل بسورة قصيرة وأن يقرأ منكوسا إلا إذا ختم فيقرأ من البقرة (درمختار) قال في شرح المنية وفي الولوالجيه من يختم القرآن في الصلوة إذا فرغ من المعوذتين في الركعة الأولى يركع ثم يقرأ في الثانية بالفاتحة وشيء من سورة البقرة لأن النبى صلى الله عليه وسلم قال خير الناس الحال المرتحل اى الخاتم المفتتح اهـ (رد المحتار فصل في القراءة ج١ ص٥١٠، ط.س. ج١ ص٥٤٢). ظفير

[2] ويكره تحريم جماعة النساء ولو في التراويح (درمختار) أفاد أن الكراهة في كل ما تشرع فيه جماعة الرجال فرضا او نفلا (رد المحتار باب الإما مة ج١ ص٥٢٨، ط.س. ج١ ص٥٢٥). ظفير

چي عمر يي درمضان په اوله څوارلس كاله او يوولس مياشتي دى، دهغه امامت په تراويحو او وترو كي صحيح نه دى، ځكه چي داحنافو صحيح مذهب همدا دى چي دنابالغه هلك امامت په فرائضو نوافلو او واجباتو كي صحيح نه دى، (١) كذا في الدرالمختار والشامي (البته كه چيري دبلوغ څه بله نښه پيداسي، نو بيا به صحيح وي. ظفير)

په ترويح كي په لوړ اواز سره صلوة ويل څنګه دي؟ **سوال:** (١٨٠٥) دتراويحو په لمانځه كي له هرو څلورو ركعتو وروسته په ناسته يو څو دقيقي درودونه ويل كيږي، دحنفيانو په نزد دا جائز دي اوكه نه؟

جواب: دتراويحو په لمانځه كي له هرو څلورو ركعتو وروسته كښيناستل او تسبيح، تهليل او درود شريف ويل مستحب دي (٢) هر يو دي ځانته تسبيح او تهليل او نور وايي، په ګډه اوپه اواز يوځاى كولو سره لوستل ضروري نه دي، بلكه دا ښه هم نه دي. فقط

په تراويحو كي ددوو دوو ركعتو نيت كول په كار دي: **سوال:** (١٨٠٦) په تراويحو كي ددوو دوو ركعتو نيت كول ښايي اوكه دڅلورو څلورو؟

جواب: په تراويحو كي په دوو دوو ركعتو باندي سلام ګرځول غوره دي كما في الدر المختار. (٣) فقط

په تراويحو كي به دتلاوت سجده په ركوع كولو سره ادا سي اوكه نه؟ **سوال:** (١٨٠٧) كه چيري په تراويحوكي دركوع په ختميدلو باندي دتلاوت سجده راسي، نو په ركوع كي به سجده ادا سي اوكه نه؟ اوكم سړى چي تر لمانځه بهر سجده وكړي دهغه سجده به ادا كيږي او كه نه؟

جواب: كه چيري په ركوع كي دسجدي نيت وكړي نو دتلاوت سجده ادا كيږي، (١) او په سجده كي له نيت څخه پرته هم ادا كيږي. (٢) (په تراويحو كي دتلاوت سجده په ركوع كي كول نه ښايي، ظفير). فقط

---

(١) ولايصح اقتداء رجل بامرأة وخنثى وصبي مطلقا ولو في جنازة ونفل على الأصح (درمختار) والمختار أنه لايجوز في الصلوات كلها (رد المحتار باب الإمامة ج١ ص٥٣٩، ط.س. ج١ ص٥٧٧). ظفير

(٢) ويجلس ندبا بين كل اربعة بقدرها وكذا بين الخامسة والوتر ويخيرون بين تسبيح وقراءة وسكوت وصلاة فرادى (الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث التراويح ج١ ص٦٦١ ، ط.س. ج٢ ص٤٦). ظفير

(٣) وهى عشرون ركعة بعشر تسليمات فلو فعلها بتسليمة فان قعد بكل شفع صحب بكراهة والا نابت عن شفع واحد به يفتى (الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث التراويح ج١ ص٦٦٠، ط.س. ج٢ ص٤٥). ظفير

بسم الله په زوره لوستل څنګه دي؟ سوال: (١٨٠٨) ايا داسي روايت دابن مسعود ﷺ سته چي بسم الله دهر سورت سره نازله سوي ده، احتياطا دي په تراويحو کي په جهر سره په هرسورت کي ولوستل سي، پرته دبسم الله څخه که په جهر سره وويل سي نوګنهکاربه سي؟

جواب: په ډيرو روايتونو کي دا راغلي دي چي رسول الله ﷺ به قراءت دالْحَمْدُ څخه پيل کوی ددي څخه معلومه سوه چي بسم الله به يې په زوره نه ويله، همدا مذهب دامام ابوحنيفه (رحمه الله) دی، نو ځکه دهر سورت سره په زوره لوستل نه ښايي، يواځي په ټول قرآن کريم کي دي ديوه سورت سره يو ځل په زوره ووايي ([3]) والتفصيل في كتب الفقه. فقط

که دتراويحو لمونځ دڅلورو په نيت باندي وکړل سي، نو داولي قعدي او درود څه حکم دی؟

سوال: (١٨٠٩) که چيري په تراويحو کي دڅلورو رکعتو نيت وکړل سي، نو په اوله قعده کي له تشهد څخه وروسته درود شريف او په دريم رکعت کي له فاتحي څخه مخکي ثنا لوستل په کار دي اوکه نه؟

جواب: په کار دي کما في الدرالمختار: وفي البواقي من ذوات الأربع يصلي على انلبي ﷺ ويستفتح ويتعوذ الخ ([4]) تراويح اګر که سنت مؤکده دي، ليکن څلور رکعته په يوه سلام سره کول دا سنت مؤکده نه دي او دماپښين څلور کعته داسي نه دي بلکه هغه په يوه سلام سره کول سنت مؤکده دي، او په تراويحو کي غوره طريقه پردوو دوو رکعتو باندي سلام ګرځول دي؟ په درمختار کي دي: التراويح سنة مؤكدة لمواظبة الخلفاء الراشدين الخ وهي عشرون ركعة بعشر تسليمات ([5]) الخ. فقط

په ديرش کاله عمر لرونکي پسي تراويح کول بلا کراهته صحيح دي؟ سوال: (١٨١٠) ديوه حافظ ږيره او بريت نسته (کوسه دی) او دهغه عمر ديرش کاله دی، په هغه پسي لمونځ تراويح او نورصحيح دي اوکه نه؟

([1]) وتؤدى بركوع صلاة إذا كان الركوع على الفور من قراءة آية او ايتين وكذا الثلاث على الظاهر كما في البحر أن لو نواه اى كون الركوع لسجود التلاوة على الراجح تؤدى بسجود كذلك اى على الفور وان لم ينو الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧٣٣ ، ط.س. ج٢ ص١١١). ظفير

([2]) ولو تلاها في الصلاة سجدها فيها لا خارجها كمامر (ايضاً ج١ ص٧٢٢، ط.س. ج٢ ص١١٠). ظفير

([3]) وكما تعوذ سمي الخ سرا (درمختار) قال في الكفاية عن المجتبى والثالث أنه لايجهر بها في الصلوة عندنا الخ (رد المحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤٥٧ ، ط.س. ج١ ص٤٩٠). ظفير

([4]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٣٣، ط.س. ج٢ ص١٢. ظفير

([5]) ايضا مبحث التراويح ج١ ص٦٦٠ ، ط.س. ج٢ ص٤٣. ظفير

جواب: په هغه پسي په لمونځ کولو کي هيڅ کراهت نسته لمونځ له کراهته پرته په هغه پسي صحيح دی. (¹) فقط

په تراويحوکي داتو رکعاتو حديث غوره دی او که دشلو رکعتو؟ سوال: (۱۸۱۱) دتراويحو په رکعتونو کي ددواړو حديثونو مقابله څه ډول ده، داتو رکعتو حديث چي هغه دامام محمد بن نصر مروزي په کتاب قيام الليل کي دی او شل رکعته دمصنف ابن ابي شيبه عام او مشهور حديث دی؟

جواب: دشلو رکعتونو حديث امت مرحومه معمول به ګرځولی دی لهذا همدغه دعمل کولو لپاره غوره دی، او سنت شل رکعته تراويح دي (²). فقط (په څلورو امامانوکي دهيچا په وړاندي هم له شلو رکعتونو کمي تراويح نسته، شل يا ددي څخه ډير رکعتونه دي، په اتو رکعتو باندي عمل يواځي دپاکستان اوهندوستان دغير مقلدو او لامذهبو دی، او هغه هم يوازي دسلو کالو راهيسي، که نه وي په ټول امت کي په شلو يا په ډيرو رکعتو باندي عمل جاري پاته سوی دی او اوس هم دی. ظفير)

په دوکانونو کي تراويح کول څنګه دي؟ سوال: (۱۸۱۲) که دبازار لمونځ کوونکي خلګ يوازي دخپل کاروبار دنقصان دبيري له امله ځانته ځانته دتراويحو جماعت وکړي دهغوی دا عمل څنګه دی؟

جواب: دتراويحو لمونځ په جومات کي کول، او دتراويحو ختم په جومات کم اوريدل سنت دي، له عذره پرته جومات ته نه راتلل او په دوکانو کي تراويح کول سنت پريښودل دي. (³) فقط

دچا څخه چي تراويح پاته وي هغه دي لومړي وتر په جمعه وکړي بيا دي تراويح وکړي؟

سوال: (۱۸۱۳) يو سړی دی چي دهغه څخه ځيني تراويح فوت سوي دي، اوپه ځينو کي

(¹) سئل العلامة الخ عن شيخ بلغ من السن عشرين سنة وتجاوز حد الإنبات ولم ينبت عذاره فهل يخرج بذلك من حد الأمردية الخ فأجاب بالجواز من غير كراهة وناهيك به قدوة (ردالمحتار باب الإمامة ج۱ ص۵۲۵، ط.س. ج۱ ص۵۶۲). ظفير

(²) التراويح سنة مؤكدة لمواظبة الخلفاء الراشدين الخ هى عشرون ركعة بعشر تسليمات الخ (درمختار) وهى عشرون ركعة هو قول الجمهور وعليه عمل الناس شرقا وغربا (رد المحتار مبحث التراويح ج۱ ص۶۶۰، ط.س. ج۲ ص۴۳) ددي مسئلي لپاره دي درکعات تراويح په نامه رساله دشيخ حضرت الاستاذ مولانا حبيب الرحمن صاحب الاعظمي وکتل سي چي مفتاح العلوم مئوناته بنجن ضلع اعظم ګرهـ خپره کړي ده. ظفير

(³) والجماعة فيها سنة على الكفاية في الأصح فلو تركها أهل مسجد أثموا، لا لو ترك بعضهم وكل ما شرع بجماعة فالمسجد فيه افضل (الدرالمختار) وإن صلى أحد في البيت بالجماعة لم ينالوا فضل جماعة المسجد (رد المحتار مبحث التراويح ج۱ ص۶۶۰، ط.س. ج۲ ص۴۵). ظفير

يي په امام پسي اقتداء وکړه، کله چي امام دوترو کولو لپاره ولاړيږي نو ددغه سړي لپاره دمذهب حنفي په رڼا کي څه حکم دی؟ ايا مخکې به په امام پسي وتر کوي او وروسته به فوت سوي تراويح کوي اوکه به لومړی تراويح کوي او بيا به وتر ځانته کوي په دي دواړو صورتونوکي غوره او افضل کم دی؟

جواب: دېوبندني اصلي جواب دادی چي نوموړی سړی دي لومړی وتر په جمعه سره وکي او بيا دي فوت سوي تراويح راوګرځوي، لکی تحصل له فضيلة جماعة الوتر في رمضان كما رجحه الكمال وعليه عملنا وعمل مشائخنا وقال في رد المحتار في شرح قول الجماعة بأنه صلى الله عليه وسلم كان اوتر بهم ثم بين العذر في تأخره مثل ما صنع في التراويح فالوتر كالتراويح فكما أن الجماعة فيها سنة فكذلك الوتر. بحر وفي شرح المنية والصحيح أن الجماعة فيها افضل (١) الخ. فقط

ايا له تراويحو وروسته او له ختم څخه وروسته دعا کول مکروه دي؟ **سوال**: (١٨١۴) په فتاوی هنديه کي دي چي په تراويحو کي او دقرآن کريم دختم په مهال دعا کول مکروه دي!

سوال: (١٨١۵) په جمعه سره دقرآن کريم دختميدلو په مهال دعا مکروهه ده، ځکه چي دغه ډول دعا کول دپيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه منقوله نه ده، دا دواړه مسئلي صحيح دي اوکه نه؟

جواب: صحيح داده چي دقرآن کريم له ختم او له تراويحو وروسته هميشه دعا کول مسنون او مستحب دي، او په حديث شريف کي دي چي دا وخت ددعا دقبليدلو دی، ځکه نو دتراويحو اوختم څخه وروسته دعا کول زموږ داکابرو مشائخو معمول دی. (٢) فقط

په هره ترويح کي دعا مسنونه ده او که مستحبه؟ **سوال**: (١٨١٦) دتراويحو دهر څلورم رکعت څخه وروسته دعا غوښتل جائز دي اوکه مسنون؟

جواب: دتراويحو دهرو څلورو رکعتو وروسته دعا غوښتل، تسبيح، تهليل او درود شريف ويل جائز او مستحب دي چي هر څه پکښي ووايي غوره دي، ديو ځانګړي امر

---

(١) رد المحتار مبحث التراويح قبيل باب إدراك الفريضة ج١ ص٢٢۴ – ٢٢۵، ط.س. ج٢ ص۴٨. ظفير

(٢) عن معاذ بن جبل (رضى الله عنه) قال أخذ بيدي رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال إني لأحبك فقلت أنا أحبك يا رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا تدع أن تقول في دبر كل صلوة رب أعني على ذكرك الخ (مشكوة ص٨٨) وعن ابي أمامة قال قيل يا رسول الله أى الدعاء أسمع قال جوف الليل الآخر ودبر الصلوات المكتوبات. رواه الترمذي ايضا ص٨٩. ظفير

اړتيا او تخصيص نسته (١) ليکن تسبيح لکه: سبحان ذي الملك والملكوت الخ يا سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر لوستل ډير ښه دي، او داکابرو معمول دي. (٢) فقط

دا خبره ناسمه ده چي څوک دشرعي عذر له امله روژه ونه نيسي نو تراويح دي هم نه کوي:

سوال: (١٨١٧) زيد وايي چي کم خلګ دشرعي عذر له امله روژه نه نيسي هغوی دي دتراويحو لمونځ هرو مرو کوي، هغوی ته به ضرور ثواب ورکول کيږي، بکر وايي چي کم معذور يا نامعذور سړی چي روژه نه نيسي هغه دي تراويح هم نه کوي، بلکي څوك چي روژه نه نيسي دهغه تراويح کول نور عذاب دي؟ په دي دواړوکي دچا خبره سمه ده؟

جواب: دزيد خبره سمه ده، بکر غلط وايي. (٣) فقط

نبي ﷺ څو رکعته تراويح کړيدي؟ **سوال:** (١٨١٨) پيغمبر ﷺ په آخره کي څو رکعته تراويح کړي دي؟

جواب: په شلو تراويحو باندي اجماع ده، او داحاديثو څخه ثابت دي، نو شل کعته تراويح کول ښايي (٤) فقط (ګران پيغمبر ﷺ هم شل رکعته تراويح کړي دي، په مصنف ابن ابي شيبه، طبراني او بيهقي کي دا حديث موجود دی: كان رسول الله ﷺ يصلي في رمضان عشرين ركعة سوى الوتر. ددي راوي عبد الله بن عباس (رضی الله عنه) دی. ظفير)

ايا په ترويح کي نصيحت کول صحيح دي؟ **سوال:** (١٨١٩) آيا دتراويحو په ترويح کي دتسبيحاتو په ځای دحضرت لقمان نصيحتونه اورول، داستاذ اداب بيانول، او ددوزخ اوجنت يادونه کول صحيح دي؟

جواب: دا هم صحيح دي، ليکن غوره داده چي دغه وخت دي په تسبيح او داسي نورو باندي ونيسي. (٥) فقط

---

(١) ويستحب الجلوس بين الترويحتين قدر ترويحة الخ ثم هم مخيرون في حالة الجلوس إن شاءوا سبحوا وإن شاءوا قعدوا ساكتين. عالمگيري كشوري ج١ ص١١۴، ط. ماجدية ج١ ص١١٢). ظفير

(٢) يجلس ندبا بين كل اربعة بقدرها وكذا بين الخامسة والوتر ويخيرون بين تسبيح وقراءة وسكوت وصلوة فرادى (درمختار) قوله بين تسبيح قال القهستاني فيقال ثلاث مرات سبحان ذي الملك والملكوت الخ (رد المحتار باب الوتر والنوافل مبحث التراويح ج١ ص٦٦١، ط.س. ج٢ ص۴٦). ظفير

(٣) دتراويحو لپاره روژه شرط نه ده: التراويح سنة مؤكدة لمواظبة الخلفاء الراشدين للرجال والنساء اجماعا (الدرالمختار على هامش ردالمحتارباب الوتر والنوافل مبحث في التراويح ج١ ص٦۵٩،ط.س. ج٢ ص۴٣). ظ

(۴) وهى عشرون ركعة حكمته مساواة المكمل بعشر تسليمات هو قول الجمهور وعليه عمل الناس شرقا وغربا (ردالمحتار مبحث التراويح ج١ ص٦٦٠، ط.س. ج٢ ص۴۵). ظفير　=

په تراويحو کي دختم په شپه له آلمّ څخه تر مفلحون پوري دلوستلو وروسته نور آياتونه ويل ثابت نه دي: **سوال**: (۱۸۲۰) ډير حافظان دختم په شپه دتراويحو په لمانځه کي له هُمُ المفلحون څخه وروسته مختلف اياتونه لکه (إنا لله وإنا إليه راجعون، وإن رحمة الله قريب من المحسنين) او نور وايي، ددي شرعا ثبوت سته اوکه نه؟

جواب: فقهاؤ يوازي دومره ليکلي دي: إلا إذا ختم فيقرء من البقرة الخ (درمختار) وفي الشامي قال في شرح المنير وفي الولوالجية من يختم القرآن في الصلوة إذا فرغ من المعوذتين في الركعة الأولى يركع ثم يقرء في الثانية بالفاتحة وبشيء من سورة البقرة لأن النبى صلى الله عليه وسلم قال خير الناس الحال المرتحل أى الخاتم المفتتح ([1]) الخ نو ددي څخه پرته نور څه ثابت نه دي، لهذا په دي باندي اصرار کول بدعت او مکروه دي. فقط

ايا دتراويحو لپاره امام ټاکل صحيح نه دي؟ **سوال**: (۱۸۲۱) لکه څنګه چي دپنځه وختو لمونځونو لپاره امام ټاکل کيږي همدغه ډول دروژي په مياشت کي دتراويحو لپاره امام ټاکل جائز دي اوکه نه؟

جواب: کله چي مسئله داسي ده چي: الأمور بمقاصدها، او داهم دي المعروف کالمشروط، نو که يوحافظ دختم کولو لپاره امام جوړ کړل سي، نو ښکاره ده چي ددي څخه مقصود امامت نه دی، بلکه دقرآن کريم ختم دی لهذا په دي باندي چي کم اجرت ورکول کيږي او اخستل کيږي، هغه دقرآن کريم دختم په وجه سره دي، يواځي دامامت په خاطر نه دي نو دقاعدي سره سم چي: لايجوز أخذ الأجرة على قراءة القرآن، په تراويحو کي دقرآن کريم په ختم باندي اجرت اخستل او ورکول جائز نه دي، قال في ردالمحتار وقال العينى في شرح الهداية ويمنع القاري للدنيا والآخذ والمعطي آثمان فالحاصل أن ما شاع في زماننا من قراءة الأجزاء بالأجرة لا يجوز الخ شامي ([2]) ص۳۵ ج۵. فقط (له اجرت څخه پرته دتراويحو لپاره امام ټاکل صحيح او غوره دي البته په اجرت باندي جائز نه دی. ظفير)

که چيري حنفيان په غير مقلد پسي تراويح وکړي نو پاتي رکعتونه په کله پوره کوي: **سوال**: (۱۸۲۲) که امام غير مقلد وي او تراويح دشلورکعتونو پرځای اته رکعته وکړي نو

([5]) ويجلس ندبا بين كل اربعة بقدرها وكذا بين الخامسة والوتر ويخيرون بين تسبيح وقراءة وسكوت وصلوة فرادى (الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث صلوة التراويح ج۱ ص۶۶۱، ط.س. ج۲ ص۴۶). ظفير

([1]) رد المحتار فصل في القراءة قبيل باب الإمامة ج۱ ص۵۱۰، ط.س. ج۱ ص۵۴۷. ظفير

([2]) ردالمحتاركتاب الإجارة مطلب في الإجارة في الطاعة ج۵ ص۴۷، ط.س. ج۲ ص۵۶. ظفير

حنفیانو ته پاتي تراویح څنګه پوره کول ښايي، ایا دامام سوه وتر وکړي وروسته تراویح وکړي او که اول تراویح پوره کړي؟

جواب: پاتي تراویح له وترو وروسته کول کیږي، او داسي هم کولای سي چي وتر دامام سره ونه کړي تراویح پوره کړي او بیا وروسته وتر وکړي. ([1]) فقط

په تراویحو کي دیوه ختم څخه ډیر لوستل څنګه دي؟ سوال: (۱۸۲۳) په تراویحو کي چي دقرآن کریم حافظان دوه دري ختمونه کوي دا څنګه دي؟ سنت مؤکد خو یوائي یو ختم دی دنورو ختمونو به څه حکم وي بل دا چي که چیري یو حافظ په ډیرو جوماتونو کي ختم کوي نو څه حکم به یي وي او دبل جومات خلګو ته به دختم ثواب رسیږي او که نه؟

جواب: په درمختارکي دي: والختم مرة سنة ومرتين فضيلة ([2]) وثلاثا افضل الخ او په بل جومات کي هم دویم ختم صحیح دی، او ددویم جومات والاوو ته به ددویم ختم ثواب رسیږي. فقط

که په دویم رکعت کي ودریدی او بیا ورته یاد سوه نو څه وکړي؟ سوال: (۱۸۲۴) که چیري دتراویحو په دویم رکعت کي دکښیناستلو پرځای ولاړ سو بیا ور په زړه سوه نو څه وکړي؟

جواب: که چیري ددریم رکعت دسجدي څخه مخکي ورته یاد سي نو کښېنستل پکار دي او سجده سهوه دي وکړي، وأما النفل فيعود ما لم يقيده بالسجدة ([3]). فقط

دتلاوت سجده دلمانځه دسجدی سره ادا کیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۸۲۵) که چیري امام په تراویحو کي دتلاوت سجده دلمانځه دسجدي سره ادا کړه، یعني دری سجدي یي وکړي نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په لمانځه کي چي کله دسجدي ایت تلاوت کړي، نو همغه وخت دتلاوت سجده کول په کار دي، اوکه یي وځنډوله اودلمانځه دسجدو سره یې وکړه نو سجده سهوه وربانديي لازمه ده، او ترسجده سهوي وروسته دلمانځه دراګرځولو اړتیا نسته، ولذا كان المختار وجوب سجود السهو لوتذكرها بعدمحلها الخ شامي ([4]) باب سجود التلاوة الخ فقط (قصدا دتلاوت سجده ځنډول صحیح نه دي، دسجدي له ایت څخه وروسته

([1]) والأصح أن وقتها بعد العشاء إلى آخر الليل قبل الوتر وبعده لأنها نوافل سنت بعد العشاء (هدايه باب النوافل فصل في قيام رمضان ج۱ ص۱۳۴). ظفير

([2]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل مبحث في التراويح ج۱ ص۲۲۲، ط.س. ج۲ ص۴۷. ظفير

([3]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج۱ ص۶۹۲، ط.س. ج۲ ص۸۳. ظفير

([4]) ردالمحتار باب سجود التلاوة ج۱ ص۷۲۲، ط.س. ج۲ ص۱۱۰. ظفير

سمدستي يا كه بيخي ډير وي نو تر دريو اياتو وروسته دتلاوت سجده كول ضروري دي، كه نه وي گنهگار به سي، فعلى الفور لصيرورتها جزءا منها ويأثم بتأخرها (درمختار) فوجب ادائها مضيقا كما في البدائع ثم تفسير الفور عدم طول المدة بين التلاوة والسجدة بقراءة أكثر من آيتين او ثلاث حليه. الدرالمختار باب سجود التلاوة ج١ ص٧٢٢. ظفير)

ايا تراويح اوږدې نه ښايي؟ سوال: (١٨٢٦) يو سړى دتراويحو په جمعه كي دا اعتراض كوي، چي خلګ ټوله ورځ ستړي ستومانه وي ځكه نو امام ته دومره اوږده ركعتونه كول نه ښايي، نو امام ته څه كول ښايي؟

جواب: امام ته مختصر قراءت كول ښايي، البته يو ځل دقرآن كريم ختم په تراويحو كي كول سنت دي، روزانه دي يوه يوه پاره ويل كيږي ددي څخه كمه دي نه وي. فقط (١)

دتراويحو له څلورو ركعتو وروسته به څه كوي؟ سوال: (١٨٢٧) په تراويحوكي چي له څلورو ركعتو وروسته كمه ناسته كوي په دي ناسته كي تسبيح ويل ښايي او كه پټه خوله كښيناستل، او په هره ناسته كي دتسبيحاتو وروسته دعا غوښتل هم ضروري دي اوكه نه؟ په ځينو ځايونو كي دا رواج دى چي په هره ناسته كي دعا هرو مرو غواړي، او نه غوښتونكى ملامت بولي، ددي حكم څه دى؟

جواب: كم تسبيحات چي مأثور دي هغه دي وايي، پټه خوله دي نه اوسي، او په هره ترويحه كي دعا غوښتل ضروري نه دي، (٢) او كله چي دا ضروري وګڼل سي او پرنه كوونكي باندي يې ملامتيا ويل كيږي نو بيا يې پرېښودل لازم دي. كما صرح به الفقهاء. (٣)

دتراويحو په لومړي ركعت كي په كښينستو سو خو كله چي يې اشاره وركړه پورته سو ددې څه حكم دى؟ سوال: (١٨٢٨\١) امام دتراويحو په لومړي ركعت كي دولاړېدو پرځاى

(١) والختم مرة سنة ومرتين فضيلة وثلاثا أفضل ولايترك الختم لكسل القوم لكن في الإختيار الأفضل زماننا قدر ما لا ثقل عليهم وأقره المصنف وغيره (الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث صلوة التراويح ج١ ص٦٢٢، ط.س. ج٢ ص٤٦). ظفير

(٢) يجلس ندبا بين كل اربعة وكذا بين الخامسة والوتر، ويخيرون بين تسبيح وقراءة وسكوت وصلوة فرادى، (درمختار) قوله بين تسبيح قال القهستاني فيقال ثلاث مرات: سبحان ذي الملك والملكوت سبحان ذي العزة والعظمة والقدرة والكبرياء والجبروت، سبحان الملك الحى الذي لا يموت سبوح قدوس رب الملائكة والروح، لا إله الا الله نستغفر الله نسألك الجنة ونعوذ بك من النار كما في منهج العباد اهـ (رد المحتار مبحث صلوة التراويح ج١ ص٦٦١ ، ط.س. ج٢ ص٤٦). ظفير

(٣) قال الطيبي من أصر على أمر مندوب وجعله عزما ولم يعمل بالرخصة فقد أصاب منه الشيطان من الإضلال (مرقاة المفاتيح ج٢ ص١٤). ظفير

دناستي نيت درلودى، چي دشا له لوري ورته اشاره ورکړل سوه نو ودريدى، ددوو رکعتو له پوره کيدلو سره يي سلام وګرځوى او سجده سهوه يي ونه کړه، دا لمونځ وسو اوکه نه؟ که چيري نه وي سوى نو له معلوميدلو وروسته دغه لمونځ په جمعه سره ادا کړي اوکه يوازي؟

آياسجده سهوه به کوي؟ سوال: (١٨٢٩\٢) ايا په داسي صورة کي سجده سهوه لازمه ده؟

چي لږ څه کښېنستي او بيا ولاړ سو نو سجده سهوه لازمه ده؟ سوال: (١٨٣٠\٣) امام دناستي په اراده الله اکبر ووايه مقتدي چي په کښېنستو وليدى نو په لوړ اواز يي الله اکبر ووايه امام سمدستي ددوهم رکعت لپاره پورته سو په دي وقفه کي يي دالتحيات کم لفظ هم له خولي څخه نه وو وتلى ايا په دي وقفه سجده سهوه لازميږي؟

په اول او دريم رکعت کي په څومره ناسته سره سجده سهوه لازميږي؟ سوال: (٩٨٣١\٤) که چيري په لومړي او دريم رکعت کي سهوا کښېنستي او بيا ودريدى نو په څومره وقفي سره به سجده سهوه لازميږي؟

داستراحت دناستي په وجه سجده نه لازميږي: **سوال**: (١٨٣٢\٥) داستراحت په ناستي سره سجده سهوه لازميږي اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ وسو او درا ګرځولو اړتيا نه وه، او سجده سهوه هم لازمه نسوه، ځکه چي له يوه رکعته وروسته که چيري له لږ غوندي ناستي وروسته ودريږي نو دا هم فقهاؤ جائز ليکلي دي، دغه امام خولا پوره ناست هم نه وو چي ودريدى، نو په دي صورت کي نه سجده سهوه لازمه ده، او نه دلمانځه دراګرځولو اړتيا سته، په شامي کي دى: هذا إذا كانت القعدة طويلة أما الجلسة الخفيفة التى إستحبها الشافعي فتركها غير واجب عندنا بل هو الأفضل الخ.

[١] لمونځ يي وسو. ([1])

[٢] نه لازميږي. ([2])

[٣] ددومره وقفي سره سجده سهوه نه لازميږي. ([3])

[۴] په اوږدي ناستي سره سجده سهوه لازميږي لکه دالتحيات په اندازه لوستلو سره مثلا يادي ته خيرمه، او په لږ کښېنستلو سره سجده نه لازميږي. ([4])

([1]) ردالمحتار باب صفة الصلوة قبيل مطلب مهم في تحقيق متابعة الإمام ج١ ص٤٣٨، ط.س. ج١ ص٤٦٩. ظ

([2]) ايضا. ط.س. ج١ ص٤٦٩. ظفير

([3]) ايضا. ط.س. ج١ ص٤٦٩. ظفير

([4]) وكذا القعدة الأخيرة في آخر الركعة الأولى والثالثة فيجب تركها ويلزم من فعلها ايضا تأخير القيام إلى =

[٥] په دي سره سجده سهوه نه لازميږي. ([1])

په تراويحو کي له ځينو اياتونو وروسته ځيني کلمات ويل: **سوال**: (١٨٣٣) په تراويحو کي به حافظ صاحب دځينو اياتونو په ختميدلو سره په لمانځه کي ځيني عربي غير قرآني الفاظ ويل، دساري په توګه دسورت مرسلات داخري ايت: فَبِاَيِّ حَدِيْثٍ بَعْدَهٗ يُؤْمِنُوْنَ، څخه وروسته به يي، آمنَّا بالله ويل، په دې سره لمونځ فاسديږي اوکه نه؟

جواب: حنفيان (عالمان) په لمانځه کي ددا راز دعاګانو څخه منع فرمايي، ليکن که چيري په نوافلو کي يي داسي وکړل نو لمونځ نه فاسديږي. ([2]) او تراويح هم نه فاسديږي. فقط

يو سړی په تراويحو کي دهرسورت په پيل کي بسم الله په جهر سره وايي ددې څه حکم دی؟

سوال: (١٨٣۴) زيد دتراويحو په لمانځه کي دهر سورت په پيل کي بسم الله زوره وايي، ددي شرعي حکم څه دی؟

جواب: دحنفيانو په وړاندي په لمانځه کي بسم الله په زوره ويل نسته، پټ ويل سنت دي که تراويح وي او که بل لمونځ البته دلمانځه څخه بهر دي په جهر او اخفاء کي دقراءو په مينځ کي دخپل امام پيروي کوي، په شامي کي دي: والثالث أنه لا يجهر بها في الصلاة عندنا خلافا للشافعي وفي خارج الصلاة اختلاف الروايات والمشايخ في التعوذ والتسمية قيل يخفي التعوذ دون التسمية والصحيح أنه يتخير فيهما ولكن يتبع إمامه من القراء وهم يجهرون بهما إلا حمزة فإنه يخفيهما الخ ([3]) شامي، اوکه څوك په نوافلو کي په قراءو کي دخپل امام په اتباع جهر کوي نو په هغه باندي طعن کول (بد ويل) نه ښايي.

په هره ترويح کي دلاسونو په پورته کولو سره دعا کول صحيح دي اوکه نه؟ **سوال**: (١٨٣٥) دتراويحو په هره ترويح کي له تسبيح او تهليل څخه وروسته دامام او مقتديانو په لاس پورته کولوسره دعا کول جائزدي اوکه نه؟ اوکه دتراويحوڅخه وروسته دعاغوښتل پکار

= الثانية او الرابعة عن محله وهذا إذا كانت القعدة طويلة أما الجلسة الخفيفة التى إستحبها الشافعي رحمه الله فتركها غير واجب عندنا بل هو الأفضل كما سيأتى (رد المحتار باب صفة الصلوة قبيل مطلب في تحقيق متابعة الإمام ج١ ص٤٣٨، ط.س. ج١ ص٤٦٩). ظفير

([1]) ايضا. ظفير

([2]) والمؤتم لا يقرأ مطلقا الخ بل يستمع إذا جهر وينصت إذا أسر الخ وإن قرأ الإمام آية ترغب وترهب وكذا الإمام لا يشتغل بغير قرآن وما ورد حمل على النفل منفردا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في القراءة ج١ ص٥٠٩، ط.س. ج١ ص٥۴۴). ظفير

([3]) رد المحتار باب صفة الصلوة ج١ ص۴۵٧، ط.س. ج١ ص۴٩٠. ظفير

دي؟

جواب: دتراويحو په هره ترويحه كي تسبيح، تهليل او نوري مأثوري دعاګاني منقولي دي [١] او په لاس پورته كولو سره دعا كول يواځي دټولو تراويحو دختميدو وروسته معمول به دي، نو همداسي كول ښايي، كما ورد: ما رآه المسلمون حسنا فهو عند الله حسن.

دترويح څخه وروسته ددعا څخه منع والي وكړل سي اوكه نه؟ **سوال**: (١٨٣٦) كم حافظ چي هميشه عادتًا په هره ترويح كي په لاس پورته كولو سره دعا كوي دهغه ممانعت بالجهر كول جائز دي اوكه نه؟

جواب: ظاهره داده چي هغه دي په تشدد سره نه منع كيږي.

آيا دعا غوښتل منع دي؟ **سوال**: (١٨٣٧) كه كم حافظ په ترويح كي په دي خيال سره دعا غواړي چي ددي ثبوت نسته هغه ته دمقتديانو سپارښت كول چي دعا حتما غواړه په دي كي هيڅ بديت نسته دى، كه حافظ دمقتديانو دوينا مخالفت وكړي دا دجماعت دتفرق او دعوامو دخفګان سبب ګرځي نو په داسي صورت كي دي حافظ ته څه كول په كار دي؟

جواب: نوموړي حافظ ته په دي صورت كي دمقتديانو دوينا منل لازمي نه دي، او نه دمقتديانو لپاره خپل امام ته داسي حكم وركول پكار دي؟ ځكه چي امام متبوع دى، (يعني پيروي يي كيږى) تابع نه دى (يعني چي دخلګو پيروي وكړي) كما ورد في الحديث: إنما جعل الإمام ليؤتم به [٢] الحديث. فقط

تراويح درسول الله ﷺ سنت دي او كه دخلفاء راشدينو؟ **سوال**: (١٨٣٨) دتراويحو لمونځ درسول الله ﷺ سنت دى اوكه دخلفاء راشدينو سنت دى؟

جواب: دتراويحو لمونځ درسول الله ﷺ سنت هم دى او دخلفاء راشدينو [٣] سنت هم دى.

كه په تراويحو كي سجده سهوه لازمـــه سي نو كولاى يي سي او كه نه؟ **سوال**: (١٨٣٩) كه

---

[١] ويجلس بين كل اربعة وكذا بين الخامسة والوتر، ويخيرون بين تسبيح وقراءة وسكوت وصلوة فرادى (درمختار) قوله بين تسبيح قال الله القهستاني فيقال ثلاث مرات سبحان ذي الملك والملكوت الخ (رد المحتار مبحث التراويح ج١ ص٦٢١، ط.س. ج٢ ص٤٦). ظفير

[٢] مشكوة باب ما على المأموم من المتابعة فصل اول ص١٠١. ظفير

[٣] التراويح سنة مؤكدة لمواظبة الخلفاء الراشدين (درمختار) أي اكثرهم لأن المواظبة وقعت في إثناء خلافة عمر رضى الله عنه ووافقه على ذلك عامة الصحابة ومن بعدهم إلى يومنا هذا بلا نكير وكيف لا وقد ثبت عنه صلى الله عليه وسلم عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين عضوا عليها بالنواجذ كما رواه ابوداؤد بحر (رد المحتار مبحث التراويح ج١ ص٦٥٩، ط.س. ج٢ ص٤٣). ظفير

چیري په تراويحو کي داسي سهوه وسي چي په هغه سره سجده سهوه لازمیږي، نو سجده سهوه کولای سي او که نه؟

جواب: دواجب په پریښودلو سره لکه څنګه چي په نورو لمونځونوکي سجده سهوه واجبیږي په تراويحو کي هم لازمیږي. (١) فقط

دا ويل غلط دي چي په تراويحو کي سجده سهوه نسته: **سوال**: (١٨٤٠) ځیني خلګ وايي چي په تراويحوکي سجده سهوه نسته ايا دا صحيح ده؟

جواب: دا خبره صحيح نه ده. فقط

آيا دتراويحو لمونځ په يوه سلام سره جائز دی؟ **سوال**: (١٨٤١) په رمضان کي دتراويحو لمونځ په يوه سلام سره جائز دی؟

جواب: تراويح که چیري په يوه سلام سره په داسي ډول وکړل سي چي له هري شفعي وروسته يي کښينستل هم نه وي کړي، نو بيا به دغه ټول رکعتونه ديوي شفعي قائم مقام وي، او که يي په هره شفعه باندي ناسته کړي وي نو اګرکه په دغه طريقه تراويح ادا کيږي خو دا کار به له کراهت څخه خالي نه وي سنت طريقه همدا ده چي شل رکعته په لسو سلامونو سره ادا کوي. په درمختارکي دي: وهي عشرون ركعة بعشر تسليمات فلو فعلها بتسليمة ان قعد لكل شفع صحت بكراهة وإلا نابت عن شفع به يفتى الخ (٢) درمختار مع الشامي ج١ ص٤٧٤. وفي البحر لا يخفى ما فيه لمخالفة المتوارث مع تصريحهم بكراهة الزيادة على ثمان في مطلق التطوع ليلا فلأن يكره هنا أولى الخ بحرالرائق ج١ ص٧٢. فقط

له شرعي عذر پرته تراويح پريښودل څنګه دي؟ **سوال**: (١٨٤٢) له عذره پرته تراويح قصدا پرېښودل او دا ويل چي پيغمبر صلى الله عليه وسلم په خپله پرې ايښي دي ځکه يي نو موږ هم نه کوو دا خبره جائزه ده او که نه؟

جواب: تراويح سنت مؤکده دي له عذره پرته پرې ښوونکی يي عاصي او ګنهګار دی دخلفاء راشدينو، ټولو صحابه کرامو او سلفو صالحينو څخه پردي باندي مواظبت ثابت دی، نبي کريم صلى الله عليه وسلم خو په خپله فرمايلي دي چي زما خيال دی چي تراويح فرض نه سي، همدا يوه خبره ده چي دهغې له وجهي هغوی ورباندي هميشه والی نه دی کړی، په حقيقت کي دهغوی هميشه والی نه کول په خپله دتراويحو داهتمام دليل دی،

(١) والسهو في صلوة العيد والجمعة والمكتوبة والتطوع سواء الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٥، ط.س. ج٢ ص٩٢). ظفير

(٢) رد المحتار باب الوتر والنوافل مبحث التراويح ج١ ص٦٦٠. ظفير

ديو سړی دا عذر ويل چي نبي كريم صلی الله عليه وسلم پرې اينبي دي زه يي هم پريږدم قطعا دمنلو وړنه دی، او په ناخبري باندي بنا دی. فقط (١)

ددوو تراويحو نيت يي وكړی ليكن په دوهم ركعت كې نه كښينستی نو څه حكم دی؟ سوال:

(١٨٤٣) يوه سړي ددوو ركعتو تراويحو نيت وكړی او سهوا په دوهم ركعت كي نه كښينستی بلكه په دريم ركعت كي كښېنستی او سجده سهوه يي وكړه نو يو ركعت ضائع سو او كه دری واړه؟

جواب: كه يي سجده سهوه وكړه، نودوه ركعته تراويح وسوي، او كه يي سجده سهوه ونه كړه نو دنقصان له امله لمونځ واجب الإعادة دی. (٢) فقط

تراويح وركول ديوه مستقل امام حق دی او كه دمقرر كړل سوي حافظ؟ سوال: (١٨٤٤) بكر په يوه جوماتي كي امام وټاكل سو، او دقرآن حافظ دی او زيد هم دقرآن حافظ دی، هغه له ډيري زماني څخه په دي جومات كي تراويح كوي اوس بكر وايي چي زه امام مقرر سوی يم، دتراويحو وركولو حق يوازي زما دی، او هغه بل حافظ وايي چي زما پخوانی حق دی نو حق دچا دی؟

جواب: په پوښتل سوي صورت كي چي كله بكر امام ټاكل سوی دی نو دتراويحو دامامت حق هغه ته حاصل دی. فقط (٣)

له فرض لمانځه څخه وروسته راتلونكي كسان دوترو په جمعه كو شريكيدای سي؟ سوال:

(١٨٤٥) دوه دری سړي جومات ته په داسي وخت كي راغلل چي امام په تراويحو كي مشغول وو، دغه كسان فرض لمونځ په جمعه وكړي او كه ځان ځانته بيا په جمع كي شامل سي، او وتر لمونځ به په جمعه سره كوي اوكه ځان ته؟

جواب: دكلي په جوماتي كي دوباره جمعه كول مكروه دي، نوكم كسان چي دفرضو له جمعي وروسته راغلل هغوی دی فرض لمونځ ځانته وكړي (٤) او دتراويحو په جمعه كي

---

(١) التراويح سنة مؤكدة لمواظبة الخلفاء الراشدين للرجال والنساء اجماعا (درمختار) ووافقه على ذلك عامة الصحابة ومن بعدهم إلى يومنا هذا بلا نكير، وكيف لا وقد ثبت عنه صلى الله عليه وسلم عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين عضوا عليها بالنواجذ كما رواه ابوداؤد (ردالمحتار مبحث صلوة التراويح ج١ ص٧٥٩). ظفير

(٢) وذكر الإمام الصفار في نسخته من الأصل أنه إن لم يقعد حتى قام إلى الثالثة على قياس قول محمد يعود ويقعد وعندهما لايعود ويلزمه سجود السهو كذافي الخلاصة (عالمگيري مصري باب النوافل ج١ ص١٠٧). ظ

(٣) واعلم أن صاحب البيت ومثله إمام المسجد الراتب اولى بالإمامة من غيره مطلقا (الدرالمختار على هامش رد المحتار باب الإمامة ج١ ص٥٢٢، ط.س. ج١ ص٥٥٩). ظفير

(٤) وروى عن أنس أن أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم كانوا إذا فاتتهم الجماعة في المسجد صلوا في =

دي شامل سي او وتر دي په جمع سره ادا کړي (١) غرض دا چي دوترو په جمعه کي ددغو کسانو شريکيدل جائز دي کما صرح به في الطحطاوي. (٢) فقط

دچا عمر چي له پنځه لسو کالو ځخه ډير وي خو دبلوغ نښه يې ښکاره نه وي، نو دامامت يې څه حکم دي؟ **سوال**: (١٨۴۶) دزيد عمر دقمري مياشتو په اعتبارسره پنځلس کاله او څوارلس مياشتي دي، او په ظاهره دبلوغ هيڅ نښه وربانديي نسته، نو په زيد پسي دتراويحو او نور لمونځونه صحيح دي اوکه نه؟

جواب: په شريعت کي چي کله دبلوغ کمه نښه ښکاره نه سي، نو په قمري حساب په پوره پنځلس کلن کيدلو باندي دبلوغ حکم ورکول کيږي، درمختار (٣) ځکه نو په زيد پسي نور لمونځونه او دتراويحو لمونځ صحيح دی.

تراويح له وترو ځخه مخکي غوره دي اوله وترو ځخه وروسته جائزي دي: **سوال**: (١٨۴٧) تراويح له وترو ځخه مخکي کول ښايي او که له وترو ځخه وروسته يو سړی دی مخکي وتر کوي او بيا تراويح کوي؟

جواب: دتراويحو په هکله مشروعه طريقه داده چي دماسخوتن له لمانځه ځخه وروسته او دوترو ځخه مخکي وسي بيا دي وتر وکړل سي ليکن که څوك تراويح دوترو ځخه وروسته کوي نو داهم صحيح دي، په درمختار کي دي: ووقتها بعد صلوة العشاء إلى الفجر قبل الوتر وبعده في الأصح الخ (۴) فقط

چي تراويح شپاړس رکعته وکړي او پاته ځلور دتهجدو په مهال وکړي نو څه حکم دي؟ **سوال**: (١٨۴٨) که چيري حافظ شپاړس رکعته تراويح وکړي او ځلور رکعته ونه کړي په دي هيله چي بل څوك به يې ورکړي نوکه حافظ همدا ځلور پاته رکعتونه دتهجدو سره په جمعه وکړي نو جائز دي اوکه نه؟ چي په خپله دتراويحو نيت وکړي او مقتديان دتهجدو

= المسجد فرادى (ردالمحتار باب الأذان مطلب في كراهة تكرار الجماعة في المسجد ج١ ص٣٢٧، ط. س. ج١ ص٣٩٢). ظفير

(١) وكان رجل قد صلى الفرض وحده فله أن يصليها مع ذلك الإمام لأن جماعتهم مشروعة فله الدخول فيها معهم (رد المحتار باب الوتر والنوافل مبحث التراويح ج١ ص٢٢٣، ط.س. ج٢ ص۴٨). ظفير

(٢) قوله فليراجع الخ قضية التعليل في المسئلة السابقة بقولهم لأنها تبع أن يصلي الوتر بجماعة في هذه الصورة لأنه ليس بتابع للتراويح ولا العشاء عند الإمام رحمه الله تعالى إنتهى، حلبى (الطحطاوى على الدرالختار مبحث التراويح ج١ص....). ظفير

(٣) والسن الذي يحكم ببلوغ الغلام والجارية إذا انتهيا إليه خمس عشرة سنة عند ابي يوسف ومحمد وهو رواية عن ابي حنيفة وعليه الفتوى.(عالمگيري مصري كتاب الحجر باب الثانى فصل ثاني ج٥ ص٢۴). ظفير

(۴) الدرالمختار على هامش ردالمحتار مبحث صلوة التراويح ج١ ص٢٥٩، ط.س. ج٢ ص۴۴. ظفير

نيت وكړي يا هغوى هم دا څلور ركعته دتراويحو په نيت وكړي نو دا فعل جائز دى اوكه نه؟ خصوصا چي دتداعي (دخلكو په رابللو) اجتماع وكړل سي؟

جواب: كه څوك څلور ركعته تراويح پرېږدي او دشپي په ورستنى برخه كي دهغو جمعه وكړي دا صحيح ده (١) او دتراويحو پرته دنورو نوافلو جمع په تداعي سره يعني ددريو څلورو ډيرو كسانو سره جمع كول صحيح نه دي مكروه دي همدا ډول دتهجدو جمعه هم مكروه ده. (٢) فقط

په يوه شپه كي دختم حكم: **سوال**: (١٨٤٩) كه چيري شبينه يعني دقرآن مجيد ختم په نفلو كي په جمعه سره وكړل سي نو جائز دى او كه نه؟

جواب: كه چيري شبينه يعني دقرآن مجيد ختم دنفلو په جمعه سره وي نو دا مكروه دى او دمكروه څخه مراد مكروه تحريمى دى، چي هغه حرامو ته څيرمه دي، نو ناجائز ويل ورته صحيح دي، او دتداعي تفسير دادى چي څلور مقتديان وي او په دريو كي اختلاف دى. (٣) فقط

پيغمبر ﷺ چي په رمضان كي كم لمونځ كړى وو هغه تراويح وي: **سوال**: (١٨٥٠) نبي ﷺ چي درمضان المبارك په درو شپوكي كم نفل په لويه جمعه سره كړي وو، هغه لمونځ تهجد وو اوكه تهجد نه وو كه چيري هغه تهجد نه وو، نو دتهجد لمونځ چي دالله ﷻ ددي امر: وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ، او: يَا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ اللَّيْلَ، دامتثال په وجه پيغمبر ﷺ ته په هغه باندي هميشه والى حاصل وو، دنوموړي لمانځه څخه وروسته نبي ﷺ دا لمونځ ادا كړى وو اوكه نه؟ مفصل او مدلل تحرير وفرمايئ!

جواب: محققينو فرمايلي دي چي هغه دتراويحو لمونځ وو، او كله چي په نوافلو كي تداخل كيږي او يو دبل قائم مقام ګرځي ځكه نو كه چيري ټوله شپه په تراويحو تيره كړي نو تهجد هم په دي كي ادا كيږي كما في السنن وتحية المسجد والوضوء، او ددي تحقيق حضرت مولانا رشيد احمد قدس سره محدث او فقيه ګنګوهي په الرأى النجيح في عدد التراويح نومي رساله كي مفصلا فرمايلى دى، اودټولو شبهاتو جوابونه يي

---

(١) ووقتها (اي صلوة التراويح) بعد صلوة العشاء إلى الفجر في الوتر وبعده في الأصح (الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث التراويح ج١ ص٦٥٩، ط.س. ج٢ ص٤٤). ظفير

(٢) ولايصلي الوتر ولا التطوع بجماعة خارج رمضان اى يكره ذلك لو على سبيل التداعي بأن يقتدي اربعة بواحد الخ (ايضا باب الوتر والنوافل بعد مبحث التراويح ج١ ص٦٦٣، ط.س. ج٢ ص٤٨). ظفير

(٣) ولا يصلي الوتر ولا التطوع بجماعة خارج رمضان اي يكره ذلك لو على سبيل التداعي بأن تقتدي اربعة بواحد (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ج١ ص٦٦٣، ط.س. ج٢ ص٤٨). ظفير

مدلل بیان کړي دي، هغه رساله وګوری ان شاء الله تعالی دانصاف له مخي به هیڅ راز شبهه پاته نه سي! دهغوی دتحقیق حاصل دادی: چي رسول کریم ﷺ چي کمي دری ورځي په جماعت سره نوافل کړي دي، هغه دتراویحو لمونځ وو دتهجدو لمونځ نه وو او په هغه کي یي دټولو واردو سوو شبهاتو جوابونه داحادیثو او اثارو په رڼا کي ورکړي دي. ([1]) فقط

دوظیفي په وجه دتراویحو جماعت پرې ښوول صحیح دي اوکه نه؟ سوال: (١٨٥١) یو سړی دماسختن دسنتو او وترو تر مینځ دیوي وظیفي عادي دی، په رمضان کي چي کله وتر په جمعه سره کیږي، نو وظیفه کم وخت لوستل په کار دي که وظیفه کوي نو دوولس رکعته تروایح ورڅخه فوت کیږي، او اته رکعته نیولای سي نو داسړی اته رکعته تراویح وکړي او دوترو په جماعت کي ګډون وکړي، اوکه څنګه؟ اوکه دوترو جماعت پریږدي، او که خپله وظیفه په رمضان شریف کي پریږدي؟

جواب: دوظیفي له امله دتراویحو جماعت او دوترو جماعت پریښودل نه دي په کار، اوتراویح شل رکعته کول ښایي. ([2])

دتراویحو دڅلورو رکعتو وروسته درود: سوال: (١٨٥٢) دتراویحو دڅلورو رکعتو وروسته چي کم خلګ داسي وایي: درود بر خواجه عالم، دا ویل صحیح دي او که نه؟

جواب: دتراویحو دڅلورو رکعتو وروسته چي کم خلګ دا توري وایي: (درود بر خواجه عالم) په داسي ویلو کي څه ستونزه نسته، لیکن دا درود شریف نه دی او ډیر ثواب ددرود شریف په لوستلو کي دی، غوره داده چي ددي پرځای دي (صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) ووایي یا دي بل کم درود شریف وایي یا دي سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله و الله أکبر ([3]) وایي. فقط

څوک چي دشپي تراویح کوي او دورځي روژه نه سي نیولای: سوال: (١٨٥٣) چي په کمه شپه تراویح وکړي دورځي روژه ونه نیسي ددي څه حکم دی؟

جواب: که چیري کم عذر وي لکه ناروغتیا یاسفر نوروژه نه نیول ورته مباح اوروا دي او

([1]) دغه رنګه دتروایحو دمسئلي دپاره دا رساله هم وګورئ "رکعات تراویح" چي دمفتاح العلوم اعظم ګړی لخوا خپره سوي ده. ظفیر

([2]) والجماعة فیها سنة علی الکفایة الخ وهی عشرون رکعة الخ بعشر تسلیمات (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار مبحث التراویح ج١ ص٦٢٠، ط.س. ج٢ ص٤٥). ظفیر

([3]) یجلس ندبا بین کل اربعة بقدرها وکذا بین الخامسة والوتر ویخیرون بین تسبیح وقراءة وسکوت وصلوة فرادی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل مبحث التراویح ج١ ص٦٢١، ط.س. ج٢ ص٤٦). ظفیر

له عذره پرته درمضان روژه ماتول ګناه کبيره ده، چي دهغي بدله دټول عمر په روژو سره هم نسي ورکول کيدلای کما ورد في الحديث: من أفطر يوما من رمضان من غير رخصة ولا مرض لم يقض عنه صوم الدهر كله وإن صامه. رواه أحمد والترمذي وغيرهما ([1]) الخ. فقط

په تراويحو کي ټول قرآن کريم لوستل غوره دي: **سوال**: (۱۸۵۴) په تراويحو کي ټول قرآن کريم لوستل غوره دي او که په سورت فيل سره کول يي غوره دي؟

جواب: په درمختار کي دي: والختم مرة سنة الخ ولا يترك الختم لكسل القوم (الدرالمختار) ([2])، ددي حاصل دادی چي په تراويحو کي يوځل قرآن کريم ختمول سنت دي او دقوم دسستوالي له امله دي ختم نه پريښودل کيږي، په همدي باندي عمل دی او همدا معمول به دی، نور تفصيل په شروحو کي دی. فقط

په تراويحو کي دتلاوت سجده: **سوال**: (۱۸۵۵) که په تراويحو کي سجده درکوع دختميدلو په مهال راسي او يا دسورت په پای کي راسي نو څنګه ادا کړل سي؟

جواب: کله چي په پای کي دسجدي ايات راسي نو دهغي دادا کولو دوه صورته دي يو دا چي سمدستي دتلاوت سجده وکړي او بيا پورته سي، او دڅو اياتونو لوستلو وروسته دي بيا رکوع وکړي، دويم دا چي په رکوع کي دتلاوت دسجدي نيت وکړي نو سجده ادا کيږي، خو سمدستي به سجده کوي ([3]). فقط (دويم صورت مناسب نه دی، ځکه يوازي دامام نيت کافي نه دی، دمقتدي سجده تلاوت به پاته سي، اوله سلام څخه وروسته به ورباندي ادا وي: ولو نواها في ركوعه ولم ينوها المؤتم لم تجزه ويسجد إذا أسلم الإمام ويعيد القعدة (درمختار) سمدستي مستقله سجده کول ښايي، چي دسورت په ختميدلو باندي سجده وي، نو دتلاوت دسجدي څخه له پورته کيدلو وروسته دي دبل سورت څو اياتونه ووايي او بيا دي رکوع وکړي، وإن كانت السجدة آخر السورة يقرأ من سورة أخرى ثم يركع (رد المحتار) که درکوع په ختميدلو باندي سجده وي، نو له سجدي څخه وروسته دي دبلي رکوع څو اياتونه ووايي، بيا دي دلمانځه لپاره رکوع

([1]) مشكوة شريف ص١٧٧. ظفير

([2]) الدر المختار على هامش ردالمحتار مبحث التراويح ج١ ص٦٢٢، ط.س. ج٢ ص٤٦. ظفير

([3]) ولو تلاها في الصلوة سجدها فيها لا خارجها لما مر (درمختار) والأصل في ادائها السجود وهو افضل ولوركع لها على الفور جاز وإلا لا آه (رد المحتار ج١ ص٧٢٣، ط.س. ج٢ ص١١٠) يواځي په اولني صورت دي عمل وکړي تر څو په سنت طريقه ادا راسي يعني ددوو مسنونو جهري تکبيرونو او دوو مستحبو قيامونو په مينځ کي چي دتلاوت سجده ادا کړل سي: وهی سجدة بين تكبيرتين مسنونتين جهرا و بين قيامين مستحبين (درمختار باب سجود التلاوة، ط.س. ج٢ ص١٠٢). ظفير

وکړي. والله اعلم ظفیر)

یوازې دفتحي ورکولو لپاره په تراویحو کې شریکېدل: **سوال**: (١٨٥٦) کم سړی چې دتراویحو په لمانځه کې په دې نیت شریك سي چې امام روان دی او غلطي کوي ده ته به ښوونه وکړم او بیا به لمونځ مات کړم نو په دې نیت سره هغه مقتدي ګرځي او که نه؟ که یې امام ته فتحه ورکړه او بیا یې لمونځ مات کړی نو دامام لمونځ وسو او که نه؟ او دشبینې څه حکم دی؟

جواب: دی مقتدي سو او لمونځ پوره کول دده پرذمه لازم سوه امام خو به فتحه واخلي هغه ته څه معلومات دي چې دی به دفتحي له ورکولو وروسته لمونځ ماتوي، دامام لمونځ وسو، خو په دې نیت سوه ګډون کول بد دي، ددې لمانځه پوره کول دده پرذمه لازم دي (١) شبینه که چیري دقرآن کریم په سمه توګه لوستلو سره وي نو صحیح ده او ښه خبره ده، لیکن څنګه چې په دې زمانه کې کیږي ډیری یې دګناهو سبب ګرځي نو پرېښودل یې په کار دي. فقط

یو سړی په دوو ځایونو کې تراویح ورکولای سي اوکه نه؟ سوال: (١٨٥٧\١) که چیري امام په دوو ځایونو کې تراویح ورکوي، نو کیږي اوکه نه ؟ (٢) چې په رمضان شریف کې قرآن کریم ختم کړي نو د (الوداع) غزل ویل په مسجد کې جائز دي اوکه نه؟

جواب: (١) په دوو ځایونو کې چې یو امام تراویح ورکوي کیږي (٢) فقط (که چیري دواړه ځایه پوره پوره تراویح ورکړي نو دمفتی به قول له مخې ددویم جومات والاوو تراویح نه کیږي، په عالمګیري کې په ډاګه دي: په حاشیه کې حواله وګورئ. ظفیر)

(٢) صحیح نه دي. (٣)

تراویح اته رکعته دي اوکه شل رکعته؟ سوال: (١٨٥٨) تراویح اته رکعته کول ښایي او که شل رکعته؟ مشرح او مدلل تحریر وفرمایاست، او دامام ترشا په فاتحه ویلو، او په زوره امین ویلو کې څه حکم دی؟ څرګنده لیکنه وکړئ، اوایا دوتروډری رکعتونه په دې ډول دي

---

(١) ومن شرع في نافلة ثم أفسدها قضاها (إلى قوله) ولنا أن المؤدى وقع قربة فيلزم الإتمام ضرورة صيانة عن البطلان (هدايه باب النوافل ج١ ص١٣١). ظفير

(٢) ولو أم في التراويح مرتين في مسجد واحد كره (إلى قوله) وإن صلى في المسجدين إختلف المشايخ فيه حكى عن ابي بكر الأسكاف أنه لايجوز يعني لايجوز تراويح أهل المسجد الثاني واختاره ابو الليث وقال ابو نصر يجوز لأهل المسجد جمبعا الخ غنية الستملي ص٣٨٩، امام يصلى التراويح في مسجدين على الكمال لايجوز كذا في محيط السرخسي والفتوى على ذلك كذا في المضمرات. عالمگيري كشوري ط. ماجدية ج١ ص١١٢. ظفير

(٣) من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد، متفق عليه (مشكوة ص٣٧). ظفير

چي پردوو ركعتونو باندي لوړي قاعده ده؟
جواب: په فتح القدير كي دي: نعم يثبت العشرون من زمن عمر (رضي الله عنه) في المؤطا عن يزيد بن رومان قال كان الناس يقومون في زمن عمر بن الخطاب بثلاث وعشرين ركعة وروى البيهقي في المعرفة عن السائب بن يزيد قال كنا نقوم في زمن عمر بن الخطاب ﷺ بعشرين ركعة والوتر قال النووي في الخلاصة إسناده صحيح وفي المؤطا باحدى عشرة ركعة وجمع بينهما بأنه وقع اولا ثم إستقر الأمر على العشرين فانه متوارث فتحصل من هذا كله أن قيام رمضان سنة إحدى عشر ركعة بالوتر في فعله ﷺ تركه لعذر الخ فيكون سنة وكونها عشرين سنة الخلفاء الراشدين وقوله ﷺ عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين ندب إلى سنتهم (إلى أن قال) فتكون العشرون مستحبا الخ [1] ددي تحقيق څخه ثابته سوه چي دخلفاء راشدينو سنت شل ركعته تراويح دي، او پيغمبر صلى الله عليه وسلم دخلفاء راشدينو دسنت دپيروي امر كړى دى، نو دغير مقلدينو داوينا چي شل ركعته تراويح بدعت عمري دي ناپوهي ده په حديث باندي، او په شامي كي دي: قوله وهى عشرون ركعة هو قول الجمهور وعليه عمل الناس شرقا وغربا. غرض دادى چي په دي كي هيڅ دتأمل ځاى نسته كما مر عن فتح القدير، نو دحنفيانو لپاره دا دليل كافي دى، نو كه چيري بالفرض داخبره ثابته سي چي درسول الله صلى الله عليه وسلم په زمانه كي شل ركعته تراويح كيدل دصحيح حديث څخه ثابت نه دي، نو دحضرت عمر ﷺ دزماني څخه خو بالإتفاق په سمه توګه ثابت دي، او دخلفاء راشدينو سنت په خپله واجب الإتباع دى، دشلو ركعتو ثبوت ددي څخه ډير نور څنګه كيداى سي، الرأى النجيح، والحق الصريح او ايضاح الأدلة دمولوى اصغر حسين صاحب څخه را وغواړى، په مخكنيو دواړو رسالو كي دتراويحو پوره تحقيق دى او حق الأمر يي ښكاره كړى دى، او دحضرت مولانا محمود الحسن ﷺ په ايضاح الأدلة كي اختلافي مسائل لكه: رفع اليدين، فاتحه خلف الإمام او آمين بالجهر او نور ښه په تشريح سره ذكر سوي دي، دصحيحو احاديثو څخه يي دامام صاحب مسائل ثابت كړي دي، غير مقلدين دهغو له جوابونو څخه عاجز دي، ياد سوي كتابونه هرومرو راوغواړى او ويي ګورى، ماته خو ددي دلائلو درانقلولو وخت نسته او څه ليكل تحصيل دحاصل دي، ديادو سوو كتابو دمطالعي څخه پرته به دغير مقلدينو ددوكي څخه مقلدين ورونه نجات پيدا نه كړي، په دريو وترو كي دمنځنى قاعدي ثبوت دومره يقيني او څرګند دى

[1] فتح القدير بحث تراويح ج١ ص٤٠٧. ظفير

چي له هغي څخه انکار داهل حق اواهل دين کار نه دی، دا جرأت يوازي غير مقلدين کوي: صلاة الليل مثنى مثنى فإذا خشى الصبح صلى واحدة فأوتر لا صلى. صحيح حديث دی، ددې څخه په ښکاره ډول ثابته سوه چي ددوو رکعتو وروسته تشهد دی په فتح القدير کي دي: واخرج الحاکم قيل للحسن أن إبن عمر ﷺ كان يسلم في الركعتين من الوتر فقال عمر كان أفقه منه نهض بينهن في الثانية. په دي کي ددوو رکعتو څخه وروسته نهوض مصرح دی او نهوض دکښينستلو څخه وروسته وي همدا ډول په فتح القدير کي دي: قال الطحاوي حدثنا ابوبكر حدثنا ابوداؤد حدثنا ابو خالد قال سألت أبا العالية عن الوتر فقال علمنا اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم أن الوتر مثل صلوة المغرب هذا وتر الليل وهذا وتر النهار. (١) ددي حديث شريف څخه دا هم ثابته سوه چي وتر دمابښام دلمانځه په ډول دي. فقط

په تراويح کي درې ځله قل هو الله أحد لوستل څنګه دي؟ سوال: (١٨٥٩) [١] په تراويحو کي درې ځله قل هو الله لوستل جائز دي اوکه مکروه دي؟

دترويحي څخه وروسته مناجات او نوافل ويل صحيح دي اوکه نه؟ سوال: (١٨٢٠) [٢] په تراويحو کي دترويحي څخه وروسته مناجات او نوافل کول صحيح دي اوکه نه؟

جواب: په ترويح کي درې ځله قل هو الله ويل مکروه نه دي (٢) البته لازم ګڼل به يي مکروه ګرځي نو ددي التزام نه ښايي.

[٢] په تراويحو کي له هرې ترويحي څخه وروسته دعا، مناجات او درود شريف ويل او نوافل کول ټول جائز دي. فقط (٣)

دتراويحو دپرې ښوولو ګناه: سوال: (١٨٢١) دتراويحو دقضاء کولو ګناه سته اوکه نه؟

جواب: دسنتو دپرې ښودلو ګناه به ورباندي وي (٤) فقط. والله تعالى اعلم

دتراويحو په رکعتونو کي داختلاف فيصله: سوال: (١٨٢٢) لومړی ډله وايي چي درسول ﷺ

---

(١) فتح القدير بحث تراويح باب الوتر ج١ ص٣٧٢ – ٣٧٣. ظفير

(٢) ولا يكره تكرار السورة في ركعة او ركعين في التطوع لأن باب النفل واسع (إلى قوله) فدل على جواز التكرار في التطوع (غنية المستملي ص٣٤٣) وقراءة قل هو الله أحد ثلاث مرات عند ختم القرآن لم يستحسنها بعض المشائخ وقال الفقيه ابو الليث هذا شيء إستحسنه أهل القرآن وأئمة الأمصار فلا بأس به إلا ان يكون الختم في المكتوبة فلانزيد على مرة (غنية المستملي ص٤٢٤). ظفير

(٣) ثم هم مخيرون في حالة الجلوس إن شاءوا اسبحوا وإن شاءوا قعدوا ساكتين الخ (عالمگيري کشوري ج١ ص ١١٤، ط. ماجدية ج١ ص١١٥). ظفير

(٤) وهى سنة للرجال والنساء جميعا ونفس التراويح سنة على الأعيان (عالمگيري کشوري ج١ ص١١٤، ط. ماجدية ج١ ص١١٦). ظفير

لمونځ په رمضان او غير رمضان كي يوولس ركعته وو، لكه څنګه چي دحضرت عائشي (رضى الله عنها) دحديث شريف څخه ثابته ده، تراويح او نور تول په دي كي داخل دي، دويمه ډله وايي چي تراويح ځانته لمونځ دى، وتر او تهجد نه دى، ځكه نو شل ركعته كول په كاردي په دي دواړو خبروكي دكمي ډلي خبره حقه او سمه ده؟

جواب: يوولس ركعته چي دحضرت عائشي صديقي (رضى الله عنها) په حديث كي راغلي دي هغه دتهجدو او وترو لمونځ دى لكه څنګه چي دغير رمضان لفظ پردي باندي يوه ښكاره قرينه ده ځكه چي په غير رمضان كي تراويح نه كيږي، تراويح شل ركعته دي، اود صحابه وو ﷺ اجماع پردي باندي ده قال في الدر المختار قوله عشرون ركعة هو قول الجمهور وعمل الناس شرقا وغربا ([1]) دامام مالك ﷫ په مؤطا كي دا حديث موجود دى، حدثنا مالك عن يزيد بن رومان أنه قال كان الناس يقومون في زمان عمر بن الخطاب ﷺ في رمضان بثلث وعشرين ركعة قوله بثلث وعشرين ركعة قال البيهقي والثلث هو الوتر ولا ينافيه الرواية السابقة فانه وقع اولا ثم إستقر الأمر على العشرين فروى البيهقي باسناد صحيح أنهم يقومون في عهد عمر بعشرين ركعة وفي عهد عثمان وعلى مثله ([2]). فقط

دتراويحو حديث: **سوال**: (١٨٢٣) ابن خزيمه او ابن حبان چي كم حديث په خپلو صحيحينو كي دجابر بن عبد الله په روايت راوړى دى: قال صلى بنا رسول الله صلى الله عليه وسلم في شهر رمضان ثمان ركعات واوتر. الحديث، او غير مقلدين دا خپل حجت ګڼي نو ددي حديث داسناد په هكله په پوره توګه دجرحي او قدحي ليكنه وكړى؟

جواب: دابن خزيمه او ابن حبان صحيحين دلته موجود نسته چي هلته ددوى سند وكتل سي، ددي روايت توجيه محققينو عالمانو ليكلي ده، هغه دلته رانقل كوم، په فتح القدير كي دي: قدمنا في باب النوافل عن ابي شلمة ابن عبدالرحمن سألت عائشة كيف كانت صلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم في رمضان فقالت ماكان يزيد في رمضان ولا في غيره على إحدى عشرة ركعة الحديث إلى أن قال نعم ثبتت العشرون من زمن عمر ﷺ في المؤطا عن يزيد بن رومان قال كان الناس يقومون في زمن عمر بن الخطاب بثلاث وعشرين ركعة وروى البيهقي في المعرفة عن السائب بن يزيد قال كنا نقوم في زمان عمر بن الخطاب بعشرين ركعة والوتر قال النووي في الخلاصة اسناده صحيح ([3])

([1]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ط.س. ج٢ ص٤٥. ظفير
([2]) غنية المستملى ص٣٨٨. ظفير
([3]) فتح القدير باب التراويح ص٤٠٧. ظفير

الخ نو معلومه سوه چي شل رکعته تراویح دخلفاء راشدینو سنت دي، او پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: علیکم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدین، ځکه دا ضروري ده چي دخلفاء راشدینو سنت معمول بها وګرځول سي. فقط

که یو حافظ په یوه اوني کي په یوه جومات کي قرآن کریم په تراویح کي ختم کړي او په بله اوني کي بیا په بل جومات کي ددې څه حکم دی؟ سوال: (١٨٢۴) ځیني حافظان په شپږو اوو ورځو کي قرآن کریم په یوه جومات کي په تراویحو کي ختم کړي، بیا په بل جومات کي دویم ختم په تراویحو کي اوروي دا صحیح دي اوکه نه؟ او ددویم جومات دخلګو تراویح کیږي اوکه نه؟ حافظان او ځیني عالمان دي ته جائز وایي، او ځیني وایي چي حافظ لره یو ختم سنت دی او دویم ختم یي نفل دی؟ او دمقتدي لپاره سنت دی، نو دسنت کوونکو لمونځ په نافل پسي نه کیږي ددي تحقیق ولیکئ.

جواب: په یوه جومات کي په شپږو اوو ورځو کي دقرآن کریم له ختمولو وروسته په بل جومات کي حافظانو ته ختم کول صحیح دی او ددویم جومات دخلګو تراویح صحیح کیږي، ځکه چي دتراویحو لمونځ په ټول رمضان کي سنت مؤکده دی نو په دویم جومات کي چي حافظ تراویح ورکړي هغه هم سنت مؤکده سوي، او دمقتدیانو تراویح هم سنت مؤکده دي ددوارو لمونځ یوسو، برسیره پردي په نفل کوونکي پسي سنت هم کیږي او دا شبهه چي دقرآن کریم ختم یوځل سنت مؤکده دی او دویم دریم ځل نفل دی بې ځایه ده ځکه چي لمونځ دامام سنت مؤکده دی دختم په نه سنت کیدلو سره خو لمونځ دسنت والي څخه نه وزي، او دمقتدیانو په لمانځه کي هیڅ کمی نه راځي لیکن غوره او بهتره په دي زمانه کي داده چي حافظ امام دي په رمضان کي له یوه ختم څخه ډیر نه کوي تر څو مقتدیانو ته ګرانه نه سي، کما في الدرالمختار لکن الإختیار الأفضل في زماننا قدر ما لا ینقل علیهم وفي الشامي ومنهم من استحب الختم في لیلة السابع والعشرین رجاء أن ینالوا لیلة القدر [1] الخ. فقط

په تراویحو کي چي ځیني ایاتونه سهوا پاته سي اوامام یي په دویمه، دریمه ورځ ووایي نوجائز دي اوکه نه؟ سوال: (١٨٢۵) په تراویحوکي چي امام ځیني ایاتونه اسهوا پریږدي، او په دویمه دریمه ورځ هغه په متفرق ډول پرله پسي ووایي دا جواز لري اوکه نه؟ او دپوره ختم ثواب به له کراهته سره وي اوکه له کراهته پرته؟ یو عالم وایي چي لوستونکي او اوریدونکي ته اګرکه دپوره ختم ثواب رسیږي خو ورسره به ګناه هم وي،

---

[1] رد المحتار ج١ ص٢٢٢ ، ط.س. ج٢ ص٤٧. ظفیر

ځکه چي دمثال په توګه دسورة مائدي اياتونه دسورة توبې سره وويل سول، دهغه دا وينا سمه ده اوکه نه؟

جواب: دپوره ختم ثواب به ورته ورسيږي، اوکله چي دا کار سهوا په هيره سره سوی، نو په دي کي هيڅ ګناه اوکراهت نسته. (١)

په نابالغ پسي تراويح کوونکي ګنهګار دي اوکه نه؟ **سوال**: (١٨٢٦) په نابالغ حافظ پسي تراويح کيږي اوکه نه؟ اوکه يې څوك په زور (اصرار) سره کوي نو هغه به ګناهګار وي اوکه نه؟

جواب: دصحيح مذهب موافق په نابالغ پسي تراويح او نور لمونځونه نه کيږي، څوك چي داسي کوي دهغه دتراويحو لمونځ ونه سو. *كذا في الدر المختار والشامي وغيرهما* (٢) فقط

آيا حافظ ته دتلو راتلو کرايه ورکول او ډوډۍ وربانـدي خوړل په معاوضه کـي داخل دي؟

سوال: (١٨٢٧) يو حافظ دشعبان په پای کي را وغوښتل سو، تولو خلګو چنده وکړه او دتلو راتلو واقعي کرايه يې ورکړه، او درمضان مبارك ګرده مياشت يې وربانـدي ښه او غوره خوراکونه وخوړل، نو په دي صورت کي دقرآن کريم اوريدل بلاعوضه سو اوکه دا صورت هم نا جائز دی، او هغه ته نوري زيات شی دختم په عوض کي نه ورکول کيږي، که چيري دا سي ونه کړل سي نو هغه حافظ ختم نه کوي؟

جواب: حافظ دبهر څخه راغوښتل او هغه ته دتلو راتلو کرايه ورکول او دهغه قرآن شريف دمعاوضي پرته اوريدل جائز او دثواب کاردی او هر کله چي هغه دبهر څخه راغلی او رابلل سوی ميلمه دی نو په هغه باندي ښه خوراکونه کول جائز دي او ثواب لري. فقط

دڅوارلسو ١۴ کالو په هلك پسي تراويح صحيح دي اوکه نه؟ **سوال**: (١٨٢٨) دڅوارلسو کلو په هلك پسي تراويح کول څنګه دي؟

جواب: دڅوارلسو کلو په هلك پسي فرائض او تراويح هيڅ صحيح نه دي صحيح دا ده چي ترڅو پوري هلك پوره دپنځلسو کالو نه سي په هغه پسي تراويح مه کوی، په هدايه شامي (٣) اونوروکي يې همدا ډول ليکلي دي (البته که چيري دڅوارلسو ١۴ کلو په عمر

---

(١) واذا غلط في القراءة في التراويح فترك سورة او اية وقرا مابعدها فالمستحب ان يقرأ المتروكة ثم المقروءة ليكون على الترتيب كذا في فتاوى قاضي خان (عالمګيري مصري ج١ ص١١٠، ط. ماجدية ج١ ص١١٨). ظ

(٢) ولا يصح إقتداء رجل بامرأة وخنثى وصبي مطلقا ولو في جنازة ونفل على الأصح قال في الهداية وفي التراويح والسنن المطلقة جوزه مشائخ بلخ ولم يجوزه مشائخنا ومنهم من حقق الخلاف في النفل المطلق بين ابي يوسف ومحمد والمختار أنه لا يجوز في الصلوات كلها (ردالمحتار ج١ ص٥۴١، ط. ماجدية ج١ ص٥٧٢).

(٣) ولايجوز للرجال أن يقتدوا بإمرأة اوصبي الخ وفي التراويح والسنن المطلقة جوزه مشأئخ بلخ ولم يجوزه مشائخنا =

كي دبالغ والي ننبي پيدا سوي وي او هغه ووايي چي زه بالغ يم نو په هغه پسى بيا صحيح دي. ظفير)

په تراويحو كي امام او سامع برابر درول څنګه دي او سامع ته اجرت وركول جائز دي اوكه نه؟ **سوال**: (١٨٦٩) په تراويحو كي كه امام ته دسامع اړتيا وي او كه نه وي دهغه په برابر دسامع درول څنګه دي او سامع ته اجرت وركول څنګه دي؟

جواب: كه چيري څه اړتيا وي دساري په توګه كه دليري څخه دسماع ښوونه دامام په فهم كي نه راځي نو بيا يې برابر درول صحيح دي او دضرورته پرته ښه نه دي، او سامع په اجرت باندي ټاكل هم ښه نه دي بلكه ناجائز دي ځكه چي دقرآن كريم په لوستلو او اوريدلو باندي اجرت اخستل حرام دي. فقط

دتراويحو دحديث په هكله پوښتنه: **سوال**: (١٨٧٠) عن السائب بن يزيد أن عمر بن الخطاب جمع الناس في رمضان على أبي بن كعب وعلى تميم الداري على إحدى وعشرين ركعة قال إبن عبدالبر هو محمول على أن الواحدة الوتر. دا حديث تاسو دعيني ددويم ټوك **٣٥٧** صفحي په حواله ليكلي دى، مهرباني وكړئ دا هم وليكئ چي په كمه عيني كي دي دهدايي په شرحه عيني كي او كه دبخاري په شرحه عيني كي او دكم چاپ په **٣٥٧** صفحه كي دي او دكمي مسئلې په بيان كي؟

جواب: عن السائب بن يزيد أن عمر ابن الخطاب (رضى الله عنه) جمع الناس في رمضان على أبى ابن كعب وعلى تميم الداري على إحدى وعشرين ركعة الخ قال إبن عبدالبر هو محمول على أن الواحدة للوتر. عيني شرح هدايه جلد خامس كتاب صلوة التراويح ص١٩١ مطبوعه يوسفي كي داسي نقل فرمايي: قال عبد البر في شرح المؤطا روى غير مالك في هذا الحديث احد وعشرون وهو الصحيح (فقط محمد ابراهيم مدرس مدرسه هذا)

تراويح سنت دي اوكه واحب يا نفل: **سوال**: (١٨٧١) دتراويحو لمونځ سنت مؤكده دى اوكه سنت يا نفل؟

جواب: قال في الدرالمختار التراويح سنة مؤكدة لمواظبة الخلفاء الراشدين الخ وفي الشامي وكيف لا وقد ثبت عنه ﷺ عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين عضوا عليها بالنواجذ كما رواه ابوداؤد [1] (ددي څخه څرګنده سوه چي تراويح سنت مؤكده دي. ظفير)

= إلخ والمختار أنه لايجوز في الصلوات كلها لأن نفل الصبي دون نفل البالغ الخ (هدايه باب الإمامة ج١ ص١١١). ظ

[1] رد المحتار باب الوتر والنوافل مبحث صلوة التراويح ج١ ص**٧٥٩**، ط.س. ج٢ ص**٤٣**. ظفير

چي څوک شل رکعته تراويح ومني، خو بيا کله ديارلس اوکله څلويښت کوي دی بـه ګنهګـار وي اوکه نه؟ سوال: (۱۸۷۲) که يو سړی دشلو رکعتـو تراريحـو دسنتوالي داعتقـاد سـره سره، کله يوولس، کله ديارلمس، اوکله يو څلويـښت رکعتـه کـوي نـو ايـا دی بـه ګنهګـار وي؟ او ايا دا ياده سوي شميره په حديثونو کي راغلي ده؟

جواب: تراويح شل رکعتـه سـنت مؤکـده دي، ددي خلاف کـوونکی دحنفيـانو پـه وړانـدي دسـنتو پريـښودونکی دی (۱) (او دسـنت څخـه خلاف کـول بـد دي (۲) او يـادي سـوي شميري په حديثونو کي راغلي دي ليکن دحنفيـانو پـه وړانـدي پرتولـو حديثونو بانـدي دپوره غور اوکتني وروسته همدا شل رکعتونـه غـوره ګڼـل سوي دي، او دحضرت عمر ﷺ په تحريك سره پردي باندي دصحابه کرامو رضوان الله علهيم اجمعين اجماع وسوه. والله اعلم. ظفير)

تولي تراويح په يوه سلام سره: سوال: (۱۸۷۳) ددين عالمان ددي مسئلي په هکله څه وايي زيـد وايـي چي ټـولي تـراويح پـه يـوه سـلام او يـوه تکبير سره روا دي او بکر وايي چي دسنت سره ناسمي او مکروه دي، او ددواړو سره دليلونه سته ؟

جواب: أقول وبالله التوفيق: دتراويحو په مسئله کي دبکر وينا حقه ده (۳) لکه څنګه چي په درمختارکي دي: فعلها بتسليمة فإن قعد لکل شفع صحت بکراهة وفـي الـشامي أی صحت عن الکل وتکره إن تعمد وهذا هو الصحيح الخ شامي ج۱ ص۰ ۷۲.

پاته سوي اياتونه په تراويحو کي څه وخت ووايي: سوال: (۱۸۷۴) زموږ په ملك کي حافظان په عمومي ډول بي علمه دي، هغوی داسي کوي چي په تراويحو کي دقرآن کريم دويلو په مهال چي سهوا په مينځ کي کم اياتونه يا پيښ، زبر اوزير پاته سي نو پـه بـل رکعـت کـي يا په راتلونکي شفعه کي هغه پاته سوي اياتونه وايي، ليکن په کمه شفعه کي چي دغـه اياتونه پاتـه سـوي وه هغـه بيـا نـه راګرځوي؟ اوس ددي خبري معلوميدل پکـار دي چي دآيـاتو پـه پاتـه کيـدلو سـره دمعنـی داوښـتلو پـه صـورت کـي چي دکـل لمانځـه فـساد لازميږي، نـو دلمانځـه اعـاده لازمـه ده اوکـه نـه؟ او کـه دمعنـی پـه بدليـدلو دنـه خبريـدلو دوجهي اعاده نه لازميږي؟

---

(۱) وهي عشرون رکعة بعشر تسليمات (درمختار) رهو قول الجمهور وعليه عمل الناس شرقا وغربا (ردالمحتـار بـاب الوتر والنوافل مبحث صلوة التراويح ج۱ ص۰ ۷۲، ط.س. ج۲ ص۴۵). ظفير

(۲) ترك السنة لا يوجب فسادا ولا سهوا بل إساءة لو عامدا، (درمختار) فتارکهـا يـستوجب إسـاءة أی التـضليل واللـوم (رد المحتار مطلب سنن الصلوة ج۱ ص۴۴۲، ط.س. ج۱ ص۴۷۴). ظفير

(۳) دسوال څخه ظاهره ده چي زيـد شـل رکعاتـه پـه يـوه سـلام سره بـلا کراهتـه جائز وايـي لـيکن دا صـحيح نـه ده بلکـه صحيح داده چي جائز مع الکراهة ده). جميل الرحمٰن

جواب: كه چيري دقرائت غلطي په داسي شفعه كي راغلي وي چي په هغه موقع كي پاته كيدل دفساد موجب وي نو ددغي شفعي راگرځول واجب دي، او كه چيري داسي غلطي وي چي هغه لمونځ ماتوونكي نه وي، نو دلمانځه بيا راگرځول ضروري نه دي بلكه لمونځ كيږي، نو په لمانځه كي داياتونو، يا دضمي فتحي او كسري په پاته كيدلو كي هم همدا حكم دى دساري په توگه په مينځ كي دځو اياتونو په پاته كيدلو سره په معنى كي بدلون رانغى نو دغه دوه ركعته صحيح دي يوازي دقرآن كريم دختم پوره كيدلو لپاره دي په بله شفعه كي دهغو اعاده وكړي، او همدا بس دي. فقط (وإذا غلط في القراءة في التراويح فترك سورة او آية وقرء ما بعدها فالمستحب له أن يقرأ المتروكة ثم المقروءة ليكون على الترتيب كذا في قاضي خان وإذا فسد الشفع وقد قرأ فيه لا يعتد بما قرأ فيه ويعيد القراءة ليحصل له الختم في الصلوة الجائزة الخ فتاوى عالمگيري ج۱ ص۱۱۰ مصري)

په تراويحو دقرآن كريم پر اورولو اجرت: **سوال**: (۱۸۷۵) [۱] خلگو زيد ته په تراويحو كي دقرآن كريم داورولو لپاره بلنه وركړه او دزيد دختم كولو وروسته اوريدونكو په خپل مينځ كي په چنده كولو سره دانگريزي سكي روپى هغه ته وركړي، او دا ډول وركړه په عرف كي رواج هم ده، خو دومره خبره وه چي دوركړي په مهالل يي ورته وويل چي دا ستاسو دبدلي وړ نه دي، او ددواړو لورو نيت يوازي دالله جل جلاله لپاره وو، ايا زيد ته ددي روپو اخيستل روادي اوكه نه؟ او اوريدونكو ته يي وركړه رواده اوكه نه؟

ديوي شپي دختم حكم: **سوال**: (۱۸۷۶) [۲] دقرآن كريم ختم په يوه شپه كي چي په عرف كي په ختم شبينه باندي شهرت لري دشريعت په رڼا كي څه حكم لري؟

جواب: قانون دادى چي دقرآن كريم په تلاوت او ختم باندي مزدوري او عوض اخستل حرام دي؟ او دتلاوت كوونكي او اوريدونكو ثواب له مينځه وړي، كما في الشامي كتاب الإجارة قال تاج الشريعة في شرح الهدايه أن القرآن بالأجرة لايستحق الثواب لا للميت ولا للقاري (إلى أن قال) والآخذ والمعطي آثمان الخ فاذا لم يكن للقاري ثواب لعدم النية الصحيحة فأين يصل الثواب إلى المستأجر (۱) الخ نو په پوښتل سوي صورت كي كه چيري دعرف موافق چي دښكاره شرط په ډول دى، قاري زيد داوريدونكو څخه دمال داخستلو اراده لرله اوداوريدونكو سره دمال دوركولو اراده وه، په دي صورت كي دفقهاؤ دڅرگندونو له مخي دزيد او اوريدونكو ثوابونه باطل سوه او

(۱) ردالمحتار كتاب الاجارة ج۵ ص۴۷، ط.س. ج۵ ص۵۲۲. ظفير

دقرآن شريف سنت ادا نه سو اوكه دقاري او اوريدونكو پـه زړه كـي دروپـو دوركـولـو او اخستلو نيت نـه وو، دختم وروسـتـه يـې يـواځې دالله درضـا دپـاره روپـي ورکـړي او هغـه ومنلي بيا كيداى سي چي جائز وي، فالعبرة لنية القاري والسامعين، قـال عليـه الـصلوة والسلام: إنما الأعمال بالنيات وإنما لإمرئ ما نوى. الحديث (رواه البخاري وغيره)

[٢] پـه درمختـار او رد المحتـاركي ويلـي دي: ويجتنـب المنكـرات هذرمـة القـواءة درمختـار قولـه: هذرمـة بفـتح الهـاء وسكون الـذال وفـتح الـراء سـرعة الكلام والقـراءة. قاموس شامي ج١ ص٧٢٣. ددي عبارت څخه څرګندہ سوه چي كه چيري ديوي شـپي پـه ختم كي قراءت دهذرمه حد تـه ورسيږي نـو مكروه ده، ځكـه چي هذرمـه قـراءت دوى لـه منكراتو څخه شمارلى دى. فقط

<u>يوازي تراويح به په زوره كوي اوكه په كراره؟</u> سوال: (١٨٧٧) سړي به تراويح پـه جمع سـره كوي اوكه ځان ځانته؟ كه يې ځانته كولي نو په زوره به يې وايي اوكه كرار؟

<u>ښځي دوترو جماعت كولاى سي اوكه نه؟</u> سوال: (١٨٧٨) ښځي دوترو جماعت وكړي اوكه نه؟

<u>له سنتو وروسته تراويح شروع كړي</u>: سوال: (١٨٧٩) په رمضان شريف كي كه چيري تراويح شروع سوي نو دوه ركعتـه سنت چي له فرضو وروسته دى هغه وكړي بيا په تراويحو كي ګډون وكړي اوكه هغه وروسته وكړي؟

<u>په يوه جومات كي دتراويحو دوهمه جمع</u>: سوال: (١٨٨٠) دتراويحو او وترو جماعت وسو اوس دويم جماعت وكړي اوكه نه؟

جواب: [١] والجماعة فيها سنة على الكفاية (درمختار باب التراويح) ويخير المنفرد في الجهر إن أدى (إلـى قولـه) كمتنفـل بالليـل منفـردا ص٥٥٢ (درمختـار ملخصاً) فـي فـصل القراءة، سړي دي په جمع سره كوي كه چيري يوسړى دجمع څخه پاتـه سي، او يـوازي لمونځ كوي، نوكه يې كرار وايي اوكه په زوره، دواړه صحيح دي خو په اواز سره ښه دي.

[٢] ښځي دي دوترو جماعت نه كـوي، (ويكـره تحريمـا جماعـة النـساء ولـو فـي التـراويح الخ (درمختار على الشامي ج١ ص٧٢٨) فقط

[٣] فرض او سنت دي وكړي بيا دي په تراويحو كي شامل سي فقط. (وقتهـا بعـد صـلوة العشاء قال الشامي ج١ ص٧٥٩). فقط

[٤] دوهم ځل دي په همدغه جومات كي تراويح په جمعه سره نه كوي. فقط (لو ترك (١)

(١) دليل ددي دادى چي په يوه جومات كي دتراويحوپه متعددو جماعتوسره هغه نوعيت بياراګرځي چي دهغه دختميدلو لپاره دوهم خليفه حضرت عمر فاروق ﷺ بيل بيل لمونځ كوونكي ديوه امام پـه اقتـداءكي را يـو =

الجماعة في الفرض لم يصلو التراويح جماعة (درمختار). جميل الرحمن

ايا په يوه سلام سره شل ركعته تراويح صحيح دي: **سوال**: (١٨٨١) شل ركعته تراويح په يوه سلام سره كول جواز لري او كه نه؟

جواب: شل ركعته تراويح په يوه سلام سره كول مكروه تحريمي دي (فلو فعلها بتسليمة فان قعد لكل شفع صحت بكراهة وإلا نابت عن شفع واحد. (شامي ج١ ص٢٢). جميل الرحمٰن

پنځم فصل

دتهجدو مسئلې

چي دچا څخه لمونځونه قضا سوي وي، دهغو قضا غوره ده او كه تهجد؟ سوال: (١٨٨٢) چي ديوه سړي لمونځونه ډير قضا سوي وي، هغه لره دتهجدو په وخت كي يا په نورو مناسبو وختونو كي تهجد كول او يا نور نوافل كول غوره دي او كه دقضا سوو لمونځونو قضايي راوړل؟

جواب: په درمختار كي دي: وقضاء الفرض والواجب والسنة فرض وواجب وسنة ([1]) يعني دفرضو قضايي راوړل فرض او دواجبو واجب او دسنتو سنت ده، حاصل داچي دعمري قضا دلمونځونو په ادا كولو كي ځنډ، سستي او ناراستي ښه نه ده، تر كمه حده چي كيداى سي او په كم وخت كي چي كيداى سي نو دفرضو او وترو قضاء دي ادا كړل سي، دا غوره خبره ده ([2]) ليكن دتهجدو لمونځ چي دهغه په قرآن كريم او احاديثو كي ډير فضيلت راغلى دى، لكه څنګه چي په صحيح مسلم كي دي: افضل الصلوة بعد الفريضة صلوة الليل ([3]) يعني له فرضو لمونځونو څخه وروسته دتهجدو لمونځ غوره

= ځاى كړي وه، عن عبد الرحمن بن عبدالقادر قال خرجت مع عمر بن الخطاب ليلة في رمضان إلى المسجد فإذا الناس اوزاع متفرقون يصلي الرجل لنفسه ويصلي الرجل بصلوته الرهط قال عمر إني أرى لو جمعت هؤلاء على قارئ واحد لكان أمثل ثم عزم بجمعهم على ابي بن كعب ﷺ، كبيري للحلبي ص٣٨٣. ددي څخه ښكاره ګنديږي چي په يوه جومات كي په متعددو جماعتو سره تراويح دعمر فاروق ﷺ دوينا سره سم له امثل طريقى څخه خلاف ده، وقال عليه الصلوة والسلام عليكم بسنتي وسنة خلفاء الراشدين المهديين تسمكوا بها وعضوا عليها بالنواجذ. (مشكوة بحواله ترمذي). جميل الرحمن

([1]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٢٨٠، ط.س. ج٢ ص٦٢. ظفير

([2]) وجميع اوقات العمر وقت للقضاء إلا الثلاثة المنهية (درمختار) وهى الطلوع والإستواء والغروب (رد المحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٢٨٠، ط.س. ج٢ ص٦٢). ظفير

([3]) په مشكوة كي داحمد دمسند څخه دا راويت په دي الفاظو منقول دى: افضل الصلوة بعد المفروضة صلوة في جوف الليل. رواه احمد (مشكوة باب التحريض في قيام الليل ص١١٠) او په ذكر سوو الفاظو سره وګورئ: رد المحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٦٢٠). ظفير

دی، نو ددي فضیلت اقتضاء خو همداده، چي دا دي هیڅکله نه پریښودل کیږی، او دا فضیلت له نوافلو پرته په دغه وخت کي دقضایي لمونځونو په ادا سره نه ترلاسه کیږي، قال في رد المحتار: أن التهجد لایحصل إلا بالتطوع فلو نام بعد صلوة العشاء ثم قام فصلی فوائت لایسمی تهجدا (١) (ص٥٠٥) یعني تهجد دیته وایي چي دماسختن دلمانځه وروسته دشپي په وروستنی برخه کي راکښیني او نوافل وکړي. نوکه یو څوك په دي وخت کي دنفلو پرځای خپل قضا سوی لمونځ وکړي، نو هغه ته تهجد نه ویل کیږي، یعني هغه اجر چي دتهجد دلمانځه دی هغه په دي لمانځه سره نه تر لاسه کیږي، نو په داسي صورت کي که ډیر نه سي کیدای نو لږ تر لږه دوه رکعته نفل خو کوئ، او دا دتهجد دلمانځه کمه درجه ده، قال في ردالمحتار وأقل التهجد رکعتان وأوسطه اربعة واکثره ثمان (٢) ص٥٠٥. فقط

دتهجدو په لمانځه کي مختلفي دعاګاني کله ولوستل سي؟ سوال: (١٨٨٣) په احادیثو کي مختلفي دعاګاني په تهجدو کي واردي دي، هغه دثناء څخه وروسته ویل کیږي اوکه له تکبیر تحریمه څخه مخکي؟

جواب: دغه دعاګاني له تکبیر تحریمه څخه مخکي لوستل ښایي. (٣) فقط

تهجد دماسختن دلمانځه وروسته او له وترو څخه مخکي کول څنګه دي؟ سوال: (١٨٨٤) کم سړی چي دشپي په آخر کي دتهجدو په کولو قادر نه وي نو هغه دماسختن دلمانځه وروسته تر وترو مخکي نوافل وکړي او که دوترو وروسته؟

جواب: دطبراني دحدیث الفاظ دادي: وما کان بعد صلوة العشاء فهو من اللیل (٤) دا روایت دوترومخکي او وروسته نوافلو ټولوته شامل دی، لیکن غوره قبل الوتردي. فقط

دتهجدو رکعتونه او قراءت: سوال: (١٨٨٥) زید دتهجدو لمونځ په اوږده قراءت سره په دي ډول کوي چي کله یوه پاره او کله دوې پاري کله دری پاري په یوه رکعت کي ووایي په نورو دریو رکعتو کي لنډ غوندي ایاتونه ووایي، او ختم یي کړي دا طریقه څنګه ده؟

(١) ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب في صلوة اللیل ج١ ص٧٤١، ط.س. ج٢ ص٢٤. ظفیر

(٢) ایضا ، ط.س. ج٢ ص٢٤. ظفیر

(٣) عن ابن عباس قال کان النبی ﷺ إذا قام من اللیل بتهجد قال اللهم لك الحمد انت قیم السموات الخ متفق علیه وعن عائشة رضي الله عنها قالت کان البی صلی الله علیه وسلم إذا قام من اللیل إفتتح صلوته فقال اللهم رب جبریل الخ (مشکوة باب ما یقول إذا قام من اللیل ص١٠٨). ظفیر

(٤) رد المحتار باب الوتر و النوافل مطلب في صلوة اللیل ج١ ص٧٤٠، ط.س. ج٢ ص٢٤. ددي حدیث درانقلولو وروسته علامه شامي لیکي: وهذا یفید أن هذه السنة تحصل بالتنفل بعد صلوة العشاء قبل النوم. ایضا. ظفیر

جواب: دتهجدو لمونځ اته رکعته کول غوره دي، او ښه داده چي قراءت په ټولو رکعتونو کي برابروالي ته ځيرمه وي اوکم صورت چي په سوال کي ياد سو هغه هم جائزدی. (١) فقط

په تهجدو په هر رکعت کي سورت اخلاص ويل ضروري نه دي: **سوال**: (١٨٨٦) دتهجدو په لمانځه کي سورت اخلاص يو ځای کول هر ځل فرض دي اوکه نه؟

جواب: جائز دي ليکن څه ضروري نه دي. فقط

په تهجدو کي په زوره قراءت: **سوال**: (١٨٨٧) دتهجدو په نفلونو کي قرآن مجيد په لوړ اوازسره ويلای سي اوکه نه؟

جواب: جائز اومستحب دی. (٢)

په تهجدو کي دلنډو او اوږد سورت لوستل: **سوال**: (١٨٨٨) دتهجدو په نفلوکي چي سورت اخلاص لوستل کيږي، په اول رکعت کي دولس ځله، په دويم کي يوولس ځله، په وار وار کميږي، نو په هر رکعت کي سورت مزمل ويل غوره دي، اوکه سورت اخلاص په ياد سوي ترتيب؟

جواب: په فرضو کي دسورت تکرارول مکروه ليکل سوي دي، اوپه نوافلو کي صحيح دي (٣) ليکن که لوی لوی سورتونه لکه سورت ياسين او سورت مزمل او نور ووايي نو دا اولی او بهتر دي. او په دي کي به ثواب ډير وي. فقط (٤)

دتهجدو وخت: **سوال**: (١٨٨٩) دتهجدو وخت تر څه وخته پوري وي؟

جواب: دتهجدو وخت دصبح صادق تر راختلو پوري وي. فقط (٥)

---

(١) وأقلها على ما في الجوهرة ثمان ولو جعله أثلاثا فالأوسط أفضل ولو انصافا فالأخير افضل (الدرالمختار) قيد بقوله علي ما في الجوهرة لأنه في الحاوي القدسي قال يصلي ما سهل عليه ولو ركعتين وسنة فيها ثمان ركعات بأربع تسليمات (رد المحتار باب الوتر والنوافل مطلب في صلوة الليل ج١ ص٧٤١، ط.س. ج٢ ص٢٥) ومن التعليل أن المنفرد يسوي بين الركعتين في الجميع إتفاقا شرح المنية (ردالمحتار فصل في القراءة ج١ ص٥٠٥، ط.س. ج١ ص٥٤٢). ظفير

(٢) ويخير المنفرد في الجهر الخ كمتنفل بالليل منفردا فلوأم جهر (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة ج١ ص٤٩٨، ط.س. ج١ ص٥٣٣). ظفير

(٣) لا بأس أن يقرأ سورة ويعيدها في الثانية الخ ولايكره في النفل شيئ من ذلك (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة ج١ ص٥١٠، ط.س. ج١ ص٥٤٢). ظفير

(٤) وعن عبدالله بن عمرو بن العاص قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من قام بعشر ايات لم يكتب من الغافلين ومن قام بمائة آية كتب من القانتين ومن قام بألف آية كتب من المقنطرين. رواه ابوداؤد (مشكوة باب صلوة الليل ص١٠٧). ظفير

(٥) وصلوة الليل الخ لو جعله اثلاثا فالأوسط افضل ولو أنصافا فالأخير افضل (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب في صلوة الليل ج١ ص٧٤٠، ط.س. ج٢ ص٢٤) عن عائشة ﵂ قالت =

دتهجدو څو رکعتونه غوره دي؟ سوال: (۱۸۹۰) په احاديثو کي دتهجدو لمونځ دپيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه که ډير وو نو لس رکعته ثابت دی، او دوترو سره کله ديارلس او کله لس اوکله نه رکعته (مشکوة شريف) کم سړی چي تهجد کوی هغه دي داتباع په غرض همدغه ډول کوي اوکه يوه شميره وټاکي؟

جواب: کله چي پيغمبر ﷺ ډير ځلي اته رکعته تهجد کړي دي او دری وتر، ځکه نو حنفي فقهاؤ په اتو رکعتونو باندي هميشه والی مستحب بللی دی، اوکه ګنجايش نه وي نو دوه يا څلور رکعته هم بس والی کوي. والتفصيل في الشامي (۱)

دتهجدو لمونځ په تياره کي: **سوال:** (۱۸۹۱) دتهجدو لمونځ په تياره کي کيږي اوکه نه؟

جواب: کيږي. (۲) فقط

دماسختن څخه وروسته سمدستي تهجد وکړل سي اوکه نه؟ سوال: (۱۸۹۲) که يو سړی دمجبوری له وجهي دا خيال وکړي چي زما سترګي به دتهجدو په وخت کي ويښي نه سي، ځکه نو دماسختن دلمانځه څخه وروسته تهجد وکړي، دهغه تهجد وسو اوکه نه؟

جواب: ديوه حديث شريف څخه دا څرګنديږي چي دماسخوتن دلمانځه وروسته چي کم نوافل وکړل سي هغه به دتهجدو دلمانځه څخه ګڼل کيږي، او دتهجدو ثواب به ورباندي حاصليږي، لکه څنګه چي په شامي کي دطبراني حديث را نقل کړی دی، وروی الطبراني مرفوعا لا بد من صلوة بليل ولو حلب شاة وما کان بعد صلوة العشاء فهو من الليل وهذا يفيد ان هذه السنة تحصل بالتنفل بعد صلوة العشاء قبل النوم (۳) الخ. فقط

دتهجدو رکعتونه بايد څومره اوږده وي: **سوال:** (۱۸۹۳) [۱] په حديث شريف کي دي: ثم صلى رکعتين وهما دون اللتين قبلها، الحديث مخکني دوه رکعته دوروستنيو څخه څومره اوږده وه، مثلا يوسړی په تهجد کي دوې پاري لوستل غواړي نو په هرو دوو رکعتونو کي څومره ووايي؟

دپيغمبر صلى الله عليه وسلم دقدمونو پړسوب: **سوال:** (۱۸۹۴) [۲] په حديث شريف کي دي چي پيغمبر صلى الله عليه وسلم دومره وخت ولاړ وو چي: تورمت قدماه. الحديث

= کان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي فيما بين أن يفرغ من صلوة العشاء إلى الفجر إحدى عشرة رکعة الخ (مشکوة باب صلوة الليل ص ۱۰۵ فصل اول). ظفير

(۱) وصلوة الليل اقلها على ما في الجوهرة ثمان (درمختار) قيد بقوله على مافي الجوهرة لأنه في الحاوي القدسي قال يصلي ما سهل عليه ولو رکعتين والسنة فيها ثمان رکعات باربع تسليمات (رد المحتار باب الوتر والنوافل مطلب في صلوة الليل ج۱ ص۶۴۱، ط.س. ج۲ ص۲۵). ظفير

(۲) دلمانځه لپاره رڼا ضروري نه ده پيغمبر صلى الله عليه وسلم په تياره کي هم لمونځ کوی. ظفير

(۳) ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب في صلاة الليل ج۱ ص۶۴۰، ط.س. ج۲ ص۲۴. ظفير

كله چي شمار دتهجدو اته ركعته وو نو دقراءت اندازه يي څومره وه چي پښي مباركي به يې پړسيدلي؟

په صحابه وو كي دتهجدو دقراءت مقدار: **سوال**: (١٨٩٥) [٣] په تهجدوكي قراءت دصحابه وو داثارو څخه څومره اندازه ثابت دي؟

ترتكبير تحريمه وروسته دعاګاني: **سوال**: (١٨٩٦) [۴] يو څو دعاګاني په حديثو كي منقولي دي چي پيغمبر صلى الله عليه وسلم به له تكبير تحريمه څخه وروسته ويلي لكه: إني وجهت وجهى الخ دا به داحنافو په وړاندي ترتكبير تحريمه وروسته وايي اوكه مخكي؟

دتهجدو په موقع به لومړي دوه ركعتونه دتهجدو وي او كه دتحية الوضوء؟ **سوال**: (١٨٩٧) [۵] دپيغمبر صلى الله عليه وسلم دتهجدو مخكني دوه لنډ ركعتونه چي راغلي دي هغه تحية الوضوء دي اوكه څه دي؟

دا دعا بايد كم ځاى ولوستل سي؟ **سوال**: (١٨٩٨) [٦] دعا: اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ فِيْ قَلْبِيْ نُوْرًا الخ منقوله ده دا دعا دتهجدو څخه مخكي ووايي اوكه وروسته اوكه دسهار ترسنتو وروسته؟

دا دعا په ولاړه ووايي اوكه په ناسته؟ **سوال**: (١٨٩٩) [٧] عن ابن عباس قال كان النبي ﷺ إذا قام من الليل يتهجد اللهم لك الحمد الخ دا دعا په ولاړه ووايي اوكه په ناسته؟

دپيغمبر ﷺ دپيروي په نيت سره تهجد كله لږ او كله ډير وكړل سي اوكه نه؟ **سوال**: (١٩٠٠) [٨] كم سړى چي تهجد دګران پيغمبر صلى الله عليه وسلم دتهجدو مطابق كول غواړي، نو هغه كله لس ركعته، كله اته ركعته، او كله شپږ، كله څلور وكړي، او كه روزانه اته ركعته وكړي؟

دتهجدو وخت: **سوال**: (١٩٠١) [٩] دتهجدو مينځني وخت كم دي؟

جواب: [١-٢] كله به ګران نبي كريم صلى الله عليه وسلم دتهجدو ركعتونه ډير اوږدول، څو څو پاري به يي په يوه ركعت كي لوستلي، (١) چي له همدي امله به يې پښي مباركي

(١) عن حذيفة أنه رأى النبى ﷺ يصلي من الليل وكان يقول الله اكبر ثلثا ذو الملك والملكوت والجبروت والكبرياء والعظمة ثم إستفتح فقرء البقرة ثم ركع فكان ركوعه نحو من قيامه فكان يقول في ركوعه سبحان ربي العظيم ثم رفع رأسه من الركوع فكان قيامه نحوا من ركوعه يقول لربي الحمد، فكان سجوده نحوا من قيامه فكان يقول في سجوده سبحان ربي الأعلى ثم رفع رأسه وكان يقعد في ما بين السجدتين نحوا من سجوده وكان يقول رب اغفر لي رب اغفر لى فصلى اربع ركعات قرأ فيهن البقرة و آل عمران والنساء والمائدة، او الأنعام شك شعبة رواه ابوداؤد (مشكوة باب صلوة الليل فصل ثاني ص١٠٧) ددي حديث شريف څخه اندازه لګيږي چي په تهجدو كي قراءت په دومره اوږدوالي سره وو چي دبقري څخه تر مائدي پوري لوستل به يې پكښي كول، والله اعلم

پړسيدلي، اوس كه څوك غواړي دوه سپاري په اتو ركعتونو كي ووايي نو اختيار لري كه په ټولو ركعتونو كي پاو پاو (ربع ربع) وايي او كه په اولنيو ركعتوكي لږ ډير وايي، اوپه ورستنيو كي كم وايي دا ټول جائز او سنت دي. فقط

[۳] هيڅ تحديد په دي كي منقول نه دی، (١) [۴] دتكبير تحريمي څخه مخكي. (٢)
[۵] دا احتمال هم سته. (٣) [۶] چي كم وخت يي ووايي هغه وخت غوره دی. [۷] چي كم وخت ولاړيږي هغه وخت دي ووايي. [۸] درسول الله صلى الله عليه وسلم ډير عادت اته ركعته كول وو، نور به يي دموقع موافق لږ او ډير كول. [۹] دشپي وروستنى برخه غوره ده. فقط

دتهجدو دلمانځه ركعتونه: **سوال**: (١٩٠٢) [١] دتهجدو دلمانځه دركعتونو لومړنى او وروستنى حد تر څومره پوري دی؟

دتهجدو ديري ښوولو نقصان څه دی؟ سوال: (١٩٠٣) [٢] چي دتهجدو لمونځ شروع كړي، اودسستي په وجه يې دوه څلور ورځي پريږدي، نو څه مالي يا جسمي تاوان به وي اوكه نه؟

دتهجدو لمونځ څرنګه ادا كړل سي؟ سوال: (١٩٠۴) [٣] دتهجدو دلمانځه دادا كولو طريقه څنګه ده؟ يعني دهغو لپاره كمه ځانګړي دعاده او كم خاص خاص سورتونه مقرر دي، موږ چي له قرآن كريم څخه كم سورتونه غواړو هغه لوستلای سو او كه نه؟

---

(١) وصلوة الليل أقلها على ما في الجوهرة: ثمان ولو جعله اثلاثا فالأوسط افضل ولو أنصافا فالأخير افضل، (درمختار) لو جعله اثلاثا الخ اى لو اراد أن يقوم ثلثه وينام ثلثيه فالثلث الأوسط افضل من طرفيه لأن الغفلة فيه اتم والعبادة فيه أثقل، وإن أراد ان يقوم نصفه وينام نصفه فقيام نصفه الأخير أفضل الخ (رد المحتار باب الوتر والنوافل مطلب صلوة الليل ج١ ص٧۴١-٧۴٢، ط.س. ج٢ ص٢۴) په قرآن شريف كي دي: يا ايها المزمل قم الليل إلا قليلا نصفه اوانقص منه قليلا او زد عليه ورتل القرآن ترتيلا. بيا دسورت په پای كي دي: إن ربك يعلم انك تقوم أدنى من ثلثي الليل ونصفه وثلثه (مزمل ١-٢) ددي اياتونو څخه معلومه سوه چي دتهجدو په لمانځه كي دپيغمبر صلى الله عليه وسلم قيام اوږد وو، چي نيمه شپه، يا دوه ثلثه يا يو ثلث به هغه مسلسل ولاړ وو، او دا دهغه ورځني معمول وو نو بيا په (حتى تورمت قدماه) باندي هيڅ اشكال باقي نه پاته كيږي. اوكله چي قيام اوږد وو نو ښكاره خبره ده چي قراءت هم اوږد وو، او همدا خبره وه هم لكه څنګه چي قرآن اعلان كړی، علم ان سيكون منكم مرضى وآخرون يضربون في الأرض يبتغون من فضل الله وآخرون يقاتلون في سبيل الله فاقرءوا ما تيسر منه. (مزمل:٢٠) يعني دومره قراءت دي ووايل سي چي اسان وي، والله اعلم. ظفير

(٢) وعن ابي يوسف أنه يضم إليه قوله إني وجهت إلى اخره الخ وما رواه محمول على التهجد الخ والأولى أن يأتي بالتوجه قبل التكبير (هدايه باب صفة الصلوة ج١ ص٩٧). ظفير

(٣) عن زيد بن خالد الجهنى أنه قال لأرمقن صلوة رسول الله ﷺ فصل ركعتين خفيفتين ثم ركعتين طويلتين الخ (مشكوة باب صلوة الليل ص١٠٧). ظفير

داشراق او نور لمونځونه: **سوال**: (**۱۹۰۵**) [۴] داشراق لمونځ، دڅاښت لمونځ، او داوابین لمونځ، ددي ټولو لمونځونو په نیت او ترتیب موږ پوه کړئ.

جواب: [۱] لږ ترلږه څلور رکعته او ډیر دولس رکعته په تهجدو کي مسنون دي، او په شامي کي یې لیکلي دي چي که چیري صرف دوه رکعته هم وکړي نو دتهجدو ثواب به ورته حاصل سي فقط. (۱)

[۲] چي تهجد پیل کړي او بیا یې پریږدي نو څه مالي نقصان نه ور اوړي او شرعًا ګنهګاریږي هم نه لیکن دعذر پرته دا ډول کړنه دمذمت وړ ده، او دیني او روحاني زیان په دي سره مینځ ته راځي. او جسماني نقصان یې دادی چي دچالاکي ځای سستي ونیسي. (۲)

[۳] دتهجدو لپاره شرعا دکم سورت خصوصیت نسته، ځینو بزرګانو چي کم سورتونه ښودلي یا لیکلي دي، هغه هیڅکله لازمي اوضروري نه دي، که یاد وي نو بدي یې نسته.

[۴] په اوابینو، اواشراق او څاښت ټولو کي یواځي دنفل لمانځه نیت کول کافي دي، دکم خاص لمونځ یا وخت نوم اخستل اړین او ضروري نه دي، (۳) او عوامو او ناخبرو ته اوږده اوږده نیتونه ښودل او دهغوی پریشانه کول ناپوهي ده او چي کم سورت ویل غواړي ودي وایي. کتبه اصغر حسین عفی عنه. الجواب صحیح. مهر

دتهجدو اته رکعته دي او که دوولس؟ **سوال**: (**۱۹۰۲**) یوه سړي دیوه مولوي څخه سوال وکړی چي ښاغلي دتهجدو دلمانځه څو رکعته دي، او دهغو ترتیب څنګه دی؟ مولوي صاحب ځواب ورکړی چي: دتهجدو لمونځ اته رکعته دی، نو پوښتونکي ورته وویل چي: په ځینو کتابونو کي یې دوولس رکعته ښودلي دي او عالمان هم ددوولسو رکعتو قائل دي، مولوي صاحب ور غبرګه کړه چي: دغه خلګ ناپوهان دي، او دا ټول کتابونه غلط دي، او ته داسلام څخه وتلی یې، نو ایا دتهجدو لمونځ دوولس رکعته دحدیث

(۱) قال الشامي أقول فيبقى القول بأن أقل التهجد ركعتان الخ ايضا في رسائل الأركان لبحر العلوم مولانا عبدالعلي رح ص۱۳۵، ردالمحتار ط.س. ج۲ ص۲۵ تحت حديث المسلم عن ابن عبدالله قال زعم البعض أن هذا نوع آخر لصلوته عليه السلام أن صلوة الليل اثنا عشر ركعة والوتر الخ، ط.س. ج۲ ص۲۵. ظفير

(۲) وايضا في الشامي ذكر في الحلية ايضا ما حاصله أنه يكره ترك تهجد إعتاده بلاعذر لقوله ﷺ لابن عمر يا عبد الله يا عبدالله لا تكن مثل فلان كان يقوم الليل ثم تركه. متفق عليه. شامي ج۱ ص۷۱۲ – ۷۱۷ ، ط.س. ج۲ ص۲۵. ظفير

(۳) وفي الكبيري المصلي إذا كان متنفلا سواء كان ذلك النفل سنة مؤكدة او غيرها يكفيه نية مطلق الصلوة ولا يشترط تعين ذلك النفل الخ كبيري ص۲۳۵. جميل الرحمن.

څخه ثابت دی او که نه؟ ددوولسو رکعتونو مجوزینو ته جاهلان ویل صحیح دي او که نه؟ او پوښتونکي ته د اسلام څخه خارج ویل جائز دي اوکه نه؟ دعدم جواز په تقدیر د اسلام څخه دخارج (یعني کافر) مصداق به څوك جوړيږي، او داکلمه به پرچا باندي را ګرځي او په دغه مولوي پسي لمونځ صحیح دی اوکه نه؟ او دوترو لمونځ یو رکعت ثابت دی اوکه نه؟ او دحضرت عائشي ﵂ ددي حدیث شریف څخه چي: أن النبی ﷺ لم یکن یوتر بانقص من سبع ولا باکثر من ثلث عشرة. رواه ابوداؤد. چي څوك وتر یو رکعت او تهجد دولس رکعته ثابتوي نو دا صحیح ده اوکه نه؟

جواب: دتهجدو په هکله روایتونه مختلف دي، لږ تر لږ دوه، او ډیر تر دوولسو پوري روایتونه راغلي دي، لیکن په اکثري طور سره دپیغمبر ﷺ تهجد اته رکعته وو، په همدي بناء باندي حنفي فقهاؤ لیکلي دي چي په تهجد کي سنت اته رکعته دي، په درمختار کي دي: وأقلها علی ما في الجوهرة ثمان الخ قال في رد المحتار في الحاوي القدسي قال یصلي ما یسهل علیه ولو رکعتین والسنة فیها ثمان رکعات بأربع تسلیمات وهذا بناء علی أن اقل تهجده ﷺ کان رکعتین وأن منتهاه کان ثمان رکعات اخذا مما في المبسوط السرخسي ([1]).

او حضرت قاضي ثناء الله ﵀ په ما لابد منه کي فرمایي: و نماز تهجد از چار رکعت کمتر نیامده، و از دوازده رکعت زیاده هم به ثبوت نه پیوسته الخ ([2]) نو دحدیثو دپلټني څخه څرګندیږي چي تر دوولسو رکعتو پوري په تهجدو کي ثابت دي، او ډیر اته رکعته دي نو ددوولسو رکعتو څخه انکار کول په خپله دقائل ناپوهي ده او بیا په دي باندي پوښتونکي ته دکفر اونورڅه نسبت کول بل جهالت دی، او سخت معصیت دی چي دکفر بیره ده.

دشیخیئو په حدیث کي دي أیما رجل قال لأخیه کافر فقد باء بها أحدهما، رواه الشیخین عن ابن عمر ([3]) مرفوعا. اګرکه قائل ته دکفر په نسبت کولو کي به احتیاط کیږي دتاویل داحتمال په وجه، لیکن دهغه په فسق کي هیڅ شك نسته، او په فاسق پسي لمونځ مکروه دی، إلا أن یتوب. (مګرکه توبه وباسي) او په وترو کي ددرو رکعتو څخه کم نسته، همدا (خبره) صحیح او غوره ده، او همدا دحنفیانو مذهب دی، او په کومو روایتونو کي چي یو رکعت دوترو وارد دی، دهغه تاویل کړل سوی دی، کما هو

([1]) رد المحتار باب الوتر والنوافل مطلب في صلوة اللیل ج١ ص٢٤٠ – ٢٤١، ط.س. ج٢ ص٢٥. ظفیر

([2]) ما لابد منه مطبوعه کتب خانه رحیمیه فصل نوافل ص٢٨. ظفیر

([3]) مشکوة باب حفظ اللسان والغیبة والشتم فصل اول ص٤١١. ظفیر

المعووف عند العلماء. ترمذي، ابوداؤد او نسائي. سألنا عائشة بأی شئ كان يوتر رسول الله صلى الله عليه وسلم قالت كان يقرأ في الأولى سبح إسم ربك الأعلى وفي الثانية بقل يا أيها الكافوون وفي الثالثة بقل هو الله أحد و المعوذتين. (١)

او په ځينو روايتونو كي معوذتين ذكر نه دي، او په يوه ركعت دوتر كولو دنه جواز دلائل دمنيي په شرحه او په نورو كتابونو كي سپړل سوي دي، نهی عن البتيراء په متعددو طرقو ثابته ده، په دي ځای كي ډير تفصيل نه سي كيدای. فقط

دتهجدو دلمانځه وخت: **سوال**: (١٩٠٧) دتهجدو دلمانځه وخت دنيمي شپي څخه وروسته دی اوكه مخكي، لكه څنګه چي د (اوانقص منه قليلا، او زد عليه) دآيت څخه معلوميږي، اوكه په دواړو وختونوكي جائز دي، دجواز په تقدير غوره والی كم وخت لري؟

جواب: دماسخوتن دلمانځه وروسته چي كم نوافل كيږي هغه صلوة الليل دي، او په تهجدوكي داخل دي كما في الشامي وماكان بعد صلوة العشاء فهو من الليل وهو يفيد أن هذه السنة تحصل بالتنفل بعد العشاء قبل النوم الخ قلت قد صرح بذلك في الحلية (٢) الخ. او دتهجدو غوره وخت دشپي وروستنی برخه ده، لكه څنګه چي داحاديثو څخه ښكاريږي. فقط والله أعلم.

دتهجدو قضاء: **سوال**: (١٩٠٨) كه چيري دتهجدو لمونځ قضا سي نو دهغو قضا را ګرځول دورځی ددوولسو بجو څخه مخكي صحيح دي اوكه نه؟

جواب: دتهجدو دلمانځه قضا نسته، ليكن دغرمي څخه مخكي كول يی ښه دي. (٣) فقط

كه دتهجدو لمونځ په جمع سره وكړل سي څه حكم يی دی؟ **سوال**: (١٩٠٩) كه چيري دتهجدو لمونځ دماسختن تر جمعي وروسته دسنتو او وترو په مينځ كي ادا كړي، دوولس ركعته يا اته ركعته يا شپږ يا څلور، او ډير وګړي دتهجدو دلمانځه شوقيان وي، كه دا لمونځ په جمعه سره وكړي، او يا يي دشپي په وروستنۍ برخه كي په جمع سره وكړي نوڅه ستونزه او ګناه خوبه پكښي نه وي، ديو شمير معتبرو ذريعو څخه اوريدل سوي دي چي ښاغلي مولانا ګنګوهي (رحمه الله) ليكلي دي چي كه دا لمونځ په جماعت سره وكړي نو څه بدي پكښي نسته، بلكه له مستحباتو څخه دی؟

---

(١) مشكوة باب الوتر ص١١٢. ظفير

(٢) رد المحتار باب الوتر والنوافل مطلب في صلوة الليل ج١ ص٦٤٠، ط.س. ج٢ ص٢٤. ظفير

(٣) وعن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من نام عن حزبه او عن شيء منه فقرأه فيما بين صلوة الفجر وصلوة الظهر كتب له كأنما قرء من الليل. رواه مسلم (مشكوة باب القصد في العمل ص١١٠). ظفير

جواب: داحاديثو څخه داسي څرګندیږي، چي که چیري دماسختن له لمانځه وروسته له خوب څخه مخکي دتهجدو نوافل وکړل سي، نو دتهجدو ثواب به حاصلیږي، وهذا يفيد أن هذه السنة تحصل بالتنفل بعد صلوة العشاء قبل النوم ([1]) او تهجد په جمعه سره ادا کول مکروه دي، که په تداعي یعني دخلګو په رابللو سره وي، په درمختارکي دي: أي يكره ذلك لو على سبيل التداعي بأن يقتدي اربعة بواحد الخ ([2]) او حضرت مولانا ګنګوهي دتهجدو دجماعت جوازنه ورکوي، حضرت مولانا به ددي څخه منعه کوله، (او شيخ الإسلام حضرت مدني رحمه الله به دیته جائز ویل لیکن یواځي په رمضان کي دکال په نورو برخوکي نه، او په رمضان کي دهغوی په همدي باندي عمل وو. ظفير)

شپږم فصل

دصلوة تسبيح مسائل

په صلوة تسبيح کي دتسبيح وخت: **سوال**: (١٩١٠) دصلوة التسبيح په اولني اودريم رکعت کي به تسبيح کم وخت وایي، دشوافعو په نزد خو داستراحت په ناسته کي ویل کیږي دحنفیانو په نزد څه وخت ویل کیږي، او غوره قول کم یو دی؟

جواب: همدا غوره او معمول به خبره ده چي کنبیني او تسبیح ووایي، بیا دي پورته سي، دفاتحي اوسورت څخه وروسته دي ١٥ پنځه لس واره تسبیح ووایي. ([3])

دصلوة التسبيح جماعت مکروه دی: **سوال**: (١٩١١) دصلوة التسبيح جماعت صحيح دی او که نه؟

جواب: دنوافلو جماعت که هغه صلوة التسبيح وي او که نور نوافل وي په تداعي سره يي جمع کول مکروه ده. ([4]) فقط

دصلوة التسبيح ثواب: **سوال**: (١٩١٢) [١] دصلوة التسبيح ثواب لکه څنګه چي رسول الله صلى الله عليه وسلم خپل اکا حضرت عباس (رضى الله عنه) ته فرمایلی وه، نورو امتیانو ته به هم هغه ډول ثواب رسیږي او که نه؟

په صلوة التسبيح کي سهو: **سوال**: (١٩١٣) [٢] که چیري په صلوة التسبيح کي سهوه وسي

([1]) رد المحتار مطلب في صلوة الليل ج١ ص٢٤٠، ط.س. ج٢ ص٢٤. ظفير

([2]) الدر المختار على هامش ردالمحتار مطلب في كراهية الإقتداء في النفل ج١ ص٢٢٣، ط.س. ج٢ ص٢٨. ظ

([3]) فبعد إنشاء خمسة عشر مرة ثم بعد القراءة وفي ركوعه والرفع منه الخ وقال إنها المختار من الروايتين و الرواية الثانية أن يقتصر في القيام على خمسة عشر مرة بعد القراءة (ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب في صلوة التسبيح ج١ ص٢٤٣، ط.س. ج٢ ص٢٧). ظفير

([4]) ولا يصلي الوتر ولا التطوع بجماعة خارج رمضان أى يكره ذلك لو على سبيل التداعي أن يقتدي اربعة بواحد (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٢٣، ط.س. ج٢ ص٢٨). ظفير

نو سبحان الله والحمد لله به په سجده سهوه كي وايي او كه به سبحان ربي الأعلى وايي، په قيام كي سبحان رب الأعلى الخ ۲۵ ځله ووايي او كه پنځه لس ځله، كه يې په ولاړه كي ۲۵ ځله ووايي نو ددوهمي سجدي وروسته به يي نه وايي دا صحيح دي اوكه نه؟

جواب: [١-٢] په حديث شريف كي دي: إنما الأعمال بالنيات الخ ولكل إمرئ ما نوى. الحديث (١) نو دثواب مدار پرنيت باندي دى، كه چيري څوك صلوة تسبيح لوجه الله په پاك نيت سره وكړي نو اوس به هم دومره ثواب ورباندي حاصليږي لكه چي پيغمبر ﷺ حضرت عباس ﷺ ته دښووني په مهال فرمايلى وه هغه دهغوى ځانګړتيا نه وه، لكه څنګه چي دپيغمبر صلى الله عليه وسلم دنورو دعاګانو ښووني او دهغو دثوابونو زيري عام وو، په سجده كي دي سبحان ربِّي الأعلى وايي، اوپه قيام كي دي پنځلس ځلي سبحان الله الخ (٢) وايي. حاصل داده چي صلوة تسبيح خو فرض او واجب نه دي، ليكن كه يې څوك كوي نو په هغه طريقه دي كوي كمه چي دسلفو څخه منقوله ده، دخپله ځانه په دي كي طريقه جوړول صحيح نه دي. فقط

درمضان په وروستني جمعه كي دصلوة تسبيح په جَمع سره دكولو ثبوت سته؟ سوال: (١٩١۴) درمضان شريف په اخرني جمعه كي ځيني خلګ صلوة تسبيح په جَمع سره كوي، په دي هكله شرعا څه حكم دى، امام دا وايي چي بي علمه خلګ تسبيح نسي كولاى، ځكه به نو هغوى ته دامام په متابعت كي ثواب حاصل سي، اعتبارا بصلوة الكسوف والخسوف والإستسقاء.

جواب: ددي څه اصل نسته، او په دي سره دفوت سوو لمونځونو كفاره نه كيږي، او دامام خيال هم غلط دى دبدعت ارتكاب په دي خيال سره صحيح نه دى. فقط

تسبيح معروفه كم كم وخت بايد ولوستل سي؟ سوال: (١٩١۵) په صلوة التسبيح كي تسبيح معروفه پنځلس ځله دقراءت څخه مخكي او لس ځلي دقراءت څخه وروسته، په شامي كي منقول دي، او په حديث شريف كي ددوهمي سجدي څخه وروسته لس ځلي وارد دي، دحنفيانو په نزد په كم باندي عمل دى، اوكه يې دسجدي څخه وروسته وايي نو دتكبير ويلو څخه وروسته دي لوستل وكړي بيا دي ودريږي اوكه څنګه؟

جواب: شامي دواړه صورتونه ليكلي دي، او دواړه منقول دي، ليكن غوره هغه صورت معلوميږي چي دمشهورو احاديثو سره موافق دى، چي دقراءت څخه وروسته دي

---

(١) مشكوة قبيل كتاب الإيمان. ظفير

(٢) الرواية الثانية أن يقتصر في القيام على خمسة عشرة مرة بعد القراءة (رد المحتار باب الوتر والنوافل مطلب صلوة التسبيح ج١ ص٦۴٣، ط.س. ج٢ ص٢٧). ظفير

پنځلس ځلي، او ددويمي سجدي څخه دپاڅيدلو وروسته دي لس ځلي ياده سوي تسبيح ووايي، بيا دي پورته سي. فقط (١)

دصلوة تسبيح په قومه کي دي لاسونه ايله ولري: سوال: (١٩١٦) دصلوة تسبيح په قومه کي لاسونه تړلي ولري اوکه يې ايله وساتي؟

جواب: ايله ساتل يې معمول به دي. فقط

صلوة التبييح ځلور رکعته په يوه سلام سره اوکه په دوو سره؟ سوال: (١٩١٧) صلوة التسبيح ځلور رکعته په يوه سلام سره کول اولی دي، او که په دوو سلامونو سره اوکه چيري تسبيحات دلسو پرځای په هيره سره پنځلس ځله ووايي نو سجده سهوه به لازمه سي اوکه نه؟

جواب: په صلوة التسبيح کي که ددوو رکعتونو نيت کوي او که دځلورو په دواړه ډوله جائز دي که يي دځلورو رکعتو نيت وي نو په منځنی قعده کي دي درود شريف وايي او تسبيحات که دلسو پرځای پنځه لس ووايي نو سجده سهوه نه لازميږي. فقط

که تسبيحات ورڅخه په يوه ځای کي هير سي نو په بل ځای کي يې لوستلای سي؟ سوال: (١٩١٨) که په صلوة التسبيح کي ديوه ځای تسبيحات ورڅخه هير سوه اوبل رکن ته په تکبير ويلو سره ولاړی او په دغه رکن کي يې ډبل تسبيحات وويل نو سجده سهوه لازميږي او که نه؟

جواب: په دي کي څه ستونزه نسته او سجده سهوه نه لازميږي. فقط

نهم باب

دفرضو دنيولو په بيان کي
په جمع کي شريکيدل

دفرضو داقامت په مهال ددې حکم څه وجه دچې منفرد دي دفرضو نيت مات کړي خو دسنتو او نفلو نيت دي نه ماتوي؟ سوال: (١٩١٩) يوه سړي په خپله رکن الدين نومي رساله کي دعالمګييري په حواله ليکلي دي چي که څوك دمانبام يا سهار فرض ځانته کوي، او ددويم رکعت دسجدي څخه مخکي جمعه ودريږی، نو لمونځ دي مات کړي، او په جمعه کي دي شامل سي اوس شبهه دا ده چي جمعه سنت ده او داعمالو دباطلولو څخه په قرآن

---

(١) عن ابن عباس (رضى الله عنه) أن النبي ﷺ قاذل للعباس بن عبدالمطلب ياعباس ياعماه الا اعطيك الخ إذا أنت فعلت ذلك غفر الله لك ذنبك الخ، أن تصلي اربع ركعات تقرأ في كل ركعة فاتحة الكتاب وسورة فإذا فرغت من القرآءة في أول ركعة وأنت قائم قلت سبحان الله والحمد لله الخ خمس عشرة مرة ثم تركع فتقولها وانت راكع عشر ثم ترفع رأسك من الركوع فتقولها الخ. (مشكوة ص١١٧. باب صلوة التسبيح). ظفير

کريم کي نهی راغلي ده او دسهار دسنتو په هکله يې ليکلي دي چي ترڅو پوري دآخري قعدي دنيولو هيله وي نو سنت دي نه ماتوي او دڅلورو رکعتو سنتو په هکله يې ليکلي دي چي که چيري په دريم رکعت کي جمعه ودريده نو څلور رکعته به پوره کوي او بيابه په جمعه کي شريکيږي نو شبهه داده چي په دي مسئلو کي سنتو ته پرفرضو غوره والی ولي حاصل دی چي فرض ماتيږي اوسنت نه ماتيږي؟

جواب: کله چي دعمل دا ابطال داکمال لپاره دی، ځکه نو جائز دی او ممنوع نه دی بلکه غوره او دثواب کار دی (١) اودسهار په سنتوکي دا مسئله هم ده چي که دوروستنی قعدي دنيولو هيله وي نو هم دي سنت پوره کړي، بيا دي په جمعه کي شريك سي ترڅو ثواب هم ورته حاصل سي او سنت هم ادا سي (٢) غرض داچي يادي سوي مسئلي صحيح دي. فقط (٣)

داقامت ويل کيدلو وروسته امام ته ډير وخت دريدل او بيا تکبير تحريمه ويل څنګه دي؟

سوال: (١٩٢٠) يوه سړي دماپښين دسنتو نيت وتړی يواځي يو رکعت يې کړی وو چي تکبير وويل سو ترڅو پوري چي ددغه سړي څلور رکعته پوره سوي نه وه امام دلمونځ ځای ته نه تلی کله چي هغه څلور سره رکعتونه پوره کړل نوامام دلمونځ ځای ته ورسيدی او په اول تکبير سره لمونځ ادا کړل سو، دا لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ وسو او دتکبير دبيا راګرځولو اړتيا نسته کما في الدر المختار صلی السنة بعد الإقامة او حضر الإمام بعدها لا يعيدها. بزازيه. (٤) فقط

---

(١) والقطع وإن کان ابطالا للعمل وهو منهی لقوله تعالی: ولا تبطلوا أعمالکم، والإبطال بقصد الإکمال لايکون ابطالا. (شرح وقايه باب إدراك الفريضة ج١ ص٢٠٩). ظفير

(٢) وإذا خاف فوت رکعتی الفجر لإشتغاله بسنتها ترك لکون الجماعة اکمل وإلا بأن رجا إدراك رکعة في ظاهر المذهب وقيل التشهد واعتمده المصنف والشرنبلالي تبعا للبحر لکن ضعفه في النهر لا يترکها بل يصلي عند باب المسجد إن وجد مکانا الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب ادراك الفريضة ج١ ص٢٧٠، ط.س. ج٢ ص٥٦). ظفير

(٣) په پوښتنه کي چي کم اشکال دسنتو په ماتولو دی دهغه جواب دا ډول کيږي چي که چيري فرض مات کړي نو بيرته به يې دامام سره ادا کړي نو دهغو ابطال للاکمال سو او سنت داسي نه دي چي هغه پريږدي نو بيا به يې نه کوي بلکه فرض به کوي، نو دا ابطال للاکمال نه سو لهذا دنه ماتولو په صورت کي به سنت هم ادا سي او دفرضو فضيلت به هم حاصل کړي: والشارع في النفل لا يقطع مطلقا ويتمه رکعتين وکذا سنة الظهر وسنة الجمعة إذا أقيمت او خطب الإمام يتمها اربعا علی القول الراجح لأنها صلوة واحدة وليس القطع للإکمال بل للإبطال خلافا لما رجحه الکمال (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب إدراك الفريضة ج١ ص٦٢٨، ط.س. ج٢ ص٥٣). ظفير

(٤) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأذان ج١ ص٣٧١، ط.س. ج٢ ص٤٠٠. ظفير

په کمو وجوهو سره لمونځ ماتولای سي؟ سوال: (۱۹۲۱) انسان دکمو کمو عذرونو له امله دګناه پرته خپل لمونځ ماتولای سي؟

جواب: په درمختار باب ادراك الفريضه کي يې ددي تفصيل کړی دی ([1]) هغه وګورئ، اوکه چيري يوځانګړی صورت مخ ته راغلي وي نو دهغه سوال وکړئ، چي په داسي صورت کي لمونځ ماتول صحيح دي اوکه نه؟ په درمختارکي دا هم دي چي دډوبيدونکي او سوزيدونکي دژغورلو لپاره لمونځ ماتول واجب دي، اوکه ديوه درهم زيان وراوړي نو لمونځ ماتول روا دی واجب نه دي، او په شامي کي يې کليه قاعده دا ليکلي ده: إن القطع يكون حراما ومباحا ومستحبا وواجبا فالحرام لغير عذر والمباح إذا خاف فوت مال والمستحب القطع للإكمال والواجب لإحياء نفس. الخ ([2]).

جمعه پرېښوول اوبل جوماټ ته ددي دپاره تلل چي پوره جمع ونيسم څنګه دي؟ سوال: (۱۹۲۲) يو سړی جوماټ ته راغلی جمعه ولاړه وه، نو دغه سړی په دي خيال باندي بل جوماټ ته ولاړی چي هلته به پوره جمعه ونيسم او يو سړی په وروستی قعده کي راغی او په ياد سوي خيال بل جوماټ ته ولاړی دا تلل جائز دي اوکه نه؟

جواب: په همدغه جوماټ کي په جمعه کي شريکيدل دهغوی لپاره غوره دي. ([3]) فقط

چي دسهار سنت دفرضو مخکي ونه کړل سي نو بيا هغه کله ادا کړي؟ سوال: (۱۹۲۳) کم سړی چي دسهار په جمع کي شامل سو، او سنت يې ونه کړل هغه له فرضو وروسته سنت وکړي او که دلمر ختلو وروسته يې وکړي؟

جواب: دغه سړی دي دفرضو وروسته او دلمر ختلو څخه مخکي سنت نه کوي، ځکه چي دامکروه دي که يې کوي نو دلمر دختلو څخه وروسته دي دزوال څخه مخکي وکړي، دا غوره دي. کما في الشامي: وأما إذا فاتت وحدها فلا تقضي قبل طلوع الشمس بالإجماع

---

[1] يقطعها لعذر احراز الجماعة كما لو ندت دابة او فار قدرها او خاف ضياع درهم من ماله او كان في النفل فجيئ بجنازة وخاف فوتها قطعه لامكان قضائه ويجب القطع لنحو انجاء غريق او حريق ولو دعاه ابويه في الفرض لا يجيبه إلا أن يستغيث به وفي النفل إن علم أنه في الصلاة فدعاه لا يجيبه إلا إجابة قائما لأن القعود مشروط للتحلل وهذا قطع لا تحلل ويكتفي بتسليمة واحدة هو الأصح. (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب إدراك الفريضة ج۱ ص۶۲۲، ط.س. ج۲ ص۵۱). ظفير

[2] ردالمحتار باب إدراك الفريضه ج۱ ص۶۲۷، ط.س. ج۲ ص۵۲. ظفير

[3] وكذا لو فاتت أحدهم تكبيرة الأفتتاح او ركعة او ركعتان ويمكنه إدراكها في غيره لا يذهب إليه لانه صار محرزا فضيلة الجماعة في مسجده فلايترك حقه (غنية المستملي فصل في احكام المسجد ص۵۲۵) وكره تحريما للنهي خروج من لم يصل من مسجد أذن فيه إلا لمن ينتظم به أمر جماعة أخرى ولمن صلى الظهر والعشاء وحده مرة فلا يكره خروجه كل تركه عند الشروع في الإقامة فيكره لمخالفة الجماعة بلا عذر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب إدراك الفريضة ج۱ ص۶۲۸ – ۶۲۹، ط.س. ج۲ ص۵۴). ظفير

لكراهة النفل بعد الصبح وأما بعد طلوع الشمس فكذلك عندهما وقال محمد أحب أن يقضيها إلى الزوال (١) الخ شامي ج١ ص٤٨٢.

يو ركعت يې كړې وو چې دماپښين جمع ودريده ه نو دوهم ركعت دې وكړې او په جمع كې دې شريک سې: **سوال:** (١٩٢٤) يو سړى دماپښين په مهالې دجمعې څخه مخكې څلور ركعته كوي يو يا دوه ركعته يې كړي دي چې دفرضو جمع ودريده، نو دا سنت كوونكى به څه كوي، آيا دى به خپل لمونځ پوره كوي اوكه يې يو ركعت كړى وو دوهم به ورسره كوي او سلام به ګرځوي اوكه يې دوه ركعته كړي وه نو څلور به پوره كوي، اوكه به په هرحال كې

څلور سره پوره كوي اوكه به يې په هرحال كې پرېږدي اوپه جمع كې به ګډون كوي؟

جواب: كه يې دسنتو يو ركعت كړى وو نو دوه ركعته دي پوره كړي، او سلام دي وګرځوي په جمع كي دي ګډ سي؟ محققينو حنفيانو دي ته غوره او راجح ويلي دي، او بل قول چي هغه هم مفتى به دى په دي اړوند دادى چي په هرحال كي دي څلور ركعته سنت پوره كړي، ليكن محقق ابن همام لومړني قول ته راجح فرمايلي دي. كذا في الشامي (٢). فقط

دبل جومات امام ددې جومات دجمع په پرېښودلو سره تللاى سي اوكه نه؟ **سوال:** (١٩٢٥) يو سړى جومات ته په داسي وخت كي راغى چي جمعه كيده دغه سړي اودس وكړى او ولاړى په جمع كي شريك نه سو كله چي دى دبل جومات پايبند لمونځ كوونكى دى يوائې دى امام دى همدى مقتدي همدى مؤذن دى، په دي صورت كي څه حكم دى؟

جواب: هغه ته همدغسي كول په كار وو، دهغه په حق كي ددي جومات څخه تلل او ددي جومات په جمع كي نه شريكيدل مكروهه نه دي. (٣)

---

(١) رد المحتار باب إدراك الفريضة ج١ ص٢٧٢، ط.س. ج٢ ص٥٧. ظفير

(٢) والشارع في نفل لا يقطع مطلق ويتمه ركعتين وكذا سنة الظهر وسنة الجمعة إذا أقيمت او خطب الإمام يتمها اربعا على القول الراجح لأنها صلوة واحدة وليس القطع للإكمال بل للإبطال خلافا لما رجحه الكمال (درمختار) حيث قال وقيل يقطع على رأس الركعتين وهو الراجح لأنه يتمكن من قضائها بعض الفرض ولا إبطال في التسليمة على الركعتين فلا يفوت فرض الإستماع والأداء على الوجه الأكمل بلا سبب الخ (رد المحتار باب إدارك الفريضة ج١ ص٦٢٨، ط.س. ج٢ ص٥٣). ظفير

(٣) وكره تحريما للنهى خروج من لم يصل من مسجد اذن فيه إلا لمن ينتظم به أمر جماعة أخرى او كان الخروج لمسجد فيه ولم يصلوا فيه (درمختار) قوله إلا لمن ينتظم به أمر جماعة اخرى بان كان إماما او مؤذنا تتفرق الناس بغيبته الخ وظاهر الإطلاق أن له الخروج ولو عند الشروع في الإقامة (ردالمحتار باب إدارك الفريضة مطلب في كراهية الخروج من المسجد بعد الأذان ج١ ص٦٢٨، ط.س. ج٢ ص٥٤). ظفير

كه دسنتو دپيلولو سره سم جمع ودريږي نوځه به كوي؟ سوال: (١٩٢٦) يو سړى دجمع دريدو په وخت كي راسي اودسنتو نيت وكړي سمدستي اقامت وسي نوهغه په دوو ركعتوكي الحمد سورت او التحيات بالكل نه وايي، غالبا يوازي سبحان الله يا نور داسي څه به وايي، په هر حال سجده او ركوع وكړي سلام وګرځوي او دامام دالحمد دختميدلو مخكي په جمع كي شريك سي دومره زيات تيزوالى او تندي جائز ده او كه نه؟

جواب: په داسي وخت كي دا ضروري ده چي دوه ركعته وكړي، سلام وګرځوي او په جمع كي شريك سي اوكه چيري دجمعي دنيولو دپاره توندي او ګړون وكړي نو داهم وړ دي، ليكن دومره تيزوالى صحيح نه دى چي فرض قراءت او نور داسي مهم ركنونه پرېښودل سي. (١)

كه چيري څوک دنفلو په نيت سره دماسختن په جمع كي شريک سي نو آيا هغه به سنت او وتر هم بيا كوي؟ سوال: (١٩٢٧) يوځوك چي دماسختن لمونځ اداكړي اوبيا ويني چي جمع ودريده نو په هغه كي هم ګړون وكړي اوس به دى سنت او وتر هم كوي؟

جواب: سنت او وتر دي نه كوي (هغه يې مخكي ادا كړي دي او دادنفلو په حكم كي دي. ظفير)

كه دريل په خيال سره نيت مات كړي نوځه حكم دى او امام ته دلنډولو ووايي اوكه نه؟

سوال: (١٩٢٨) يوسړى دنجيب آباد داستيشن جومات ته دجمعي په ورځ راغى، او امام ته يې وويل چي موږ ديوي نيمي بجي په ريل ګاډي كي تلونكي يو ته مهرباني وكوه خطبه لنډه ووايه اوپه لمانځه كي قراءت لږ ووايه چي لمونځ پيل سو نو يو ركعت په ښه ډول وسو او په دويم ركعت كي امام قراءت شروع كړى وو چي نوموړي سړي ته دريل دراتلو خيال پيدا سو دغه سړي نيت مات كړى او بهر راووتى او ستيشن ته ولاړى او نورو ملګرو يې په ډاډ سره لمونځونه پوره كړه او په ريل كي سپاره سول، دامام څخه دلږ قراءت او لنډي خطبي غوښتنه كول او نيت ماتول څنګه دي؟

جواب: په داسي حالت كي چي په مقتديانو كي چاته بي اطمناني او سخت حاجت وي، نو امام ته په قراءت او خطبه كي تخفيف كول ډير ښه او مناسب دي. په حديث شريف كي دي چي امام ته په لمانځه كي تخفيف كول ښايي ځكه چي ځيني مقتديان حاجت

---

(١) والشارع في نفل لا يقطع مطلقا ويتمه ركعتين (درمختار) قوله مطلقا أي سواء قيد الأولى بسجدة اولا (ردالمحتار باب إدراك الفريضة ج١ ص٦٢٨) من فرائضها التى لاتصح بدونها التحريمة الخ ومنها القيام الخ ومنها القراءة الخ ومنها الركوع الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤١١، ط.س. ج٢ ص٤٤٢). ظفير

لرونكي وي، الحديث [١] نور دلمانځه دپيلولو وروسته دهغه دماتولو دا حكم دى چي كه چيري دڅلورو انو (څلور نيمو تولو سپينو زرو) نقصان كيدى يا كټو پرجوش راتله يا سپرلى تښتيده نو لمونځ ماتول صحيح دي، همدغه ډول كه دا رنګه بل څه نقصان او اړتيا پيښه سي، نو هم دلمانځه ماتول صحيح دي كذا في الدرالمختار. [٢]

دجمع په وخت كي دسهار پرسنتو باندي داعتراض جواب: **سوال**: (١٩٢٩) يو شخص اعتراض كوي چي حنفيان خلګ دسهار سنت سره له دې چي جمع ولاړه وي، ادا كوي، نو ددې څه جواب دى؟

جواب: دامام صاحب دمذهب موافق په حديث شريف اوقرآن كريم دواړو باندي عمل راځي په ځينو احاديثو كي دسهار پرسنتو ډير ټينګار راغلى، او دصحابه كرامو ﷺ عمل هم همداسي پاته سوى دى چي دفرضو دپيليدو وروسته هغوى سنت كړي دي او دسنتو دكولو وروسته په جمع كي شريك سوي دي، لكه څنګه چي دا ډول اثارپه كتابونوكي منقول دي، امام صاحب ﷺ په دې باندي عمل فرمايلى دى، بيا اعتراض او بد ويل فضول دي او غلطي ده. [٣] فقط

دماپښين څخه مخكي پاته سوي سنت به ترفرضو وروسته سمدستي كوي اوكه تر دوو ركعتو سنتو وروسته؟ **سوال**: (١٩٣٠) كم سړى چي دامام سره دماپښين په فرضوكي شريك سو اوسنت ورڅخه پاته سوه نودسنتو قضابه دفرضوسره پيوسته كوى اوكه ددوو ركعتو سنتو وروسته؟ كه په دې مسئله كي دفقهاؤ اختلاف وي نو غوره راجحه او اقوى ددوى په مينځ كي دچا خبره ده؟

جواب: كم سړى چي دماپښين په فرضوكي دامام سره شامل سو، نو څلور ركعته سنت دي مخكي وكړي او دوه ركعته وروسته ليكن فتح القدير ددې عكس ته ترجيح وركړي

---

[١] قال رسول الله ﷺ فأيكم ما صلى بالناس فليتجوز فإن فيهم الضعيف والكبير وذا الحاجة متفق عليه. (مشكوة باب ما على الإمام). ظفير

[٢] ويقطعها لعذر إحراز الجماعة الخ او خاف ضياع درهم من ماله (درمختار) ان القطع يكون حراما ومباحا ومستحبا وواجبا، فالحرام لغير عذر والمباح إذا خاف فوت مال (ردالمحتار باب إدراك الفريضة ج١ ص٦٢٢ - ٦٢٧، ط.س. ج٢ ص٥١). ظفير

[٣] عن عائشة رضي الله عنها قالت لم يكن النبي ﷺ على شيئ من النوافل أشد منه عاهدا على ركعتي الفجر رواه الشيخان وعنها عن النبى صلى الله عليه وسلم قال ركعتي الفجر خير من الدنيا وما فيها. رواه مسلم، (آثار السنن باب التطوع للصلوات الخمس) عن ابي هريرة ﷺ قال قال رسول الله ﷺ لا تدعوا ركعتي الفجر ولو طردتكم الخيل. رواه احمد وابوداؤد وإسناده صحيح (ايضا باب في تاكيد ركعتي الفجر) إنما خالفناه في سنة الفجر لشدة تاكيدها الخ لما روى الطحاوي وغيره عن ابن مسعود ﷺ أنه دخل المسجد وقد قيمت الصلاة فصلى ركعتي الفجر في المسجد. ظفير

ده، نو لمونځ كوونكيي اختيار لري چي څنګه كوي هغه صحيح دي او دوه ركعته مخكي كول غوره دي، ثم يأتي بها في وقته قبل شفعه عند محمد وبه يفتى (درمختار) أقول وعليه المتون لكن رجح في الفتح تقديم الركعتين كذا في الشامي. (١)

چي دسهار دسنتو دشروع كولو وروسته اقامت وسي نو څه به كوي؟ سوال: (١٩٣١) يوه سړي دسهار سنت پيل كړل، ناڅاپه مؤذن تكبير شروع كړي او دفرضو جمع ودريده نو داسړی نيت مات كړي اوپه جمع كي ګډ سي او كه سنت پوره كړي بيا په جمعه كي شامل سي؟

جواب: دسنتو دادا كولو وروسته دي په جمعه كي شريك سي. (٢)

څوک چي دسنتو پرته دسهار په جمع كي شريک سي هغه دي په همدغه وخت كي سنت نه كوي: **سوال**: (١٩٣٢) يوه سړي دسهار سنت ونه كړل په جمع كي ګډ سو نو دجمعي وروسته سمدستي سنت وكړي او كه دلمر دراختلو وروسته؟

جواب: دفرضو وروسته دي په همدغه وخت كي سنت نه كوي، بلكه دلمر راختلو او لوېدلو څخه وروسته كه يي كول غواړي نو ودي كړي. قال في الشامي واما إذا فاتت وحدها تقضي قبل طلوع الشمس بالإجماع لكراهة النفل بعد الصبح وأما بعد طلوع الشمس فكذلك عندهما وقال محمد أحبّ إلى أن يقضيها إلى الزوال. (٣) الخ فقط

دجمع په مهال دي دسهار سنت دجومات څخه بهر وكړي: **سوال**: (١٩٣٣) په يوه جومات كي دشپږو صفونو ځای دی نو دسهار سنت كم ځای كول ښايي چي جمعه ولاړه وي؟

جواب: غوره دا ده چي دسهار سنت په بيل ځای كي دجومات څخه بهر وكړي، اوكه داسي ځای نه وي نوكه جمع دجومات په داخلي برخه كي ولاړه وي نو سنت دي بهر وكړي اوكه جمعه بهر ولاړه وي نو دننه دي وكړي او دمجبوري په مهال داسي هم كولای سي چي په شاته صفونو كي سنت وكړي په هر حال دسنتو پرېښودل نه ښايي ترڅو پوري چي دجمع يوه برخه نيول كيدای سي. (٤)

---

(١) ردالمحتار باب إدراك الفريضة ج١ ص٧٧٣، ط.س. ج٢ ص٥٨. إلى أسطوانة وذلك بمحضر حذيفة وأبي موسى الخ غنية المستملي ص٣٧٩. ظفير

(٢) والشارع في نفل لا يقطع وكذا سنة الظهر الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ج١ ص٢٢٨، باب إدارك الفريضة، ط.س. ج٢ ص٥٣. ظفير

(٣) رد المحتار باب إدراك الفريضة ج١ ص٧٧٢، ط.س. ج٢ ص٥٧. ظفير

(٤) وإذا خاف فوت ركعتي الفجر لإشتغاله بسنتها تركها لكون الجماعة أكمل وإلا بأن رجا إدراك ركعة لا يتركها بل يصليها عند باب المسجد إن وجد مكانا وإلا تركها، لأن ترك المكروه مقدم على فعل السنة (درمختار) قوله وإلا تركها قال في الفتح وعلى هذا أي على كراهة صلوتها في المسجد ينبغي أن لا يصلي فيه إذا لم يكن عند =

<u>دجمعي په وخت کي دسهار سنت</u>: سوال: (١٩٣۴) دسهار په سنتوکي چي کله تکبير وسي او امام قراءت شروع کړي په شرح وقايه کي ليکلي دي چي که دامام سره درکعت دنيولو أميد وي نوسنت دي نه پريږدي داخبره صحيح ده اوکه نه؟ او ځيني ملايان دا هم وايي چي کله امام قرائت پيل کړي نو سنت کول حرام دي، ترکمه ځايه پوري چي دامام اواز رسيږي او دا راته وښياست چي که يوه سړي دعذره پرته او ددي سره سره چي که سنت وکړي دجمعي ديوه رکعت دنيولو اميد سته سنت پرېښودل او په جمع کي شريك سو نو هغه ګنهګار دی او که نه؟

جواب: لکه څنګه چي په شرح وقايه کي ليکلي دي همدغه ډول دفقهي په نورو کتابونوکي هم ليکلي دي بلکه په درمختار اوشامي کي يي دا تحقيق کړی دی چي که دامام سره التحيات نيول کيږي هم سنت دي نه پريږدي، خو دا خبره ضروري ده چي دجمع سره برابر ياپه کم ځای کي چي جمع دريږي هلته دي سنت نه کوي ځکه چي دا مکروه دي او په حديث شريف کي ددي څخه ممانعت راغلی دی او حنفي عالمانو دا په ډاګه کړيده چي دجومات ددروازې سره يا په يوه برنډه ياحجره کي دي سنت وکړي او په جمع کي دي شامل سي دامام او جمع په خوا کي دي سنت نه کوي دإمام دقراءت اواز راتلل دسنتو دکولو څخه مانع نه دي داواز راتلل او نه راتلل فقهاؤ دسنتو په کيدلو او نه کيدلو کي نه دي مطرح کړي (١) اوکله چي دسهار پرسنتو ټينګار ډير راغلی دی، ځکه نو دځانته ځای دسته والي سره سره سنت پريښودل بد دي، ځکه چي کله په شريعت کي دا ثابت دي چي دجمع په مهال په ځانته ځای کي سنت کول منع نه دي نو بيا دوجهي پرته سنت پريښودل به ښه نه وي. فقط

= بابه مكان لأن ترك المكروه مقدم على فعل السنة غير أن الكراهة تتفاوت فإن كان الإمام في الصيفي فصلوته إياها في الشتوي أخف من صلوتها في الصيفي وعكسه، وأشد ما يكون كراهة أن يصليها مخالفا للصف كما يفعله كثيرا من الجهلة آه والحاصل أن السنة في سنة الفجر أن يأتي بها في بيته وإلا فان كان عند باب المسجد مكان صلاها فيه وإلا صلاها في الشتوي او الصيفي إن كان للمسجد موضعان و إلا فخلف الصفوف عند سارية لكن فيما إذا كان للمسجد موضعان والإمام في أحدهما ذكر في المحيط أنه قيل لا يكره لعدم مخالفة القوم وقيل يكره لأنهما كمكان واحد قال فإذا إختلف المشائخ فيه فالأفضل أن لا يفعل قال في النهر وفيه أفاد أنها تنزيهية اهـ لكن في الحلية قلت وعدم الكراهة أوجه للأثار التى ذكرناها اهـ ثم هذا كله إذا كان الإمام في الصلوة أما قبل الشروع فيأتي في أي موضع شاء (ردالمحتار باب إدراك الفريضة ج١ ص٢٧١، ط.س. ج٢ ص٥٦). ظفير

(١) إذا خافت فوت ركعتى الفجر لإشتغاله بسنتها تركها لكون الجماعة أكمل وإلا بأن رجا إدراك ركعة في ظاهر الرواية وقيل التشهد واعتمده المصنف والشرنبلالي تبعا للبحر لكن ضعفه في النهر لا يتركها بل يصليها عند باب المسجد ان وجد مكانا وإلا تركها (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب إدراك الفريضة ج١ ص٢٧٠ – ٢٧١، ط.س. ج٢ ص٥٦). ظفير

دجمع په وخت كي رارسيدونكى به څه كوي؟ سوال: (١٩٣٥) جمع ولاړه وه دوروسته څخه مقتدي داخل سوكه چيري امام په اخري سجده يا التحيات كي وي نو ده ته په جمع كي ګډون كول ضروري دى او كه اختياري، اوكه چيري دسهار وخت وي نو په داسي صورت كي به څه كوي؟

جواب: كه دسهار جمع وي اوكه دبل وخت په جمع كي دي شامل سي. (١)

دسهار دجمعي په مهال سنت: **سوال**: (١٩٣٦) امام دسهار لمونځ په لوړ اواز سره كوي، كه يو څوك دجومات په حجره كي يا دانګړ په حجره كي دسهار سنت ادا كړي ليكن دامام دقراءت آواز دده غوږونو ته په ښه ډول رسيږي، او داسړى په دي پوهيږي چي زه دسنتو له كولو وروسته په جمع كي ګډون كولاى سم په دي حالت كي سنت كول جائز دي اوكه نه؟

جواب: په حجره كي په داسي حالت كي دسهار سنت كول پكاردي په دي كي څه ستونزه نسته، چي دامام دقراءت اواز دده غوږونو ته رسيږي البته داناجايز دي چي په همدغه درجه كي سنت كوي په كمه كي چي امام روان دى فرض لمونځ كوي: ودليله ما قال في الشامي والحاصل أن السنة في سنة الفجر أن يأتى بها في بيته وإلا فان كان عند باب المسجد مكان صلاها فيه وإلا صلاها في الشتوي والصيفي إن كان للمسجد موضعان وإلا فخلف الصفوف عنه سارية وايضا قال وينبغي أن لا يصلي فيه إذا لم يكن عند بابه مكان الخ ج١ ص٧٧١.

كه جمعه ولاړه وي نو دسهار سنت كله وكړي؟ سوال: (١٩٣٧) كه چيري دسهار جمع ولاړه وي نوسنت وكړي اوكه په جمعه كي شريك سي كه چيري په جمع كي شريك سي نو سنت دلمانځه څخه وروسته ادا كړي اوكه دلمر دراختلو وروسته؟

جواب: كه چيري دجومات څخه ځانته ځاى وي نو دجمع دپيليدو وروسته دي هلته سنت ادا كړي ځكه چي پردي سنتو ډير تتتينګار راغلى دى په دي شرط چي په جمع كي دګډون هيله وي اوكه چيري دسهار سنت ورڅخه پاته سوه نو دلمر تراختلو وروسته دي وكړي اوچي دخپل وخت څخه تيرسي نوسنتِ مؤكده مؤكده نه پاته كيږي خودلمر تراختلو وروسته كول يې غوره دي (٢) هكذا في كتب الفقه. كتبہ رشيد احمد عفى عنہ تاريخ ١٦-١٢-١٣٢٩ ہجرى. فقط

(١) ولا يكون مصليا جماعة اتفاقا من أدرك ركعة من ذوات الأربع الخ لكنه أدرك فضلها ولو بادراك التشهد اتفاقا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب إدراك الفريضة ج١ ص٢٧٣، ط. س. ج٢ ص٥٩). ظفير

(٢) أما إذا فاتت وحدها فلا تقضى قبل طلوع الشمس بالإجماع لكراهة النفل بعد الصبح وأما بعد طلوع الشمس فكذلك عندهما وقال محمد احب إلى أن يقضيها إلى الزوال كما في الدر وقيل هذا قريب من الإتفاق لأن قوله

لسم باب

دفوت سوو لمونځونو دقضايي راوړلو په بيان كي

دقضا لمونځونو ادا كول

دوخت دتنګوالي يا هيري له امله وختي لمونځ دقضايي لمانځه څخه مخكي كولاى سي اوكه نه؟ سوال: (١٩٣٨) كه ديوه سړي څخه دماپښين لمونځ قضا سو او هغه دمازديګر جومات ته په داسي وخت كي ورسيدى چي اقامت كيدى يا وخت بالكل تنګ دى يا دمازديګر وخت ډير دى خو ددغه سړي څخه هير سو چي كله يې دمازديګر لمونځ وكړى نو وروپه زړه سوه چي زما څخه خو دماپښين لمونځ قضا سوى دى. په دي صورت كي دماپښين قضا دمازديګر دلمانځه وروسته كولاى سي اوكه نه؟ او همدا ډول چي كله دسهار جمع ولاړه وي نو دسهار سنت كول پكار دي اوكه په جمع كي ګډون كول كه په جمعه كي ګډون وكړي نو ددي سنتو قضا څه وخت راوړل كيږي؟

جواب: كه ورڅخه هير سو يا وخت دومره تنګ وو چي كه دماپښين قضا راګرځوي دمازديګر لمونځ قضا كيږي، نوپه دي صورت كي دمازديګر لمونځ صحيح سو دماپښين دابه وروسته وكړي (١) اوكه چيري اقامت شروع سو، او دماپښين دلمانځه دكولو په صورت كي دمازديګر جمع ورڅخه تيريدله، نو دماپښين دا دي مخكي وكړي، او دمازديګر دا دي وروسته اګركه جمع ورڅخه تيره سي، او دسهار لمونځ كه تيار وي يا جمع ولاړه وي، نوكه يي ديوه ركعت يا دځينو فقهاؤ په قول دتشهد دنيولو اميد درلودى نو دسهار سنت دي مخكي وكړي اوپه جمعه كي دي شريك سي (٢) اوكه يې سنت بالكل پرې ښودل اوپه جمع كي شريك سو نوبيا دسنتو قضانسته كه يي كوي نو دلمر ترلوړيدو وروسته دي وكړي، دا به نفل سي. (٣) فقط

احب إلي دليل على أنه لو لم يفعل لا لوم عليه وقالا لا يقضي وإن قضى فلا بأس به (إلى أن قال) في انه لو قضى كان نفلاً الخ ج١ ص٢٧٢، ط.س. ج٢ ص٥٧. ظفير

(١) الإستثناء من اللزوم فلا يلزم الترتيب إذا أضاق الوقت المستحب حقيقة إذ ليس من الحكمة تفويت الوقتية لتدارك الفائتة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوآئت ج١ ص٢٨٠ – ٢٨١، ط.س. ج٢ ص٥٢). ظفير

(٢) وإذا خاف فوت ركعتي الفجر لإشتغاله بسننها تركها لكون الجماعة أكمل وإلا بأن رجا إدراك ركعة في ظاهر المذهب وقيل التشهد واعتمده المصنف والشرنبلالي تبعا للبحر (ايضا باب إدراك الفريضة ج١ ص٢٧٥، ط.س. ج٢ ص٥٦). ظفير

(٣) ولا يقضيها إلا بطريق التبعية لقضاء فرضها قبل الزوال لا بعده (درمختار) واما لو إذا فاتت وحدها فلا تقضى قبل طلوع الشمس بالإجماع لكراهة النفل بعد الصبح واما بعد طلوع الشمس فكذلك عندنا ؒ (رد =

دقضا سوي لمانځه سبب: **سوال**: (١٩٣٩) په قضا سوي لمانځه کي سبب دټول وخت لوري ته منسوب کيږي تر څو واجب على صفات الكمال ثابت سي، زما دغبي والي له برکته مي ددي مقصد په ذهن کي نه راغی سبب څه شی دی، او جميع وقت ته دهغه دمنسوب کيدلو څه معنى ده په ادا کي وجوب على صفة الكمال کيدل نه دي پکار، او په فائته ؤ کي کيدل په کار دي ددي څه وجه ده؟

جواب: په وخت کي په ادا کولو سره په وجه دتعذر جميع وخت ته سبب نه سو ويلای، بلکه جزء مقدم متصل بالأدا ته سبب ويل کيږي اوکله چي وخت تير سو، او لمونځ فوت سو نو اوس ټول وخت ته په سبب ويلوکي څه مشکل پاته نه سو او دلمانځه ظاهري سبب وخت دی ځکه چي کله وخت راسي نو دلمانځه دکولو حکم کيږي، همدا معنى دسببيت ده، مثلا کله چي دماپښين وخت راسي صلُّوا صلوة الظهر (متوجه سئ) وقس عليه.

دلمانځه او روژي قضا: **سوال**: (١٩٤٠) لمونځ او روژي ورڅخه قضا سوي؟ دا څرګنده نه ده چي دڅومره مودي څخه قضا سوي دي نو دادا کولو صورت يي څنګه دی؟

جواب: شمار دي وکړي چي دڅومره مودي دروژو او دلمونځونو شميره ورته معلومه سوه دهغو قضايي دي راوړي.

دقضا سوو لمونځونو قضا راګرځول: **سوال**: (١٩٤١) دزيد پرغاړه تقريبا ددوولسو ديارلسو کالو لمونځونو او روژو قضا پاته ده چي هغه دپوهيدني سره سره نه دي کړي اوس هغه قضا سوي لمونځونه اوروژي ادا کول غواړي نوپه کمي طريقې سره يي ادا کړي؟

جواب: دلمانځه او روژی قضا دي راوګرځوي په شمار سره چي دڅومره کلونو لمونځونه او روژی يي دبلوغ څخه وروسته قضا سوي دي هغه دي ادا کړي. فقط

دقصر لمانځه ادا به قصر وي؟ **سوال**: (١٩٤٢) دلنډ قضا سوي لمانځه ادا لنډه پکار ده اوکه مکمله؟

جواب: دقصر لمانځه قضا قصر راوړل پکار دي. (١)

ايا دقضا لمونځ په جومات کي کول صحيح دي؟ **سوال**: (١٩٤٣) يوعالم فرمايي چي په جومات کي قضا لمونځونه کول حرام دي، او دليل يي دادی چي لمونځ قضا کول معصيت دی، اودمعصيت ښکاره کول حرام دي اوپه جومات کي يي اظهار کيږي په کور

= المحتار ايضا، ط.س. ج٢ ص٥٧). ظفير

(١) والقضاء يحكي أي يشابه الأداء سفرا وحضرا لأنه بعد ما تقرر لا يتغير (درمختار) قوله سفرا وحضرا اى لو فاتته صلوة السفر وقضا في الحضر يقضيها مقصودة كما لو أداها (رد المحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٥، ط.س. ج٢ ص١٣٥). ظفير

کی یي کول ښایي، دا خبره څنګه ده؟

جواب: په درمختنا کي یې په جومات کي دقضا سوو لمونځونو را ګرځول مکروه لیکلي دي، یعني مکروه تحریمي دي، او دلیل یې همدا دی چي لمونځ تروخت وروسته کول معصیت دی؟ نوځکه دي دا نه ظاهروی، او علامه شامي ددي په اړوند دا لیکلي دي چي غرض همدا دی چي اظهار دي نه کوي، بلکه په داسي ډول دي قضا راوګرځوي چي څوك ورڅخه خبر نه سي، چي دی نفلونه کوي او که فرض؟ نو په جومات کي هم درست دي، لنډه دا چي قضا دي په داسي ډول وکړي چي تر خپله وسه څوك ورڅخه پوه نه سي، دشامي عبارت دادی: وظاهره أن الممنوع هو القضاء مع الإطلاع عليه سواء كان في المسجد او غيره. ([1]) فقط

دقضاء عمري مروجه طريقه ثابته نه ده بي بنسټه ده: **سوال**: (۱۹۴۴) په یوه اردو کتاب کي لیکلي دي چي دقضاء عمري دکفاري لپاره لمونځ په داسي طريقه ادا کول پکار دي چي په هر رکعت کي دي آية الکرسي یو یو ځل او سورت کوثر یوولس یوولس ځله دسورت فاتحي څخه وروسته ووایي دا جائز دي اوکه مکروه او په همدي طریقه یي دنورو لمونځونو په هکله هم څو څو سورتونه دمختلفو مقاماتو په هر رکعت کي دلوستلو لپاره لیکلي دي.

جواب: ددي هيڅ اصل نسته او په دي طريقه نفل کولو سره قضاء عمري نه حاصلیږي، اول خو په خپله دقضاء عمري هیڅ بنسټ نسته بلکه فقهاؤ دامکروه لیکلي ده او بیا په دي هيئت او کیفیت سره لمونځ کول دقضاء عمري دپاره ثابت نه دي، اودقضاء دا طريقه دشرعي قواعدو سره سمون نه لري، قاعده داسي ده چي څومره لمونځونه دچا څخه قضا سوي وي نوپه یقین یا غالب ګمان سره دي دهغو شمیر معلوم او قضایي دي راوړي او یوازي دتوهم په بنا دقضایي راګرځول ثابت نه دي بلکه مکروه دي، په شامي کي یي ددرمختار پردې قول باندي چي: وما نقل أن الإمام قضى صلوة عمر الخ لیکلي دي: أنه لم يصح ذلك عن الإمام الخ فالوجه كراهة القضاء لتوهم الفساد ([2]) الخ ص۴۲۹.

داسقاط حیله: **سوال**: (۱۹۴۵) اسقاط یعني حیله لټول چي دجنازې دلمانځه مخکي یا وروسته ورکول کیږي، دا دمړي پروارثانو واجبه ده اوکه نه؟ هغه حیله په دي ډول ده چي: غنم یومن او دوولس نیم سیره او نغدي پیسي لږ تر لږه پاؤ باندي یوه روپی او قرآن مجید وي، او غرض دحیله کوونکو داوي چي دا دمړي دټولو قضا سوو لمونځونو روژو

([1]) رد المحتار باب قضاء الفوائت ج۱ ص۰۲۹۰، ط.س. ج۲ ص۷۷. ظفیر

([2]) رد المحتار باب الوتر والنوافل قبیل مطلب في الصلوة على الدابة ج۱ ص۶۵۳، ط.س. ج۲ ص۳۸. ظفیر

اوحج كفاره گرځي، اودا ټول دجنازې لمونځ كوونكو ته وركوي او حيله كوونكي كېنيني اوپه لاس كي قرآن شريف واخلي او يوه لويه دعا ووايي او وايي چي موږ قبوله كړه؟

جواب: ياده سوي داسقاط حيلة دمړي پروارثانو باندي واجبه نه ده، او داسي وصيت هم فقهاؤ جائز نه دى ګڼلى، قال في الدر المختار ونص عليه في تبيين المحارم فقال لا يجب على الولي فعل الدور وإن أوصى به الميت لأنها وصية بالتبرع والواجب على الميت أن يوصى بما يفى بما عليه إن لم يضيق الثلث عنه فان أوصى بأقل وأمر بالدور وترك بقية الثلاث للورثة أو تبرع به لغيرهم فقد أثم بترك ما وجب عليهم. فقط. ([1])

دترتيب ثبنتن به قضا سوي لمونځونه كوي، اګركه جمع ورځخه ولاړه سي: **سوال**: (١٩٤٦) كه چيري دترتيب ثبنتن جومات ته راسي او مخكي جمع ولاړه وي نو څه وكړي ايا سمدستي په جمع كي ګډون وكړي اوكه دقضا سوي لمانځه دراګرځولو وروسته په جمع كي ګډون وكړي؟

جواب: دترتيب ثبنتن دي خپل قضا سوى لمونځ مخكي وكړي اګر كه جمعه ورځخه تيره سي ([2]). فقط

دچا څخه چي لمونځونه قضا سوي وي هغه به لمونځونه په كم ترتيب سره كوي؟ **سوال**: (١٩٤٧) ديوه سړي پرذمه څو قضا سوي لمونځونه دي، اوس هغه ته دسهار دلمانځه ادا ميسره نه سوه، بلكه ورځخه قضا سو اوس دى لومړى دسهار لمونځ وكړي او كه نور قضا سوي لمونځونه؟

جواب: كه چيري مخكني قضا سوى لمونځونه شپږ يا دشپږو څخه ډير وي نو په دي سره ترتيب ساقط سو دغه سړى دسهارقضا سوى لمونځ تر نورو قضا سوو لمونځونو مخكي كولاى سي. ([3])

دچا څخه چي ډير لمونځونه قضا سوي وي هغه به يې څنګه ادا كوي؟ **سوال**: (١٩٤٨) كه ديوه سړي څخه بي انتها لمونځونه قضا سوي وي چي شميره يې هغه ته معلومه نه وي، اوس چي دغه سړى دفوت سوو لمونځونو ادا كول وغواړي په دي صورت كي كه چيري

([1]) ردالمحتار باب قضاء الفوائت مطلب في إسقاط الصلوة عن الميت، ج١ ص٢٨٢، ط.س. ج٢ ص٧٣. ظفير

([2]) الترتيب بين الفرائض الخمسة والوتر اداءاً وقضاءاً لازم الخ فلم يجز فجر من تذكر انه لم يوتر الخ الا اذا اضاق الوقت الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٢٧٩، ط.س. ج٢ ص٦٥). ظفير

([3]) الترتيب الخ لازم الخ الا اذا اضاق الوقت الخ او نسيت الفائتة الخ او فاتت ستة واعتقادية (درمختار) يعني لا يلزم الترتيب بين الفائتة والوقتية ولا بين الفوائت اذا كانت الفوائت ستا (ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٢٧٩ – ٢٨٠، ط.س. ج٢ ص٦٥). ظفير

هغه دتحری (فکر کولو) په مټ سره یوه شمیره وټاکي نو آیا دا به په ترتیب سره ادا کوي اوکه به دترتیب اړتیا نه وي که چیري یي په یوه وخت کي دیوي ورځي پنځه واړه لمونځونه ادا کړل، نوجائز به وي اوکه نه؟ یعنی دسهار له وختي لمانځه څخه وروسته پنځه لمونځونه چي فوت سوي دي په همدغه وخت کي ادا کول غواړي، نو دا صورت به روا وي اوکه نه؟

جواب: دتحری کولو څخه وروسته چي دځومره کلونو او میاشتو فوت سوي لمونځونه په فکر کي راسي دهغو قضایي راوړل دي شروع کړي او دقضا په مهال دي په زړه کي نیت اویا دي په زړه هم ووایي چي تر ټولو دلومړنی ماپښین یا مازدیګر اونورو قضا را ګرځوم، همدغه ډول دي بیا په بل وخت کي هم نیت وکړي، څکه داولنیو لمونځونو دقضا له راګرځولو وروسته چي کم لمونځونه قضا سوي هغه به لومړني جوړ سي، او کم صورت چي په سوال کي لیکلی دی چي دیوي ورځي ټول لمونځونه په یوه وخت کي کول غواړي نو دا صحیح دي. فقط

<u>دچا څخه چي دیوه کال لمونځونه قضا سي پر هغه باندي ترتیب لازم نه دی</u>: سوال: (١٩٤٩) دیوه سړي پرذمه دمثال په ډول دیوه کال لمونځونه قضا پاته دي، ددي لمونځونو دقضا په راګرځولو کي دی ترتیب ته اړتیا لري اوکه نه؟ یعني په ترتیب سره به قضا لمونځونه راګرځوي اوکه بې ترتیبه چي څنګه یي پرزړه سمه سي، او کله چي دټول کال قضا راوګرځوي نو صاحب ترتیب به سي اوکه نه؟ او که یي یو څو ورځي قضایي لمونځونه کول او بیا یي پرېښودل بیا به یې داول څخه شروع کوي اوکه پاته لمونځونه به راګرځوي، په مینځ کي په پرېښودلو سره خو به ستونزه نه راځي؟

جواب: په قضا راګرځولو کي په ده باندي څه ترتیب لازم نه دی چي څرنګه وغواړي لمونځ دي راوګرځوي (١) اوکم وخت چي ټول قضا سوي لمونځونه ادا کړی نو دترتیب څښتن به سي بلکه هغه وخت چي دقضا په دوران کي تر شپږو لمونځونو کم مثلا پنځه لمونځونه دده پرذمه پاته سي نودی ترتیب څښتن سي او ترتیب به ورباندي واجب سي اوچي څومره قضا لمونځونه یي راوګرځول هغه وسول، اوکه یي په مینځ کي قضا راګرځول پرېښودل او بیا یي شروع کړل نو هغه لمونځونه چي دمخکني قضا څخه پاته دي یوائي دهغو راګرځول لازم دي. فقط (٢)

(١) ویلزم الترتیب الخ إلا إذا أضاق الوقت الخ او فاتت ستة اعتقادیة (درمختار) یعني لایلزم الترتیب بین الفائتة والوقتیة ولا بین الفوائت إذا کانت الفوائت ستا ؒ (ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٢٨٠، ط.س. ج٢ ص٦٢). ظ
(٢) ولایعود لزوم الترتیب بعد سقوطه بکثرتها الفوائت بعود الفوائت إلی القلة بسبب القضاء لبعضها علی =

ځو شپې يې مسافرانه لمونځ كوي بيا معلومه سوه چې مسافر نه وو نوڅه وكړي؟ سوال: (١٩٥٠) يوه سړي په دي خيال چي زه مسافر يم دوه يا دری مياشتي مسافرانه لمونځ وكړی، وروسته ورته معلومه سوه چي دی په اصل كي مسافر نه وو، نو ايا اوس پرده باندي ددغو لمونځونو قضا راګرځول ضروري دي؟ كه ضروري وي نو په كمي طريقي سره؟

جواب: ددغو لمونځونو قضا راګرځول ضروري دي او دقضا طريقه پيژندل سوي ده، مثلاً دځومره ورځو لمونځ چي يې مسافرانه كړی دی هغه دي وشماري او دهغو ټولو لمونځونو سره دي دوترو قضاهم راوګرځوي اودسنتو قضا نسته. ([1])

كه چيري په وخت كي دټولو قضا سوو په ترتيب سره دراګرځولو ګنجايش نه وي نوڅه وكړي؟ سوال: (١٩٥١) كه چيري دسهار په وخت كي دومره ګنجايش نه وي، چي دترتيب څښتن پنځه قضا سوي لمونځونه علی الترتيب را وګرځوي نو يوازي يو يا دوه لمونځونه پروختي لمانځه مخكي كړي اوكه ټول پريږدي؟

جواب: چي ځومره ګنجايش وي هغه دي راوګرځوي، بيا چي كله يوازي دوختي لمانځه لپاره وخت پاته سي نو هغه دي وكړي، ځكه چي دوخت په تنګوالي سره هم ترتيب ساقطيږي، لكه څنګه چي دفقهي په كتابونو كي په تفصيلي ډول ذكر دي. ([2]) فقط

په قضا كي دترتيب مطلب څه دی؟ سوال: (١٩٥٢) دا خبره چي پرژبو راځي چي دترتيب دڅښتن لپاره دفوائتو او وقتيه لمونځونو په مينځ كي ترتيب لازمي دی ددي مطلب څه دی؟

= المعتمد لأن الساقط لايعود وكذا لايعود الترتيب بعد سقوطه بباقي المسقطات السابقة (درمختار) قوله سبب القضاء كما إذا ترك رجل صلوة شهر مثلا ثم قضاها إلا صلوة ثم صلى الوقتية ذاكرا لها فانها صحيحة آهـ بحر، قيد بقضاء البعض لأنه لو قضا الكل عاد الترتيب عند الكل قوله المعتمد هو أصح الروايتين وصححه ايضا في الكافي والمحيط والمعراج وغيره وعليه الفتوى وقيل يعود الترتيب واختاره في الهداية ورده في الكافي والتبيين وأطال فيه في البحر (رد المحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨۴، ط.س. ج٢ ص٧٠). ظفير

([1]) كله چي لمونځ ونسو نو ټول په قضا كي شمار سوه، اوپه دي خبره پريكړه سوي چي: قضاء الفرائض الخ فرض (درمختار). ظفير

([2]) فلا يلزم الترتيب إذا ضاق الوقت المستحب حقيقة إذ ليس من الحكمة تفويت الوقتية لتدارك الفائتة ولولم يسع كل الفوائت فالأصح جواز الوقتية (درمختار) صورته عليه العشاء والوتر مثلا لم يصل الفجر حتى بقى من الوقت ما يسع الوتر وفرض الصبح فقط ولم يسع الصلوات الثلاث فظاهر كلامهم ترجيح أنه لا تجوز صلوة الصبح ما لم يصل الوتر وصرح في المجتبى بأن الأصح جواز الوقتية عن البحر لكن قال الرحمتي الذي رأيته في المجتبى الأصح أنه لاتجوز الوقتية اهـ قلت: راجعت المجتبى فرأيت فية مثل ما عزاه إليه في البحر وكذا قال القهستاني جازت وقتية على الأصح (ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨٠، ط.س. ج٢ ص٦٦). ظفير

جواب: ددي مطلب دادی چي كه چيري فوت سوي لمونځونه دوقتيه څخه مخكي ادا نه كړي او دفوائتو دقضا څخه مخكي وقتيه لمونځ ادا كړي، دا وقتيه لمونځ به فاسد سي، بفساد موقف كما هو مفصل في كتب الفقه. [1] فقط

دقضايي لمونځونو دراګرځولو سمه طريقه: **سوال**: (١٩٥٣) كم سړی چي عمري قضايي لمونځونه په ترتيب سره كوي هغه ته دمابنام او وترو لمونځونه په قضا كي څلور ركعتونه په دريو قعدو سره په كم حالت كي كول په كار دی اوپه دريو ركعتونوكي يې ولي كول نه ښايي، په برهان الفتاوی كي دي: يصليها اربعا بثلاث قعدات، لكراهة تنفل ثلاث ركعات في القنية ركن الدين إنحراف يصلي المغرب والوتر اربعا بثلاث قعدات. ددی عبارت مطلب څه دی؟

جواب: صحيح مذهب دادی چي دچا پر ذمه قضايي لمونځونه وي هغه دي دهغو شميره معلومه كړي اوبيا دي قضايي راوګرځوي او دمابنام دري ركعته دی دقاعدی سره سم وكړی، او وتر دي هم دری ركعته دقاعدی سره موافق وكړي، او دغه صورت چي دبرهان الفتاوی څخه نقل سوی دی دقواعدو موافق نه دی، او نور ددي عبارت مطلب داسي دی چي دری قعدي دي په داسي ډول وكړي چي تردوو ركعتو وروسته دي يوه قعده وكړي بيا دي ددريم ركعت څخه وروسته بيا قعده وكړي ترڅو اخري قعده پاته نه سي، او دنفلو دشبهي دامله دي يو ركعت بل ورسره يو ځای كړي، او دريمه قعده دي وكړي، په دې ډول به دری قعدي وسي [2] ليكن صحيح داده چي ددي ضرورت نسته كله چي

---

[1] ولو فاتته صلوة رتبها في القضاء كما وجبت في الأصل الخ من صلى العصر وهو ذاكر أنه لم يصل الظهر فهي فاسدة إلا إذا كان في آخر الوقت وإذا فسدت الفريضة لا يبطل أصل الصلوة عند ابي حنيفة وابي يوسف الخ ثم العصر يفسد فسادا موقوفا حتى لو صلى ست صلوات ولم يعد الظهر إنقلب الكل جائزا الخ (هدايه باب قضاء الفوائت ج١ ص١٣٧ – ١٣٩). ظفير

[2] پوښتونكي چي دكم عبارت مطب پوښتلی دی هغه دتوهم اوشبهي لرونكي صورت حل دی، مثلا چاته دقضا يا فاسدوالي علم نسته بلكه يوازي شبهه يې ده نو په داسي حالت كي ښايي خو داچي هغه دي دوباره نه كوي: ولا تعاد عند توهم الفساد للنهي، او نه ددي دقضا ضرورت سته ليكن كه چيري څوك دشبهې پربنا باندی په دي ډول قضا راګرځوي چي كه چيري قضا سوي وي نوهغه به ادا سي كنې هغه به نفل سي، نو په دي صورت كي به دوترو اودمابنام دلمانځه دادا كولو شكل داوي چي څلور ركعته به په درو قعدو سره كوي څكه چي نفل دری ركعته نه وي دويمه قعده يې ددی لپاره وكړه چي دا دمابنام او وترو لپاره اخري قعده ده او څلورم ركعت يې ورسره يو ځای كړی اودريمه قعده يې ددي لپاره وكړه چي كه چيري په نفلوكي شمار سي نو صحيح به سي: لاتعاد عند توهم الفساد للنهي وما نقل ان الإمام قضى صلوة عمره فان صح تقول كان يصلي المغرب والوتر اربعا بثلاث (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل قبيل مطلب في الصلوة على الدابة ج١ ص٢٥٣، ط.س. ج٢ ص٣٧). ظفير

واقعي دده پرذمه دمابنام فوت سوی لمونځ او فوت سوي وتر باقي وي نو دری رکعته دي په دوو قاعدو سره وکړي.

یوازې په توبې سره قضایي لمونځونه نه بخښل کیږي راګرځول یې ضروري دي: **سوال**: (۱۹۵۴) زما عمر اوس پنځوس کاله دی دوه نیم کاله وسوه چي ما فرض حج ادا کړی دی، دحج دکولو څخه مخکې زه دلمونځ پابند نه وم دهغه وخت څخه مې توبه ایستیلي ده او لمونځ ادا کوم نو ایا دتوبې په ایستلو سره زما مخکني لمونځونه وبخښل سول اوکه نه؟

جواب: کم لمونځونه چي قضا سوي دي دهغو راګرځول فرض دي او دهغې طریقه داده چي دیوي یوي ورځي لمونځ دي په ترتیب راګرځوي، او نیت دي داسي وکړي چي دسهار هغه اولنی لمونځ ادا کوم چي ما دهغه وخت پیدا کړی وو او هغه مي ادا کړی نه وو همدغه ډول دماپښين، مازدیګر، او مابنام الخ او حساب دي وکړي چي دبلوغ څخه رانیولي دتوبې تروخته څومره کلونه یې په بې لمانځې کي تیر سوي دي دهغو لمونځونو قضا دی راوګرځوی ددي دلیل دادی: قال الله تعالى في كتابه مرة بعد أخرى: اَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ (١) دا دامر صیغه ده، أو امر دوجوب تقاضا کوي ځکه نو لمونځ فرض سو اوکم شی چي په امر سره فرض سي دهغه څخه دغاړې خلاصیدو یواځي دوې لارې دي دعین واجب تسلیمول، او یا دخپله لوري دواجب دمثل حواله کول دخپلي ذمي څخه دعین واجب په ساقطولو سره، كما قالوا في حكم الواجب بالأمر أنه نوعان اداء وهو تسليم عين الواجب بسببه إلى مستحقه وقضاء وهو إسقاط الواجب بمثله من عنده. (٢) حسامي، په توبې سره یا په حج سره ګناهونه بخښل کیږي فرضونه نه بخښل کیږي، لکه څنګه چي څوك حج وکړي یا توبه وباسي نو دقرضدارانو قرض همغه ډول وربانـدي واجب دی لکه څنګه چي مخکي وو، همدغه ډول چي دحقوق الله کم قرض پاته دی هغه به په ادا کولو سره ادا کیږي، بلکه عالمانو لیکلي دي چي په توبه سره به دلمانځه دځنډولو ګناه وبخښل سي او سمدستي ادا کول یې لازمیږي، حتی که یې بیا په قضا راګرځولو کي تاخیر وکړی نو بیرته به دسره ګنهګار سي، قال في الشامية قال الترمذي هو مخصوص بالمعاصي المتعلقة بحق الله تعالى لا العباد ولايسقط الحق نفسه بل من عليه صلوة يسقط عن إثم تأخيرها لا نفسها فلو أخرها بعده تجدد إثم اخر آه ثم قال بعد أسطر نقلا عن البحر معنى التكفر كما يتوهمه كثير من الناس أن الدين يسقط عنه وكذا

---

(١) سورة البقرة: ١٣. ظفير
(٢) حسامي ص۳۴. ظفير

قضاء الصلوة والصوم والزكوة إذ لم يقل احد بذلك. آهـ ج٢ ص٢٧٢. فقط

دډيرو فوت سوو لمونځونو دادا کولو لپاره تراويح پريښوول صحيح نه دي: سوال: (١٩٥٥) په دي زمانه کي دداسي خلګو ګڼ شمير ليدل کيږي چي دهغو پرځمه زيات شمير لمونځونه واجب الأداء دي او دهغو دادا کولو هيڅ صورت نه جوړيږي نو ايا درمضان په مياشت کي دتراويحو پرځای فوت سوي لمونځونه په جمع سره کول روا دي او که نه؟

جواب: دا صورت جائز نه دی تراويح بيلي په همدغه اهتمام او انتظام سره په جمعه سره ادا کول په کار دي ځکه چي جناب رسول کريم عليه الصلوة والتسليم ددي ډير تعريف فرمايلی دی او په خپل عمل کولو سره يي دا يوه اسوه حسنه ګرځولي ده، نو داطريقه او دا کار دنبي کريم صلی الله عليه وسلم او دصحابه وو، په همدغه ډول او کيفيت او په همدغه نيت سره جاري ساتل ښايي، او په روښانه شريعت کي دا ډول بدلونونه په خيال کي راوړل نه ښايي ځکه چي دا ډيره بده خبره او دسنت سره ټکر کيدونکی کار دی، او دا احداث في الدين دی چي دهغه په باره کي داوعيد: من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد ([1]) کافي دی، اعاذنا الله تعالی من مثل هذه الوساوس الشيطانية والهواجس النفسانية. دچا پرځمه چي دفرائضو قضا پاتي ده هغه په خپله دهغه ذمه واردی، اوکه چيري دی دالله جل جلاله څخه بيريږي او دروښانه شريعت تابع وی نو خپل فوت سوي لمونځونه دي وخت په وخت ادا کوي نور داجائز نه دي چي ددغو فرائضو درعايت په وجه تراويح غوندي مؤکد سنت پريږدي او درمضان المبارك شعار بدل کړي، لنډه دا چي يو مشروع کار چي په ډيرو حديثونو کي په مستقل ډول په ډير اهتمام سره بيان کړه سوی دی او دهغه فضيلتونه بيان کړی سوي دي متروك او مبدل کړي دا ډول خيال هم ديوه مسلمان سړي څخه ليري او مستبعد معلوميږي. فقط ([2])

دډيرو فوائتو دادا کولو په مهلل که چيري يو لمونځ فوت سي نوڅه حکم لري؟ سوال: (١٩٥٢) کله چي دعمري قضايي لمونځونو دادا کولو لړی پيل سوه او اتفاقا يو لمونځ دعمري قضا ترلمانځه وروسته قضا سو نوپه کمه طريقه يي ادا کړي ايا مخکي وختي لمونځ وکړي اوکه قضايي لمونځ؟

جواب: په دي کي ترتيب ضروري نه دی، که چيري دوختي لمانځه په وخت کي ګنجايش وي نو دواړه قضا لمونځونه تروختي لمانځه مخکي هم کولای سي او وروسته هم او په

([1]) مشكوة باب الإعتصام بالسنة ص٢٧. ظفير

([2]) التراويح سنة مؤكدة لمواظبة الخلفاء الراشدين للرجال والنساء جميعا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل مبحث صلوة التراويح ج١ ص٢٥٩، ط. س. ج٢ ص٤٣). ظفير

دواړو قضايي لمونځونو يعني اوسني قضايي او پخواني قضايي کي چي هريو غواړي مخکي دي وکړي اوچي کم يو غواړي وروسته دي وکړي. (۱)

په عمري قضا لمانځه کي دقرآن څه حکم دی؟ سوال: (۱۹۵۷) دعمري قضا لمانځه ټول رکعتونه به ډك کړي اوکه دوه تش دوه ډك؟

جواب: دوه تش او دوه ډك کول په کار دي البته کله چي دډيرو لمونځونو قضايي پوره سي او په راتلونکي کي يواځي شبهه پاته سي چي قضا لمونځ مي پرذمه سته اوکه نه؟ نوهغه وخت دي څلور واړه ډك کوي (۲) اودماسخوتن دفرضوسره دوتروقضاهم لازمه ده.

قرائت ادا کول ضروري دي ليکن دنفلو پرې ښوولو اړتيا نسته: سوال: (۱۹۵۸) که چيري ديوه سړي دلسو کالو لمونځ قضا سوی وي اوس هغه توبه ايستلي ده او پنځه وخته لمونځ کوي او په فرضو اوسنتو برسيره وتر او تهجد هم ادا کوي، ايا همدغه ډول وتر او تهجد دي کوي اوکه دي دا پريږدي او دغه وخت دي هم دتيرو لسو کالو دفرضو لمونځونو دقضايي په راوړلو کي ولګوي؟

جواب: کم څه چي دی کوي هغه دي هم کوي او په فارغ وخت کي دي دفوت سوو لمونځونو قضايي هم راګرځوي، مثلا روزانه دي ديوڅو لمونځونو دراګرځولو اهتمام کوي اوکه چيري نور وخت نه وي نو بيا دفوت سوو لمونځونو قضا راګرځول دسنتو او تهجدو څخه مخکي ده، دغه وخت دي هم دوی ته ورکړي (۳) ليکن وتردي نه پريږدي، فقط

دمازديګر او سهار دلمانځه څخه وروسته دفوائتو ادا کول صحيح دي او که نه؟ سوال: (۱۹۵۹) دقضا سوو لمونځونو قضا دمازديګر او سهار دلمانځه څخه وروسته جائزه ده اوکه نه؟ که چيري جائزه وي نو ددي حديث څه مطلب دی: لا صلوة بعد الفجر حتی تطلع الشمس ولا صلوة بعد العصر حتی تغيب الشمس؟ (۴)

---

(۱) فلا يلزم الترتيب إذا أضاق الوقت الخ او نسيت الفائتة الخ او فاتت ست إعقادية الخ (الدر المختار على هامش رد المحتار باب قضاءالفوآئت ج۱ ص۲۸۰، ط.س. ج۲ ص۲۲). ظفير

(۲) ځکه چي دنفلو په ټولو رکعتونوکي قراءت سته وتفرض القراءة عملا في ركعتي الفرض مطلقا الخ وكل النفل (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۲۴۴، ط.س. ج۲ ص۲۸) ظفير

(۳) أي كل صلوة فاتت عن الوقت بعد وجوبها فيه يلزمه قضاءها سواء ترك عمداً او سهوا، او بسبب نوم وسواء كانت الفوائت كثيرة او قليلة (عالمگيري مصري باب قضاء الفوائت ج۱ ص۱۱۳، ط.س. ج۱ ص۱۲۱). ظفير

(۴) ويكره أن يتنفل بعد الفجر حتى تطلع الشمس وبعد العصر حتى تغرب لما روى أنه عليه السلام نهى عن ذلك ولا بأس بأن يصلي في هذين الوقتين الفوائت ويسجد للتلاوة ويصلي على الجنازة لأن الكراهة كانت لحق الفرض ليصر الوقت كالمشغول به لا لمعنى الوقت فلم تظهر في حق الفرائض وفيما وجب بعينه الخ (هدايه فصل في الأوقات التى تكره فيها الصلوة ج۱ ص۸۱ – ۸۲). ظفير

جواب: دقضا سوو لمونځونو قضايي راوړل دمازديګر او سهار ترفرضو لمونځو وروسته جائزه ده، او د: لا صلوة بعد الفجر حتى تطلع الشمس ولا صلوة بعد العصر حتى تغرب الشمس، دحديث نهي پرنوافلو باندي محموله ده (١) في الحديث من نام عن صلوة او نسيها فليصليها إذا ذكرها (فان ذلك وقتها) فان الله تعالى قال: أقيم الصلوة لذكري. او كما قال صلى الله عليه وسلم. فقط

<u>دترتيب ښنتن دي دجمعي دلمانځه مخکښي قضا راوګرځوي</u>: **سوال**: (١٩٢٠) دجمعي په ورځ ديوه سړي څخه دسهار لمونځ قضا سو هغه چي دجمعي دلمانځه لپاره جامع مسجد ته راورسيدی نو خطبه ويل کيده او دغه سړی دترتيب ښنتن نه دی يا دترتيب ښنتن دی نو دسهار لمونځ څه وخت ادا کړي؟

جواب: دترتيب دښنتن لپاره ضروري ده چي مخکښي دسهار دلمانځه قضا راوړي ځکه چي دسهار دلمانځه دادا کولو پرته دده جمع نه صحيح کيږي، او څوك چي صاحب ترتيب نه دی پرهغه باندي دخطبي اوريدل ضروري دي، هغه ته دجمعي دفراغت څخه وروسته دسهار لمونځ ادا کول په کار دي، په درمختارکي دي: فلا قضاء فائتة لم يسقط الترتيب بينه وبين الوقتية فإنها لا تكره (قوله لا تكره) بل يجب فعلها، شامي لضرورة صحة الجمعة وإلا لا (قوله وإلا لا) أي وان سقط الترتيب لا تكره (٢). شامي فقط

<u>دقضاء عمري طريقه مروجه چي په ځينو کتابونو کي رانقل کړل سوي ده ثابته ده اوکه نه؟</u>

سوال: (١٩٢١) په انيس الأرواح نومي کتاب ص٢۴ مجلس١٣ کي دي: وی فرمايل: چي اميرالمؤمنين حضرت علي ﷛ دپيغمبر ﷺ څخه روايت کړی دی چي دکم سړي لمونځونه دومره قضا سوي وي چي هغه ته ياد نه وي نوهغه دي ددوشنبي په شپه پنځوس رکعته لمونځ ادا کړي، او په هر رکعت کي دي يوځل سورت فاتحه او يو ځل سورت اخلاص ووايي نو دا لمونځ الله جل جلاله دتيرو سوو لمونځونو کفاره ګرځوي؟ دا خبره شرعا صحيح ده اوکه نه؟

جواب: دمسئلي جواب دا دی: داحاديثو او فقهي څخه دا ثابته نه ده چي هرڅومره لمونځونه دسړي څخه قضا سي دهغو ټولو راګرځول په کار دي اوکه چاته دقضايي لمونځونو شميره ياده نه وي چي څومره دي نو هغو ته دي په خپل فکر سره يوه شميره وټاکي چي زما پرذمه دومره لمونځونه دي، دهمدغي شميري له مخي دي قضا راوړي اوکم روايت چي تاسو دانيس الأرواح څخه را نقل کړی دی دهغه هيڅ بنسټ او سند

---

(١) مشکوة باب تعميل الصلوة فصل أول ص٦. ظفير

(٢) ردالمحتار باب الجمعة ج١ ص٧٢٨، ط.س. ج٢ ص١٥٨. ظفير

معلوم [1] نه دی، او نه دا معلومه ده چي دا روایت دحدیثو په کم کتاب کي سته. او دا روایت که چیري ثابت هم سي نو پردي محمولیږی چي څومره قضا سوي لمونځونه ده ته معلوم وي دهغو دي قضایي راوګرځوي، اوکم لمونځونه چي په لا علمی سره پاته سوي دي دهغو لپاره دي ذکر سوی عمل وکړي. فقط

په یوه وخت کي چي څومره قضا لمونځونه غواړي ادا کولای یې سي: سوال: (١٩٢٢) که چیري دیوه سړي دڅلورو ورځو لمونځ قضا سي نو په یوه وخت کي یې ادا کولای سي او که نه؟

جواب: دڅلورو ورځو قضا سوي لمونځونه په یوه ورځ کي را ګرځولای سي. فقط

دقضا سوو لمونځونو دادا کولو لپاره دي سنت مؤکده نه پریږدي: سوال: (١٩٢٣) دیوه سړي ډیر لمونځونه قضا سوي دي اوس که چیري هغه ادا کول غواړي نو په سنتوکي دفوت سوو فرضو نیت کولی سي اوکه نه؟

جواب: فوت سوي لمونځونه دي ځانته دقضا په نیت سره ادا کړي، په مؤکدو سنتو کي دي دهغو نیت نه کوي [2] البته که چیري نوافل پریږدي، او دفوت سوو لمونځونو قضایي راوګرځوي نو په دي کي څه ستونزه نسته. [3]

په قضا سوو لمونځونو کي هغه وخت ترتیب نسته کله چي هغه دترتیب څښتن نه وي: سوال: (١٩٢٤) که چیري دقضا سوو لمونځونو ادا په ترتیب سره ونه کړي نو جائز دي اوکه نه؟

جواب: دترتیب نه لرونکي لپاره داجائز دی چي څرنګه وغواړي غیرمرتب دي اداکړي. [4]

دماخستن کم لمونځ چي قضا سوی دی دهغه دیادوالي سره سره دسهار لمونځ نه کیږي:

سوال: (١٩٢٥) یوه سړي دماسخوتن لمونځ پریښووی اوس هغه دسهار لمونځ وکړی او دماسخوتن لمونځ چي دهغه پرذمه وو هغه یي ونه کړی په دي صورت کي دهغه دسهار لمونځ وسو او که نه؟

---

[1] وقضاء الفرض الخ فرض (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨٠، ط.س. ج٢ ص٦٦) ظفیر

[2] وسن مؤکدا اربع قبل الظهر الخ (درمختار) مؤکدا ای إستنانا مؤکدا بمعنی أنه طلب طلبا مؤکدا زیادة علی بقیة النوافل ولهذا کانت السنة المؤکدة قریبة من الواجب في لحوق الإثم کما في البحر ویستوجب تارکها التضلیل واللوم. (ردالمحتار باب الوتر والنوافل مطلب في السنن والنوافل. ج١ ص٦٣٠، ط.س. ج٢ ص١٢). ظ

[3] أما المستحب والمندوب فینبغي ان لایکره ترکه اصلا (ردالمحتار باب ما یفسد الصلوة وما یکره فیها مطلب في بیان السنة والمستحب الخ ج١ ص٦١١، ط.س. ج٢ ص٦٥٣). ظفیر

[4] فلا یلزم الترتیب إذا ضاق الوقت او نسیت الفائتة او فاتت ستة إعقادیة الخ بخروج وقت السادسة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨٠، ط.س. ج٢ ص٦٦). ظفیر

جواب: که دترتیب څښتن داسي وکړي نو دهغه دسهار لمونځ نه کیږي پکار دي چې مخکې دماسخوتن لمونځ وکړي او بیا دسهار لمونځ وکړي. (۱) فقط (البته که چیري وخت تنګ وي او ګنجایش نه وي نو یواځې دوخت لمونځ دی وکړي او قضا دي وروسته ادا کړي کما في الدر المختار: فلا یلزم الترتیب إذا ضاق الوقت المستحب، ظفیر).

دماښام په وخت کې دماپښین او مازدیګر قضا څنګه وکړي؟ سوال: (۱۹۲۲) که چیري خالي دمازدیګر یا دماپښین او مازدیګر دواړه لمونځونه قضا سوي وي نو دماښام په وخت کې دا دری واړه لمونځونه څنګه ادا کړي کله چې دماښام وخت دلمانځه لپاره لږ دی که چیري قضا سوي لمونځونه مخکې کوي نو دماښام لمونځ هم قضا کیږي څرنګه ترتیب جائز دی، او بله دا چې داجائز دي چې که چیري دڅلورو یاپنځو لمونځونو په قضا کې ترتیب ونه کړي نوپه کم وخت کې چې کم دوخت لمونځ کوي هغه به نفل شمار لکیږي؟

جواب: دماښام وخت دامام ابوحنیفه رحمه الله په نزد تقریبا تر یوه نیم ساعت پوري وي، نو دماپښین او مازدیګر قضا دي مخکې وکړي اوبیا دي دماښام لمونځ هم په همدغه وخت کې وکړي او مسئله داهم ده چې که چیري دوختي لمانځه وخت تنګ سي چې دوختي لمانځه پرته دقضایي لمانځه ګنجایش نه وي نو بیا ترتیب ساقطیږي په دي حالت کې دي وختي لمونځ مخکې وکړي او قضا دي وروسته وکړي. (۲)

ډیر قضایي لمونځونه په یوه وخت کې ادا کول صحیح دي اوکه نه؟ سوال: (۱۹۲۷) (۱) ډیر قضا سوي لمونځونه په یوه وخت کې ادا کول جائز دي اوکه نه؟

(۲) په قضا سوو لمونځونو کې وتر او دماسخوتن لمونځ هم په یوه وخت کې کول ضروري دي، اوکه دي په یوه وخت کې دماسخوتن او په بل وخت کې دي وتر وکړي؟

جواب (۱) جائز دی (۳) (په یوه وخت کې دډیرو وختونو قضا لمونځونه ادا کول صحیح دي. ظفیر)

---

(۱) الترتیب بین الفروض الخمسة والوتر اداءاً وقضاءا لازم الخ فلم یجز فجر من تذکر أنه لم یوتر لوجوبه عنده الخ (ایضا ج۱ ص۲۷۹، ط.س. ج۲ ص۶۵). ظفیر

(۲) الترتیب بین الفروض الخمسة والوتر اداءا وقضاءا لازم فلم یجز فجر من تذکر انه لم یوتر إلا إذا ضاق الوقت المستحب إذا نسیت الفائتة الخ او فاتت ست إعقادیة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج۱ ص۲۷۹، ط.س. ج۲ ص۶۵). ظفیر

(۳) لأنه علیه السلام أخرها یوم الخندق (درمختار) وذلك أن المشرکین شغلوا رسول الله صلی الله علیه وسلم عن اربع صلوات یوم الخندق حتی ذهب من اللیل ما شاء الله تعالی فأمر بلالا فأذن ثم أقام فصلی الظهر ثم أقام فصلی العصر ثم أقام فصلی المغرب ثم اقام فصلی العشاء (رد المحتار باب قضاء الفوائت ج۱ ص۲۷۲، ط.س. ج۲ ص۲۲). ظفیر

(٢) بیل بیل هم قضا راګرځولای سي په یوه وخت کي قضا راوړل ضروري نه دي.

دفوت سوو لسو شلو کالو لمونځونه به څنګه ادا کوي؟ سوال: (١٩٢٨) یوه سړي په پابندی سره پنځه وخته لمونځ ادا کوی وروسته یې لمونځ پرېښووی کله به یې کوی او کله نه دشمیر له مخي دده څخه ټول لمونځونه لس یا شل کاله فوت سوي دي، اوس دهغو دادا کولو صورت څنګه کیدای سي؟

جواب: کله چي تر یوه وخته دغه سړي دلمانځه اهتمام پرېښوولی وو کله به یې کوی او کله نه نو ددغي ټولي زماني قضا راګرځول پکاردي، اسان صورت یې دادی چي دهر یوه وختي فرض لمانځه سره دي هغه لمونځ دقضا په نیت هم کوي که یې دلسو کالو لمونځونه پرېیښي وي نولس کاله دي دهرلمانځه سره یوقضا سوی لمونځ راګرځوي (١).

دقضا لمانځه لپاره اذان او تکبیر سته اوکه نه؟ سوال: (١٩٢٩) زید قضا لمونځونه په جومات کي په کرار اذان اوتکبیر ویلو سره په دي نیت ادا کوي، مثلا څلور رکعته دماپښین فرض کوم په دي صورت کي داذان او تکبیر څه حکم دی او دوترو لپاره اذان اوتکبیر ویل ښایي اوکه نه؟

جواب: دکم لمانځه چي ځانته قضا په جومات کي راګرځوي نو دهغه لپاره اذان او اقامت مشروع نه دی، (٢) اوپه ذکر سوي نیت سره دقضا لمونځ کیږي، او دوترو لپاره هم اذان او اقامت نسته. (٣)

دیوه سړي څخه دډیرو ورځو لمونځونه قضا سوي دی که هغه دسنتو پرځای دفرضو قضا راوړي نو داڅنګه حکم لري؟ سوال: (١٩٧٠) دیوه سړي څخه دډیرو ورځو لمونځونه قضا دي اوس که هغه دسنتو پرځای قضا لمونځونه کوي نو څه حکم لري، قضا لمونځ غوره دی اوکه دوخت سنت؟

جواب: دوخت مؤکد سنت پرېښودل نه ښایي، او فوت سوي لمونځونه په فارغو وختونو کي باید ادا کړل سي، او دا ښکاره ده چي دفوت سوو لمونځونو ادا کول مهم دي، لیکن که چیري دواړه کاره کیدای سي چي فوائت هم وکړي اودوخت مؤکد سنت هم نه پرېږدي

---

(١) ولو فاتته صلوات رتبها في القضاء (إلى قوله) لأن النبی علیه السلام شغل عن اربع صلوات یوم الخندق قضاهن مرتبا (هدایه باب قضاء الفوائت ج١ ص١٣٧). ظفیر

(٢) ویؤذن ویقیم لفائتة رافعا صوته لو بجماعة (ای في غیر المسجد) اوصحراء لا بیته منفردا ولا فیما یقضي من الفوائت في مسجد لأن فیه تشویشا وتغلیطا ویکره قضاءها فیه لأن التاخیر معصیة فلا یظهرها (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأذان ج١ ص٣٢٢ – ٣٢٣، ط.س. ج١ ص٣٩٠). ظفیر

(٣) وهو سنة مؤکدة للفرائض في وقتها ولو قضاء لا لغیرها کعید (درمختار) ای وتر وجنازة الخ (رد المحتار باب الأذان ج١ ص٣٥٢، ط.س. ج١ ص٣٨٤). ظفیر

نو دا غوره ده. فقط

چي ديو وخت قضا وي هغه په هغه وخت کي ادا کول ضروري نه دي: **سوال**: (۱۹۷۱) دکم وخت لمونځ چي قضا سوی دی هغه به په هغه وخت کي کوي اوکه يا مثلا دماپښين لمونځ په ماسخوتن کي او دماسخوتن په ماپښين کي کولای سي اوکه نه؟

جواب: ادا کولای يي سي په هغه وخت کي ادا کول يي ضروري نه دي.

دسهار ماښام او ماخستن په قضا کي قراءت په زوره ويلای سي او که نه؟ **سوال**: (۱۹۷۲) دسهار ماښام او ماسخوتن په قضا کي جهرا قراءت کولای سي؟

جواب: که چيري په همدغو وختونو کي قضا راګرځوي نو جهرا يي لوستلای سي او که يي دورځي راګرځوي نو نه يي سي لوستلای. ([1])

(۱۹۷۳) که چيري ددوو دريو کالو لمونځونه قضا سي او اوس دادا کولو موقع په لاس نه ورځي نو دهغه دخلاصون لپاره کمه لاره ده؟

جواب: اسانه لاره ددي داده چي دهر يوه لمانځه سره دي دهمدغه وخت دلمانځهٔ قضا راګرځوي. دخوموه کلونو لمونځ چي فوت سوی دی هغومره کلونه دي دهر لمانځه سره دهغه وخت دلمانځه قضا هم راګرځوي چي مخکي قضا سوي دي دقضا راګرځولو پرته دخلاصون هيڅ لاره نسته. فقط

دسهار او مازديګر دلمانځه څخه وروسته قضا لمونځ کولای سي اوکه نه؟ **سوال**: (۱۹۷۴) دسهار او مازديګر دلمانځه وروسته قضا لمونځ کولای سي اوکه نه؟

جواب: کولای يي سي. ([2])

درمضان په وروستني جمعه کي دقضاء عمري رواج ثابت نه دي: **سوال**: (۱۹۷۵) درمضان شريف په وروستني جمعه کي قضاء عمري کول کيږي دا جائزه ده اوکه نه؟

جواب: درمضان شريف په وروستی جمعه کي قضاء عمري په مخصوص صورت سره ثبوت نه لري، په شامي کي دي چي دامام صاحب طرف ته ددي لمانځه نسبت کول صحيح نه دي، او له فخر الإسلام او قاضي خان څخه يي ددي کراهت نقل کړی دی، لهذا ددي لمانځه پرې ښوول په کاردي. ([3])

([1]) ويجهر الإمام في الفجر واولى العشائين اداءا وقضاءا الخ ويخير المنفرد في الجهرات إن أدى الخ ويخافت المنفرد حتما إن قضى الجهرية في وقت المخافة كأن صلى العشاء بعد طلوع الشمس على الأصح (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة ج۱ ص۴۷۹، ط.س. ج۱ ص۵۳۲ – ۵۳۳) معلومه سوه چي ذکر سوی حکم دمنفرد لپاره ليکل سوی دی. ظفير

([2]) وکره نفل بعد صلوة فجر وعصر ولا يکره قضاء فائتة ولو وترا الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار کتاب الصلوة ج۱ ص۳۴۸، ط.س. ج۱ ص۳۸۴). ظفير =

قضايي لمونځ په جمع سره کول څنګه سوالخ (۱۹۷۲) قضا سوي لمونځونه په جمعه سره کول څنګه دي؟

جواب: مسنون دي. (۱) فقط والله أعلم

دلمانځه دقضا کولو څه کفاره ده؟ سوال: (۱۹۷۷) که چيري دصاحب ترتيب څخه لمونځ قضا سي نو دهغه لپاره څه کفاره ده؟

جواب: کفاره يي دا ده چي همدغه لمونځ دي وکړي اود ترتيب ځښتن ته ترتيب ضروري دی، يعني دوخت دلمانځه څخه يې مخکي کول ضروري دي. (۲)

دقضا سوو لمونځونو قضايي: **سوال**: (۱۹۷۸) ديوه سړي څخه ددوو دريو کلونو لمونځونه په داسي ډول قضا سول چي کله يي دمازديګر دا ونه کړی کله يي دماپښين دا ونه کړی نو ادا کول به يې څنګه وي؟

جواب: دغالب ګمان موافق دي ددي لمونځونو قضايي راوړي. فقط

دترتيب دځښتن حکم: **سوال**: (۱۹۷۹) دماښام لمونځ قضا سو دهغه قضايي نه وه راګرځولي چي دماسخوتن لمونځ يي وکړی نو اوس دماښام لمونځ وکړي بيا وتر او سنت وکړي، اوکه دماښام لمونځ وروسته وکړي او دماسخوتن لمونځ يې وسو اوکه نه؟

جواب: که چيري دی دترتيب ځښتن وي نو دماسخوتن لمونځ يي ونه سو دماښام تر لمانځه وروسته دي دماخستن فرض بيا وکړي، ترهغه وروسته دي سنت او وتروکړي. (۳)

دقضا سوو لمونځونو کفاره: **سوال**: (۱۹۸۰) که چيري ديوه سړي څخه لمونځونه قضا سوي وي اوهغه مړ سي او دمرګ په وخت کي يې قريبانو ته ويلي وي چي زما لمونځونه قضا سوي دي دهغو په کفاره کي يوه نسخه قرآن مجيد يوه طالب ته ورکړی دا جائز دي اوکه نه؟ او دتلاوت دسجدي کفاره سته اوکه نه؟

جواب: که چييري وفات سوی مالدار وو او هغه دلمانځه او نورو فرائضو دکفاري وصيت کړی وي نو دهغه دمال ددريمي برخي څخه دي دلمانځه او نورو فرائضو کفاره ادا کړل سي ديوي نسخي قرآن مجيد په ورکړه سره دلمونځونو کفاره نه سي ادا کيدلای،

---

(۳) وما نقل أن الإمام قضى صلوة عمر الخ (درمختار) والجواب اولا أنه لم يصح نقل ذلك عن الإمام الخ (رد المحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۷۵۳، ط.س. ج۱ ص۳۸۴). ظفير

(۱) جاء في حديث ليلة الحريس وأمر بلالا فأقام الصلوة فصلى بهم الصبح فلما قضى الصلوة قال من نسى الصلوة فليصليها إذا ذكرها. رواه مسلم (مشكوة ص۲۷). ظفير

(۲) من فاتته صلوة قضاها إذا ذكرها وقدمها على فرض الوقت الخ (هدايه ج۱ ص۱۳۷). ظفير

(۳) ومن صلى العصر وهو ذاكر أنه لم يصل الظهر فهى فاسدة إلا إذا كان في آخر الوقت وهى مسئلة الترتيب (هدايه قضاء الفوائت ج۱ ص۱۳۹). ظفير

دهغه دا ویل لغوه دي (١) او علامه شامي ویلي دي: ولا روایة في سجدة التلاوة اى والصحیح أنه لایجب الخ ددي څخه څرګنده سوه چي دتلاوت دسجدي کفاره نسته. فقط

داسقاط مسئله: **سوال**: (١٩٨١) داسقاط حیله چي دمړي لپاره کیږي ددي ثبوت شرعا هم سته اوکه نه؟

جواب: هیڅ نسته (٢). فقط

قضاء الفوائت: **سوال**: (١٩٨٢) دیوه سړي پنځه یا شپږ لمونځونه برابر قضا سول اوس که چیري هغه دوخت لمونځ کوي نو کیږي اوکه نه؟

جواب: که چیري شپږ لمونځونه قضا سوي وي نو دوخت لمونځ کیږي اوکه ددي څخه کم وي نو ترڅو چي هغه فوت سوي لمونځونه راونه ګرځوي دوخت لمونځ یې نه کیږي، بلکه فاسدیږي یعني په موقوف فساد سره. (٣) فقط

دترتیب څښتن څوک دی؟ **سوال**: (١٩٨٣) صاحب ترتیب چاته وایي هغه به څه کوي؟

جواب: دترتیب څښتن هغه څوك دی چي دهغه پرغاړه شپږ قضا سوي لمونځونه نه وي کم لمونځ چي ورڅخه قضا سوی هم وي نوهغه یي ادا کړی وي داصاحب ترتیب دی یعني پرهغه باندي لازم دي چي که چیري لمونځ ورڅخه قضا سي نو هغه به دوختي لمانځه څخه مخکي را ګرځوي. (٤) فقط

قضاء دي سمدستي ادا کوي: **سوال**: (١٩٨٤) یو سړی بیده وو چي ورځ وربانديي راغله هغه دپاڅیدلو سره سمدستي قضا لمونځ وکړی دغه ډول بله ورځ هم وربانديي په بیدو لمر راوختی لیکن په دي ورځ یي دسهار لمونځ دماپښین سره وکړی که چیري دخوب له امله په لمانځه کي ځنډ راسي، یا قضا سي نوسمدستي کول پکار دي که په ځنډ سره؟

جواب: چي کم وخت راویښ سي که چیري هغه وخت دلمانځه دکراهت نه وي نو سمدستي په هغه وخت کي قضا لمونځ کول ښایي په دویمه ورځ چي په قضا کي تاخیر

---

(١) إذا مات الرجل وعليه صلوات فائتة فأوصى بأن يعطى كفارة صلوته يعطي لكل صلوة نصف صاع من بر وللوتر نصف صاع والصوم يوم نصف صاع من ثلث ماله (عالمگيري كشوري ج١ ص١٢٣، ط.س. ج١ ص١٢٥). ظفير

(٢) والواجب على الميت أن يوصى بما يفي بما عليه إن لم يضق الثلث عنه فإن اوصى بأقل وأمر بالدور وترك بقية الثلث للورثة او تبرع به لغيرهم فقد اثم بترك ما وجب عليه (رد المحتار باب قضاء الفوائت مطلب في بطلان الوصية بالختمات والتهاليل ج١ ص٦٨٢، ط.س. ج٢ ص٧٣). ظفير

(٣) فاتته صلوات رتبها في القضاء كما وجبت في الأصل (إلى قوله) إلا أن نريد الفوائت على ستة صلوات لأن الفوائت قد كثرت فتسقط الترتيب فيما بين الفوائت الخ (باب قضاء الفوائت هدايه ص١٣٧). ظفير

(٤) ولو فاتته صلوات رتبها في القضاء كما وجبت في الأصل (إلي قوله) إلا أن يزيد الفوائت على ستة صلوات لأن الفوائت قد كثرت فتسقط الترتيب الخ (هدايه باب قضاء الفوائت ج١ ص١٣٧). ظفير

وکړی یعني دماپښین په وخت کي قضا راوړه دا یي ښه ونه کړه. فقط (۱)

قضاء عمري: **سوال**: (۱۹۸۵) قضاء عمري احتیاطا کول څنګه دي؟

جواب: قضاء عمري علی توهم الفساد کول دامام صاحب څخه ثابت نه دي او ښه خبره داده چي مکروه دي نوکله چي له بنسټه ثابته نه ده نو په دي باندي نور تفریعات کول هم صحیح نه دي اوپه داسي ځای کي دکمال او نقصان بحث بي ګټي دی (۲) ثبت العرش ثم نقش. فقط

دقضایي عمري ادا کول: **سوال**: (۱۹۸۶) ددین عالمان په دي مسئله کي څه وایي چي دعمري قضا دلمونځونو څنګه طریقه ده دپنځو فرضونو وروسته به یي کوي او که مخکي او دومره پابندي یي کول چي که جمع ولاړه وي هم ترهغو په کي ګډون نه کوي ترڅو چي قضایي عمري یي نه وي کړي دا څنګه ده؟

جواب: چي څومره لمونځونه یي قضا سوي دي هغه چي په کم ډول غواړي ادا دي کړي ځکه چي دی دترتیب څښتن نه دی خوښه ي ده که یي دوخت دلمانځه څخه مخکي کوي اوکه وروسته یا دي په یوه وخت کي پنځه لمونځونه سره له وترو روزانه کوي جمع دي نه پریږدي بلکي دجمعي څخه دي مخکي کوي یا دي وروسته کوي. فقط (ولا یعود لزوم الترتیب بعد سقوطه بکثرتها ای الفوائت بعود الفوائت إلی القلة بسبب القضاء لبعضها علی المعتمد لأن الساقط لایعود وکذا لایعود الترتیب بعد سقوط بباقي المسقطات السابقة من النسیان والضیق آهـ درمختار (۳)

چي دشک په ډول قضا لمونځونه کوی هغه به څنګه وي؟ **سوال**: (۱۹۸۷\۱) که چیري دڅاښت دلمانځه یا دتهجدو په وخت کي قضاء عمري کوي او دغه سري دشك په ډول قضا راګرځوي حالانکه دده په ذمه یقینا څه فرض لمونځ نسته نو دغه لمونځ به دڅاښت یا تهجدو وي او که به نفل وي؟ او که چیري دماښام لمونځ یي قضا کړي وي نو په دري رکعته نفل کولو سره خو به څه خرابي نه وي؟

چا دسهار قضا لمونځ وکړی حالانکه دهغه پرذمه قضا لمونځ نه وو نو څه حکم دی؟ **سوال**: (۱۹۸۸\۲) دماسخوتن دلمانځه وروسته څلور رکعته لمونځ سنت دی دوه مؤکده او دوه غیر مؤکده نوکه یوه سړي دوه رکعته مؤکده وکړل، او دوه دسهار دفرضو قضا اوپه

---

(۱) من فاتته صلوات قضی إذا ذکرها وقدمها علی فرض الوقت (هدایه باب قضاء الفوائت ج۱ ص۱۳۷). ظفیر

(۲) في العتابیة عن ابن نصر رحمه الله فیمن یقضي صلوات عمره من غیر أن فاته شيء یرید الاحتیاط فإن لأجل النقصان والکراهة فحسن وان لم یکن لذلك لایفعل. (عالمګیري کشوري) ج۱ ص۱۲۳، ط.س. ج۱ ص۱۲۵). ظفیر

(۳) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج۱ ص۶۸۴، ط.س. ج۲ ص۷۰. ظفیر

حقیقت کي دده پرذمه قضا نه وي نو ایا دغه څلور رکعته به سنت سي کـه چیـري داسـي وي نو وفرمایاست چي ددي په یوه سلام سره کول خو به ضروري نه وي؟ فقط

جواب: [۱] څه اختلاف نسته او دمانبام په قضا کي په دي احتمال سره څه کراهت نسته. في العالمگیریة ج۱ ص۱۱۲ عن ابي نصر رحمه الله فیمن یقضي صلوات عمر مـن غیـر أن فاته شيء یرید الإحتیاط فان کان لأجل النقصان والکراهة فحسن وإن لـم یکـن لـذلك لا یفعل والصحیح أنه یجوز إلا بعد صلوة العصر والفجر وقد فعـل ذلـك كثیـر مـن السـلف لشبهة الفسادکذا في المضمرات. جمیل الرحمن

[۲] دیوه سلام شرط په دي کي نسته بلکه دوه رکعته سنت مؤکده ځانتـه پـه کـار دي او دوه رکعته سنت غیر مؤکده ځانته نوپه دي صورت کي چي قضا دده پرذمه نه وه نو دغـه دوه رکعته به نفل سي اوټول به څلور رکعته بعد العشاء سي. فقط

(مستناد مما في الفتاوی العالمگیریـة ج۱ ص۱۵۵ وصـلی رکعتـین وهـو یظـن أن اللیـل باق فاذا تبین أن الفجر قد کان طلع إلی قولـه قـال المتـأخرون تجزیـه عـن رکعتـی الفجـر. جمیل الرحمن)

<u>دسهار او ماپښین او مازدیګر قضا دمانبام څخه مخکي وکړي اوکه وروسـته؟</u> سـوال: (۱۹۸۹) که چیري دیوه سړي دماپښین او مـازدیګر لمونځ قـضا سـو نـو دا دمانبـام څخـه مخکـي وکړي اوکه وروسته او څه نیت به کوي؟

جواب: دغه ټول لمونځونه دي دمانبام څخه مخکي وکړي اوکه چیري دومره ګنجـایش نـه وي نو دمانبام څخه وروسته دي وکړي لنډه دا چي دټولـو لمونځونـو قـضا دي پـه همـدي ورځ راوګرځوي په هر یوه لمونځ کي دي دهمغه لمونځ نیت وکړي (لا یجـوز اداء الوقتیـة قبل اداء الفوائت الخ ویسقط الترتیب بضیق الوقت الخ عـالمگیریة ج۱ ص۱۱۴. جمیـل الرحمن)

<u>قضاء عمري ثابته ده اوکه نه اوددي دقضا څه ډول طریقه ده؟</u> سوال: (۱۹۹۰) دقضاء عمري دلمانځه څنګه ترکیب دی، دحدیث شریف څخه ثابت دی اوکه نه؟

جواب: دقضاء عمري لمونځ لکه څنګه چي مشهور دی دحدیث شـریف څخـه ثابـت نـه دی دچا پرذمه چي واقعي دلمونځونو قضا وي هغه دي وشمیري او هغه دي پـوره کـړي (کـل صـلوة فاتـت عـن الوقـت بعـد وجوبهـا فیـه یلزمـه قـضاءها الـخ فتـاوی عـالمگیري ج۱ ص۱۱۳ جمیل الرحمن).

<u>لمونځ پرېښوول او نور دلمانځه څخه بندول څنګه دي؟</u> سوال: (۱۹۹۱) لمونځ پرېـښودل او دلمانځه څخه بندول څنګه دي او په دي سره نکاح ماتیږي اوکه نه؟

جواب: لمونځ پرېښودل كبيره ګناه ده نو چاته دلمانځه دپرېښودلو حكم كول او منع كول دا هم ګناه كبيره ده لمونځ پرېښوونكي او لمونځ منع كوونكي دواړو ته توبه ايستل په كار دي او دلمونځونو قضا راګرځول په كاردي نكاح دهغه نه ده ماته سوي خو توبه دي وباسي او په خپل كار دي پښيمانه سي او لمونځ دي شروع كړي، فقط والله تعالى اعلم (ومن الكبائر السحر وكتمان الشهادة من غير عذر والإفطار في رمضان من غير عذر وقطع الرحم وترك الصلوة معتمد جوهره نيره ج٢ ص٢٩٥ جميل الرحمن).

دقضا سوو لمونځونو كفاره څه ده؟ سوال: (١٩٩٢) [١] كه چيري دبدمرغى له امله دشرعي عذر څخه پرته دومره لمونځونه قضا سوي وي چي دهغو شمارل ناممكن وي نو څه كفاره يې ده؟

دلمونځونو كفاره صرف صدقه ده اوكه بل څه؟ سوال: (١٩٩٣) [٢] كه چيري ددي كفاره صدقه هم كيداى سي نو غريبان او محتاجان خلګ به څه كوي؟

دمريض او شيخ فاني دقضا لمونځونو كفاره څه ده؟ سوال: (١٩٩٤) [٣] دناروغ يا شيخ فاني دقضا سوو لمونځونو كفاره څه ده؟

جواب: حامدا ومصليا. أما بعد: داستفساراتو جوابونه مفصل دا دي:

[١] قضا سوي لمونځونه وروسته ادا كول په كار دي، دچا چي كم لمونځ دڅه عذر يا غفلت په وجه قضا سي نو كله چي ورته ياد سي هغه دي وكړي اوكم وخت چي ورياد سي دهغه وخت دفرض لمانځه څخه مخكي قضا سوي لمونځ كول په كار دي، دحنفيانو په نزد په وقتي لمانځه او قضايي لمانځه كي ترتيب ضروري دى،رسول الله صلى الله عليه وسلم دخندق په ورځ څلور لمونځونه په ترتيب سره ادا كړي وه، او بل په حديث كي ارشاد دى چي څنګه تاسو ما په لمانځه باندي وينئ دغه ډول تاسو هم لمونځ* كوئ نو څنګه چي هغوى په ترتيب سره قضا لمونځونه ادا كړي دي موږ ته هم په كار دي. ([١])

[٢] كه چيري قضا سوى لمونځ په داسي وخت كي ورياد سي، چي كه هغه ادا كړي نو په وخت كي دومره ګنجايش نه وي چي دوخت لمونځ هم پكښي ادا كړي بلكه دوخت دلمانځه دفوت كيدلو انديښنه وي، نوپه داسي صورت كي دوخت دلمانځه مخكي ادا كول په كار دي او دقضا سوى لمانځه وروسته لنډه دا چي كه چيري په وخت كي

([١]) من فاتته صلوة قضاها إذا ذكرها وقدمها على فرض الوقت والأصل فيه ان التركيب بين الفوائت وفرض الوقت مستحق ولو فاتته صلوات رتبها في القضاء كما وجبت في الأصل لأن النبى صلى الله عليه وسلم شغل عن اربع صلوات يوم الخندق فقضاهن مرتبا ثم قال صلوا كما رايتموني أصلي. (هدايه باب قضاء الفوائت ج١ ص١٣٧). ظفير

پراخوالی او ګنجایش وي نومخکي قضا سوی لمونځ په کار دی اوکه چیري وسعت نه وي نو مخکي وختي لمونځ کول په کار دي. (۱)

[۳] کله چي فوت سوي لمونځونه ډیر سي نو په ترتیب سره ادا کول یې ساقط سي او په خپله په فوت سوو لمونځونو کي دترتیب لحاظ کول پاته نه سي، او دډیروالي اندازه داده چي فوت سوي لمونځونه په شمیر کي شپږ سي کله چي دشپږم لمانځه وخت تیر سي نو ویلای سو چي فوت سوي لمونځونه ډیر سوه، نو په دي صورت کي دترتیب دلحاظ اړتیا پاته کیږي. (۲)

[۴] دیوه سړي په ذمه دډیري مودي قضا سوي لمونځونه دي، او هغه دکثرت حد ته رسیدلي دي، ده دهغو لمونځونو ادا کول شروع کړي وو چي اوس دکارونو له امله څه نور لمونځونه ورڅخه قضا سول نو اوس کله چي مخکني او وروستني فوت سوي لمونځونه ډیر دي نوپه دي صورت کي مخکي دوخت لمونځ کول روادي، ځکه دقضا سوو لمونځونو دډیر والي له امله دهغو ترتیب پاته نه سو. (۳)

[۵] که چیري چا فوت سوي لمونځونه ادا کول پیل کړل او اوس هغه لږ پاته سوه یعني دشپږو لمونځونو څخه لږ پاته سوه نو اوس به بیرته دترتیب مسئله په خپل حال سي. (۴)

[۶] که چیري قضا سوي لمونځونه دومره ډیر وي چي دهغو شمیرل ګران وي نو په کار ده چي ښه فکر وکړي او یوسم اټکل وکړي دساري په توګه فکر دي وکړي چي دپنځه لسو یا اتلسو کالو په عمرکي بالغ سو او څلور پنځه کاله یې لمونځونه قضا کړل یا یې کله کړي اوکله یې نه وه کړي اودا موده ددي سړي په صحیح اندازه کي مثلا څلور کاله جوړیږي نو دي سړي ته دخپل ګمان مطابق دشمیر لمونځونه کول ښایي لکه څنګه چي په دنیوي امورو کي دچا قرض وي او اندازه معلومه نه وي نو هغه هم داټکل او تخمین دلاري ادا کیږي ترڅو دهغه حق پرغاره پاته نه سي همدغه ډول دي اټکل وکړي چي دڅومره ورځو لمونځونه قضا سوي دي هغه دي ادا کړي او وږ خبره دا ده چي څومره ډیر

(۱) ولو خاف الوقت يقدم الوقتية ثم يقضيها لأن الترتيب يسقط بضيق الوقت وكذا بالنسيان وكثرة الفوائت كيلا يؤدي إلى تقوية الوقتية (هدايه باب قضاء الفوائت ج۱ ص۱۲۷). ظفير

(۲) إلا أن يزيد الفوائت على ستة صلوات لأن الفوائت قد كثرت فتسقط الترتيب فيما بين الفوائت بنفسها كما يسقط بينهما وبين الوقتية وحد الكثرة أن تصير الفوائت ستا بخروج وقت الصلوة السادسة (هدايه باب قضاء الفوائت ج۱ ص۱۳۸). ظفير

(۳) ولو إجتمعت الفوائت القديمة والحديثة قيل يجوز الوقتية مع تذكر الحديثة لكثرة الخ (هدايه باب قضاء الفوائت ج۱ ص۱۳۸). ظفير

(۴) ولو قضى بعض الفوائت حتى قل ما بقى فالترتيب عند البعض وهو الأظهر. (ایضا ج۱ ص۱۳۸). ظفير

كولاى سي هغومره دي ادا كړي. ځكه چي تړوله ګټه ده.

[٧] دقضا سوو لمونځونو كفاره دهغو ادا كول او الله جل جلاله ته په عاجزي اوپيښماني سره توبه كول دي، صدقه وركول نه دي هو! كه چيري په صدقي سمره دالله جل جلاله غضب دفع كيږي نو اميد سته چي دالله جل جلاله كمه غصمه دلمانځه دپريښودلو په سبب وه هغه به پاته نه سي او ديوه غريب داړتيا په پوره كولو سره به دالله جل جلاله رحمت متوجه سي نوراصل دلمانځه ادا كول دي دصمدقي په وركړه سوه به لمونځ ساقط نه سي.

[٨] دمريض په اړوند هم په تفصيل سره مسائل بيانول مناسب معلوميږي چي په كم صورت كي كفاره ده او په كم صووت كي تخفيف اوپه كم صورت كي بخښنه، ناروغ كه چيرى دريدلاى نه سي نو په ناسته دي لمونځ وكړي او ركوع او سجده دي ادا كړي. ([١])

[٩] كه چيري دركوع او سجدي طاقت هم نه لري نو ركوع او سجده دي په اشاره سره ادا كړي، يعني په ناسته دي لمونځ وكړي او دركوع لپاره دي لږ ښځ ښيټ كړي او دسجدي لپاره دي لږ زيات ښيټ كړي. ([٢])

[١٠] څوك دي منګى يا صندوق يا بالښت يانور همداسي شيان دسجدي لګولو لپاره خپل مخ ته نه ايږدي بلكه څومره اشاره چي كولاى سي هغه دي وكړي. ([٣]) لا يكلف الله نفسا إلا وسعها. ([٤])

[١١] كه په مريض كي دناستي طاقت نه وي نو په سيده پروته دي لمونځ وكړي چي پښي او مخ يې دواړه دقبلي لوري ته وي او ركوع او سجده دي دښځ په اشارې سره ادا كوي، او دسجدي په اشاره كي دي ښځ لږ ډير كښته كړي. ([٥])

[١٢] كه چيري داسي ناروغ وو چي لمونځ يي په اشاره سره كوى او دركوع او سجدي قدرت يي نه وو دالله جل جلاله په قدرت په لمانځه كي ورته دومره افاقه وسوه چي پرركوع اوسجده يي قدرت پيدا كړى، نو په دي صورت كي به دټولو په وړاندي لمونځ دسره كوي. ([٦])

([١]) إذا عجز المريض عن القيام صلى قاعدا ويسجد لقوله عليه السلام لعمران بن حصين صل قائما فان لم تستطع فقاعدا فأن لم تستطع فعلي الجنب تؤمى ايماءاً الخ (هدايه باب صلوة المريض ج١ ص١٤٤). ظفير

([٢]) ان لم تستطع الركوع والسجود أومي ايماء الخ يعنى قاعدا (ايضا). ظفير

([٣]) وجعل سجوده أخفض من ركوعه لأنه قائم مقامها فأخذ حكمها، ولا يرفع إلى وجهه سيء الخ (ايضا). ظفير

([٤]) سورة البقرة. ظفير

([٥]) وإن لم يستطع القعود استلقى على ظهره وجعل رجليه إلى القبلة واومى بالروع والسجود الخ (ايضا). ظفير

([٦]) وإن صلى بعض صلوته بايماء ثم قدر على الركوع والسجود إستأنف عندهم جميعا (هدايه باب صلوة المريض =

[١٣] كه يو مريض بيهوښه سو او دپنځو لمونځونو يا دپنځو كمو لمونځونو وخت يي په بيهوښۍ كي تير سو نو په هوښ كي دراتلو وروسته به ددي لمونځونو قضا راوړي، اوكه يي دپنځو لمونځونو څخه ډير وخت په بيهوښۍ كي تير سو نو قضا نسته ورباندي. (١)

[١۴] ددي فقهي تفصيلاتو څخه دا خبره په ښه ډول معلوميږي چي په شريعت كي دلمانځه څومره وقعت او څومره ټينګار دی چي په ناروغي كي هم ددي ادا كول لازمي دي، نو موږ ته نه ښايي چي دشرعي عذر څخه پرته لمونځ پريږدو، دهغو مسلمانانو په حال باندي افسوس دی څوك چي په مزدوري، تجارت، زراعت او لهو اولعب كي وخت تيروي اودلمانځه غوندي محبوب سی چي دمسلمان دامتياز او غوره والي نښه ده په دنيا او آخرت كي په كار راتلونكی شی دی هغه قضا كوي مسلمان ته نه ښايي، چي لمونځ په يوه وخت كي هم پريږدي.

[١۵] شيخ فاني هغه بوډا ته وايي څوك چي دخپلي بوډايي او كمزوري دامله دروژي دنيولو وس نه لري، دداسي سړي دا حكم دی چي دی دي روژه نه نيسي اوفديه دي ادا كړي. (٢)

[١٦] ديوي روژي فديه په يوه مسكين باندي يوه ورځ دوډۍ خوړل دي، چي څومره روژي يي وخوړي دهري روژي په بدل كي دي دوه وخته مسكين ته ډوډۍ وركړي، ددي ډوډۍ دخوړلو په اړوند شريعت دغنمو نيمه پيمانه او داوربشو پوره پيمانه ټاكلي ده چي دومره غله دي فقير ته وركړي (٣) صاع تقريبا په انګريزي سير سره چي اتيا تولي دی ددري ٣ مار په اندازه جوړيږي.

[١٧] شيخ فاني چي روژه نه سي نيولای دهغه څخه لمونځ نه معاف كيږي، په ولاړه دي كوي كه يي ددريدلو طاقت نه وي نو په ناسته دي كوي كه يي دناستي طاقت هم نه وي نو په اشاره سره دي كوي، (۴) دپورتني ذكر سوي تفصيل مطابق.

= ج١ ص١۴۵). ظفير

(١) ومن أغمي عليه خمس صلوة او دونها قغى وان كان اكثر من ذلك لم يقض (ايظا). ظفير

(٢) فالشيخ الفاني الذى لا يقدر على الضيام يفطر ويطعم لكل يرم مسكينا كما يطعم في الكفارة والعجوز مثله (عالمگيري مصري كتاب الصوم باب خامس ج١ ص١٩۴، ط. ماجدية ج١ ص٢٠٧). ظفير

(٣) يطعم لكل يوم مسكينا كما يطعم في الكفارة كذا في الهداية الخ نصف صاع من بر اوصاع من تمر اوصاعا من شعر (عالمگيري مصري كتاب الصوم باب خامس ج١ ص١٩۴، ط. ماجدية ج١ ص٢٠٧). ظفير

(۴) سئل عن الشيخ الفاني هل تجب عليه الفدية من الصلوة كما تجب عليه عن الصوم وهو حي فقال لا (عالمگيري مصري باب قضاء الفوائت ج١ ص١١٧، ط. ماجدية ج١ ص١٢۵). ظفير

[١٨] کم سړی چي مړ سي او دهغه پرغاړه درمضان فوت سوي روژي وي، او هغه دمرگ په وخت کي خپلو وارثانو ته وصيت کړی وي، دهغه پروارثانو دا لازمه ده چي دهغه دروژو شمېر وکړي او دپورته ذکر سوي تفصيل مطابق فديه ورکړي که يي وصيت نه وي کړي نو په وارث باندي ادا کول لازم نه دي، هو! که يي دخپل لوري ادا کړي نو دا احسان دی، او دالله جل جلاله دذات څخه اميد سته چي هغه يې قبوله کړي.

وصيت زموږ دامام صاحب په نزد ځکه معتبر دی چي دا فديه هم عبادت دی، او عبادت بايد په خپل اختيار او اراده سره وکړل سي او کله چي يي وصيت وکړی نو ادا کول يي لازم دي. (١)

[١٩] کم سړی چي دمرض په حالت کي خپلو وراثانو ته وصيت وکړي چي پرما باندي دومره لمونځونه قضا پاته دي، دهغوی فديه خو مشائخو منلي ده، او په دي باره کي يي لمونځ دروژې مشابه بللی دی يعني داچي هر لمونځ ديوي روژي حکم لري، کمه فديه چي ديوي روژي لپاره ده هغه ديوه لمانځه لپاره هم ده يعني ديوه لمانځه فديه نيمه پيمانه دغنمو يا يوه پيمانه (٢)، داوربشو ده.

[٢٠] ولي او وارث ته دهغه له لوري روژه نيول نه ښايي. (٣)

[٢١] نن صبا چي ډير وس لرونکي مسلمانان په روژه کي دتکليف په وجه خپل ځان عاجز گڼي او په خپله ځانته دشيخ فاني حکم تجويز کوي دا سراسر غلطه ده، دتعيش په وجه دشرعي تکاليفو ځان خلاصول ددين سره گستاخي ده، که چيري داسي سړی دوخت دبادشاه په قيد کي راسي نو دی هغه وخت ولي ځان شيخ فاني نه بولي، بيا خو هرڅه کوي، نو دداسي جرأت څخه بايد مسلمانان خپل ځانونه وژغوري.

<u>دماسخوتن قضا دي دسهار تر لمانځه مخکي ادا کړي</u>: سوال: (١٩٩٥) [١] زه اوس په سفر کي په ناگپور نومي ځای کي يم ددی ځای خلگ ډير دماسخوتن لمونځ قضا کوي او هغه دصبح صادق څخه وروسته دسهار تر لمانځه مخکي ادا کوي، اگرکه امام په جمع ولاړ هم وي خو دی لومړی دماسخوتن لمونځ ادا کوي بيا دسهار لمونځ کوي که څوك دا خيال

---

(١) وإذا مات الرجل وعليه صلوات فأوصى ان تعطي كفارة صلوته يعطى لكل صلوة نصف من بر وللوتر نصف صاع ولصوم يوم نصف صاع من ثلث ماله الخ فإن لم يوص لورثة وتبرع بعض الورثة يجوز (عالمگيري مصري باب قضاء الفوائت ج١ ص١١٧، ط. ماجدية ج١ ص١٢٥). ظفير

(٢) إذا مات الرجل وعليه صلوات فائتة فأوصى بأن تعطى كفارة صلوته يعطى لكل صلاة نصف صاع من بر وللوتر نصف صاع (عالمگيري مصري باب قضاء الفوائت ج١ ص١١٧، ط. ماجدية ج١ ص١٢٥). ظفير

(٣) ولو أمر الأب ابنه ان يقضي عنه صلوة وصيام ايام لايجوز عدنا كذا في التتارخانية (عالمگيري مصري باب قضاء الفوائت ج١ ص١١٧، ط. ماجدية ج١ ص١٢٥). ظفير

وکړي چي دسهار لمونځ به راځخه ولاړسي نو وتر خو حتما کوي بيا دسهار لمونځ کوي او دماسخوتن فرض دلمر دراختلو وروسته ادا کوي دماپښين لمونځ قضا کوي او بيا يې دمازديګر په اخر وخت کي دمازديګر دلمانځه سره کوي په داسي حالکي چي جمع ولاړه وي په دي صورت کي مسئله څنګه ده؟

چي دماسختن لمونځ قضا سي نوتر څه وختـه يـې ادا کـولای سـي؟ سـوال: (١٩٩٢) [٢] کـه چيري دماسخوتن لمونځ قضا سي نو تر کمه وخته يې ادا کول په کار دي؟

ترصـبح صـادق وروسـته: **سـوال**: (١٩٩٧) [٣] دصـبح صـادق تـر راښـکاره کيـدو وروسـته دتلاوت سجده کيدای سي اوکه نه؟ دسهار دلمانځه پرته بل لمونځ دلمر تر راختلو پوري کولای سي او که نه؟

دماپښين قضا ترمازديګر مخکي په کـار ده او کـه نـه؟ سـوال: (١٩٩٨) [۴] دماپـښين قـضا لمونځ دمازديګر دلمانځه سره يعني دمازديګر دلمانځه مخکي ادا کول په کار دي او که نه يعني دواړه لمونځونه دماښام څخه لږ مخکي ادا کولای سي او که نه؟

دماښام دجمعې په وخت کي دقضا ادا کول صـحيح دي: **سـوال**: (١٩٩٩) [۵] دماښـام جمع ولاړه ده يو سړی خپل مخکنی لمونځ يا دماپښين يا دمازديګر ادا کوي دا صـحيح ده اوکه نه؟

ددوو کالو قضا کلـه ادا کـړي؟ سـوال: (٢٠٠٠) [٦] دکـم سـړي پرذمـه چـي ددوو کلـو قـضا لمونځونه وي هغه به دا لمونځونه کم وخت او په کم ترتيب سره ادا کوي؟

جواب: [١] دترتيب دښتن لپاره يعني دچا پـه ذمـه چـي شـپږ لمونځونـه يـا تـر دي زيـات قضا نه وي دا حکم دی چي کم لمونځ ورڅخه فوت سي هغه دي تر بل لمانځه مخکي ادا کړي، اوکه چيري دبل لمانځه جمع ولاړه وي نو په هغي کي دي نه شريکيږي خپـل فـوت سوی لمونځ دي مخکي ادا کړي بيا دي وقتيه لمونځ وکړي مثلاً که چيري بيده سو يا په بله کمه وجهه ور څخه دماسخوتن لمونځ قضا سو او صبح صادق راوختی يا دسهار جمع ودريده نو دی دي اول دماسخوتن لمونځ سره دوترو وکړي بيا دي دسهار لمونځ وکړي اګرکه جمعه نه کړي پيدا. ([١])

[٢] تحية الوضوء او نور نوافل نسي کولای ([٢]) او قضا لمونځ ادا کولای سي ([٣]) كذا في

([١]) من فاتته صلوة قضاها إذا ذكرها و قدمها على فرض الوقت الخ ومن صلى العصر وهو ذاكر أنه لم يصلي الظهر فهي فاسدة إلا إذا كان في آخر الوقت (هدايه باب قضاء الفوائت ج١ ص١٣٧ – ١٣٩). ظفير

([٢]) ويكره أن يتنفل بعد طلوع الفجر باكثر من ركعتى الفجر (هدايه كتاب الصلوة فصل فى الأوقات المكروهة ج١ ص٨٢). ظفير　=

الدر المختار.

[٣] دتلاوت سجده کولای سي او دجنازي لمونځ او فوت سوی لمونځ هم په دغه وخت کي صحيح دی کذا في الدر المختار: لايکره فائتة او سجدة تلاوة وصلوة جنازة (١) الخ

[٤] دماپښين قضا سوی لمونځ بايد دمازديګر څخه مخکي وکړل سي، له هغه وروسته دمازديګر لمونځ کول په کار دي. (٢)

[٥] دترتيب ښښتن ته همداسي کول ښايي، چي هغه دي خپل دمازديګر يا ماپښين فوت سوي لمونځونه دماښام تر لمانځه مخکي وکړي، کما مر تفصيلة کذافي الدرالمختار.

[٦] دکم سړي پرذمه چي ددوو کلو قضايي لمونځونه وي پرهغه باندي دفوت سوو لمونځونو په قضا راوړلو کي څه ترتيب لازم نه دی په هروخت کي چي څومره لمونځونه ادا کولای سي ادا دي کړي که داسي کوي چي دهروختي فرض سره دهغه وخت لمونځ راګرځوي مثلا دماپښين دلمانځه مخکي يا وروسته دي ديوه ماپښين قضا راوګرځوي؟ اوکه ډير ګنجايش وي نو ډير دي راوګرځوي. فقط (٣)

دسهار قضا دماپښين داذان څخه مخکي وکړي که وروسته؟ **سوال**: (٢٠٠١) [١] که دسهار لمونځ قضا سو او دماپښين په مهال يي دقضا راګرځولو موقع برابره سوه نو داذان سره لمونځ کول په کار دي که له اذانه پرته؟

دقضا لپاره اذان کيږي اوکه نه اودهر لمانځه لپاره به بيل بيل وي که يو کافي دي؟ **سوال**: (٢٠٠٢) [٢] که چيري لمونځ پنځه وخته قضا سو نوپه ټولو وختونو کي داذان ويلو اړتيا ده اوکه يواځي په يوه وخت کي؟

جواب: [١] که چيري دځانته يعني منفرد سړي لمونځ قضا سو نو هغه دي پرته له اذان او اقامت څخه ددغه لمانځه قضايي راوګرځوي. (٤)

(٣) ويكره أن يتنفل بعد الفجر حتى تطلع الشمس الخ ولا بأس بأن يصلي في هذين الوقتين الفوائت ويسجد للتلاوة (ايضا) ج١ ص٨١). ظفير

(١) الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصلوة ج١ص٣١٢، ط.س. ج١ ص٣٧٥. ظفير

(٢) ومن صلى العصر وهو ذاكر أنه لم يصل الظهر فهي فاسدة إلا إذا كان في آخر الوقت (باب قضاء الفوائت ج١ ص١٣٩). ظفير

(٣) إلا أن يزيد الفوائت على ستة صلوات لأن الفوائت قد كثرت فتسقط الترتيب فيما بين الفوائت بنفسها كما يسقط بينهما وبين الوقتية (هدايه باب قضاء الفوائت ج١ ص١٣٨). ظفير

(٤) ويسن أن يؤذن ويقيم للفائتة رافعا صوته لو بجماعة او صحراء لا بيته منفردا (درمختار) لو بجماعة اى في غير المسجد بقرينة ما يذكره قريبا من انه لايؤذن فيه للفائتة (رد المحتار باب الأذان ج١ ص٣٢٣، ط.س. ج١ ص٣٩٠). ظفير

[٢] كه چيري په قضا كي جماعت وي (يعني په جمع سره قضايي لمونځ راګرځوي) نو دلومړي لمانځه لپاره دي اذان او اقامت وويل سي، دنورو لمونځونو لپاره اختيار دی كه يي وايي اوكه نه او اقامت دي دټولو لپاره وويل سي. (١)

دپنځوسو كلونو قضا لمونځونه اودهغو ادا كول: **سوال**: (٣٠٠٢) دزيد ډير لمونځونه دځوانی څخه پيل تر څلويښتو كلونو پوري قضا سوي دي او اوس هغه دتوبي وروسته لمونځ كوونكی سو آيا ددغو قضا لمونځونو تدارك په توبو او تضرع "زاريو" سره كيږي اوكه دهر لمانځه څخه وروسته دقضايي عمري په ډول قضا راګرځول په كار دي، اوكه چيري دده ژوند تلافي دمافات ونه كړی سي نو ايا دتوبي سره سره به دده پراوږو دادروند بار پاته وي په حديث شريف كي خو: التائب من الذنب كمن لا ذنب له الفاظ راغلي دي؟

جواب: په زيد باندي دتيرو سوو ټولو لمونځونو قضا راګرځول لازم دي، او لكه څرنګه چي راتلونكي لمونځونه دده پرذمه فرض دي همدغه ډول فوت سوي لمونځونه ادا كول ورباندي لازم دي دهغو دقضا راګرځولو كمه طريقه چي اسانه ښكاري هغه دي غوره كړي چي دهر (٢) وخت دفرضو سره دهغه لمانځه قضا راګرځوي يا دوه دوه څلور څلور دي په يوه وخت كي راوګرځوي، اوكه چيري په ژوند كي يي تلافي دمافات ونه كړی سول نو په اخري وخت كي دفديي دادا كولو وصيت كول لازم دي تر څو دده وارثان دده څخه وروسته دباقيمانده لمونځونو فديه وركړي.

او داحديث التائب من الذنب كمن لاذنب له (٣) مطلب دادی چي دلمونځونو دځنډولو يا په خپل وخت دپريښودلو چي كمه ګناه ده هغه به په توبه سره وبخښل سي او داخبره دي واضحه وي چي لكه څنګه چي دبندګانو دحقونو توبه ده چي دهغو حقوق وركړي او دچا چي څه حق دی هغه ادا كړي هغه وخت به يي توبه قبليږي همدغه ډول دحقوق الله توبه ده لكه لمونځ روژه زكوة، اونور چي ادا سوي نه دي دهغو توبه داده چي هغه دي ادا كړي نو دادا كولو پرته هغه بالكل تائب نه سو چي دالتائب من الذنب كمن لاذنب له په حكم كي داخل سي، والله ولي التوفيق. فقط

---

(١) ويسن أن يؤذن ويقيم للفائتة رافعا صوته لو بجماعة او صحراء لا بيته منفردا (درمختار) لو بجماعة اى في غير المسجد بقرينة ما يذكره قريبا من انه لايؤذن فيه للفائتة (رد المحتار باب الأذان ج١ ص٣٢٣، ط.س. ج١ ص٣٩٠). ظفير

(٢) وقضاء الفرض والواجب والسنة فرض وواجب وسنة لف ونشر مرتب وجميع اوقات العمر وقت للقضاء (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٢٨٠، ط.س. ج٢ ص٦٦). ظفير

(٣) مشكوة باب التوبة والإستغفار ص٢٠٢. ظفير

داحتلام په مهال دي دغسل كولو وروسته لمونځ ادا كړي او دوخت دختميدلو وروسته دي قضا را وګرځوي: **سوال**: (٢٠٠٤) كه چيري دصبح صادق په وخت كي چاته احتلام وسو هغه لمونځ څه ډول ادا كړي؟

جواب: غسل دي وكړي او دسهار لمونځ دي ادا كړي كه چيري وخت پاته وي نو همدغسي دي وكړي اوكه وخت نه وي نو دلمر دراختلو وروسته دي دسهار. لمونځ دسنتو سره ادا كړي. (١)

دبلوغ څخه وروسته دقضا سوو لمونځونو ادا كول ضروري دي: **سوال**: (٢٠٠٥) دقضاء عمري روژه نيول او لمونځ كول. فرض دي اوكه نه؟ يوه سړي ددپرشو كالو وروسته دلمانځه او روژي پابندي كړي ده؟

جواب: دبلوغ څخه وروسته چي څومره روژي او لمونځونه دهغه قضا سوي وي هغه دي راوګرځوي. (٢)

كه دقضا شمير ورته ياد نه وي نوپه فكر كولو سره دي شميره ورته وټاكي: **سوال**: (٢٠٠٦) ديوه سړي څخه دناروغۍ له امله ددريو څلورو كالو لمونځونه قضا سوي دي، ليكن شميره يي ورته ياده نه ده دبيماري څخه وروسته يي څه قضا لمونځونه راوګرځول ليكن دهغو شمېر هم ورته يادنه دی اوس دی بايد څومره نور راوګرځوي؟

جواب: په داډول صورت كي دي دتخمين اواټكل په مرسته باندي تعداد معلوم كړي اوقضا راوګرځوي. فقط

قضا يي ادا نه كړه او دمرګ په مرض اخته سو نو څه وكړي؟ **سوال**: (٢٠٠٧) كه چيري دقضا راګرځولو وخت پيدا نه سي او په مرض الموت كي اخته سي او دفديي طاقت يي نه وي نو دمؤاخذي څخه دخلاصون يي څه طريقه ده؟

جواب: دفوت سوو لمونځونو ادا كول يا فديه وركول هم دعذاب دليري كيدلو موجب كيدای سي، نور دالله ﷻ خپله خوښه ده لكه څنګه چي يي فرمايلي دي: ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء. فقط

دسهار دلمانځه وروسته دلمر تر راختلو مخكي دقضا ادا كول صحيح دي: **سوال**: (٢٠٠٨) كه

---

(١) ولا تقضيها إلا بطريق التبعية لقضاء فرضها قبل الزوال لا بعده في الأصح لورود الخبر بقضائها في الوقت المهمل (درمختار) قوله لورود الخبر وهو ما روى انه صلى الله عليه وسلم قضاها مع الفرض غداة ليلة الحريس بعد إرتفاع الشمس كما رواه مسلم (رد المحتار باب إدراك الفريضة ج١ ص٦٧٢، ط.س. ج٢ ص٥٧). ظفير

(٢) وقضاء الفرض الخ فرض الخ و جميع اوقات العمر وقت للقضاء (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨٠، ط.س. ج٢ ص٦٢). ظفير

يو سړی دسهار دلمانځه وروسته دلمر تر راختلو مخکې او يا دمازديګر دلمانځه وروسته تر لمر لويدلو مخکې قضا لمونځ کوي، جواز لري اوکه نه؟

جواب: جواز لري. ([1])

دچا څخه چې دمازديګر لمونځ قضا سي نو هغه ماښام لومړی قضا وکړي که ادا؟ سوال: (٢٠٠٩) که چيري ديوه سړي څخه دمازديګر لمونځ قضا سي او دماښام وخت ورباندي راسي نو هغه په جمعه کي ګډون وکړي اوکه مخکې دمازديګر لمونځ وکړي؟

جواب: که دا سړی دترتيب څښتن وي نو مخکې دي دمازديګر لمونځ وکړي، اګر که دماښام جمع ورڅخه تيره سي. ([2]) فقط

په جمع سره قضا صحيح نه ده: سوال: (٢٠١٠) يوه امام قضاء عمري په جمع سره وکړه آيا دامام صاحب رحمه الله په مذهب کي دا جواز لري؟

جواب: داسي کول شرعا جائز نه دي، امام اعظم رحمه الله دي ته ناجائز وايي. ([3])

قضا لمونځ او روژه يوازي په توبه سره نه بخښل کيږي: سوال: (٢٠١١) ايا روژي او فوت سوي لمونځونه يوازې په توبه سره بخښل کيږي؟

جواب: يوازې په توبه سره نه بخښل کيږي بلکه دهغو قضا لازمه ده. فقط ([4])

له مرګه وروسته دلمانځه کفاره

دلمونځونو کفاره دمرګ څخه وروسته ده په ژوند کي هم ده؟ سوال: (٢٠١٢) يو سړی ناجوړه دی دهغه څخه لمونځونه قضا سوي دي، دصحبت اميد يي کم دی دلمانځه کفاره يي په ژوند کي ورکړه سي که دوفات څخه وروسته؟ او دلمانځه کفاره څه ده؟ او دلمانځه په کفاره کي نقدي ورکول ښه دي که غله او که ديني کتابونه واخستل سي او

([1]) وكره نفل الخ بعد صلوة فجر وصلوة عصر الخ ولا يكره قضاء فائتة ولو وترا (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصلوة ج١ ص٣٤٧ – ٣٤٨، ط.س. ج١ ص٣٧٤). ظفير

([2]) ومن فاتته صلوة قضاها إذا ذكرها وقدمها على فرض الوقت الخ ومن صلى العصر وهو ذاكر أنه لم يصلي الظهر فهى فاسدة إلا إذا كان في آخر الوقت (هدايه باب قضاء الفوائت ج١ ص١٣٧ – ١٣٩). ظفير

([3]) دقضاءعمرى څخه که چيرى مخصوص رکعتونه په ځانګړي هيئت او ترتيب سره مراد وي نو ددي هيڅ ثبوت په شريعت کي نسته اوکه چيري قضا سوي لمونځونه مراد وي نو بيايي تعين ضروري دی، او هغه هم على الاعلان کول نه دي په کار فقهاء صراحت کوي: ويكره قضاءها فيه لأن التأخير معصية فلا يظهرها (درمختار) لأن التأخير معصية إنما يظهر ايضا في الجماعة لا المنفرد الخ كما قدمناه عن القهستاني على أنه إذا كان التفويت لأمر عام لا يكره ذلك للجماعة ايضا لأن هذا التاخير غير معصية هذا، ويظهر من التعليل أن المكروه قضاءها مع الإطلاع عليها ولو في غير المسجد (رد المحتار باب الأذان ج١ ص٣٢٣، ط.س. ج١ ص٣٩١). ظ

([4]) قضاء الفرض الخ فرض (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨٠، ط.س. ج٢ ص٦٢). ظ

کمي اسلامي مدرسي ته وسپارل سي؟
جواب: دلمونځونو کفاره دوفات څخه وروسته ورکول ښايي، په ژوند کي دلمونځونو دکفاري حکم نسته، او ديوه لمانځه کفاره په انګريزي وزن سره پاو کم دوه سيره غنم دي، په شپه او ورځ کي شپږ لمونځونه شميرل په کار دي يعني دوترو سره (1) نو ديوي ورځي دلمونځونو کفاره لس نيم سيره غنم سوه، دی اختيار لري که غنم ورکوي او که نقدي خو نقدي غوره دي ځکه په هغو باندي ټولي اړتياوي پوره کيدای سي (2) اوکه چيري ديني کتابونه واخلي او ور يي کړي نو داهم صحيح ده ليکن بيا به دا اړينه وي چي هغه کتابونه په طالبانو وويشي او هغوی يي څښتنان وګرځول سي په مدرسوکي چي په کم ډول کتابونه وقف وي په هغه ډول جائز نه دي په دي سره کفاره نه ادا کيږي.

که دلمونځ نه کوونکي دلوري وارثان فديه ورکړي نوهغه به خلاصون ومومي اوکه نه؟ سوال:
(٢٠١٣) زيد دڅلويښتو کالو په عمرکي وفات سو او ديوه وخت لمونځ يي هم نه وو ادا کړی دهغه وارثان غواړي چي دهغه له لوري کفاره ادا کړي که چيری په داسي حالت کي دهغه وارثان کفاره ادا کړي نو ايا دهغه غاړه به خلاصه سي؟ او دفرض دپريښودلو سوال به ورڅخه کيږي اوکه نه؟ که يي غاړه خلاصيږي نو ايا دا صورت به مالداران دلمانځه په پريښوولو زورور نه کړي؟
جواب: دمړي دوصيت څخه پرته او دمال دپريږ ښوولو پرته پروارثانو کفاره ادا کول واجب نه دي، که چيري تبرعا دهغه دلمونځونو کفاره ورکړي نو صحيح ده، او ډيره ښه خبره ده، أميد سته چي الله ﷻ دهغه دګناهونو څخه ورتير سي اوکم سړی چي دڅلويښتو کالو په عمر کي وفات سو دهغه پرذمه تقريبا دپنځه ويشتو کلونو دلمونځونو فديه لازمه ده، ځکه چي دپنځلسو کلونو په عمرکي بالغ شميرل کيږي، په هر حال په اوسني حالت کي دوارثانو فديه ورکول غوره دي په دي کي څه بدوالی نسته، اګر که دا يقين نسته چي مړی به خلاصون ومومي ليکن دخلاصون اميدونه سته، او دفديې ادا کول دلمانځه په پرې ښودو څوك زورور نه جوړوي ځکه دلمانځه پريښودونکي ته خو اول دا يقين نسته چي دهغه وارثان به دهغه دلمونځونو فديه ادا کړي اوکه نه؟ بل

(1) ولومات وعليها صلوات فائتة واوصى بالكفارة يعطي لكل صلوة نصف صاع من بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم وانما يعطى من ثلث ماله الخ ولو فدى عن صلوته في مرضه لايصح بخلاف الصوم (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨٥ - ٦٨٦، ط.س. ج٢ ص٧٢). ظفير
(2) قوله نصف صاع من بر اى اومن دقيقه او سويقه او صاع تمر او ذبيب او شعير او قيمته وهى افضل عندنا لإسراعها بسد حاجة الفقر (رد المحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨٦، ط.س. ج٢ ص٧٢). ظفير

دوصيت نه كولو او مال نه پرينښودلو په صورت كې دوارثانو په تبرعا فديه وركولو سره دمړي خلاصون هم يقيني نه دى، په هر حال دفرض پرينښودل لويه ګناه ده، ددې سوال به هرومرو كيږي كه يې فديه وركړه اوكه نه نور نو بخښنه دالله جل جلاله په واك كې ده (١) ويغفر مادون ذلك لمن يشاء. فقط

دلمونځ نه كوونكي دلمانځه كفاره كله ضروري ګرځي؟ سوال: (٢٠١٤) زيد بې لمانځه سود خور مړ سو دمرګ څخه وروسته يې ځينو عالمانو تخمينا دشپږو مياشتو كفاره وايستله يوه برخه يې په خپل تصرف كې واخسته او يوه برخه يې په فقيرانو او مسكينانو وويشله داسي كفاره ويشل جائز دي او كه نه؟

جواب: دلمانځه اوروژې فديه دمړي دمال دپرينښودلو او دوصيت كولو پرته په وراثانو باندي لازمه نه ده، كه يې هغوى وركړي نو دا تبرع ګڼل كيږي احتمال سته چې فديه به ادا سي، ليكن قطعي حكم نه سي كيداى، قال في الدرالمختار: ولوماتا وعليه صلوات فائتة واوصى بالكفارة يعطى لكل صلوة نصف صاع من بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم وإنما يعطى من ثلث ماله الخ الشامي، زاد في الإمداد: ولم يوص بشيئ واراد الولي التبرع الخ واشار بالتبرع إلى أن ذلك ليس بواجب على الولي. (٢) فقط

كه چيري مړ كيدونكي دقضا سوو لمونځونو دفديې وركولو وصيت وكړي نودملل ددريمې برخې څخه دې وركړل سي: سوال: (٢٠١٥) زيد مړ سو او وصيت يې وكړى چې: زما دقضا سوو لمونځونو فديه وركړى، لكه څنګه چې دپنجاب په ډيرو ځايونوكې خلګ دمړي سره غله او نور شيان وړي نو دا صحيح ده اوكه نه ؟

جواب: كه چيري زيد څه مال هم پريښوولى وي او وصيت وكړي چې زما دقضا لمونځونو فديه وركړى نو دفديې وركول پروراثانو لازم ګرځي، دمال تردريمې برخې به دا وصيت نافذ كيږي، په درمختار كې دي: ولومات وعليه صلوات فائتة واوصى بالكفارة يعطى لكل صلوة نصف صاع من بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم وإنما يعطى من ثلث ماله. (٣) الخ

---

(١) ولومات وعليه صلوات فائتة واوصى بالكفارة ويعطى لكل صلوة نصف صاع من بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم وإنما يعطى من ثلث ماله (درمختار) اى يعطى عنه وليه الخ إن اوصى وإلا فلا يلزم الولي ذلك الخ أما إذا لم يوص فتطوع بها الوارث فقد قال محمد في الزيادات أنه يجزيه ان شاء الله تعالى فعلق الإجزاء بالمشية لعدم النص (ردالمحتار باب قضاء الفوائت مطلب في اسقاط الصلوة عن الميت ط.س. ج٢ ص٧٢). ظفير

(٢) ردالمحتار باب قضاء الفوائت مطلب إسقاط الصلوة عن الميت ج١ ص٦٨٥ - ٦٨٦، ط.س. ج٢ ص٧٢. ظ

(٣) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت مطلب في إسقاط الصلوة ج١ ص٦٨٥ - ٦٨٦، ط. س. ج٢ ص٧٢. ظفير

دروژي او لمانځه لپاره وصيت اودهغه ادا كول: **سوال**: (٢٠١٢) ديوه سړي ښځه دشپږو مياشتو ناجوړتيا وروسته وفات سوه ددي ښځي لس دوولس ورځي لمونځونه دناروغۍ له كبله قضا سوي دي، او درمضان ديوي مياشتي روژي هم دمرګ په مهال ښځي خاوند ته وويل چي زما دومره لمونځونه اويوه مياشت روژي قضا سوي دي دهغو عوض وركړې، دلمونځونو بدله څه وركړل سي، مسكينانو باندي ډوډۍ وخوړل سي او كه نقدي وركړې؟ او دروژي عوض څه وركول ښايي او ايا دهغي خاوند دهغې له لوري روژي نيولاى سي؟

جواب: دلمونځونو او روژو فديه كه نقدي وركړل سي او كه غله دواړه صحيح دي، ديوه لمونځ فديه په انګريزي وزن سره پاوكم دوه سيره غنم او يا دهغو قيمت نقدي دي، همدغه ډول ديوي روژي فديه هم همدومره ده، نو دټولو لمونځونو سره دي دوترو حساب هم وكړي، او دديرشو روژو حساب دي وكړي، يو شواروز شپږ لمونځونه سول نو ديوه شواروز دلمونځونو فديه لس نيم سيره غنم يا دهغو قيمت سو، او روژه نيول دهغي دلوري معتبر نه دي، يواځي فديه وركول ښايي. (١) فقط

كه چيري دوصيت سره سره وارثان كفاره ورنه كړي نو څه حكم لري؟ **سوال**: (٢٠١٧) زيد وفات سو دزيد وارثانو دهغه دمړيني وروسته دهغه يوه ليكل سوي وصيت نامه پيدا كړه زيد په هغه كي ليكلي دي چي ديوڅو كالو دلمانځه قضا او تقريبا ددوو مياشتو روژو قضا پرما باندي واجب الاداء ده، زما دمرګ څخه وروسته دي زما دمتروكه جايداد څخه فديه ادا كړل سي، ايا دزيد دوارثانو پرذمه شرعا دنوموړي وصيت ادا كول واجب دي اوكه نه؟ كه چيري واجب وي نو ديوه لمانځه څومره فديه واجبه ده؟ او ديوي روژي څوومره، اوكه دزيد وارثانو دهغه دمتروكه جايدادسره دهغه فديه ادا نه كړه نو ايا دوى به دالله ﷻ په وړاندي ګنهګار وي اوكه نه؟ اوزيد به دمؤاخذي څخه خلاص وي اوكه نه؟

جواب: دكم سړي پرذمه چي لمونځ يا روژي واجب الاداء وي، او دهغه سره مال وي نو پرهغه باندي دمرګ په مهال وصيت كول لازم دي، او دمال پريښودلو او وصيت كولو په صورت كي دمړي پروارثانو ددي وصيت پوره كول ددريمي برخي دمال څخه واجب دي، او په شامي كي دي: يعطى عنه وليه اى من له ولاية التصرف في ماله بوصاية او وراثة

(١)ولومات وعليه صلوات فائتة واوصى بالكفارة يعطى لكل صلوة نصف صاع من بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم وإنما يعطى من ثلث ماله الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨٥، ط.س. ج٢ ص٧٢. ظفير

فیلزم ذلك من الثلث إن أوصى وإلا فلا يلزم الوصي ذلك. (١) او دیوه لمانځه فدیه دصدقه فطر په اندازه ده یعني نیمه پیمانه غنم یا یوه پیمانه وربشي، یا ددوی قیمت او همدومره مقدار دیوي روژي دی لیکن په لمانځه کي دهري ورځي دشپږو لمونځونو حسابول په کار دي ځکه چي وتر واجب هم دفرضو په حکم کي دي او دمړي وارثان که چیري دمړي دوصیت او مال پرینبودني سره سره بیا هم دهغه وصیت دمال ددریمي برخي څخه ادا نه کړي نوګنهګار به وي او مړی په هم داخروي مؤاخذي څخه خلاصون نه کړي پیدا ترڅو پوري چي الله جل جلاله معاف کړی نه وي. (٢) فقط

که دقضا سوو لمونځونو شمیر معلوم نه وي نوپه اندازه لګولو سره دي فدیه ورکړي: سوال:

(٢٠١٨) نوموړي وفات سوي زید دخپلو قضا لمونځونو په هکله په خپله وصیت نامه کي لیکلي دي چي: دشپږو کلونو قضا لمونځونه زما پرذمه باندي واجب دي چي په هغوکي مي ددریو کالو اونهو میاشتو قضا راګرځولي ده اود ذوالقعدي دپنځمي ۵ کال ١٣٣٤ هـ څخه مي روزانه دیوي ورځي قضا لمونځونه راګرځول شروع کړي وه، دهغه ددي لیکني څخه علاوه نور تحریر نه موندل کیږي، چي ترڅو پوري یي قضا لمونځونه کړي دي ممکنه ده چي پاتي ټول لمونځونه یي ادا کړي وي، او ددي هم احتمال سته چي دیوه لمانځه پرته دبل لمانځه قضا یي نه وي راوړي، په دي صورت کي شرعا دمتوفي دمتروکي څخه فدیه ادا کړله سي اوکه نه؟ که چیري په دي صورت کي فدیه واجبه نه وي خوڅه رقم په فدیه کي ورکړل سي، نو موړي ته به یي ثواب رسیږي اوکه نه؟ او دنورو ګناهونو کفاره به وګرځي اوکه نه؟

جواب: دمړي په ذمه چي دڅومره لمونځونو او روژو قوي احتمال وي هغومره فدیه دي ددریمي برخي مال څخه ورکړل سي او په دغه تحریر کي دوصیت ذکر نسته ترڅو دفدیي دوجوب حکم ورڅخه وسي ددي څخه دلمونځونو معلومات کیدای سي چي هغه څومره لمونځونه دیاد سوي تاریخ څخه وروسته را ګرځولي او څومره پاته دي، یعني دمرګ دتاریخ حساب لګیدای سي لیکن احتیاط په دي کي دی چي دکم تاریخ څخه یي دلمونځونو قضا شروع کړي ده دهغه تاریخ څخه دي دلمونځونو حساب وکړل سي، دمړیني تروخته پوري لومړی دي دوصیت فدیه دروژي او لمانځه ادا کړل سي اوکه فدیه

(١) رد المحتار باب قضاء الفوائت مطلب إسقاط الصلوة عن الميت ج١ ص٦٨٥، ط.س. ج٢ ص٧٢. ظفير

(٢) ولومات وعليه صلوات فائتة واوصى بالكفارة يعطى لكل صلوة نصف صاع من بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم وإنما يعطى من ثلث ماله (درمختار) اى يعطى عنه وليه اى من له ولاية التصرف في ماله بوصاية او وراثة فيلزمه ذلك من الثلث إن اوصى (رد المحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨٥، ط. س. ج٢ ص٧٢). ظفير

ډيره ولاړه سي نو ثواب به يي مړي ته رسيږي او دګناهونو دکفاري باعث به سي، قال الله تبارك وتعالى: إن الحسنات يذهبن السيئات.

په فديه کي دغنمو پرته نوره غله يا قيمت ادا کول هم صحيح دي: **سوال**: (٢٠١٩) که يې چيري په فديه کي غنم ادا نه کړل، بلکه قيمت يا بله غله يې مستحقينو ته ورکړه نو دا فديه به ادا سي اوکه نه؟ او دغنمو څخه پرته دنوري غلي څومره مقدار ادا کړل سي، او دفديي ډير مستحق خلګ څوك دي که چيري دفديي رقم اسلامي مدرسوته دطالبانو لپاره وليږل سي اودمني آرډر فيس اونور اخراجات به په فديه کي شمارل کيږي اوکه نه؟

جواب: په فديه کي که ډوډۍ په چا وخوري که غله ورکوی اوکه دهغه قيمت خيرات کوی ټول صحيح دي دغنمو، وربشو او نورو علاوه کم شيان چي غير منصوصه دي لکه جوار، دهغو دومره اندازه ورکول په کاري دي چي قيمت يي دنيمي پيماني (صاع) غنمو سره برابروي او ديوي پيماني(صاع) وزن په انګريزي تول سره درى سيره او شپږ چيټاکۍ وي چي دهغه نيمايي چيټاکۍ کم پاوکم (١) دوه سيره سوه. او ددي مصرف هغه دی کم چي دزکوة او صدقه فطر مصرف دی (٢) او ډير مستحق ددي هغه خلګ دي چي هغه ډيره اړتيا لري، لکه قرضداران او نور، اوکه چيري مدرسي ته دطالبانو لپاره وليږل سي نو داهم ښه مصرف دی، ليکن دمني آرډر فيس اونور به په دي کي نه حسابول کيږي. فقط

دکفاري رقم په جومات يا څاه کي مصرفول صحيح دي اوکه نه؟ **سوال**: (٢٠٢٠) يوه انجلي سخته ناجوړه ده، دهغي دوراثانو دا خيال دی چي دهغي دلمانځه کفاره دي دهغي په ژوند کي ورکړل سي دهغي جوړيدل ناممکن دي يا دي دهغي قيمت په مکه کي ورکړي يادي جامي او نور شيان غريبانو ته په جوړ کړي يا که څوك حج ته ځي هغه ته دي دامانت په ډول ورکړي چي هلته يي مسکينانو ته ورکړي، يادي په جومات کي ولګوي او يا دجومات په څاه کي، داټول څه حکم لري؟

جواب: دمريض دلمانځه او روژو فديه دموګ څخه وروسته ورکول کيږي، ځکه چي په ژوند کي تر اوسه پوري دادا کولو حکم دی اګرکه په اشاري يا بله طريقه سره وي، لنډه داچي دلمانځه او روژي کفاره دمرګ څخه وروسته ورکول په کاردي، او داهم شرط دی

(١) يعطى لكل صلوة نصف صاع من بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم (درمختار) قوله نصف صاع من بر الخ اى او من دقيقه او سويقه او صاع تمر او زبيب او شعير او قيمته وهى افضل عندنا لإسراعها بسد حاجة الفقير (رد المحتار باب قضاء الفوائت المطلب في اسقاط الصلوة عن الميت ج١ ص٦٨٥، ط. س. ج٢ ص٧٢). ظفير

(٢) اى مصرف الزكوة والعشر (درمختار) وهو مصرف ايضا لصدقة الفطر والكفارة والنذر وغير ذلك من الصدقات الواجبة كما في القهستاني (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص٧٩، ط.س. ج٢ ص٣٣٩). ظفير

چي مړی به وصيت كوي. نو دوفات څخه وروسته چي څومره روژي او لمونځونه دهغه پرذمه وي دهغو كفاره دي په دي ډول ادا كړي چي دهر لمانځه په عوض كي دي پاوكم دوه سيره غنم په انګريزي وزن سره يا دهغو قيمت، مسكينانو ته وركړي او همدغه ډول ديوي روژي كفاره هم همدومره ده (١) بيا كه داقيمت مسكينانو، غريبانو او كونډو رنډو، او يتيمانو ته وركوي اوكه يي دمدرسي مسكينانو طالبانو ته وركوي، اوكه جامي ورباندی اخلي او په غريبانو يي ويشي دا ټول جائز دي اودا هم صحيح دي چي هغه چاته يې وركړي څوك چي حج ته درومي ترڅو يي دمكي معظمي اومديني منوري په مسكينانو وويشي ليكن غوره داده چي دخپل ښار مسكينانوته يي وركړي، اوپه جومات يا څاه كي لګول صحيح نه دي. فقط

داسقاط دحيلي شرعي حيثيت څنګه دی؟ سوال: (٢٠٢١) [١] دحيله اسقاط دری قسمه چي دفقهي په كتابونو كي ليكلي دي چي: دمړي ټول فرائض واجبات او نور دي وشميري دهغو په فديه كي چي كم غنم وټاكل سي نو بيا دي څه غنم راوړي، يا دي دټاكلو غنمو قيمت وټاكي بيا دي يو ذي قيمته شی وارث فقير ته وركړي همدغه ډول دي تكرار كوي ترڅو دفديي دمقررو غنمو قيمت پوره سي نو فديه به ادا سي اوكه نه؟

قرآن مجيد په فديه كي ادا كول څنګه دي؟ سوال: (٢٠٢٢) [٢] دمړي وارث دقرآن مجيد قيمت په دغه فديه كي دمقررو غنمو برابر كړي اوپه يوه ملا يا فقير يې خرڅ كړي، او هغه قيمت په هغه باندي قرض كړي، او هغه قرض دمړي ددي مقرري فديې په بدله كي دغه اخيستونكي ته ور وبخښي؟

دقرآن كريم قيمت: **سوال**: (٢٠٢٣) [٣] دمړي وارث دقرآن كريم قيمت دمړي په فديه كي دمقررو غنمو برابركړي، يوه ملا يا فقير ته هغه قرآن كريم په يو ځل ددغي فديي په بدله كي ور وبخښي دا دری واړه صورتونه صحيح دي اوكه نه؟

جواب: [١-٢-٣] په دي كي چي كمه حيله فقهاوو ليكلي ده هغه دوارثانو دناداری او مسكنت په صورت كي يواځي دتبرع په ډول سره فقهاوو ليكلي وه چي كه چيري داړتيا په مهال داسي وكړل سي نو اميد سته چي دمړي دذمي فرائض به ادا كړل سي، ليكن په دي حيلوكي چي نور كم مفاسد مخ ته راځي چي وارثان سره دوس لرلو دمال فديه پوره

(١) ولومات وعليه صلوات فائتة واوصى يعطى لكل صلوة نصف صاع من بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم وإنما يعطى من ثلث ماله (درمختار) قوله عليه صلوات فائتة اى بأن كان يقدر على ادائها ولو بالإيماء فيلزمه الإيصاء وإلا فلا يلزمه وإن قلت (ردالمحتار) باب قضاء الفوائت مطلب في إسقاط الصلوة عن الميت ج١ ص٢٨٥ – ٢٨٦، ط.س. ج٢ ص٧٢). ظفير

ادا كول نه غواړي او حيله كوي، او ددي پرته نور مفاسد شرعيه هم په دي حيلو كي سته چي دهغو له امله دداسي حيلو څخه منع كول كيږي. ([1]) فقط

دوصيت څخه وروسته دتركي ددريمي برخي څخه دلمونځونو فديه ضروري ده: **سوال**: (٢٠٢٤) زما خداى بخښلي مور دمړيني په مهال ويلي وه چي زما دلمونځونو فديه وركړى. ددي څخه ځانګړي فديه مراد ده اوكه څومره چي كيداى سي كه چيري فديه مراد وي نو دمقدار تعين ګران دى، ځكه چي كم لمونځونه ادا سوي نه دي دهغو هيڅ شمير نه دى معلوم، اوكه دي دا وصيت وګڼل سي او يو ثلث دي وركړل سي، او ددي مصرف څه دى دجومات په فرش، څپر او نورو حوائجو كي لګول صحيح دي اوكه نه؟

جواب: كه چيري خداى بخښلي مړي سوي څه مال پرې ايښى وي نو دهغي دوصيت سره سم دفوت سوو لمونځونو فديه وركول دتركي تر دريمي برخي پوري ضروري دي، او دفوائتو په اندازي او اټكل سره چي كم فوت سوي لمونځونه تخمينا معلوم سي دهغو فديه دي وركړل سي ديوه لمانځه په سر پاو كم دوه سيره غنم، يا دهغي قيمت دي په فديه كي وركړل سي، او ددي مصرف فقيران دي دزكوة او واجبو صدقاتو په ډول ([2]) دجومات په مرمت او تعمير اونورو اړتياوو كي چي دفقيرانو تمليك نه پكښي راځي لګول يي صحيح نه دي. ([3])

دمړيني دناروغي دروژو فديه نه وي يوازي دلمونځونو وي: **سوال**: (٢٠٢٥) يوه ښځه وفات سوه ددريو كالو لمونځونه او روژي ورڅخه قضا سوي دي چي دهغو په هكله هغې دوفات څخه مخكي خپل خاوند ته دا ويلي وو، چي زما دلمونځونو او روژو غله وركړه خداى بخښلي څه جواهرات او نور داسي شيان نه دي پريښي، څه جواهرات چي دهغي سره وه دهغو په اړه يي خاوند وايي چي هغه دهغي دناروغى په درملنه كي ولګيده،

([1]) ولو لم يترك مالا يستقرض وارثه نصف صاع مثلا ويدفعه لفقير ثم يدفعه الفقير للوارث ثم وثم حتى يتم (درمختار) لم يترك مالا أى اصلا او كان ما اوصى به لا يفي، زاد في الامداد او لم يوص بشيئ واراد الولى التبرع الخ واشار بالتبرع أن ذلك ليس بواجب على الولى ونص عليه في تبيين المحارم فقال لايجب على الولى فعلى الدوران اوصى به الميت لأنها وصية بالتبرع والواجب على الميت ان يوصي بما يفي بما عليه إن لم يضيق الثلث عنه فإن اوصى بأقل و امر بالدور وترك بقية الثلث للورثة او تبرع به لغيرهم فقد اثم بترك ما وجب عليه الخ (رد المحتار باب قضاء الفوائت مطلب في إسقاط الصلوة عن الميت ج١ ص٦٨٢ – ٦٨٧، ط.س. ج٢ ص٧٣). ظفير

([2]) ولو مات وعليه صلوات فائتة واوصى بالكفارة يعطى لكل صلوة نصف صاع من بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم وإنما يعطى من ثلث ماله الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٦٨٥، ط.س. ج٢ ص٧٢). ظفير

([3]) لا يصرف إلى بناء نحو مسجد و لا إلى كفن ميت (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص٨٥، ط.س. ج٢ ص٣٤٤). ظفير

ځكه نو هغه دهغي دروژو او لمونځونو فديه نه وركوي ايا دهغي مور او پلار دادا كولو مستحق دي او كه دهغي دخاوند پرذمه دي؟

جواب: په دي صورت كي چي دوفات سوي ښځي كمي روژي په ناروغى كي فوت سوي او په همدې ناروغى كي هغه وفات سوي هم ده په مينځ كي روغه سوي هم نه ده نو ددغو روژو قضا دهغي پرغاړه لازمه نه ده ځكه نو دهغي فديه هم ساقطه سوه او دلمونځونو قضا ورباندي هرو مرو لازمه ده او دنه ادا كولو په صورت كي فديه لازمه سوه ليكن كله چي يي څه فديه نه ده پرې ايښي نو دلمونځونو دفديي ادا كول دوارثانو پرذمه لازم نه دي، البته كه يي مور او پلار يا نور خپلوان تبرعا وركړي نو دا غوره خبره ده او دقبليدو هيله [1] يي سته. فقط

دوصيته پرته په وارثانوكي دهيچا پرغاړه هم لازمه نه ده: **سوال**: (٢٠٢٦) كمه ښځه چي مړه سوي ده دهغي خاوند زوى او مور او پلار سته نودهغه دمال څخه څوك په فديه وركولوكي غوره دي ځكه چي خاوند ته دروژي او لمانځه دقضا والي حال معلوم دى؟

جواب: چي څوك يي وركړي هغه ښه دى دوفات سوي دوصيت څخه پرته دهيچا پرذمه هم فديه وركول لازم نه دي. ([2]). فقط

الباب الحادي عشر في سجود السهو

دسجده سهوي مسئلې

دقراءت په تكرار سره سجده سهوه نه لازميږي: **سوال**: (٢٠٢٧) دجمعي په ورځ امام په لومړي ركعت كي سورت دهر پيل كړى چي نيم سورت يي ولوستى نو مخ ته بند سو، دوهم ځل او دريم ځل يي دسره تكرار كړى، نو هلته پوره سو، په داسي صورت كي دجمعي لمونځ دسجدي سهوي پرته صحيح دى اوكه نه؟

جواب: په دي صورت كي لمونځ وسو، سجده سهوه لازمه نه ده ([3]) كذا في كتب الفقه.

([1]) ولو لم يترك مالا يستقرض وارثه نصف صاع مثلا ويدفعه لفقير ثم يدفعه الفقير للوارث ثم وثم حتى يتم (درمختار) قوله لو لم يترك مالا الخ اى اصلا او ما اوصى به لا يفي، زاد في الإمداد اولم يوص بشيئ و اراد ولى التبرع الخ واشار بالتبرع إلى أن ذلك ليس بواجب على الولي، ونص عليه في تبيين المحارم لا يجب على الولى فعل الدور الخ (ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٢٨٦، ط. س. ج٢ ص٧٣). ظفير

([2]) او لم يوص بشيء واراد الولى التبرع الخ واشار بالتبرع إلى أن ذلك ليس بواجب على الولى ونص عليه في تبيين المحارم فقال لايجب على الولى (ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٢٨٦، ط.س. ج٢ ص٧٣). ظفير

([3]) يكره أن يفتح من ساعته كما يكره للإمام أن يلجئه إليه بل ينتقل إلى آية اخرى لا يلزم من وصلها ما يفسد الصلوة او إلى سورة اخرى او يركع إذا قرأ قدر الفرض كما جزم به الزيلعي وغيره وفي رواية قدر المستحب كما رجحه الكمال الخ (ردالمحتار باب ما يفسد الصلوة ج١ ص١٨٢، ط.س. ج١ ص٢٢٢). ظفير

دماپښين په سنتوکي چي اوله قعده ورخخه هيره سي او سجده سهوه وکړي نولمونځ به يي وسي اوکه نه؟ **سوال**: (٢٠٢٨) که چيري دماپښين په څلورو رکعتو سنتوکي پردوو رکعتو ناسته ورڅخه هيره سي، نو دسجده سهوي په کولو سره لمونځ ادا کيږي اوکه نه؟ او که يي چيري په دوو رکعتو سنت مؤکدو باندي درود شريف ولوستی نو سجده سهوه لازميږي اوکه نه؟

جواب: دسجده سهوي دکولوسوه لمونځ وسو (١) او ددرود شريف په منځنۍ قعده کي په لوستلو سره سجده سهوه لازميږي. (٢)

په هيره يې يو سورت شروع کړی بيا يې بل سورت ولوستی نوپه دې سره سجده سهو نه لازميږي: **سوال**: (٢٠٢٩) امام دتراويحو په اخري دوو رکعتوکي په لومړي رکعت کي دسورت فاتحي وروسته دقل اعوذ لوستلو څخه وروسته سمدستي تبت يدا ويلی وو، چي يوه مقتدي دښودني په ډول قل أعوذ برب الفلق پوره سورت ولوستی اودويم رکعت يي هم پوره کړی خو سجده سهوه يي ونه کړه نو په دي صورت کي به لمونځ صحيح سي او که به دا لمونځ بيا راګرځوي او بل دا چي سجده سهوه ضروري ده اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ صحيح دی او سجده سهوه واجبه نه ده، کذا في الدر المختار. (٣)

دواجبو په تاخير سره سجده سهوه: **سوال**: (٢٠٣٠) په تاخير دواجبو کي په سجده سهوه کي اختلاف دی شرعا څه حکم دی؟

جواب: په اصل کي سجده سهوه دواجب په ترک سره لازميږي ليکن کله چي دواجبو تاخير هم دواجبو ترک لره مستلزم دی ځکه نو دواجبو په تاخير سره هم سجده سهوه لازميږي. فقط (٤)

---

(١) ولو ترك القعود الأول في النفل سهوا سجد ولم تفسد استحسانا لأنه كما شرع ركعتين شرع اربعا ايضا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠١، ط.س. ج٢ ص٨٨). ظفير

(٢) ولا يزيد في الفرض على التشهد والقعدة الأولى إجماعا ان زاد عامدا كره فتجب الإعادة او ساهيا وجب عليه سجود السهو (درمختار) قوله لا يزيد في الفرض اى وما الحق به كالوتر والسنن الرواتب (رد المحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤٧٢، ط.س. ج١ ص٥١٠). ظفير

(٣) وفي القنية قرأ في الأول الكافرون وفي الثانية الم تر وتبت ثم ذكر يتم وقيل يقطع ويبدأ (درمختار) أفاد أن التنكيس او الفصل بالقصيرة إنما يكره إذا كان عن قصد فلو سهوا فلا كما في شرح المنية و إذا إنتفت الكراهة فإعراضه عن التي شرع فيها لا ينبغي (رد المحتارفصل في القراءة ج١ ص٥١٠، ط.س. ج١ ص٥٤٧). ظفير

(٤) و لا يجب السجود إلا بترك واجب او تاخير ركن الخ وفي الحقيقة وجوبه بشيء واحد وهو ترك الواجب كذا في الكافي (عالمگيري مصري باب سجود السهو ج١ ص١١٨). ظفير

په اخري رکعتو کي دسورت په لوستلو سره سجده سهوه نه لازميږي: **سوال**: (٢٠٣١) دفرضو په وروستنيو څلورو رکعتونوکي که څوك دسورت فاتحي سره سورت يو ځای کړي نو دتاخير له امله به سجده سهوه نه لازميږي؟

جواب: په اخري دوو رکعتونو کي دسورت په يوځای کولو سره سجده سهوه نه لازميږي (١) په درمختارکي دي: ولوزاد لا بأس به الخ وفي الشامي فكان الضم خلاف الأولى. (٢) فقط

که چا په اول رکعت کي يوازي يوه سجده وکړه او ودريدی نوڅه وکړي؟ **سوال**: (٢٠٣٢) په اول رکعت کي که چيري چا يوه سجده وکړه او ودريدی نوڅه به کوي بيرته راوګرځي بلـه سجده وکړي اوکه په دويم رکعت کي دري سجدي وکړي او سجده سهوه بـه هم کوي اوکه نه؟

جواب: کم وخت چي ورته ياد سي چي يوه سجده مي کړي ده، همغه وخت دي بلـه سجده وکړي او په اخره کي دي سجده سهوه وکړي. فقط (٣)

په شبهه باندي لمونځ ماتول: **سوال**: (٢٠٣٣) [١] زيد ته دفرض لمانځه په لومړي رکعت کي شبهه پيدا سوه چي يوه سجده مي ادا کړي ده ځکه نو هغه په ولاړه ولاړه سلام وګرځوی او دنوي سره يي لمونځ پيل کړی دهغه دا فعل جائز دی او که نه؟ يو ډول ګناه خو ونه سوه؟

که په هر رکعت کي واجب پاته سي نو په اخره کي به سجده سهو لازميږي: **سوال**: (٢٠٣٤) [٢] ايا دا ضروري ده چي په څلور رکعتيز لمانځه کي چي په هر رکعت کي دواجب دپاته کيدلو شبهه راسي نو دټولو رکعتو په پای کي بـه سجده سهوه کوي اويا چي کله يي شبهه راسي نو سمدستي به لمونځ ماتوي او دوباره به لمونځ دسره کوي؟

جواب: [١] هيڅ ګناه نسته. (٤)

---

(١) وضم اقصر سورة الخ في الأوليين من الفرض وهل يكره في الأخريين المختار لا، (درمختار) أى لايكره تحريما بل تنزيها لأنه خلاف السنة قال في المنية وشرحها بان ضم السورة أى الفاتحة ساهيا يجب عليه سجدة السهو في قول ابي يوسف لتاخير الركوع من محله وفي ظاهر الرواية لايجب الخ لأن القراءة فيهما مشروعة من غير تقدير والإقتصار على الفاتحة مسنون لا واجب اه الخ فلا ينافي كونه خلاف الأولى كما أفاد في الحلية (رد المحتار باب صفة الصلوة مطلب واجبات الصلوة ج١ ص٤٢٧، ط.س. ج١ ص٤٩٥). ظفير

(٢) ايضا. ظفير

(٣) ولا يجب السهو إلا بترك واجب و تأخيره او تأخير ركن او تقديمه اهـ (عالمگيري مصري باب سجود السهو ج١ ص١١٨، ط. ماجدية ج١ ص١٢٢). ظفير

(٤) وإذا شك في صلاته من لم يكن ذلك أى الشك عادة له الخ كم صلى إستأنف بعمل مناف وبالسلام قاعدا اولى لأنه المحلل وان كثر شكه عمل بغالب ظنه (الدرالمختار على هامش رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٥، =

[٢] دشك او شبهي خو اعتبار نسته لأن اليقين لايزول بالشك ليكن كه چيري په ظن غالب او ګمان راجح سره دڅلورو ركعتونو په يوه ركعت كي هم دواجب پريښودل معلوم سي نو دلمانځه په پاى كي سجده سهوه كول لازم دي. (١) فقط

په وروستني قعده كي دالتحيات په دوباره ويلو سره سجده سهونه لازميږي: **سوال**: (٢٠٣٥) په وروستنى قعده كي په دوه واره التحيات لوستلو سره سجده سهوه لازميږي اوكه نه؟

جواب: په دي صورت كي سجده سهوه نه لازميږي. (٢)

داياتونو په تكرارولو سره سجده سهوه نه لازميږي: **سوال**: (٢٠٣٦) كه چيري چاپه لمانځه كي قرائت مكرر ولوستى مثلا چا سورت النصر شروع كړي او پر افواجا باندي ودريدى بيا يي دوهم ځل د: افواجا فسبح شخه شروع او پاى ته ورسوى سجده سهوه لازمه ده اوكه نه؟

جواب: سجده سهوه په دي سره نه لازميږي. (٣)

دواجب قراءت دلوستلو وروسته په قراءت كي غلطي لمونځ فاسدوي اوكه نه؟ سوال: (٢٠٣٧) كه چيري څوك دسورت په پيوست كولو كي تريوه آيت وروسته مثلا پرافواجا باندي غلط سي نو سجده سهوه لازمه ده اوكه نه؟

جواب: سجده سهوه نه ورباندي لازميږي ليكن كه غلطي داسي وي چي لمونځ فاسدوي نو دلمانځه اعاده لازمه ده، اوكه چيري غلطي داسي وي چي په هغي سره دلمانځه دفساد حكم نه كيږي نو نه به لمونځ فاسد سي اونه به سجده سهوه لازمه سي. فقط

كه مسبوق دامام سره سلام وګرځوي نو لمونځ يي نه فاسديږي سجده سهوه كافي ده: **سوال**: (٢٠٣٨) مسبوق چي سهوا دامام سره سلام وګرځوي او ددعا لپاره لاسونه پورته كړي نو لمونځ يي فاسديږي اوكه نه؟

جواب: په شامي باب سجود السهو كي دي: قوله والمسبوق يسجد مع إمامه قيد بالسجود لأنه لا يتابعه في السلام بل يسجد معه ويتشهد اذا سلم الإمام قام الى القضاء فان كان عامدا فسدت وإلا لا ولا سجود عليه إن سلم سهوا قبل الإمام او معه وإن سلم

= ط.س. ج٢ ص٩٢). ظفير

(١) يجب الخ بترك واجب مما هو في صفة الصلوة سهوا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٣، ط.س. ج٢ ص٨٠). ظفير

(٢) ولو كرر التشهد في القعدة الأولى فعليه السهو الخ ولو كرره في القعدة الثانية فلا سهو عليه كذا في التبيين (عالمگيري مصري باب سجود السهو الباب الثاني عشر ج١ ص١١٩، ط. ماجدية ج١ ص١٢٧). ظفير

(٣) ويجب له تشهد وسلام الخ بترك واجب عما مرّ (درمختار) بترك واجب اى من واجبات الصلوة الأصلية لا كل واجب الخ (ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٣، ط.س. ج٢ ص٧٨). ظفير

بعده لزمه لكونه منفردا حينئذ، بحر. واراد بالمعية المقارنة وهو نادر الوقوع كما في شرح المنية ([1]) ددي عبارت څخه څرګنده سوه چي معيت حقيقتا نادر الوقوع دی لهذا دمسبوق سلام به ترامام هرو مرو لږ وروسته وي نوکه دا سهوا وي نوسجده سهوه پرمسبوق باندي دلمانځه په پای کي لازمه ده او لمونځ به يي وسي. فقط

كله چي دا معلومه نه وي چي سجده سهوه واجبه ده اوكه نه نو لمونځ كوونكى څه وكړي؟

سوال: (۲۰۳۹) ځيني وختونه په لمانځه کي په سهوه کيدلو سره دا معلومه نه وي چي سجده سهوه واجبه سوه اوکه نه؟ په داسي صورت کي سجده سهوه کول پکاردي اوکه نه؟

جواب: کله چي دا علم نه وي چي په دي سره سجده سهوه لازميږي اوکه نه نوسجده سهوه کول احوط دي. فقط

په يوه ركعت كي په دوو ركوع كولو سره سجده سهوه؟ **سوال:** (۲۰۴۰) که چيري چاپه يوه رکعت کي دوې رکوع وکړلي، اوسجده سهوه يي هم ونه کړه نو لمونځ کيږي اوکه نه؟ مثلا په لوی اخترکي امام صاحب په دوولسو تکبيرونو سره نيت تړل فرمايلي دي، او په دويم رکعت کي يي ددوو رکوع ګانو تر مينځ پاته دري تکبيرونه ادا کړل او سجده سهوه ونه کړل سوه کله چي امام ته وويل سوه چي لمونځ ونه سو نو اګر که غلطي يي ومنله خو لمونځ يي راونه ګرځوی ايا دا امام دامامت قابل دی اوکه نه؟

جواب: داخترونو په لمونځونو کي دامام صاحب دمذهب سره سم ([2]) په هر رکعت کي دري دري تکبيرونه زائد دي دوولس تکبيرونه نه دي او سجده سهوه دواجب په ترك او ځنډ سره واجبيږي او په دوه ځله رکوع کولو سره هم سجده سهوه لازميږي که يي سجده سهوه ونه کړله نو لمونځ واجب الإعادة دی ليکن داخترونو په لمونځونو کي دډير ازدحام له امله که يي سجده سهوه پريښودله نو لمونځ صحيح دی. ([3]) فقط

په جمع سره دلمونځ كولو وروسته مقتدي بيا راوګرځوی نوپه دواړو لمونځوكي كم يوصحيح سو؟ **سوال:** (۲۰۴۱) مقتدي لمونځ راوګرځوی نو په داسي صورت کي هغه لمونځ چي هغه په جمع سره کړی وو هغه صحيح سو اوکه هغه چي ځانته يي وکړی؟

([1]) رد المحتار باب سجود السهو ج۱ ص۲۹۵ – ۲۹۲، ط.س. ط.س. ج۲ ص۸۲. ظفير

([2]) ويصلي الإمام بهم ركعتين مثنيا قبل الزوائد وهى ثلاث تكبيرات في كل ركعة (الدر المختار) هذا مذهب ابن مسعود وكثير من الصحابة ورواية عن ابن عباس وبه اخذ ائمتنا الثلاثة (رد المحتار باب العيدين ج۱ ص۷۷۹، ط.س. ج۲ ص۱۷۲). ظفير

([3]) والسهو في صلوة العيد والجمعة والمكتوبة والتطوع سواء والمختار عند المتقدمين عدمه في الأوليين لدفع الفتنة كما في جمعة البحر وأقره المصنف وبه جزم في الدر (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج۱ ص۷۵، ط.س. ج۲ ص۹۲). ظفير

جواب: که چیري دترك واجب او یا داسي بل نقصان له امله لمونځ راوګرځول سو، نو فرض مخکي ادا سوي دي، په راګرځولو سره دهغو تکمیل وسو، یعني کم نقصان چي پاته سوی وو هغه پوره کړل سو، او دنقصان جبر وکړل سو. (١) فقط

په فاتحه او منځني قعده کي دالتحیات څخه وروسته په څومره ځنډ سره سجده سهوه لازمیږي؟ **سوال**: (۲۰۴۲) دفاتحي څخه وروسته او په دوهم رکعت کي دتشهد څخه وروسته اوپه دریم رکعت کي ددریدلو په مهال په څومره ځنډ او دریدو سره سجده سهوه لازمیږي؟

جواب: که چیري دیوه رکن په قدر توقف سهوا وکړل سي نو سجده سهوه به لازمیږي، درمختار: وتأخیر قیام إلی الثالثة بزیادة علی التشهد بقدر رکن. الخ فقط (٢)

ددریمي سجدي له امله سجده سهوه: **سوال**: (۲۰۴۳) [۱] پرون دجمعي په لمانځه کي یو نوی صورت پیښ سو، یعني په دویم رکعت کي امام ددویمي سجدي څخه وروسته ددریمي سجدي دکولو قصد وکړی نو مقتدیانو سبحان الله وویل خو امام سجدي ته ورسیدی او مقتدیانو ورپسي اقتداء وکړه ډېرو مقتدیانو خبره ده چي امام دتکبیره پرته پورته سو او دتشهد څخه وروسته یي دسجده سهوي دپاره سلام وګرځوی ترهغه وخته پوري ددوه دری مقتدیانو پرته نور مقتدیان په سجده کي وه دالسلام علیکم په اوریدلو سره فوراً دسجدي څخه راپورته سول، او دامام سره په سلام کي شریك سول او سجده سهوه یي وکړه او لمونځ یي ختم کړی، ددوو دریو مقتدیانو پرته نورو ټولو دتشهد او قاعدي پرته دامام سره دسجده سهوي په سلام کي متابعت وکړی، ددي وروسته جګړه سوه ډېرو رایه داوه چي دټولو لمونځ وسو ځکه نو لمونځ را ونه ګرځول سو. فقط

که چیري په دریمه سجده کي اقتدا ونه کړي: **سوال**: (۲۰۴۴) [۲] کم مقتدي چي په دریمه سجده کي اقتدا ونه کړي دهغه څه حکم دی؟

مقتدي ته دسهوي په سلام کي اقتداء کول ښایي: **سوال**: (۲۰۴۵) [۳] مقتدیان دامام سره دسهوي په سلام کي داتباع کولو پرته نور څه کولای سي؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ دټولو وسو ځکه چي کم مقتدیان دسجده سهوي په سلام کي دامام سره شریك سول او دامام سره سجدي ته ولاړل او دسهوي دسجدي

(١) ولها واجبات لاتفسد بترکها ویعاد وجوبا الخ والمختار أنه جابر للأول لأن الفرض لایتکرر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب في واجبات الصلوة ج١ ص۴۲۴ - ۴۲۲، ط.س. ج١ ص۴۵۲). ظفیر

(٢) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص۲۹۴، ط.س. ج۲ ص۸۱. ظفیر

وروسته يي دامام سره قعده وكړه او تشهد او نور يي دقاعدي مطابق ولوستل نوهغوی ته دا څنگه ويل كيږي چي نه يي قعده وكړه اونه يي تشهد ولوستی! ([1])
[٢] دهغه لمونځ صحيح دی. ([2])
[٣] دمدرك مقتدي همدغه حكم دی او مسبوق دي دسهوي په سلام كي دامام سره نه شريكيږي په سجده كي دي شريك سي. ([3])

چي امام دتسبيح سره سره پنځم ركعت شروع كړي نو مقتدي دي اتباع نه كوي: سوال:
(٢٠٤٦) كله چي امام دڅلورو ركعتو په ځای پنځم ركعت پيل كړي، او دمقتديانو په بيا بيا پوهولو باندي هم ناسته ونه كړي، نو دامام اقتداء وكړل سي اوكه نه؟
جواب: په پنځم ركعت كي دي اقتداء نه كوي په درمختار كي دي: چي كه امام داخري قاعدي وروسته پنځم ركعت ته پورته سو نو مقتديان دي ناست اوسي او دهغه دراګرځيدو انتظار دي كوي، كه چيري هغه راوګرځيدی نو مقتديان دي دهغه سره سي، اوكه امام دپنځم ركعت سجده وكړه نو مقتديان دي سلام وګرځوي، او لمونځ دي ختم كړي ([4]) اوكه چيري امام اخري قعده ونه كړه او دناستي پرته پنځم ركعت ته پورته سو او دپنځم ركعت سجده يي هم وكره نو بيا مسئله معروفه ده چي دهيچا هم فرض لمونځ ادا نه سو. ([5]) فقط

په ماښام كي يي سورت فاتحه كرار ولوسته بيا په وريادولو سره يي سورت په زوره ولوستی نو سجده سهوه به كوي اوكه نه؟ سوال: (٢٠٤٧) امام دماښام دلمانځه دنيت تړلو څخه وروسته سبحانك اللهم او سورت فاتحه كرار ولوستل يوه مقتدي دوريادولو په غرض الحمد په لوړ اواز سره وويله نو امام دسورت فاتحي څخه وروسته سورت په لوړ اواز

([1]) نعم تكون المتابعة فرضا بمعنى أن يأتي بالفرض مع إمامه او بعده كما لو ركع إمامه فركع معه مقارنا او معاقبا او شاركه فيه الخ (رد المحتار مطلب مهم في تحقيق المتابعة ج١ ص٤٣٩، ط.س. ج١ ص٤٧١). ظفير
([2]) وانه ليس له أن يتابعه في البدعة والمنسوخ وما لا تعلق له بالصلوة فلا يتابعه لو زاد سجدة الخ (ردالمحتار باب صفة الملوة مطلب مهم في تحقيق متابعة الإمام ج١ ص٤٣٩، ط.س. ج١ ص٤٧١). ظفير
([3]) ولو سلم ساهيا إن بعد إمامه لزمه السهو وإلا لا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الإمامة مطلب في المسبوق ج١ ص٥٢٠، ط.س. ج٢ ص٥٩٩). ظفير
([4]) وإن قعد في الرابعة مثلا قدر التشهد ثم قام عاد وسلم قام صح ثم الأصح أن القوم ينتظرونه فان عاد تبعوه وان سجد للخامسة سلموا لأن يتم فرضهم إذ لم يبق عليهم إلا السلام (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٠، ط.س. ج٢ ص٧٨). ظفير
([5]) وسها عن القعود الأخير عاد الخ ما لم يقيدها بسجدة الخ وان قيدها بسجدة عامدا او ناسيا او ساهيا او مخطئا تحول فرضه نفلا برفعه الجبهة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٨، ط. س. ج٢ ص٨٣). ظفير

ولوستی او سجده سهوه يي وکړه دسجده سهوي سره لمونځ وسو اوکه نه؟ اوپه دي صورت کي سجده سهوه ضروري ده اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ صحيح سو او سجده سهوه په دي صورت کي واجبه وه دسجده سهوي په کولو سره لمونځ بي کراهته صحيح سو. (١) فقط

دمتشابه له امله دايت په تکرار سره سجده سهوه لازمه نه ده: **سوال**: (٢٠٤٨) امام دجمعي په لمانځه کي سورت جمعه ولوستله، او په ملك القدوس باندي په متشابه کي ولګيدی نو دسورت تکرارول يي پيل کړه په دي اوږدو کي يوه مقتدي فتحه ورکړه، ليکن امام دفتحي خيال ونه کړی او په خپله يي دصحيح لوستلو وروسته لمونځ ختم کړی سجده سهوه يي ونه کړه لمونځ وسو او که نه؟

جواب: په دي صورت کي سجده سهوه لازمه نه وه، لمونځ صحيح سو. (٢) فقط

په اخري رکعت کي دتشهد څخه وروسته ولاړ سو بيا کښينستی نو سجده سهوه دي وکړي:

سوال: (٢٠٤٩) که چيري په اخري رکعت کي دتشهد څخه وروسته ودريدی او بيا کښينستی نو بيا به تشهد وايي اوکه سلام به ګرځوي او دسجده سهوي تشهد به وايي يو دپوره قيام څخه وروسته سمدستي کښينستی، بل دڅه لوستلو وروسته دريم دسورت دختمولو وروسته په دري واړو حالاتو کي حکم يو دی که بيل بيل؟

جواب: په دري واړو حالاتو کي دي کښيني او بيا دي تشهد ووايي او دسجده سهوي دکولو وروسته دي بيا تشهد او نور ووايي او سلام دي وګرځوي. (٣) فقط

دکم نابينا څخه چي يو رکعت دامام دغلطي له امله پاته سي: **سوال**: (٢٠٥٠) دماپښين په لمانځه کي امام سهوا منځنی قعده پريښودله ودريدی په جمعه کي يو نابينا هم وو هغه

---

(١) والجهر فيما يخافت فيه للإمام وعكسه لكل مصل في الأصح تقديره ما تجوز به الصلوة في الفصلين وقيل قائله قاضيخان يجب السهو بهما اى بالجهر والمخافه مطلقا أى قل او كثر (درمختار) وقال في شرح المنية والصحيح ظاهر الرواية وهو التقدير بما تجوز به الصلوة من غير تفرقة لأن القليل من الجهر في موضع المخافة عفو ايضا (ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩۴، ط.س. ج٢ ص٨١). ظفير

(٢) بخلاف فتحه على إمامه فإنه لا يفسد مطلقا لفاتح وآخذ بكل حال (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب ما يفسد الصلوة ج١ ص٥٨٢، ط.س. ج١ ص٢٢٢) سجده سهوه دواجب په ترك او دهغه په شاته کولو او مخته کولو باندي واجبيږي، چي دلته يو هم مينځ ته نه راغی. ظفير

(٣) وان قعد في الرابعة مثلا قدر الشهد ثم قام عاد وسلم ولو سلم قائما صح (درمختار) قوله قام اى ولم يسجد قوله عاد وسلم اى عاد للجلوس لما مر ان مادون الركعة محل للرفض وفيه إشارة إلى أنه لايعيد التشهد وبه صرح في البحر قال في الإمداد والعود للتسليم جالسا سنة الخ (رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٠، ط.س. ج٢ ص٨٧) ددي عبارت څخه معلومهه سوه چي په صورت مسئوله کي به تشهد نه راګرځوی. والله اعلم. ظفير

دخپل ياد موافق تشهد لوستل شروع كړل، او دمعذوروالي له امله يي دامام متابعت ونه كړي، غرض دا چي نابينا فرض او واجب ادا كول او په اخره قعده كي دامام سره شريك سو او دامام سره يي سجده سهوه هم وكړه بيا چي امام سلام وګرځوى نو دغه نابينا په دي خيال چي زه وروسته پاته سوى يم ودريدى او يو ركعت يي ادا كړى چي هغه دده پنځم وو نو ايا دده لمونځ وسو او كه نه؟

جواب: كه چيري دغه نابينا په پاى كي سجده سهوه وكړه نو لمونځ يي وسو. (١) فقط

كه يي داخترونو په زياتو تكبيرونو كي كمي وكړه نو څه حكم لري؟ سوال: (٢٠٥١) زيد داختر لمونځ وكړى نو په لومړي ركعت كي يي دځلورو تكبيرونو په ځاى دري تكبيرونه ادا كړل، ايا دا لمونځ وسو اوكه نه؟

جواب: داختر تكبيرونه واجب دي دتكبير افتتاح او دركوع له تكبير څخه پرته دري واجب دي كه يي په دي كي يو تكبير هم پريښووى نو واجب به ترك سي، او دواجب په پريښودلو سره سجده سهوه لازميږي، خوكله چي داخترونو په لمانځه كي سجده سهوه نسته نو لمونځ وسو. (٢) فقط والله تعالى اعلم.

دفرضو اخرني قعده يي په هيره پريښوده او پنځم ركعت يي ورسره يوځاى كړي نوهغه به نفل سي: **سوال**: (٢٠٥٢) كم سړى چي داخري قعدي څخه سهوه سو اوپنځم ركعت يي په سجده سره مقيد كړى وايي چي: تحول فرضه نفلا، حال داچي دنفلو په هكله وايي: لأن كل شفع من النفل صلوة عليحدة. بدليل نقل مع حواله. سره دحوالي صفحه دكتاب او مطبع تحرير وفرماياست.

جواب: فرضه نفلا (٣) په خپله مصرح دي، ددي لپاره دبلي كمي حوالي اړتيا نسته، اوكل شفع من النفل صلوة عليحدة قاعده هم صحيح ده ليكن دلته په سجده سهوي سره دهغه پتې وتړل سوه. فقط

دسجده سهوي دقصدا او نسيانا پري ښوولو حكم: **سوال**: (٢٠٥٣) دسجده سهوي په هيره

---

(١) يعني كه چيري په دغه پنځم ركعت كي يې سجده سهوه وكړه نو بيا خويې لمونځ وسو كه نه وي اعادع يې واجبه ده وكذا للاحق لكنه يسجد في اخر صلوته ولو سجد مع إمامه أعاده (درمختار) ولاحقا بركعة فسجد إمامه للسهو فإنه يقضي ركعة بلا قراءة لأنه لاحق ويتشهد ويسجد للسهو الخ (ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٢، ط.س. ج٢ ص٨٣). ظفير

(٢) والسهو في صلاة العيد والجمعة والمكتوبة والتطوع سواء والمختار عند المتاخرين عدمه في الأولين لدفع الفتنة كما في جمعة البحر وأقره المصنف وبه جزم في الدر المختار (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٨، ط.س. ج٢ ص٨٥). ظفير

(٣) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٨، ط.س. ج٢ ص٨٥. ظفير

پرېښودلو او په قصد سره پرېښودلوکي توپير سته اوکه نه؟ که ورځخه هيره سوه نو دلمانځه اعاده به کوي اوکه نه؟

جواب: ددغه لمانځه قضا واجبه ده، اوسجده سهوه عمدا اوسهوا پرېښودل برابر دي. ([1])

که په څلور رکعتي لمانځه کي سهوا په دريم رکعت باندي هم کښېنستي نوځه حکم لري؟

سوال: (۲۰۵۴) که چيري چا څلور رکعته لمونځ پيل کړی اوپه دريم رکعت کي سهوا کښېنستی نو لمونځ يي صحيح سو اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي سجده سهوه واجبه ده او لمونځ يي صحيح سو.

که په هيره سره په رکوع کي دسجدي تسبيح ووايي نو څه حکم دی؟ سوال: (۲۰۵۵) که په رکوع کي سهوا دسجدي تسبيح ووايي يا برعکس، نو په لمانځه کي خو به څه خرابي نه راځي؟

جواب: هيڅ خرابي نه راځي. ([2])

په سجده کي درکوع تسبيح: **سوال**: (۲۰۵۶) درکوع تسبيح يي په سجده کي ووايه چي ورته ياد سي نو دسجدي تسبيح ووايي اوکه درکوع تسبيح کافي وي؟

جواب: دسجدي تسبيح ويل په کار دي، ترڅو دسنتو موافق سي. ([3])

تعديل پرېښوول اوسجده سهوه: **سوال**: (۲۰۵۷) چي قومه او جلسه دلمونځ کوونکي دتيزی له امله په واجبي اندازي سره سم ادا نسي نو سجده سهوه به واجبه وي اوکه نه؟

جواب: سجده سهوه په هغه فعل سره واجبېږي چي سهوا وسي، اوکم خلګ چي عمدا او عادتا قومه او جلسه نه پوره کوي په دي کي سجده سهوه نسته بلکه دداسي لمونځونو اعاده واجبه وي. ([4]) فقط

دسجده سهوي لپاره دي يوازي يوه لورته سلام ګرځوي: **سوال**: (۲۰۵۸) کم سړی چي يواځي

([1]) ولها واجبات لا تفسد بتركها وتعاد وجوبا في العمد والسهو إن لم يسجد له وإن لم يعدها يكون فاسقا اثما (درمختار) قوله إن لم يسجد له أي للسهو. (الدر المختار على هامش ردالمحتار مطلب في واجبات الصلوة ج۱ ص۴۲۵، ط.س. ج۲ ص۴۵۶). ظفير

([2]) ويلزمه السهو إذا زاد في صلاته فعلا من جنسها ليس منها وهذا يدل على أن سجدة السهو واجبة وهو الصحيح لأنها تجب لجبر نقصان تمكن في العبادة (هدايه باب سجود السهو ج۱ ص۱۴۰). ظفير

([3]) ويسبح فيه (أي في الركوع) وأقله ثلاثا فلو تركه او نقصه كره تنزيها (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۲۱، ط.س. ج۲ ص۴۹۴) او دلته خوبي پري ايښي هم نه ده بلکه الفاظ بدل سوه، په دي کي څه ستونزه نسته. ظفير

([4]) ولها (اي للصلاة) واجبات لا تفسد بتركها وتعاد وجوبا في العمد والسهو إن لم يسجد له وان يعدها يكون فاسقا اثما (درمختار) قوله إن لم يسجد له اى للسهو هذا قيد لقوله والسهو إذ لا سجود في السهو (رد المحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۲۵، ط.س. ج۲ ص۴۵۶). ظفير

لمونځ کوي هغه به ديوه رکن دهيريدلو په صورت کي دسجده سهوي دکولو په مهال يواځي ښي لوري ته سلام ګرځوي اوکه دواړو طرفو ته؟

جواب: يواځي يوه لوري ته دي سلام وګرځوي که يي دواړو لورو ته وګرځوی هم څه ستونزه نسته، بيا دي هم سجده سهوه وکړي. (١)

مسبوق دواړو طرفو ته سلام وګرځوی چي وریاد سو نو ودريدی څه حکم لری؟ سوال: (٢٠٥٩) يو سړی په دويم رکعت کي شامل سو، او دامام سره يي دري واړه رکعته وکړل او دواړو لورو ته يي سلام وګرځوی په مقتديانو کي يوه ورته وويل چي ستا رکعت پاته دی، په دي وينا هغه ته ياد سو هغه ودريدی او پاته يو رکعت يي وکړی سجده سهوه يي وکړه او سلام يي وګرځوی په دي صورت کي لمونځ وسو اوکه نه؟ مولانا عبدالحی صاحب په خپله فتاوی کي ليکلي دي چي په دي صورت کي لمونځ نه کيږي ځکه چي وريادوونکی دلمانځه څخه بهر دی په دي هکله حکم څنګه دی؟

جواب: دفقهي په کتابونو کي يي ليکلي دي چي که چيري په داسي صورت کي دهغه په وينا سره سمدستي پاڅيدی نو لمونځ يي فاسد سو، اوکه لږ څه ودريدی او په خپله يي وریاد کړل او پاڅيدی نو لمونځ يي صحيح دی، که يي سجده سهوه وکړه نو لمونځ به يي له کراهته پرته وسي. دمولانا عبدالحی رحمه الله فتوی به غالبا دلومړي صورت په اړوند وي. (٢) فقط

دفاتحي څخه وروسته ترڅه وخته پوري پټه خوله وو نوڅه حکم دی؟ سوال: (٢٠٦٠) که چيري امام يا منفرد دالحمد لوستلو وروسته ديوه اوږده آيت يا دريو لنډو اياتونو په اندازه قصدا پټه خوله ولاړ وي بيا وروسته سورت وايي نو په هغه باندي سجده سهوه لازميږي او که نه؟

جواب: سجده سهوه پرهغه باندي لازمه ده كما قال في الدرالمختار: وتفكره عمدا حتى شغله عن ركن (٣) وتحقيقه في الشامي. فقط

امام دماسختن په دريم رکعت کي کښېنستی خو سمدستي ودريدی نوڅه حکم دی؟ سوال:

---

(١) يجب له بعد سلام واحد عن يمينه فقط لأنه المعهود وبه يحمل التحليل وهو الأصح (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩١، ط.س. ج٢ ص٧٨). ظفير

(٢) وفي القنية قيل لمصل منفرد تقدم فتقدم بأمره الخ فسدت صلوته وينبغي ان يمكث ساعة ثم يتقدم برای نفسه (ردالمحتار باب الإمامة ج١ ص٥٣٣، ط.س. ج١ ص٥٧١) حتى لو إمتثل أمر غيره فقيل له تقدم فتقدم الخ فسدت بل يمكث ساعة ثم يقدم برايه (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب ما يفسد الصلوة وما يكره فيها ج١ ص٥٨١، ط.س. ج١ ص٢٢٢). ظفير

(٣) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٣، ط.س. ج٢ ص٨٠. ظفير

(٢٠٦١) امام دماسخوتن په لمانځه کي سهوا په دريم رکعت کي کښينستی، دمقتدي په ښودنه باندي سمدستي ودريدو، وخت ونه لګيدی لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي چي امام ډير نه کښېنستی او سمدستي ودريدی سجده سهوه نه لازميږي او لمونځ صحيح سو، كذا في الشامي. (١) فقط

دماپښين په مخکنيو سنتوکي دمخکني قعدي په هيريدلو سره سجده سهوه: **سوال**: (٢٠٦٢) يوه سړی دماپښين څخه مخکي دځلورو رکعتو سنتو نيت وکړی او اوله قعده يي هيره سوه سيده ودريدی وروسته يي قعده وکړه او په اخرکي يي سجده سهوه ونه کړه دا لمونځ صحيح سو اوکه نه؟ پرده بيرته راګرځول واجب دي اوکه نه؟

جواب: دسجده سهوي دنه کولو له امله بيا راګرځول ورباندي واجب دي. (٢)

که زنګون يي درولی نه وي نو بايد کښيني: **سوال**: (٢٠٦٣) که چيري سيده ولاړنه وي او نه يي زنګونان دزمکي څخه جلا سوي وي نو په دي صورت کي څه کول ورته پکار دي ايا قعده وکړي اوکه ودريږي؟

جواب: قعده دي وکړي او سجده سهوه واجبه نه ده. (٣) فقط

زنګونان دمځکي څخه پورته سوه خو سيده ونه دريدی نوڅه وکړي؟ **سوال**: (٢٠٦٤) که چيري سيده ونه دريدی او زنګونان يي دزمکي څخه جدا سوي وه، دولاړي او ناستي په مينځني حالت کي وي نو ده ته راګرځيدل په کار دي اوکه دريدل؟ او سجده سهوه ورباندي واجبه ده اوکه نه؟ او پرده به اعاده وي او که نه؟

جواب: په دي حالت کي هم راګرځيدل په کار دي او قعده کول په کار دي او سجده سهوه ورباندي لازمه نه ده. كما في الدر المختار : عاد إليه وتشهد ولا سهو عليه في الأصح ما لم يستقم قائما في ظاهر المذهب وهو الأصح (١) فتح، او دويم قول ددي مقابل دادی: چي که اقرب إلى القعود وي (يعني ناستي ته ډير نژدي وي) نو کښيديني، اوکه اقرب

---

(١) وكذا القعدة في آخر الركعة الأولى والثالثة يجب تركها يلزم من فعلها ايضا تأخير القيام الى الثالثة او الرابعة عن محله وهذا إذا كانت القعدة طويلة أما الجلسة الخفيفة التي إستحبها الشافعي فتركها غير واجب عندنا (ردالمحتار ج١ ص٤٣٨، ط.س. ج١ ص٤٧١). ظفير

(٢) ولها واجبات لا تفسد بتركها وتعاد وجوبا في العمد والسهو الخ وهي قراءة فاتحة الكتاب الخ والقعود الأول ولو في نفل (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب واجبات الصلوة، ط.س. ج١ ص٤٥٦). ظفير

(٣) سها عن القعود الأول من الفرض ولو عمليا وأما النفل فيعود مالم يقيدها بالسجدة ثم تذكره عاد إليه وتشهد ولاسهو عليه في الأصح ما لم يستقم قائما في ظاهر المذهب هو الأصح (الدر المختار على هامش رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٦٩٨، ط.س. ج٢ ص٨٣). ظفير

إلى القيام وي (يعني ولاړي ته نژدې وي) نونه دي کښيني او سجده سهوه دي وکړي. فقط

که په صلوة تسبيح کي دتسبيح پرځای الحمد لله ووايي نو څه حکم لري؟ سوال: (٢٠٢٥) [١] په صلوة التسبيح کي دالحمد څخه مخکي سبحان الله ولوستل سوه او دتسبيح پرځای که چيري الحمد ولوستل سوه نو سجده سهوه وربانديي راځي اوکه نه؟

په صلوة التسبيح کي دقراءت څخه وروسته رکوع ته ولاړي: **سوال**: (٢٠٢٦) [٢] په صلوة التسبيح کي دقراءت څخه وروسته په هيره سره رکوع ته ولاړي په رکوع کي ورته ياد سوه او په رکوع کي يي دا تسبيح ولوستی نو سجده سهوه ورباندي واجبه ده اوکه نه؟

جواب: [١-٢] لمونځ يي وسو او سجده سهوه وربانديي واجبه نه سوه. فقط

دفاتحي او قراءت په مينځ کي په څومره ځنډ کولو سره سجده سهوه لازميږي؟ سوال: (٢٠٢٧) په بهشتي زيورکي ليکلي دي چي که چيري ددري ځله سبحان الله لوستلو په اندازه تاخير دفاتحي او سورت تر مينځ وسي نو سجده سهوه به واجبيږي، اونور فقهاء ديوي تسبيح په اندازه وخت فرمايي کم يو قول معتبر دی؟

جواب: کمه خبره چي په بهشتي زيورکي ده همدغه خبره مجققينو غوره ګرځولي ده قال في شرح المنية والصحيح أن قدر زيادة الحرف ونحوه غير معتبر في جنس ما يجب به سجود السهو وإنما المعتبر قدر ما يؤدى فيه ركن كما في الجهر من يخافت وعكسه وكما في الفكر حال الشك ونحوه الخ ص٣٢١. فقط

دماښام تر وروستني قعدي وروسته امام پورته سو اوبيا کښينستی نوڅه وکړي؟ سوال: (٢٠٢٨) دماښام په مهال امام دري واړه رکعتونه پوره کړل دوروستني قعدي څخه سهوا پورته سو او مقتديان ناست پاته سول اوکله چي يو څو مقتديانو الله اکبر ووايه نو بيا امام کښينستی او يوه لوري ته يي سلام وګرځوی او سجده سهوه يي وکړه بيا داختلاف جوړيدو په وجهه سره دوباره لمونځ ادا کړل سو، نو ايا دسجده سهوي سره لمونځ ادا سو اوکه دوباره کول يي واجب وو؟

جواب: دغه لمونځ دسجده سهوي په کولو سره صحيح او کامل سوی وو، دراګرځولو اړتيا نه وه. ([٢]) فقط

دماسخوتن په اخري رکعتونو کي په جهر کولو سره سجده سهوه: **سوال**: (٢٠٢٩) که چيري

([١]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٧، ط.س. ج٢ ص٨٣. ظفير

([٢]) ولو سها عن القعود الأخير كله اوبعضه عاد الخ ما لم يقيدها بسجدة لأن ما دون الركعة محل الرفض وسجد للسهو لتأخير القعود (الدرالمختارعلى هامش ردالمحتارباب سجود السهو ج١ ص٢٩٨، ط.س. ج٢ ص٨٥) ظ

يو امام دماسخوتن په اخري ركعتونوكي جهر وكړي نو سجده سهوه وربانـدي واجبه ده اوكه نه؟ الدر المختار: اَلسِّرُّ فِيْمَا يَسُرُّ بِهِ وَالْجِهْرُ فِيْمَا يُجْهَرُ بِهِ وَاجِبٌ ، قاعده خو سجده سهوه غواړي خو كله چي په خپله قراءت په دي كي واجب نه دی ځكه نو واجبيدل نه ښايي ځكه كه يي واجب وبولو نو زياتوالی دصفت پرذات باندي لازميږي.

دماپښين په اخري ركعتونوكي په جهر سره سجده سهوه: **سوال**: (٢٠٧٠) [٢] او دماپښين په اخري ركعتونو كي په جهر كولو سره سجده سهوه لازميږي اوكه نه؟

جواب: په دي صورت كي به سجده سهوه لازمه سي ځكه كه چيري دماسخوتن په اخري ركعتونو كي قراءت وايي نو پټوالی يي لازم دی لكه څنګه چي په شامي كي دي: ويسر في غيرها، ددې په تفسير كي ليكلي دي: قوله ويسرُّ في غيرها وهو ثالثه من المغرب والأخريان من العشاء (١) الخ نو دماسخوتن په اخري دوو ركعتو كي اګركه قراءت واجب نه دی ليكن كه چيري قراءت كوي نو اخفاء يې لازمه ده. فقط

[٢] او دماپښين په وروستنيو دوو ركعتونوكي په جهر كولو سره هم سجده سهوه لازميږي. (٢)

داختر په دوهم ركعت كه امام زيات تكبيرونه پرېښودل او ركوع ته ولاړی بيا چي دركوع څخه پورته سو نو **تكبيرونه يې وويل، نوځه حكم دی؟** **سوال**: (٢٠٧١) دلوی اختر دلمانځه په دويم ركعت كي امام سهوا تكبيرونه ونه ويل او ركوع يي وكړه څه خلګو به هرومرو دركوع تكبير ادا كړی وي، او امام صاحب دركوع تسبيح ادا نه كړي، والله اعلم بالصواب، جمع زياته وه يعني دجومات په چت باندي هم مقتديان موجود وه بيا امام قيام وكړی او تكبيرونه يي په زوره ولوستل، او دوباره يي ركوع او قيام وكړل، او دسجدي وروسته يي دسجده سهوي پرته سلام وګرځوی په ياد سوي صورت كي لمونځ دڅه نقص پرته ادا سو اوكه نه؟

جواب: كه چيري امام دزياتو تكبيرونو دويلو څخه پرته ددويم ركعت ركوع ته ولاړی نو هغه ته نه دي پكار چي بيا دي دركوع څخه دقيام لوري ته ستون سي او تكبيرونه دي ووايي بلكه په درمختاركي يي ديته مفسد دصلوة ويلي دي اګركه شامي ويلي دي چي صحيح داده چي لمونځ فاسد نه سو كذا نقله عن إبن الهمام في العود إلى القعود الأول بعد القيام قال في الدرالمختار ولا يعود إلى القيام ليكبر في ظاهر الرواية فلو عاد

(١) ردالمحتار فصل في القراءة ج١ ص٤٩٧، ط.س. ج١ ص٥٣٢. ظفير

(٢) ولو جهر الإمام فيما يخافت او خافت فيما يجهر تلزمه سجدتا السهو لأن الجهر في موضعه والمخافة في موضعها من الواجبات الخ (هدايه باب سجود السهو ج١ ص١٤١). ظفير

ينبغي (١) الفساد وفي الشامي وقد علمت أن العود رواية النوادر على أنه يقابل عليه ما قاله إبن الهمام في ترجيح القول لعدم الفسادفيما لو عاد إلى القعود الأول بعد ما إستتم قائما الخ (٢) او داختر او جمعي په لمانځه کي دډيري ګڼي ګوڼي له امله متأخرينو دا فتوی ورکړي ده چي که چيري سهوه وسي نو سجده سهوه دي نه کوي. فقط

که چيري مسبوق په خپلو پاته رکعتونو کي يو واجب پرېښووی نوپه هغه باندي سجده سهوه سته اوکه نه؟ **سوال:** (۲۰۷۲) که چيري مسبوق دامام سره دماپښين په څلورم رکعت کي يا په اخري قعده کي يوځای سو او دامام دسلام ګرځولو وروسته ولاړ سو او دخپل لمانځه دادا کولو په مهال کي ورڅخه څه واجب پاته سو نو دغه مسبوق به سجده سهوه کوي او که نه؟

جواب: کول يي ښايي. (٣) فقط

په اخري قعده کي په دوباره درود لوستلو سره سجده سهوه نسته: **سوال:** (۲۰۷۳) که يو سړی پوره درود ابراهيمي يا دهغه نيمه برخه د: اَللّٰهُمَّ بَارِكْ څخه تر إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ پوري په اخري قعده کي مکرر ووايي نو پرده به سجده سهوه واجبه سي اوکه نه؟

جواب: نه واجبيږي. (٤)

ددرود يوه برخه ورڅخه پاته سوه او ددعا څخه وروسته يي ولوستله نوسجده سهوه واجبيږي اوکه نه؟ **سوال:** (۲۰۷۴) که چيري د: اَللّٰهُمَّ بَارِكْ څخه تر حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ پوري په اخري قعده کي سهوا ونه لوستل سي او دمأثوري دعا دلوستلو په مهال ورته ياد سي نوهغه به دپاتي دعا په پرېښودلو سره ددرود شريف لوري ته انتقال کوي او که نه؟ او پرده باندي سجده سهو واجبه ده اوکه نه؟

جواب: انتقال کول مناسب دي او سجده سهوه ورباندي لازمه نه ده. (٥)

---

(١) أي وإن إستقام قائما لا يعود لإشتغاله بفرض القيام وسجد للسهو لترك الواجب فلو عاد إلى القعود بعد ذلك تفسد صلاته لرفض الفرض لما ليس بفرض وصححه الزيلعي وقيل لا تفسد لكنه يكون سيئا ويسجد لتأخير الواجب وهو الأشبه كما حققه الكمال وهو الحق (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٧، ط.س. ج٢ ص٨٤). ظفير

(٢) رد المحتار باب العيدين ج١ ص٧٨٢، ط.س. ج٢ ص٩٢. ظفير

(٣) ويبدأ بقضاء ما فاته عكس المسبوق (درمختار) قوله عكس المسبوق أي في الفروع الأربعة المذكورة فانه إذا قضى ما فاته يقرأ ويسجد للسهو إذا سها فيه (رد المحتار باب الإمامة مطلب في أحكام المدرك والمسبوق ج١ ص٥٥٧، ط.س. ج١ ص٥٩٥). ظفير

(٤) يجب الخ بترك الواجب الخ (درمختار) واحترز بالواجب عن السنة كالثناء والتعوذ ونحوها (ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٣، ط. س. ج٢ ص٨٠). ظفير

(٥) وسننها رفع اليدين للتحريمة الخ والصلوة على النبي ﷺ في القعدة الأخيرة (الدر المختار على هامش رد =

دفرضو په اخري رکعتونوکي دسورة په يوځاى کولو سره سجده سهوه نه لازميږي: **سوال**:
(٢٠٧٥) دفرض لمانځه په خالي رکعتونوکي که چيري يو سورت دفاتحي څخه وروسته قصدا يا سهوا ولوستل سي نوسجده سهو لازميږي اوکه نه؟

جواب: سجده سهوه نه لازميږي. (١) فقط

دڅلور رکعتيز لمانځه په اخري رکعت کي قرائت: **سوال**: (٢٠٧٦) په څلور رکعتيز لمانځه کي په اخري دوو رکعتوکي په قراءت سره قيام ادا کيږي دا څه مصلحت دى چي نيمه الحمد يي ولوستله اوپه دويم ځل يي پوره کړه نو دده پرذمه سجده سهوه واجبه سوه او څوک چي دواړه ځله ووايي نو نه لازميږي؟

جواب: په اخري دوو رکعتوکي دټول سورت اوفاتحى دقراءت په ترک باندي دهغه قول موافق سجده سهو لازميږي څوک چي په اخري دوو رکعتو کي دسورت فاتحي په وجوب قائل دي، او دظاهر الرواية سره سم چي کله په اخري دوو رکعتونوکي دفاتحي لوستل واجب نه دي (٢) نو دټولي فاتحي يا دهغي ديوي برخي په پرېښوولو سره به دهغوى په وړاندي سجده سهوه لازمه نه سي. فقط

په قراءت کي دمتشابه کيدلو له امله په دوباره لوستلو سره سجده سهو نه لازميږي: **سوال**:
(٢٠٧٧) دامام څخه چي په لمانځه کي دلوستلو په مهال هيره وسي يا په متشابه کيدلو سره دبل ځاى دوه دري اياتونه ولولي او دبيا رايادېدلو او يا هيريدلو له امله دسره قراءت ووايي نو لمونځ يي کيږي اوکه نه؟ او سجده سهوه ورباندي لازميږي او که نه؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ صحيح دى او سجده سهوه ورباندي واجبه نه ده اوکه يي په غلطى سره سجده سهوه وکړه نو هم لمونځ صحيح سو. (٣) فقط

= المحتار باب صفة الصلوة مطلب سنن الصلوة ج١ ص٣٤٥، ط. س. ج١ ص٤٧٤). ظفير

(١) واكتفى المفترض فيما بعد الأوليين بالفاتحة فإنها سنة على الظاهر ولو زاد لابأس (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤٧٨، ط.س. ج٢ ص٥١١). ظفير

(٢) واكتفى المفترض فيما بعد الأوليين بالفاتحة فإنها سنة على الظاهر فلو زاد لا بأس به وهو مخير بين قراءة الفاتحة الخ وصح العيني وجوبها (درمختار) اى ظاهر الرواية ولو زاد لا بأس به الخ اى لو ضم إلي سورة لا باس به لأن القراءة في الأخريين مشروعة من غير تقدير والإقتصار على الفاتحة مسنون لا واجب فكان الضم خلاف الأولى وذلك لا ينافي المشروعية والإباحة بمعنى عدم الإثم في الفعل والترك كما قدمناه (رد المحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤٧٨، ط.س. ج٢ ص٥١١). ظفير

(٣) ولو سلم ساهيا إن بعد إمامه لزمه السهو وإلا لا الخ ولو ظن الإمام السهو فيسجد له فتابعه فبان ان لا سهو فالأشبه الفساد لإقتدائه في موضع الإنفراد (درمختار) وفي الفيض وقيل لا تفسد وبه يفتى في البحر عن الظهيرية قال الفقيه ابو الليث في زماننا لا تفسد لأن الجهل في القراءة غالب (رد المحتار قبيل باب الإستخلاف ج١ ص٥٢٠، ط.س. ج١ ص٥٩٩). ظفير

په واجب او سنت لمانځه کي په اوله قعده کي دالتحيات وروسته په دوباره لوستلو سره سجده سهو نه لازميږي: **سوال**: (٢٠٧٨) په سنتو او واجبو لمونځونو کي چي په اوله قعده کي دالتحيات څخه وروسته درود ولوستل سي نو سجده سهوه به واجبه سي اوکه نه؟ او همدغه ډول په سننو او واجبوکي چي اوله قعده ورڅخه هيره سي او ودريږي نو ددريم رکعت دسجدي کولو څخه مخکي په ياديدلو سره کښيني اوکه نه؟

جواب: په واجب لمانځه مثلا وتروکي همغه حکم دی کم چي په فرض لمانځه کي دی نوکه چيري په دوی کي دتشهد څخه وروسته درود شريف وويل سي نو سجده سهوه به لازمه سي، اوپه سنت مؤکدو کي دوه قوله دي ليکن دسجدي واجبوالی أحوط دی (١) او دلومړی قعدي دپريښودلو هغه احکام دي چي دفرضو دلومړی قعدي په پريښودلو کي دي چي که ناستي ته څيرمه وي کښېدني اوکه ولاړي ته څيرمه وي نه دي کښيني اوپه اخرکي دي سجده سهوه وکړي. (٢) فقط

که درکعتونو په شمار کي سهوه وسي نوپه غالب ګمان دي عمل وکړي: **سوال**: (٢٠٧٩) خاکسار ته په لمانځه کي درکعتونو او سجدوپه شميوه کي سهو کيږي نوڅه کول ښايي؟

جواب: په دي صورت کي دي دغالب ګمان اعتبار (٣) اوپرهغه باندي بناء وکړی. فقط

په دوه رکعتيز لمانځه کي دتشهد لوستلو څخه وروسته چي دريم رکعت پورته سي اوبيا کښيني نو سجده سهوه ضروي ده: **سوال**: (٢٠٨٠) يوه سړي ددوو رکعتو سنت مؤکدو يا

---

(١) ولا يزيد في الفرض على التشهد في القعدة الاولى إجماعا فإن زاد عامدا كره فتجب الإعادة او ساهيا وجب عليه سجود السهو إذا قال اللهم صل على محمد فقط على المذهب المفتى به لا لخصوص الصلوة بل لتأخير القيام (درمختار) قوله لا يزيد في الفرض اى وما ألحق به كالوتر والسنن الرواتب وإن نظر صاحب البحر فيها (رد المحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤٧٢، ط.س. ج١ ص٥١٠). ظفير

(٢) سها عن القعود الأول من الفرض ولو عمليا أما النفل فيعود ما لم يقيد بالسجدة ثم تذكر عاد إليه وتشهد ولا سهو عليه في الأصح مالم يستقم قائما به ظاهر المذهب وهو الأصح والا اى إن إستقام قائما لايعود لإشتغاله بفرض القيام وسجد للسهو لترك الواجب (درمختار) قوله عمليا كالوتر فلا يعود فيه إذا إستتم قائما قوله أما النفل فيعود الخ جزم به في المعراج والسراج وعلله ابن وهبان بأن كل شفع منه صلوة على حدة ولاسيما على قول محمد بأن القعدة الأولى منه فرض فكانت كالأخيرة وفيها يقعد وإن قام حكى في المحيط فيه خلافا وكذا في شرح التمرتاشي قيل يعود وقيل لا يعود في الخلاصة والأربع قبل الظهر كالتطوع وكذا الوتر عند محمد وتمامه في النهر لكن في التتارخانية عن العتابية قيل في التطوع يعود ما لم يقيد بالسجدة والصحيح أنه لايعود اهـ واقره في الإمداد لكن خالفه فى المتن تأمل (ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٧، ط.س. ج٢ ص٨٣). ظفير

(٣) وإذا شك في صلاته من لم يكن ذلك اى الشك عادة له الخ كم صلى إستأنف الخ وإن كثر شكه عمل بغالب ظنه إن كان له ظن للحرج وإلا أخذ بالأقل لتيقنه وقعد في كل موضع توهمه موضع قعود (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٥ – ٧٠٢، ط.س. ج٢ ص٩٢ – ٩٣). ظفير

فرضو لمونځ وکړی چي کله يي التحيات ولوستل نو سهوا ودريدی يعني ددريم رکعت دالحمد لوستلو وروسته ورته ياد سوه نو کښينستی او سلام يي وګرځوی دغه لمونځ وسو اوکه يي راګرځول په کار دي، اوکه سجده سهوه کول په کار وو، او ځوك چي وايي چي نه يي راګرځول پکار دي اونه سجده سهوه کول پکار دي داخبره صحيح ده اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي سجده سهوه کول په کار وو، ځکه چي دلته دفرضو تاخير اودواجبو ترك راغلی دی او که يي سجده سهوه ونه کړه نوپه لمانځه کي نقصان پاته سو او ددي لمانځه اعاده واجبه ده اوکم سړي چي دا مسئله ښودلي ده چي دسجده سهوي اړتيا نه وه اوکله چي يي سجده سهوه ونه کړه نو دلمانځه اعاده واجبه نه ده، هغه دا مسئله غلطه ښودلي ده هغه ته معلومه نه ده نو دهغه قول ته اعتبار ورکول نه ښايي. (١) فقط

که چيري دمسبوق ځخه په باقي مانده رکعت کي سهوه وسي نو سجده سهوه پرلازمه ده:

سوال: (٢٠٨١) مسبوق ته چي دجماعت دختميدلو ځخه وروسته په پاته رکعت کي سهوه پيښه سي نوسجده سهوه به کوی اوکه نه؟

جواب: سجده سهوه کول ښايي. (٢) فقط

په رکوع کي دتسبيح پرځای په بسم الله لوستلو سره سجده سهوه سته اوکه نه؟ سوال:

(٢٠٨٢) که ځوك په رکوع کي دتسبيح پرځای بسم الله الرحمن الرحيم ووايي نو سجده سهوه به واجبه سي اوکه نه؟ اوپه تشهدکي په قراءت ويلو سره سجده سهوه لازميږي اوکه نه؟

جواب: په رکوع کي دتسبيح پرځای په بسم الله الرحمن الرحيم ويلو سره سجده سهوه نه لازميږي ځکه چي درکوع تسبيحات واجب نه دي اوتشهد واجب دی هلته په داسي کولو سره يعني دتشهد په پريښودلو سوه سجده سهو لازميږي. فقط (٣)

---

(١) ولو سها عن القعود الأخير كله او بعضه يعاد الخ وإن قعد في الرابعة مثلا قدر التشهد ثم قام عاد الخ وسجد للسهو في الصورتين لنقصان فرضه بتأخير السلام في الأولى وتركه في الثانية (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٦٩٨، ط.س. ج٢ ص٨٥). ظفير

(٢) والمسبوق من سبقه الإمام بها او ببعضها وهو منفرد حتى يثنى ويتعوذ الخ فيما يقضيه (درمختار) قوله حتى يثنى الخ تفريع على قوله منفرد فيما يقضيه بعد فراغ إمامه حتى لو ترك القراءة فسدت الخ ويلزمه السجود إذا سها فيما يقضيه (رد المحتار باب الإمامة مطلب في المسبوق واللاحق ج١ ص٥٥٧، ط. س. ج١ ص٥٩٦). ظفير

(٣) ويلزمه إذا ترك فعلا مسنونا كأنه اراد به فعلا واجبا الخ او ترك قراءة الفاتحة الخ او القنوت او التشهد او تكبيرات العيدين لأنها واجبات (هدايه باب سجود السهو ج١ ص١٤٠). ظفير

دسورت فاتحي په تکرارسره سجده سهو لازميږي اوکه نه؟ سوال: (۲۰۸۳) دسورت فاتحي په تکرار سره سجده سهوه لازميږي اوکه نه؟

جواب: په اولنيو دوو رکعتونوکي دسورت فاتحي په تکرار سره سجده سهوه لازميږي. کما في الشامي قوله وکذا ترك تکريرها فلو قرأها في رکعة من الأوليين مرتين وجب سجود السهو لتأخير الواجب وهو السورة کما في الذخيرة وغيرها (۱) الخ. فقط

دڅلور رکعتيز لمونځونو په اخري رکعتونوکي دسورت په ويلو سجده سهوه نه لازميږي: سوال: (۲۰۸۴) دڅلورو فرضو په وروستنيو رکعتونوکي يي سورت دفاتحي سره يوځای کړی نو سجده سهوه لازميږي اوکه نه؟ که چيري په دي صورت کي درکن تاخير نه راځي نوپه لومړۍ قعده کي د: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ په ويلو سره څنګه درکن تاخير راځي چي سجده سهوهورباندي لازميږي او دعدم مشروع قراءت مطلب څه دی؟

جواب: په اخري دوو رکعتونو کي دسورت په يوځای کولو سره سجده سهوه نه لازميږي ځکه چي په اخري دوو رکعتوکي اکتفا په سورت فاتحه باندي واجبه نه ده تر څو يي په زياتوالي دواجب ترك راسي بلکه دسورت ديوځای کولو اونه کولو اختيار ورکړل سوی دی اګرکه دسورت نه لوستل غوره او مسنون دي او لومړی قعده داسي نه ده هلته پرتشهد شريف باندي بس والی او درود شريف نه ويل واجب دي په درمختار کي دي: واکتفی المفترض فيما بعد الأوليين بالفاتحة فإنها سنة علی الظاهر ولو زاد لابأس به (۲) الخ. فقط

که چيري مسبوق په خپل پاته لمانځه کي قعده پريږدي نو سجده سهوه به ورباندي لازمه سي: سوال: (۲۰۸۵) مسبوق دامام سره دماښام په لمانځه کي يو رکعت ونيوی او دامام دسلام ګرځولو وروسته يي دوه رکعته وکړل، او وروستنۍ قعده يي وکړه يعني لومړی قعده يي ونه کړه نو پرده باندي سجده سهوه واجبه ده اوکه نه؟ دسجده سهوي پرته يي لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي پردي مسبوق باندي سجده سهوه واجبه ده او دسجده سهوي نه کولو په صورت کي دلمانځه اعاده واجبه ده. (۳) فقط

---

(۱) رد المحتار باب صفة الصلوة مطلب واجبات الصلوة ج۱ ص۴۲۹. ظفير

(۲) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة الفصل ج۱ ص۴۷۷، ط.س. ج۱ ص۵۱۱، ای لو ضم إليها سورة لا بأس به لأن القراءة في الأخريين مشروعة من غير تقدير والإقتصار علی الفاتحة مسنون لا واجب فکان الضم خلاف الأولی وذلك لا ينافي المشروعية والإباحة بمعنی عدم الإثم في الفعل والترك الخ رد المحتار باب ايضا ج۱ ص۴۷۷، ط.س. ج۱ ص۵۱۱). ظفير =

دسهار په لمانځه كې ددويم ركعت څخه وروسته په هيره ودريدى نو سمدستي دي كښيني:

سوال: (٢٠٨٢) كه دسهار په لمانځه كې ددويم ركعت دكولو وروسته پرته دقعدې سهوا ودريږي او په دريم ركعت كې دالحمد او سورت دلوستلو وروسته ورته ياد سي، نو هغه وخت كښيني اوكه ركعت پوره كړي؟

جواب: هغه وخت دي كښيني او سجده سهو دي وكړي لمونځ به يې صحيح سي. (١) فقط

كه په اول ركعت كې ورڅخه دسورت پيوست كول هير سي نوڅه وكړي؟ **سوال**: (٢٠٨٧) دسنتو يا نفلو يا فرضو په لومړي ركعت كې يې دسورت فاتحې څخه وروسته سهوا سورت ونه وايه اوركوع يې وكړه نو اوس دقيام لوري ته وګرځي اوكه سجدې ته ولاړ سي؟

جواب: قومه دي وكړي او سجدې ته دي ولاړ سي او دلمانځه په پاى كې دي سجده سهوه وكړي. (٢) فقط

يوه لوري ته دسلام ګرځولو وروسته دي سجده سهو وكړي او تشهد دي پوره ووايي: **سوال**: (٢٠٨٨) سجده سهوه يوه لوري ته دسلام ګرځولو وروسته پكار ده اوكه دواړو لورو ته، او دنيمې التحيات لوستلو وروسته دي سلام وګرځوي اوسجده سهوه وكړي اوكه دپوره التحيات لوستلو وروسته؟ اودسجده سهوي بعد ترالتحيات وروسته سلام وګرځوي كه

---

(٣) والمسبوق يسجد مع إمامه مطلقا سواء كان السهو قبل الإقتداء او بعده ثم يقضي ما فاته ولو سها فيه سجد ثانيا (درمختار) لو سها فيه اي فيما يقضي بعد فراغ الإمام يسجد ثانيا لأنه منفرد والمنفرد يسجد لسهوه. (رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٥، ط.س. ج٢ ص٨٥). ظفير

(١) ولو سها عن القعود الأخير كله او بعضه عاد الخ ما لم يقيدها بسجدة لأن مادون الركعة محل الرفض وسجد للسهو لتأخير القعود (الدرالمختارعلى هامش ردالمحتار باب سجودالسهو ج١ ص٢٩٨،ط.س. ج٢ ص٨٥.) ظ

(٢) دعلامه شامي دڅرګندوني څخه معلوميږي چي په ياد سوي صورت كي غوره دا ده چي بيرته دي وګرځي او سورت دي ووايي بيا دي ركوع وكړي اوپه پاى كي دي سجده سهوه وكړي اګر كه دا صورت هم صحيح دى چي دركوع څخه وروسته سجدې ته ولاړ سي اوپه پاى كي سجده سهوه وكړي، لكه څنګه چي په جواب كي ذكر دي: بترك واجب سهوا كركوع قبل قراءة الواجب بوجوب تقديمها ثم إنما يتحقق الترك بالسجود فلو تذكر ولو بعد الرفع من الركوع عاد ثم أعاد الركوع (مختصرا من درمختار) قوله عاد أى إلى القيام ليقرأ (رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٣، ط.س. ج٢ ص٨٠) شامي ددواړو صورتونو يادونه كړيده چي ټول قراءت پرېښودل سي يا يوازي سورت، أما إذا قرأ الفاتحة مثلا ركع فتذكر السورة فعاد فقرأها الخ (ايضا) دبل ځاى عبارت دادى: ولو ترك سورة اولى العشاء مثلا ولو عمدا قرأ وجوبا وقيل ندبا مع الفاتحة جهرا في الأخريين الخ ولو تذكرها في ركوعه قرأها واعاد الركوع (درمختار) قوله ولو تذكرها اى السورة قوله قرأها أى بعد عوده إلى القيام قوله وأعاد الركوع لأن ما يقع من القراءة في الصلوة يكون فرضا فيرتفض الركوع ويلزمه إعادته لأن الترتيب بين القراءة والركوع فرض كما مر في الواجبات الخ (ردالمحتار فصل في القراءة ج١ ص٤٩٩ - ٥٠٠، ط.س. ج١ ص٥٣٥). ظفير

څنګه وکړي؟

جواب: دپوره التحيات څخه وروسته دي يوه لوري ته سلام وګرځوي بيا دي دوې سجدې دسهوي وکړي بيا دي مکمل التحيات او درود شريف ووايي او سلام دي وګرځوي فقط (١) (ددرود شويف څخه وروسته دي دعا هم ووايي. ظفير)

دفرضو په لومړنيودوو رکعتونو کې ورڅخه دسورت يوځاى کول هير سوه اوسجده سهوه يې وکړه نو لمونځ وسو: **سوال**: (٢٠٨٩) دفرضو په لومړنيو دوو رکعتونوکي يا يوه رکعت کي ورڅخه دسورت يوځاى کول هيرسوه نودسجده سهوي سره يې لمونځ کيږي اوکه نه؟

جواب: سورت يوځاى کول واجب دي دهغو په پرېښوولو سره سجده سهوه لازميږي، نو په پوښتل سوي صورت کي دسجده سهوي په کولو سره لمونځ وسو او دراګرځولو اړتيا يې نسته. فقط (٢)

که چيري مسبوق دامام سره سلام وګرځوي نوڅه حکم لري؟ **سوال**: (٢٠٩٠) که چيري مسبوق سهوا دامام سره سلام وګرځوي نو دری صورته يې ليکلي دي، که يې دامام څخه مخکي يا دهغه سره يوځاى سلام وګرځوی نو لمونځ دسجده سهوي پرته صحيح دی، اوکه يې دامام څخه وروسته سلام وګرځوی نو ايا دسجده سهوي پرته به دلمانځه اعاده لازمه وي او دمع الإمام معنى څه ده؟

جواب: دامام څخه که چيري لږ هم وروسته وي نو پرمسبوق باندي سجده سهوه لازمه ده ځکه يې په شامي کي ليکلي دي چي معيت حقيقي ګران دی شاذ او نادر دی، ځکه نو عموما دسجده سهوي دلزوم حکم کول کيږي. (٣) فقط

په اخري قعده کي يې درود او دعا ختمولو وروسته په ځنډ سره سلام وګرځوی نو آيا سجده سهوه لازمه ده؟ **سوال**: (٢٠٩١) په اخري قعده کي يې دتشهد او درود شريف څخه

---

(١) وكيفيته أن يكبر بعد سلامه الأول ويخر ساجدا و يسبح في سجوده ثم يفعل ثانيا كذلك ثم يتشهد ثانيا ثم يسلم ويأتي بالصلوة على النبي ﷺ والدعاء في قعدة السهو هو الصحيح الخ (عالمگيري مصري في سجود السهو ج١ ص١١٧، ط. ماجدية ج١ ص١٢٥). ظفير

(٢) ولو قرأ الفاتحة وحدها و ترك السورة يجب عليه سجود السهو (عالمگيري مصري سجود السهو ج١ ص١١٨، ط.ماجدية ج١ ص١٢٢). ظفير

(٣) ولو سلم ساهيا إن بعد إمامه لزمه السهو وإلا لا (درمختار) قوله لزمه السهو لأنه منفرد في هذه الحالة قوله وإلا لا، اى وإن سلم معه او قبله لا يلزمه لأن مقتد في هاتين الحالتين وفي شرح المنية عن المحيط إن سلم في الأولى مقارنا لسلامه فلا سهو عليه لأنه مقتد به وبعده يلزم لأنه منفرد آهـ ثم قال فعلى هذا يراد بالمعية حقيقتها وهو نادر الوقوع آهـ قلت يشير إلى أن الغالب لزوم السجود لأن الأغلب عدم المعية وهذا مما يغفل عنه كثير من الناس (ردالمحتار باب الإمامة قبيل باب الإستخلاف ج١ ص٥٢٠، ط.س. ج١ ص٥٩٩). ظفير

وروسته ترڅه وخته پوري سکوت وکړي او سلام يي ونه ګرځوى نو سجده سهوه واجبه ده اوکه نه؟ او دوجوب په صورت کي دوباره دسجده سهوي تشهد ووايي که نه؟

جواب: په دي صورت کي سجده سهوه واجبه نه ده. (١) فقط

لاحق به دامام سره سجده کوي اوکه نه؟ سوال: (٢٠٩٢) لاحق بـه دامـام سـره سـجده سـهو کوي اوکه نه؟ که يي چيري نه کوي نو په هغه وخت کي به دى څه کوي؟

جواب: په درمختار کي دي چي لاحق دي دامام سره سجده سهوه نه کوي بلکه دلمانځه په پاى کي دي وکړي او په دغه وخت کي دي ناست اوسي اوکه چيري دامام سره سجده سهوه وکړي هم بيابه يي دلمانځه په پاى کي بيا کوي او لمونځ يي صحيح دى. درمختار (٢) فقط

که چيري يي ديوه سورت ديوي برخي لوستلو وروسته بل سورت پيل کړى نو لمونځ کيږي اوکه نه؟ سوال: (٢٠٩٣) يوه سړى په فرض لمانځه کي دالحمد شريف څخه وروسته داركوع (يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا تَّقُوا اللهَ) تر (كَالَّذِيْنَ نَسُوا اللهَ) پوري ولوستل اوبل سورت يي پيل کړى اودسجده سهوي کولوپرته يي لمونځ پاى ته ورسوى نولمونځ وسواوکه نه؟

جواب: که چيري دتحريمي په اندازه ځندي نه وي سوى نو سجده سهوه لازمه نه ده. (٣) (او لمونځ يي وسو ظفير)

په يوه لوى ايت سره لمونځ کيږي: **سوال**: (٢٠٩٤) [١] ديوه لوى ايات پـه لوسـتلو سـره لمونځ کيږي اوکه نه؟ يو ايت يي ولوستى او نور ورڅخه هير سوه بل سورت يي پيل کړى لمونځ يي وسو اوکه نه؟ ځنډ يي بالکل نه دى کړى نو سجده سهوه وربانـدي واجبه ده اوکه نه؟

دقراءت ترهيريدلو وروسته چي امام څومره وخت پته خوله ولاړ اوسي نو سجده سهو وربانـدي

---

(١) أما لو تفكر في صلاة قبلها هل صلاها ام لا ففي المحيط انه ذكر في بعض الروايات انه لا سهو عليه وإن أخر فعلا كما لو تفكرمن أمور الدنيا حتى أخر ركنا الخ (رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٧، ط.س. ج٢ ص٩۴). ظفير

(٢) وحكمه كمؤتم فلا يأتي بقراءة ولا سهو ويضر فرضه بنية إقامة ويبدأ بقضاء ما فاته عكس المسبوق (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الإمامة مطلب في المسبوق واللاحق والمدرك ج١ ص۵۵٧، ط.س. ج١ ص۵٩۵). ظفير

(٣) منشأ داده چي دنموړي ركوع دياد ي سوي برخي دلوستلو وروسته كه يي چيري فورا بل سورت پيل كړى او ديوه ركن په اندازه ځنډ يي ونه كړى نو سجده سهوه واجبه نه ده: واعلم أنه إذا شغله ذلك الشك ففكر قدر اداء ركن ولم يشتغل حالة الشك بقراءة ولا تسبيح وجب عليه سجود السهو (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٢، ط.س. ج٢ ص٩٣). ظفير

واجبيږي؟ سوال: (٢٠٩٥) [٢] كه چيري دقراءت دلوستلو په مهال ورڅخه هيره وسي نو په څومره وخت ځنډ كولو باندي سجده سهوه لازميږي؟

جواب: [١] لمونځ وسو دسورت فاتحي سره ديوه اوږده يا دريو لنډو اياتونو په يوځاى كولو سوه لمونځ كيږي، سجده سهوه هم لازمه نه ده. (١)

[٢] ديوه ركن په اندازه په ځنډ كولو سره سجده سهوه لازميږي. (٢) فقط

كه په خپله يې يقين وي چي ما ركعتونه پوره كړي دي او نور خلك ورته وواييي چي كم دي نوڅه وكړي ؟ سوال: (٢٠٩٦) [١] يوسړى يقين لري چي ما دڅلور ركعته كولو وروسته سلام وګرځوى ليكن يو دوه سړي وايي چي تا په دريو ركعتو باندي سلام ګرځولى دى نو دغه لمونځ راوګرځوي او كه په خپل يقين باندي عمل وكړي؟

كه څوك دسهار ددوو ركعتو پرځاى څلور او دمازديګر دڅلورو ركعتو پرځاى شپږ وكړي نوڅه حكم لري؟ سوال: (٢٠٩٧) دسهار لمونځ يې ددوو ركعتو پرځاى څلور ركعته وكړى همدا ډول دمازديګر لمونځ يې دڅلورو ركعتو په ځاى شپږ ركعته وكړى نوپه سجده سهوي كولو سره لمونځ كيږي اوكه نه؟ كه چيري كيږي نو ايا دوه ركعته به نفل وګرځي اوپه دي دواړو وختونوكي دمكروه والي له امله نفل لمونځ كوونكى ګنهګاردى اوكه نه؟

جواب: [١] دهغه لمونځ صحيح دى، او په خپل يقين باندي اعتماد كول كافي دي. (٣)

[٢] په دي صورت كي كه چيري ده اخري قعده كړي وي او بيا ولاړ سوى وي او دوه ركعته يي نور ورسره يو ځاى كړي وي نو بيا دسجده سهوي په كولو سره دده لمونځ تكميل كيږي، او دا دوه ركعته به يي نفل سي او پر كوونكي باندي هيڅ ګناه نسته قال في الدرالمختار وضم إليها سادسة ولوفي العصر وخامسة في المغرب ورابعة في الفجر

(١) وضم أقصر سورة كالكوثر اوما قام مقامها وهو ثلاث أيات قصار نحو (ثم نظر ثم عبس وبسر ثم أدبر واستكبر) وكذا لو كانت الآية او الآيتان تعدل ثلاثا قصارا (درمختار) وهى ثلاثون حرفا فلو قرأ اية طويلة قدر ثلاثين حرفا يكون قد أتى بقدر ثلاث أيات الخ (ردالمحتار باب صفة الصلوة واجبات الصلوة ج١ ص٤٢٧، ط.س. ج١ ص٤٥٨). ظفير

(٢) فلو اتم القراءة فمكث متفكرا سهوا ثم ركع الخ سجد للسهو (الدر المختار على هامش ردالمحتار واجبات الصلوة ج١ ص٤٣٧، ط.س. ج١ ص٤٦٩) وتفكره عمدا حتى شغله عن ركن (درمختار) وأجاب في الحلية عن وجوب السجود في مسئلة التفكر عمدا بأنه وجب لما يلزم منه من ترك واجب هو تأخير الركن او الواجب عما قبله فإنه نوع سهوا (الدر المختار باب سجود السهو ج١ ص٦٩٣، ط.س. ج٢ ص٨٠). ظفير

(٣) واختلف الإمام القوم فلو الإمام على يقين لم يعد (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٧، ط.س. ج٢ ص٩٤). ظفير

به يفتى لتصير الركعتان له نفلا (قوله ولو في العصر الخ) أشار إلى أنه لا فرق في مشروعية الضم بين الأوقات المكروهة وغيرها لما مر أن التنفل فيها إنما يكره لو عن قصد وإلا فلا وهو الصحيح ([1]) شامي. فقط

په سنتو کي دالتهيات پرځای فاتحه ولوستله نو سجده سهو لازميږي اوكه نه؟ سوال: (۲۰۹۸) په مؤكدو سنتو كي يې دالتحيات پرځاى سورت فاتحه ولوستله چي كله وريـه زړه سوه نو التحيات يې ولوستل نوسجده سهوه لازمه سوه اوكه نه؟

جواب: نسته. ([2]) (په دي كي دا تفصيل دى چي كه يي سورت فاتحه دتشهد پرځاى ولوستله يا يي مخكي فاتحه ولوستله بيا تشهد نو په دواړو صورتونوكي سجده سهوه واجبيږي اوكه يي مخكي التحيات ولوستل او بيا فاتحه نو سجده سهوه نه لازميږي، ظفير). فقط

په جهري لمانځه کي په پټ لوستلو سره سجده سهوه: **سوال**: (۲۰۹۹) په جمع او نورو هغو لمونځونوكي چي دقراءت بالجهر حكم دى كه چيري په هيره سره قرائت پټ ووايي نو سجده سهوه واجبيږي اوكه نه؟

جواب: په كم لمانځه كي چي جهر واجب نه دى په هغه كي دجهر په پريښودلو سره سجده سهوه نه لازميږي او په كم لمانځه كي چي جهر واجب دى لكه دجمعي لمونځ هلته دجهر په پريښودلو سره سجده سهوه لازميږي. ([3]) ليكن دجمعي په لمانځه كي دسجدى سهوي حكم نسته ([4]) وباقي التفصيل يطلب من كتب الفقه. فقط

دمسبوق دامام سره دسلام ګرځول اوسجده سهوه: **سوال**: (۲۱۰۰) دمسبوق دسلام په كم صورت كي پرهغه باندي سجده سهوه لازميږي دمقارنت په صورت كي او كه دوروسته والي په صورت كي په هر حال دسجده سهوي لامل څه شى دى؟

([1]) رد المحتار باب سجود السهو ج۱ ص۷۰۰، ط.س. ج۲ ص۸۲. ظفير

([2]) واذا قرا الفاتحة مكان التشهد فعليه السهو وكذلك إذا قرأ الفاتحة ثم التشهد كان عليه السهو وكذا روي عن ابي حنيفة الخ ولو بدأ بالتشهد ثم بالقراءة فلا سهو عليه الخ (عالمگيري مصري الباب الثاني عشر في سجود السهو ج۱ ص۱۱۹، ط.س. ج۱ ص۱۲۷) ددي جزئيي څخه معلومه سوه چي په دي صورت كي سجده سهوه سته. والله اعلم. ظفير

([3]) والجهر فيما يخافت فيه للإمام وعكسه لكل مصل في الأصح والأصح تقديره بقدر ما تجوز به الصلوة في الفصلين وقيل قائله قاضيخان يجب السهو بهما أى بالجهر والمخافة مطلقا أى قل اوكثر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج۱ ص۶۹۴ – ۶۹۵، ط.س. ج۲ ص۸۱). ظفير

([4]) والسهو في صلوة العيد والجمعة والمكتوبة والتطوع سواء والمختار عند المتأخرين عدمه في الأوليين لدفع الفتنة كما في جمعة البحر. (ايضا ج۱ ص۷۰۵، ط.س. ج۲ ص۹۲). ظفير

جواب: حقیقتا مقارنت یعني یوځای والی نادر الوقوع دی، یعني په داسي ډول چي دمسبوق سلام دامام سره په یوه ځای پیل او دهغه سره په یوه ځای ختم سي، ددي نادر الوقوع سلام ګرځولو څخه وروسته سهوا مسبوق سلام وګرځوی نو سجده سهوه پرهغه باندي لازمه ده، ځکه چي بعدیت یعني وروسته والی دلته متحقق دی. ([1]) فقط

که په مینځ کي دایت یوه برخه پاته سي نو سجده سهوه لازمیږي اوکه نه؟ سوال: (٢١٠١) دسورت بقري داخري ایت: لا یکلف الله نفسا إلا وسعها څخه یي لمونځ پیل کړی خو سهوا یي: رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا پریښوول او نور یي ترپایه ولوستی نو سجده سهوه واجبه ده اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي سجده سهوه واجبه نه ده او لمونځ وسو، ([2])

دسجده سهوي څخه وروسته چي دتشهد پرځای الحمدووایي نو څه حکم دی؟ سوال: (٢١٠٢) زید په لمانځه کي دواجب دپریښودلو له أمله سجده سهوه وکړه وروسته یي دتشهد پرځای الحَمد ولوسته چي ورپه زړه سوه نو دوباره یې سجده سهوه وکړه اوفورا یې تشهد شروع کړی ، نوڅه حکم دی؟

جواب: بیا دي تشهد ووایي ددوباره سجده سهوي کولو اړتیا نسته. فقط ([3])

که دمقتدي څخه یو رکن هیر سي نو څه وکړي؟ سوال: (٢١٠٣) که چیري دمقتدي څخه په امام پسي دلمانځه یو رکن هیر سي مثلا رکوع، سجده، التحیات، نو هغه پوره کړي اوکه سجده سهوه وکړي؟

جواب: که دمقتدي څخه په امام پسي یو رکن لکه رکوع، یا سجده پاته سي، نو هغه دي په لمانځه کي یا دلمانځه څخه وروسته پوره کړي اوکه واجب ورڅخه پاته سي لکه التحیات نو دهغو اعاده وروسته نسته او سجده سهوه هم په هغه باندي واجبه نه ده کما في الدرالمختار: لا بسهوه اصلا (درمختار) أی لا قبل السلام للزوم مخالفة الإمام ولا بعده لخروجه عن الصلوة بسلام الإمام الخ وروی ابن عمر ﵄ عن النبی ﷺ لیس علی

([1]) والمسبوق یسجد مع إمامه مطلقا سواء کان السهو قبل الإقتداء او بعده الخ (درمختار) قید بالسجود لأنه لا یتابعه في السلام بل یسجد معه ویتشهد فإذا سلم الامام قام إلی القضاء فإن سلم عامدا فسدت وإلا لا، ولا سجود علیه إن سلم سهوا قبل الإمام او معه وإن سلم بعده لزمه لکونه منفردا حینئذ بحر، والمراد بالمعیة المقارنة وهو نادر الوقوع کما في شرح المنیة (رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٢٩٢). ظفیر

([2]) دلته دسجده سهوي کمه وجهه نسته ځکه چي دکم واجب ترك یا دهغه تقدیم او تاخیر نه ورسره راغلی. ظفیر

([3]) وإذا قرء الفاتحة مکان التشهد فعلیه السهو وکذلك إذا قرأ الفاتحة ثم التشهد کان علیه السهو کذا روی عن ابي حنیفة الخ ولو بدء بالتشهد ثم بالقراءة فلا سهو علیه (عالمګیري مصري باب سجود السهو ج١ ص١١٩، ط.س. ج١ ص١٢٧). ظفیر

من خلف الامام سهو. الخ ([1]) شامي. فقط

دڅلورم رکعت څخه وروسته فورا پورته سو او پنځم رکعت یې هم وکړی اوسجده سهو یې وکړه لمونځ یې ختم کړی په دې صورت کې څه حکم دی؟ سوال: (۲۱۰۴) دماسخوتن په لمانځه کې چې څلور رکعته وسوه نو دامام دا خیال راغی چې دری رکعته سوي دي په دې وجه پورته سو ځیني مقتدیان کنبینستل او امام ته یې اشاره وکړه خو امام نه کنبنستی بلکه دپنځم رکعت رکوع او سجده یې وکړه او سجده سهوه یې وکړه او لمونځ یې ختم کړی په دې صورت کې دامام لمونځ وسو اوکه نه؟ او هغه مقتدیان چې داخري قعدې په غرض اول ناست وه او بیا دامام سره دپنځم رکعت په رکوع کې شامل سوي وه دهغوی لمونځ هم وسو اوکه نه؟

جواب: کله چې امام په څلورم رکعت کې نه کنبنستی او پنځم رکعت ته پورته سو رکوع او سجده یې وکړه او کنبینستی نو داخري قعدې دفوت کیدو له امله دامام لمونځ ونه سو، نو په مقتدیانو کې هم دچا لمونځ ونه سو نه دمسبوق نه دمدرك. ([2])

که دقراءت تکرار وسي نو څه حکم دی؟ سوال: (۲۱۰۵) یو سړي یوه رکوع مکرره په دواړو رکعتوکې ولوستله او سجده سهوه یې ونه کړه نو لمونځ یې وسو اوکه نه؟

جواب: په دې صورت کې لمونځ وسو او سجده سهوه واجبه نه ده. ([3]) فقط

سجده سهوه دیوه سلام څخه وروسته ده اوکه ددواړو سلامونو؟ سوال: (۲۱۰۶) سجده سهوه ددواړو سلامونو څخه وروسته ادا کړي اوکه دیوه؟

جواب: دیوه سلام څخه وروسته دې ادا کړي، دلیله قول الدر المختار یجب بعد سلام واحد عن یمینه (إلی قوله) سجدتان. فقط والله تعالی أعلم

دآیت په تکرارولو سره سجده سهوه لازمیږي اوکه نه؟ سوال: (۲۱۰۷) دتراویحو لمونځ چې هغه سنت مؤکد دی که په هغوکې یو سړی یا مخ ته سوی حافظ دشلو سړیانو په جماعت کې یو ایت دري څلور ځله ووایي نو سجده سهوه اړینه ده اوکه نه ځکه چې په اردو مفتاح الصلوة ص۸۲ کې لیکلي دي چې که یې همدغه ایت دوه دري ځله تکرار کړی نو سجده سهوه وربانديي لازمه ده، په درمختار جلد اول ۳۳۸ صفحه کې لیکلي دي چې په

([1]) ردالمحتار باب سجود السهو ج۱ ص۶۹۵، ط.س. ج۲ ص۸۲. ظفیر

([2]) وإن سهی عن القعدة الأخیرة حتی قام إلی الخامسة رجع إلی القعدة ما لم یسجد الخ وإن قید الخامسة بسجدة بطلت فرضه عندنا (هدایه باب سجود السهو ج۱ ص۱۴۲). ظفیر

([3]) لا بأس أن یقرأ سورة ویعیدها في الثانیة (درمختار) أفاد أنه یکره تنزیها وعلیه یحمل جزم القنیة بالکراهة الخ (ردالمحتار فصل في القراءة ج۱ ص۵۱۰، ط.س. ج۱ ص۵۴۲). ظفیر

تراويحو کي دي دغير مشروعو کارونو څخه ځان ژغوري، او نور ... نو په دي صورتونو کي سجده سهوه ادا کول ښايي اوکه نه؟ مهرباني وکړی دکتابونو دحوالي سره يي راتـه وليکئ!

جواب: يو ايت څو څو واره لوستل دسجده سهوي دواجب والي لامل نه ګرځي او پـه مفتاح الصلوة کي چي څه ليکلي دي هغه مي په پوهه کي نه راغلل کيداى سي چي هغـه په هغه ځاى کي وي چي يواځي يو ايت يي بيا بيا ويلى ويء ورځه يي نه وي لوستي يـا يي يواځي سورت فاتحه لوستلي وي او سورت يي نه وي لوستلى نو په دي صورت کي دواجب دپرېښودلو له امله سجده سهوه لازميږي، ليکن په تراويحو کي داسي نـه کيـږي چي نور څه يي نه وي لوستلي په تراويحوکي ډير داسي پيښيږي چي دراتلونکي ايات دنه وريادېدلو له امله يو ايات په مکرر ډول ووايي په دي کي دسجده سهوي دلازميدلو هيڅ وجهه نسته او په شامي کي دي چي په اخترونو اوجمعه کي چي کله خلګ ډير وي نو سجده سهوه نه کول غوره دي: بل الأولى ترکه لئلا يقع الناس في فتنة. او پـه درمختار کي هم دهغه عبارت څخه وروسته چي تاسو ليکلى داسي ليکلي دي چي غوره دمتاخرينو پـه وړانـدي دا ده چـي سـجده سـهوه دي نـه کـوي. فقـط والله تعـالى اعلـم. (والسهو في صلوة العيد والجمعة والمکتوبة والتطوع سواء والمختار عند المتأخرين عدمه في الأوليين (درمختار باب سجود السهو، قال في الشامي الظاهر ان الجمع الکثير فيما سواهما ايضا کذلك. شامي ج١ ص٧٨٧. جميل الرحمن). فقط

<u>يوه سجده يې وکړه او ولاړ سو اوس څه وکړي؟</u> سوال: (٢١٠٨) يوه سړي دلمانځـه پـه لومړي رکعت کي ددوو سجدو څخه يواځي يوه سجده وکړه او ودريدى وروسته ورتـه ياده سوه چي يوه سجده مي نه ده کړي نو په دي حالت کي بايد څه وکړل سي؟

جواب: چي کم وخت ورته يادسي همغه وخت دي دوهمه سجده وکړي او بيا دي پـه پـاى کي سجده سهوه وکړي. ([1]) فقط

<u>په زوائدو تکبيرونو کي په زيادت سره سجده سهوه نسته</u>: سوال: (٢١٠٩) که داخترونو پـه لمونځونو کي دشپږو تکبيرونو پرځاى سهوا نهـه تکبيرونـه ووايي نو ايا سجده سهو لازميږي؟

جواب: دسجده سهوي اړتيا نسته. ([2])

([1]) لو ترك سجدة من رکعة ثم تذکرها فيها بعدها من قيام او رکوع او سجود فإنه يقضيها ولا يقضيها هو بعد رکعتها من قيام او رکوع او سجود بل يلزمه سجود السهو فحسب. کبيري ص٢٩١. جميل الرحمن)

([2]) ويصلي الإمام بهم رکعتين مثنيا قبل الزوائد وهى ثلاث تکبيرات في کل رکعة ولو زاد تابعه إلى ستة =

امام اوله قعده پرېښوده پورته سو بیا کښېنستی نو څه حکم دی؟ سوال: (٢١١٠) امام اوله قعده پرېښوده او ودریدی بیا چي وپوهول سو نو کښېنستی او سجده سهوه یي وکړه نو لمونځ وسو او که نه؟

جواب: که چیري امام سهوا اوله قعده ونه کړه او ودریدی دخبرولو وروشته کښېنستی او سجده سهوه یي وکړه نو دصحیح قول مطابق دهغه لمونځ وسو لیکن هغه ته بیرته راګرځیدل نه وو په کار دا هغه ښه ونه کړل بلکه بد یي وکړل ځینو فقهاؤ په دي صورت کي دلمانځه دفساد حکم کړی دی خو صحیح داده چي لمونځ کیږي. (١) فقط والله اعلم

دفاتحي سره یې یوازي دوه واره ایاتونه ولوستل داخه حکم لري؟ سوال: (٢١١١) [١] په لمانځه کي یي دفاتحي څخه وروسته سورت والعادیات ولوستي خو یوازي ددومره لوستلو وروسته رکوع ته ولاړی (والعادیات ضبحًا فالموریات قدحًا) نو په دي صورت کيورباندي سجده سهوه سته او که نه؟

په والعادیات کي یې فَالْمُغِیْرَات پرېښووی ددې څه حکم دی؟ سوال: (٢٩١٢) [٢] دالحَمد څخه وروسته یي والعادیات ولوستی لیکن (فالمغیرات صبحا) یي پریښووی او نور ټول سورت یي ولوستی سجده سهوه ورباندي لازمه ده او که نه؟

ددرود او دعا څخه وروسته سجده سهو وکړي او که نه؟ سوال: (٢١١٣) [٣] که چیري سجده سهوه ورباندي واجبه وه او درود شریف او دعا یي ولوستل نو اوس سجده سهوه وکړي او که نه؟

جواب: [١] په دي صورت کي واجب پریښودل سو که چیري سهوا داسي سوي وي نو سجده سهو دي وکړي او که سهوا نه وي سوي نو دلمانځه اعاده دي وکړي (في الدرالمختار في بیان واجبات الصلوة وضم أقصر سورة کالکوثر او ما قام مقامهما الخ. جمیل الرحمن)

[٢] په دي صورت کي سجده سهوه نسته.

[٣] سجده سهوه ددرود شریف څخه وروسته هم کول په کاردي.

په جهري لمانځه کي یې پټ لوستل وکړل او بیایې په جهر سره ولوستل ددې څه حکم دی؟

= عشر لأنه مأثور آهـ درمختار ج١ ص٧٠٨، ط.س. ج٢ ص١٧٢. ظفیر

(١) وإلا أی وإن إستقام قائما لا یعود لإشتغاله بفرض القیام وسجد للسهو لترك الواجب فلو عاد إلی القعود بعد ذلك تفسد صلوته لرفض الفرض لما لیس بفرض وصححه الزیلعي وقیل لا تفسد لکنه یکون مسیئا ویسجد ولتأخیر الواجب وهو الأشبه کما حققه الکمال وهو الحق بحر آه درمختار ج١ ص٢٩٧ علی هامش الشامی ط.س. ج٢ ص٨٤. ظفیر

سوال: (۲۱۱۴) امام په جهري لمانځه کي قراءت پټ ولوستی وروسته ورپه زړه سو چي لمونځ جهري دی هغه لږ څه قراءت لوستلی وو خو بیا یي دپیل څخه ولوستل دهغه لمونځ وسو اوکه نه؟ او سجده سهوه وکړي که نه؟ اوکه یي سجده سهوه ونه کړه لمونځ یي کیږي اوکه نه؟

جواب: دهغه لمونځ سو دبیا راګرځولو هیڅ اړتیا نسته اوکه چیري یي ددریو ایاتونو په اندازه سرًا لوستل کړي وو نو سجده سهو وربانديلازمه ده کنې نه ده او دسجدي دواجبوالي سره سره که یې سجده ونه کړه نو په لمانځه کي یي نقصان راغی او اعاده یي واجبه ده. (١)

په نفلو اوسنتو کي سجده سهوه سته اوکه نه؟ سوال: (۲۱۱۵) په نفلو سنتو او داخترونو په لمونځونوکي سجده سهوه سته اوکه نه؟

جواب: په درمختارکي دي: والسهو في صلوة العيدين والجمعة والمكتوبة والتطوع سواء والمختار عند المتأخرين عدمه في الأوليين الخ ددي حاصل دا دی چي داختر او جمعي په لمانځه کي او په فرضو اونفلو کي دواجب په پريښودلو سره سجده سهوه واجبه ده ليکن متاخرينو ويلی دي چي په اختر او جمعه کي که چيري خلګ ډير وي نو سجده سهوه دي نه کوي دفتني ددفع کولو په هيله. فقط

دشافعي لپاره دسهار په لمانځه کي رعايت څنګه دی؟ سوال: (۲۱۱۲) که حنفي امام دشافعي مقتديانو دخيال ساتلو لپاره دسهار دلمانځه په دويم رکعت کي دومره ايسارتيا وکړي چي شافعيان دقنوت څخه فارغ سي نو دا څنګه ده دهغه لمونځ به وسي اوکه نه په داسي امام پسي لمونځ کول ښايي اوکه نه که لمونځ ورپسي وسي نو مکروه به وي اوکه نه؟ او په کمو کارونو کي حنفي امام ته دشافعي مقتديانو رعايت کول جائز دي، دشافعي مقتدي په خاطر حنفي امام ته دسلام څخه مخکي سجده سهوه کول جواز لري اوکه نه؟

جواب: په درمختار کي دي: لكن يندب للخروج من الخلاف لا سيما للإمام لكن بشرط عدم لزوم ارتكاب مكروه مذهبه الخ (٢) يعني امام ته دبل مذهب لرونکو مقتديانو مثلا

---

(١) يجب له بعد سلام واحد سجدتان (الى قوله) بترك واجب سهو وإن تكرر كركوع قبل قراءة (إلى أن قال) والجهر فيما يخافت فيه وعكسه بقدر ما يجوز به الصلوة الخ (تنرير محضا سجود السهو ج١ ص٧٧٢، ط.س. ج٢ ص٧٨). ظفير

(٢) الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الطهارة مطلب في ندب مراعاة الخلاف الخ ج١ص١٣٢، ط.س. ج١ ص١٤٧. ظفير

شافعیانو رعایت کول مستحب دي لیکن په دي شرط چي دخپل مذهب دمکروه ارتکاب نه لازمیږي او شامي فرمایلي دي چي مکروه تنزیهي هم په دي کي شامل دی یعني که چیري دخپل مذهب په رڼا کي مکروه تنزیهي لازمیږي نو بیا دي هم مثلاً دشافعي مذهبه مقتدیانو رعایت نه کوي نو ددي روایت په بناء دي حنفي امام په دویم رکعت کي له رکوع څخه دراپورته کیدلو وروسته دومره توقف نه کوي چي مقتدیان دعاء قنوت پکښي ووایي ځکه چي دا توقف مکروه دی او په شامي کي دي: نعم ذكر نحوه ابن عبدالرزاق في شرحه على هذه الشروح كإطالة وقوفه بعد الرفع من الركوع الخ (١) دا مثال يي ورکړی دی چي درکوع وروسته دتوقف داوږدوالي پریښودل واجب دي نو په دي توقف سره ترك دواجب راځي چي هغه مکروه تحریمي دی ځکه به نو په داسي امام پسي لمونځ کول مکروه وي همدا ډول دسلام څخه مخکي سجده کول حنفي امام ته دمقتدیانو درعایت لپاره نه ښایي ځکه دا هم مکروه تنزیهي ده کما في الشامي أنه لو سجد قبل السلام كره تنزيها (٢) الخ ج١ ص٤٩٥. باب سجود السهو. فقط

په څلور رکعتي لمونځ کي امام په دري رکعتو باندي سلام وګرځوي او په مقتدیانو کي چي یادونه واوریده نو پورته سو ددې څه حکم دی؟ **سوال**: (١٢١٧) امام په څلور رکعتیز لمانځه کي چي کله دري رکعته وکړل نو سلام یي وګرځوی اوس امام قبلي ته مخامخ ناست دی او په مقتدیانو کي خبری اتري سوي چي څلور رکعته وسو او... ، په دي اوریدو سره امام الله اکبر ووایه او ودریدی او څلور رکعته یي پوره کړه سجده سهوه یي وکړه، او سلام یي وګرځوی ایا دامام او مقتدیانو لمونځ وسو؟

جواب: که چیري امام څه خبره نه وي کړي نو دهغه لمونځ وسو او په مقتدیانوکي چي چا خبري نه وي کړي دهغوی لمونځ هم وسو او کمو مقتدیانو چي خبره کړیده دهغو لمونځ ونه سو هغوی دي خپل لمونځ راوګرځوي. (٣) فقط

په شپږم رکعت کي چي څوک شریک سو دهغه لمونځ ونه سو: **سوال**: (٢١١٨) امام پنځم رکعت ته پورته سو او شپږ رکعته یي پوره کړل سجــده یي وکړه او سلام یي وګرځوی په

---

(١) رد المحتار باب صفة الصلوة مطلب واجبات الصلوة قبيل مطلب مهم في تحقيق متابعة الإمام ج١ ص٤٣٨، ط.س. ج١ ص٤٧٠. ظفير

(٢) رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٦٩١، ط.س. ج٢ ص٧٨. ظفير

(٣) سلم مصل الظهر مثلا على رأس الركعتين توهما إتمامها أتمها اربعا وسجد للسهو لأن السلام ساهيا لا يبطل لأنه دعائه من وجه (درمختار) قوله لأنه دعائه من وجه اى فلذا خالف الكلام حيث كان مبطلا ولوساهيا (رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٤، ط.س. ج٢ ص٩١). ظفير

پنځم رکعت کي يوبل سړی ورسره شريك سو نو دهغه لمونځ صحيح سو اوکه نه؟

جواب: که چيري امام په څلورم رکعت کي دتشهد په اندازه دناستي وروسته سهوا ولاړ سو او دپنځم رکعت سجده يي هم وکړه نو شپږم رکعت دي ورسره يو ځای کړي او سجده سهوه دي وکړي دده فرض پوره سوه که چيري يو سړی په پنځم رکعت يا شپږم رکعت کي ددغه امام مقتدی سو نو دمقتدي لمونځ نه کيږي ځکه چي دامام دغه دوه رکعته نفل دي. هکذا في الشامي. (١)

په جمعه او اخترونو کي سهوه سته او که نه؟ سوال: (٢١١٩) په جمعه اواخترونو کي سهوه سته اوکه نه؟

جواب: دمتأخرينو لخوا غوره کړل سوی قول دا دی چي په جمعه او اخترونو کي کله چي ګڼه ګوڼه ډيره وي نو سجده سهوه دي نه کوي. کذا في الدرالمختار والشامی. (٢)

دسهار په فرضو کي يې په هيره دالتحيات پرځای الحمد ولوستله چي ور په زړه سوه نو التحيات يي ولوستل لمونځ يي کيږي اوکه نه؟ سوال: (٢١٢٠) دسهار په فرضوکي امام دالتحيات پرځای سهوا الحمد شريف يا بل قرآني ايات ولوستی بيا ور په زړه سوه نو التحيات يي ولوستل او سجده سهوه يي وکړه په دي صورت کي سجده سهوه واجبه ده؟ او لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: ددي کبله چي دواجبو ځنډ وسو نو سجده سهوه واجبه ده او دسجده سهوي په کولو سره لمونځ کيږي.

امام په هيره سره په لومړی قعده کي دواړو لورو ته سلام وګرځوی نو پاته لمونځ کولی سي اوکه نه؟ سوال: (٢١٢١) امام په لومړی قعده کي دواړو لورو ته په هيره سره سلام وګرځوی نو اوس پاته لمونځ کولای سي اوکه نه؟ او ددواړو سلامو په ګرځولو سره لمونځ کيږي اوکه نه؟

جواب: سهوا دواړو لورو ته په سلام ګرځولو سره لمونځ نه فاسديږي (١) پاته رکعتونه دي وکړي او په پای کي دي سجده سهوه وکړي. لمونځ به صحيح سي.

---

(١) لو إقتدى به مفترض في قيام الخامسة بعد القعود قدر التشهد لم يصح ولو عاد إلى القعدة لأنه لما قام إلى الخامسة فقد شرع في النفل فكان إقتداء المفترض بالمتنفل (رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠١، ط.س. ج٢ ص٨٨). ظفير

(٢) والسهو في صلوة العيدين والجمعة والمكتوبة والتطوع سواء والمختار عند المتأخرين عدمه في الأوليين لدفع الفتنة (درمختار) وفي جمعة حاشية إلى السعود عن العزمية أنه ليس المراد عدم جوازه بل الأولى تركه لئلا يقع الناس في فتنة (ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص....، ط.س. ج٢ ص٩٢). ظفير

كه په لومړي قعده كي دتشهد څخه وروسته درود ووايي يا سلام وگرځوي نو سجده سهو وربانـدي سته اوكه نه؟ **سوال**: (٢١٢٢) په څلور ركعتي لمانځه كي يي ددويم ركعت دتشهد څخه وروسته څو الفاظ ددرود شريف وويل نو په هغه باندي سجده سهوه سته اوكه نه؟ اوكه دواړو لوروته سلام وگرځوي نو دهغه لپاره څه حكم دی؟

جواب: سجده سهوه وربانـدي واجبه ده كه دواړو لورو تـه سلام وگرځوي نوهم سجده سهوه وربانـدي لازمه ده. (٢)

كه سجده پرلازمه سي او دواړو لورو ته دسلام گرځولو وروسته ورته ياده سي نوڅه وكړي؟

سوال: (٢١٢٣) كه په يوه لمانځه كي سجده سهوه واجبه سي او دواړو لـورو تـه دسلام گرځولو وروسته ورته ياده سي نو دهغه لپاره څه حكم دی؟

جواب: سجده سهوه دي وكړي. (٣)

كه تر دريو ركعتو په كموكي ورڅخه هيره وسي نوبل سورت ورسره يوځاى كړي اوكه نه؟

سوال: (٢١٢٤) كه څيري لمونځ كوونكي دري ايته نه وه لوستلي چي قراءت ورڅخه هير سو نو بل سورت يي ورسره يو ځاى كړی په دي كي څه ستونزه سته؟ كه يي ورسره يو ځاى كړي نو سجده سهوه وكړي اوكه نه؟

جواب: سجده سهوه نه واجبيږي. (٤)

كه دسهار په سنتوكي په هيره سره دريم ركعت ته پورته سي نو څه وكړي؟ **سوال**: (٢١٢٥) كه يو سړی دسهار په سنتو كي په لومړي ركعت كي سورت فلق او په دويم ركعت كي سورة الناس ووايي او ددويم ركعت څخه وروسته په هيره دريم ركعت ته پورته سي نوڅه وكړي؟

جواب: دقيام په مهال چي كله ورپه زړه سي نو كښيدني او دتشهد لوستلو وروسته دي سجده سهوه وكړي. (٥)

---

(١) إلا السلام ساهيا للتحليل اى للخروج من الصلوة قبل إتمامها على ظن إكمالها فلا يفسد (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب ما يفسد الصلوة وما يكره فيها ج١ ص٥٧٥). ظفير

(٢) وتأخير قيام إلى الثالثة بزيادة على التشهد بقدر ركن وقيل بحرف وفي الزيلعي الأصح وجوبه باللهم صل على محمد (ايضا باب سجود السهو ج١ ص٢٩٤، ط.س. ج٢ ص٨١). ظفير

(٣) ولو نسي السهو او سجدة صلوتية او تلاوية يلزمه ذلك مادام في المسجد (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٤، ط.س. ج٢ ص٩١). ظفير

(٤) يكره أن يفتح من ساعة كما يكره للإمام أن يلجئه إليه بل ينتقل إلى آية أخرى لا يلزم من وصلها ما يفسد الصلوة او إلى سورة اخرى (ردالمحتار باب مايفسد الصلوة ومايكره فيها ج١ ص٥٨٢، ط.س. ج١ ص٦٢٢). ظ

(٥) سها عن القعود الأول من الفرض عمليا أما النفل فيعود ما لم يقيد بالسجدة ثم تذكره عاد إليه وتشهد ولا =

يوازي سورت فاتحه يا يوازي سورت يې ولوستى او ركوع يې وكړه ددې څه حكم دى؟ سوال: (٢١٢٦) كه چيري يوسړى دسهار په لمانځه كې يوازې دسورت فاتحي دلوستلو وروسته ركوع ته ولاړى يا يې الحمد پرېښووله يوازې سورت يې ووايه او ركوع ته ولاړى نو څه حكم لري؟

جواب: په دواړو صورتونو كي سجده سهوه واجبه ده. او لمونځ وسو. ([1])

چي سجده سهوه واجبه سي او ويې نه كړي نو څه حكم لري؟ سوال: (٢١٢٧) چي سجده لازمه سي او ويې نه كړي نو څه حكم لري؟

جواب: كه سجده سهوه واجبه سوه او ويې نه كړه نو دلمانځه اعاده واجبه ده. ([2])

دپاته سوي شي دادا كولو لپاره دركوع څخه قيام ته ستنيدل څنګه دي؟ سوال: (٢١٢٨) دركوع څخه دقيام لوري ته ستنيدل ددي لپاره چي يو پاته سوى سنت يا واجب ادا كړي عامه خبره ده، چي په واقع كي ددي دواړو څخه يو شى يا پاته سوى وي يا نه وي او دقيام لورته بيرته ستنيدل سهوا يا قصدا په دي ټولو صورتونو كي دركوع څخه دقيام لورته دتللو څه حكم دى؟

جواب: په دي ټولو صورتونو كي سجده سهوه واجبه ده دلمانځه اعاده ([3]) لازمه نه ده، او په اصل كي په دي حكم كي داختر او جمعي او نور لمونځونه ټول برابر دي ليكن په اخترونو اوجمعه كي متاخرينو دسجدي پريښودل اولى بللي دي دخلكو دګڼي ګوڼي او ازدحام له امله.

په دريم ركعت كي كښينستى خو سمدستى ولاړ سو ددې څه حكم دى؟ سوال: (٢١٢٩) امام په دريم ركعت كي سهوا كښينستى دمقتدي د: الحمد لله په ويلو سره سمدستي ولاړ سو او په ناسته كي يې دشك له امله دالحمد لله په انتظار كي څه نه وه لوستي وروسته

= سهو عليه في الأصح (درمختار) لا سهو عليه في الأصح يعني إذا عاد قبل أن يستتم قائما الخ واما إذا عاد وهو إلى القيام أقرب فعليه سجودالسهو (رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٩٢، ط.س. ج٢ ص٨٣). ظفير

([1]) ولها واجبات لا تفسد بتركها وتعاد وجوبا في العمد والسهو الخ وهى الخ قراءة فاتحة الكتاب فيسجد للسهو بترك اكثرها لا اقلها لكن في المجتبى يسجد بترك اية منها وهو أولى الخ وضم أقصر سورة (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤٢٤، ط.س. ج١ ص٤٥٧). ظفير

([2]) ولها واجبات لا تفسد بتركها وتعاد وجوبا (الدر المختار على هامش ردالمحتار مطلب واجبات الصلوة ج١ ص ٤٢٤، ط.س. ج١ ص٤٥٧). ظفير

([3]) ولو نسيه اى القنوت ثم تذكره في الركوع لا يقنت فيه لفوائت محله ولا يعود إلى القيام في الأصح لأن فيه رفض الفرض للواجب فان عاد إليه وقنت ولم يعد الركوع لم تفسد صلوته الخ وسجد للسهو (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج١ ص٢٢٢، ط.س. ج٢ ص٩). ظفير

يي سجده سهوه ونه كړه لمونځ وسو اوكه نه؟

جواب: كه چيري لږ ناسته سوي وي او تر ډيره وخته نه وي كښينستلى نو سجده سهوه واجبه نه وه او لمونځ يي وسو. (١)

داخري قعدي څخه وروسته په هيره ودريدى نو څه وكړي؟ سوال: (٢١٣٠) پـه لمانځـه كـي داخـري قعـدي څخـه وروسـته لمـونځ كـوونكى ودريـدى او كلـه چـي وربـه زړه سـو نـو كښينستى نو اوس هغه دسجده سهوي لپاره دالتحيات لوستلو وروسته يوه لوري ته سلام وګرځوي اوكه التحيات نه لولي؟

جواب: دوباره دالتحيات دلوستلو اړتيا نسته ځكه چي قاعده او تشهد مخكي سوي دي پـه كښينستو سره دي سلام وګرځوي او سجده سهوه دي وكړي بيا دي دالتحيات او نورو څخه وروسته دختميدو سلام وګرځوي په شامي كي دي: قوله عاد وسلم الخ وفيه إشارة إلى أنه لايعيد التشهد وبه صرح في البحر. (٢)

دثنا لوستلو وروسته چي يې ركـوع وكـړه بيا وربـه زړه سوه چـي قرائت پاته دي: **سوال**: (٢١٣١) [١] زيد دنيت تړلو وروسته سبحانك اللّٰهم ولوستله او ركوع يي وكړه دتسبيح لوستلو وروسته ورته ياد سوه چي قرائت يي نه دى لوستلى نو اوس هغه تـه څه كول ښايي؟

ركوع ورڅخه هيره سوه: **سوال**: (٢١٣٢) [٢] لمـونځ كـوونكي دنيـت تړلـو څخـه وروسـته قرائت ولوستى خو ركوع يي ونـه كـړه بلكـي سـجدي تـه ولاړى ددواړو سـجدو وروسـته ورته ياد سوه چي ركوع مي نه ده كړي نو هغه ته څه كول په كار دي؟

يوازي يـوه سـجده يـې وكـړه: **سوال**: (٢١٣٣) [٣] لمـونځ كـوونكي پـه لـومړي ركعـت كـي يوازي يوه سجده وكړه په دويم ركعت كي ور په ياد سوه چي ما يـوه سـجده كړيـده اوس هغه ته څه كول ښايي؟

امام په هيره سره پنځم ركعت ته ولاړ سو نو ايا مقتدي دهغه اتباع وكړي؟ سوال: (٢١٣٤) [۴] امام څلور واړه ركعتونه وكړل او په اخري قعده كي يي يواځي التحيات ولوستل او سهوا ودريدى مقتدي ورتـه فتحـه ورنـه كـړه او نـه غـواړي چي فـتح وركړي او مقتـديان پوهيږي چي پنځم ركعت دى اوس مقتديان دپوره التحيات لوستلو څخه وروسته سلام

(١) ويكبر للنهوض على صدور قدميه بلا إعتماد وقعود الراحة ولو فعل لا بأس به (درمختار) ولا ينافي هذا ما قدمه الشارح في الواجبات حيث ذكر منها ترك قعود قبل ثانية ورابعة لأن ذلك محمول على القعود الطويل ولذا قيدت الجلسة هنا خفيفة (رد المحتار فصل في بيان تأليف الصلوة، ط.س. ج١ ص٤٩٧). ظفير

(٢) رد المحتار باب سجود السهو ج١ ص٧٠٠. ظفير

وګرځوي اوکه دامام اتباع وکړي؟
زيد په دوو رکعتونو کي راغی او دامام سره يوځای سو امام داخري قعدي وروسته سهوا ودريدی او مقتدي فتحه ورکړه، ليکن امام فتحه وانه خيسته اوس زيد ته دامام تقليد او اقتداءکول په کاردي اوکه نه؟
فتح ورکول: **سوال**: (**٢١٣٥**) [**٥**] امام په دري اياتونو کي دننه متشابه سو اوس مقتديان ورته فتحه ورکړي که نه؟
ددري اياتونو دلوستلو وروسته فتح: **سوال**: (٢١٣٦) [٦] امام دالحمد څخه وروسته دري اياتونه صحيح ولوستل دهغو وروسته په نورو اياتونوکي ورته متشابه پيدا سوه اوس مقتديان فتح ورکړي اوکه نه؟
ټول رکعتونه يي ډک وکړل ددي څه حکم دی؟ سوال: (٢١٣٧) [٧] امام درې رکعته يا څلور رکعته ډك وکړل اوس هغه ته سجده سهوه کول ښايي اوکه نه؟
په نفلو اوسنتو کي قرائت: **سوال**: (**٢١٣٨**) [٨] دټولو نوافلو، سنتو او فرضو په لومړنيو دوو رکعتونوکي سورت فاتحه لوستل واجب دي، ايا په اخري دوو رکعتونوکي هم واجب دي اوکه نه؟ که چا په اخري دوو رکعتوکي فاتحه ونه لوستله نو لمونځ به يي صحيح وي اوکه نه؟
جواب: [١] لوستل په کار دي او په پای کي دي سجده سهوه وکړي. (المتروك ثلاثة أنواع فرض وسنة وواجب ففي الأول إن أمكنه التدارك بالقضاء يقضي (إلى قوله) ولا يجب السجود إلا بترك واجب او تأخيره او تأخير ركن الخ (عالمګيري کشوري ج١ ص١٢٤. ظفير)
[٢] دسجدي څخه دی ولاړ سي او رکوع دي وکړي او په پای کي دي سجده سهوه وکړي: ولا يجب السجود إلا بترك واجب او تأخير ركن اوتقديمه أوتكراره (عالمګيري کشوري ج١ ص١٢٤. ظفير)
[٣] هغه سجده دي اوس وکړي او درکعت کولو څخه وروسته دي په پای کي سجده سهوه وکړي. (١)
[٤] په دواړه کولوکي اختيار لري ليکن کم سړی چي داول څخه شريك نه دی يعني مسبوق دی هغه که يي اتباع وکړي نو فرض به يي باطل سي. (٢)

---

(١) فلو ترك سجدة من ركعة فتذكرها في اخر الصلوة سجدها وسجد للسهو لترك الترتيب فيه وليس عليه إعادة ما قبلها. (عالمګيري کشوري ج١ ص١١٥). ظفير
(٢) ومن جملتها أنه لو قام إمامه إلى الخامسة فتابعه فإن كان الإمام قعد على الرابعة فسدت صلوة المسبوق =

[٥] نه! (لو قام إمامه إلى الخامسة فتابعه فان كان الإمام قعد على الرابعة فسدت صلوة المسبوق الخ (غنية المستملي ص٤٤١. ظفير)

[٦] ورته اختيار دی ليکن که چيري امام دبل ځای څخه قرائت شروع نه کړي نو بيا دمقتديانو لپاره اړينه ده چي فتح ورکړي. (١)

[٧] ورته اختيار دی ليکن که داسي غلط لوستل وکړي چي دلمانځه فساد پيښوي نو ضروري ده چي صحيح وروښيي، که نه وي دټولو لمونځ به فاسد سي. (٢) (ألا يرى إلي أنه عليه السلام قال لأبی هلاّ فَتَحْتَ عَلَيَّ، غنية المستملي ص٤١٧، ظفير)

[٨] نه! (و لو قرأ في الأخريين الفاتحة والسورة لا يلزمه السهو وهو الأصح عالمگيري كشوري ج١ ص١٢٥، ظفير)

[٩] صحيح دی. (ويجب قراءة الفاتحة وضم السورة أو ما يقوم مقامها من ثلاث ايات قصار او اية طويلة في الأوليين وفي جميع ركعات النفل والوتر هكذا في البحر الرائق (عالمگيري كشوري ج١ ص٧٩، ظفير)

<u>په اخري قعده کي ورته شک پيدا سو چي لومړي قعده مي نه ده کړي نوڅه وکړي؟</u> سوال: (٢١٣٩) دلمانځه په اخري قعده کي ورته شبهه پيدا سوه چي لومړي قعده مي کړيده اوکه نه؟ نو سجده سهوه وکړي اوکه نه؟

جواب: ودي کړي. فقط والله تعالى أعلم.

<u>سجده سهو دي دسلام څخه وروسته وکړي</u>: سوال: (٢١٤٠) سجده سهوه دسلام څخه مخکي کول ښايي اوکه وروسته او په امام اومنفرد کي څه توپير دی؟

جواب: غوره او راجح صورت دادی چي يوازي رسته لورته دسلام ګرځولو وروسته سجده سهوه وکړي، اوپه دي کي دامام او منفرد په مينځ کي هيڅ توپير نه ځرګنديږي: في الدر المختار يجب له بعد سلام واحد عن يمينه (إلى أن قال) لأنه المعهود وبه يحصل التحلل وهو الأصح (٣) الخ. فقط

<u>دلومړی تشهد دپرېښوولو حکم</u>: سوال: (٢١٤١) دلومړي تشهد په پاته کيدلو سره لمونځ کيږي اوکه نه؟ که يي سجده سهوه په هيره سره نه وي کړي؟

جواب: دلمانځه اعاده واجبه ده. (٤) فقط

= لإقتدائه في موضع الأنفراد (غنية المستملي ص٤٤١). ظفير

(١) والفتح إن لم يقرأ قدر الواجب لشدة تاكد الواجب وقربه من الفرائض (غنية المستملي ص٤١٨). ظفير

(٢) وينبغي للمقتدي أن لا يعجل بالفتح وللإمام أن لا يلجئهم إليه بل يركع (غنية المستملي ص٤١٧). ظفير

(٣) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود السهو ج١ ص١٠١، ط.س. ج٢ ص٧٨. ظفير　=

دسورت شاته او مخته لوستلو حكم: **سوال**: (٢١٤٢) [١] په لمانځه كي دسورت شاته او مخته لوستلو له امله سجده سهوه لازميږي اوكه نه؟

كه شک ورته پيدا وي نوڅه وكړي؟ **سوال**: (٢١٤٣) [٢] امام ته شبهه پيدا سوه چي ما يوه سجده كړي اوكه دوې؟ په دي صورت كي سجده سهوه وكړي اوكه بيا لمونځ راوګرځوي؟

دضرورت څخه بغير سجده سهو: **سوال**: (٢١٤٤) [٣] دضرورت پرته دسجده سهوي تركولو وروسته لمونځ راوګرځوي اوكه نه؟

جواب: [١] سجده لازمه نه ده، خو قصدا داسي كول مكروه دي، ويكره الفصل بسورة قصيرة وأن يقرأ منكوسا (درمختار). ([١])

[٢] كه چيري غالب ګمان يوه لوري ته هم نه وي نو يوه سجده دي بله وكړي اوسجده سهو دي وكړي: وجب عليه سجود السهو في جميع صور الشك سواء عمل بالتحري او بنى على الأقل لكن في السراج أنه يسجد للسهو في أخذ الأقل مطلقا وفي غلبة الظن إن تفكر قدر ركن الخ درمختار. ([٢])

دسورتونو له ترتيب څخه خلاف قرائت ويل: **سوال**: (٢١٤٥) دسورنو دترتيب څخه خلاف په قرائت لوستلو سره سجده سهوه لازميږي اوكه نه؟

جواب: سجده سهوه واجبه نه ده، قوله بترك واجب اى من واجبات الصلوة لا كل واجب إذ لو ترك ترتيب السور لا يلزمه شئ الخ شامي. ([٣]) فقط

په لمانځه كي دبې ترتيله قرائت حكم: **سوال**: (٢١٤٦) يوه سړي په جهري لمانځه كي قرائت بې ترتيله ولوستى دهغه لمونځ كيږي اوكه نه؟ سجده سهوه يي هم ونه كړه؟

جواب: كه داسي غلطي نه وي سوي چي لمونځ فاسدوي نو لمونځ يي وسو او دسجده سهوي اړتيا نسته. ([٤]) فقط

امام په سبحان الله ويلوسره پوهول؟ **سوال**: (٢١٤٧) [١] كه چيري دامام څخه سهوا اخيري قعده پاته سوه او امام قيام ته نژدي ورسيدى نو مقتدي لره د (سبحان الله) په ويلو سره

([٤]) ومنها قراءة التشهد فإنها واجبة في القعدتين الأولى والأخيرة وإلى هذا أشار صاحب الهداية في باب سجود السهو فاوجب السجود بترك التشهد في القعدة الأولى (غنية المستملي ص٢٩٠). ظفير

([١]) الدر المختار فصل ويجهر الإمام ج١ ص٤٨١، ط.س. ج١ ص٥٤٢. ظفير

([٢]) الدر المختار فصل ويجهر الأمام ج١ ص٧٠٣، ط.س. ج٢ ص٨٠. ظفير

([٣]) ردالمحتار ابتداء باب سجود السهو. ظفير

([٤]) ومنها القراءة بالألحان إن غير المعنى وإلا لا، إلا في حرف مد ولين إذا فحش وإلا لا، (الدر المختار ج١ ص٩٠). ظفير

دریدل غوره دي اوکه په ناسته (سبحان الله) ووایي غوره څنګه دي؟

اخري قعده ورڅخه هیره سوه ولاړ سو بیا ورته یاد سوه نوڅه وکړي؟ سوال: (۲۱۴۸) [۲] که چیری دڅا څخه اخیري قعده هیره سوه او پاڅیدی نو دغه سړی سمدستي دیادیدلو سره قعده وکړي اوکه دالحمد په اندازه قیام وکړي؟

جواب: [۱] دناستي په حالت کي ویل غوره معلومیږي څه جزئیه مي ترنظر تیره نه سوه او صحیح په دواړه ډوله دی.

[۲] په سمدستي یادیدلو سره قعده کول ښايي یعني ترڅو پوري چي يی سجده نه وي کړي کما هو عامة المعتبرات ولو سها عن القعود الأخير الخ عاد إلخ ما لم يقيد بالسجدة (١) الخ. فقط

په لمانځه کي بیده کیدل: سوال: (۲۱۴۹) په لمانځه کي یو سړی په داسي ډول بیده سو چي لمونځ نه ورسره فاسدیږي او په دي وخت کي دفرضو په ادا کولو کي ددریو تسبیحاتو په اندازه ځنډ راغی نو سجده سهوه به لازمه سي اوکه نه؟

جواب: قال في الدرالمختار فان اتى بها او بأحدها بأن قام او ركع او سجد اوقعد الأخير نائما يعتد بما اتى به بل يعيده (٢) وهل يسجد لتأخير الركن الظاهر نعم. دشامي دپورتني عبارت څخه معلومه سوه چي دسهوي سجده لازمیدل په کار دي. (٣) فقط

الباب الثاني عشر في سجود التلاوة

دوولسم باب دسجده تلاوت په بیان

د تلاوت سجده کله اوپه کم ځای کي واجبیږي

که چیري دسجدي دایت دلوستلو وروسته دهغه معنی هم ووایي نو څو سجدي وکړي؟ سوال: (۲۱۵۰) یوه سړي دسجدي دایت لوستلو وروسته دهغه معنی هم وویله نو دا سړی یوه سجده وکړي اوکه دوي؟

جواب: یوه سجده ورباندي لازمه ده. (٤)

دتلاوت په سجده کي دځنډولو اختیار سته اوکه نه؟ سوال: (۲۱۵۱) یوه واعظ دتقریر په مهال دسجدي ایت په لوړ اواز ولوستی لیکن نه یي په خپله سجده وکړه اونه یي

---

(١) الدر المختار باب سجود السهو ج١ ص١٠٢، ط.س. ج٢ ص٨٥. ظفير

(٢) الدر المختار باب صفة الصلوة ج١ ص٧١، ط.س. ج١ ص٤٥٥. ظفير

(٣) رد المحتار باب صفة الصلوة قبيل مطلب واجبات الصلوة ط.س. ج١ ص٤٥٥. ظفير

(٤) يجب بسبب تلاوة آية اى اكثرها مع حرف السجدة (درمختار) قوله بسبب تلاوتها إحترز عما لو كتبها او تهجاها فلا سجود عليه (رد المحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧١٥، ط.س. ج٢ ص١٠٣). ظفير

اوريدونكو ته دسجدي كولو وويل چي كله اعتراض ورباندي وسو نو عذري ووايه چي په عامه مجمع كي دسجدي ايت په زوره ويل بد كارنه دى او دانسان سره خطا او هيره لازمه ده ځكه چي آدم على نبينا وعليه السلام په هيره سره غنم خولى وه او همدغه ډول دحضرت موسى على نبينا وعليه الصلوة والسلام څخه ماهى (كب) هير سوى وو آيا دعذر په مقام كي واعظ ته دپيغمبرانو خطا او نسيان دشهادت په توګه وړاندي كول صحيح دي اوكه نه؟ اوايا دهغه عذر شرعا معقول دي؟

جواب: په شامي كي دي: قوله يجب اى وجوبا موسّعًا في غير صلوة ([1]) الخ ددي څخه معلومه سوه چي دتلاوت دسجدي وجوب په پراخي سره دى سمدستي واجبه نه ده نو پرواعظ باندي اعتراض كول بي ځايه وو اوكله چي اعتراض وكول سو نو نوموړي واعظ هم عذر ويلاى سواى چي سجده بالفور واجبه نه ده په تېره بيا دوعظ په مجلس كي، او دانبياء عليهم الصلوة والسلام خطا او نسيان په استشهاد كي وړاندي كول هم څه ممنوعيت او ستونزه نه لري اوپه حديث شريف كي هم همدغه ډول مضمون وارد سوى دى: فنسى آدم الخ فنسيت ذريته ([2]) او كما قال عليه الصلوة والسلام. فقط

په ركوع يا دلمانځه په سجده كي په نيت كولو سره سجده ادا كيږي اوكه نه؟ سوال:

(**٢١٥٢**) كه چيري امام يا منفرد په فرض، تهجد، تراويحو او يا بل لمانځه كي دسورت اعراف يا سورت نجم يا سورت علق يا بل يوه داسي ركوع چي پكښي دسجدي ايات وو ولوستله او په ځاى دسجده تلاوت يي په ركوع كي دتلاوت دسجدي نيت وكړى نو دامام او مقتديانو سجده تلاوت به ادا سي اوكه نه؟ اوهمدا ډول دسجدي دايات څخه وروسته امام څلور اياتونه ولوستل او ركوع يي وكړه او دتلاوت دسجدي نيت يي هم وكړى نو داهم صحيح دي اوكه نه؟ سورت بني اسرائيل دسجدي څخه وروسته په نورو دوو اياتونو، او سورت انشقاق دسجدي څخه وروسته په نوور څلورو اياتو باندي ختميږي نو دذكر سوو سورتونو دختميدو څخه وروسته په ركوع كي دسجدي په نيت كولو سره به سجده ادا سي اوكه نه؟

جواب: كه يي چيري دسجدي دايت دلوستلو څخه وروسته سمدستي او يا ددوو درو اياتو دلوستلو وروسته ركوع وكړه اوپه هغي كي يي دتلاوت دسجدي نيت وكړى نو دتلاوت سجده به ادا سي، ([3]) او مقتديانو لره هم نيت كول ضروري دي دنيت كولو پرته

([1]) رد المحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧١٥، ط.س. ج٢ ص١٠٣. ظفير

([2]) مشكوة باب الإيمان باب القدر فصل ثانى ص٢٣. ظفير

([3]) تؤدى بركوع صلوة إذا كان الركوع على الفور من قراءة آية او آيتين وكذا الثلاث على الظاهر كما في البحر =

دهغوی دذمي څخه دتلاوت سجده نه ساقطيږي [1] او ددرو زياتو اياتونو په لوستلو سره فوريت له منځه ځي. [2] فقط

دسورت حج اخري سجده او دهغي حکم: **سوال**: (٢١٥٣) دسورت حج اخري سجده عند الشافعي واجبه ده داقتداء په مهال حنفي المذهب هم دشافعي المذهب په اتباع کي دا سجده ادا کړي اوکه نه؟ اوکله چي امام حنفي وي او مقتديان شافعيان وي نو دمقتديانو داسجده به څنګه ادا کيږي؟

جواب: په شامي کي دي چي دشافعي المذهب امام دمتابعت په وجه دي حنفي المذهب هم دسورت حج اخري سجده وکړي: وظاهره أنه يتبعه فيها لو كان في الصلوة الخ شامي [3] او کله چي امام حنفي وي نو دا سجده دي نه کوي او دمقتدي دذمي څخه هم داحنافو دمذهب مطابق داسجده ساقطه ده، ليکن که چيري دشوافعو په وړاندي دلمانځه سجده ترلمانځه وروسته هم جائزه وي نو هغوی يي کولای سي دحنفيانو په وړاندي چي کمه سجده په لمانځه کي واجبه سي او هغه په لمانځه کي ادا نه کړل سي نو بيا هغة نه ادا کيږي. [4] فقط

که په لمانځه کي ورڅخه دتلاوت سجده هيره سي: **سوال**: (٢١٥٤) که چيري په لمانځه کي ورڅخه دتلاوت سجده هيره سي او په بل رکعت کي ورته ياده سي نو څنګه به يي ادا کوي؟

جواب: که چيري دتلاوت سجده په هغه رکعت کي ورڅخه هيره سي په کم کي چي ايت لوستلی وو نو په دويم، دريم رکعت کي چي کله ورته ياده سي ودي کړي [5] او بيا دي

= إن نواه اى كون الركوع لسجود التلاوة على الراجح (درمختار) وفي الإمداد الإحتياط قول شيخ الإسلام خواهر زاده بإنقطاع الفور بالثلاث وقال شمس الأئمة الحلواني لا ينقطع ما لم يقرأ اكثر من ثلاث وقال الكمال ابن الهمام قول الحلواني هو الرواية الخ (رد المحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧٢٣، ط.س. ج٢ ص١١١). ظ

[1] ولو نواها في ركوعه ولم ينوها المؤتم لم تجزه (درمختار) اى لم تجز نية الأمام المؤتم ولا تندرج في سجوده وإن نواها المؤتم فيه لأنه لما نواها الإمام في ركوعه تعين لها وفي القهستاني واختلفوا في أن نية الإمام كافية كما في الكافي فلو لم ينو المقتدي لا ينوب على رأي فيسجد بعد سلام الإمام ويعيد القعدة الأخرى كما في المنية (ايضا ج١ ص٧٢٤). ظفير

[2] لا ينقطع ما لم يقرأ أكثر من ثلاث (ردالمحتار باب سجود التلاوة ، ط.س. ج٢ ص١١١ – ١١٢). ظفير

[3] ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧١٧ ، ط.س. ج٢ ص١١١. ظفير

[4] وهى على التراخى الخ إن لم تكن صلوتية فان كانت صلوتية فعلى الفور لصيرورتها جزء منها ويأثم بتأخيرها ويقضيها مادام في حرمة الصلوة ولو بعد السلام (درمختار) اى ناسيا مادام في المسجد وروى أنه لايسجد بعد السلام ناسيا (رد المحتار باب ايضا ج١ ص٧٢١، ط.س. ج٢ ص١٠٩). ظفير

[5] المصلي إذا نسى سجدة التلاوة في موضعها ثم ذكرها في الركوع او السجود او في القعود فانه يخير لها =

سجده سهوه وكړي. فقط

په لمانځه کي يـي دتلاوت دسجدي ايات ولوستي نوځه کول ښايي: **سوال**: (٢١٥٥) كه چيري په لمانځه كي چا دسجدي ايت ولوستى نو سجده څه وخت كول په كار دي؟

جواب: غوره داده چي هغه وخت سجده وكړي چي دسجدي ايات ووايي او فقهاؤ ليكلي دي چي كه چيري وروسته ورته ياده سوه او ويي كړه نو سجده سهوه وربانـدي لازمه ده. ([1]) فقط

دتلاوت دسجدي ځنډول: **سوال**: (٢١٥٦) دتلاوت دسجدي ځنډول روادي اوكه نه؟

جواب: قال في الدرالمختار: وهى على التراخى على المختار ([2]) وفي الشامي قوله يجب اى وجوبا موسعا في غير صلوة الخ شامي ([3]) فثبت أن الصحيح في سجدة التلاوة هوالوجوب على التراخي وإن كان الأفضل هو الأداء على الفور كذا في الدر المختار ويكره تأخيرها تنزيها الخ ([4]). فقط (نو معلومه سوه چي دتلاوت دسجدي ځنډول دلمانځه څخه دباندي روا دي، ظفير)

دسهار دلمانځه څخه وروسته ترلمر ختلو مخكي اودزوال په وخت كي اودمازديګر ترلمانځه وروسته دتلاوت سجده جائز ده اوكه نه؟ **سوال**: (٢١٥٧) دسهار دلمانځه څخه وروسته تر لمر ختلو مخكي او دزوال په مهال او دمازديګر ترلمانځه وروسته ترلمر لويدو مخكي دتلاوت سجده جائز ده اوكه نه؟

جواب: جائز ده، كما في الدرالمختار: لايكره قضاء فائتة ولو وترا او سجدة تلاوة وصلوة جنازة ([5]) الخ.

دټيپ راديو اومرغه څخه دسجدي دايت په اوريدلو سره سجده واجبه نه ده: **سوال**: (٢١٥٨) دټيپ، راديو يا مرغه څخه كه چيري دسجدي ايات واوريدل سي نو دتلاوت سجده به واجبه سي اوكه نه؟

= ساجدا ثم يعود إلى ماكان فيه ويعيده إستحسانا وإن لم يعد جازت صلوته كذا في الظهيرية في فصل السهو (عالمګيري كشوري كتاب الصلوة باب ثالث عشر في سجدة التلاوة ج١ ص١٣٢، ط.س. ج١ ص١٣٤). ظفير

([1]) ولو تلا في الصلوة سجدها فيها لا خارجها الخ (درمختار) أما لو سهوا وتذكرها ولو بعد السلام قبل أن يفعل منافيا يأتي بها ويسجد للسهو (ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧٢٣) واذا كان المختار وجوب سجود السهو لو تذكرها بعد محلها (ايضا ج١ ص٧٢٢، ط.س. ج٢ ص١١٠). ظفير

([2]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧٢١، ط.س. ج٢ ص١٠٩. ظفير

([3]) ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧١٥، ط.س. ج٢ ص١٠٣. ظفير

([4]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧٢١، ط.س. ج٢ ص١٠٩. ظفير

([5]) الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصلاة قبيل باب الاذان ج١ ص٣٤٨، ط.س. ج١ ص٣٤٥. ظفير

جواب: په درمختارکي دي چي دمارغه او صدی (را تنبيدونكي رږغ آزانګې) څخه دسجدي دايت په اوريدلو سره سجده نه واجبيږي او صدی درږغ حكايت يعني نقل دی چي دغره يا دبل شي څخه درږغ دجواب په ډول اوريدل کيږي نو په دي ډول دټيپ او راديو څخه په اوريدلو سره هم سجده نه واجبيږي. (١) فقط

كه يي دتلاوت دنيت څخه پرته هم دسجدي ايت ولوستي نو سجده سهوه به واجبه سي:

سوال: (٢١٥٩) كه چيري دتلاوت دنيت څخه پرته دسجدي ايت ولوستل سي نوسجده واجبيږي اوكه نه؟

جواب: سجده به په دي صورت كي واجبه سي. (٢) فقط

په زړه كي دسجدي دايت په لوستلو سره سجده نه واجبيږي: **سوال**: (٢١٦٠) كه چيري څوك دسجدي ايت ته ګوري اوپه زړه زړه كي وايي نو سجده ورباندي واجبه ده اوكه نه؟

جواب: تلاوت كول ضروري دي دتلاوت پرته سجده نه واجبيږي قال في الدرالمختار بسبب تلاوة الخ. (٣) فقط

كه چيري په عامه مجمع كي دواعظ څخه دسجدي ايت واوريدل سي نو ټول دي ځان ځانته سجده وكړي: **سوال**: (٢١٦١) يوه واعظ دسوونو خلګو په غونډه كي دسجدي ايت ولوستی ايا دتلاوت سجده پرټولو باندي ضروري ده كه چيري وي نو ايا واعظ ټولو ته په جمع سجده وركولای سي؟

جواب: دسجدي دايت په اوريدلو او لوستلو سره دتلاوت سجده واجبيږي ځكه نو پرلوستونكي باندي او پر اوريدونكو باندي سجده لازمه سوه ځان ځانته دي ټول سجده وكړي. (٤)

دسجدي دايت ترلوستلو وروسته يي سجده وكړه مخكي ورته ياد نه وه نوڅه وكړي؟ **سوال**: (٢١٦٢) زيد حافظ دی هغه لمونځ وكړی او دسجدي ايت په تلاوت كي راغی سمدستي يي دتلاوت سجده وكړه او دسجدي وروسته بيا ودريدی خو هغه ته مخ ته قرآن كريم

---

(١) لا تجب بسماعه من الصدى والطير (درمختار) الصدى هو ما يجيب لك مثل صوتك في الجبال والصحاري ونحوهما (رد المحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧٢١، ط.س. ج٢ ص١٠٨). ظفير

(٢) يجب بسبب تلاوة اية اى أكثرها مع حرف السجدة (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧١٥، ط.س. ج٢ ص١٠٣). ظفير

(٣) قوله بسبب تلاوة احترز عما لو كتبها او تهجاها فلا سجود عليه (ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧١٥، ط.س. ج٢ ص١٠٣). ظفير

(٤) وذكر في المجتبى أن الموجب للسجدة أحد ثلاثة: التلاوة والسماع والإئتمام (ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧١٧، ط.س. ج٢ ص١٠٤). ظفير

وریاد نه سو هغه دتلاوت دسجدي کولو په مهال رکوع هم ونه کړه، دناپوهۍ یا هیري له امله ایا زید دتلاوت دسجدي ځخه دراپاځیدلو وروسته رکوع وکړي اوکه ځه وکړي؟
جواب: په داسي حالت کي چي په لمانځه کي يي دسجدي ایت ولوستی اومخ ته نور لوستل نه کوي نو په رکوع کي هم دسجدي په نیت کولو سره دتلاوت سجده ادا کیږي او که چیري هغه دتلاوت سجده وکړه نو غوره داده چي ولاړ سي او دیوځو ایاتونو دلوستلو وروسته بیا رکوع وکړي اوکه ولاړ سي او ودریږي او سمدستي رکوع ته ولاړ سی نوپه دي کي هم ځه ستونزه نسته، لمونځ يي صحیح دی. ([1]) فقط

که دټول قرآن کریم دتلاوت سجدې دتلاوت په پای کي په یوه ځای وکړي نوځه حکم لري؟

سوال: (۲۱۲۳) دقرآن کریم ټولي دتلاوت سجدي دقرآن کریم دختمولو وروسته په یوځل جائز دي اوکه نه؟
جواب: دا هم جایز دي او غوره دادي چي همغه وخت يي وکړي. ([2]) فقط (خو دځنډوالي او رواوالی په هغه وخت کي دی چي په لمانځه کي نه وي، په لمانځه کي به يي سمدستي ادا کوي، ظفیر)

دتلاوت سجده واجبه ده: **سوال**: (۲۱۲۴) په قرآن کریم کي چي دتلاوت کمي سجدي دي هغه واجبي دي اوکه فرض؟
جواب: دتلاوت سجدي واجبي دي. ([3])

که په ناسته دسجدې ایت ووایي نو سجده په ناسته کولای سي اوکه نه؟ **سوال**: (۲۱۲۵) [۱] که چیري دتلاوت سجده په ناسته ووایي نو سجده په ناسته وکړي اوکه ودریږي؟

دسهار او مازدیګر ځخه وروسته سجده: **سوال**: (۲۱۲۶) [۲] دسهار او مازدیګر دلمانځه ځخه وروسته ایا یوازي سجده کول هم حرام دي؟

بې اودسه دتلاوت سجده هم صحیح نه ده: **سوال**: (۲۱۲۷) [۳] که یوه سړي بې اودسه دسجدي ایت ولوستی نو سجده وکړي اوکه نه؟

([1]) وتؤدی برکوع وسجود غیر رکوع الصلوة وسجودها في الصلوة وكذا خارجها ينوب عنها الركوع (درمختار) قال في الحلية والأصل في أدائها السجود وهو أفضل ولو ركع بها على الفور جاز وإلا لا آه اى وإن فات الفور لا يصح الخ وفي الحلية إذا سجد او ركع لها عليحدة فورا يعود إلى القيام ويستحب أن لا يعقبه بالركوع بل يقرأ ايتين او ثلاث فصاعدا ثم يركع (ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧٢٣، ط.س. ج٢ ص١١). ظفير
([2]) وهی على التراخي على المختار، ويكره تأخيرها تنزيها الخ إن لم تكن صلوية (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧٢١، ط.س. ج٢ ص١٠٩). ظفير الدين غفرله
([3]) والسجدة واجبة في هذه المواضع علي التالي والسامع الخ (عالمگيري مصري الباب الثالث عشر سجود التلاوة ج١ ص١٢٤، ط.س. ط. ماجدية ج١ ص١٣٢). ظفير

جواب: [١] دفقهي په کتابونو کي يي ليکلي دي چي مستحب دادي چي ودريږي او سجده وکړي او دسجدي کولو وروسته دي بيا ودريږي (په کم حالت کي چي يي قرائت کړي وي. ظفير) ليکن که چيري په ناسته دتلاوت سجده وکړي هم څه ستونزه نسته. (١)
[٢] دتلاوت اونوري سجدي صحيح دي نفل لمونځ کول په دغه وخت کي مکروه دي. (٢)
[٣] وروسته دي اودس وکړي او سجده دي وکړي. (٣) فقط (ځکه چي دتلاوت سجده واجبه ده او داوداسه پرته دتلاوت دسجدي اجازت نسته. ظفير)

په دوباره ايت لوستلو سره به دتلاوت سجده دوباره واجبه سي: سوال: (٢١٦٨) يوه سړي په لمانځه کي سورت سجده ولوستله او سجده يي ادا کړه بيا په څه وجه سره دلمانځه دبيا کولو اړتيا پيښه سوه بيا يي همدغه سورت ولوستی نو دوباره سجده کول په کار دي اوکه مخکنۍ بسنه کوي؟

جواب: بيا سجده کول نبايي. (٤) فقط

که دسجدي دايت څه برخه ووايي او څه ونه وايي نوڅه حکم دی؟ سوال: (٢١٦٩) دسجدي دايت وروستني الفاظ يي ونه لوستل سجده سهوه ورباندي واجبه سوه اوکه نه؟

جواب: که چيري هغه کلمي يي لوستلي وي په کوموکي چي دسجدي لفظ دی نو دتلاوت سجده ورباندي واجبه سوه. (٥) فقط

دتلاوت هغه سجدي چي ادا کړي يي نه دي دهغو دادا کولو څنګه طريقه ده؟ سوال: (٢١٧٠) يو حافظ درمضان شريف څخه پرته يو ځای هم دتلاوت سجده نه کوي اوس هغه دا سجدي ادا کول غواړي ليکن دکفاري وس يي نه لري، څه کول پکار دي؟

جواب: اندازه دي ولګوي او دتلاوت سجدي دي پوره کړي روزانه چي څومره کيدای سي

---

(١) والمستحب أنه إذا أراد أن يسجد للتلاوة يقوم ثم يسجد وإذا رفع رأسه من السجود يقوم ثم يقعد كذا في الظهرية (عالمگيري مصري باب سجود التلاوة ج١ ص١٢٧، ط. ماجدية ج١ ص١٣٥). ظفير
(٢) ويكره أن يتنفل بعد الفجر حتى تطلع الشمس وبعد العصر حتى تغرب الخ و لابأس بأن يصلي في هذين الوقتين الفوائت ويسجد للتلاوة ويصلي على الجنازة (هدايه باب المواقيت ج١ ص٨١). ظفير
(٣) وشرائط هذا السجدة شرائط الصلوة إلا التحريمة (عالمگيري مصري باب سجود التلاوة ج١ ص١٢٢، ط. ماجدية ج١ ص١٣٥). ظفير
(٤) وشرط التداخل إتحاد الآية واتحاد المجلس حتى لو إختلف المجلس واتحدت الآية او إتحد المجلس واختلفت الآية لا تتداخل كذا في المحيط (ايضا ج١ ص١٢٥، ط. ماجدية ج١ ص١٣٧). ظفير
(٥) يجب بسبب تلاوة آية اى اكثرها مع حرف السجدة (درمختار) هذا خلاف الصحيح الذي جزم به في نور الإيضاح ففي السراج وهل تجب السجدة بشرط قراءة جميع الآية أم بعضها فيه إختلاف والصحيح أنه إذا قرأ حرف السجدة وقبله كلمة او بعده كلمة وجب السجود وإلا فلا الخ (ردالمحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧١٥، ط.س. ج٢ ص١٠٣). ظفير

دقضا په نيت دي سجدي كوي، دهغو كفاره همدا ده چي سجدي دي وكړي. (١) فقط

دتلاوت دسجدي اطلاع: **سوال**: (٢١٧١) امام مخكي دا وويل چي زه به په فلاني ركعت كي دتلاوت سجده كوم خبردار اوسئ دا جواز لري اوكه نه؟

جواب: څه ستونزه نسته پكښي. فقط

دتلاوت سجده فرض ده اوكه واجب اودادا كولو طريقه يې څنګه ده؟ **سوال**: (٢١٧٢) [١] دتلاوت سجده فرض ده او كه واجبه او څه ډول يي ادا كړي يعني په سجده كي او دسجدي مخكي يا وروسته څه لوستل په كار دي؟ اوكله چي دقرآن كريم په تلاوت اخته وي او دسجدي ايت ووايي نو هغه وخت په ناسته سجده وكړي كه ودريږي؟

سوال: (٢١٧٣) [٢] بل دا چي كه چيري يو ځل دسجدي ايت په عربي ژبه كي ووايي او وروسته يي په ژباړه باندي تكرار كړي يايي همدا ډول چاته وښيي يا يي په خپله يادوي چي له دي امله دسجدي ايت ډير ځله وويل سي په دي ټولو صورتونوكي به دتلاوت سجده يوځل وي اوكه بيله بيله؟

سوال: (٢١٧٤) [٣] بل داچي په كومو وختونوكي چي هر ډول لمونځونه مكروهه وي دتلاوت سجده كول جائز دي اوكه نه؟ مثلا دسهار دفرضو وروسته تر لمر ختلو پوري، يا دغرمي په مهال، يا دمازديګر ترلمانځه وروسته، همدغه ډول دصبح صادق په مهال، دسهار ترسنتو مخكي يا دسنتو او فرضو په مينځ كي؟

سوال: (٢١٧٥) [٤] بل دا چي كه چيري نابالغ ماشوم ته څوك سبق ښيي نو دماشوم دلوري په خپله سجده وكړي اوكه هغه ته معاف ده؟

سوال: (٢١٧٦) [٥] اوكه چيري دتلاوت په مهال دسجدي ايت څوك ديو لوستونكي څخه واوري نوكه چيري هغه وربانديي په خپله پوه سو اوادا يي كړه فبها، كنې دهغه سجده نه ادا كول پرلوستونكي باندي دګناه باعث ګرځي؟ اوكه به يي داوريدونكي له لوري هم لوستونكى ادا كوي؟

جواب: دتلاوت سجده واجبه ده، طريقه يي داده چي دالله اكبر په ويلو سره دي سجدي ته ولاړ سي، دري ځلي يا ډير په رعايت سره دي سبحان ربي الأعلى ووايي، بيا دي دالله اكبر په ويلوسره ولاړ سي، سجده يي ادا سوه كه چيري په ناسته سجدي ته ولاړې او ترسجدي وروسته بيا كښينستې نو په دي كي هم څه ستونزه نسته، ليكن غوره داده چي

(١) وهي على التراخي على المختار ويكره تأخيرها تنزيها الخ إن لم يكن صلوتية (درمختار) حتى لو أداها بعد مدة كان مؤديا إتفاقا لا قاضيا الخ لو تراخى كان أداء مع أن المرجح أنه على الفور ويأثم بتأخيره (رد المحتار باب سجود التلاوة ج١ ص٧٢١، ط.س. ج٢ ص١٠٣). ظفير

تردريدلو وروسته دي سجدي ته ولاړ سي او د سجدي څخه وروسته دي ودريږي: يجب بسبب تلاوة آية أي أكثرها مع حرف السجدة (درمختار) وهي سجدة بين تكبيرتين مسنونتين جهرا وبين قيامين مستحبين بلا رفع يد وتشهد وسلام وفيها تسبيح السجود (درمختار. سجود التلاوة، جميل الرحمن).

[٢] په دي ټولو صورتونو کي به يوه سجده واجبه سي (ولو کررها في مجلس تکررت وفي مجلس واحد لا تتکرر بل کفته واحدة الخ (درمختار سجود التلاوة).

[٣] دلمر ختلو، لويدلو او زوال په مهال دتلاوت سجده هم حرامه ده ليکن کله چي دسجدي ايت په دي وختونو کي ووايي نو سجده هم په دي وختونوکي صحيح ده او دسهار ترلمانځه وروسته تر لمر ختلو پوري او دمازديگر ترلمانځه وروسته تر لمر لويدلو پوري، اودصبح صادق څخه وروسته دتلاوت سجده کول صحيح دي. ذکره تحريما صلوة ولو على جنازة وسجدة تلاوة وسهو مع شروق اواستواء وغروب الخ وکره نفل إلى قوله بعد صلوة فجر وصلوة عصر لا قضاء فائتة وسجدة تلاوة وصلوة جنازة وکذا بعد طلوع فجر سوى سنة الخ تنوير.

[۴] پر نابالغه ماشوم باندي دتلاوت سجده نه واجبيږي.

[۵] پراوريدونکو باندي به سجده کول واجب سي، که څيري هغوی ونه کړه نو پرلوستونکي باندي څه گناه نسته. او لوستونکی داوريدونکو دلوري سجده نسي کولای. (فالسبب التلاوة وإن لم يوجد السماع کتلاوة الأصم والسماع شرط في حق غير التالي (درمختار، جميل الرحمن).

الباب الثالث عشر في صلوٰة المريض

ديارلسم باب دمريض دلمانځه په بيان کي

(دناروغانو لپاره دلمانځه په ارکانو کي رعايتونه)

<u>په ناسته لمونځ کوونکي پسي دولاړ اقتدا صحيح ده</u>: سوال: (٢١٧٧) کم إمام چي لمونځ په ناسته ورکوي خو هغه ته څه عذر او تکليف هم وی چي دهغه سره دی دريدلای نه سي اوټول کارو بار په ولاړه کوي نو دهغه او مقتديانو لمونځونه صحيح دي اوکه نه؟

جواب: که څيري معذور وي چي په ولاړه لمونځ نه سي کولای نو په ناسته دهغه لمونځ صحيح دی او په هغه پسي دمقتديانو لمونځونه هم صحيح دي. (١)

(١) ويصح إقتداء القائم بالقاعد الذي يرکع ويسجد لا إقتداء الراکع والساجد بالمؤمي (عالمگيري مصري باب الإمامة ج١ ص٧٩، ط. ماجدية ج١ ص٨٥). ظفير

اوكه چيري هغه دومره معذور نه وي بلكه په ولاړه باندي په لمونځ كولو قادر وي نو دهغه لمونځ صحيح نه دی، او په ده پسي به دمقتديانو لمونځ هم صحيح نه وي. (١)

يوازي يو څادر پرځان پيچلو سره لمونځ صحيح دی: **سوال:** (٢١٧٨) [١] كه چيري ناروغ ديخنۍ له امله برستن يا څادر پرځان تاو كړي او لمونځ كوي چي ټول بدن يي دمخ اوسر سره په هغه كي پټ وي، او دهغه ستر لكه زنګون، يا ورنونه يا كوناټي هغه ته په خپله ښكاريږي او پټ نه وي ورڅخه اوكم كس چي دهغه په څنګ كي وي دهغه له نظره څخه پټ وي، نو ددي ناروغ لمونځ به صحيح وي اوكه نه؟

دمجبوري له امله په ناپاكو كالو سره لمونځ: سوال: (٢١٧٩) [٢] كه چيري مريض مجبورا دپليتۍ سره لمونځ ادا كړي نو دصحت څخه وروسته بهورباندی قضا لازمه وي اوكه نه؟

جواب: [١] ددي ناروغ لمونځ صحيح دی. (٢)

[٢] كه دمجبوريء له امله كالي پاكيدای نه سي اونه پاك پاته كيدای سي نو دهغه لمونځ صحيح دی، اوكه يي كالي بدلولای سوای او بدل يي نه كړل نو قضا به ورباندي لازمه وي. (٣) فقط

په سخته ناروغي كي روژه او لمونځ پرېښوول او دهغي كفاره: **سوال:** (٢١٨٠) دزيد انا تر پنځو كلونو په داسي ناروغي كي اخته وه چي له امله يي يوه پښه او لاس شل سوي وه، چي دی ته دفالج ناروغي ويل كيږي، بيا هغه د٥٨ كلونو په عمركي وفات سوه، تركمه وخته پوري چي هغه ګرځيدله هوښ اوحواس يي پرځای وه، هغي لمونځونه او روژي ادا كولي، خو دكم وخت څخه چي هغه دګرځيدو ولويده هوښ او حواس يي هم پرځای پاته نه سو، نو لمونځ اوروژه ورڅخه پاته سوه كه چيري په خپله يا دبل چا په وينا به دلمانځه لپاره په كټ كي مخ په قبله كښينول سوه نو لمونځ كول به يي پيل كړل خو په لمانځه كي به ئي اخوا ديخوا كتل، په دغو شپو ورځو كي چي كله دا دخپل اودس.مات څخه هم خبره نه وه په دي لمؤنځ او روژه فرض وه اوكه نه؟ كه چيري فرض وه نو اوس دهغو ادا

(١) من فرائضها التي لا تصح بدونها التحريمة الخ ومنها القيام الخ في الفرض الخ لقادر عليه (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة بحث القيام ج١ ص٤١٤، ط.س. ج١ ص٤٤٢). ظفير

(٢) والشرط سترها عن غيره ولو حكما كمكان مظلم لا سترها عن نفسه به يفتى فلو راها من زيقه لم تفسد وإن كره (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ج١ ص٣٨٠، ط.س. ج١ ص٤٩٠). ظفير

(٣) ون إستوعب عذر تمام وقت صلوة مفروضة الخ وحكمه الوضوء لما غسل ثوبه ونحوه الخ وإن سال على ثوبه فوق الدرهم جاز له ان لا يغسله إن كان لو غسله تنجس قبل الفراغ منها اى الصلوة وإلا الخ فلا يجوز ترك غسله (الدر المختار على هامش ردالمحتار احكام المعذور ج١ ص٢٨١، ط.س. ج١ ص٣٠٥). ظفير

كونه په كومه طريقه وكړل سي؟

جواب: روزه خو پـه داسي حالت كي مؤخره كيـږي اوپـه داسي حالت كي دروژي فديـه واجبه سي (۱) او هغه كفايت كوي لمونځ دهغي په ذمه فرض دی البته كم لمونځونه چي هغي په داسي حال كي وكړل هغه وسوه (۲) اوكم لمونځ چي يي بالكل كړی نـه دی دهغـه فديه بايد وارثان وركړي، اګركه وصيت يي نه وي كړی هم، او اګركه هغي مال نـه وي پرې ايښي، په دي دواړو صورتوكي فديه دوراثانو پرذمه واجبه نه ده، لـيكن وركـړه يـي غوره او بهتره ده او اميد دی چي دا به دهغي دفوت سوو لمونځونو فديـه وګرځي. (۳) فقط

ستركي جوړوونكی به لمونځ څنګه ادا كوي؟ **سوال**: (۲۱۸۱) دستركي دزخم پـه هكلـه دا سوال كوو چي ډاكتران ډير تاكيد كوي چي سر تـه دي لـږ حركت هم نـه وركـوي. نـو دلمانځه په هكله به څه حكم وي بيخي يي ادا نه كړي اوكه يي ادا كوي نو څنګه؟ دسر دښورولو قطعي ممانعت دی كه اودس كوي په كمه طريقـه سره بـه يـي كـوي يـا كـه تـيمم وهي نو څنګه؟ او ددي څخه وروسته تر دريو ورځو پوري پټي تړلي اوسي، په دې حالت كي به اودس كوي او كه له كمي بلي وجهي تيمم وهي نو يـوازي پرپټـې بـه مـسحه كـوي اوكه پرټول مخ باندي يعني ټول مخ به نه مينځي اوكه هغه ځرمنه چي دپټې څخه بيله ده هغه دي په لاس سره لنده كړي ځكه چي مينځلی يي نه سي؟

جواب: په شامي كي دي قوله وإن تعذر القعود ولو حكما كما لوقدر على القعـود ولكـن بزغ الطبيب المـاء مـن عـينيـه وأمـره بالإسـتلقاء ايامـا اجزأه أن يـستلقي ويرمـي لأن حرمـة الأعضاء كحرمة الـنفس الـخ (۴) ددي حاصـل دادي چي كښينستل ورتـه ګران وي اګركه حكما وي، مثلا چي كښينستلای سي او ډاكتـر ستركه ورجوړه كړه او ورتـه يـي وويـل

---

(۱) وللشيخ الفاني العاجز عن الصوم الفطر ويفدي وجوبا الخ (درمختار) للشيخ الفاني أی الذي فنيت قوته او اشرف على الفناء ولذا عرضوه بأنه الذي كل يوم في نقض إلى أن يموت الخ عن الكرماني المريض إذا تحقق اليأس من الصحة فعليه الفدية بكل يوم من المرض اه (رد المحتار كتاب الصوم فصل في العوارض المبيحة لعدم الصوم ج۲ ص۱۲۳، ط.س. ج۲ ص۴۲۷). ظفير

(۲) من تعذر عليه القيام لمرض الخ صلى قاعدا ولو مستندا إلى وسادة الخ كيف شاء (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المريض ج۱ ص۷۰۸، ط.س. ج۲ ص۹۵). ظفير

(۳) ولو مات وعليه صلوات فائتة و اوصى بالكفارة يعطى لكل صلوة نصف صاع من بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم وإنما يعطى من ثلث ماله (درمختار) و أما إذا لم يوص فتطوع بها الوارث قال محمد في الزيادات أنه يجزيه إنشاء الله تعالى (رد المحتار باب قضاء الفوائت ج۱ ص۷۸۵ – ۷۸۶ ، ط.س. ج۲ ص۷۲). ظفير

(۴) ردالمحتار باب صلوة المريض ج۱ ص۷۱۱، ط.س. ج۲ ص۹۹. ظفير

چي يو څو ورځي سيده پروت أوسه نو هغه ته دا کافي ده چي سيده (ستوني ستغ) پروت واوسي او په اشاره سره لمونځ وکړي او ښکاره ده چي په اشاره کي دسر ښورول ضروري دي ددي پرته لمونځ نه سي کيداى، او لمونځ پريښودل کيږي هم نه، ځکه چي عقل يي جوړ دى او بيهوښي هم نسته. قاري عبد الرحمن صاحب پاني پتي (رحمه الله) چي کله سترګه جوړه کړي وه نو په اشاره به يي لمونځ کوى او ډاکتر ورته اجازت ورکړى وو او په ښکاره ډول کم نقصان نه وو ورته پيس سوى نو دلمانځه لپاره دسر داشاري اجازت اخستل په کار دي اوکه چيري اجازت ورنه کړي نو بيا هم لمونځ پريښودل نه ښايي، او کله چي پرسترګه باندي پټى وي نو نور مخ دي ومينځي، او پر پټى باندي دي مسحه وکړي ([1]) اوکه چيري دنور مخ په مينځلو سره سترګي ته دلوندوالي دأثر درسيدلو بيره وي اوهغه دسترګو لپاره زيان اړوي نو پرټول مخ باندي هم مسحه کول صحيح دي او نور اندامونه به مينځي، اوکه چيري دکم عذر له امله تيمم وهي نو تيمم دي دقاعدي سره سم ووهي يعني ديوه ضرب څخه وروسته دي پر مخ باندي پرپټى سربيره لاس وګرځوي، اوپه بل ضرب کي دي لاسونه مسح کړي. فقط

دکمزورۍ له امله په ناسته لمونځ کول صحيح دي: **سوال**: (٢١٨٢) يو سړى ډير ضعيف او کمزورى دى حواس يي سم نه اوسي پنځه واړه لمونځونه په ناسته ادا کوي دهغه لمونځ سم دى اوکه نه؟

جواب: چي څومره وس لري دهغه سره سم به لمونځ ادا سي کـه چيري دولاړي وس نه وي نوپه ناسته سره اوکه دناستى وس نه وي نو په پروته سره لمونځ ادا کول صحى دي ([2]) غرض داچي تکليف په قدر دوسعت دى، قال الله تعالى: لا يکلف الله نفسا إلا وسعها، الآية ([3]). فقط

چي داوداسه يا تيمامه وس نه لري نو لمونځورباندي فرض دى اوکه نه؟ سوال: (٢١٨٣) [١] په مريض کي دومره طاقت نسته چي په خپله اودس وکړي يا تيمم ووهي نو پرهغه باندى لمونځ واجب دى اوکه نه؟

([1]) وحکم مسح جبيرة الخ او خرقة قرحة وموضع فصد وکى ونحو ذلك عصابة جراحة کغسل لا تحتها فيکون فرضا الخ ويجمع الخ معه اى غسل الأخرى الخ ويترك المسح کالغسل إن ضر وإلا، لا يترك (الدر المختار على هامش رد المحتار باب مسح على الخفين ج١ ص٢٥٧، ط.س. ج١ ص٢٧٨). ظفير

([2]) وإذا عجز المريض عن القيام صلى قاعدا يرکع ويسجد الخ فان لم تستطع الرکوع والسجود أومأ ايماء يعنى قاعدا الخ فإن لم يستطع القعود إستلقى على ظهره وجعل رجليه إلى القبلة الخ (هدايه باب صلوة المريض ج١ ص١۴۴). ظفير

([3]) سورة البقرة، اخيري رکوع. ظفير

ځيني وختونه مرسته كوونكى موجود وي اوكله نه وي نو څه وكړي؟ سوال: (٢١٨۴) [٢] دي ناروغ ته كله كله څوك تيمم وهونكى موجود وي او كله كله نه وي نو دتيمم وهونكي دنه وجود په وخت كي څه وكړي؟

كله چي په ناروغ كي دقبلي لورته دمخامخ كيدلو طاقت نه وي نوڅه وكري؟ سوال: (٢١٨۵) [٣] ناروغ په خپله قبلي ته مخ نه سي اړولاى او دهغه سره څوك سته هم نه نوڅه حكم دى؟

په اخر وخت كي يي دډيرو وختونو لمونځونه ونه كړل نوڅه وكړل سي؟ سوال: (٢١٨٦) [۴] يو سړى په ٢٠ دشوال وفات سو، او درجب څخه نيولي دشوال تر شلمه پوري دا صورت وو چي كله به يې لمونځ وكړى اوكله نه سره ددي چي په هغه كي دومره قوت وو چي اوبه وغواړي يا سر پورته كړي؟

جواب: [١-٢-٣] په دي صورتونو كي دي دبل چاڅخه په اوداسه ياتيمم كي مرسته وغواړي او داوداسه يا تيمامه پرته او همدا ډول قبلي ته دمخ ګرځولو پرته دي لمونځ نه كوي، او لمونځ په دي صورتونو كي ساقط نه سو چي كله وخت ورته ميسر سو نو دغه لمونځ دي اداء يا قضاء وكړي. (١)

[۴] دهغه پرذمه دا لمونځونه فرض پاته وه او دفديي وصيت كول دهغه په ذمه لازم وو نو دوصيت په صورت كي دي دتركي ديوه ثلث څخه دهغه دلمونځونو فديه وركړل سي او دثلث څخه په ډير كي وارثان اختيار لري كه غواړي ادا دي كړي او دا غوره دي، كه نه وي پرهغوى باندي څه ګناه نسته. (٢) فقط

دچا چي طاقت نه وي هغه دلمانځه فديه وركولاى سي او كه نه؟ سوال: (٢١٨٧) كم سړى چي بي طاقته وي هغه دخپل عمر دروژو او لمونځونو دقضا په مقابل كي فديه وركول غواړي داروپى په ديني مدرسه كي لګول كيداى سي ايا په هغوكي تمليك ضروري دى؟

---

(١) دلمانځه لپاره اودس يا تيمم ضروري دى كه يې په خپله كوى اوكه دنورو په مرسته، اما الشرائط المجمع عليها فستة الخ الطهارة من الحدث الخ أما الطهارة من الحدث قدمها لكونها أهم الشروط واكدها حتى انها لا تسقط بحال ولا يجوز الصلوة بدونها اصلا بخلاف غيرها من الشروط (غنية المستملي ص١٣) قبلي ته مخ كول هم شرط دي ليكن فقهاؤ څرګنده كړيده چي دعاجز لپاره چي كم لور ته يې قدرت وي هغه كافي دى: ومريض صاحب فراش لايمكنه أن يحول وجهه وليس بحضرته احد يوجهه يجزيه صلوته إلى حيثما شاء الخ (عالمګيري كشوري كتاب الصلوة باب ثالث فصل ثالث ج١ ص٢٢، ط. ماجدية ج١ ص٢٣). ظفير

(٢) ولومات وعليه صلوات فائتة واوصى بالكفارة يعطى لكل صلوة نصف من بر وكذا حكم الوتر والصوم وإنما يعطى من ثلث ماله (درمختار) فلو زادت الوصية على الثلث لايلزم الولى إخراج الزائد إلا باجازة الورثة (رد المحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٢٨٥، ط.س. ج٢ ص٧). ظفير

جواب: شيخ فاني ته دروژي فديه وركول خو صحيح دي (١) ليكن دلمانځه فديه په خپله هغه ته وركول صحيح نه دي، او لمونځونه په دي فديي سره نه ساقطيږي. ځكه چي په لمانځه كي دا وسعت دی چي كه يي په ولاړه نسي كولای نو په ناسته دي وكړي (٢) او كه په ناسته يي هم نه سي كولای نو په پروته دي وكړي، اوكه ركوع او سجده نه سي كولای په اشاره سره دي وكړي البته دهغه دمرګ څخه وروسته چي كم لمونځونه يا روژي پاته سي، او هغه دفديي ادا كولو وصيت وكړي او مال هم پريږدي نو دهغه دوارثانو پرذمه دفديي وركول ضروري دي، او دهغي حكم دزكوة په څير دی دفقير تمليك په دي كي ضروري دی نوكه په اسلامي مدرسو كي مسكينانو طالبانو ته وركړل سي نو داهم صحيح اوپه دي كي ډير ثواب دی، ځكه چي ددیني علم دطالبانو مرسته ده. فقط

دكشتۍ څخه دباندي كښته سوم او لمونځ مي وكړی نو وسو اوكه نه؟ سوال: (٢٩٨٨)يو ځل زه دپير صاحب ملاقات ته ولاړم زه دكشتۍ څخه دباندي را كښته سوم او لمونځ مي وكړی دا جائز دی اوكه نه؟

جواب: صلى الفرض في فلك جار قاعدا بلا عذر صح لغلبة العجز وأساء وقالا لا يصح إلا بعذر وهو الأظهر برهان. والمربوطة في الشط كالشط في الأصح الخ درمختار (٣) قوله جارٍ اى سائرا إحترازا من المربوطة قوله والمربوطة في الشط كالشط فلا تجوز الصلوة فيها قاعدا إتفاقا وظهر ما في الهداية وغيرها الجواز قائما مطلقا اى إستقرت على الأرض او لا وصرح في الإيضاح بمنعه في الثاني (أى في عدم الاستقرار) حيث أمكنه الخروج الحاقا لها بالدابة نهر. واختاره في المحيط والبدائع وعزاه في الإمداد ايضا إلى مجمع الروايات عن المصفى وجزم به في نور الإيضاح وعلى هذا ينبغي أن لا تجوز الصلوة فيها سائرة مع إمكان الخروج إلى البر وهذه المسئلة الناس عنها غافلون شرح المنية (٤) والمربوطة بلجة البحر إن كان الريح يحركها شديدا فكالسائرة وإلا فكالواقفة

---

(١) والشيخ الفاني الذي لا يقدر على الصيام يفطر ويطعم لكل يوم مسكينا كط يطعم في الكفارات (هدايه كتاب الصوم باب يوجب القضاء والكفارة ص٢٠٤). ظفير

(٢) من تعذر عليه القيام اى كله لمرض الخ صلى قاعدا الخ كيف شاء الخ وإن تعذر الخ اومأ قاعدا الخ وإن تعذر القعود ارمأ مستلقيا الخ وإن تعذر الإيماء برأسه وكثرت الفوائت الخ سقط القضاء عنه (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المريض ج١ ص٧٠٨، ط.س. ج٢ ص٩٥). ظفير

(٣) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المريض مطلب في الصلوة في السفينة ج١ ص٧١٣، ط.س. ج٢ ص١٠١. ظفير

(٤) رد المحتار باب صلوة المريض ج١ ص٧١٣ – ٧١٤، ط.س. ج٢ ص١٠١. ظفير

ویلزم استقبال القبلة عند الإفتتاح وکلما دارت ولو أم قوما في فلکین مربوطین صح وإلا لا، درمختار [1] ددې روایاتو څخه ښکاره ده چې که چیرې کشتۍ پرغاړه ولاړه وي نوکه هغې په زمکه باندې قرار نیولی نه وي نو په هغې کې دلمانځه په جوازکې اختلاف دی، په هدایه او نوروکې ددې جواز منقول دی، اوپه محیط بدائع اونورو کې یې عدم جواز ته صحیح ویلې دي،او همدا احوط دي کما هو ظاهر. فقط

تر بیهوښۍ وروسته که په هوښ کې راسې نو په لمونځونو به څه کوي؟ سوال: (۲۱۸۹) که یو سړی دناروغې دډیروالې له امله تر څلورویشتو ساعتو پورې بیهوښه وي دهغه وروسته چې کله په هوښ کې راسې نو داشارې پرته لمونځ نه سې کولای، ایا دفوت سوو لمونځونو قضا وربانديې لازمه ده، که قضا وربانديې لازمه وی نوکه یې په نوموړې حالت کې په اشاره سره وکړې هغه کفایت کوي اوکه نه؟ او که دڅلورویشتو ساعتو څخه ډیر بیهوښه وو بیا څه حکم دی؟

جواب: په درمختار صلوة المریض کې دي: ومن جن او اغمی علیه الخ یوما ولیلة قضی الخمس وإن زاد وقت صلوة سادسة لا للحرج الخ [2] ددې څخه څرګندده سوه چې که دڅلور ویشتو ساعتو څخه ډیر بیهوښه وو او شپږ لمونځونه یا ددې څخه زیات ورڅخه قضا سول نو قضا وربانديې لازمه نه ده، دقضا دلازموالې په صورت کې که چیرې دمرض په حالت کې فوت سوي لمونځونه په اشاره سره ادا کړې نو لمونځونه به ادا سي. [3]

آیا دټول کال دلمونځونو کفاره یوازې دقرآن کریم په یوه نسخه کیدلای سي؟ سوال: (۲۱۹۰) دیوه سړي څخه دټول کال لمونځونه فوت سوي دي دمرګ په وخت کې هغه وویل چې زما دټول کال دلمونځونو په کفاره کې یو قرآن مجید ورکړئ، ځکه چې زه دومره طاقت نه لرم چې دټولو لمونځونو کفاره ادا کړم ایا دشریعت په رڼا کې به دا قرآن مجید دهغه دټول کال دلمونځونو کفاره وګرځي؟

جواب: په یوه قرآن مجید سره به دټولو لمونځونو کفاره ادا نه سي، بلکه دیوې ورځې دلمونځونو کفاره لس نیم سیره غنم په انګریزي وزن سره یا دهغو قیمت دی چې هغه تقریبا یوه نیمي روپۍ (دهغه وخت) جوړیږي او ددوولسو میاشتو دي ددې څخه اندازه ولګول سي، نو که چیرې ددې سړي دترکې په یوه ثلث کې ددې امکان وي نو پوره کفاره

---

[1] الد رالمختار علی هامش ردالمحتار باب صلاة المریض ج۱ ص۷۱۴، ط.س. ج۲ ص۱۰۲. ظفیر

[2] الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صلوة المریض ج۱ ص۷۱۴، ط.س. ج۲ ص۱۰۲. ظفیر

[3] وإن تعذر القعود اومأ بالرکوع والسجود مستلقیا علی ظهره وجعل رجلیه إلی القبلة الخ (عالمګیري کشوري الباب الرابع عشر في صلوة المریض ج۱ ص۱۳۴، ط. ماجدیة ج۱ ص۱۳۶). ظفیر

دلمونځونو ورکول په کار دي. (١)

که دناستي وس يې نه وي نو څرنګه لمونځ وکړي: **سوال**: (٢١٩١) هغه سړی چي دومره کمزوری سي چي کنبېنستلای نه سي نو لمونځ به څه ډول کوي او سنت او نوافل به هم ادا کوي اوکه يوازي فرض به کوي؟

جواب: څوك چي په ناسته په اشاره هم لمونځ نسي کولای هغه دي په پروته په اشاره لمونځ وکړي، او سنت او نوافل ادا کول ورته ضروري نه دي، که يي کولای سي نو غوره دي اوکه يي نه کوي نوڅه ګناه نسته. فقط (٢)

دناروغی له امله دشرابو پټی وتړل سوه نو لمونځ څنګه وکړي؟ **سوال**: (٢١٩٢) ديوه سړي په پښه کي زخم وسو ډاکتر ورباندي دشرابو پټۍ ولګوله او ټينګار يي وکړی چي دا به نه خلاصوي نو ايا ددي پټۍ سره لمونځ کيږي؟

جواب: هغه دي په همدي حالت کي لمونځ وکړي لمونځ دهغه صحيح دی. فقط

ښځه به دولادت په مهال لمونځ څنګه کوي؟ **سوال**: (٢١٩٣) ښځه دماشوم دزيږيدني په مهال سره ددي چي حواس او هوښ يي پرځای دي او په ښکاره دماشوم دزيانمن کيدلو بيره نسته ليکن وينه او نور لندوالی يي بهيږي او دماشوم ديوي برخي وتل پاته دي او دلمانځه وخت دي اوهغه يوازی دپاکوالی دادب، يا دلمانځه دقدر او حرمت له امله او يا ددي بيري چي ټول بدن به مي په وينو ککړ سي لمونځ ونه کړي نو دا ښځه به ګنهګاره وي اوکه نه؟ او لمونځ وکړي اوکه نه؟

جواب: په داسي حالت کي که چيري دلمانځه دوخت دوتلو انديښنه وي نو دا ښځه دي ځلور اندامونه ومينځي که يي مينځلای سي که نه وي تيمم دي ووهي او لمونځ دي ادا کړي، او ددي ويني خيال دي نه کوي ځکه چي داوينه داستحاضي ده مانع عن الصلوة نه ده په شامي کي دي: ولو لم تصل تكون عاصية لربِّها الخ او دمنيي په شرحه کي ليکلي دي: فلا يجوز لها تفويت الصلوة الخ. (٣) فقط

---

(١) ولو مات وعليه صلوات فائتة واوصى بالكفارة يعنى لكل صلوة نصف صاع بر كالفطرة وكذا حكم الوتر والصوم وإنما يعطى من ثلث ماله الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص٧٨٥ – ٧٨٦، ط.س. ج٢ ص٧٢) دقيمت کم حساب چي ليکل سوی دی هغه د١٣٤٤ هجري قمري کال دي زموږ په اوسنی زمانه ١٣٨١ هجري کي به په قيمت کي لوی فرق راځي ځکه چي نن صبا دلس نيمو سيرو غنمو قيمت لږ تر لږه ځلور روپی دي، په هر حال دغنمو حساب خو به هغه وي چي ليکل سوی دی، ليکن دقيمت اندازه به دموجوده وخت سره لګول کيږي که لږ وي اوکه ډير، والله اعلم. ظفير

(٢) وإن تعذره القعود ولو حكما اومأ مستلقيا على ظهره ووجهه نحو القبلة الخ او على جنبه الأيمن او الأيسر ووجهه إليها الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المريض ج١ ص٧١١ – ٧١٢، ط.س. ج٢ص٩٩). ظفير=

دبادو دناروغ كه په لمانځه كي باد ووزي نو څه حكم لري؟ سوال: (٢١٩۴) كه چيري يوه سړي ته دنفخ ناروغي وي نو هغه په تازه اودس كولو سره لمونځ ادا كولاى سي؟ اوكه دلمانځه په حالت كي ورڅخه هوا ووزي نوڅه حكم لري؟

جواب: كه چيري دا سړى شرعي معذور ګرځيدلى وي يعني دهوا دوتلو ناروغي يې دومره ډيره وي چي يو وخت ورباندي داسي راغلى وي چي دلمانځه په ټول وخت كي دي ناروغي دومره مهلت نه وي وركړي چي اودس وكړي او فرض لمونځ ددي عذر څخه پرته وكړي، نو دهغه لپاره جواز سته چي په يوه اودس سره په وخت كي دننه لمونځ وكړي اګر كه هوا ورڅخه په لمانځه كي په وتو وي، درمختار (١). فقط

دسيند پرغاړه ترل سوي كښتۍ كي لمونځ روادي اوكه نه؟ سوال: (٢١٩۵) كه چيري كښتۍ دسيند پرغاړه ترل سوي وي نو په ولاړه پرځمكه داستقرار څخه پرته په هغي كي لمونځ كول جائز دي اوكه نه؟ په خلاصة الفتاوى ج١ص١٩۴ كي ناجائز ليكلي دي.

جواب: په هدايه كي دي: والمربوط كالشط هو الصحيح (٢) ومثله في الدرالمختار وفي ردالمحتار قوله والمربوطة والشط فلا تجوز الصلوة فيها قاعدا إتفاقا فظاهر ما في الهداية وغيرها الجواز قائما مطلقا أى إستقرت على الأرض اولا وصرح في الإيضاح بمنعه في الثاني حيث أمكنه الخروج (٣) الحاقا لها بالهداية الخ معلومه سوه چي صحيح داده چي: پر غاړه ترل سوي كښتۍ كي په ولاړه لمونځ كول صحيح دي البته په ناسته كول جائز نه دي ليكن احتياطي خبره داده چي دكښتۍ څخه وتلى پرغاړه لمونځ وكړي تر څو دخلاف څخه وتلى وي. فقط

❋ ❋ ❋

---

(٣) إمرأة خرج رأس ولدها وخافت فوت الوقت توضأ إن قدرت وإلا تيممت وجعلت رأس ولدها في قدر او حفيرة وصلت قاعدة بركوع وسجود فإن لم تستطعها يؤمي ايماء أى تصلي بحسب طاقتها ولا تفوت الصلوة عن وقتها لأنها لم تصر نفساء بخروج بعض الولد ما لم ير الدم بعد خروج الولد كله والدم الذي تراه في حالة الولادة قبل خروج الولد إستحاضة لا تضع الصلوة فكانت مكلفة بقدر وسعها فلا يجوز لها تفويت الصلوة عن وقتها إلا إن عجزت بالكلية كما في سائر المرضى (غنية المستملي ص٢٢۵ – ٢٢٦). ظفير

(١) وصاحب عذر من به سلسل البول لا يمكنه إمساكه او استطلاق بطن او إنفلات ريح الخ إن إستوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة بأن لا يجد في جميع وقتها زمنا يتوضأ ويصلي فيه خاليا عن الحدث ولو حكما الخ وحكمه الوضوء لا غسل ثوبه ونحوه لكل فرض ثم يصلي به فيه فرضا ونفلا الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار مطلب احكام المعذور ج١ ص٢٨٠، ط.س. ج١ ص٣٠۵). ظفير

(٢) هدايه باب صلوة المريض ج١ ص١۴۵. ظفير

(٣) رد المحتار باب صلوة المريض مطلب في الصلوة في السفينة ج١ ص٧١۴، ط.س. ج٢ ص١٠١. ظفير

الباب الرابع عشر في صلوٰة المسافر

څوارلسم باب دلمانځه په بيان كي

مسافر به لمونځ څنګه ادا كوي او نور مسائل

كه دارادي پرته اتفاقا پنځلس ورځي تم سي نو څه به كوي؟ سوال: (٢١٩٦) يو څو كسان دټوكرانو تجارت ته ځي او په يوه ځاى كي اوسي په شاوخوا علاقو كي ټوكران وپلوري او شپي ته خوني ته راسي او لمونځونه قصر (مسافرانه) كوي، او وايي چي زموږ دقيام اراده نسته چي ټوكران وپلورو ولاړ به سو، په دي صورت كي كه پنځلس ورځي يا ډيري ولګيږي نو څه حكم دی؟

جواب: كله چي دسره هلته اراده دپنځلسو ورځو دتمتيا نه وي اګر كه په اتفاقي ډول دهغوي پنځلس ورځي يا ډيري هلته قيام راسي نو په داسي حالت كي لمونځ قصر كول ښايي. (١) فقط

چي پركمه لاره باندي سفر وي دهغي اعتبار دي: سوال: (٢١٩٧) اجمير زموږ دځايه په پياده لاره شل ميله ليري دی او دريل ګاډي په لاره اتيا ميله دی كه چيري دريل په لاره سفر كوو نو قصر به كوو اوكه نه؟

جواب: كه چيري دريل په لاره سفر كوی نو قصر به واجب وي. (٢)

چيري چي پلار مقيم وي نو زوی به دپنځلسو ورځو داقامت دنيت څخه پرته قصر نه پريږدي:

سوال: (٢١٩٨) يو سړی دروزګار په لړه كي دخپل وطن څخه بهر تپور ته راغی، په بهر تپوركي دهغه داستوګني څلويښت كاله موده تيره سوه په دي دوران كي به هغه رخصت اخستی، او خپل وطن ته به هم تلی ليكن كله به يي دكور كسان هم دلته راوستل په بهرتپور كي دكرايي په كوركي اوسيدل دهغه زوی محمد رفيق هم ورسره وو اوس هغه دروزګار په هيله دهلي ته ولاړی، په دهلي كي داوسيدلو يي څلور پنځه كاله وسول اوس كه چيري محمد رفيق ددهلي څخه بهرتپور ته خپل پلار ته راځي نو لمونځ به پوره كوي اوكه قصر؟

---

(١) ولا يزال على حكم السفر حتى ينوي الإقامة في بلدة او قرية خمسة عشر يوما او اكثر الخ ولو دخل مصرا على عزم أن يخرج غدا او بعد غد ولم ينو مدة الإقامة حتى بقى على ذلك سنين قصر (هدايه باب صلوة المسافر ج١ ص١٤٩). ظفير

(٢) فان قصد بلدة وإلى مقصده طريقان أحدهما سيرة ثلثة أيام ولياليها والآخر دونها فسالك الطريق الأبعد كان مسافرا عندنا هكذا في فتاوى قاضيخان (عالمگيري كشوري ج١ ص١٣٢، الباب الخامس في صلوة المسافر ط. ماجدية ج١ ص١٣٨). ظفير

جواب: که چیري بهرتپور ته دپنځلسو ورځو دقیام په نیت راتلل نه وي نو لمونځ قصر کول په کار دي ځکه چي بهرتپور یي داقامت وطن وو په سفر کولو سره هغه باطل سو. [1] فقط

امبر سر یي پرېښووي او لاهور یي داقامت وطن جوړ کړی اوس به دی په امبرسر کي څنګه لمونځ ادا کوي؟ سوال: (٢١٩٩) په امبرسر کي اوسیدی بیا په لاهور کي سره دښځي او بچیانو دځلورو کالو راهیسي استوګنه کوي اوپه امبرسر کي یي څه ځمکه هم ده او ورونه او خویندي یي هم په لاهور کي اوسیږي که چیري دامبرسر او لاهور تر مینځ دسفر مسافه وي نو داسړی به په امبرسر کي قصر کوي اوکه نه؟

جواب: که چیري دي سړي دلاهور څخه اصلي وطن جوړ کړی وي او دامبرسر سکونت یي پرېښی وي نوبیا چي ترڅو په امبرسر کي دپنځلسو ورځو نیت ونه کړي لمونځ به قصر کوي، کما في الدرالمختار الوطن الأصلي یبطل بمثله إذا لم یبق له بالأول أهل الخ. [2] فقط

دقصر مسافت ۴۸ میله ده: **سوال**: (٢٢٠٠) منزل به څومره میله وي دانګریزي میل په حساب قصر لمونځ په دري منز له کول ښایي او که څنګه؟

جواب: زموږ په نزد معمول دقصر دسفر لپاره ۴۸ میله ده شپاړس میله یو منزل ګرځول سوی دی. فقط

داطمینان په مهال به مسافر سنت کوي: **سوال**: (٢٢٠١) مسافر به یوازي فرض ادا کوي اوکه سنت هم؟

جواب: په درمختار کي دي: ویأتي المسافر بالسنن إن کان في حال أمن وقرار وإلا بأن کان في خوف وقرار لا یأتي بها هو المختار لأنه ترك لعذر الخ قیل إلا سنة الفجر الخ وفي الشامي قال في شرح المنیة وإلا عدل ما قاله الهندواني قلت والظاهر أن ما هو في المتن هو هذا ص۵۳۲. ج۱ شامي. [3] ددي عبارت څخه ښکاره سوه چي که مسافر دامن په حالت کي وي او ایسار سوی وي نو سنت دي وکړي اوکه چیري دامن حال نه وي بلکه دسفر تلوار او بیړه وي نو سنت دي پریږدي، اوځینو فقهاؤ فرمایلي دي چي دسهار سنت دي بیا هم نه پریږدي. فقط

مسافر به په څومره مسافت کي قصر کوي؟ سوال: (٢٢٠٢) مسافر ته په څومره فرسخه کي

---

(1) وطن الإقامة یبطل بوطن الإقامة وبانشاء السفر وبالوطن الأصلي (عالمګیري کشوري باب صلوة المسافر ج۱ ص۱۴۰، ط.س. ج۱ ص۱۴۲). ظفیر

(2) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۴۲، ط.س. ج۲ ص۱۳۲. ظفیر

(3) رد المحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۴۲، ط.س. ج۲ ص۱۳۱. ظفیر

قصر کول په کار دی او هر فرسخ څومره میله دی؟

جواب: سفر که چیري ددرو منزلو یعني دریو ورځو وي نو په مسافر باندي قصر لازم دی او ځینو فقهاؤ دمنازلو په عوض کي په فرسخونو اومیلونو سره تحدید کړی دی. ([1]) په دي کي دری قوله دي: ځینو (۲۰) فرسخه یعني ۲۳ میله او ځینو ۱۸۰ فرسخه یعني **۵۴** میله او ځینو **۱۵** فرسخه یعني **۴۵** میله ټاکلي دي. او مفتی به قول ثاني یا ثالث دی، قال في الشامي ثم اختلفوا فقيل أحد وعشررن وقيل ثمانية عشر وقيل خمسة عشر والفتوى على الثاني لأنه الأوسط وفي المجتبى فتوى أئمة خوارزم على الثالث ([2]) اودریم مذهب دا دی چي عادتا په دریو ورځو کي څومره مزل کیږي په هغه کي قصر واجب دی، او میل څلور زره زراعه دی یا څلور زره قدمه. كذا في الشامي. ([3])

کم حنفي مسافر چي دقصر په ځای پوره لمونځ کوي دهغه څه حکم دی؟ سوال: (۲۲۰۳)

یوه حنفي مسافر په لمانځه کي قصر ونه کړی چي کله سوال ورڅخه وکړل سو نووي ویل چي کله قصر کوم داسي راته ښکاري لکه لمونځ چي مي نه وي کړی او دزړه ډاډ مي نه کیږي ځکه نو قصر نه کوم او دمجبوری له مخي دامام شافعی رحمه الله قول عملي کوم په دي صورت کي ددي مسافر لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: دي مسافر دا کار بد وکړی دامام شافعی (رحمه الله) په مذهب باندي په دي صورت کي حنفي ته عمل کول صحیح نه دي دخپل مذهب موافق دي هرومرو قصر کوي قصر کول واجب دي ([4]) نور نوکه هغه ځانته لمونځ وکړی نو صحیح سو اوکه امام جوړ سو نو دمقتدیانو لمونځ یي ونه سو. ([5]) فقط

که یي چیری لومړی دپنځلسو ورځو داقامت نیت وکړی نو په شاوخوا تګ راتګ راباندي به

([1]) قاصد مسيرة ثلاثة أيام ولياليها من أقصر أيام السنة ولا يشترط سفر كل يوم إلى الليل بل إلى الزوال ولا إعتبار بالفراسخ على المذهب (درمختار) قال في النهاية أى التقدير بثلاث مراحل قريب من التقدير بثلاثة أيام الخ وكذا ما في الفتح من أنه قيل يقدر بأحد وعشرين فرسخا وقيل بثمانية عشر وقيل بخمسة عشر وكل من قدر عينها إعتقد أنه مسيرة ثلاثة أيام (رد المحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۴، ط.س. ج۲ ص۱۲۲). ظفير

([2]) رد المحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۵، ط.س. ج۲ ص۱۲۳. ظفير

([3]) الفرسخ ثلاثة أميال والميل اربعة الاف ذراع (رد المحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۵، ط.س. ج۲ ص۱۲۳. ظفير

([4]) والقصر لازم عندنا الخ والآثار في ذلك كثيرة وهى تدل إلى أن الفرض ركعتان وأن الإتمام منكر ولو كان جائزا بفعله عليه الصلوة والسلام مرة تعليما للجواز (غنية المستملي ص۴۹۹ – ۵۰۰). ظفير

([5]) فلو أتم مسافر إن قعد في القعدة الأولى تم فرضه ولكنه أساء لو عامدا، لتأخير السلام وترك واجب القصر وواجب تكبيرة إفتتاح وخلط النفل بالفرض الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۹، ط.س. ج۲ ص۱۲۸). ظفير

لمونځ پوره کوي: **سوال**: (۲۲۰۴) دیوه آفیسر صدر ځای اسکندرآباد دی چي هلته دهغه ماشومان هم اوسیږي او دهغه ملازمت ددولسو میاشتو ددوري کولو دی داسکندر اباد څخه یوه لورته علاقه ۳۲ میله او یوه لوري ته پنځه میله او یوه لوري ته یوویشت میله او یوه لوري ته دوه ویشتو میلو ته خیرمه ده، په دوره کي په یوه ځای کي ترلسو ورځو ډیر قیام نه وي په دي صورت کي نوموړي افیسر ته په اسکندرآباد یا په نورو یادو سوو ځایونو کي قصر کول ښایي اوکه پوره لمونځ؟

جواب: قاعده دا ده چي داقامت په ځای کي چي ترڅو پوري دپنځلسو ورځو نیت په یوځل نه وي ترهغو پوري لمونځ قصر کول کیږي، اوپه دوره کي کله چي یوځای هم دشرعي مسافت یعني دقصر کولو وړ نسته نوکه یي اول په اسکندرآباد کي داقامت نیت کړی وي نو بیا په دوره کي قصر په یوه ځای کي هم نسته او که یې دسره په اسکندرآباد کي دپنځلسو ورځو داقامت نیت نه وي کړی او نه په نورو ځایونوکي دپنځلسو ورځو داقامت نیت سوی وي نو بیا دي برابر قصر کوي یعني په اسکندراباد کي هم اوپه دوره کي هم. ([1]) فقط

دجهاز دملازم احکام: (۲۲۰۵) [۱] ځیني خلک لیري ملکونو دساري په توګه رنګون یا بل ځای ته ولاړ سي اوپه داسي جهازونوکي نوکري کوي چي دهغو دخپل ښار او بندر څخه پرته بل لورته تلل نه وي، بلکه په همدغه ښارکي دیوه او بل جهاز دتللو او راتللو لپاره دلاري صفا کولو کار کوي؟

کم خلک چي تل پرګوادر باندي اوسیږي: **سوال**: (۲۲۰۶) [۲] او ځیني خلک دداسي جهازونو نوکري کوي چي هغه تل پرګوادر (بندرګاه) باندي تړلي اوسي او همیشه پرخپل ځای باندي ثابتي اوسي.

څوک چي تل په سفر سفر کي وي: **سوال**: (۲۲۰۷) [۳] ځیني خلک په تجارتي جهازونو کي نوکران وي چي دهغو کار یواځي دیوه ښاره بل ښار ته تلل وي یو ځای یي هم دپاته کیدو ډاډ نه وي، هو کله کله په ښارکي میاشت یوه نیمه پاته سي لیکن ملازمان په دي هکله دافسر تابع وي بلکه هغوی خبر هم نه وي چي جهاز به ترکمه وخته تم وي اوکله به روانیږي په دي دري واړو صورتونو کي دجهاز ملازمانو ته قصر کول ښایي او که پوره لمونځ کول؟ او ایا په دي صورتونو کي څه توپیر سته؟

جواب: [۱-۲] په لومړي او دویم صورت کي دا خلک مقیم دي، پوره لمونځ به کوي ځکه

([1]) لا یزال علی حکم السفر حتی ینوي الإقامة في بلدة او قریة خمسة عشر یوما او أکثر وإن نوی أقل من ذلك قصر (هدایه باب صلوٰة المسافر ج۱ ص۱۴۸). ظفیر

چي کله دوی رنګون يا يوه بل ښار ته دمزدوري لپاره ولاړل او هلته يي دپنځوسو يا ډيرو ورځو دپاته کيدلو نيت وکړ او بيا يي په داسي جهازونو کي نوکري پيل کړه چي سفر نه کوي نو هغوی مسافر نه سول ځکه به نو پوره لمونځونه کوي.
[۳] اوپه دريم صورت کي هغوی مسافر دي قصر لمونځ به کوي. په لومړيو دوو صورتونو کي دپوره لمونځ کولو دليل ددرمختار دا عبارت دی: حتی يدخل موضع مقامه الخ او ينوی إقامة نصف شهر بموضع واحد صالح لها من مصر او قرية الخ (۱) او ددريمي مسئلي دليل دادی: فيقصر إن نوی الإقامة في أقل منه ای من نصف شهر او نوی فيه لکن في غير صالح کبحر او جزيرة الخ او لم يکن مستقلا برأيه الخ (درمختار) قوله او لم يکن مستقلا برأيه عطف علی قوله إن نوی اقل وصورته نوی التابع الإقامة ولم ينوها لمتبوع اولم يدر حاله فانه لا يتم الخ شامي. فقط

<u>په کم ځای کي چي دپنځلسو ورځو داوسيدو نيت نه وي لمونځ دي قصر کوي</u>: سوال: (۲۲۰۸) دزيد اصلي وطن دهلي دی او داقامت ځای يي په صدر مقام کانپورکي دی اوپه صدر مقام کي دده دقيام موده پنځلس ورځي نه جوړيږي نوداقامت په ځای کي زيد دقصر لمونځ کولای سي اوکه نه؟

جواب: داقامت دځای څخه په سفر کولو سره همدا وطن داقامت باطليږي (۲) وروسته که يي چيري هلته دپنځلسو ورځو داقامت نيت ونه کړی نو لمونځ به قصر کوي. فقط

<u>دچا استوګنه چي دوه ځايه وي هغه به لمونځ څنګه کوي؟</u> سوال: (۲۲۰۹) ديوه سړي داستوګني لپاره دوه ځايونه دي يو په کوټته کي دی اوبل په جيکب آباد کي، په ګرمي کي په کوټته کي اوسيږي اوپه يخنی کي په جيکب اباد کي، او ددواړو ځايونو تر مينځ دسفر مسافت دی که چيري دی دکاروبار لپاره جيکب اباد يا کوټتي ته راځي نو قصر به کوي اوکه پوره لمونځ، دی چي هرځای وي نو کورنۍ ټوله ورسره وي، او دګرمۍ او يخنۍ په ځايونو کي ودانۍ او دژوندانه وسائل موجود وي او بس.

جواب: که يي چيري دواړه ځايونه اصلي وطن او داستوګني ځای ګرځولی وي اوپه دواړو ځايونو کي يي ودانۍ او سامانونه وي اوکورنۍ او ماشومان يي هم په دواړو ځايونو کي وي، نوپه دواړو ځايونوکي به لمونځ پوره کوي قال في الشامی من شرح المنية ولو کان له اهل ببلدتين فأيتهما دخل صار مقيما الخ. فقط

<u>کم ځای چي مسلسل دپنځلسو ورځو داقامت نيت نه وي قصـــر دي کوي؟</u> سوال: (۲۲۱۰)

---
(۱) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۲ – ۷۳۷ ، ط.س. ج۲ ص۱۲۴. ظفير
(۲) رد المحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۷ – ۷۳۸، ط.س. ج۲ ص۱۲۵. ظفير

موږ دپنځلسو کلونو راهيسي دتراوړي په ښارګوټي کي سوداګري کوو مالونه راوړو او پلورو او دي ځای ته تر راتللو وروسته کليو ته ولاړسو، ليکن په کرايه باندي مو کور نيولی دی دکور ښځه چي کله موږ راسو نو څلور پنځه مياشتي اوسيږو، ليکن پنځه لس ورځي ايسارتيا نه وي دوې ورځي دباندي ولاړسو او دوې ورځي په تراوړی کي اوسو نيت مو دا وي چي څلور مياشتي وروسته به وطن ته ځو نو لمونځونه به قصر کوو اوکه پوره؟

جواب: کله چي په هغه ځای کي چي تاسو هلته دتجارت لپاره ځی دپنځلسو ورځو دقيام نيت نه وي بلکه نيت مو دا وي چي ددوو دريو ورځو ساه جوړولو وروسته به کلو ته وزو، او په ځينو کلو کي دوه ورځي په ځينو کي به څلور ورځي اوسو په دي توګه څلور پنځه مياشتي تيروی نو په دي صورت کي لمونځ قصر کول ښايي. *كذا في كتب الفقه*. (١)

<u>ددوو کورو دلرونکي حکم</u>: **سوال**: (٢٢١١) ديوه سړي دوه کورونه دي ددواړو کورونو تر مينځ دسفر مسافه ده هر ځای چي وي ماشومان دځان سره ساتي ښځه يي يوه ده په يوه کور کي، نوکه چيري دکاروبار لپاره بل کورته راسي چي عيالل يي دځان سره نه وي راوستلی نو قصر به کوي اوکه نه؟

جواب: که يي چيري دواړه وطنه اصلي ګڼلي وي او په هغوکي يي ديوه دپريښودلو اراده نه وي کړي، او داسي يي نه وي کړي چي يو ځای يي پريښی وي اوپه بل ځای کي استوګنه غوره کړي وي نو دواړه وطنه يي اصلي دي په دوی کي به په هريوه کي لمونځ پوره کوي، والتفصيل في شرح المنية. (٢) فقط

<u>چي معلومه نه وي چي څومره وخت به قيام کوي</u>: **سوال**: (٢٢١٢) موږ په فيلډ باندي راغلي يو زموږ حال دادی چي موږ ته معلومه نه ده چي موږ په خپل قيام کي څومره موده تم يو يا څومره سفر به کووليکن ډير ځلي په سفر کي داسي وي چي تر لسو پنځلسو ميلونوزيات تلل نه وي دقيام په هکله دومره معلوميږي چي کيدی سي دلته يوه مياشت پاته شو اويا به ددي ځايه لس ورځي وروسته وکوچيږو لنډه دا چي موږ په خپل

---

(١) لا يزال على حكم السفر حتى ينوي الإقامة في بلدة او قرية خمسة عشر يوما او اكثر وإن نوى أقل ذلك قصر (هدايه باب صلوة المسافر ج١ ص١٤٨). ظفير

(٢) فالأصلي وهو مولد الإنسان او موضع تأهل به الخ وفي المبسوط هو الذي نشأ فيه او أوطن فيه او تأهل كقوله او توطن فيه يتناولها عزم القرار فيه وعدم الإرتحال وإن لم يتأهل فعلي هذا لو عزم من له أبوان في بلد على القرار فيه وترك الوطن الذي كان قبله له يكون وطنا له ولو تزوج المسافر ببلد ولم ينو الإقامة به فقيل لا يصير مقيما وقيل يصير مقيما وهو الأوجه لما مر من حديث عثمان ولو كان له اهل ببلدتين فأيتهما دخلها صار مقيما وإن ماتت زوجته في أحديهما وبقى له فيها ورد عقار الخ (غنية المستملي ص٥٠٥). ظفير

واك كي نه يو په داسې حالت كي به مو ړ قصر لمونځ كوو اوكه پوره؟ كله چي دقيام او سفر هيڅ حال معلوم نه دی؟

جواب: په داسي حالت كي تاسو لمونځ پوره كوی ځكه چي دا اصل دی اودمشرانو دنيت حال معلوم نه دی. [1] فقط

كه مسافر دماپښين پوره څلور ركعته وكړل نو اعاده واجبه ده: **سوال**: (٢٢١٣) مسافر سهوا دماپښين څلور ركعته وكړل نو دلمانځه اعاده واجبه ده اوكه نه؟

جواب: إعاده دي وكړي وجوباً. [2]

مسافر امام قصدا څلور ركعته وكړل نودمقتدي لمونځ وسو: **سوال**: (٢٢١۴) مسافر امام قصدا دماپښين لمونځ څلور ركعته وكړی او ورته معلومه ده چي قصر كول ښايي نو دمقتديانو لمونځ وسو اوكه نه؟ مقتدي ته دلمانځه دكولو وروسته معلومه سوه چي قصدا يې څلور ركعته كړي دي نو مقتدي څه وكړي او دامام څه حكم دی؟ دواړه حنفيان دی. بينوا تؤجروا !

جواب: دمقتديانو لمونځ ونه سو او دامام فرض ادا سو كه يې چيري منځنی قعد. كړي وي ليكن دواجبو دتاخير له أمله دسجده سهوي نه كولو په صورت كي وربا ندي اعاده لازمه ده. [3] فقط

څوك چي پركمه لاره باندي سفر كوي دهغه اعتبار دی: **سوال**: (٢٢١۵) [١] دريږ كسان يوه داسي ځای ته ولاړل چي دهغې مختلفي لاري نابرابر اوږدوالی لري يو سړی پرسيده لاره باندي ځي چي هغه ديرش منزله ده بل سړی دپاخه سړك پرلاره ځي چي هغه دچكر په وهلو سره تير سوی دی او مسافت يې شپږ ديرش منزله دی او دريم سړی دريل په ذريعه ځی چي په چكر سره ځي او مسافت يې څلويښت منزله دی په دي صورت كي به دوهم او

---

(١) ولم يكن مستقلا برأيه كعبد او إمرأة اوبلدة ولم ينوها اى مدة الإقامة الخ ولو بقى سنين الخ والمعتبر نية المتبوع لأنه الأصل لا التابع كامرأة الخ وعبد الخ وجندى إذا يرتزق من الأمير او بيت المال وأجير وأسير وغريم وتلميذ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٨، ط.س. ج٢ ص١٢٢). ظفير

(٢) فلو أتم مسافر إن قعد في القعدة الأولى تم فرضه ولكنه أساء ولو عامدا لتأخير السلام وترك الواجب القصر الخ وهذا لا يحل كما حرره القسهتاني بعد أن فسر ساء باثم واستحق النار (درمختار) فعلم ان الاساءة هنا كراهة التحريم (ردالمحتار باب صلاة المسافر ج١ ص٧٣٩ – ٧۴٠، ط.س. ج٢ ص١۴٨). ظفير

(٣) فلو أتم سفر إن قعد في القعدة الأولى تم فرضه ولكنه أساء الخ وما زاد نفل كمصلي الفجر اربعا وان لم يقعد بطل فرضه (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٩ – ٧۴٠) مقتديان چي مقيم وي دهغوی لمونځ ځكه نه كيږي چي دمفترض لمونځ په متنفل پسی صحيح نه دی، او په پوښتل سوي صورت كی دأمام باقی دوه ركعته نفل سول. والله أعلم. ظفير

دريم مسافر بلل كيږي اوكه نه؟ او په دري واړو لارو كي به كمه يوه سمه بلله كيږي؟

په كم مسافت ګڼلو سره له پوره لمونځ كولو وروسته ورته په تحقيق سره معلومه سوه چي دقصر مسافت وو نوڅه وكړي؟ **سوال**: (٢٢١٦) [٢] يو سړی يوه ځای ته ولاړی چي دهغه ځای مسافت دتحقيق څخه وروسته په خپل فكر دسفر داندازې څخه كم ګڼي ځكه نو هغه لمونځونه پوره كوي څلور پنځه ورځي وروسته ورته معلومه سوه چي مسافت دسفر دحد څخه ډير دی او هغه پوره لمونځونه كړي وه نو دهغو اعاده لازمه ده اوكه نه ؟ او بل سړی په داسي ځای كي چي دشرعي مسافت څخه كم وو هلته يي دشرعي مسافت په خيال باندي قصر كوی څو ورځي وروسته ورته معلومه سوه چي دا مقام دسفر له حد څخه لږ دی نو دی به دهغو لمونځونو اعاده كوي اوكه نه؟

دسفر دلمونځونو قضا راوړل به دقصر په صورت كي وي: **سوال**: (**٢٢١٧**) [٣] په سفر كي چي كم لمونځونه قضا سوي وي هغه به په حضر كي پوره كوي اوكه قصر به كوي، اوپه سفر كي چي كم لمونځونه پوره وكړل سول دهغو اعاده وكړي اوكه وسوه؟

جواب: [١] په كمه لاره چي څوك سفر كوي دهغي لاري اعتبار دی. ځكه نو دوهم او دريم شرعي مسافر دي هغوی به قصر كوي. (١)

[٢] لومړنی سړی كه چيري په مينځنۍ قعده كي ناست پاته سوی وي نو دهغه فرض لمونځ وسو، اعاده يي فرض نه ده او دويم سړی دي ددغو لمونځونو اعاده وكړي. (٢)

[٣] ددي حكم دا دی چي دسفر دقضا سوو لمونځونو قضا دي په حضر كي هم په قصر سره وكړي (١) اوكم لمونځونه چي په سفركي پوره كړل سوي دي كه چيري يي په هغوكي لومړی قعده كړي وه نو هغه وسول. (٢) فقط

كله چي معلومه نه وي چي څو ورځي قيام به وكړل سي نو څه به كوي؟ **سوال**: (٢٢١٨) زيد بكر ته حكم وكړی چي ته په فيلډ باندي ولاړ سه او دفيلډ ځای يې بصره وګرځوله ليكن دا يقين نسته چي پنځلس ورځي قيام به وي او كه كم يا زيات او ځينو خلګو ته حكم كيږي چي ته به په دي ځای باندي مستقل اوسيږي. اوچاته حكم وسي چي كه كم

(١) ولو لموضع طريقان أحدهما مدة السفر والآخر أقل قصر في الأول ولا الثانى (درمختار) أى ولو كان إختيار السلوك فيه بلا غرض صحيح خلافا للشامي كما في البدائع (رد المحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٥، ط.س. ج٢ ص١٢٣). ظفير

(٢) فلو أتم مسافر إن قعد في القعدة الأولى تم فرضه ولكنه أساء الخ وما زاد نفل الخ وإن لم يقعد بطل فرضه (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٩ – ٧٤٠، ط.س. ج٢ ص١٢٨) او دوهم سړي دڅلورو پرځای دوه ركعته وكړل ځكه نو له سره دهغه لمونځ ونه سو، بقى من المفسدات ارتداد بقلبه وموت الخ وترك ركن بلا قضاء (ايضا باب ما يفسد الصلوة ج١ ص٥٨٨ – ٥٨٩ ، ط.س. ج١ ص٢٢٩). ظفير

ځای غوښتنه وسوه ته به هلته وليږل سي ليکن ددې خبري هيڅيا ته هم پوخ يقين نسته چي څو ورځي قيام به دلته وي نو په دي صورت کي لمونځ قصر کول ښايي اوکه پوره؟

جواب: په داسي متردد حالت کي لمونځ قصر کول په کار دی. ([3]) فقط

مسافر سنت او نوافل پرېښوولای سي اوکه نه؟ **سوال**: (٢٢١٩) مسافر ته دسنتو او نوافلو دکولو په هکله څه حکم دی که يي پرېږدي نو ګناهګار به وي اوکه نه؟

جواب: داحنافو مذهب دادی چي که چيري مسافر دامن او قرار په حالت کي وي او په تلوار او تګ کي نه وي نو سنت او رواتب دي ادا کوي. اوکه چيري دامن اوقرار حالت نه وي بلکه توندي وي او بيره وي نو سنت دي پرېږدي په درمختار باب صلوة المسافر کي دي: ويأتي المسافر بالسنن إن كان في حال أمن وقرار وإلا بأن كان في خوف واضطرار لا يأتي بها هو المختار الخ ([4]). فقط

کم سړی چي تل په دوره کي وي هغه به څنګه لمونځونه ادا کوي؟ **سوال**: (٢٢٢٠) يو سړی دنوکری دپاره په يوه داسي ځای کي ټاکل سوی دی چي تل دوره کوي او هغه پنځلس ورځي هيڅيري هم قيام نسي کولای په دي صورت کي چي کله هغه ددرو منزلو سفر وکړي اوخپلي حلقي ته ورسيږي نوبيا به هغه قصر لمونځ کوي اوکه پوره؟

جواب: مسئله داده چي داقامت وطن يعني په کم ځای کي چي هغه دملازمت يا بل څه لپاره مقيم دی نوچي کله دهغه ځای څخه ددريو منزلو دسفر اراده وکړي هغه وطن داقامت باطليږي نوکه چيري دوري ددريو منزلو يا زياتو څخه وروسته بيرته هلته يعني داقامت ځای ته راسي که هلته دپنځلسو ورځو داقامت نيت وکړي نو لمونځ دي پوره کوي او که چيري دپنځلسو ورځو دپاته کيدلو اراده نه وي نو قصر کول ښايي. ([5]) فقط

([1]) والقضاء يحكي اي يشابه الأداء سفرا وحضرا لأنه بعد ما تقرر لا يتغير (درمختار) قوله سفرا وحضرا اى فلو فاتته صلوة السفر وقضا في الحضر يقضيها مقصورة كما لو اداها وكذا فائتة الحضر تقضي في السفر تامة (رد المحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٥، ط.س. ج٢ ص١٣٥). ظفير

([2]) فلو أتم مسافر إن قعد في القعدة الأولى تم فرضه الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٩، ط.س. ج٢ ص١٢٨). ظفير

([3]) والمعتبر نية المتبوع لأنه الأصل لا التابع كإمرأة الخ وعبد الخ وجندي واجير الخ ولا بد من علم التابع بنية المتبوع فلو نوى المتوع الإقامة ولم يعلم التابع فهو مسافر حتى يعلم على الأصح (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٥، ط.س. ج٢ ص١٣٣) او لم يكن مسقلا برأيه الخ او دخل بلدة ولم ينوها اى مدة الإقامة بل ترقب السفر الخ (ايضا ج١ ص٧٣٨، ط.س. ج٢ ص١٢٢). ظفير

([4]) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٢، ط.س. ج٢ ص١٣١. ظفير

([5]) ويبطل وطن الإقامة بمثله وبالوطن الأصل وبانشاء السفر (درمختار) قال في البدائع لو قام خراساني بالكوفة نصف شهر ثم خرج منها إلى مكة فقبل أن يسير ثلاثة ايام عاد إلى الكوفة لحاجة فإنه يقصر لان وطنه قد بطل =

له نیته پرته په سفرکي قصر نسته: **سوال**: (۲۲۲۱) یوه سړي دسیل نیت وکړی لیکن دکم ځای نیت یي نه دی کړی په میاشتو اوکلونو په سفر وو هغه به لمونځ قصر کوي که پوره؟

جواب: کم سړی چي له پیله دیوه ځای څخه ددریو ورځو دسفر نیت ونه کړي هغه دي لمونځ پوره کوي قصر دي نه کوي. ([1]) ومن طاف الدنیا بلا قصد لم یقصر ([2]). فقط

څوک چي ګرځنده تجارت کوي او هیچري هم دیوی شپي څخه زیات نه پاته کیږي هغه به ځتکه لمونځ ادا کوي؟ **سوال**: (۲۲۲۲) یو سړی دکورڅخه وتلی ددیرشو یا څلویښتو منزلو په فاصله باندي دڅلوېښتو یا پنځوسو یا زیات مسافت په مینځ باندي ګرځي او سوداګري کوي او په هیڅ ښارکي دیوي شپي څخه ډیر نه اوسیږي دا سړی په لمانځه او روژه کي دمسافر حکم لري اوکه نه؟

جواب: دغه سړی مسافر دی دسفر احکام به وربانديجاري کیږي او لمونځ به قصر کوي ([3])

چي مسافر دمقیم امام اقتداء په دریم رکعت کي وکړي نو هغه به لمونځ څنګه ادا کوي؟

سوال: (۲۲۲۳) [۱] امام مقیم دی کله چي امام دماپښین یا دماسخوتن دوه رکعته وکړل نو یو مسافر ورسره په دریم رکعت کي ګډ سو نو ایا مسافر به ددوه اخري رکعتو څخه وروسته داامام سره سلام ګرځوي اوکه نور دوه رکعته ډك به کوي بیا به سلام ګرځوي؟

چي مسافر دمقیم امام اقتداء وکړي نو دڅلورو رکعتو نیت به کوي اوکه ددوو؟ **سوال**: (۲۲۲۴) [۲] امام مقیم دی نو مسافر به وروسي ددوو رکعتو نیت تړي اوکه دڅلورو؟

جواب: [۱] دوه رکعته دي نور هم وکړي. ([4])

[۲] دڅلورو نیت به کوي. ([5]) فقط

= بالسفر (ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۴۳، ط.س. ج۲ ص۱۳۲). ظفیر

([1]) ولا یزال علی حکم السفر حتی ینوي الإقامة في بلدة او قریة خمسة عشر یوما او اکثر وإن نوی أقل ذلك قصر الخ (هدایه باب صلوة المسافر ج۱ ص۱۴۲). ظفیر

([2]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۳، ط.س. ج۲ ص۱۲۲. ظفیر

([3]) ولایزال علی حکم السفر حتی ینوی الإقامة في بلدة او قریة خمسة عشر یوما او اکثر وان نوی اقل من ذلك قصر الخ ولو دخل مصرا علی عزم ان یخرج غدا او بعد غد ولم ینو مدة الإقامة حتی بقی علی ذلك سنین قصر (هدایه باب صلوة المسافر ج۱ ص۱۴۹). ظفیر

([4]) إن إقتدي مسافر بمقیم أتم اربعا (عالمگیري مصري باب صلوة المسافر ج۱ ص۱۳۳، ط. ماجدیة ج۱ ص۱۴۲). ظفیر

([5]) ایضا. ظفیر

ګارډ اوډرايور به قصر كوي اوكه نه؟ سوال: (٢٢٢٥) دريل ګارډي او ډرايور چي سفرونه كوي روزانه ددوه سوه ميله مزل څخه وروسته اته ساعته ارام او قيام كوي په هغه كي به قصر لمونځ كوي اوكه داهل اخبيه وو په څير به پوره لمونځ كوي؟

جواب: ښكاره خبره ده چي ګارډ اونور هغه خلګ چي روزانه سفرونه كوي هغوى به قصر لمونځ كوي، او اهل اخبيه كوچيان هم اتمام هغه وخت كوي چي داقامت نيت وكړي، او ښكاره ده چي ګارډ اوداسي نور خلګ دپنځلسو ورځو داقامت نيت نه كوي [١] بخلاف أهل الأخبية نووها في المفازة فانها تصح في الأصح الخ. [٢] فقط

چي په خپله تجارت په يوه ښار كي كوي او ماشومان يي په بل ښار كي وي نو هلته به لمونځ څنګه ادا كوي؟ سوال: (٢٢٢٦) ديوه سړي په همدي ښاركي دوكان دى او دهغه ماشومان په بل ښاركي اوسيږي چي دهغه ځايه تر دي ښاره تر ۴۸ ميله ډيره مسافه ده او دا دوكاندار دماشومانو دخبر اخيستني لپاره كله كله ځي نو آيا هلته به قصر كوي اوكه نه؟

جواب: قصر دي كوي. [٣] فقط

زيد ګرځنده تجارت كوي اوسامان په يوه ځاى كي ايږدي ليكن دى هلته ديوي اونۍ څخه زيات نه اوسي نوهغه به **لمونځ پوره كوي اوكه به قصر كوي؟ سوال**: (٢٢٢٧) زيد دخپل تجارت سامانونه له خپل وطن څخه سل ميله لري وړي دي او هلته يي يوځاى په كرايه باندي اخيستى دى او له هغه ځايه سامان وړي او بهر يي په كلو او بانډو باندي خرڅوي، دبهر ځايونو څخه كله اونۍ وروسته كله لس ورځي وروسته خپلي خوني ته راسي دوه درى ورځي تر يوي هفتي پوري هلته قيام وكړي بيا سامان واخلي ولاړسي او هغه خرڅ كړي په لسو اتو ورځوكي بيرته راسي همدا ډول څلور، شپږ ورځي تيري كړي او اصلي وطن ته بيرته راسي نو زيد چي په كم ځاى كي دتجارت سامان ايږدي هغه يي داقامت وطن جوړيږي اوكه نه؟ او زيد لره قصر لمونځ كول ښايي اوكه نه؟

جواب: كه يي چيري اول په همدغه ځاى كي پنځلس ورځي داقامت نيت كړى وي [٤] نو په دي صورت كي به دى هلته اوشا اوخوا كليوكي تركمه ځايه چي دقصر مسافت نه وي

---

[١] ولا يزال على حكم السفر حتى ينوي الإقامة في بلدة او قرية خمسة عشر يوما او اكثر (هدايه باب صلوة المسافر ج١ ص١۴٩). ظفير

[٢] الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٨، ط.س. ج٢ ص١٢٧. ظفير

[٣] لا يزال على حكم السفر حتى ينوى الإقامة في بلدة او قرية خمسة عشر يوما (هدايه باب صلوة المسافر ج١ ص١۴٩). ظفير

[۴] ولا يزال على حكم السفر حتى ينوي الإقامة في بلدة او قرية خمسة عشر يوما او اكثر (عالمګيري مصري ج١ ص١٣٠، ط. ماجدية ج١ ص١٣٩). ظفير

لمونځ پوره کوي اوکه چیري یي داقامت په ځای کي اول هم دپنځلسو ورځو دقیام نیت نه وي کړی نو بیا به برابر قصر کوي. فقط

کم بیړي ترونکي چي په دریاب کي اوسیږي هغه به قصر کوي اوکه پوره لمونځ؟ **سوال**:

(۲۲۲۸) دپنجاب خلګ په جمنا او نورو دریابو کي بیړۍ تړي، یعني لرګي، کړی او نور شیان دځنګلونو څخه راوړي په دریاب کي غورځوي او نورو ښارونو ته یي ددریاب دلاري رسوي او غالبا نهه میاشتي په همدي سفر کي اوسي، یوځای لس ورځي یوځای شل ورځي او یوځای کم او ډیر اوسیږي دهغوی سفر (یون) په دریاب کي وي، په لرګو باندي ناست وي او روان وي په کومو ځایوکي چي لرګي تړي هلته یي قیام ډیر وي کله ددریاب څخه بهر راووزي او ډوډی یا نورڅه پاخه کړي دهغوی لپاره دلمانځه دکولو څه حکم دی؟ او هغوی ته قصر لمونځ کول په کار دي اوکه نه ؟

جواب: هغوی ته قصر لمونځ کول ښایي کله چي یي سفر دري منزله یا ددې څخه زیات دی او لمونځ ترخپله وسه په خپل وخت باندي کول ښایي اوغوره خبره داده چي لکه څنګه چي دډوډۍ اونورو اړتیاوو لپاره غاړي ته راوزي همدا ډول دي دلمانځه لپاره هم کوي. (۱) او هغوی ته پر کړو، تختو او نورو شیانو باندي په تللو سره هم لمونځ کول صحیح دي، لکه څرنګه چي په بیړۍ کي جائز دی. (۲) فقط

کم مسافر چي وطن ته درسیدلو وروسته هم په ناپوهي سره قصر کوي نو په هغه باندي او دهغه په مقتدیانو باندي اعاده لازمه ده: **سوال**: (۲۳۲۹) زید دسفر په حالت کي قصر لمونځ ادا کوی اوس اصلي وطن ته ورسیدی ده له دي کبله چي مسئله ورته معلومه نه وه نو په وطن کي دقیام په مهال یي هم قصر لمونځ کوی که به یي امامت وکړی نوهم به یي قصر کوی نو په دي صورت کي دامام او مقتدیانو لپاره څه حکم دی؟

جواب: په دي صورت کي چي هغه څومره لمونځونه په خپل اصلي وطن کي په قصر سره کړي دي دهغو قضایي دده په ذمه او دهغو خلګو په ذمه ده چا چي په ده پسي لمونځونه کړي دي. (۳)

---

(۱) وإن نوی الإقامة أقل من خمسة عشر یوما قصر (عالمګیري مصري باب صلوة المسافر ج۱ص۱۳۱، ط. ماجدیة ج۱ ص۱۳۹). ظفیر

(۲) أما الصلوة في السفینة فالمستحب أن یخرج من السفینة للفریضة إذا قدر وإذا صلی قاعدا في السفینة وهی تجري مع القدرة علی القیام تجوز مع الکراهة الخ (عالمګیري مصري باب صلوة المسافر ج۱ ص۱۳۴، ط. ماجدیة ج۱ ص۱۴۳). ظفیر

(۳) الوطن الأصلي هو موطن ولادته او تأهله او توطنه یبطله بمثله إذا لم یبق بالأول أهل فلو بقی لم یبطل بل یتم فیهما (درمختار) ای بمجرد الدخول وإن لم ینو إقامة (ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۴۲ – ۷۴۳، =

مقيم مقتدي به په مسافر امام پسي لمونځ څنګه پوره کوي؟ سوال: (٢٢٣٠) امام مسافر دی او مقتديان مقيم دي او لمونځ څلور رکعته دی کله چي امام دوه رکعته پوره کړل نو هغه سلام وګرځوی اوس مقتديان الحمد ووايي که په پټه خوله دريدلو وروسته رکوع وکړي؟

جواب: کله چي امام مسافر وي نو مقتديان دي پاته لمونځ له قراءت او فاتحي پرته پوره کړي، وصح إقتداء المقيم بالمسافر في الوقت وبعده فاذا قام القيم إلى الإتمام لا يقرء. ([١]) فقط

کم ځای چي واده وکړي هغه دوطن په حکم کي دی اوکه نه؟ سوال: (٢٢٣١) [١] مثلا دديوبند اوسيدونکی زيد نکاح په اله اباد کي وکړه نو اوس يوازي په نکاح کولو سره به اله اباد دزيد اصلي وطن جوړسي اوکه هلته سکونت غوره کول هم شرط دي، دمراقی الفلاح او درمختار ښبتنان يوازي تزوج ليکي او په کبيري او نورو کي دسکونت قيد لګيدلی دی فتوی په کم قول باندي ده؟

چي ښځه دواده څخه وروسته دمور او پلار کورته ولاړه سي او دپنځلسو ورځو څخه دلږو نيت وکړي نو قصر به کوي او که پوره لمونځ؟ سوال: (٢٣٣٢) [٢] دنکاح څخه وروسته چي کله ښځه دخپل خاوند ځای ته ولاړه سي که چيري بيا دمور او پلار کورته ځي اودپنځلسو ورځو څخه دلږ قيام اراده لري نوقصر به کوي اوکه نه؟

دخسرګنی، کورته ولاړي او لمونځ يي پوره وکړي ددی څه حکم دی؟ سوال: (٢٢٣٣) [٣] که چيري نوموړی زيد دديوبند اوسيدونکی اله اباد ته ولاړ سي اوپوره لمونځ کوي او مقيمينو ته پوره لمونځ ورکوي نو داعادي اړتيا خو به يي نه وي ؟

جواب: [١] شامي ددرمختار ددي قول (تأهله) لاندي دمنيي دشرحي څخه نقل فرمايلی دی: ولو تزوج المسافر ببلد ولم ينو الإقامة به فقيل لا يصير مقيما وقيل يصير مقيما وهو الأوجه الخ ([٢]) ددي څخه معلومه سوه چي يوازي په تزوج يعني واده کولو سره هلته مقيم کيږي همدا اصحه او اوجهه ده يعني چي هلته ولاړ سي نو لمونځ پوره کول ښايي.
[٢] پوره لمونځ دي کوي ځکه چي هغه هم ددي اصلي وطن دی. ([٣])

= ط.س. ج٢ ص١٣١). ظفير
([١]) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٠، ط.س. ج٢ ص١٣٠. ظفير
([٢]) ردالمحتار باب صلوة المسافر مطلب في الوطن الأصلي ووطن الإقامة ج١ ص٧٤٢، ط.س. ج٢ ص١٣١. ظ
([٣]) الوطن الأصلي هو موطن الأصلي هو موطن ولادته او تأهله او توطنه (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر مطلب في الوطن الأصلى الخ ج١ ص٧٤٢، ط.س. ج٢ ص١٣١). ظفير

[٣] ددي حکم دلوميړي جواب څخه معلوم سو چي هغه تـه پـوره لمونځ کـول پـه کـار دي. فقط

دسفر په حالت کي له کومه وخته قصر واجبيږي؟ ايا پوره لمونځ نسي کولای؟ سوال: (٢٢٣٤) دسفر په حالت کي دلمانځه قصر څه وخت واجب ګرځي، او دقصر دواجبوالي په مهال که چيري دثواب لپاره پوره لمونځ ادا کړل سي، نو صحيح دی اوکه نه؟

جواب: کـم وخت چي دقـصر دمسافت پـه اراده يعنـي ددريو منزلـو پـه اراده دښار څخـه ووزي او دکلي له ودانيو څخه بهر سي نو له هغـه وختـه دي دقـصر لمونځ پيـل کـړي. ([١]) اوپـه سفر کـي پـوره لمـونځ کـول ممنـوع دي، يـواځي دقـصر حکـم دی، او کـم حکـم چي دشريعت دی دهغه پابندی کول ښايي. ([٢])

چي مسافر امام دلومړی قعدي څخه پورته سي او دريم رکعت ورسره يوځای کړي نودمقتدي لمونځ به فاسد سي اوکه نه؟ سوال: (٢٢٣٥) مسافر سړي امامت وکـی او دلـومړی قعـدي وروسته چي هغه دده په حق کـي فـرض ده ولاړ سـو او دريـم رکعـت يـې پـه سـجده بانـدي مقيد کړی ددي سره دمقيمو مقتديانو لمونځونه فاسد سوه اوکه نه؟ او په درمختار باب المسافر کي ددي قول لم يصر مقيما لاندي ليکي: فلو أتم المقيمون صلوتهم معه فسدت لأنـه إقتـداء المفتـرض بالمتنفـل ظهيريـه. ای إذا قـصد متابعتـه امـا لـو نـووا مفارقتـه ووافقوه صورة فلا فساد أفاده الخير الرملي ([٣]) وايضا قال صاحب رد المحتـار در مـنح الخالق حاشيه بحر الرائق باب مسافر قال الرملی يجب تقييده بما إذا لـم ينـووا مفارقتـه أما إذا نووا مفارقته لا تفسد صلوتهم وإن وافقوه في الإتمام صورة إذ لا مـانع مـن صـحة مفارقته بعد إتمام فرضه الخ ج٢ ص١٤٢ بحر الرائق. په دې صورت کي څه حکم دی؟

جواب: دا مسئله همدغه ډول ده لکه څنګه چي په ردالمحتار او بحرالرائق کي منقوله ده، نوموړی تقييد ضروري دی. فقط (يعنـي دپيـروي پـه نيـت سره کـه چيـري مقتـدي لمـونځ پوره کوي نولمونځ به يې فاسد سي. ظفير)

مسافر لره په مقيم امام پسي دځلورو رکعتونو نيت کول ښايي: سوال: (٢٢٣٦) مسافر ته په

([١]) من خرج من عمارة موضع إقامته من جانب خروجه الخ قصدا الخ مسيرة ثلاثة أيام ولياليها من أقصر أيام السنة الخ صلى الفرض الرباعي ركعتين (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٢، ط.س. ج٢ ص١٢١). ظفير

([٢]) صلى الفرض الرباعي ركعتين وجوبا لقول ابن عباس إن الله فرض على لسان نبيكم صلوة المقيم اربعا والمسافر ركعتين (درمختار) قوله وجوبا فيكره الإتمام عندنا حتى روى عن ابي حنيفة أنه قال من أتم الصلوة فقد أساء وخالف السنة شرح المنيه (ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٥، ط.س. ج٢ ص١٢٣). ظفير

([٣]) رد المحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤١، ط.س. ج٢ ص١٣٠. ظفير

مقيم پسي دماپښين په لمانځه كي دڅلورو ركعتو نيت كول ښايي اوكه ددوو، او كله چي دماپښين په لمانځه كي مقيم ته ددوو ركعتو وروسته قعده كول واجب دي، او مسافر ته فرض دي، نوپه كم دليل دمسافر لمونځ په مقيم پسي كيږي؟

جواب: دڅلورو ركعتو نيت كول ښايي ځكه چي په مسافر باندي هم دمقيم په اقتداء كي څلور ركعته فرض كيږي او اوله قعده ورباندي فرض نه پاته كيږي. (١) فقط

فوجيان به قصر كوي اوكه پوره لمونځ؟ **سوال**: (٢٢٣٧) دلته تقريبا دري سوه سړي اوسيږي او دا ټول دانګريزانو په توپخانه كي نوكران دي، او افسرانو ته هم دا معلومه نه ده چي دلته به څومره موده اوسيږي، نو دمازديګر ماپښين اوماخستن لمونځ به څلور ركعته كوي اوكه دوه ركعته، كه چيري ددوو ركعتو حكم وي او څلور ركعته وكړي نو لمونځ كيږي اوكه نه؟

جواب: په داسي حالت كي څلور ركعته كول ښايي ځكه چي كه چيري دوه ركعته واجب وي اوڅلور وكړل سي په دي شرط چي منځنى قعده وكړي نو لمونځ كيږي. كذا في كتب الفقه. (٢) فقط

داقامت په وطن كي چي دپنځلسو ورځو نيت وي نو پوره لمونځ دي كوي كنې قصر دي كوي: **سوال**: (٢٢٣٨) دزيد اصلي وطن اله اباد دى او په انباله ښار كي نوكر دى تل په دوره كي اوسيږي په انباله كي يواځي يوې دوې ورځي پاته كيږي او دضلعي ځيني ځايونه له ٣٢ ميله ليري دي او ځيني وخت انبالي ته څيرمه او دهغي په ګاونډ كي ګرځي راګرځي هغه ته لمونځ قصر كول په كار دي اوكه پوره؟

جواب: دزيد اصلي وطن خو به اله اباد وي او انباله يې وطن اقامت دى كه چيري هلته دپنځلسو ورځو دقيام نيت وكړي نو پوره لمونځ به كوي كه نه وي قصر به كوي (٣) اوكه يې په انباله كي دپنځلسو ورځو دقيام نيت وكړى او هلته يې لمونځ پوره وكړى نو بيا چي كله دانبالي په ګاونډ كي تر ٤٨ ميله دسفر اراده ولري قصر به كوي كه نه وي پوره لمونځ به كوي. (٤) فقط

---

(١) وإن إقتدى المسافر بالمقيم في الوقت أتم اربعا لأنه يتغير فرضه إلى أربع للتبعية (هدايه باب صلوة المسافر ج١ ص١٤٩). ظفير

(٢) لأنه إجتمع في هذه الصلوة ما يوجب الاربع وما يمنع فرجحنا ما يوجب الأربع إحتياطا (ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٣، ط.س. ج٢ ص١٢٢) فلو أتم مسافر إن قعد في القعدة الأولى تم فرضه الخ وما زاد نفل (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٩، ط.س. ج٢ ص١٢٨). ظفير

(٣) او ينوي إقامة نصف شهر حقيقة او حكما الخ بوضع واحد صالح لها الخ فيقصر إن نوى الإقامة في أقل منه اى من نصف شهر (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٢،ط.س. ج٢ ص١٢٥). ظفير =

که مسافر سهوا دڅلورو رکعتو نيت وکړي نوڅو رکعته به کوي؟ سوال: (۲۲۳۹) [۱] مسافر سهوا دڅلورو رکعتو نيت وتړی نو دوه رکعته وکړي اوکه څلور، او سجده سهوه وکړي که نه؟

مسافر امام مقيم وګڼي او اقتداء يې ورپسي وکړه نوڅه به کوي؟ سوال: (۲۲۴۰) [۴] يوه مسافر امام مقيم وګڼي او اقتداء يې ورپسي وکړه دسلام ګرځولو وروسته معلومه سوه چې امام مسافر وو، اوس هغه دامام سره سلام وګرځوي اوکه څلور رکعته پوره کړي؟

جواب: [۱] هغه دي هم دوه رکعته وکړي، او سجده سهوه دي نه کوي. ([۱])

[۲] دامام سره دي سلام وګرځوي. ([۲]) فقط

هغه ګاړۍ چې له کالکا څخه شملې ته ځي هغه به قصر کوي او که نه؟ سوال: (۲۳۴۱) يو سړی په ريل کې ګاړۍ دی هره ورځ له کالګا نومي ځای څخه شملې ته په ګاډي کې ځي شپيته ميله فاصله ده، نوهغه ته لمونځ پوره کول ښايي اوکه قصر؟ که قصر ورته ښايي نو ددې څخه مخکې چې يې کم پوره لمونځونه کړي دي هغه وسوه اوکه نه؟ ددينه علاوه دسفر په دوران کې سنت کول ګران دي له ريل څخه دکښته کيدو په مهال يواځې فرض ادا کوي؟ ټول څلور دقيقې مهلت وي او دريل په مينځ کې دلمانځه ځای اوګنجايش نسته او داسړی به په شمله او کالکا دواړو ځايونو کې مسافر ګرځول کيږي اوکه څنګه؟

جواب: په دې صورت کې لمونځ مسافرانه "قصر" کول ښايي ([۳]) اوکه چيرې مخکې يې پوره لمونځونه کړي وي او مينځنۍ قعده يې کړي وي نو هغه لمونځونه وسوه دبيا راګرځولو اړتيا نسته ([۴]) او دسنتو قضا هم نسته ([۵]) اوپه کالکا او شمله دواړو ځايونوکې به هغه مسافر ګڼل کيږي. فقط

([۴]) ويبطل وطن الإقامة بمثله وبالوطن الأصلي وبانشاء السفر الخ (ايضا ج۱ ص۷۴۳، ط.س. ج۲ ص۱۲۹). ظ

([۱]) صلى الفرض الرباعي ركعتين وجوبا لقول ابن عباس ﷺ إن فرض على لسان نبيكم صلوة المقيم اربعا و للمسافر ركعتين (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۵، ط.س. ج۲ ص۱۲۳) پاته سوه په نيت کې دشمېر غلطي نوددې هيڅ اعتبار نسته: لا بد من التعيين عند النية الخ لفرض الخ دون تعيين عدد ركعاته لحصولها ضمنا فلا يضر الخطأ في عددها (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة مطلب في النية ج۱ ص۳۸۸ - ۳۹۰، ط.س. ج۱ ص۴۱۸). ظفير

([۲]) ايضا. ظفير

([۳]) ولايزال على حكم السفرحتى ينوي الإقامة في بلدة اوقرية خمسة عشر يوما اواكثر وإن نوى أقل من ذلك قصر (هدايه باب صلوة المسافر ج۱ ص۱۴۹). ظفير

([۴]) فإن صلى اربعة وقعد في الأية قدرالتشهد اخرته والأخريان نافلة ويصير مسيئا لتاخير السلام (عالمګيري كشوري صلوة المسافر ج۱ ص۱۳۷، ط. ماجدية ج۱ ص۱۴۱). ظفير

([۵]) ولا يقضيهما إلا بطريق التبعية لقضاء فرضها قبل الزوال لا بعده الخ بخلاف سنة الظهر وكذا الجمعة فإنه =

چي دري منزله سفر وي نو قصر دي کوي: **سوال**: (۲۲۴۲) که یو سړی تل په بحري سفر کي اوسي یا دجهاز نوکري کوي یاپه میاشت کي لس ورځي په جهازکي سفر کوي او لس پنځلس ورځي په خپل کورکي وي نو هغه به لمونځ قصر کوي اوکه پوره؟

جواب: په کمه زمانه کي چي په سفرکي اوسي او په جهاز کي سفر کوي په دي شرط چي سفر ددريو منزلو وي نو هغه به قصرکوي (۱) اوکم وخت چي خپل وطن ته ورسیږي اوپه خپل وطن کي اوسي نو په هغو ورځوکي دي لمونځ پوره کوي (۲). فقط

چي شپه یي دقیام په ځای کي تیریږي او دورځي چکر لګوي نوڅه حکم دی؟ سوال: (۲۲۴۳) یو سړی درخصت څخه وروسته راغی او په یوه داسي ځای کي وټاکل سو چي له هغه ځایه روزانه دري څلور میله تلل کوي لیکن دشپي خپل استوګنځي ته راځي دغه سړی مسافر دی او که مقیم؟

جواب: که چیري دي سړي په خپل استوګنځي کي لومړی دپنځلسو ورځو داوسیدلو نیت کړی وو نو هغه مقیم سو بیا که دورځي دوه دري میله یوځای ته تګ را تګ کوي نو په دي سره هغه نه مسافر کیږي، هغه لره لمونځ پوره کول ښایي اوکه چیري بل ځای ته بدل سي نوهلته به هم همدا حکم وي. (۳)

دجهاز کم نوکرته چي معلومه نه وي چي په کم ځای کي به څومره وخت اوسيدل وي هغه دي قصر کوي: **سوال**: (۲۲۴۴) زه په مال نومي جهاز کي نوکر یم جهاز تل په لیري لیري ملکونو کي ګرځیدل کوي کله په یوه ځای کي لس پنځلس ورځي، میاشت دوې میاشتي ولاړ اوسي دیوه ځایه بل ټاکل سوي ځای ته ځي او موږ ته شپږ اوه ، یا نهه لس میاشتي یا یوکال وروسته کور ته دتللو موقع په لاس راځي نوموږ ته په داسي حالت کي لمونځ قصر کول ښایي اوکه پوره؟

= إن خاف فوت ركعة يتركها ويقتدي ثم يأتي بها على أنها سنة في وقتها اى الظهر (درمختار) فلا تقضي بعده لا تبعا ولا مقصودا الخ (رد المحتار باب إدراك الفريضة ج۱ ص۶۷۲، ط.س. ج۲ ص۵۷). ظفير

(۱) ولا يزال على حكم السفر حتى ينوي الإقامة في بلدة او قرية خمسة عشر أو أكثر وإن نوى أقل من ذلك قصر (هدايه باب صلوة المسافر ج۱ ص۱۴۹). ظفير

(۲) الوطن الأصلي الخ يبطل بمثله إذا لم يبق له بالأول أهل فلو بقى لم يبطل بل فيهما (درمختار) اى بمجرد الدخول وإن لم ينو إقامة (ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۴۲ – ۷۴۳، ط.س. ج۲ ص۱۲۸). ظفير

(۳) وإن دخل اولا ما نوى البيت فيه يصير فيه مقيما ثم بالخروج إلى الموضع الآخر لا يصير مسافرا لأن موضع إقامة الرجل حيث يبيت فيه (ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۸، ط.س. ج۲ ص۱۲۸) او ينوي الخ إقامة نصف شهر الخ موضع واحد الخ فيقصر إن نوى الإقامة في أقل منها (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۲، ط.س. ج۲ ص۱۲۵). ظفير

جواب: په دي صورت كي تر څو چي خپل وطن ته رسيدلي نه يې په ټوله موده كي لمونځ قصر كول ښايي اوكله چي وطن ته ورسيدى نو هغه مهال به لمونځ پوره كوى. اوكم جهاز چي ديوه ټاكل سوي ځاي څخه بل ټاكل سوي ځاى ته ځي دهغه دملازم هم همدا حكم دى. چي تل دي دسفر په حالت كي لمونځ قصر كوي. (١)

يوسړى له دهغه لاري ولاړى چي قصر وربانديٰ كيږى او بيرته په هغه لاره راستون سو چي نه وربانديٰ كيږى نوپه بيرته راستنيدلو كي به قصر كوى اوكه نه؟ **سوال**: (٢٢٤٥) ديوه كلي دوې لاري دي كه چيري په ريل كي ځي نو قصر لازميږي اوپه پياده نژدي لاره باندي په تللو سره پوره لمونځ كيږي دي كلي ته يو سړى په ريل كي ولاړى او يو څو ورځي هلته واوسيدى قصر لمونځ يي كوى دبيرته راتلو په مهال پرپياده لاره باندي راغى نوكورته تر رسيدلو پوري به قصر كوي اوكه نه؟

جواب: په دي صورت كي به دبيرته راستنيدلو په مهال هم قصر كوي ترڅو پوري چي خپل وطن ته نه وي را رسيدلى، ځكه چي په دي كلي كي ده دپنځلسو ورځو دقيام نيت نه وو كړى، اودغه كلى يي تر دي وخته داقامت وطن نه وو جوړ سوى. (٢)

دلس ميله تتلو وروسته يي دسفر نيت فسخ كړي نو اوس څه وكړي؟ **سوال**: (٢٢٤٦) زيد په سفر روان سو، دلس ميله تللو وروسته يي دسفر نيت فسخ كړى او وطن ته را واپس سو نو په واپسى كي به لمونځ قصر كوي اوكه نه؟

جواب: په دي صورت كي دي لمونځ پوره وكړي په عالمګيري كي دي: أما إذا لم يسر ثلثة أيام فعزم على الرجوع او نوى الإقامة يصير مقيما (٣) وإن كان في المفازة. فقط

هغه مسافر چي نه مني دهغه څه حكم دي؟ **سوال**: (٢٢٤٧) زيد په سفركي دقصر معتقد نه دى يا معتقد خو دى ليكن قصر نه كوي په دواړوصورتونو كي څه حكم دى؟

جواب: شرعي سفر كوونكي مسافر ته قصر كول واجب دي څوك چي دقصر اعتقاد نه لري اويا يي نه كوي هغه عاصي او مبتدع دى او واجب پرېښودونكى دى كما بسط في الأحاديث، وتفصيله في كتب الفقه. (٤) فقط

---

(١) اودخل بلدة ولم ينوها اى مدة الإقامة بل ترقب السفر غدا اوبعده ولو بقى ذلك سنين (درمختار) قوله ولم ينوها وكذا إذا نوها وهو مترقب السفر كما في البحر لأن حالته تناف عزيمته (رد المحتار باب صلاة المسافر ج١ ص٧٣٨، ط.س. ج٢ ص١٢٢). ظفير

(٢) ولو لموضع طريقان احدهما مدة السفر والآخر أقل قصر في الأول لا الثاني الخ حتى يدخل موضع مقامه الخ او ينوى الخ إقامة نصف شهر (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٥ – ٧٣٢، ط.س. ج٢ ص١٢٣). ظفير

(٣) عالمګيري مصري باب صلوة المسافر ج١ ص١٣٠، ط. ماجدية ج١ ص١٣٩. ظفير

په سفر کي دمنزل إعتبار دی اوکه دفرسخ؟ سوال: (٢٢٤٨) قال في الهداية ولا عبرة بالفراسخ وهو الصحيح (١) آه وفي الدرالمختار: ولا إعتبار على فراسخ على المذهب (٢) إنتهى وفي حاشية الهداية قوله هو الصحيح إحتراز عن قول عامة المشائخ لانه قدروه بالفراسخ ثم اختلفوا فيما بينهم فقيل أحد وعشرون فرسخا وقيل ثمانية عشر وقيل خمسة عشر والفتوى على ثمانية عشر كذا في المحيط (٣) إنتهى، او دما لابد منه په حاشيه کي داسي دي چي په حنفي مذهب کي دميلونو او فرسخونو اعتبار نسته، او په عالمګيري کي دهدايي څخه راوړي دي: ولا تغير بالفراسخ او اته څلويښت ميله چي مصنف غوره کړي دي، دامام شافعي رحمه الله مذهب دی، کله چي داحنافو په نزد دميل او فرسخ اعتبار نسته نو دجهاز په سفرکي به په کم ډول قصر لمونځ کوو؟

جواب: اصل مذهب له شکه پرته دادی چي دمنازلو اعتباردی، يعني ددريو ورځو مسافه معتبره ده، ليکن ۴۸ ميله هم دري منزله کيږي، ځکه نومعمول به همدا وی، او په مالا بد منه کي هم همدا اخبره غوره کړل سويده. (٤) او ددرياب په سفرکي دکشتۍ او دجهاز مسافت ته اعتبار دی، يعني په دريو ورځوکي چي څومره مسافت دهوا داعتدال په مهال قطع کيږي په هغه مسافت کي دقصر حکم دی. (٥)

دخسر کور اصلي وطن دی: سوال: (٢٢٤٩) يو سړی دخپله اصلي وطنه ليري ځای ته چي دقصر مسافت لري دنکاح په تکل روان سو ښځه يي په نکاح کړه او خپل اصلي وطن ته يي راوړه او هغه ښځه دنکاح څخه وروسته دميړه په کورکي تقريبا شل کاله پاته سوه، مګر دپلار کور يې په زاړه ځای کي دی په دي صورت کي که دهغي ميړه کله کله دخسر کور يا دهغه ګاونډ ته دسفر اراده وکړي نو هلته به قصر کوي اوکه پوره لمونځ؟ ايا هغه يي وطن اصلي دی؟

جواب: کله چي هغه سړی چي په بل وطن کي يي نکاح کړي خپله ميرمن خپل اصلي وطن ته راولي اوپه خپله دميرمني داوسيدلو او پاييدلو په ځای کي اقامت ونه کړي او مستقر نه سي او نه يي ميرمن هلته پريږدي نو هغه ښار دده وطن نه سو، نو يوازي په

---

(٤) والقصر عندنا واجب كذا في الخلاصة (عالمگري صلوة المسافر ج١ ص١٣٠، ط.س. ط. ماجدية ج١ ص١٣٩. ظ

(١) هدايه باب صلوة المسافر ج١ ص١٤٨. ظفير

(٢) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٥، ط.س. ج٢ ص١٢٣. ظفير

(٣) حاشيه هدايه باب صلوة المسافر ج١ ص١٤٨. ظفير

(٤) مگر وقتيكه قصد كنند دفعتا واحدة سفر چهل وهشت كرده را (مالا بد منه فصل نماز مسافر ص٢٥). ظفير

(٥) وإنما يعتبر في كل موضع منهما ما يليق بحاله (عالمگيري مصري باب صلوة المسافر ج١ ص١٣٠، ط. ماجدية ج١ ص١٣٨). ظفير

ورتلو سره هلته مقيم نه ګرځي او دلمانځه پوره کول نه ورباندي لازميږي، بلکه قصر به کوي کذا يظهر من کتب الفقه. او فقهاء چي دنکاح ځای وطن بللی دهغوی مراد دادی چي ښځه دده هلته مقيمه وي او کله چي يي ښځه هلته مقيمه نه وي او په خپله هم هلته نه اوسيږي بلکي ښځه يي خپل وطن ته راوستلي وي، نو يوائي دخسر اقامت او دهغه دکور سته والی په هغه ځای کي ددي سبب نه سي کيدای چي هغه ځای ته دي دزوم اصلي وطن وويل سي، ولوکان له ببلدتين فأيتها دخل صار مقيما فان ماتت زوجته في إحداهما وبقى له فيها دور وعقار قيل لا يبقى وطنا له إذ المعتبر الأهل دون الدار الخ (۱) او همدا راز چيري چي اشتباه وي چي قصر وکړم اوکه نه هلته پوره لمونځ کول احوط دي، قال في الشامي في موقع الإشتباه لأنه إجتمع في هذه الصلوة ما يوجب الأربع ومايمنع فرجحنا ما يوجب الأربع احتياطا (۲). او ښکاره ده چي داختلاف په صورت کي احتياط دلمانځه په پوره کيدلوکي دی نه په قصرکي. فقط

که چا داصلي وطن په يوه ښار کي اقامت وکړی بيا په بيړی يا الوتکه کي نوکر سو نوځه به کوي؟ سوال: (۲۲۵۰) [۱] ځيني پيلوټان او بيړی چلوونکي دخپل اصلي وطن ځخه راسي په يوه ښار يا کلي کي لومړی داقامت په نيت يوځای مقيم سي بيا دځو ورځو پلټني او زيار ځخه وروسته په يوه الوتکه يا بيړی کي نوکر سي او ځيني خلک بي له نيته داقامت ايسار سي بيا وروسته ملازم سی او په خپل کار کي مصروف سي په دي حالاتو کي به په هغوی باندي قصر واجب وي اوکه نه؟

په کم ځای کی چي جهاز دوه يا دري مياشتي تم سي هلته دهغه عمله داقامت په نيت کولو سره مقيمين ګرځي اوکه نه؟ سوال: (۲۲۵۱) [۲] ځيني تجارتي جهازونه دليري ليري هيوادونو ځخه راسي اوپه يوه بندرګاه کي تر دوو دريو مياشتو پوري تم سي دهغه عمله چي دنورو هيوادونو اوسيدونکي دي، داقامت په نيت سره مقيمين جوړيږي اوکه نه؟

دمال بوټ نوکران مقيم نه دي: سوال: (۲۲۵۲) [۳] ځينی مال بوټونه ډيری دبندرګاوو په پلونو باندي دمالونو دګودام په ډول تړلي اوسي، دهغه کار کوونکي چي دنورو ملکونو اوسيدونکي دي او تل په دي کي اوسي. هغوی ته به مقيم ويل کيږي اوکه مسافر؟

جواب: [۱] هغه خلک چي دليري ليري مسافت ځخه راغلي دي او په هيڅ ځای کي هغوی دپنځلسو ورځو داقامت نيت نه ده کړی، او بيا دجهاز او بيړی ملازمان سول او سفرونه يي کول يالږ ياډير هغوی به هميشه مسافر اوسي اوقصر به کوي، بعدم علة

---

(۱) ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۴۲، ط.س. ج۲ ص۱۳۱. ظفير

(۲) ردالمحتار باب صلوة المسافر تحت قوله قاصدا ج۱ ص۷۳۳، ط.س. ج۲ ص۱۲۲. ظفير

الإتمام، اوكم خلگ چي چيري مقيم وه يادبهر څخه راغلل اومقيم سول اوبيا دري ورځي دسفر په اراده ونه وتل هغوی به پوره لمونځ كوي قصر به نه كوي. (١)

په شامي كي دي: والملاح مسافر الخ وسفينته أيضا ليست بوطن آهـ بحر. وظاهره ولو كان ماله واهله معه فيها ثم رأيته صريحا في المعراج، (٢) نومعلومه سوه چي داكار كوونكي به مقيم نه وي، مسافر به اوسي او لمونځونه به قصر كوي.

[٣] مسافر به اوسي كما مرَّ. فقط

دڅو منزلو سفر شرعي بلل كيږي؟ سوال: (٢٢٥٣) يو منزل دڅوميلونو وي؟

جواب: دفقهي په كتابونو كي يي ليكلي دي چي شرعي سفر ددريو منزلونو وي، او صحيح داده چي دميلونو اعتبار نه دی بلكه دمنزلونو اعتبار دی او ځينو فقهاؤ دميلونو اعتبار كړی دي، په دي كي درې قوله دي يو منزل يې ٢١ يا ١٨ يا ١٥ ميله ليكلي دي، او فتهوی په اتلسو ميلو باندي ده او دځينو په وړاندي فتوی په پنځلسو ميلونو باندي ده. (٣) فقط

دشرعي سفر په اراده وتونكي دي دوتلو سره سمدستي قصر شروع كړي: سوال: (٢٢٥٤) يوه سړي بمبۍ ته دتلو اراده وكړه او اراده يي له كور څخه همدا ده چي زه به شپږ مياشتي هلته تيروم نو اوس به داسړی قصر كوي اوكه نه؟

جواب: په لاره كي به دا سړی قصر كوي ځكه چي داسړی دشرعي سفر په اراده دكور څخه وتلی دی ځكه نو علت دقصر وموندل سو نور نو كله چي بمبۍ ته ورسيږي او هلته دهغه نيت دشپږو مياشتو دقيام وي نو هلته به لمونځ پورده كوي، كما في الدر المختار من خرج من عمارة موضع إقامته الخ قاصدا سيرة ثلاثة أيام ولياليها الخ صلى الفرض الرباعي ركعتين وجوبا الخ حتى يدخل موضع إقامة إن سار مدى السفر. الخ (٤) فقط

---

(١) ولابد للمسافر من قصد مسافة مقدرة بثلاثة أيام حتى يترخص برخصة المسافرين وإلا لا يترخص ابدا ولو طاف الدنيا جميعها الخ ولا يزال على حكم السفر حتى ينوي الإقامة في بلدة او قرية خمسة عشر يوما او اكثر (عالمگيري مصري باب صلوة المسافر ج١ ص١٣٠، ط. ماجدية ج١ ص١٣٩). ظفير

(٢) رد المحتار باب صلوة المسافر تحت قوله كبحر ج١ ص٧٣٧، ط.س. ج٢ ص١٢٢). ظفير

(٣) اعلم ان أقل مدة السفر عندنا مسافة ثلثة أيام من أقصر أيام السنة بالسير الوسط واهى مشي الأقدام والإبل في البر واعتدال الريح في البحر الخ وصحح صاحب الهداية أنه لا يعتبر التقدير بالفراسخ لكن قال المرغيناني وعامة المشائخ قدرها بالفراسخ فقيل أحد وعشرون فرسخا وقيل ثمانية عشر فرسخا قال المرغيناني وعليه الفتوى وقال العتابي في جوامع الفقه وهو المختار ر وقيل خمسة عشر فرسخا الخ (غنية المستملي صلوة المسافر في المدة ص٤٩٧). ظفير

(٤) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٢ - ٧٣٣، ط.س. ج٢ ص١٢١. ظفير

دسفر څخه په راستنیدو کي دکور څخه په بیل بازار کي قیام وکړي نودي مسافر دي اوکه نه؟ **سوال**: (٢٢٥٥) یو سړی دمسافری څخه خپل وطن ته راغی دخپل کور څخه په نیم میل فاصله کي په یوه بازار کي دخیاطي کار کوي او کله کله دوه څلور شپې هلته اوسیږي دغه سړی به قصر لمونځ کوي اوکه نه؟

جواب: په کم بازار او ښارګوتي کي چي دی اوسیږي دهغه خروج او دخول دلمانځه په قصر اونه قصر کي اعتبار لري، نوکم ښار چي دنوموړي کلي څخه منفصل دی، لکه څنګه چي دبنګال په علاقوکي اوریدل کیږي چي هلته دخروج او دخول اعتبار نسته نو دا سړی چي ترڅو پوري په خپل کلي او ودانیوکي نه وي ننوتی، تر هغه وخته پوري به قصر کوي قال في الشامی: وأما الفناء فهو المکان المعد لمصالح البلد کرکض الدواب ودفن الموتی والقاء التراب فإن إتصل بالمصر اعتبر مجاورته وإن إنفصل بفلوة او مزرعة فلا. کما یأتي. ([1]) فقط

پلار دزوي په کورکي او زوی دپلار په کور کي مسافر دی اوکه مقیم؟ **سوال**: (٢٢٥٦) [١] یو سړی دخپل پلار داستوګني دځای څخه په پوره لیري فاصله کي اوسیږي که چیري زوی دپلار داستوګني ځای ته یا پلار دزوی داستوګني ځای ته ولاړ سي نو قصر به کوي اوکه نه؟

په کم ځای کي چي مخکه اوجایداد دی هلته به لمونځ قصر کوي اوکه پوره؟ **سوال**: (٢٢٥٧) [٢] دیوه سړي او دهغه دپلار او ورونو جایداد او مکانونه په یوه کلي کي دي مخکي دهغو دڅښتنانو استوګنه هم په همدي کلي کي وه اوس دڅه مودي راهیسي یي بل ځای ته نقل کړی دی په هغوی کي یو کس درسد په مهال هلته ولاړ سي، حاصلات وصول کړي او ورسره رایي وړي نوکم سړی چي هلته ځي هغه قصر کولای سي اوکه نه؟

جواب: [١] کله چي اصلي وطن دهر یوه جدا جدا سوی دی نو په دوی کي هر یو دبل وطن ته په تللو سره مقیم نه ګرځي، بلکه قصر لمونځ به کوي. ([2])

([1]) ردالمحتار باب صلوة المسافر تحت قوله: من خرج من عمارة موضع إقامته ج١ ص٧٣٢، ط.س. ج٢ ص١٢١. ظفیر

([2]) والوطن الأصلي هو موطن ولادته او تأهله او توطنه یبطل بمثله إذا لم یبق له بالأول أهل (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٢، ط.س. ج٢ ص١٢٨) ولو کان له اهل ببلدتین فأیهما دخل صار مقیما فإن ماتت زوجته في إحداهما وبقی له فیها دور وعقار قیل لا یبقی وطنا له إذا المعتبر الأهل دون الدار (رد المحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٢، ط.س. ج٢ ص١٢٨) الوطن الأصلي الخ یبطله بمثله إذا لم یبق له بالأول أهل (درمختار) ای وإن بقی له فیه عقار الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٢، ط.س. ج٢ ص١٢٠. ظفیر

[٢] كه يي هلته دپنځلسو ورځو ځخه دلږ اوسيدلو اراده وي نو قصر به كوي اوكه دپنځلسو ورځو ياډير پاته كيدلو له ارادى سره هلته ولاړ سي نو پوره لمونځ به كوي، اوكه پخه اراده ونه لري بلكي دا اراده يي وي چي په ځلور پنځه ورځي كي به بيرته ستون سم يا چي كله حاصلات را غونډ كړم ولاړ به سم نو برابر به قصر كوي، اگركه دارادي پرته تر ډيرو ورځو وځنډيږي. ([١])

په شرعي سفركي دقصر په ترک كولو سره څوک ګنهكاريږي اوكه نه؟ سوال: (٢٢٥٨) هغه سړى چي په سفركي قصر نه كوي نو ګنهګار به سي اوكه نه؟ كه ګناهګار وي نو ولي، ايا ددي ايات اطلاق پرهغه باندي كيداى سي اوكه نه؟ (ومن تطوع خيرا فهو خير له).

جواب: دامام صاحب مذهب دادى چي په شرعي سفركي قصر واجب دى قصدا پوره لمونځ كول ممنوع دي ([٢]) ځكه چي دا له حدود الله ځخه تجاوز دى، ومن يتعد حدود الله فاولئك هم الظالمون ([٣]) او دا په من تطوع خيرا كي داخل نه دى ځكه چي دشارع عليه السلام دحكم ځخه خلاف ورزي كول خيرنه دي بلكه هغه شردي.

سړى به دخسر په كوركي مقيم وي اوكه نه؟ سوال: (٢٢٥٩) [١] دزيد نكاح په سهارنپور كي وسوه چي هغه دده دوطن ځخه سل ميله ليري ده زيد خپله منكوحه وطن ته راوستله كه چيري زيد په داسي صورت كي سهارنپور ته ولاړ سي چي دهغه ښځه په سهارنپوركي نه وي نو زيد به مقيم وي اوكه مسافر؟

سوال: (٢٢٦٠) [٢] كه دزيد منكوحه مړه سي نوهغه به سهارنپور ته په تللو سره مقيم وي اوكه مسافر؟

سوال: (٢٢٦١) [٣] زيد داله اباد اوسيدونكى دى او هنده دسهارنپور اوسيدونكي ده دواړه په سفر باندي مراد اباد ته ورسيدل هلته ددواړو نكاح وسوه نو زيد به په مراد اباد كي مقيم وي اوكه مسافر؟

جواب: [١] په درمختار كي دي: ولو كان له اهل ببلدتين فأيتهما دخلها صار مقيما فإن

([١]) ولا يزال على حكم السفر حتى ينوي الإقامة في بلدة او قرية خمسة عشر يوما او اكثر (عالمگيري ج١ ص١٣٠، ط. ماجدية ج٢ ص١٣٩) او ينوي الخ إقامة نصف شهر الخ بموضع واحد صالح لها فيقصر إن نوى الإقامة في أقل منه اى من نصف شهر الخ او دخل بلدة ولم ينوها اى مدة الإقامة بل ترقب السفر غدا او بعده ولوبقي ذلك سنين (الدرالمختار على هامش ردالمحتارباب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٢،ط.س. ج٢ ص١٢٥). ظ

([٢])صلى الفرض الرباعي ركعتين وجوبا الخ والإكمال ليس رخصة في حقه بل إساءة (درمختار) قوله وجوبا فيكره الإمام عندنا حتى روى عن أبي حنيفة أنه قال من أتم الصلوة فقد أساء وخالف السنة (رد المحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٥، ط.س. ج٢ ص١٢٣). ظفير

([٣]) سورة البقرة ركوع : ٢٩. ظفير

ماتت زوجته في أحداهما وبقى له فيها دور وعقار قيل لا يبقى وطنا له إذا المعتبر الأهل دون الدار كما لو تأهل ببلدة او استقرت سكنا له وليس له فيها دار وقيل تبقى الخ (١) ددي ځخه ددوهمي پوښتني ځواب ښکاره سو، چي دښځي دمرګ ځخه وروسته به سهارنپور دده اصلي وطن پاته نه سي خصوصا په هغه صورت کي چي هلته دده کور اوزمکه هم نه وي، ځکه اختلاف ددار او عقار دباقي کيدو په صورت کي دی او په هغه مهال کي اتمام احوط دی. او په لومړی سوال کي کله چي دهغه ښځه هلته نسته نو ښکاره ده چي هلته په تللو سره به مقيم نه وي او په دريم سوال کي به هم مراد اباد دهغه وطن نه وي. په دي کي خو څه شبهه نسته شبهه يوازي دمنيي دشرحی (٢) دروايت سره سم دلومړی پوښتني په هکله ده، ليکن فقهاؤ دا قاعدد هم ليکلي ده چي په کم ځای کي شبهه وي هلته دي پوره لمونځ وي ځکه چي په دي کي احتياط دی لکه څنګه چي په شامي کي دشبهي په ځای کي ليکلي دي: لأنه إجتمع في هذه الصلوة ما يوجب الأوبع وما يمنع فرجحنا ما يوجب الأربع إحتياطا الخ شامي. (٣) فقط

اول اصلي وطن داصلي وطن حكم لري اوكه نه؟ سوال: (٢٢٢٢) ديوه سړي ځمکه او کور دجالندهر په ضلعه کي دي او اوس هغه سره له ميرمني اوماشومانو وروسته ددي چي ځمکه په لاس ورغله لائلپور ضلعي ته ولاړی او هلته يي استوګنه غوره کړه له دي امله چي په جالندهر ضلعه کي هم دهغه کورونه او زمکي سته ځکه نوهغه په شپږ مياشتي کي دهغو دسمبالولو لپاره هرومرو راځي، آيا داسړی چي دلته راسي لمونځ به پوره کوي؟

جواب: په دي کي ډيره احوطه اوسمه خبره داده چي اولنی وطن يي هم وطن اصلي دی هلته دي لمونځ پوره کوي لکه څنګه چي دځينو فقهاوو داقوالو ځخه دي ته ترجيح معلومېږي اوبل دهغي قاعدي له مخي چي علامه شامي دامام ابويوسف (رحمه الله) دقول په ترجيح کي ذکر کړي ده چي په کم ځای کي په قصر او اتمام کي اشتباه وي نو هلته اتمام ته ترجيح وي. ځکه چي احتياط په همدي کي دی، هغه عبارت دادی چي دمسافر دلمانځه په پيل کي علامه نقل کړی دی: كما في التجنيس إذا إفتتح الصلوة في السفينة حال إقامته في طرف البحر فنقلتها الريح ونوى السفر يتم صلوة المقيم عند ابي

(١) ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٢، ط.س. ج٢ ص١٢٨. ظفير
(٢) دمنيي دشرحي هغه روايت دا دی قال في شرح المنية ولو تزوج المسافر ببلد ولم ينو الإقامة به قيل لا يصير مقيما وقيل يصير مقيما هو الأوجه (رد المحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٢، ط.س. ج٢ ص١٢٨). ظفير
(٣) ردالمحتار باب صلوة المسافر تحت قوله قاصدا ج١ ص٧٣٣، ط.س. ج٢ ص١٢٢. ظفير

يوسف (رحمه الله) خلافا لمحمد لأنه إجتمع في هذه الصلوة ما يوجب الأربع وما يمنع فرجحنا ما يوجب الأربع إحتياطا (١) الخ شامي.

دخپلي سيمي څخه په وتلو سره دي قصر شروع کړي که څه هم له هغه ځای څخه يې خپله سيمه ښکاري؟ سوال: (٢٢٢٣) په دي ملك كي وداني پيوست دي په هغوكي باغونه وي دپيوستوالي سره سره دځايونو نومونه بيل بيل وي كه يو سړی دسفر په اراده دخپلو ودانيو څخه ووزي او بل كلي ته تر رسيدلو وروسته دلمانځه وخت راسي او له هغه ځای څخه ورته خپل كلى په نظر راځي نو دا مسافر به قصركوي اوكه نه؟

جواب: په دي صورت كي به دا سړی قصر كوي ځكه چي دقصر لپاره دخپل كلي څخه وتل شرط دي وداني په نظر راتلل دقصر مخه نه نيسي، كما في الدرالمختار من خرج من عمارة موضع إقامته من جهة خروجه وإن لم يجاوز من الجانب الآخر. الخ (٢). فقط

مخكي يي دقيام نيت كړی وو بيا يي نيت بدل سو نو قصر به كوي: سوال: (٢٢٢٤) زيد مسافر په ښارګوټي كي دپنځلسو ورځو دقيام نيت وكړی او دماپښين څلور ركعته دجمعي لمونځ يي وركړی خو په مازديګر كي يي دپنځلسو ورځو دقيام نيت فسخ كړی او څلور ركعتي لمونځونه يي دوه ركعته كول او وركول شروع كړل نو دا امامت اولمونځونه صحيح سول اوكه نه؟ مسافر ته دقيام دنيت كولو وروسته دخپل نيت په فسخ كولو باندي پوره لمونځ كول پكار دي كه قصر؟

جواب: زيد ته اول دقيام په نيت باندي پوره لمونځ كول او دقيام دنيت دفسخه كولو وروسته قصر كول ښايي. (٣) فقط

دسفر په اراده سره چي دشاوخوا مختلفو كلو په لارو كي دومره وګرځي را وګرځي چي دهغو مجموعي مسافت شرعي مسافت ته ورسيږي نوڅه حكم دي؟ سوال: (٢٢٢٥) يو سړی دسفر په اراده ووزي او دهغه سفر په كلو اوباندو كي دی او يو كلي له بله څخه دومره ليري نه دی چي دلمانځه دقصر حكم وربانديي وكول سي مثلا ځيني كلي دځينو نورو څخه دنهو ميلو په فاصله كي پراته دي او ځيني دنورو څخه په يوولس ميله كي او ځيني په اته كي اوځيني په شپاړس كي مثلا، ليكن په دي كليوكي دهغه دوره ددريو ورځو تر

---

(١) ردالمحتار باب صلوة المسافر تحت قوله قاصدا ج١ ص٧٣٣، ط.س. ج٢ ص١٢٢. ظفير

(٢) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٢، ط.س. ج٢ ص١٢١. ظفير

(٣) ولا يزال على حكم السفر حتى نوي الإقامة في بلدة خمسة عشر يوما او اكثر وإن نوى أقل من ذلك قصر (هدايه باب صلوة المسافر ج١ ص١٤٩) ولو كان مسافرا في أول الوقت إن صلى صلوة السفر ثم أقام في الوقت لا يتغير فرضة وإن لم يصل حتى أقام في اخر الوقت يقلب فرضه اربعا وإن لم يبق من الوقت إلا قدر ما يسع فيه بعض الصلوة (عالمگيري مصري صلوة المسافر ج١ ص١٣٢، ط. ماجدية ج١ ص١٤١). ظفير

مزل ډیریږي په دي صورت کي په هغه باندي قصر واجب دی اوکه نه؟
جواب: کله چي دذکر سوي سړي اراده دسفر دپاره دوتلو په مهالل دتړلو ذکر سوو کليو دوره ده چي دهغو مسافت دري ورځي يا دديو ورځو څخه ډيريږي نو قصر پرهغه باندي واجب دی، من خرج من عمارة موضع إقامة الخ قاصدا مسيرة ثلاثة أيام ولياليها الخ (١).

په شرعي سفرکي دي قصر کوي اګرکه په لږه لږه فاصله کي قيام راسي: **سوال**: (٢٢٢٦)
[١] زه دماراووړ دعلاقي مسافر يم او احمد اباد علاقي ته دځلورو پنځو مياشتو په ارادي سره ځم خو دځه کار له امله هره ورځ په ميل دوه ميله کي قيام کوم مثلا نن دلته صبا په بل يوه ځای کي، ددوو دريو ميلو په فاصله باندي قيام کيږي نو په دي صورت کي قصر کول ښايي اوکه نه؟

که په ځنګل کي ديوي مياشتي په اراده قيام کوي نوهم به قصر کوي: **سوال**: (٢٢٢٧) [٢]
يو مسافر دباندي په ځنګل کي ديوي پوره مياشتي په اراده سره مقيم سو نو قصر به کوي او که پوره لمونځ؟
جواب: [١] په دي صورت کي لمونځ قصر کول ښايي. (٢)
[٢] په ځنګل کي مقيم کيږي نه ځکه نوهغه ته قصر لمونځ کول په کار دي. (٣) فقط

په سفر کي وتر معاف نه دي اوسنت کول هم ثابت دي: **سوال**: (٢٢٢٨) يو سړی دعوه کوي چي دمسافر لپاره سنت او وتر معاف دي اوپه پرېښودلو کي يې ګناه نسته او رسول الله ﷺ په سفر کي هيڅکله هم نه دي کړي، دهغه دا دعوه صحت لري اوکه نه؟
جواب: وتر واجب دي ددي پريښودل په هيڅ حالل کي جائز نه دي که مسافر وي اوکه مقيم، او دسنتو په هکله غوره داده چي دامن او قرار په ځای کي دي کوي اوکه يي تلواروي نه دي کوي په دي کي څه ستونزه نسته (٤) اوپه ترمذي شريف کي دي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم په سفرکي سنت کړي دي. (٥)

---

(١) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٢، ط.س. ج٢ ص١٢١. ظفير
(٢) او ينوي الخ إقامة نصف شهر حقيقة او حكما الخ بموضع واحد صالح لها من مصر او قرية فيقصر إن نوى الإقامة في أقل منه اى من نصف شهر اونوى فيه لكن في غير صالح كبحر وجزيرة او نوى فيه بموضعين مستقلين الخ او دخل بلدة ولم ينوها اى مدة الإقامة بل ترقب السفر غدا او بعده ولو بقى على ذلك سنين (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٦، ط.س. ج٢ ص١٢٥). ظفير
(٣) وصلاحية الموضع حتى نوى الإقامة في بر اوبحر او جزيرة لم يصح (عالمگيري مصري صلوة المسافر ج١ ص١٣٠، ط. ماجدية ج١ ص١٣٩). ظفير
(٤) ويأتي المسافر بالسنن إن كان في حال أمن وقرار وإلا بأن كان في خوف وقرار لا يأتي بها هو المختار (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٢، ط.س. ج٢ ص١٣١). ظفير =

څوک چي تل په سفرکي اوسي هغه دي قصر کوي: سوال: (۲۲۶۹) یو سړی دسهارنپور په ریلوي دفتر کي نوکر دی او دهغه کور دسهارنپور څخه ۲۷ میله لیري دی هغه ثلورویشت ساعته په موټرکي اوسي او يوي خواته تر انبالي پوري بلي خواته تر غازي اباد پوري تګ راتګ کوي هغه ته لمونځ قصر کول په کار دي اوکه پوره؟

جواب: په داسي حالت کي چي ترڅو پوري هغه خپل اصلي وطن ته دتلو اراده نه وي کړي لمونځ به قصر کوي. ([1]) فقط

په کشتئ کي اوسیدونکي قصر لمونځ کوي: سوال: (۲۲۷۰) کم جهازونه چي په خلیج کي دشپي تړلي اوسي او دورځي دری ځلي دنیم ساعت په اوږدو کي ددي غاړي څخه بلي غاړي ته ځي راځي، ایا ددي جهاز ملازمین به قصر لمونځ کوي؟ او ددي خلګو اصلي وطن ته ددریو ورځو فاصله ده او داخلګ په جهاز کي اوسي خوراك او څيښاك او پروته هرڅه په جهاز کي کوي؟

جواب: کم خلګ چي دليري څخه راسي او په جهاز کي ملازمت کوي، مثلا ددریو ورځو یازیاتو مزل وکړي اوراسي په جهازکي نوکران سي او بیا همیشه په دریاب کي جهازونه چلوي په هیڅ داسي ځای کي چي صالح للإقامة وي دپنځلسو ورځو دقیام نیت نه کوي نو دوی مسافر دي قصر لمونځ به کوي په دومختار کي دي: فيقصر إن نوى الإقامة في أقل منه اى من نصف شهر او نوى فيه لكن في غير صالح كبحر او جزيرة الخ (درمختار) قوله كبحر قال في المجتبى والملاح مسافر الا عند الحسن وسفينته ايضا ليست بوطن آه الخ. ([2]) فقط

دریل هغه ډرایور چي دانجن سره په منډه وي دهغه قیام په یوه ځای کي ترڅو ساعتونو ډیر نه وي هغه به څه کوي؟ سوال: (۲۲۷۱) هغه ډرایور چي ریل ګاډی چلوي دخپل هیډ کوارټر یعني مستقر څخه روزانه سل میله یا لږ اوډیر سفر کوي کله چي خپله دنده سرته ورسوي نو بل هیډکواټر ته ولاړ سي، او لږ ترلږه دولس ساعته یا څلورویشت ساعته دمه کوي بیا څو ساعته وروسته بل ګاډی واخلي او بیرته ستون سي، کله چي مخکني

([5]) وروى عن ابن عمر أن النبى ﷺ كان لا يتطوع في السفر قبل الصلوة ولا بعدها وروى عنه عن النبي ﷺ أنه كان يتطوع في السفر (ترمذي شريف باب ما جاء في التطوع في السفر ج١ ص٧٢). ظفير

([1]) من خرج من عمارة موضع إقامته الخ قاصدا الخ مسيرة ثلثة أيام ولياليها الخ صلى الفرض الرباعي ركعتين وجوبا الخ حتى يدخل موضع مقامه الخ او ينوي الخ إقامة نصف شهر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٢، ط.س. ج٢ ص١٢١). ظفير

([2]) رد المحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٧، ط.س. ج٢ ص١٢٢. ظفير

مستقر ته راورسيږي نو دلته هم دهغه ځای په اندازه دقيام او ارام وخت په لاس ورځي نو هغه ته په دواړو ځايونوکي قصر کول ښايي اوکه پوره لمونځ؟

جواب: هغه ته په دواړو ځايونو کي قصر کول ښايي. (١) فقط

نوکر دخپل بادار ماتحت دی چي هغه قصر کوي دی به يي هم کوي: **سوال**: (٢٢٧٢) يو شرعي مسافر يوي سيمي ته ورسيدی او دهغه ځای يو اوسيدونکی يي په دي شرط دځان سره نوکر کړ چي تر څو زه په سفر کي يم ته به له ما سره اوسي اخرنی منزل يي بالکل معلوم نه کړی ددي سيمي څخه چي ووته نو په پنځه شپږ ميله فاصله کي يوه کلي ته ورسيده داقامت له نيت څخة پرته ترځلورو اونيو هلته پاته وه او ديوه مخه يي قصر لمونځ کوی اوس دنوکری دپاره څه حکم دی ايا دځښتن په تبعيت کي دی هم قصر وکړي اوکه پوره لمونځ وکړي؟

جواب: دا ذکرسوی نوکر په دي صورت کي دخپل ښتن تابع دی کم نيت چي دځښتن وي دهغه نيت متابعت په نوکر باندي لازم دی ليکن دمتبوع نيت معلومول ضروري دي په درمختار کي دي: والمعتبر نية المتبوع الخ ولا بد من علم التابع بنية المتبوع (٢) الخ وفي رد المحتار قوله و اجير ای مشاهرة او مسانهةً (٣) الخ نو کله چي اجير دمستاجر تابع وي همدا ډول به نوموړی ملازم هم تابع وي ځکه چي هغه هم مشاهرةً اجير دی. فقط

چي په يوڅو کليو کي په چکر لګولو سره مسافت پوره سي ددې څه حکم دی؟ **سوال**: (٢٢٧٣) ديوه سړي يو څو کلي دي چي دهغه دوطن څخه هر يوه کلي ته فاصله دقصر تر مسافت لږ ده که چيري داسړی دخپل يوه کلي څخه بل ته منتقل کيدی چي په دي ډول دقصر مسافت پوره کيږي او په همدي اراده له وطن څخه تللی وي نو ددي سړي لپاره به دسفر احکام ثابت وي اوکه نه؟

جواب: پرده باندي به دقصر احکام ثابت وي. (٤) فقط

دغير مقلدينو په دريو ميلو باندي قصر کول او دهغوی دمستدل حديث تاويل: **سوال**: (٢٢٧۴)

---

(١) من خرج من عمارة موضع إقامته الخ قاصدا الخ مسيرة ثلاثة أيام ولياليها الخ صلى الفرض الرباعي ركعتين وجوبا الخ فيقصر إن نوى الإقامة في أقل منه اى من نصف شهر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج٣٢ ٧٣٢ تا ٧٣٧، ط.س. ج٢ ص١٢١ – ١٢٣). ظفير

(٢) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧۴۴، ط.س. ج٢ ص١٣٣. ظفير

(٣) رد المحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧۴۵، ط.س. ج٢ ص١٣۴. ظفير

(۴) فاذا قصد بلدة والى مقصده طريقان أحدهما مسيرة ثلاثة أيام ولياليها والآخر دونها فسلك الطريق الأبعد كان مسافرا عندنا هكذا في فتاوى قاضي خان (عالمگيري مصري باب صلوة المسافر ج١ ص١٣٠، ط. ماجدية ج١ ص١٣٨). ظفير

دفقهاؤ په نزد په ۴۸ ميله کم مسافر دوه رکعته کوي او غير مقلدين په دريو ميلوکي قصر کوي په ثبوت کي دحضرت انس ﷺ حديث رامختـه کوي چي په هغه کي دنبي کريم صلی الله عليه وسلم لخوا په دري ميلو باندي قصر کول ثابت دي. ددي حديث څه مطلب دی؟

جواب: چي ددري منزلو (چي له هغو څخه ۴۸ ميله جوړيږي) دمسافت اراده يي وي نو دښار څخه په بهر وتلو سره قصر پيل کيږي (1) او همدا تاويل دهغه حديث شريف دی چي هلته راغلي دي چي نبي کريم صلی الله عليه وسلم له مديني منوري څخه بهر ددريو ميلو په مسافه کي قصر وکړی يعني هغوی ﷺ ليري ځای ته دتللو اراده درلوده، ليکن دمديني منوري څخه ددريو ميلو تللو وروسته دلمانځه وخت سو نو هغوی قصر لمونځ وکړی. فقط

که چيري اجير خپل وطن ته ورسيږي نو هغه به دمقيم په حکم کي وي که مالک ورسره نه وي هم: **سوال**: (۲۲۷۵) مشاهرة اجير يعني نوکر که چيري دسفر په مهال دخپل مالك سره خپل کلي ته ورسيږي، نوقصر به کوي اوکه پوره لمونځ په حماديه فتاوی کي دي: عبد سافر مع مولی فدخلا في وطن العبد لا يصيران مقيمين أما العبد فلأنه تابع وأما المولی لم توجد نية الإقامة ولا دخول الوطن الأصلي. دا مسئله يوازي په غلام پوري ځانګړي ده اوکه په اجير کي هم همدا حکم دی؟

جواب: اجير مشاهرةً اګر که دتبعيت له پلوه دغلام په حکم کي دی او هيڅ شك نسته چي داقامت په وطن کي که چيري داصورت پيښ سي نو دغلام په ډول دهغه نيت ته به هم هيڅ اعتبار نه ورکول کيږي دهغه داقامت او سفر مدار دمستاجر پرنيت باندي دی، ليکن په اصلي وطن کي داصورت نسته ځکه هلته په رسيدلو سره سفر باطليږي دنيت اونه نيت په دي باندي اثر نه پريوځي، ځکه نوکه چيري اجير دخپل مستاجر سره اصلي وطن ته ورسيږي نو سفر به يي سمدستي باطل سي او ددي پرته په نورو ځايونوکي به دمتبوع دنيت تابع وي، په دي کي دي: والمعتبر نية المتبوع لأنه الأصل لا التابع کإمرأة وفاها مهرها المعجل وعبد الخ واجير الخ مع زوج ومولی ومستاجر الخ (2) فقط

مقتدي مسافر به په مقيم امام پسي دځو رکعتو نيت کوي؟ **سوال**: (۲۲۷۶) امام مقيم دی او

---

(1) من خرج من عمارة موضع إقامته الخ قاصدا الخ مسيرة ثلاثة ايام ولياليها الخ ولا إعتبار بالفراسخ علی المذهب (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۵، ط.س. ج۲ ص۱۲۱). ظفير

(2) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۴۴ – ۷۴۵، په شامي کي دي: وأجير ای مشاهرة او مسانهةً الخ (رد المحتار باب ايضا ج۱ ص۷۴۱، ط.س. ج۲ ص۱۳۰). ظفير

مقتدي مسافر دی نو مقتدي به دڅلورو رکعتو نيت کوي اوکه د‌دوو؟

جواب: مسافر ته په مقيم پسي اقتداء کول روا دي، او مسافر مقتدي به دمقيم إمام داتباع له امله دڅلورو رکعتو نيت کوی او څلور رکعته به کوي، په درمختار کي دي: وأما إقتداء المسافر بالمقيم فيصح في الوقت ويتم. [1] الخ

يوښار يې پرېښوولی بل ته ولاړی اوس که مخکني ته راسي نوڅه حکم دی؟ سوال: (۲۲۷۷) يوه سړي ديوي وجهي خپل اهل او عيال له (الف) ښار څخه (ب) ښار ته وليږل او هغه دالف ښار په ګاونډکي په مزل کولو سره وخت تيروي که چيري دا سړی الف ښار ته راسي چي هلته دده بند او قلف کور دی نو هلته به ده ته مقيم ويل کيږي او که مسافر؟ بل داچي که چيري دا سړی (ب) ښارته ولاړ سي چي هلته دده ټول خپلوان او عزيزان دي ليکن هلته دده قيام ترلسو ورځو هم کم دی، اوهغوی د(الف) ښار ته بيرته راستنيدونکي دي چي هلته دوی په مستقل ډول اوسيږي نو په داسي صورت کي به هغه په (ب) ښارکي مسافر بلل کيږي اوکه مقيم؟ هغه ته هر ډول ارام په ب ښار کي حاصل دی او له الف ښار څخه دهغه اهل او عيال په عارضي ډول تللي دي؟

جواب: معلوميږي چي دهغه اصلي وطن (ب) ښار دی چيري چي دهغه ټول عزيزان او خپلوان دي نوکه چيري دهغه وطن واقعي دب ښار وي نو هلته په رسيدلو سره به فورا لمونځ پوره کوي او په (الف) ښار کي که هغه دنوکری له امله اوسيږي نو هغه يي داقامت وطن دی که يي هلته دپنځلسو ورځو يا ډيرو تيرولو نيت وو نو لمونځ به پوره کوي که نه وي قصر به کوي، حاصل دادی چي په اصلي وطن کي لمونځ قصر کول نسايي، اواصلي وطن هغه دی چيري چي دهغه زيږيدنه سوي وي او مور اوپلار يي اوسيږي او نکاح يي سوي وي غرض داچي دکم ځای هغه اصلي اوسيدونکی دی هغه يي اصلي وطن دی تر څو پوري چي هغه پرېښږدي اوبل وطن وطن جوړنه کړي، همدغه به يې اصلي وطن وي. [2] فقط

په څومره سفر باندي قصر دی: **سوال**: (۲۲۷۸) قصر لمونځ په څومره سفر کي دی؟

جواب: په دري منزله سفر کولو باندي قصر پرمسافر واجب ګرځي. [3] فقط

---

[1] الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۴۱، ط.س. ج۲ ص۱۳۰. ظفير

[2] الوطن الأصلي هو موطن ولادته او تأهله او توطنه يبطل بمثله إذا لم يبق له بالأول أهل فلو بقى لم يبطل الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج۱ ص۷۴۲، ط.س. ج۲ ص۱۳۱). ظفير

[3] السفر الذي يتغير به الأحكام أن يقصد مسيرة ثلاثة أيام ولياليها بسير الإبل ومشى الأقدام الخ والسير المذكور هو الوسط (هدايه باب صلوة المسافر ج۱ ص۱۴۸). ظفير

چي قصرنه کوي نو ګناهګاربه وي اوکه نه؟ سوال: (٢٢٧٩) چي قصر لمونځ نه کوي نو ګنهګاريږي اوکه نه؟

جواب. ګنهګاريږي. (١)

دقصر په حالت کي سنت او وتر سته اوکه نه؟ سوال: (٢٢٨٠) دقصر په حالت کي سنت او وتر سته اوکه نه؟

جواب: وتر کول اړين دي، او سنت دي هم دډاډ او فرصت په صورت کي نه پريږدي. (٢)

په سفر کي دماپښين او مازديګر لمونځو په يوه وخت کي کول جائزدي اوکه نه؟ سوال: (٢٢٨١) دماپښين او مازديګر لمونځ دسفر په حالت کي يوځای کول جائز دي اوکه نه؟

جواب: په يوه وخت کي دواړه کول جائز نه دي. (٣)

ددوري په ډول سفر کوونکي باندي قصر سته او که نه؟ سوال: (٢٢٨٢) دنوکری په حالت کي چي کم خلګ ددوري په ډول سفرونه کوي پرهغوی باندي قصر سته اوکه نه؟

جواب: که سفر ددريو منزلو وي نو قصر لازم دی يعني په دوره کي چي ترپايه کم ځای ته دتلو اراده وي که هغه ځای ته ددريو منزلو لاره وي نو قصر کول ښايي. (٤)

قصر کوونکي امام لمونځ پوره وکړي نو دامام او مقتدي لمونځ وسو اوکه نه؟ سوال: (٢٢٨٣) [١] يو مسافر قصر کوونکی دماسخوتن په لمانځه کي امام سو او دقصر پرځای يي څلور رکعته لمونځ وکړی دامام او مقتديانو دا لمونځ وسو اوکه نه؟

دريل په سفرکي پوره لمونځ کول څنګه دي؟ سوال: (٢٢٨٤) [٢] بل داچي که يو مسافرپه دي خيال چي دريل سفر هوسا سفردی قصر ونه کړي نو ايا دی به ګنهګاروي؟

جواب: [١] که چيري امام په دوو رکعتو باندي ناسته کړي وي نو دهغه لمونځ وسو او مقتديانو که چيري دهغه سره سره لمونځ پوره کړی نو دهغوی لمونځ ونه سو، كما مر في الشامي: فلوأتم المقيمون صلاتهم معه فسدت لأنه إقتداء المفترض بالمتنفل إذا قصدوا

---

(١) وفرض المسافر في الرباعية ركعتان لا يزيد عيها الخ وإن صلى اربعا وقعد في الثانية قدر التشهد اجزأته الأوليان عن الفرض والأخران له نافلة (هدايه ايضا). ظفير

(٢) وبعضهم جوز للمسافر ترك السنن والمختار أنه لا يأتى بها في حال الخوف ويأتي بها في حال القرار و الأمن. (عالمگيري ج١ ص١٣٠، ط. ماجدية ج١ ص١٣٩). ظفير

(٣) ولا جمع بين فرضين في وقت بعذر سفر ومطر خلافا للشافعي وما رواه محمول على الجمع فعلا، لا وقتا فإن جمع فسد لو قدم الفرض على وقته وحرم لو عكس اى أخره عنه وإن صح بطريق القضاء (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصلوة قبيل باب الأذان ج١ ص٣٥٤ – ٣٥٥، ط.س. ج١ ص٣٨١). ظفير

(٤) أقل مسافة تتغير فيها الأحكام مسيرة ثلاثة أيام الخ والقصر واجب (عالمگيري باب في صلوة المسافر ج١ ص١٢٩، ط. ماجدية ج١ ص١٣٨). ظفير

متابعته الخ ([1]).

[۲] مسافر لره قصر كول لازم د، په دي خيال چي دريل سفر دارام دی پوره لمونځ كول صحيح نه دي. ([2])

چي شپيته ميله ليري ځي نو قصر به كوي اوكه نه؟ سوال: (۲۲۸۵) [۱] زيد دخپل اصلي وطن څخه د (ب) ښار ته ځي چي هغه تر شپيته ميله په ډيره فاصله كي پروت دی ليكن دروانيدلو په مهال دهغه نيت هلته تر پنځلسو ورځو دډيري پاته كيدني دی په دي صورت كي هغه ته په لاره كي قصر كول په كاردي اوكه نه؟

چي دپنځلسو ورځو دقيام څخه وروسته بيرته ځي نوسفر به ددي ځاى څخه شماريږي اوكه دمخكني ښار څخه؟ سوال: (۲۲۸۶) [۲] مثلا زيد له (ب) ښارڅخه دپنځلسو ورځو دقيام څخه وروسته د (ج) ښار ته ځي نو دقصر كولو لپاره به دفاصلي شمير له (ب) ښارڅخه كيږي اوكه دزيد داصلي وطن څخه؟

مقيم دي په مسافر پسي دڅلورو ركعتو نيت وكړي: سوال: (۲۲۸۷) [۳] مقيم لره په مسافر امام پسي مثلا دمازديگر په لمانځه كي دڅلورو ركعتو نيت كول په كار دي كه ددوو؟

جواب: [۱] قصر لمونځ كول ښايي. ([3])

[۲] په دي صورت كي به دفاصلي شمار له (ب) ښار څخه كيږي. ([4])

[۳] دڅلورو ركعتو نيت كول په كار دي دوه ركعته دامام سره او دوه به وروسته كوي. ([5])

په كم ځاى كي چي نكاح كړي وي ايا هغه ځاى مطلقا داصلي وطن حكم لري؟ سوال: (۲۲۸۸) [۱] په درمختار كي يي دا ځاى هم وطن اصلي ليكلى دی (او تأهله) يعني دنكاح كولو ځاى نو ايا مطلقا هغه ځاى چيري چي نكاح كول سوي ده وطن اصلي دی، اوكه ددي څه بل مطلب دی او ددي څه تفصيل دی؟

دښځي اصلي وطن دخسرګني كور دی او كه دمور او پلار او كه چيري څوک داقامت دوطن

([1]) ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۴۱، ط.س. ج۲ ص۱۳۰. ظفير

([2]) والقصر لازم عندنا الخ وهى تدل على ان الفرض ركعتان وان الاتمام منكر ولو كان جائزا لفعله عليه الصلوة والسلام مرة تعليما للجواز (غنية المستملي فصل صلوة المسافر ج۱ ص۴۹۹). ظفير

([3]) من خرج من عمارة موضع إقامته قاصداً مسيرة ثلاثة أيام ولياليها الخ صلى الفرض الرباعي ركعتين وجوبا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۳۲، ط.س. ج۲ ص۱۲۱). ظفير

([4]) ويبطل الإقامة بمثله وبالوطن الأصلي وبانشاء السفر (ايضا ج۱ ص۷۴۳، ط.س. ج۲ ص۱۳۲). ظفير

([5]) وصح إقتداء المقيم بالمسافر في الوقت وبعده فإذا قام المقيم إلى الإتمام لا يقرأ ويسجد للسهو في الأصح لأنه كاللاحق والقعدتان فرض عليه وقيل لا (ايضا ج۱ ص۷۴۰، ط.س. ج۲ ص۱۳۰). ظفير

څخه لس دولس ميله سفر کوي نومسافر به وي اوکه نه؟ سوال: (۲۲۸۹) [۲] دښځي اصلي وطن دخسرګنی کور دی او که دمور او پلار دزېږېدني دوطن څخه مراد کم وطن دی؟ مطلقا اوکه هغه ځای چي په عرف کي ورته وطن وايي. که چيري يو سړی په يوه ځای کي نوکر وي، اودهغه اصلي وطن دهغه ځايه دشرعي سفر په اندازه ليري وي، اوس که دا سړي دنوکرۍ له ځای څخه لس دولس ميله سفر کوي نو مسافر به وي اوکه نه؟

جواب: [۱] داصلي وطن معنی دا ليکي چي وطن دقرار وي يعني هلته اوسيدل مقصود وي نو موضع دتاهل يعني دنکاح ځای هغه وخت اصلي وطن دي چي هلته اوسيدل مقصود وي او دهغه ميرمن هلته اوسي، دا مطلب نه دی چي که چيري په يوه ځای کي دنکاح کولو څخه وروسته ښځه راولي نو بيا دي هم هغه ځای دده وطن وي لنډه دا چي کم ځای دهغه ميرمن اوسيږي او ده لره هلته اوسيدل مقصود وي، نوهغه اصلي وطن دی که چيري دوه ميرمني يي په دوو ښارونوکي اوسيږي نو دواړه يي اصلي وطنونه دي: ولو كان ببلدتين فايتهما دخل صار مقيما. شامي (1)ددي عبارت څخه ښکاره ده چي هلته دميرمني اوسيدل او سته والی معتبر دی، يواځي نکاح کول داصلي وطن دجوړيدلو سبب نه دی چي ښځه ور څخه راولي.

[۴] ښځه دسړي تابع ده، چي خاوند يي هرځای ساتي هغه به دهغي اصلي وطن وي (2) دولادت وطن هغه دی چيري چي هغه زيږيدلی وي او دهغه مور او پلار هلته اوسيږي، او دملازمت په ځای کي چي هلته دی مقيم وي او داقامت په وجهه لمونځ پوره کوي ترڅو پوري چي دهغه ځای څخه دشرعي سفر په مسافت دوتلو اراده ونه کړی قصر به نه کوي. فقط

هغه سرکاري ملازم چي ۴۸ يا ۶۰ ميله دوره کوي هغه به قصر کوي اوکه نه؟ سوال: (۲۲۹۰) زيد سرکاري ملازم دی دهغه داستوګني ځای (الف) دی، ليکن هغه کله په اطرافوکي يعني په ۴۸ ميله کي دننه اوکله پنځوس شپيته ميله تر اتياوو ميلو پوري دوره کوي او په دوره کي شپږ اته او کله لس ورځي تيري سي، داوسيدلو ځای ته واپس نه راځي په دي صورت کي به قصر کوي اوکه نه؟

جواب: که چيري دکور څخه دوتلو په مهال هغه اراده کړي وه چي په دي دوره کي دسفر

---

(1) ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧۴٢، ط.س. ج٢ ص١٣١. ظفير

(2) والمعتبر نية المتبوع لأنه الأصل لا التابع كإمرأة وفاها مهر المعجل (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧۴٣) ويبطل وطن الاقامة بمثله وبالوطن الاصلي وبانشاء السفر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧۴٣، ط.س. ج٢ ص١٣٣). ظفير

پای فلانی ځای دی چي هغه داستوګني دځای څخه اته څلویښت میله یا ډیر لیري دی نو قصرلازم دی که نه وي نه دی.

له اله اباد څخه بمبۍ ته ددوو یا څلورو میاشتو په نیت روان سو نو په لاره به قصر کوي اوکه نه؟ **سوال**: (۲۲۹۱) زید له اله اباد څخه بمبۍ ته روان سو لیکن په بمبۍ کي دوه دری میاشتي اوسیدل غواړي په دي صورت کي به هغه په لاره قصر کوي اوکه نه؟

جواب: په لاره به قصر کوي. (١)

دقصر په اړوند یوڅو پوښتني: **سوال**: (۲۲۹۲) [١] که چیري یو سړی دوطن څخه وتلی په ۴۲ میله لیري ځای کي ایسار سي او په دي ځای کي یي دپنځلسو ورځو یاددي څخه دکمو ایساریدلو اراده وي نو لمونځ قصر کول ورته جائز دي اوکه نه؟

سوال: (۲۲۹۳) [۲] په کم ځای کي چي فرض لمونځ قصر کیږي که هلته سنت ونه کړي نو ګناه سته اوکه نه؟

سوال: (۲۲۹۴) [۳] دسفر په حالت کي دوه لمونځونه په یوه ځای کول لکه دماپښین دمازدیګر سره یا دماښام دماخستن سره جائز دي اوکه نه؟

جواب: [١] ددریو ورځو په مسافت کي قصر کیږي چي ددي اندازه ۴۸ میله ښودل سوي ده که چیري هلته دتللو وروسته دپنځلسو ورځو دقیام اراده لري نو لمونځ دي پوره کوي اوکه ددي څخه دلږو ورځو دقیام اراده لري نو قصر دي کوي.

[۲] ګناه نسته، لیکن دقیام په حالت کي سنت کول غوره دي. (٢)

[۳] که چیري دا ډول جمع والی وکړي چي ماپښین په خپل اخر وخت کي سي او مازدیګر په خپل اول وخت کي، نودا جمع صحیح ده، داجمع صورتا ده حقیقتا نه ده، یعني داسي دي نه کوي چي دمازدیګر لمونځ دماپښین په وخت کي وکړي، یا دماپښین لمونځ قضا کړي او دمازدیګر په وخت کي وکړي، دا صحیح نه ده. (٣)

دکور څخه دروانیدو وروسته به په څومره فاصله کي قصر پیلوي؟ **سوال**: (۲۲۹۵) [١] دکوره

---

(١) من خرج من عمارة موضع إقامته الخ قاصدا الخ مسيرة ثلثة أيام ولياليها الخ صلى الفرض الرباعي ركعتين (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٢، ط.س. ج٢ ص١٢١) قوله قاصدا اشار به مع قوله خرج إلى انه لو خرج ولم يقصد او قصد ولم يخرج لا يكون مسافرا (رد المحتار ج١ ص٧٣٣، ط.س. ج٢ ص١٢٢). ظفير

(٢) ويأتي المسافر بالسنن إن كان في حال أمن وقرار وإلا لا يأتي بها هو المختار (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٢، ط.س. ج٢ ص١٣١) ظفير

(٣) ولا يجوز الجمع عدنا بين الصلوتين في وقت واحد سوى الظهر والعصر بعرفة والمغرب والعشاء بمزدلفة (غنية المستملي ص٥٠٧). ظفير

چي څومره فاصلې ته ورسيږي نوقصر به كوي؟

دريل ګاډي هغه ملازم چي تل په سفركي اوسي هغه به څه كوي؟ سوال: (۲۲۹۶) [۲] زه دريل ګاډي ملازم يم اوتل په سفر كي اوسم په ځينو ځايونو كي دوه ورځي په ځينو ځايونو كي څلور ورځي او په ځينو ځايونو كي ددوه دري مياشتو پيوست اوسيدو امكان هم وي، په داسي حالت كي به لمونځ پوره كوم او كه به قصر كوم؟

دقصر دحكم سره سره كه چيري پوره لمونځ وكول سي جواز لري اوكه نه؟ سوال: (۲۲۹۷) [۳] كه چيري زه ددي رعايت يعني قصر وړ يم او بيا ددوو ركعتو په ځاى پوره لمونځ ادا كړم دا جواز لري اوكه نه؟

دسفر په حالت كي دسنت مؤكدهٔ او وترو څه حكم دي؟ سوال: (۲۲۹۸) [۴] په داسي حالت كي دسنت مؤكدو، وترو او نوافلو دادا كولو څه حكم دى؟

دمابنام په فرضو كي قصر سته اوكه نه؟ اوكه وي نو څنګه به وي؟ سوال: (۲۲۹۹) [۵] دمابنام ددريو ركعتونو څه حكم دى؟

جواب: [۱] ددي نوم قصر دى په سفر كي دقصر لمونځ كولو حكم دى يعني كم لمونځ چي څلور ركعته دى هغه په سفر كي دوه ركعته كيږي دمابنام او سهار په لمونځونو كي قصر نسته، دقصر شرط دا دى چي ددريو منزلو دسفر اراده وي يا ددي څخه ډير او ددري منزلو اندازه په ۴۸ ميلونو كي ښودل سويده.

[۲] ستاسي غوندي سفر كوونكي ته چي كله سفر ددريو منزلو يا ددي څخه ډير وي دا حكم دى چي كه چيري په يوه ځاى كي دپنځلسو يا ډيرو ورځو دقيام اراده وي نو پوره لمونځ دي كوي كه نه وي قصر دي كوي. (۱)

[۳] دشرعي مسافر چي ترڅو پوري دپنځلسو يا ددي څخه دزياتو ورځو دقيام نيت نه وي قصر كول وربانْدي واجب دي پوره لمونځ كول نه ښايي داسي كول جواز نه لري. (۲)

[۴] مؤكد سنت دډاډ او امن په حالت كي كول پكار دي، اوكه په عين سفر كي وي اوتلوار يي وي نونه دي كوي، اوفرض به په هر حال كي كوي. (۳)

[۵] په مابنام كي قصر نسته. (۴)

---

(۱) و(۲) من خرج من عمارة إقامته قاصدا مسيرة ثلاثة ايام الخ صلى الفرض الرباعي ركعتين وجوبا الخ حتى يدخل موضع مقامه الخ او ينوى الخ إقامة نصف شهر حقيقة او حكما (درمختار باب صلوة المسافر، ط.س. ج۲ ص۱۲۱). ظفير

(۳) ويأتي المسافر بالسنن إن كان في حال أمن وقرار وإلا لا يأتي بها هو المختار. (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۴۲، ط.س. ج۲ ص۱۳۱). ظفير =

دجنګ دمیدان هغو سپاهیانو ته چي علم نه وي هغوی به څه کوي؟ سوال: (٢٣٠٠) موږ دجنګ په میدان کي شامل یو لیکن لس ورځي یو ځای او لس ورځي بل ځای ایساریدنه وي، او موږ ته له مخکي څخه هیڅ خبر نه وي کیدای سي په یوه ورځ کي کورته راسو او کیدای سي چي ترلسو کالو پوری رانه سو په دي صورت کي به موږ لمونځونه قصرکوو اوکه نه؟ او سنت به هم کوو اوکه نه؟ او دجمعي په هکله څه حکم دی؟

جواب: په داسي حالت کي لمونځ قصر ادا کول په کار دي (١) او دسنتو حکم دادی چي که چیري داطمینان او ډاډ حالت وي نو سنت ادا کول غوره دي که نه وي پریښودل دي سي په درمختار کي دي چي که چیري مسافر دامن او قرار په حالت کي وي نو سنت مؤکد دي وکړي اوکه چیري امن او قرار نه وي نونه دي کوي او امام هندواني رحمه الله فرمایي چي دایسارتیا په حالت کي دي سنت کوي او دمزل په حالت کي دي نه کوي (٢) کذا في الشامي، اوپه مسافر باندي جمعه فرض نه ده که چیري موقع په لاس ورسي او جمعه وکړي ښه خبره ده خو ضروري نه ده که یي جمعه وکړه نو دماپښین لمونځ یې دذمي څخه ساقطیږي، اوکه یي دجمعي لمونځ ونه کړی نو دماپښین لمونځ کول په کار دي. (٣)

که یوڅوک په یوه دائره کي تل راځرخي لیکن هغه ځایونه دشرعي سفر حدته نه نوځه به کوي: سوال: (٢٣٠١) زه په کلو او باندوکي راتاویږم او پرلپسي شل ورځي پنځه ویشت ورځي یا لس ورځي چي څنګه صورت وي دخپل استوګنځي څخه دباندي اوسم لیکن په یوه مقام باندي دیوې اونۍ څخه ډیر قیام اجازه نسته خو دا ځایونه داستوګنځي څخه ددریو شپو او دریو ورځو په مسافت باندي نه دي بلکه داستوګنځي په شاوخوا باندي را تاو دي که دمسلسل مسافت لحاظ وکړل سي نو سفر به دڼاکلي مودي څخه ډیر سي

---

(٤) صلی الفرض الرباعي رکعتین (درمختار) واحترز بالفرض عن السنن والوتر وبالرباعي عن الفجر والمغرب (ردالمحتار ج١ ص٧٣٥، ط.س. ج٢ ص١٢٣). ظفیر

(١) ولو دخل مصرا علی عزم أن یخرج غدا او بعد غد ولم ینو مدة الإقامة حتی بقی علی ذلك سنین قصر الخ وإذا دخل العسکر فنوو الإقامة بها قصر وکذا إذا حاصروا فیها مدینة او حصنا الخ (هدایه باب صلوة المسافر ج١ ص١٤٩). ظفیر

(٢) ویأتي المسافر بالسنن إن کان في حال أمن وقرار إلا بان کان خوف وفرار لا یأتي بها هو المختار (درمختار) وقال الهندواني رحمه الله الفعل حال النزول والترك حال السیر الخ والأعدل ما قاله الهندواني رحمه الله (رد المحتار باب صلوة المسافر ط.س. ج٢ ص١٣١). ظفیر

(٣) ولا تجب الجمعة علی مسافر الخ فإن حضروا فصلوا مع الناس اجزأهم عن فرض الوقت الخ (هدایه باب الجمعة ج١ ص١٥٢). ظفیر

اوکه دټول سفر لحاظ وکړل سي نو ډیر مسافت جوړیږي په دي صورت کي په لمانځه کي قصر کول واجب دي اوکه نه؟

جواب: کله چي دمسافت مجموعه دسفر دشرعي اندازي څخه ډیره ده، ځکه نو استوګنځی ته تر رارسیدلو پوري لمونځ قصر کول ښايي، قال في الدرالمختار حتی يدخل موضع مقامه إن سار مدة السفر الخ قوله إن سار مدة السفر قيد بقوله حتى يدخل أي إنما يدوم على القصر إلى الدخول إن سار ثلاثة ([1]) الخ

مقيم مقتدي به دمسافر امام دسلام څخه وروسته په پاته دوو رکعتونوکي فاتحه وايي اوکه نه؟

سوال: (٢٣٠٢) که يو مقتدي په مسافر امام پسي لمونځ کوي نوکله چي امام تردوو رکعتو وروسته سلام وګرځوي نو دی به څلور واړه پوره کوي اوس دپوښتني خبره داده چي په دوو وروستنيو رکعتونو کښي به فاتحه وايي اوکه نه؟

جواب: په وروستنيو دوو رکعتوکي دي هيڅ نه وايي بلکه له پټه خوله دريدلو وروسته دي رکوع وکړي. ([2])

دخسرګنۍ په ځای کي به قصر کوي اوکه پوره لمونځ؟ **سوال**: (٢٣٠٣) [١] دخسرګنۍ ځای ته لس منزله فاصله ده زيد ته دخسرګنۍ ځای ته ررسيدلو وروسته پوره لمونځ کول ښايي اوکه قصر؟

مسافر امام پوره لمونځ وکړي نومقتدي لمونځ وسو اوکه نه؟ **سوال**: (٢٣٠۴) [٢] مسافر امام سهوا پوره لمونځ وکړی نو دمقتديانو لمونځ وسو اوکه نه؟

سوال: (٢٣٠۵) [٣] مسافر پرځان نذر کښيښوی چي په سفر کي به تر دريو څلورو ورځو پوري پوره لمونځ کوم نو دنذر دورځو لمونځ پوره وکړي اوکه قصر؟

جواب: [١] چي دخسرګنۍ ځای ته ورسيږي نو لمونځ دي پوره کوي کما في الشامي: قوله او تاهله اى تزوجه قال في شرح المنية ([3]) ولو تزوج المسافر ببلد ولم ينو الإقامة به فقيل لا يصير مقيما وقيل يصير مقيما وهو الأوجه الخ (لس منزله دقصر مسافت نه دی ځکه نوپه پوښتنل سوي صورت کي دقصر سوال دسره پيدا کيږي نه. ظفير)

[٢] دمقتديانو لمونځ فاسد سو، شامي ج١ ص٣٩١. ولو إقتـدى مقيمون بمسافر وأتم

([1]) ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٣٢، ط.س. ج٢ ص١٢۴. ظفير

([2]) وصح إقتداء المقيم بالمسافر في الوقت وبعده فإذا قام المقيم إلى الإتمام لا يقرأ ولا يسجد للسهو في الأصح لأنه كاللاحق والقعدتان فرض عليه وقيل لا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧۴٠، ط.س. ج٢ ص١٣٠). ظفير

([3]) غنية المستملي ص۵٠۵. ظفير

بهم بلا نية إقامة وتابعوه فسدت صلوتهم لكونه متنفلا في الأخريين.

[٣] قصر كول په كار دي دا نذر دهغه لغوه دی ځكه چي معصيت دی او دشرعي څخه سر غړونه ده قصدا په پوره لمونځ كولو سره ګنهګاريږي، او دمقيم لمونځ په هغه پسي نه كيږي، كما مر فلو اتم مسافر إن قعد في الأولى تم فرضه وأساء الخ درمختار. (١) فقط

مقيم دمسافر امام ديوه ركعت څخه وروسته اقتداء وكړه نو څنګه لمونځ ادا كړي؟ **سوال**: (٢٣٠٦) مقيم دمسافر اقتداء هغه مهال وكړه چي امام يو ركعت كړی وو نو اوس دمسافر امام دسلام ګرځولو وروسته مقيم ته څرنګه لمونځ كول ښايي؟

جواب: لومړي دوه ركعته دي خالي وكړي او په دريم كي دي قراءت ووايي. (٢) فقط

مسافر دجمعي په لمانځه كي امام كيدای سي: **سوال**: (٢٣٠٧) مسافر دجمعي په لمانځه كي امام كيدای سي اوكه نه؟

جواب: مسافر دجمعي دلمانځه امام جوړيدای سي. (٣) فقط

په هرحال كي دقصر دليل: **سوال**: (٢٣٠٨) په هر سفركي دامن او امان سره سره خو به هرومرو قصر واجب نه وي؟

جواب: دوجوب دليل دا حديث دی: وعن يعلى بن أميه قال قلت لعمر بن الخطاب (رضی الله عنه) إنما قال الله تعالى (أن تقصروا من الصلوة إن خفتم أن يفتنكم الذين كفروا) فقد أمن الناس قال عمر عجبتُ مما عَجِبْتَ منه فسألت رسول الله ﷺ فقال صدقة تصدق الله به عليكم فأقبلوا صدقتة. رواه مسلم (٤) حاصل دا چي يعلی بن اميه ﷺ وايي چي ما حضرت عمر (رضی الله عنه) ته عرض وكړی چي الله جل جلاله فرمايلي دي چي: كله تاسو ته دكفارو له لوري دفتني بيره وي نو لمونځ قصر كوی. نو اوس خو خلګ په امن دي هغه بيره نسته يعني نو اوس قصر كول نه ښايي، هغه ورته وويل: ماته هم دا شبهه پيښه سوي وه نوما رسول كريم ﷺ ته په دي هكله عرض وكړی هغوی وويل: چي دا دالله جل جلاله انعام دی دا قبول كړی.

په ريل كی قصر په څومره مسافت كی واجيږي: **سوال**: (٢٣٠٩) درېل په سفركي به په څومره مسافت كي قصركوي؟

---

(١) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٦٠٩، ط.س. ج٢ ص١٢٨. ظفير

(٢) ولو إقتدى المقيم بالمسافر صح (إلى قوله) فاذا صلى المسافر ركعتين يسلم ويقوم المقيم فيتم صلوته بغير قراءة في الأصح الخ بخلاف المسبوق (غنية المستملي ص٥٠۴). ظفير

(٣) ويجوز للمسافر والعبد والمريض أن يؤم في الجمعة (هدايه ص١٥٢ ج١). ظفير

(۴) مشكوة ص١١٨. ظفير

جواب: كه چيري درى منزله پياده سفر وي نو په ريل كي هم په دي مسافت باندي قصر كول په كار دي مثلا ۴۸ ميله سفر وي نو قصر درست دى او ضروري دى. (۱) فقط

رسول الله ﷺ په سفر كي څو ركعته كړيدي؟ سوال: (۲۳۱۰) رسول الله صلى الله عليه وسلم په سفركي دوه ركعته لمونځ كړى وو اوكه څلور ركعته؟ او بل دا چي په غزواتو كي هغوى دوه ركعته كړي وه داوسني عصر دروڼ اندو خلګو په عقيده يوازي دوه ركعته لمونځ فرض دى څلور ركعته نه دى، دا مسئله مفصله وليكئ؟

جواب: درسول الله صلى الله عليه وسلم په زمانه كي دسفر يا غزواتو په مهالل دڅلورو ركعتو په ځاى دوه ركعته كول دقصر په سبب وو، په شرعي سفر كي دڅلورو ركعتو په ځاى دوه ركعته فرض دي، په قرآن كريم كي دي: ﴿وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ﴾ الآية، وفي الحديث عن ابن عباس رضى الله تعالى عنه وعن ابن عمر قالا سنّ رسول الله ﷺ صلاة السفر ركعتين وهو تمام غير قصر، الحديث (۲). فقط

دقصر په حالت كي سنت او وتر: سوال: (۲۳۱۱) په قصركي سنت او وتر كول په كار دي اوكه نه؟ كه يو سړى په دوره كي وي چي هره ورځ ځايي او كوچي وي په داسي حالت كي قصر وكړي اوكه نه؟ چي دوطن څخه په څومره فاصله كي وي قصر به جائز وي؟

جواب: په درمختار كي دي: ويأتي المسافر بالسنن إن كان في حال أمن وقرار وإلا بأن كان في خوف وفرار لا ياتي بها هو المختار (۳) ددي حاصل دادى چي كه مسافر په كم ځاى كي په قرار وي او تلوار يي نه وي نوسنت دي وكړي اوكه دتلواري سفر وي او يا بيره وي نو سنت دي پريږدي بيا يي ويلي دي چي دځينو په نزد دي دسهار سنت بيا هم نه پريږدي (۴) كه داقامت دځاى څخه په دوره كي دومره دليري تللو اراده وكړي او ولاړ سي چي درى منزله يعني ۴۸ ميله وي نوپه ټوله دوره كي دي قصركوي بياچي كله بيرته داقامت ځاى ته راسي اولړ ترلږه دپنځلسو ورځودقيام نيت وي لمونځ دي پوره وكړي (۵)

---

(۱) اعلم أن أقل مدة السفر عندنا مسافة ثلاثة ايام من أقصر ايام السنة بالسير الوسط (إلى قوله) وعامة المشائخ قدروها بالفراسخ الخ (غنية المستملي ص۴۵۷). ظفير

(۲) مشكوة باب صلاة السفر ص۱۱۹، اخرجه مسلم في صحيحه عن مجاهد عن ابن عباس فرض الله الصلوة على لسان نبيكم في الحضر اربع ركعات وفي السفر ركعتين (نصب الرايه ج۱ ص۱۸۹). ظفير

(۳) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۱۱۸، ط.س. ج۲ ص۱۳۱. ظفير

(۴) وقيل يصلى سنة الفجر خاصة وقيل سنة المغرب ايضا، بحر (ردالمحتار ج۱ص۷۰۷،ط.س. ج۲ص۱۲۱). ظ

(۵) من خرج من عمارة موضع اقامة قاصدا مسيرة ثلاثة أيام ولياليها الخ او نوي اقامة نصف شهر حقيقة او حكما (إلى قوله) اتم مختصرا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المسافر ج۱ ص۷۰۷، ط. س. ج۲ ص۱۲۱). ظفير

دقصر لپاره کور جوړول معتبر نه دي: **سوال**: (۲۳۱۲) ديوه سړي سکونت په خپل اصلي وطن کي دی په بل ښار کي يي يواځي دخپلي دويمي ښځي دسکونت لپاره کور جوړ کړی بيا يي دځو کلونو وروسته داوبو اوهوا دناسموالي له امله دويمه ښځه هم خپل اصلي وطن ته راوسته او دهغه بل ښار کور يي قلف کړی دکور ځيني سامانونه اوس هم هلته دي او دښځي هلته بيرته ورتلل هم شکمن دي په دي صورت کي که داسړی دکم ضرورت په وجه مسافه ووهي اوهغه بل ښار ته راسي نو هغه به قصر کوي اوکه څلور رکعته پوره؟

جواب: په دي حالت کي به هغه قصر کوي كما في شرح المنية إذا المعتبر الاهل دون الدار (١). فقط

هغه مسافر چي دپنځلسو ورځو نيت ونه کړي: **سوال**: (۲۳۱۳) يو سړی دخپل کور څخه په ۳۲ منزله فاصله کي تجارت کوي، په داسي ډول چي په کم ښار کي کور ونيسي او پکښي اوسيږي او بهر کليو ته دسامان پلورلو لپاره هره ورځ وزي او ماښام داوسيدو ځای ته بيرته راځي کله کله يو دوه ورځي په کلي کي ياته سي په دي صورت کي لمونځ قصر وکړي اوکه پوره؟

جواب: که پنځلس ورځي يا ډيري په هغه ځای کي دقيام نيت وي نو لمونځ پوره کول په کار دي، داقامت له نيته وروسته که دپلورلو لپاره ددوو يادريو منزلو په فاصله کليو ته ځي او ماښام داوسيدو ځای ته بيرته راځي نو هغه ته دلمانځه دقصر کولو حکم نه ورکول کيږي، پوره لمونځ کول ورته په کار دي ليکن که يي په هغه ځای کي چي چيري يي داوسيدو لپاره کور په کرايه نيولی دپنځلسو ورځو داقامت نيت نه وي بلکي داول څخه يي دا اراده وي چي په فلاني ځای کي به چي په ۳۲ منزله کي دی کور نيسم او په کليو کي به سودا خرڅوم او داوسيدو په دي ځای کي به قيام نه کوم نو بيا دي قصر وکړي. (٢)

په سفرکي په دي نيت سره چي الله پوهيږي چي څه وخت به بيرته راځم څه وکړي؟ **سوال**: (۲۳۱۴) يو سړی په دي خيال په اوږد سفر روان سو چي الله پوهيږي چي زه به کله بيرته راسم هغه قصر وکړي اوکه نه؟

جواب: هغه ته لمونځ قصر کول په کاردي يعني دوه رکعتــه کول په کار دي ترڅو چي يي

---

(١) غنية المستملي ص٥٠٢. ظفير

(٢) عن عبدالله بن عمر قال اذا كنت مسافرا فوطنت نفسك على إقامة خمسة عشر يوما فأتم الصلاة وان كنت لا تدري متى تظعن فاقصر (غنية المستملي ص٥٠١). ظفير

دپنځلسو ورځو دقيام نيت په کم ښارکي نه وي کړی. (١)

دخسر په کور کي چي په دري منزله کي دی قصر وکړي اوکه نه؟ سوال: (٢٣١٥) زيد که خپلي خسرګنی ته ولاړ سي چي په دری منزله کي دی نوقصر وکړي اوکه نه؟ يعني تر پنځلسو دکمو ورځو په اراده ولاړ سي، همدا ډول که هنده دخپلي خسرګنی کورته تر پنځلسو ورځو دلږو په اراده ولاړه سي چي په دری منزله دی نو قصر به کوي اوکه نه؟

جواب: قال في الدرالمختار الوطن الأصلي هو موطن ولادته او تأهله اوتوطنه الخ قوله او تأهله أي تزوجه قال في شرح المنية ولوتزوج المسافر ببلد ولم ينو الإقامة به فقيل لا يصير مقيما وقيل يصير مقيما وهو الأوجه الخ (٢) شامي، ددي څخه دامعلومه سوه چي زيد او هنده دي په ذکر سوي صورت کي لمونځ پوره وکړي. فقط

سفر له قصده پرته: **سوال**: (٢٣١٦) که اخوا ديخوا کلو بانډو ته دخرڅولو لپاره ځي او راځي اوداوسيدو ځای له ډولو څخه تردری منزله په لږ فاصله کي وي او همدا راز دخرڅولو لپاره ځي ددي کلي څخه هغه کلي ته او دهغو څخه دريم او څلورم ته نوپه دي ډول فاصله دډيرو کليو تر دريو منزلو ډيره زياتيږي يا بيخي معلومه نه وي نو دلمانځه دقصر به څه حکم وي؟

جواب: په دا ډول تللو کي دڅه خرڅولو لپاره چي کله يي لومړی ځای اراده ددريو منزلو نه وي کړي اويا معلومه نه وي اګر که په تلو تلوکي ډيره سي نو دلمانځه دقصر کولو حکم نسته. لمونځ پوره کول په کار دي. (٣)

ايا دقصر کولو لپاره دښار څخه وتل ضروري دي؟ سوال: (٢٣١٧) که څوك په يوه وطن کي مقيم سوی وي نوکله چي دی اصلي وطن ته دتللو قصد وکړي نو په دي سره به دلمانځه قصر لازم سي اوکه دښار څخه بهر وتل شرط دي؟

جواب: داقامت دښار څخه وتل دشرعي سفر په قصد دقصر لپاره شرط دي، يواځي دتللو په اراده سره قصر نه لازميږي (٤) فقط والله تعالى اعلم کتبه عزيز الرحمن.

---

(١) او دخل مصرا على عزم ان يخرج غدا او بعد غد ولم ينو مدة الاقامة حتى بقى على ذلك سنين قصر لان ابن عمر ﷺ اقام باذربايجان ستة اشهر وكان يقصر ومن جماعة الصحابة مثل ذلك (هدايه باب صلوة المسافر ج١ ص١٤٩). ظفير

(٢) ردالمحتار باب صلوة المسافر ج١ ص٧٤٢، ط. س. ج٢ ص١٣١. فالأصلي وهو مولد الإنسان او موضع تأهل به قصد التعيش به لا الارتحال عنه (غنية المستملي ص٥٠٥). ظفير

(٣) ومن طاف الدنيا بلا قصد لم يقصر (الدرالمختار باب صلوة المسافر ج١ ص١٠٧ ط. س. ج٢ ص١٢٢). ظ

(٤) المعتبر في السفر أمران أحدهما عزم السير وثانيها الخروج من البلدان فإن جاوز بيوت المصر غير قاصد للسفر لا يون مسافرا وإن جاوزها قاصدا مدة مادون السفر لايكون سفرا آه (بناية شرح الهدايه) هو أن قصد =

که مسافر په هیره سره پوره لمونځ وکړي نو څه حکم لري؟ سوال: (۲۳۱۸) مسافر په دویم رکعت کي ناست وو پورته سو او څلور رکعتونه یي پوره کړل نو دهغه لمونځ وسو اوکه نه؟ او هغه ګنهګار دی اوکه نه؟

جواب: مسافر که په مینځ کي قعده کړي وي او په لاعلمي سره یي پوره لمونځ کړی وي نو هغه وسو، او ګناهګار نه دی خوکه قصدا داسي وکړي نو بیا ګنهکار دی اوکه مسافر دمقیم امام سره نو دمقیم لمونځ ونه سو هغه ته خبر ورکول لازم دي. (لو اتم مسافر إن قعد في القعدة الأولى تم فرضه ولكنه اساء لو عامدا، درمختار على هامش الشامي ص۸۲۵، ما زاد نقل لمصلي الفجر اربعا ايضا، لايصح الإقتداء (إلى قوله) ولا مفترض بمتنفل، درمختار على هامش الشامي ص۲۰۲).

دوې لاري وي اوپر هغه لاره ولاړي چي قصر وربانـدي کیـږي نـو څـه حکـم دی؟ سـوال: (۲۳۱۹) که یو سړی یوه ځای ته سفر وکړي اوکم ځای ته چي ولاړ سي دهغه دوې لاری وی یوه دقصر مسافه ده او بله کمه ده نو که دا سړی دی ځای ته په هغې لار ولاړ سي چي دقصر لاره ده نو هغه ته بۀ قصر لمونځ جائز وي اوکه نه؟ یعني دقصر دجواز دپاره به په هغو دواړو لاروکي کمي لاري ته اعتبار وي، پرکمه لاره چي تللی هغې ته اوکه هغې ته چي دقصر تر مسافت کمه ده، اودقصر مسافه څومره ده؟

جواب: دکومي لاري څخه چي یي سفر کړی وي دهغي لاري مسافت ته په قصر اونه قصر کولو کي اعتبار دی که یي په هغې لاره سفر کړی وي چي دهغې مسافه ۳۲ منزله ده یا اته څلویښت ۴۸ میله وي نو په دي مسافه کي قصر لازم دی اګرکه ددې ځای دویمه لار تر دي کمه وي. (وإذا قصد بلدة وإلى مقصده طريقان احدهما مسيرة ثلاثة أيام ولياليها والآخر دونها فسلك الطريق الأبعد كان مسافر عندنا وإن سلك الأقصر يتم، عالمګيري ج۱ ص۱۳۲ جميل الرحمن).

دمیرټهـ څخه ډهلي ته راتلونکي قصر وکړي اوکه نه؟ سوال: (۲۳۲۰) ددین عالمان څه وایي په دي هکله چي دشرعی سفر مسافه دانګریزي میل په حساب سره چي دهغه مقدار اوه لس سوه او اویا دی څومره ده؟ او دمیرټهـ څخه دهلي ته راتلونکي قصر لمونځ وکړي که پوره؟ کله چي ددواړو تر مینځ مسافه ۴۵ میله ده، او دښار څخه ۴۲ میله ده.

جواب: دحنفیانو مذهب دادی چي ددریو ورځو یعني ددریو منزلو په سفر کي قصر دی نو دمیرټهـ څخه دهلي ته که دری منزله وي قصر کولای سي اوکه نه وي نه یي سي

= سیرا وسطا ثلاصة ایام ولیالیها وفارق بیوت بلده آه شرح وقایه (مولانا مفتي سید مهدي حسن صاحب).

كولاى، اوفرسخونو او ميلونو ته دظاهر مذهب له مخي اعتبار نسته، كومو مشائخو چي دعوامو داساني لپاره فرسخونو ته اعتبار وركړى دى په هغو كي درې قوله دي، يوويشت فرسخه يعني ۲۳ شرعي ميله، يا اتلسى فرسخه يعني شپږ پنځوس ۵۲ شرعي ميله، يا پنځلس فرسخه يعني ۴۵ شرعي ميله، او فتوى په دويم يا دريم قول باندي وركړل سويده، كذا في ردالمحتار، او شرعي ميل څلور زره ذراع دى، او يوه ذراع شپږ قبضى يعني اته ګرې دمروج انګريزي ذراع په حساب سره، نوشرعي ميل دوه زره ګزه سو، اوانګريزي ميل چي اوه لس سوه او اويا ګزه دى نو في ميل دوه سوه او څلويښت ګزه تفاوت دانګريزي او شرعي ميل تر مينځ سو، نو ۴۵ شرعي ميله تقريباً پنځوس انګريزي ميله كيږي، او دفرسخونو په اعتبار سره لږ تر لږه دقصر مسافه پنځوس ميله سوه، ليكن كله چي دفرسخونو معتبرول داصل مذهب سره خلاف دي نوځكه به اوس مدار پرمنازلو وي، او دا امر تر عرف، عادت او تجربي پوري موقوف دى، او دفقهي په كتابونو كي داهم موجود دي چي ددريو ورځو دسفر څخه دا مراد دي چي په لنډو ورځوكي چي په سفركي دسهار څخه تر زواله پوري څومره مسافه وهل كيږي هغه مقدار دميلونو معتبريږي، همدا وجه معلوميږي چي زموږ درنو استاذانو روزانه دوولس منزله سفر يعني اوه لس ميله غوره كړى دى، ځكه كه روزانه شپږ ساعته دسفر لپاره مقرر كړل سي نو په يوه ساعت كي دوه منزله سړى په متوسط تګ سره وهلاى سي، په دي اعتبار سره يي دقصر مسافه ۴۸ ميله يعني ۳۲ منزله ټاكلي ده. فقط

تم المجلد الرابع بتوفيق الله تعالى وعونه وكرمه فالحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وعلى اله وصحبه اجمعين. ويليه المجلد الخامس.

وأنا العاجز المفتقر إلى رحمة الله تعالى محمد ظفير الدين المفتاحى غفر الله ذنوبه الخفي والجلي، المرتب للفتاوى دار العلوم ديوبند، (وقد قام بترجمته وتصحيحه هذا العبد العاجز أخوكم في الله الفقير للرب القدير محمَّد أحمد الحقاني الأفغاني، غفر الله تعالى جميع ذنوبه ورحمه عند موته، آمين ثم آمين).

السبت ، اجمادى الاَولى ، ١٤٣٠ هـ ق

